

วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม

Journal of Social Science and Cultural

P-ISSN: 2697-6269 ปีที่ 9 ฉบับที่ 10 (ตุลาคม 2568)

E-ISSN: 2730-1362 Vol.9 No.10 (October 2025)

❁ วัตถุประสงค์

วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม เป็นวารสารวิชาการ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า และเพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ นิสิตนักศึกษา และคณะครู โดยเน้นสาขาวิชาในด้านพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม สังคมศาสตร์ ศิลปศาสตร์ มนุษยศาสตร์ พัฒนาสังคม พัฒนาชุมชน รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ บริหารการศึกษา การศึกษาการสอนเชิงประยุกต์ เศรษฐศาสตร์ เศรษฐมิติ และการเงิน บริหารธุรกิจ รวมถึงสหวิทยาการอื่น ๆ อาทิ วิทยาศาสตร์สุขภาพ หรือ การพยาบาล

บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

ทัศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสาร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ ทั้งนี้กองบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา

กำหนดออกวารสารปีละ 12 ฉบับ (รายเดือน)

ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม ฉบับที่ 2 เดือนกุมภาพันธ์ ฉบับที่ 3 เดือนมีนาคม

ฉบับที่ 4 เดือนเมษายน ฉบับที่ 5 เดือนพฤษภาคม ฉบับที่ 6 เดือนมิถุนายน

ฉบับที่ 7 เดือนกรกฎาคม ฉบับที่ 8 เดือนสิงหาคม ฉบับที่ 9 เดือนกันยายน

ฉบับที่ 10 เดือนตุลาคม ฉบับที่ 11 เดือนพฤศจิกายน ฉบับที่ 12 เดือนธันวาคม

เจ้าของ

โรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญวัดสระเรียง

572 ถนนราชดำเนิน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000

โทร. 061-5262919 โทรสาร. 075-340-042 E-mail : suriya.sur@mcu.ac.th

บรรณาธิการบริหาร

ดร.ปญญาดา จงละเอียด

ผู้อำนวยการส่วนงานสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

หัวหน้ากองบรรณาธิการ

นายธีรวัฒน์ ทองบุญชู

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

กองบรรณาธิการ

พระวัชรพุทธิบัณฑิต, รศ., ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

พระสาโรจน์ ธมมสโร, ดร.

โรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญวัดสระเรียง

ศาสตราจารย์ ดร. ครองชัย หัตถา

นักวิชาการอิสระ

รองศาสตราจารย์ ดร. ประเวศ อินทองปาน

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร. สืบพงษ์ ธรรมชาติ

มหาวิทยาลัยทักษิณ

รองศาสตราจารย์ ดร. สมบูรณ์ บุญโท

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

รองศาสตราจารย์ พัน ดอกบัว

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วาสนา แก้วหล้า

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณิศภาพรรณ คูวิเศษแสง

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนิศร ยืนยง

มหาวิทยาลัยปทุมธานี

ดร.มะลิวัลย์ โยธารักษ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีระพงษ์ สมเขาใหญ่

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิทธิโชค ปาณะศรี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พีระศิลป์ บุญทอง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ดร.มุกดาวรรณ พลเดช

วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคใต้

ดร.อุทัย เอกสะพัง

มหาวิทยาลัยทักษิณ

ดร.เรีนฤทัย รอดสุวรรณ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย

ดร.วงศ์สิริ เรืองศรี

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

นางอำภาพันธ์ พรหมรา

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช

นายเอกพร เอียดจ้อย

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตรัง

ผู้ช่วยกองบรรณาธิการ

นายอนุชิต ปราบพาล

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

นายศักดิ์ดา ทารเทศ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

นายอภินันท์ คำหารพล

โรงเรียนนาจานชัยสมบูรณ์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2

ฝ่ายประสานงานและจัดการ

พระณัฐพงษ์ ญาณเมธี

วัดศาลามีชัย

นายบุญญฤทธิ์ ชูราศี

ฝ่ายกฎหมาย

อาจารย์ จรวยพร เหมรังสี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ออกแบบปก

นายวินัย ธีระพิบูลย์วัฒนา

จัดรูปเล่ม

นางสาวศุภิสรา ณ สุวรรณ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

พิมพ์ที่

ห้างหุ้นส่วนจำกัด กรีนโซน อินเตอร์ 2001

155/2 ถนนปากนคร ตำบลท่าซัก อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000

โทรศัพท์. 075-466-031 โทรสาร. 075-446-676

บทบรรณาธิการ

วารสารฉบับนี้เป็นฉบับที่ 10 ประจำปีพุทธศักราช 2568 บทความที่ได้รับการคัดเลือกให้เผยแพร่ในวารสารฉบับนี้ จำนวน 30 เรื่อง ประกอบด้วย บทความวิจัย จำนวน 26 เรื่อง และบทความวิชาการ จำนวน 4 เรื่อง เล่มนี้เป็นปีที่ 9 ของการปรับปรุงรูปแบบ และประเด็นหลักเพื่อเป็นไปตามเกณฑ์การประเมินคุณภาพวารสารในฐานข้อมูล TCI เพื่อรองรับการประเมินจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index - TCI) และเพื่อให้คุณภาพของบทความเป็นไปตามเงื่อนไข และกติกาสากล จึงเปิดโอกาสให้นักวิชาการ นักวิจัย นักศึกษาคณาจารย์ ครูอาจารย์ ได้เผยแพร่บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัย ซึ่งกองบรรณาธิการได้ดำเนินการตามกระบวนการ เชิงหลักการเผยแพร่บทความตามเกณฑ์สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษาทุกประการ

กองบรรณาธิการวารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม ขอขอบคุณท่านผู้เขียน ท่านสมาชิกและท่านผู้อ่านที่ให้ความสนใจและไว้วางใจวารสารของเราเป็นอย่างดีตลอดมาและหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความที่ได้เลือกสรรมาตีพิมพ์มีประโยชน์ต่อผู้อ่านทุกท่าน บรรณาธิการขอขอบพระคุณท่านผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ให้ความกรุณาอ่านและแนะนำการปรับแก้บทความวิจัยให้มีคุณภาพทางวิชาการยิ่งขึ้น

สุดท้ายนี้กองบรรณาธิการหวังอย่างยิ่งว่าเนื้อหาในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านบ้างตามสมควร หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น กองบรรณาธิการขอน้อมรับไว้ด้วยความยินดี

จุฬาลงกรณ์

นางสาวปัญญาดา จงละเอียด
บรรณาธิการ

บรรณาธิการ	(ก)
บทบรรณาธิการ	(จ)
การพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรม ชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง จังหวัดอุทัยธานี	1
COMMUNITY POTENTIAL DEVELOPMENT FOR CULTURAL CREATIVE TOURISM IN CULTURALLY PROTECTED AREAS OF KAREN ETHNIC COMMUNITY IN UTHAI THANI PROVINCE COMMUNITY CAPACITY DEVELOPMENT	
วรภาพ วงศ์รอด, นราธิป เฟ่งพิศ และหทัยชนก คะตะสมบุญ	
มาตรการส่งเสริมเว็บไซต์ที่ทุกคนเข้าถึงได้สำหรับคนพิการในประเทศไทยตามแนวทางของ WCAG เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล	16
MEASURES TO PROMOTE ACCESSIBLE WEBSITES FOR INDIVIDUALS WITH DISABILITIES IN THAILAND ACCORDING TO WCAG TO REDUCE DIGITAL DIVIDE	
ศรีดา ตันทะอธิพานิช, วารินทร์ ดวงจินดา และณัชฎาภรณ์ รัตนวรกานต์	
ชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ที่ออกแบบร่วมกับการใช้ปัญญาประดิษฐ์สร้างสรรค์และเทคโนโลยี คิวอาร์โค้ดสำหรับประชาสัมพันธ์หลักสูตรนิเทศศาสตร์การกีฬาของมหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ	32
INTERACTIVE MULTIMEDIA PACKAGES CO-DESIGNED WITH GENERATIVE AI AND QR CODE TECHNOLOGY FOR PUBLIC RELATIONS OF SPORTS COMMUNICATION ARTS PROGRAM AT THAILAND NATIONAL SPORTS UNIVERSITY	
เมธาณี นามะโส และสิโรตม มณีแฮด	
ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 7	48
LEADERSHIP OF SCHOOL ADMINISTRATORS UNDER NAKHON RATCHASIMA PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE OFFICE AREA 7	
ธนภรณ์ แซ่ลิ่ม	
การพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะสีเขียว ประเภทวิชาเกษตรกรรม วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี ของประเทศไทย	62
DEVELOPING OF GREEN COMPETENCY-BASED CURRICULUM OF AGRICULTURE PROGRAM, COLLEGE OF AGRICULTURE AND TECHNOLOGY IN THAILAND	
ศรอุษา ฉิมเพชร, อนุชัย รามวงษ์กูร, นลินรัตน์ รักกุศล และถิภา เมฆอัครกรณ์	

สารบัญ (ต่อ)

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดทางดิจิทัลของนักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ	72
FACTORS AFFECTING THE DIGITAL INTELLIGENCE OF STUDENTS OF EDUCATION FACULTY IN THAILAND NATIONAL SPORTS UNIVERSITY	
ณัฐวิภา หงส์เจริญกุล	
การสื่อสารนโยบายและผลการดำเนินงานการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนจังหวัดตรัง	86
POLICY AND OPERATING PERFORMANCE COMMUNICATION IN LOCAL DEVELOPMENT OF TRANG PROVINCIAL ADMINISTRATIVE ORGANIZATION	
ธโนภาส สิ้นไชย, วิทยาธร ท่อแก้ว, กานต์ บุญศิริ และจิตราภรณ์ สุทธิวรเศรษฐ์	
โมเดลสมการโครงสร้างปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำเทคโนโลยีดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนเอกชนในระบบประเภทสามัญศึกษาภาคใต้ของประเทศไทย	101
A STRUCTURAL EQUATION MODEL OF DIGITAL TECHNOLOGY LEADERSHIP OF PRIVATE SCHOOL ADMINISTRATORS IN THE SYSTEM OF GENERAL EDUCATION IN THE SOUTH OF THAILAND	
วรวิทย์ คำกริ, นิรันดร์ จุลทรัพย์ และกิตติพร เนาว์สุวรรณ	
พลวัตการบริหารจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานในโรงเรียนขยายโอกาสในยุควิถีปกติถัดไป	116
THE DYNAMICS OF BLENDED LEARNING MANAGEMENT IN OPPORTUNITY EXPANSION SCHOOLS: IMPLICATIONS FOR THE NEXT NORMAL ERA	
พงษ์วุฒิ ดวงศรี, ทรงยศ แก้วมงคล และขวัญหญิง ศรีประเสริฐภาพ	
อิทธิพลการจัดการโลจิสติกส์ท่องเที่ยวที่มีต่อความพึงใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ: อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน จังหวัดพังงา	131
INFLUENCE OF TOURISM LOGISTICS MANAGEMENT ON FOREIGN TOURISTS' SATISFACTION: SIMILAN ISLANDS NATIONAL PARK, PHANG NGA PROVINCE	
ธีรนนท์ วัฒนโยธิน, เกศกัญญา โกฏิกุล และนุชากร คงยะฤทธิ์	
รูปแบบการพัฒนาสุขภาวะผู้เรียนสู่ความยั่งยืนของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1	145
MODEL FOR DEVELOPING STUDENTS' WELL-BEING TOWARD SUSTAINABLE SCHOOLS UNDER THE JURISDICTION OF SURAT THANI PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 1	
กัญญาภักดิ์ ภาณุตานนท์, ชุติศักดิ์ เอกเพชร และวีระยุทธ ชาทะกาญจน์	
มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองโดยศาลรัฐธรรมนูญ	159
LEGAL MEASURES REGARDING DISSOLUTION OF POLITICAL PARTIES AND THE REVOCATION OF THE RIGHT TO RUN FOR ELECTION THE PARTY EXECUTIVE COMMITTEE BY THE CONSTITUTIONAL COURT	
ประจักษ์ สุขชุม และรัฐชญา ฤกษ์	

สารบัญ (ต่อ)

บทบาทสตรีในการอนุรักษ์และสืบสานงานช่างแกะรูปหนังตะลุง จังหวัดนครศรีธรรมราช	172
ROLES OF WOMEN IN PRESERVING AND CONTINUING THE SHADOW PUPPET CARVING IN NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE	
สุดาวรรณ มีบัว	
นวัตกรรมการยกระดับความสามารถของผู้ปกครองในการฟื้นฟูภาวะถดถอยในการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหนองปลิง อ.เมือง จ.นครสวรรค์	186
INNOVATION TO ENHANCE PARENTS' ABILITY TO RECOVER LEARNING LOSS IN EARLY CHILDHOOD IN THE NONG PLING CHILD DEVELOPMENT CENTER, MUEANG DISTRICT, NAKHON SAWAN PROVINCE	
วไลพร เมฆไตรรัตน์ และบัณฑิตา อินสมบัติ	
การพัฒนาผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้โดยใช้ MOOC ร่วมกับการสอนปกติรายวิชาการตลาดภาครัฐ ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี ภายหลังสถานการณ์ COVID-19	198
IMPROVING UNDERGRADUATE LEARNING ACHIEVEMENT IN A PUBLIC SECTOR MARKETING COURSE THROUGH A MOOC COMBINED WITH TRADITIONAL INSTRUCTION IN THE POST-COVID-19 ERA	
ระพีพันธ์ เผ่าชู	
ผลของการใช้คำถามระดับสูงและกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC ที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียนมัธยมศึกษา	213
EFFECTS OF USING HIGHER ORDER QUESTIONS AND DAPIC PROBLEM SOLVING PROCESS ON PROBLEM SOLVING ABILITY OF HIGH SCHOOL STUDENTS	
กิริณา จิระโตเดโช, เสรี คำอ้น และสมจิตรา เรืองศรี	
รูปแบบการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา	226
STUDENT AFFAIRS MANAGEMENT MODEL IN THE DIGITAL AGE OF SCHOOLS UNDER THE OFFICE OF THE PRIVATE EDUCATION COMMISSION IN CHACHOENGSAO PROVINCE	
ณัฐพล พุกชาสวญ, เสาวณีย์ สิกขาบัณฑิต และปัญญา อีระวิทยเลิศ	
ความต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยการปฏิบัติตามหลักเกษตรผสมผสานของเกษตรกร บ้านนาสะอูง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดเพชรบูรณ์	236
THE DESIRE TO IMPROVE QUALITY OF LIFE THROUGH INTEGRATED FARMING PRACTICES AMONG FARMERS IN BAN NA SAO UNG VILLAGE, LOM KAO DISTRICT, PHETCHABUN PROVINCE	
ทศพล รวมฉิมพลี, อรรพรรณ คำดี, วรียา ดอนศรี, นฤพนธ์ น้อยประสาร และเมตตา เร่งชวนขวย	
การประเมินศักยภาพของสิ่งแวดล้อมเชิงระบบในพื้นที่บึงขุนทะเล จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	250
ASSESSMENT OF SYSTEMIC ENVIRONMENTAL POTENTIAL IN THE BUENG KHUN THALE AREA, SURAT THANI PROVINCE, FOR SUSTAINABLE TOURISM DEVELOPMENT	
นภารัตน์ ไวยเจริญ, จิระวัฒน์ ต้นสกุล, เนตรนภา ธนพัฒน์ และอาภรณ์รัตน์ ทองนพคุณ	

สารบัญ (ต่อ)

ปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์การบริหารการศึกษาในโรงเรียนวิสุทธิพร จังหวัดบุรีรัมย์	265
FACTORS AFFECTING EDUCATIONAL ADMINISTRATION PERFORMANCE IN BUDDHIST SCHOOLS BURIRAM PROVINCE	
สมिता จุลเชษฐ์	
การวิเคราะห์องค์ประกอบและประเมินการเป็นเมืองน่าเที่ยว เมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต	282
FACTOR ANALYSIS AND EVALUATION OF A WORTH-TRAVELING CITY: PATONG CITY, PHUKET PROVINCE	
ปรีชาวุฒิ กี่ลิ้น และไพฑูรย์ มนต์พานทอง	
บทบาทผู้นำกับการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาตามวิถีวัฒนธรรมช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019	298
THE ROLE OF LEADERSHIP AND PARTICIPATORY APPROACHES TO CULTURAL PROBLEM-SOLVING IN THE CONTEXT OF THE COVID-19 PANDEMIC	
พรวิมล พุ่มเกิด และนิปาตีเมาะ หะยีหามะ	
การบูรณาการระหว่างการประเมินวัฏจักรชีวิตเชิงพื้นที่และการประเมินความสุขชุมชนมวลรวม เพื่อศึกษาการจัดการที่ดินทำกินให้ชุมชนในพื้นที่ป่าชายเลน: กรณีศึกษาชุมชนทุ่งขี้เหล็ก จังหวัดตรัง	311
THE INTEGRATION OF TERRITORIAL LIFE CYCLE ASSESSMENT AND GROSS COMMUNITY HAPPINESS TO STUDY COMMUNITY LAND MANAGEMENT IN MANGROVE AREAS: A CASE STUDY OF THUNG KHEE LEK COMMUNITY, TRANG PROVINCE	
อ๊าวา ไอยรากาญจนกุล และเกียรติอนันต์ ล้วนแก้ว	
กลยุทธ์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อรองรับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลง	326
HUMAN RESOURCE DEVELOPMENT STRATEGIES IN MANAGING THE CHANGING SITUATIONS	
ณพิชญา เฉิดโถม, นิเฟาซาน ระเด่นอาหมัด และชัยญานุช โมราศิลป์	
การวิจัยและพัฒนากิจกรรมหัตถกรรมร่วมสมัยเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: กรณีศึกษา โคมมะเต้า จังหวัดน่าน	341
RESEARCH AND DEVELOPMENT OF CONTEMPORARY CRAFT ACTIVITIES FOR THE PROMOTION OF CREATIVE TOURISM: A CASE STUDY OF KHOM MA TAO LANTERN IN NAN PROVINCE	
สรिता เจือศรีกุล, โสมฉาย บุญญานันต์, ปทุมมา บำเพ็ญทาน และสุชาติ อิมสำราญ	
การจัดการโซ่ความเย็นด้วยการแก้ปัญหาการจัดเส้นทางเดินรถขนส่งแบบมีกรอบเวลาและเวลาเดินทางไม่แน่นอน	356
COLD CHAIN MANAGEMENT BY USING VEHICLE ROUTING PROBLEM WITH TIME WINDOWS AND UNCERTAIN TRAVEL TIMES	
ชาคร เกษมสันต์ และธรีณี มณีศรี	

สารบัญ (ต่อ)

ความสัมพันธ์และเครือข่ายของนักวิจัยทางการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับมันสำปะหลังของประเทศไทย ในระดับชาติและนานาชาติ: การวิเคราะห์บรรณานุกรม	368
RELATIONSHIPS AND NETWORKS OF AGRICULTURAL RESEARCHERS RELATED TO CASSAVA IN THAILAND AT THE NATIONAL AND INTERNATIONAL LEVELS: BIBLIOMETRIC ANALYSIS	
สกุลกาญจน์ วลีทธิภักดิ์, ณัฐพล อนันต์ธนาสาร และธีรยุทธ พิริยะอารยะกุล	
ประสิทธิผลการปฏิบัติงานของศูนย์ดำรงธรรมในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน กรณี: ศึกษาพื้นที่ศูนย์ดำรงธรรมในพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ จังหวัดตาก	388
THE EFFECTIVENESS OF THE OPERATIONS OF THE SANGHA PROTECTION CENTERS IN SAFEGUARDING THE RIGHTS AND FREEDOMS OF CITIZENS: A CASE STUDY OF THE SANGHA PROTECTION CENTERS IN THE SPECIAL ECONOMIC ZONE OF TAK PROVINCE	
ปณณดา ทรงอิทธิสุข	
การบริหารห่วงโซ่อุปทานระหว่างประเทศของภาคธุรกิจเพื่อลดความเสี่ยงภายใต้สถานการณ์ ความผันผวนทางเศรษฐกิจโลก	399
MANAGING THE INTERNATIONAL SUPPLY CHAIN OF THE BUSINESS SECTOR TO REDUCE RISKS UNDER THE SITUATION OF GLOBAL ECONOMIC VOLATILITY	
ประทีปชัย ระมาศ, เพ็ญศิริพันธ์ สุขสมกิจ, ปราณี สร้อยประไพ, ระพีพรรณ ศิริวัฒน์ภัทธา, พศิน อินทรสกุล และเชวง สว่างลาภธรรม	
การทบทวนวรรณกรรมปัจจัยสู่ความยั่งยืนของธุรกิจ: ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม วัฒนธรรมองค์กร และการจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	412
A LITERATURE REVIEW OF FACTORS CONTRIBUTING TO BUSINESS SUSTAINABILITY: ETHICAL LEADERSHIP, ORGANIZATIONAL CULTURE, AND STAKEHOLDER MANAGEMENT	
วาริพร หอยมณี, อรุณพร อธิมาตรไมตรี, รัชตะวัน ชนะกุล และวรรณิดา ไชยการณ์	
คำแนะนำสำหรับผู้เขียน	425

การพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมพื้นที่คุ้มครอง
วัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง จังหวัดอุทัยธานี*

COMMUNITY POTENTIAL DEVELOPMENT FOR CULTURAL CREATIVE TOURISM IN
CULTURALLY PROTECTED AREAS OF KAREN ETHNIC COMMUNITY IN
UTHAI THANI PROVINCE COMMUNITY CAPACITY DEVELOPMENT

วรภพ วงศ์รอด*, นราธิป เพ่งพิศ, หทัยชนก คตะสมบุญ

Varapop Wongrod*, Narathip Phengphit, Hathaichanok Katasomboon

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ นครสวรรค์ ประเทศไทย

Faculty of Human and Social, Nakhon Sawan Rajabhat University, Nakhon Sawan, Thailand

*Corresponding author E-mail: Varapop.w@nsru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาศักยภาพชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง 2) ศึกษาแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง และ 3) พัฒนาและยกระดับเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้บริหารและสมาชิกองค์กรท้องถิ่น สภาวัฒนธรรมอำเภอและตำบล คณะครู ผู้นำท้องที่ กรรมการหมู่บ้านแกนนำชุมชน ประชาชนชุมชน กลุ่มอาชีพ กลุ่มเยาวชน และผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน 25 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต การระดมความคิด การสนทนากลุ่ม วิเคราะห์เชิงเนื้อหาสรุปเป็นภาพรวม ผลการวิจัยพบว่า 1) ศักยภาพชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม ชุมชนกะเหรี่ยงอยู่ในเขตพื้นที่อนุรักษ์ตามนโยบายพื้นที่คุ้มครองวิถีกลุ่มชาติพันธุ์ ผู้นำทางจิตวิญญาณ ประเพณีและวัฒนธรรม ภาษา การแต่งกาย อาหาร และผลิตภัณฑ์ชุมชนเป็นเอกลักษณ์ 2) แนวทางการเสริมสร้างศักยภาพเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม มีระบบการจัดการทรัพยากร ความพร้อมในการจัดกิจกรรม การท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก กิจกรรมเรียนรู้ใช้ชุมชนฐาน อบรมเชิงปฏิบัติการ พัฒนามัคคุเทศก์ กำหนดเส้นทางและโปรแกรม คู่มือการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม พัฒนากลไกการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เน้นการมีส่วนร่วม การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ และร่วมมือกับองค์กรที่เกี่ยวข้อง และ 3) การพัฒนาและการยกระดับเศรษฐกิจฐานรากเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนรองรับการท่องเที่ยว โดยสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ชุมชน ส่งเสริมอาชีพ รายได้ สร้างมูลค่าจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมของชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์รูปแบบ สัญลักษณ์ และผลิตภัณฑ์ที่ทำด้วยมือของคนในชุมชน

คำสำคัญ: การพัฒนา, ศักยภาพชุมชน, การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์, วัฒนธรรม, ชชาติพันธุ์กะเหรี่ยง

Abstract

This research article aims to 1) Study the potential of communities for cultural creative tourism in the Karen ethnic cultural protected area. 2) Study the guidelines for strengthening the community capacity for cultural creative tourism in the Karen ethnic cultural protected area. and 3) Develop and enhance the grassroots economy for cultural creative tourism in the Karen ethnic cultural protected area. This qualitative research was conducted with 25 key informants: local administrators and members of local organizations, district and sub-district cultural councils, teachers, local leaders, village committee members, community leaders, community scholars, occupational groups, youth groups, and representatives of relevant agencies. The research instruments used included interviews, observation forms, brainstorming, focus group discussions, and content analysis. The results revealed that: 1) The community potential for cultural creative tourism is strong. Karen communities are located in conservation areas under the protected area policy, emphasizing the uniqueness of ethnic lifestyles, spiritual leaders, traditions, and culture, language, clothing, food, and community products; and 2) The guidelines for strengthening the potential for cultural creative tourism include resource management systems, readiness in organizing tourism activities and facilities, community-based learning activities, workshops, tour guide development, route and program design, and cultural creative tourism manuals. Developing a creative tourism mechanism that emphasizes participation, experiential learning, and cooperation with relevant organizations, and 3) Developing and upgrading the grassroots economy, adding value to community products to support tourism by creating community products, promoting careers, income, and creating value from creative tourism activities based on the unique culture of the community, with unique forms, symbols, and products made by the people in the community.

Keywords: Development, Community Potential, Creative Tourism, Culture, Karen Ethnic Group

บทนำ

การท่องเที่ยวไทยเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสร้างรายได้ให้แก่ประเทศมาอย่างต่อเนื่อง โดยในปี พ.ศ. 2566 ประเทศไทยมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาจำนวนมากและสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวรวมกว่า 2.94 ล้านล้านบาท แต่ในช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 จำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวลดลงอย่างมีนัยสำคัญ ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจโดยรวม อย่างไรก็ตาม ภาคการท่องเที่ยวยังคงเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของประเทศ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2567) เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงและสร้างความมั่นคง กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาได้กำหนด แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2566 - 2569 โดยให้ความสำคัญกับ

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ศาสนา ผจญภัย และเกษตร ซึ่งเป็นรูปแบบที่สอดคล้องกับแนวโน้มความต้องการของตลาดโลก แนวทางดังกล่าวมุ่งเน้นการสร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อต่อยอดผลิตภัณฑ์และบริการท่องเที่ยว การลงทุนที่คำนึงถึงความยั่งยืนและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการสร้างบรรยากาศการลงทุนใหม่ ๆ ที่นำไปสู่ความมั่งคั่งในระดับชุมชน แผนพัฒนาได้เสนอแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และเศรษฐกิจแบบมีส่วนร่วม (Co-ownership) เพื่อใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทุนทางวัฒนธรรมเป็นฐานในการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ รวมถึงการใช้ การบอกเล่าเรื่องราว (Storytelling) และการพัฒนาสินค้าท่องเที่ยวที่เป็น All Time Product เพื่อให้สามารถสร้างรายได้ตลอดทั้งปีในทุกพื้นที่ของประเทศ การขับเคลื่อนเชิงนโยบายดังกล่าวยังช่วยกระจายรายได้สู่เมืองรองและเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการท่องเที่ยว ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2567)

ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี พ.ศ. 2561 - 2580 การสร้างความสามารถในการแข่งขัน พัฒนากลไกขับเคลื่อนเศรษฐกิจเพื่ออนาคตที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้ทั้งในภาคเกษตร อุตสาหกรรมและบริการ และการท่องเที่ยว มุ่งเน้นประเด็นการสร้างหลากหลายด้านการท่องเที่ยว แผนแม่บทโควิด-19 มุ่งเน้นการเตรียมความพร้อมและส่งเสริมความสามารถในการแข่งขันของเครื่องยนต์ทางเศรษฐกิจหลัก ได้แก่ อุตสาหกรรมและบริการทางการแพทย์ครบวงจร การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และเน้นคุณภาพ การเกษตรมูลค่าสูง และอุตสาหกรรมอาหาร สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 หมายความว่า 2 ไทยเป็นจุดหมายของการท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่าและความยั่งยืน อีกทั้งแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560 - 2564) พัฒนาและปรับปรุงมาตรฐานด้านการท่องเที่ยวและบริการให้ครอบคลุมทุกรูปแบบ ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงกีฬา การท่องเที่ยวในกลุ่ม MICE เป็นต้น (สำนักคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2564)

จังหวัดอุทัยธานีได้วางแนวทางการขับเคลื่อนตามแผนพัฒนาจังหวัดโดยให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ของประชาชนเป็นหลัก ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง และตั้งเป้าให้ประชาชนได้รับผลประโยชน์ ภายใต้แนวคิด “ประชารัฐ” ทุกภาคส่วนได้บูรณาการเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งในทุก ๆ ด้าน เพิ่มความสามารถ ในการแข่งขัน และขับเคลื่อนการพัฒนาจังหวัด ภายใต้วิสัยทัศน์ “เมืองท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เกษตรปลอดภัย สังคมอุทัยผาสุก” มุ่งเน้นการทำงานใน 4 ประเด็นยุทธศาสตร์หลัก ได้แก่ ด้านการท่องเที่ยว ด้านการเกษตร ด้านสังคม/คุณภาพชีวิต และด้านสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะเป้าประสงค์ที่ 1 การเติบโตทางเศรษฐกิจ และขีดความสามารถในการแข่งขัน ในภาคการท่องเที่ยว ด้วยกลยุทธ์ที่สำคัญ คือ พัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชน และส่งเสริมผู้ประกอบการ ด้านการท่องเที่ยวให้มีศักยภาพสามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานจังหวัดอุทัยธานี, 2565)

ชุมชนกะเหรี่ยงโปว์บ้านภูเหม็น ตำบลทองหลาง อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี เป็นชุมชนไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงที่มีประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานชุมชนมาเป็นเวลามากกว่า 400 ปี มีความผูกพันอยู่กับป่า วิถีชีวิตสัมพันธ์กับธรรมชาติผ่านวัฒนธรรมเป็นของตัวเอง เป็นชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์ เดิมประกอบอาชีพเกษตรกรรมด้วยการทำไร่หมุนเวียน เก็บหาของป่า ล่าสัตว์เป็นอาหาร ดำรงชีพพึ่งพิงธรรมชาติ ตามจารีตประเพณี และมีอัตลักษณ์วัฒนธรรมเฉพาะของคนกับป่า ซึ่งในปัจจุบันชุมชนยังคงรักษาวิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม ที่สืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ (วรวิทย์ นพแก้ว และคณะ, 2564) ด้วยมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2553 พื้นที่คุ้มครองวิถีชีวิตชาติพันธุ์จึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อรับรองสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์และชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม โดยให้พวกเขาสามารถดำรงวิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเชื่อ และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างสอดคล้องกับภูมิปัญญาที่สืบทอด

มาแต่บรรพบุรุษ แนวคิดนี้ปรากฏชัดเจนในรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 มาตรา 70 ที่ระบุให้รัฐมีหน้าที่ส่งเสริมและคุ้มครองวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ อีกทั้งยังได้รับการต่อยอดเป็นพระราชบัญญัติส่งเสริมและคุ้มครองกลุ่มชาติพันธุ์ พุทธศักราช 2565 ซึ่งเปิดโอกาสให้มีการประกาศพื้นที่คุ้มครองอย่างเป็นทางการ การประกาศพื้นที่คุ้มครองเช่นนี้ นำมาซึ่งประโยชน์หลายด้าน ประการแรก คือ การรักษาอัตลักษณ์และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของกลุ่มชาติพันธุ์ ทำให้พวกเขามีสิทธิในการดำรงชีวิตตามแบบที่ตนเลือก ประการที่สอง คือ การลดความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชุมชน เนื่องจากหลายกรณีที่เกิดความไม่เข้าใจกันเกี่ยวกับการใช้ที่ดินและทรัพยากรจะสามารถคลี่คลายได้เมื่อมีกฎหมายรองรับ และประการสุดท้าย คือ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน เพราะชุมชนดั้งเดิมหลายแห่งมีระบบการจัดการทรัพยากรที่สอดคล้องกับธรรมชาติ เช่น การทำไร่หมุนเวียนของกะเหรี่ยงที่ช่วยรักษาความสมบูรณ์ของป่า ในปัจจุบันมีหลายพื้นที่ที่กำลังผลักดันให้ได้รับการประกาศเป็นพื้นที่คุ้มครองวิถีชีวิตชาติพันธุ์ เช่น ชุมชนมอแกน ในหมู่เกาะสุรินทร์ ชุมชนกะเหรี่ยงบ้านห้วยหินลาดในจังหวัดเชียงใหม่ และชุมชนชาวเลมอแกนที่เกาะภูเก็ต ทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นว่าการคุ้มครองวิถีชีวิตชาติพันธุ์ไม่ใช่เพียงเรื่องสิทธิชุมชน แต่ยังเป็นเรื่องของการสร้างสังคมที่หลากหลายเคารพซึ่งกันและกัน และรักษาสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ (กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ, 2566) แนวนโยบายการฟื้นฟูวิถีวัฒนธรรมชุมชน ที่คำนึงถึงมิติทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น การให้ความคุ้มครองเขตวัฒนธรรมพิเศษของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีความเปราะบางและเสี่ยงต่อการถูกละเมิดสิทธิ พร้อมกับ การร่วมกันรักษาและฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ระบบนิเวศชุมชนและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ในพื้นที่ให้ยั่งยืน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมมีสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุทัยธานีดำเนินการเสนอเพื่อจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อกำหนดพื้นที่ทำกินในเขตพื้นที่บ้านภูเหม็นแนวนโยบายในการเป็นฝ่ายเลขานุการของคณะกรรมการ และสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดอุทัยธานีดำเนินการเสนอเพื่อจัดตั้งคณะกรรมการตรวจสอบรังวัดแนวเขตพื้นที่สวนป่าบ้านไร่ วนอุทยานห้วยคต บริเวณพื้นที่บ้านภูเหม็น

ชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในจังหวัดอุทัยธานีเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่มีความโดดเด่นทั้งด้านวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวิถีชีวิตดั้งเดิมที่สืบทอดกันมายาวนาน อย่างไรก็ตาม ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน กำลังทำให้วิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนเผชิญแรงกดดัน วัฒนธรรมบางอย่างมีแนวโน้มสูญหาย และความเป็นเอกลักษณ์อาจถูกกลืนหายไป หากไม่มีการส่งเสริมให้ชุมชนสามารถปรับตัวและต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ แม้พื้นที่ดังกล่าวจะมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวสูง ทั้งจากทรัพยากรธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรม แต่ชุมชนกลับยังขาดความรู้ความสามารถในการจัดการด้านการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นการบริหารจัดการ การตลาด หรือการสร้างมูลค่าเพิ่มจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ปัญหานี้ทำให้การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นยังไม่สามารถสร้างรายได้ที่ยั่งยืนหรือกระจายประโยชน์สู่คนในพื้นที่อย่างแท้จริง อีกทั้งยังมีความเสี่ยงที่คนภายนอกจะเข้ามาใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางวัฒนธรรม โดยที่ชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมและไม่ได้รับผลตอบแทนที่เหมาะสม หากการท่องเที่ยวดำเนินไปโดยขาดระบบจัดการที่ดี อาจส่งผลกระทบทั้งด้านสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมดั้งเดิม วัฒนธรรมอาจถูกทำให้กลายเป็นเพียงสินค้าเพื่อการบริโภค โดยไม่เหลือความหมายเชิงลึกที่แท้จริง ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างกระบวนการพัฒนาศักยภาพชุมชน เพื่อให้ชุมชนกะเหรี่ยงสามารถใช้ทุนทางวัฒนธรรมของตนเป็นรากฐานในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีความสร้างสรรค์ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ถือเป็นแนวทางสำคัญที่จะช่วยแก้ปัญหาี้ เพราะไม่ใช่เพียงการนำเสนอวัฒนธรรมให้ผู้มาเยือนชมเท่านั้น แต่ยังเปิด

โอกาสให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วม เรียนรู้ และสัมผัสกับวิถีชีวิตของชุมชนอย่างแท้จริง เช่น การเรียนรู้หัตถกรรม การทำอาหารพื้นบ้าน หรือการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม กระบวนการนี้จะช่วยเพิ่มคุณค่าให้กับวัฒนธรรม สร้างรายได้ที่ยั่งยืน และทำให้ชุมชนสามารถรักษาอัตลักษณ์ไว้ได้อย่างมั่นคง

การพัฒนาพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านภูเหม็น นอกจากสร้างกลไกการพัฒนาเชิงพื้นที่เกี่ยวกับสิทธิชุมชนกับการอยู่รวมในพื้นที่ป่าแล้ว การต่อยอดเพื่อสร้างมูลค่าในวิถีวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์สู่การสร้างรายได้ พัฒนาคุณภาพชีวิตฐานทรัพยากรที่เป็นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดอุทัยธานี ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม โดยการพัฒนาและยกระดับพื้นที่ชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงให้เป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชุมชนโดยใช้วัฒนธรรมเป็นฐานต่อยอดให้เกิดรายได้เพิ่มสู่ชุมชน การพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงจังหวัดอุทัยธานี เป็นช่องทางในการพัฒนาพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านภูเหม็น จังหวัดอุทัยธานีอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง จังหวัดอุทัยธานี
2. เพื่อศึกษาแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง จังหวัดอุทัยธานี
3. เพื่อพัฒนาและยกระดับเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง จังหวัดอุทัยธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ การพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง จังหวัดอุทัยธานี ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวิธีดำเนินการวิจัย ตามขั้นตอน ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้บริหารและสมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 3 คน สภาวัฒนธรรมอำเภอและตำบล จำนวน 3 คน คณะครู จำนวน 2 คน ผู้นำท้องที่ จำนวน 3 คน แกนนำชุมชน จำนวน 3 คน ปราชญ์ชุมชน จำนวน 3 คน กลุ่มอาชีพ จำนวน 3 คน กลุ่มเยาวชน จำนวน 2 คน ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง จำนวน 3 คน รวมจำนวน 25 คน ตำบลทองหลาง อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี เกณฑ์การคัดเลือกและคัดออกที่กำหนดขึ้นนี้มีเหตุผลเพื่อให้ได้ผู้ให้ข้อมูลที่มีคุณสมบัติครบถ้วน สามารถถ่ายทอดประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนกะเหรี่ยงได้อย่างลึกซึ้ง และในขณะเดียวกันก็คัดกรองผู้ที่อาจทำให้ข้อมูลขาดความน่าเชื่อถือออกไป เพื่อให้ผลการวิจัยมีความถูกต้อง ครบถ้วน และสะท้อนบริบทที่แท้จริงของชุมชนในพื้นที่ศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์ การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้างในลักษณะการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลมีอิสระในการแสดงความคิดเห็นและเล่าประสบการณ์ได้อย่างเป็นธรรมชาติ โดยลักษณะคำถามที่ใช้เป็นคำถามปลายเปิด ครอบคลุมประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมในพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ผู้วิจัยเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถขยายความได้เต็มที่ และใช้เทคนิคการถามเชิงลึกเพิ่มเติมเพื่อให้ได้รายละเอียดที่ชัดเจนมากขึ้น ก่อนนำแบบสัมภาษณ์ไปใช้จริง ได้มีการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน ซึ่งประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาสังคม 1 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวชุมชน 1 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย 1 คน ร่วมประเมินความเหมาะสมของเนื้อหาเพื่อให้เกิดความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) พร้อมทั้งคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) (ประคอง กรณสูตร, 2553) ผลการตรวจสอบพบว่า ข้อคำถามมีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.67 - 1.00 ซึ่งถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่สามารถนำมาใช้เก็บข้อมูลได้จริง กระบวนการสัมภาษณ์เริ่มต้นจากการสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง โดยผู้วิจัยอธิบายวัตถุประสงค์ของการวิจัยและขอความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูล จากนั้นจึงเข้าสู่การสนทนาที่ครอบคลุมหลายประเด็น ไม่ว่าจะเป็นบทบาทของผู้ให้ข้อมูลในชุมชน ทิศทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ สถานการณ์การท่องเที่ยวปัจจุบัน ศักยภาพและข้อจำกัดของชุมชน ตลอดจนแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เหมาะสมการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม รวมถึงข้อเสนอแนะต่อการสนับสนุนจากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องระหว่างการพัฒนา ผู้วิจัยบันทึกเสียงและจดบันทึกภาคสนามเพื่อเก็บรายละเอียดเพิ่มเติม และเมื่อจบการสนทนาได้มีการสรุปประเด็นสำคัญเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลร่วมกับผู้ให้สัมภาษณ์ ข้อมูลที่ได้ทั้งหมดจะถูกนำมาถอดความอย่างละเอียดและวิเคราะห์เชิงเนื้อหา เพื่อให้ผลการวิจัยมีความถูกต้อง ครอบคลุม และสะท้อนสภาพจริงของชุมชนได้อย่างสมบูรณ์

2. แบบสังเกต (Observation) เป็นการรวบรวมข้อมูล ศึกษาเหตุการณ์ การสังเกตพฤติกรรมของผู้คนในเรื่องเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง โดยแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยผู้วิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม เพื่อสังเกต ชักถาม และจดบันทึก และแบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) ในการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เช่น การจัดงานประเพณี การฝึกอบรมด้านการท่องเที่ยว การทำกิจกรรมทางวัฒนธรรม หรือการประชุมวางแผนการจัดการท่องเที่ยว การเข้ามามีส่วนร่วมเช่นนี้ทำให้ผู้วิจัยสามารถสังเกตพฤติกรรมของผู้เข้าร่วม การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน บทบาทของแกนนำ และวิธีการสื่อสารภายในชุมชนได้โดยตรง ข้อมูลที่ได้จึงเป็นข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับบรรยากาศการทำงานร่วมกัน ความร่วมมือ ความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้น รวมถึงทัศนคติและความรู้สึกของผู้คนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว ส่วนการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผู้วิจัยไม่ได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมโดยตรง แต่เฝ้าดูการดำเนินงานจากภายนอก เช่น การสังเกตนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมวิถีชีวิตกะเหรี่ยง การสังเกตการแสดงทางวัฒนธรรม หรือการสังเกตวิธีการต้อนรับและบริการที่ชุมชนจัดให้แก่ผู้มาเยือน วิธีนี้ช่วยให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่สะท้อนพฤติกรรมจริงตามธรรมชาติ โดยไม่ถูกปรับเปลี่ยนเพราะการมีส่วนร่วมของผู้วิจัย

3. การประชุมระดมความคิดโดยเทคนิคการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนและถอดบทเรียนวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่เป้าหมาย ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมชุมชน แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม การพัฒนาและเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตรวจสอบและปรับปรุงแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมและสอดคล้องกับพื้นที่ในกระบวนการประชุมครั้งแรก ผู้วิจัยเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมสะท้อนทุนทางวัฒนธรรมและศักยภาพของพื้นที่ พร้อมทั้งถอดบทเรียนเกี่ยวกับจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม ครั้งที่สองเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และนำเสนอแนวทางการจัดการท่องเที่ยว โดยใช้เทคนิคการมีส่วนร่วม เช่น การระดมความคิดเห็น การทำแผนที่ทรัพยากร และการออกแบบกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ส่วนการประชุมครั้งที่สามเป็นการตรวจสอบและปรับปรุงแนวทาง โดยผู้เข้าร่วมช่วยกันทบทวนข้อเสนอที่ได้จากการประชุมก่อนหน้านี้ และให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมเพื่อปรับให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชนมากที่สุด กระบวนการประชุมทั้งหมดมีลักษณะเป็นการเสริมสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน ไม่เพียงแต่แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเท่านั้น แต่ยังเป็นการฝึกปฏิบัติจริงในบางกิจกรรม เช่น การออกแบบแพ็คเกจท่องเที่ยว การพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น และการใช้สื่อดิจิทัลเพื่อประชาสัมพันธ์ ซึ่งช่วยให้ผู้เข้าร่วมเห็นภาพชัดเจนว่าชุมชนสามารถจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างไร ทั้งยังเปิดโอกาสให้เยาวชนและกลุ่มอาชีพนำเสนอความคิดสร้างสรรค์ของตนเอง เพื่อให้การท่องเที่ยวสอดคล้องกับความต้องการของตลาดยุคใหม่ ผลลัพธ์จากการประชุมระดมความคิดทั้งสามครั้ง คือ การได้แนวทางการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพพื้นที่จริง ครอบคลุมทั้งด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม การสร้างกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม ซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญที่นำไปใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

4. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อพัฒนากลไกรูปแบบการท่องเที่ยวการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม ยกระดับเศรษฐกิจฐานราก กิจกรรมนำร่องการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม การวิจัยครั้งนี้ได้นำกระบวนการสนทนากลุ่มมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนากลไกและรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม โดยมีเป้าหมายเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากและสร้างกิจกรรมนำร่องที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง การสนทนากลุ่มจัดขึ้นจำนวน 2 ครั้ง ครั้งแรกในเดือนมิถุนายน 2567 มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของพื้นที่ ระบุทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ รวมถึงค้นหาปัญหาและอุปสรรคของการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ส่วนครั้งที่สองจัดขึ้นในเดือนสิงหาคม 2567 มุ่งเน้นการระดมความคิดเห็นเพื่อออกแบบกลไกการบริหารจัดการและกิจกรรมนำร่อง พร้อมทั้งทดสอบความเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มประกอบด้วย ผู้แทนจากหลายภาคส่วนของชุมชน ได้แก่ ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ครู แกนนำกลุ่มอาชีพ กลุ่มเยาวชน สภาวัฒนธรรม และหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง รวมประมาณ 20 - 25 คน เพื่อให้ข้อมูลและข้อเสนอที่ได้สะท้อนมุมมองที่หลากหลายและครอบคลุม กระบวนการสนทนากลุ่มเริ่มต้นด้วยการสร้างบรรยากาศที่ผ่อนคลายและการชี้แจงวัตถุประสงค์ของการประชุม ต่อจากนั้นผู้เข้าร่วมได้ร่วมกันวิเคราะห์ศักยภาพและปัญหาของพื้นที่ แลกเปลี่ยนแนวคิดผ่านการระดมความคิดและการทำงานกลุ่มย่อย เพื่อออกแบบกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ เช่น การแสดงทางวัฒนธรรม การเรียนรู้วิถีกรรมพื้นบ้าน และกิจกรรมท่องเที่ยวที่มีการ

มีส่วนร่วมของเยาวชน จากนั้นจึงนำผลการทำงานของแต่ละกลุ่มมานำเสนอในวงใหญ่เพื่ออภิปรายและปรับปรุงร่วมกัน ก่อนจะสรุปเป็นแนวทางที่ชุมชนเห็นพ้องร่วมกัน ผลจากการสนทนากลุ่มทั้งสองครั้ง ทำให้ได้แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เหมาะสมกับพื้นที่ ทั้งด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม การสร้างกิจกรรมดึงดูดนักท่องเที่ยว และการจัดตั้งกลไกการบริหารจัดการที่ช่วยกระจายรายได้ลงสู่ฐานราก ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ถือเป็นฐานสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงอย่างยั่งยืน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลแบบสามเส้า และนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากการสัมภาษณ์มาจัดหมวดหมู่ แยกประเด็น เปรียบเทียบความเหมือนหรือความแตกต่างของผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคน จากนั้นทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ร่วมกับการพิจารณาความสอดคล้องกับสถานการณ์พื้นที่ รวมทั้งแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพื่อหาข้อสรุป และนำเสนอข้อมูลโดยการเรียบเรียงเนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

1. ศักยภาพชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์ ศักยภาพชุมชนกะเหรี่ยงบ้านภูเหม็น จังหวัดอุทัยธานี แสดงให้เห็นถึงความโดดเด่นของทุนทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน และยังคงมีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมวิถีชีวิต สร้างอัตลักษณ์ และพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน ทั้งในมิติทางวัตถุและมิติทางจิตวิญญาณ ทุนเหล่านี้เป็นรากฐานสำคัญที่สามารถต่อยอดสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมได้อย่างมีคุณค่าและยั่งยืน ในด้านจิตวิญญาณ ชุมชนยังคงเคารพและยึดถือผู้นำพิธีกรรมอย่าง “โป่งคู้” ที่เป็นตัวแทนในการประกอบพิธีกรรมและเชื่อมโยงกับความศักดิ์สิทธิ์ของธรรมชาติ ประเพณีสำคัญ เช่น การไหว้เจดีย์ (กลุ่ม) และพิธีการปักสะดึง ล้วนสะท้อนความสัมพันธ์อันแนบแน่นระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นการรักษาสมดุลของชีวิตและธรรมชาติ ขณะเดียวกันภาษากะเหรี่ยงโพล่วก็ยังคงถูกใช้สื่อสารในครัวเรือนและชุมชน เป็นสัญลักษณ์ของการธำรงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ ในมิติของอัตลักษณ์ทางกายภาพ การแต่งกายแบบดั้งเดิมของกะเหรี่ยงโพล่ว โดยเฉพาะชุดสีแดงของสตรีและย่ามที่ทุกคนมีติดตัว ถือเป็นเอกลักษณ์ที่สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว ขณะที่อาหารพื้นถิ่น เช่น แกงส้ม น้ำพริก หรืออาหารจากวัตถุดิบธรรมชาติในป่าและไร่หมุนเวียน ไม่เพียงสะท้อนภูมิปัญญาการดำรงชีวิตอย่างพึ่งพาธรรมชาติ แต่ยังเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สามารถนำมาสร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอาหาร (Food Tourism) ได้อีกด้วย การทำไร่หมุนเวียนถือเป็นหัวใจของการดำรงชีวิตที่ผูกพันกับผืนดินและความมั่นคงทางอาหาร แสดงให้เห็นความสัมพันธ์เชิงนิเวศที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน และเมื่อผนวกกับผลิตภัณฑ์ชุมชน เช่น ผ้าทอมือ ผ้าย้อมสีธรรมชาติ และน้ำผึ้งป่า ก็ยิ่งเพิ่มศักยภาพในการสร้างรายได้และการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ผ่านการออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงผู้มาเยือนกับวิถีชีวิตจริงของชุมชน ชุมชนกะเหรี่ยงบ้านภูเหม็นมีศักยภาพสูงในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมทั้งจากทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ซึ่งสะท้อนความเข้มแข็งของอัตลักษณ์ ความสัมพันธ์กับธรรมชาติ และภูมิปัญญาชุมชน หากได้รับการสนับสนุนและการบริหารจัดการที่เหมาะสม ชุมชนจะสามารถยกระดับการท่องเที่ยวให้เป็นทั้งเครื่องมืออนุรักษ์วัฒนธรรม และกลไกเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากได้อย่างยั่งยืนกะเหรี่ยง จังหวัดอุทัยธานี

ข้อมูลการให้สัมภาษณ์

“ชุมชนของเรายึดโยงกับวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมมาช้านานครับ เรามีพิธีกรรมที่สืบทอดกันมา เช่น การไหว้เจตีย์ หรือที่เราเรียกว่า กลุง และพิธีการปักสะดึง สิ่งเหล่านี้สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เราเชื่อว่าการเคารพธรรมชาติจะทำให้ชีวิตอยู่เย็นเป็นสุข” (ปิยชาติ ทศนาลักษณ์, 2568)

2. แนวทางการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง สะท้อนถึงความพร้อมและศักยภาพของชุมชนที่มีทุนทางวัฒนธรรมอันหลากหลาย และเข้มแข็ง โดยการพัฒนากระบวนการจัดการทรัพยากร การออกแบบกิจกรรม และกลไกการขับเคลื่อนที่มีส่วนร่วม ล้วนเป็นหัวใจสำคัญในการสร้างการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนในด้านการจัดการทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว ชุมชนกะเหรี่ยงบ้านภูเหม็นมีสิ่งดึงดูดที่ชัดเจน ได้แก่ อัตลักษณ์ชาติพันธุ์และวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับธรรมชาติและวัฒนธรรม ขณะที่สิ่งอำนวยความสะดวกยังมีข้อจำกัด แต่การคมนาคมเชื่อมต่อกับจังหวัดและตำบลสามารถเข้าถึงได้พอสมควรแม้จะมีเส้นทางที่คดเคี้ยวและต้องใช้ความระมัดระวัง การพัฒนาเสริมศักยภาพจึงเน้นการใช้ทุนทางวัฒนธรรม เช่น ศูนย์วัฒนธรรม การสาธิตทอผ้า การทำอาหารพื้นบ้าน และการประกอบพิธีกรรมดั้งเดิม ตลอดจนกิจกรรมเรียนรู้ในไร่หมุนเวียนและป่าชุมชน นอกจากนี้ การจัดที่พักแบบโฮมสเตย์ยังเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสวิถีชีวิตร่วมกับเจ้าของบ้านอย่างแท้จริง สำหรับ การออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนได้นำทุนทางวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับธรรมชาติและภูมิปัญญามาเป็นฐาน เช่น การถ่ายทอดภาษา การแต่งกายดั้งเดิม การทอผ้าและย้อมสีธรรมชาติ อาหารและการละเล่นพื้นบ้าน โดยใช้ประสบการณ์จากการต้อนรับคณะผู้มาเยือนและการเข้าร่วมเครือข่ายชาติพันธุ์แห่งประเทศไทยเป็นบทเรียนสำคัญ การออกแบบกิจกรรมดำเนินผ่านกระบวนการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างความเข้าใจในหลักการท่องเที่ยวโดยชุมชน การประชุมเตรียมความพร้อมและการพัฒนานักสื่อความหมายหรือมัคคุเทศก์ชุมชน โดยมีการจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยว เส้นทาง และคู่มือที่รวบรวมสาระประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต และแผนที่ชุมชน เพื่อให้นักท่องเที่ยวเรียนรู้และตระหนักถึงคุณค่าของอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ ในส่วนของ กลไกการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนถือเป็นปัจจัยหลัก โดยจัดตั้งทีมคณะทำงานการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม ซึ่งแบ่งเป็นคณะทำงานหลักที่มีผู้อาวุโส ผู้นำท้องถิ่น และกลุ่มสตรีที่กำหนดแนวทางและดูแลกิจกรรม และคณะทำงานกลุ่มเด็กและเยาวชนที่มีบทบาทในการสืบสานวัฒนธรรม การละเล่นพื้นบ้าน และการทำหน้าที่มัคคุเทศก์ชุมชน นอกจากนี้ ยังมีการเรียนรู้เชิงประสบการณ์จากชุมชนต้นแบบ เช่น บ้านท่าโพ และการแลกเปลี่ยนกับสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุทัยธานี ตลอดจนการสร้างความร่วมมือกับองค์กรภาคี เช่น ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร วิทยาลัยชุมชนอุทัยธานี และมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ เพื่อสนับสนุนด้านการวิจัย อาชีพ ผลิตภัณฑ์ และการพัฒนากลุ่มเยาวชน ศักยภาพที่ชุมชนมีอยู่แล้ว คือ ทุนทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ที่โดดเด่น ส่วนแนวทางเสริม คือ การพัฒนาระบบจัดการทรัพยากร การออกแบบกิจกรรมที่หลากหลาย และการสร้างกลไกที่มีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน หากดำเนินการอย่างบูรณาการจะทำให้การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนกะเหรี่ยงบ้านภูเหม็นสามารถเป็นทั้งเครื่องมืออนุรักษ์วัฒนธรรม และกลไกในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากได้อย่างยั่งยืน

ข้อมูลการให้สัมภาษณ์

“จุดแข็ง คือ ทุนทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมานาน ทั้งภาษา การแต่งกาย การทอผ้า และพิธีกรรมดั้งเดิม จึงใช้สิ่งเหล่านี้เป็นฐานในการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยมีการจัดตั้งคณะทำงานด้านการท่องเที่ยว ซึ่งประกอบด้วย ผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้นำท้องถิ่น และกลุ่มสตรี” (อภิชาติ ศิริลักขณา, 2568)

3. การพัฒนาและยกระดับเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมพื้นที่คุ้มครอง วัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง การสร้างมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชน ได้มีการต่อยอดองค์ความรู้จากการอบรมเชิงประสบการณ์และการถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่การสร้างผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ เช่น ผ้าทอมือกะเหรี่ยงจาก กี่เอาจี๊ ผลิตเป็นย้อม ผ้าพันคอ เสื้อ และผ้าห่ม รวมทั้งผ้าย้อมสีธรรมชาติที่มีลวดลายเฉพาะสะท้อนเอกลักษณ์วัฒนธรรม ผลิตภัณฑ์อาหารพื้นถิ่น เช่น สับปะรดกวน ขนมหองโงะ และน้ำผึ้งป่า ล้วนเป็นสิ่งที่ผูกพันกับทรัพยากรธรรมชาติและประเพณีของชุมชน นอกจากนี้ ของที่ระลึก เช่น สร้อยเงิน สร้อยตุ๊กแก และงานหัตถกรรมอื่น ๆ รวมถึงการละเล่นพื้นบ้าน เช่น รำกะเหรี่ยงโพล่งและการละเล่นบ๊ว ก็เป็นส่วนหนึ่งที่สามารถเชื่อมโยงกับกิจกรรมการท่องเที่ยว ทำให้ผู้มาเยือนได้สัมผัสวิถีชุมชนในเชิงลึกและสร้างรายได้หมุนเวียนสู่ครัวเรือน การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม ชุมชนได้ทดลองจัดกิจกรรมนำร่องเมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2567 โดยมีผู้เข้าร่วมจากหน่วยงาน ภาครัฐ เครือข่าย และประชาชนกว่า 50 คน กิจกรรมดังกล่าวเน้นการเรียนรู้วิถีชีวิตและประเพณี ผ่านโปรแกรมท่องเที่ยว 1 วัน โดยใช้คู่มือและแผนที่ท่องเที่ยวชุมชนเป็นสื่อกลาง กิจกรรมนี้จึงเป็นทั้งการสร้างการเรียนรู้และการฝึกซ้อมระบบการจัดการของชุมชนเอง จากการถอดบทเรียน พบประเด็นที่น่าสนใจ ได้แก่ 1) อัตลักษณ์ของชุมชนมีความโดดเด่น แต่บางประเพณีไม่สามารถเปิดรับนักท่องเที่ยวได้ทุกขั้นตอน เช่น การไหว้เจดีย์ 2) การมีส่วนร่วมของชุมชนยังไม่ทั่วถึง โดยเฉพาะผู้อาวุโสที่ยังคงยึดติดวิถีเดิม 3) คณะทำงานแกนนำมีความรับผิดชอบ แต่ยังต้องการการสื่อสารและประสานงานที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น 4) นักท่องเที่ยวมีความสนใจที่หลากหลาย ทำให้แต่ละกิจกรรมใช้เวลาเพิ่มขึ้นและต้องมีการปรับรูปแบบการนำเสนอ 5) การกระจายรายได้เริ่มต้นดำเนินไปในรูปแบบที่ยุติธรรม แต่ยังต้องการระบบการจัดการที่ชัดเจน 6) การสนับสนุนเชิงวิชาการจากหน่วยงานภายนอกมีความสำคัญ แต่จำเป็นต้องสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และ 7) การมีส่วนร่วมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องช่วยสร้างความพร้อมให้ชุมชน แต่ต้องมีการหารือและกำหนดบทบาทอย่างชัดเจนเพื่อป้องกันความซ้ำซ้อนหรือขาดความต่อเนื่อง จากการถอดบทเรียนของกิจกรรมนำร่อง พบประเด็นสำคัญที่สะท้อนศักยภาพและข้อจำกัดของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ได้แก่ ชุมชนมีอัตลักษณ์โดดเด่น แต่บางประเพณีไม่สามารถเปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชมทุกขั้นตอน เช่น พิธีไหว้เจดีย์ ทำให้ต้องออกแบบการเข้าถึงอย่างระมัดระวัง การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนยังไม่ทั่วถึง โดยเฉพาะผู้อาวุโสที่ยังยึดถือวิถีดั้งเดิมและไม่พร้อมเข้าร่วมกิจกรรมสมัยใหม่ แกนนำชุมชนมีความรับผิดชอบและขับเคลื่อนงานได้ดี แต่ระบบการสื่อสารและการประสานงานยังต้องพัฒนาเพื่อให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ความสนใจของนักท่องเที่ยวมีความหลากหลาย ส่งผลให้บางกิจกรรมใช้เวลานานกว่าที่กำหนด และจำเป็นต้องปรับรูปแบบการนำเสนอให้ยืดหยุ่น การกระจายรายได้เริ่มดำเนินไปอย่างเป็นธรรม แต่ยังขาดระบบการจัดการทางการเงินที่ชัดเจน การสนับสนุนทางวิชาการจากหน่วยงานภายนอกมีความสำคัญ แต่ควรเชื่อมโยงกับความต้องการจริงของชุมชน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องช่วยสร้างความพร้อม แต่จำเป็นต้องมีการกำหนดบทบาทอย่างชัดเจน เพื่อหลีกเลี่ยงความซ้ำซ้อนหรือขาดความต่อเนื่อง

ข้อมูลการให้สัมภาษณ์

“บทบาทของของภาครัฐจะผู้สนับสนุนและผู้ประสานงานช่วยเสริมองค์ความรู้ให้กับชุมชน ทั้งเรื่องการออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยว การพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อให้การพัฒนามีความต่อเนื่องและตอบโจทย์จริง ๆ ของชุมชน” (ธีรยุทธ ชัยประสิทธิ์, 2568)

อภิปรายผล

1. ศักยภาพชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านภูเหม็นอยู่ในเขตพื้นที่อนุรักษ์ตามนโยบายพื้นที่คุ้มครองวิถีกลุ่มชาติพันธุ์ พบว่า มีทุนทางวัฒนธรรมเป็นอัตลักษณ์ ผู้นำทางจิตวิญญาณ เจ้าวัด หรือเจ้าวัตร ประเพณีไหว้เจดีย์ (กลุ่ม) ภาษากะเหรี่ยง (กะเหรี่ยงโพล่ว) ชุดแต่งกายเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่น (ด้ายเหลือง) อาหารพื้นถิ่นสอดคล้องกับวิถีชีวิตธรรมชาติ พื้นที่ไร่มุมนเวียนความเชื่อการปักสะดึง และมีผลิตภัณฑ์ชุมชนเป็นเอกลักษณ์ ได้แก่ ผ้าทอมือ ผ้าย้อมสีธรรมชาติ น้ำผึ้งจากป่าสร้อยคอ เป็นต้น สะท้อนให้เห็นศักยภาพชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมที่เป็นจุดแข็งในด้านโอกาสของชุมชนเมืองครุ หน่วยงานภายนอก สนับสนุนและส่งเสริมในกิจกรรมพัฒนาความเป็นอัตลักษณ์ชุมชนชาติพันธุ์ระดับอำเภอ จังหวัด และหน่วยงานภายนอก สอดคล้องกับแนวคิด ขวัญฤทัย เดชทองคำ ที่กล่าวว่า ศักยภาพของการท่องเที่ยววิถีชุมชนเชิงสร้างสรรค์เกิดจากความโดดเด่นด้านอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่สามารถสร้างคุณค่าและประสบการณ์แก่ผู้มาเยือนได้จริง ตลอดจนการมีคณะกรรมการชุมชนที่เข้มแข็ง ซึ่งสามารถขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวได้อย่างต่อเนื่อง (ขวัญฤทัย เดชทองคำ, 2566) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ อาทิตย์ บุคตาดวง และสุพรรณิ ไชยอำพร ที่ทำการศึกษาความสามารถในการนำทุนทางสังคมออกมาใช้ของชุมชนบ้านบางไพร อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า การมีทุนทางสังคมและเครือข่ายที่เข้มแข็งเป็นรากฐานสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงชุมชนอย่างยั่งยืน ชุมชนมีสถานะของทุนทางสังคมที่เด่นชัดที่สุด คือ เครือข่ายทางสังคมที่มีความเข้มแข็ง ความเห็นอกเห็นใจ ต่างตอบแทน เอื้ออาทร ช่วยเหลือกัน การสร้างความตระหนักให้คนในชุมชนเริ่มคิดที่จะพัฒนาชุมชนร่วมกัน การค้นหาศักยภาพและทุนทางสังคมในชุมชนที่เหมาะสม การสร้างผู้นำหรือแกนนำเพิ่มขึ้น การประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน การลงมือทำอย่างมีส่วนร่วมทั้งชุมชน ภาครัฐและเอกชน การติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง (อาทิตย์ บุคตาดวง และสุพรรณิ ไชยอำพร, 2559)

2. แนวทางการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง จังหวัดอุทัยธานี การใช้ทุนทางวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายและมั่นคงเป็นฐานสำคัญในการพัฒนา การจัดการทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวเน้นการใช้อัตลักษณ์ชาติพันธุ์และวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับธรรมชาติเป็นสิ่งดึงดูด แม้สิ่งอำนวยความสะดวกยังมีข้อจำกัด แต่ระบบคมนาคมก็สามารถเข้าถึงได้ในระดับหนึ่ง กิจกรรมที่เชื่อมโยงทุนทางวัฒนธรรม เช่น การสาธิตทอผ้า อาหารพื้นบ้าน และพิธีกรรมท้องถิ่น เป็นเครื่องมือสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่นักท่องเที่ยว ขณะเดียวกันการจัดโฮมสเตย์ยังเปิดโอกาสให้ผู้มาเยือนได้สัมผัสวิถีชีวิตจริงของคนในชุมชน การออกแบบกิจกรรมอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วม เช่น การอบรมเชิงปฏิบัติการ การประชุมเตรียมความพร้อม และการสร้างมัคคุเทศก์ท้องถิ่น โดยมีการจัดทำคู่มือและเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อเสริมสร้างคุณค่า ในด้านกลไกการพัฒนา ได้มีการจัดตั้งคณะทำงานหลักและกลุ่มเยาวชนเพื่อสืบสานวัฒนธรรม

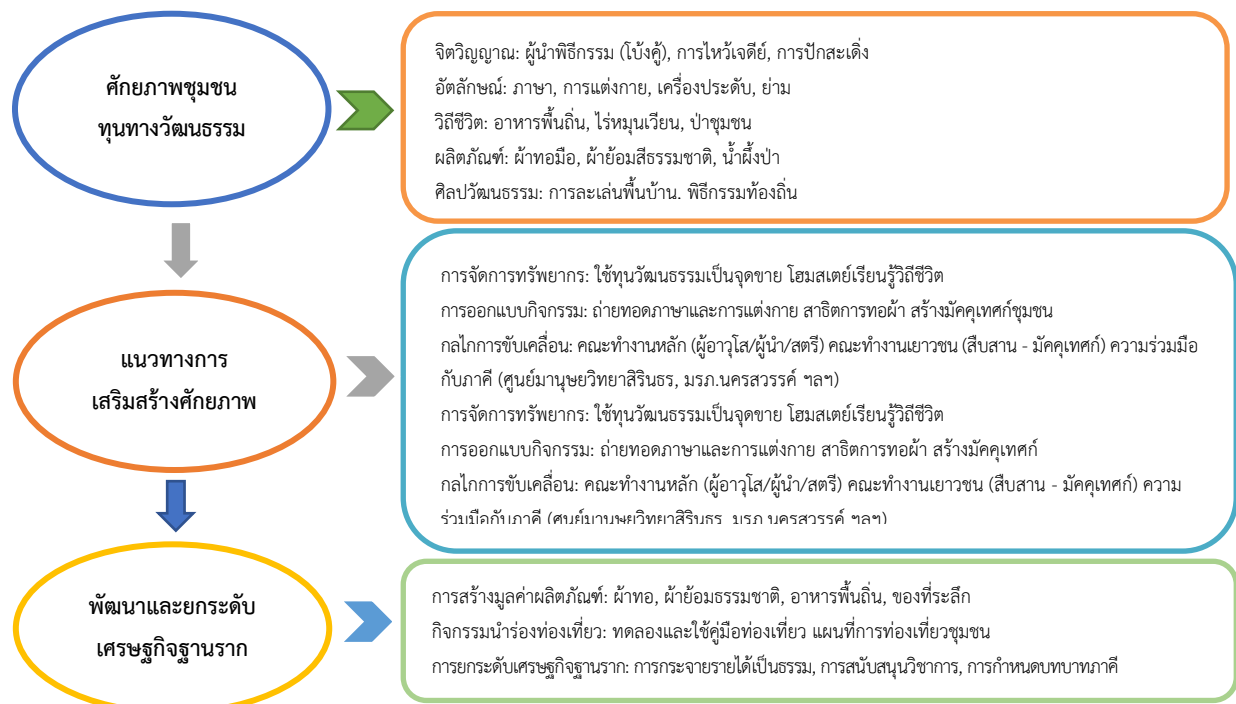
และยังได้รับการเรียนรู้จากชุมชนต้นแบบ ตลอดจนความร่วมมือกับองค์กรภาคีต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการวิจัย อาชีพ และผลิตภัณฑ์ สะท้อนให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมและการเชื่อมโยงเครือข่าย คือ หัวใจของการสร้างการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ยั่งยืนของชุมชนแห่งนี้ และสอดคล้องกับ ศรัณยู จันทรวงศ์ กล่าวว่า แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในเส้นทางวัฒนธรรมที่ต้องอาศัยการจัดการที่ดีและมีส่วนร่วม จากทุกภาคส่วน เนื่องจากชุมชนมีทั้งจุดเด่นและจุดที่ต้องปรับปรุงของชุมชนที่สามารถพัฒนาไปเป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และกระตุ้นเศรษฐกิจภายในชุมชนไปในทิศทางที่ดียิ่งขึ้น โดยในชุมชนการท่องเที่ยววัฒนธรรมย่านเมืองเก่าริมแม่น้ำเพชรบุรีมีปัจจัยอยู่ 4 ด้าน ได้แก่ ปัจจัยด้านการจัดการ ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม ปัจจัยด้านการเข้าถึงและปัจจัยด้านสถานที่ท่องเที่ยว และการพัฒนากลไกการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมชุมชนพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง กลไกสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมชุมชน พบว่า จะต้องอาศัย 1) การมีส่วนร่วมของชุมชนในรูปของคณะทำงานการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมชุมชนที่หลากหลาย มีผู้อาวุโส ปราชญ์ ประธานวัฒนธรรม ผู้นำท้องถิ่นและท้องที่ กลุ่มสตรี กลุ่มเด็กและเยาวชน 2) การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ร่วมกับส่วนราชการ ชุมชนต้นแบบด้านการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ และ 3) การสร้างความร่วมมือกับองค์กรภาคีที่เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม การพัฒนาพื้นที่คุ้มครองวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ การพัฒนาส่งเสริมอาชีพ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน การพัฒนา กลุ่มเยาวชน (ศรัณยู จันทรวงศ์, 2564) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พนิตสุภา ธรรมประมวล และคณะ พบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานทุนทางวัฒนธรรมลาวเงี้ยว ตำบลทองเอน อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี กลยุทธ์สำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานทุนทางวัฒนธรรมต้องอาศัยกลยุทธ์การพัฒนาส่งเสริมการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ประเพณีวัฒนธรรม การพัฒนาการบุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องทางฝ่ายสนับสนุนและผู้ให้ความรู้ในประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน การพัฒนาปรับปรุงภูมิทัศน์ของสถานที่ท่องเที่ยวชุมชน การอนุรักษ์ พื้นฟู และพัฒนาศักยภาพทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน (พนิตสุภา ธรรมประมวล และคณะ, 2561)

3. การพัฒนาและยกระดับเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง จังหวัดอุทัยธานี สร้างมูลค่าจากผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ชาติพันธุ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลิตภัณฑ์สำคัญ ได้แก่ ผ้าทอมือ ผ้าย้อมสีธรรมชาติ อาหารพื้นถิ่น และของที่ระลึกซึ่งสืบทอดวัฒนธรรมและความเชื่อ การละเล่นพื้นบ้านก็เป็นอีกองค์ประกอบที่สร้างเสน่ห์และเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนได้ทดลองจัดกิจกรรมนาร่องเน้นการเรียนรู้วิถีชีวิตและพิธีกรรมผ่านโปรแกรมท่องเที่ยว 1 วัน ซึ่งช่วยเสริมสร้างทักษะการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน การถอดบทเรียนพบทั้งจุดแข็งและข้อจำกัด เช่น ความโดดเด่นของอัตลักษณ์ที่บางส่วนเปิดเผยแก่คนนอกไม่ได้ และการมีส่วนร่วมของคนรุ่นอาวุโสที่ยังจำกัด นอกจากนี้ การประสานงานในชุมชนยังต้องการความเข้มแข็งมากขึ้นเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่มีความหลากหลาย การกระจายรายได้เริ่มต้นดำเนินไปอย่างเป็นธรรม แต่ยังขาดระบบจัดการที่ชัดเจน การสนับสนุนจากภาควิชาการ และหน่วยงานรัฐเป็นสิ่งสำคัญ แต่ควรสอดคล้องกับบริบทจริงของชุมชน สุดท้ายความสำเร็จของการท่องเที่ยวขึ้นอยู่กับ การสร้างความเข้าใจร่วม การกำหนดบทบาทของภาคี และการพัฒนากลไกจัดการที่ยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของ กนกพร ศิริโรจน์ ศึกษาเสนอแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ พบว่า จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว

เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และสัมผัสประสบการณ์ของชุมชนอย่างแท้จริง และการสร้างเสริมความสัมพันธ์ของนักท่องเที่ยวกับคนในชุมชนผ่านการใช้สื่อสังคมออนไลน์ติดต่อสื่อสารกัน เพื่อสร้างความพึงพอใจจนทำให้เกิดการบอกต่อกัน พัฒนารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ มุ่งเน้นให้เกิดการเรียนรู้และมีส่วนร่วมระหว่างนักท่องเที่ยวและคนในชุมชนในเอกลักษณ์ที่มีเฉพาะถิ่นอย่างแท้จริง ให้ความสำคัญต่อการสืบทอดและรักษาเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นแบบดั้งเดิมไว้ ซึ่งเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาการลอกเลียนแบบการท่องเที่ยวที่มีความเข้าใจผิดของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และพัฒนาแหล่งเรียนรู้เอกลักษณ์ของท้องถิ่น โดยมีปัจจัยภายนอก อาทิ หน่วยงานภาครัฐและเอกชน และปัจจัยภายใน อาทิ ผู้มีความรู้ ผู้นำกลุ่ม ในการรักษาอัตลักษณ์ของชุมชน การเป็นจุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ชุมชนจำเป็นต้องศึกษา องค์ความรู้ที่เป็นความรู้เฉพาะถิ่น และความรู้ด้านการท่องเที่ยว รวมถึงการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ มีการสร้างกิจกรรมสำหรับเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมระหว่างคนในชุมชนกับนักท่องเที่ยว โดยการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นตั้งเครื่องมือในการสร้างรายได้เสริมให้แก่ชุมชนและพัฒนาชุมชนให้แข็งแรง (กนกพร ศิริโรจน์, 2562)

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง จังหวัดอุทัยธานี ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร ตำรา ผลงานวิจัยต่าง ๆ และสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การประชุมปฏิบัติการ แล้วนำมารวบรวมเรียบเรียงไว้ในงานวิจัยนี้ ได้องค์ความรู้จากการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 การพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง จังหวัดอุทัยธานี

จากแผนภาพที่ 1 การพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง จังหวัดอุทัยธานี มุ่งใช้ทุนทางวัฒนธรรมซึ่งสืบทอดกันมาเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนา ชุมชนมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นทั้งด้านภาษา การแต่งกาย ประเพณี ความเชื่อ และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตและธรรมชาติ การจัดการทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวเน้นการใช้ศูนย์วัฒนธรรม การสาธิตทอผ้า การทำอาหารพื้นบ้าน และพิธีกรรมดั้งเดิม เพื่อสร้างประสบการณ์ตรงแก่นักท่องเที่ยว การจัดโฮมสเตย์ยังช่วยเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสวิถีชีวิตแท้จริงของชุมชน การออกแบบกิจกรรมใช้ฐานทุนทางวัฒนธรรมร่วมกับการอบรมเชิงปฏิบัติการ การประชุมเตรียมความพร้อม และการพัฒนามัคคุเทศก์ชุมชน มีการจัดทำคู่มือท่องเที่ยวและเส้นทางการเรียนรู้เพื่อเพิ่มคุณค่า ในด้านกลไกการพัฒนามีการจัดตั้งคณะทำงานหลักและกลุ่มเยาวชน เพื่อสืบสานวัฒนธรรมและสร้างความเข้มแข็งจากภายใน ขณะเดียวกันยังอาศัยการเรียนรู้จากชุมชนต้นแบบ และความร่วมมือจากองค์กรภายนอกในการสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ กระบวนการทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นว่าชุมชนมีศักยภาพสูง หากได้รับการสนับสนุนอย่างเหมาะสมก็จะสามารถพัฒนาสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ยั่งยืน

สรุปและข้อเสนอแนะ

ศักยภาพทุนชุมชนสู่การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง เป็นชุมชนที่อยู่ในเขตอนุรักษ์ตามนโยบายพื้นที่คุ้มครองวิถีกลุ่มชาติพันธุ์ มีอัตลักษณ์ด้านผู้นำทางจิตวิญญาณ ประเพณีและวัฒนธรรม ภาษา การแต่งกาย อาหาร การทำไร่หมุนเวียน และผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม แนวทางการเสริมสร้างศักยภาพเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย ระบบการจัดการทรัพยากร ความพร้อมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวก กิจกรรมการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน การพัฒนาศักยภาพชุมชนด้วยการอบรมเชิงปฏิบัติการ การประชุมเพื่อเตรียมความพร้อม และการพัฒนามัคคุเทศก์ การกำหนดเส้นทางและโปรแกรม พร้อมทั้งจัดทำคู่มือการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมการพัฒนาไกการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เน้นการมีส่วนร่วมการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ และความร่วมมือกับองค์กรที่เกี่ยวข้อง ส่วนการพัฒนาและการยกระดับเศรษฐกิจฐานรากมุ่งเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม โดยเน้นการสร้างรูปแบบ ตราสัญลักษณ์ และผลิตภัณฑ์ที่ทำด้วยมือของคนในชุมชน ข้อเสนอแนะที่สำคัญ 1) ควรจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อเรียนรู้วิถีวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนกะเหรี่ยงบ้านภูเหม็น โดยส่งเสริมให้ชุมชนเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย การประชาสัมพันธ์ควรครอบคลุมในระดับชุมชน อำเภอ จังหวัด และในระดับประเทศอย่างต่อเนื่อง และ 2) ส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรในชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งคณะทำงานที่สนับสนุนและผู้ถ่ายทอดความรู้วิถีวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนเพื่อถ่ายทอดชุดความรู้แก่นักท่องเที่ยวและผู้มาเยือนได้อย่างตรงประเด็นมากขึ้น ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป 1) การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในพื้นที่จังหวัดอุทัยธานี และ 2) การพัฒนาศักยภาพด้านทุนในวิถีวัฒนธรรมชุมชนของชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพื่อความยั่งยืนบนฐานทรัพยากรธรรมชาติ

เอกสารอ้างอิง

- กนกพร ศิริโรจน์. (2562). การนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์. ใน *ดุชนิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ. (2566). *คู่มือพระราชบัญญัติส่งเสริมและคุ้มครองกลุ่มชาติพันธุ์* พ.ศ. 2565. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงยุติธรรม.
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2567). *รายงานสถานการณ์ท่องเที่ยวไทย ปี 2567*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2567). *แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2566 - 2569*. กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- ขวัญฤทัย เดชทองคำ. (2566). การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีชุมชนเชิงสร้างสรรค์สู่ความยั่งยืน กรณีศึกษา ชุมชนริมน้ำเจ้าพระยาบ้านเกาะเกิด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา*, 15(2), 65-79.
- ธีรยุทธ ชัยประสิทธิ์. (12 ก.พ. 2568). บทบาทเครือข่ายภาคีรัฐในการพัฒนาชุมชนกะเหรี่ยง. (วราภ วังครอด, ผู้สัมภาษณ์)
- ประคอง กรรณสูต. (2553). *สถิติเพื่อการศึกษาทางพฤติกรรมศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปิยชาติ ทศนาลักษณ์. (7 ก.พ. 2568). *ศักยภาพชุมชนบ้านภูเหม็น*. (วราภ วังครอด, ผู้สัมภาษณ์)
- พนิตสุภา ธรรมประมวล และคณะ. (2561). การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานทุนทางวัฒนธรรมลาวแก้ว ตำบลทองเอน อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี. กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม.
- วรวิทย์ นพแก้ว และคณะ. (2564). *แนวทางการจัดการเขตพื้นที่ทำกิน ที่อยู่อาศัยและการฟื้นฟูวิถีชีวิตวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านภูเหม็น ตำบลทองหลาง อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ศรัณยู จันทรวงศ์. (2564). *ปัจจัยการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในเส้นทางวัฒนธรรม กรณีศึกษาชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมย่าน เมืองเก่าริมแม่น้ำเพชรบุรี*. ใน *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการวัฒนธรรม*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2564). *รายงานเชิงยุทธศาสตร์: การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติและการพัฒนาประเทศ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- สำนักงานจังหวัดอุทัยธานี. (2565). *แผนพัฒนาจังหวัดอุทัยธานี พ.ศ. 2565 - 2566*. อุทัยธานี: สำนักงานจังหวัดอุทัยธานี.
- อภิชาติ ศิริลักขณา. (12 ก.พ. 2568). *ทุนวัฒนธรรมของชาติพันธุ์กะเหรี่ยง*. (วราภ วังครอด, ผู้สัมภาษณ์)
- อาทิตย์ บุคตาดวง และสุพรรณิ ไชยอำพร. (2559). ความสามารถในการนำทุนทางสังคมออกมาใช้ของชุมชนบ้านบางไพร อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม. *วารสารสมาคมนักวิจัย*, 17(1), 29-41.

มาตรการส่งเสริมเว็บไซต์ที่ทุกคนเข้าถึงได้สำหรับคนพิการในประเทศไทย
ตามแนวทางของ WCAG เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล*
MEASURES TO PROMOTE ACCESSIBLE WEBSITES FOR INDIVIDUALS WITH
DISABILITIES IN THAILAND ACCORDING TO WCAG TO REDUCE DIGITAL DIVIDE

ศรีดา ตันทะอธิพานิช¹, วาริฉัตร ดวงจินดา², ณัชฎาภรณ์ รัตนวรกานต์^{3*}

Srida Tanta-atipanit¹, Warichat Duangjinda², Nashayagal Rattanavorrakant^{3*}

¹มูลนิธิอินเทอร์เน็ตเพื่อร่วมพัฒนาไทย กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

¹Internet Foundation for the Development of Thailand, Bangkok, Thailand

²สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

²Thai Health Promotion Foundation, Bangkok, Thailand

³คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี ประเทศไทย

³Faculty of Humanities and Social Sciences Muban Chom Bueng Rajabhat University, Ratchaburi, Thailand

*Corresponding author E-mail: nashayagalrat@mcru.ac.th

บทคัดย่อ

การเข้าถึงข้อมูลและบริการดิจิทัลอย่างเสมอภาคเป็นสิทธิมนุษยชนพื้นฐานที่ทุกคนพึงได้รับ โดยเฉพาะคนพิการที่เผชิญอุปสรรคจากการออกแบบเว็บไซต์ที่ไม่สามารถเข้าถึง ซึ่งสะท้อนถึงความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล องค์การอนามัยโลกชี้ว่าความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลเป็นปัจจัยกำหนดทางสังคมต่อสุขภาพประการหนึ่งที่น่าไปสู่ความเหลื่อมล้ำทางสุขภาพด้วย ข้อมูลจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ระบุว่า ประเทศไทยมีคนพิการจำนวน 2,280,409 คน คิดเป็นร้อยละ 3.45 ของประชากรทั้งหมดที่ประสบปัญหาการเข้าถึงบริการสุขภาพ หรือบริการสาธารณะ บทความนี้นำเสนอมาตรการส่งเสริมเว็บไซต์ที่ทุกคนเข้าถึงได้สำหรับคนพิการในประเทศไทย แบ่งเป็น 3 ระยะ คือ ระยะสั้น เร่งสร้างความตระหนักรู้ในภาคเอกชนและนักพัฒนาเทคโนโลยีผ่านกิจกรรมประชาสัมพันธ์ เสวนา การอบรม การพัฒนาหลักสูตร การมอบรางวัลต้นแบบการพัฒนาเว็บไซต์ที่เข้าถึงได้ และส่งเสริมให้เกิดกระบวนการประเมินเว็บไซต์ตาม WCAG ระยะกลาง จัดทำมาตรฐานระดับประเทศ ผลักดันกฎหมายที่กำหนดให้เว็บไซต์ต้องดำเนินการตามเกณฑ์ WCAG กำหนดกลไกกำกับดูแล การประเมินเว็บไซต์โดยภาครัฐ ซึ่งในปี พ.ศ. 2565 มีเว็บไซต์ที่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน จำนวน 242 หน่วยงานจาก 411 หน่วยงาน มาตรการสนับสนุนและจูงใจผู้ประกอบการเพื่อช่วยให้คนพิการเข้าถึงเทคโนโลยีและเนื้อหาดิจิทัล ระยะยาว พัฒนาทักษะดิจิทัลแก่คนพิการ ทั้งการเพิ่มทักษะ และการฝึกทักษะใหม่ เพื่อส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน รวมถึงให้คนพิการมีส่วนร่วมในการออกแบบบริการดิจิทัล และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่รองรับเทคโนโลยีช่วยเหลือ

คนพิการ เพื่อให้แนวคิดไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง กลายเป็นความจริงที่จับต้องได้ การลดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล
ต้องบูรณาการระหว่างนโยบาย เทคโนโลยี และสิทธิมนุษยชน

คำสำคัญ: ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล, มาตรฐานการเข้าถึงเว็บไซต์, คนพิการ, เว็บไซต์ที่ทุกคนเข้าถึงได้

Abstract

Equal access to digital information and services is a fundamental human right, particularly for persons with disabilities who face barriers due to inaccessible website design, highlighting the digital divide. The World Health Organization identifies the digital divide as a social determinant of health, contributing to broader health disparities. According to the Ministry of Social Development and Human Security, Thailand has 2,280,409 persons with disabilities, accounting for 3.45% of the total population, many of whom experience inaccessible healthcare and public services. This article proposes a three-phase framework of measures to promote accessible websites for persons with disabilities in Thailand. Short-term measures include raising awareness among the private sector and technology developers through public campaigns, seminars, training sessions, curriculum development, awards for exemplary websites, and the promotion of website evaluations based on WCAG standards. Medium-term measures involve establishing national standards, enacting legislation mandating WCAG compliance, implementing regulatory oversight mechanisms, conducting government-led website evaluations-of which in 2022, 242 websites from 411 organizations passed-and introducing incentive schemes and support for businesses to enable individuals with disabilities to access technology and digital content. Long-term measures focus on enhancing digital skills among persons with disabilities through upskilling and reskilling programs, encouraging their participation in designing digital services, and developing infrastructure that supports assistive technologies. These integrated efforts in policy, technology, and human rights aim to realize the principle of “leave no one behind” (LNOB).

Keywords: Digital Divide, WCAG, Individuals with Disability, Universally Accessible Website

บทนำ

องค์การอนามัยโลก (World Health Organization: WHO) ชี้ให้เห็นว่า ความเหลื่อมล้ำทางสุขภาพไม่ได้เกิดขึ้นจากพฤติกรรมส่วนบุคคลเพียงประการเดียว หากแต่เป็นผลจาก “ปัจจัยกำหนดทางสังคมต่อสุขภาพ” (Social Determinants of Health: SDH) ซึ่งครอบคลุมถึงเงื่อนไขแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของแต่ละบุคคล (World Health Organization, 2008) ทั้งการเข้าถึงบริการสุขภาพที่ไม่ทั่วถึง การถูกเลือกปฏิบัติ และความเหลื่อมล้ำด้านดิจิทัล สอดคล้องกับแนวคิดสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่กำหนดโดยปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)

ขององค์การสหประชาชาติ ที่เน้น “การไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง” (Leave No One Behind) ซึ่งทำให้การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นสิทธิที่ควรได้รับอย่างเท่าเทียม (United Nations, 2015)

ข้อมูลจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สํารวจเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2568 ระบุว่า ประเทศไทยมีคนพิการ จำนวน 2,280,409 คน คิดเป็นร้อยละ 3.45 ของประชากรทั้งหมด 66,120,877 คน (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2568) จำแนกลักษณะ และจำนวนของประเภทความพิการ ได้ดังนี้ พิการทางการเคลื่อนไหว ร้อยละ 52.0 พิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย ร้อยละ 19.3 พิการทางการเห็น ร้อยละ 7.6 พิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม ร้อยละ 7.3 พิการทางสติปัญญา ร้อยละ 6.5 พิการเข้าซ้อน ร้อยละ 5.3 พิการทางออทิสติก ร้อยละ 1.2 และพิการทางการเรียนรู้ ร้อยละ 0.8 แม้จะมีพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 และนโยบายด้านสิทธิมนุษยชนรองรับ แต่คนพิการจำนวนมากยังเข้าไม่ถึงสิทธิและสวัสดิการที่ควรได้รับ ตลอดจนเผชิญกับโครงสร้างพื้นฐานที่ไม่เอื้อต่อการใช้ชีวิตอย่างอิสระ งานวิจัยของ UNFPA Thailand ชี้ว่า วิกฤตโควิด-19 ได้ขยายช่องว่างความเหลื่อมล้ำทางสุขภาพและทางดิจิทัล ทำให้ประชากรกลุ่มเปราะบางเสี่ยงถูกกีดกันจากระบบสาธารณสุขและระบบดิจิทัลมากขึ้น (UNFPA Thailand, 2021)

คนพิการจำนวนมากยังประสบกับปัญหาการเข้าไม่ถึงสิทธิและสวัสดิการที่ควรได้รับตามกฎหมาย ตลอดจนโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งแวดล้อมที่ไม่เอื้อต่อการใช้ชีวิตอย่างอิสระ โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาถึงความแตกต่างของประเภท และระดับความรุนแรงของความพิการ การออกแบบบริการและนโยบายที่ไม่ตอบสนองต่อความหลากหลายดังกล่าว ยิ่งทำให้ความเหลื่อมล้ำทวีความรุนแรงขึ้น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ได้สนับสนุนให้ มูลนิธิอินเทอร์เน็ตร่วมพัฒนาไทย ทำการวิจัยเพื่อพัฒนาแนวทางการขับเคลื่อนงานเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงข้อมูลและระบบสื่อเพื่อการสร้างเสริมสุขภาวะ ผลการศึกษาพบว่า ตัวชี้วัดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลหรือความเสมอภาคทางดิจิทัล 9 ตัว ได้แก่ 1) ความครอบคลุมของโครงสร้างพื้นฐานเทคโนโลยีสารสนเทศและเครือข่าย 2) อุปกรณ์ดิจิทัลที่มีคุณภาพมาตรฐานในราคาย่อมเยาเข้าถึงได้ 3) เนื้อหาข้อมูลสำหรับคนทุกกลุ่ม ตามความต้องการจำเป็น 4) การพัฒนาทักษะดิจิทัล 5) การลดข้อจำกัดของปัจจัยระดับบุคคลเพื่อเข้าถึงดิจิทัล 6) การส่งเสริมผู้ประกอบการ SME ให้เข้าสู่ดิจิทัล 7) นโยบายการส่งเสริมสนับสนุนของรัฐ 8) เครื่องมือทางกฎหมาย และ 9) ความร่วมมือกับนานาชาติ และข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อสร้างความเสมอภาคทางดิจิทัล (Digital Equity) และการรวมกันทางดิจิทัล (Digital Inclusion) ประกอบด้วย แนวทางการพัฒนา 4A 1E ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้ Accessibility การเข้าถึงดิจิทัล พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เครือข่าย อุปกรณ์ และเนื้อหาให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ Affordability ความสามารถในการจ่าย ทำให้ค่าบริการอินเทอร์เน็ตและอุปกรณ์ดิจิทัลมีราคาเหมาะสม โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง Attitude ทักษะคิดต่อการใช้ดิจิทัล ส่งเสริมความเชื่อมั่นในการใช้ดิจิทัล คัมครองข้อมูล สิทธิเด็ก สิทธิมนุษยชน และทรัพย์สินทางปัญญา Ability พัฒนาทักษะดิจิทัลให้เข้าถึง ใช้อย่างปลอดภัย สร้างสรรค์ และรู้เท่าทันสื่อ และ Ecosystem นิเวศสื่อดิจิทัล สร้างระบบนิเวศที่เกื้อหนุน ครอบคลุม นโยบาย กฎหมาย นวัตกรรม ทรัพยากร และความร่วมมือทุกภาคส่วน เป็นกรอบสำคัญในการกำหนดนโยบายและแนวทางปฏิบัติ (มูลนิธิอินเทอร์เน็ตร่วมพัฒนาไทย, 2567)

การนำแนวทางเว็บไซต์ที่ทุกคนเข้าถึงได้ (Web Content Accessibility Guidelines: WCAG) มาใช้ในประเทศไทยได้เผชิญข้อจำกัดในหลายมิติ โดยเฉพาะการขาดกรอบกฎหมายที่มีผลบังคับใช้ ทำให้การดำเนินงานขึ้นอยู่กับความสมัครใจของแต่ละหน่วยงาน อีกทั้งยังไม่มีข้อกำหนดขอบเขตของหน่วยงานหรือบริการดิจิทัลที่ต้องปฏิบัติตามแนวทางดังกล่าวอย่างครอบคลุม ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการบังคับใช้ ขณะเดียวกันประเทศไทยยังไม่มีระบบติดตาม การรายงานผลการปฏิบัติตามที่เป็นระบบและเปิดเผยต่อสาธารณะ นอกจากนี้มาตรฐาน WCAG ยังไม่ได้ถูกรวมเป็นองค์ประกอบหลักในเอกสารข้อกำหนดงาน (Terms of Reference: TOR) ในการจัดซื้อจัดจ้างของภาครัฐ การพัฒนาเว็บไซต์จำนวนมากจึงยังไม่สอดคล้องกับหลักการเข้าถึงอย่างทั่วถึง และช่องว่างด้านทักษะของบุคลากรที่เกี่ยวข้องในทุกกระบวนการ โดยเฉพาะการทดสอบกับผู้ใช้จริง เช่น ผู้ใช้โปรแกรมอ่านหน้าจอ ขณะที่ความพยายามในการพัฒนาเครื่องมือและแนวทางในประเทศ แม้จะมีอยู่แต่การบังคับใช้ โดยเฉพาะในภาคเอกชนยังอยู่ในวงจำกัด

จากสถานการณ์ดังกล่าว สสส. มูลนิธิอินเทอร์เน็ตรวมพัฒนาไทย และภาคีเครือข่าย จึงได้ร่วมผลักดันแนวทางเว็บไซต์ที่ทุกคนเข้าถึงได้ Web Content Accessibility Guidelines: WCAG ที่พัฒนาโดย World Wide Web Consortium (W3C) ให้เป็นที่ยอมรับ และถูกนำมาใช้ในประเทศไทย เพื่อกำหนดมาตรฐานในการออกแบบเนื้อหา และบริการดิจิทัลให้สามารถเข้าถึงได้โดยทุกคน รวมถึงผู้มีข้อจำกัดทางร่างกาย การมองเห็น หรือการรับรู้ ประเทศไทยได้มีความพยายามประยุกต์ใช้แนวทาง WCAG ในภาครัฐ ผ่านความร่วมมือของหน่วยงานต่าง ๆ เช่น สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สดช.) สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (สปร.) สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) สภาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งประเทศไทย และองค์กรคนพิการ ทั้งนี้ มูลนิธิอินเทอร์เน็ตรวมพัฒนาไทย และ สสส. ได้มีบทบาทสำคัญในขณะทำงานขับเคลื่อนโดยมุ่งเน้นการปรับปรุงคู่มือแนวทางพัฒนาเว็บไซต์ที่ทุกคนเข้าถึงได้ ให้ทันสมัย การพัฒนาศักยภาพเครือข่าย การส่งเสริมให้คนพิการมีส่วนร่วมในการประเมินและรับรองเว็บไซต์ตามมาตรฐาน WCAG ตลอดจนการให้ความรู้และสร้างความตระหนักสาธารณะถึงสิทธิมนุษยชนพื้นฐานที่ทุกคนพึงได้รับในการเข้าถึงเว็บไซต์ได้อย่างเสมอภาค เพื่อสนับสนุนการขับเคลื่อนมาตรฐานดังกล่าวในประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง บทความนี้จึงมุ่งให้เกิดความตระหนักถึงการส่งเสริมเว็บไซต์ที่ทุกคนเข้าถึงได้สำหรับคนพิการในประเทศไทยตามแนวทางของ WCAG เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล ในฐานะกลไกสำคัญเพื่อการส่งเสริมสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลและบริการดิจิทัลอย่างเท่าเทียมของกลุ่มคนพิการในประเทศไทย โดยนำเสนอภาพรวมของแนวทางการดำเนินมาตรการที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนบทบาทของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมที่มีส่วนในการขับเคลื่อนให้เกิดผลในทางปฏิบัติ ทั้งในด้านการนโยบาย การออกแบบเว็บไซต์ตามหลักการที่เข้าถึงได้ และการจัดให้มีโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสม เพื่อสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างครอบคลุม ตามหลักสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานและเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ (United Nations, 2015)

แนวคิดการเข้าถึงสื่อดิจิทัล (Digital Accessibility) บริบทของประเทศไทย

การเข้าถึงสื่อดิจิทัล (Digital Accessibility) หมายถึง การออกแบบและพัฒนาเนื้อหาและเทคโนโลยีดิจิทัลโดยคำนึงถึงความสามารถของคนพิการในการรับรู้ ทำความเข้าใจ ใช้งาน และมีส่วนร่วมได้อย่างเท่าเทียม โดยปราศจากอุปสรรคหรือข้อจำกัดใด ๆ World Wide Web Consortium (W3C) 2023 ซึ่งเป็นองค์กรกลางระดับสากลที่กำหนดมาตรฐานการพัฒนาเว็บไซต์เพื่อให้สามารถเข้าถึงได้โดยทุกคน โดยเฉพาะกลุ่มคนพิการผ่านแนวทางที่เรียกว่า Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) ที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางทั่วโลก จุดมุ่งหมายของ W3C คือ การส่งเสริมความเสมอภาคในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล โดยเน้นการออกแบบที่ครอบคลุมความหลากหลายของผู้ใช้ แนวทางของ W3C ถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการลดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล และช่วยผลักดันสิทธิมนุษยชนในบริบทของโลกออนไลน์ โดย W3C ได้ให้คำจำกัดความของ “Accessibility” ว่าเป็น “การที่คนพิการสามารถเข้าใจ เรียกดู และโต้ตอบกับเว็บไซต์และเครื่องมือดิจิทัลต่าง ๆ ได้ในระดับเดียวกับผู้ใช้งานทั่วไป” (World Wide Web Consortium (W3C), 2024)

การเข้าถึงสื่อดิจิทัลได้รับการส่งเสริมและรับรองในระดับสากลผ่านมาตรฐานขององค์กรมาตรฐานสากล (International Organization for Standardization: ISO) ตามมาตรฐาน ISO/IEC 40500:2012 ได้จัดทำ Information technology-W3C Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.0 เพื่อให้มีสถานะเป็นมาตรฐานอุตสาหกรรมสำหรับการออกแบบและพัฒนาเว็บไซต์ที่คำนึงถึงการเข้าถึงของทุกคน แนวทางนี้มีเป้าหมายเพื่อให้เนื้อหาในเว็บไซต์สามารถเข้าถึงได้โดยบุคคลที่มีความพิการหรือข้อจำกัดหลากหลายรูปแบบ ทั้งที่เป็นภาวะเฉพาะหรือมีหลายปัจจัยร่วมกัน (International Organization for Standardization, 2012) ตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ประเภทความพิการ หรือข้อจำกัด และลักษณะของความพิการ หรือข้อจำกัด

ประเภทความพิการ หรือข้อจำกัด	ลักษณะของความพิการ หรือข้อจำกัด
พิการทางการเห็น	สูญเสีย หรือบกพร่องในการมองเห็นส่งผลต่อการรับรู้ภาพ
พิการทางการได้ยิน/สื่อความหมาย	มีข้อจำกัดในการได้ยิน หรือเข้าใจภาษาส่งผลต่อการสื่อสาร
พิการทางการเคลื่อนไหว	บกพร่องในการเคลื่อนไหวหรือควบคุมร่างกาย
พิการทางจิตใจ/พฤติกรรม	มีข้อจำกัดในการควบคุมอารมณ์ ความคิด หรือพฤติกรรม
พิการทางสติปัญญา	พัฒนาการทางสติปัญญาช้ากว่าปกติ ส่งผลต่อการเรียนรู้
พิการทางการเรียนรู้	มีข้อจำกัดเฉพาะด้านในการอ่าน เขียน หรือคำนวณ
พิการทางออกัสติก	บกพร่องด้านการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ทางสังคม
พิการซ้ำซ้อน	มีความพิการมากกว่าหนึ่งประเภทในบุคคลเดียวกัน
ภาวะไวต่อแสง	มีอาการแพ้หรือไวต่อแสงจากหน้าจอหรือแสงกระพริบต่าง ๆ

หลักการพื้นฐานของการเข้าถึงสื่อดิจิทัล ตามแนวทางมาตรฐานสากล WCAG (Web Content Accessibility Guidelines) ซึ่งพัฒนาโดย W3C ประกอบด้วย หลักการสำคัญ 4 ประการ หรือที่เรียกว่า POUR Model ได้แก่ (World Wide Web Consortium (W3C), 2024); (สภาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งประเทศไทย, 2568) ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 หลักการ WCAG 4 ข้อ

หลักการแรก คือ “รับรู้ได้” (Perceivable) หมายถึง ข้อมูลและองค์ประกอบต่าง ๆ บนเว็บไซต์จะต้องสามารถถ่ายทอดให้ผู้ใช้งานรับรู้ได้ ไม่ว่าจะผ่านทางสายตา การได้ยิน หรือการรับรู้รูปแบบอื่น เช่น คนพิการทางสายตาอาจไม่สามารถมองเห็นภาพได้ จึงควรมีการใส่ข้อความอธิบายภาพ (alt text) เพื่อให้โปรแกรมอ่านหน้าจอสามารถแสดงเนื้อหาขึ้นได้ หรือในกรณีของวิดีโอ ก็ควรมีคำบรรยาย (caption) สำหรับคนพิการทางการได้ยิน รวมถึงควรออกแบบให้มีความแตกต่างของสีและคอนทราสต์ที่เพียงพอสำหรับผู้ที่มีสายตาเลือนราง

หลักการที่สอง คือ “ใช้งานได้” (Operable) หมายถึง ผู้ใช้ควรสามารถควบคุมหรือโต้ตอบกับเว็บไซต์ได้โดยไม่ติดขัด แม้จะมีข้อจำกัดด้านร่างกาย เช่น ไม่สามารถใช้เมาส์ได้ ก็ยังสามารถใช้งานด้วยแป้นพิมพ์ (keyboard) ได้อย่างสมบูรณ์ นอกจากนี้ ยังต้องหลีกเลี่ยงการออกแบบที่อาจเป็นอันตราย เช่น การใส่ภาพหรือข้อความที่กระพริบถี่เกินไป ที่อาจกระตุ้นอาการชักในบางคน อีกทั้งการนำทางภายในเว็บไซต์ก็ควรเป็นไปอย่างเรียบง่ายและเข้าใจง่าย

หลักการที่สาม คือ “เข้าใจได้” (Understandable) หมายถึง เนื้อหาและการใช้งานในเว็บไซต์ควรมีความชัดเจน เข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน ผู้ใช้ควรสามารถเข้าใจสิ่งที่เกิดขึ้นได้โดยไม่ต้องพยายามมากเกินไป เช่น การใช้ภาษาธรรมดา ไม่เป็นทางการเกินไป การอธิบายขั้นตอนการกรอกฟอร์มอย่างชัดเจน รวมถึงหลีกเลี่ยงการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาหรือหน้าจอโดยไม่แจ้งให้ผู้ใช้งานทราบล่วงหน้า เพราะอาจทำให้ผู้ใช้งานหรือเกิดความสับสนได้

หลักการที่สี่ คือ “ทนทาน” (Robust) หมายถึง เว็บไซต์ควรเขียนโค้ดและโครงสร้างที่สามารถรองรับการแสดงผลหรือการเข้าถึงจากอุปกรณ์และเทคโนโลยีช่วยเหลือต่าง ๆ เช่น เครื่องอ่านหน้าจอ หรือซอฟต์แวร์พิเศษสำหรับคนพิการ โค้ด HTML ควรเป็นไปตามมาตรฐานสากล และใช้โครงสร้างที่ถูกต้อง เพื่อให้สามารถใช้งานได้ทั้งในปัจจุบันและในอนาคตที่เทคโนโลยีอาจมีการเปลี่ยนแปลง

หลัก POUR ทั้ง 4 ข้อนี้จึงไม่ใช่แค่หลักการเชิงเทคนิค แต่ยังเป็นแนวคิดที่สนับสนุนความเท่าเทียมในการเข้าถึงข้อมูลและบริการออนไลน์ ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในยุคดิจิทัล โดยเฉพาะกับกลุ่มคนพิการที่มักถูกมองข้ามในกระบวนการออกแบบเว็บไซต์

ในแต่ละแนวทางนั้น จะมีเกณฑ์ความสำเร็จอยู่ 3 ระดับ ที่สามารถทดสอบได้ ได้แก่

ระดับ A แนวทางขั้นต่ำสุดที่ต้องทำ ไม่เช่นนั้นแล้วการเข้าถึงจะเป็นไปได้อย่างยากหรือไม่ได้เลย

ระดับ AA แนวทางชั้นกลางที่ควรจะทำ เพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าถึงเพิ่มขึ้น

ระดับ AAA แนวทางขั้นสูงสุดที่อาจจะทำ เพื่อให้ผู้ใช้เข้าถึงและใช้งานเนื้อหาเว็บได้สูงสุด

บริบทของประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2554 ความสามารถในการเข้าถึงได้ทางเว็บ หรือ WA ตามแนวทางของ WCAG คือ เว็บไซต์ที่ออกแบบมาเพื่อให้ผู้ใช้ทุกคน สามารถเข้าถึงเนื้อหา และบริการของเว็บไซต์ได้อย่างเท่าเทียมกัน ดังนั้น แนวคิดเว็บไซต์ที่ทุกคนเข้าถึงได้ จึงไม่ใช่แนวคิดใหม่ในประเทศไทย (ปรีดี ปลื้มสำราญกิจ, 2554)

ในช่วงที่ผ่านมา สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สดช.) ได้ดำเนินงานเชิงนโยบายและภาคปฏิบัติเพื่อส่งเสริมการใช้นาตรฐาน WCAG อย่างเป็นระบบ โดยในปี พ.ศ. 2565 ทาง สดช. ได้ดำเนินการสำรวจเว็บไซต์ของหน่วยงานภาครัฐระดับกรม จำนวน 411 แห่ง พบว่า มีจำนวน 242 หน่วยงาน หรือคิดเป็นร้อยละ 58.82 ที่มีเว็บไซต์ผ่านเกณฑ์ด้านการเข้าถึงตามมาตรฐานสากล (โครงการบริการศูนย์ข้อมูลเพื่อประชาชน, 2565) ปี พ.ศ. 2566 สดช. ได้ดำเนินโครงการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาเว็บไซต์ที่ทุกคนเข้าถึงได้ (Web Accessibility) ประจำปี 2566 ตามแนวทางการพัฒนาเว็บไซต์ที่ทุกคนเข้าถึงได้ WCAG แบ่งการฝึกอบรมเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับผู้บริหาร ระดับผู้ผลิตสื่อและเผยแพร่ข้อมูล และระดับผู้พัฒนาระบบ รวมจำนวน 6 รุ่น เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ ทักษะที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบเว็บไซต์ที่เอื้อต่อการเข้าถึงของคนพิการ และต่อยอดการขับเคลื่อนในเชิงรณรงค์และสร้างแรงจูงใจ (สภาคิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งประเทศไทย, 2568) จัดการประกวดเว็บไซต์ที่ทุกคนเข้าถึงได้ โดยมีหน่วยงานเข้าร่วม จำนวน 121 แห่ง และมี 50 หน่วยงานที่ได้รับรางวัลในระดับดีเด่น จากการดำเนินการปรับปรุงเว็บไซต์ตามแนวทาง WCAG สะท้อนถึงความตื่นตัวของภาครัฐในการยกระดับคุณภาพเว็บไซต์ของหน่วยงาน (สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (องค์การมหาชน), 2566) โครงการดังกล่าวเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ รัฐบาลดิจิทัล (Digital Government) สดช. มีบทบาทเป็นกลไกกลางในการถ่ายทอดองค์ความรู้ไปยังหน่วยงานรัฐอื่น ๆ ร่วมกับ สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ได้พัฒนา มาตรฐานเว็บไซต์ภาครัฐ (Government Website Standard) เพื่อเป็นมาตรฐานให้หน่วยงานภาครัฐได้นำไปปรับปรุงและพัฒนากระบวนการให้บริการผ่านเว็บไซต์ของภาครัฐ อันจะช่วยยกระดับการพัฒนา e-Government ให้ก้าวหน้าสู่ระดับมาตรฐานสากลต่อไป มีการกำหนดองค์ประกอบของเนื้อหาเว็บไซต์ (Contents) คุณลักษณะของเว็บไซต์ภาครัฐที่ควรมี (Recommended Features) รวมถึงแนวทางการรักษาความมั่นคงปลอดภัยสารสนเทศ (Information Security) ที่ได้รวบรวมและประมวลจาก กฎหมายระเบียบ ข้อบังคับในประเทศที่เกี่ยวข้องกับการทำธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล และข้อกำหนดองค์การสหประชาชาติ (United Nations) ในการจัดอันดับการพัฒนา e-Government ของกลุ่มประเทศสมาชิก ตลอดจนแนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุดในระดับนานาชาติ (International Best Practice) (สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน), 2564)

การเข้าถึงเทคโนโลยีดิจิทัลของคนพิการ: ความเหลื่อมล้ำที่ต้องการการออกแบบอย่างมีส่วนร่วม

สถานการณ์การแพร่ระบาดของ COVID-19 ได้ตอกย้ำความไม่เสมอภาคในสังคม โดยเฉพาะ “ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล” (Digital Divide) ที่ปรากฏชัดในกลุ่มคนพิการที่ขาดแคลนอุปกรณ์ดิจิทัล การเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต และทักษะการใช้งาน ส่งผลให้ไม่สามารถเข้าถึงบริการที่จำเป็น เช่น การเรียนออนไลน์ การใช้สิทธิสวัสดิการ หรือบริการภาครัฐผ่านช่องทางดิจิทัลได้อย่างเท่าเทียม (UNFPA Thailand, 2021) ความเหลื่อมล้ำนี้ปรากฏในสองมิติหลัก ได้แก่ มิติของการเข้าถึง (Access) ที่เกี่ยวข้องกับอุปกรณ์ เทคโนโลยี และโครงสร้างพื้นฐาน และมิติของการปรับตัวรับเทคโนโลยี (Adoption) ที่สะท้อนถึงความสามารถในการเรียนรู้และใช้งานเทคโนโลยีได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุ และผู้พิการ (มูลนิธิอินเทอร์เน็ตร่วมพัฒนาไทย, 2567)

สถิติจำนวนคนพิการของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ในช่วงปี 2565 - 2568 พบว่าจำนวนคนพิการของประเทศไทยจะมีจำนวนประมาณกว่าสองล้านคนในทุกปีตามภาพที่ 2 และจากการสำรวจของมูลนิธิอินเทอร์เน็ตร่วมพัฒนาไทยในปี 2567 คนพิการยังประสบปัญหาด้านค่าใช้จ่ายในการเข้าถึงเทคโนโลยี การขาดสื่อช่วยการเรียนรู้ เช่น ลำมภาษามือ คำบรรยายภาพ อักษรเบรลล์ รวมถึงการขาดทักษะในการใช้งานอย่างปลอดภัยและสร้างสรรค์ (มูลนิธิอินเทอร์เน็ตร่วมพัฒนาไทย, 2567) ข้อมูลดังกล่าวจึงเป็นส่วนสำคัญในการกำหนดนโยบายสาธารณะเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล

ภาพที่ 2 จำนวนคนพิการ ในช่วงปี 2565 - 2568

ประเทศไทยได้กำหนดแนวทางลดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (2561 - 2580) และแผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม เช่น การพัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อบริการสาธารณะ การเสริมสร้างทักษะดิจิทัลตลอดชีวิต และการปรับระบบราชการสู่รัฐบาลดิจิทัล (Agile & Responsive Government) โดยเน้นการเข้าถึงที่เท่าเทียม ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง การให้บริการดิจิทัลภาครัฐจะต้องง่าย สะดวก รวดเร็วมีคุณภาพสูง มีความน่าเชื่อถือ ยืดหยุ่น มีความมั่นคงปลอดภัยจากการคุกคามทางไซเบอร์ และยึดหลักประชาชนเป็นศูนย์กลาง (Citizen Centric) เพิ่มความสามารถและศักยภาพในการแข่งขันของภาคธุรกิจ (Enhance Competitiveness) การยกระดับงานบริการภาครัฐให้ตรงกับความต้องการของผู้ประกอบการและภาคธุรกิจ ให้สามารถเข้าถึงบริการและแพลตฟอร์มดิจิทัลภาครัฐตลอดกระบวนการตั้งแต่ต้นจนจบ (End-to-End Process) และเป็นแบบครบวงจร ณ จุดเดียว (One-Stop Service) (ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (2561 - 2580), 2561); สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561)

หลัก “การออกแบบเพื่อทุกคน” (Universal Design) ได้รับการผลักดันให้เป็นแนวทางกลางในการพัฒนาเทคโนโลยีดิจิทัลของรัฐและเอกชน โดยเฉพาะต่อกลุ่มเปราะบาง เช่น คนพิการ ผู้สูงอายุ หรือบุคคลที่มีข้อจำกัดด้านการเคลื่อนไหว การมองเห็น หรือการได้ยิน ทั้งนี้ แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ขององค์การสหประชาชาติ ภายใต้หลักการ “ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง” (Leave No One Behind: LNOB)

แม้ พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 รับรองสิทธิในการได้รับบริการของคนพิการเป็นกรณีพิเศษ แต่ในทางปฏิบัติยังพบข้อจำกัดหลายประการ ทั้งด้านโครงสร้างพื้นฐาน ราคาของอุปกรณ์ เทคโนโลยีที่ไม่รองรับความหลากหลาย ตลอดจนการขาดทักษะและโอกาสในการใช้งานเทคโนโลยี (พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546, 2546)

นอกจากนี้ บริบททางเศรษฐกิจและภูมิศาสตร์ โดยเฉพาะในชนบท ส่งผลต่อการเข้าถึงเทคโนโลยีของคนพิการอย่างมาก แม้จะมีเนื้อหาดิจิทัลจำนวนมากในรูปแบบภาพ เสียง และวิดีโอ แต่กลับไม่ตอบสนองต่อข้อจำกัดเฉพาะ เช่น คนตาบอดไม่สามารถเข้าถึงวิดีโอได้โดยไม่มีข้อความบรรยายภาพ (Alt Text) หรือคนหูหนวกที่ไม่สามารถเข้าถึงเนื้อหาวิดีโอที่ไม่มีคำบรรยาย (Caption) การออกแบบเว็บไซต์หรือแอปพลิเคชันที่สอดคล้องกับแนวทาง WCAG (Web Content Accessibility Guidelines) จึงจำเป็น เช่น การรองรับโปรแกรมอ่านหน้าจอ (Screen Reader) การให้คำบรรยายภาพ และการใช้คอนทราสต์สีที่ชัดเจน รวมถึงการรองรับอุปกรณ์ทางเลือก เช่น แท่งกดแป้นพิมพ์ด้วยปากหรือศีรษะ เป็นต้น (World Wide Web Consortium (W3C), 2024)

การออกแบบอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Design) เป็นกระบวนการสำคัญในการลดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล โดยเปิดโอกาสให้บุคคลพิการเข้ามามีบทบาทตั้งแต่การวางแผน พัฒนา ไปจนถึงการประเมินผล ทำให้เทคโนโลยีสามารถตอบสนองต่อความต้องการใช้งานจริงอย่างแท้จริง ข้อดีของแนวทางนี้ คือ การเพิ่มความถูกต้องของข้อมูลเชิงประสบการณ์ ลดความเสี่ยงในการออกแบบที่ไม่สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย และส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม อย่างไรก็ตาม การออกแบบอย่างมีส่วนร่วมอาจมีข้อจำกัดด้านทรัพยากร เวลา และการจัดการความหลากหลายของความคิดเห็นที่ต้องอาศัยกลไกสนับสนุนอย่างมีระบบ อย่างไรก็ตาม ผลกระทบเชิงบวกในระยะยาว ได้แก่ การยกระดับคุณภาพชีวิตของคนพิการ การสร้างนวัตกรรมที่เป็นมิตรกับผู้ใช้ทุกกลุ่ม และการเสริมสร้างภาพลักษณ์องค์กรในด้านสิทธิมนุษยชนและความรับผิดชอบต่อสังคม ถือเป็นผลลัพธ์ที่คุ้มค่าต่อการลงทุน และขยายผลในเชิงนโยบาย

จากนโยบายสู่เว็บไซต์ที่ทุกคนเข้าถึงได้: การกิจร่วมกันของ สสส. และมูลนิธิอินเทอร์เน็ตร่วมพัฒนาไทย

ปี พ.ศ. 2566 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) โดยสำนักสร้างเสริมระบบสื่อและสุขภาวะทางปัญญา (สำนัก 11) ให้การสนับสนุน มูลนิธิอินเทอร์เน็ตร่วมพัฒนาไทย ในการดำเนินโครงการวิจัยและพัฒนาแนวทางการขับเคลื่อนงานเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงข้อมูลและระบบสื่อเพื่อการสร้างเสริมสุขภาวะ ผลการดำเนินงานได้เสนอแนวทางในการ “ปิดช่องว่างทางดิจิทัล” ผ่าน 4 มิติสำคัญ ได้แก่ (มูลนิธิอินเทอร์เน็ตร่วมพัฒนาไทย, 2567)

1. การเข้าถึง (Accessibility) คือ การส่งเสริมให้ประชาชนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีดิจิทัลได้อย่างเท่าเทียม
2. ความสามารถในการจ่าย (Affordability) คือ เน้นการลดต้นทุนของอุปกรณ์และบริการอินเทอร์เน็ตเพื่อให้ประชาชนโดยเฉพาะกลุ่มเปราะบางสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีได้
3. ความสามารถในการใช้งาน (Ability) คือ การพัฒนาทักษะและความรู้ด้านดิจิทัลให้เกิดการใช้งานอย่างปลอดภัยและสร้างสรรค์
4. ทักษะคติ (Attitude) คือ ความเชื่อมั่น ความไว้วางใจ และความเต็มใจในการใช้งานเทคโนโลยี โดยรัฐควรมีบทบาทในการสร้างระบบนิเวศดิจิทัลที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของทุกคน

ต่อมาปี พ.ศ. 2567 มูลนิธิอินเทอร์เน็ตร่วมพัฒนาไทยยังคงได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจาก สสส. เพื่อดำเนินโครงการลดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล โดยมุ่งเน้นกลุ่มคนพิการเป็นพิเศษ เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีข้อจำกัดในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพ และสิทธิขั้นพื้นฐาน แม้ประเทศไทยจะมีกฎหมายหลายฉบับที่รับรองสิทธิด้านดิจิทัลของคนพิการในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากบริการดิจิทัลอย่างเท่าเทียมกับคนทั่วไป อาทิ พระราชบัญญัติการประกอบกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2544 พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 พระราชบัญญัติการพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม พ.ศ. 2560 และพระราชบัญญัติการบริหารงานและการให้บริการภาครัฐผ่านระบบดิจิทัล พ.ศ. 2562 แต่ในทางปฏิบัติยังพบข้อจำกัดมากมายที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตและการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนพิการในสังคมดิจิทัล เพื่อขับเคลื่อนให้เกิดการลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงข้อมูลและระบบสื่อเพื่อการสร้างเสริมสุขภาวะอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนั้น สสส. โดย สำนัก 11 สนับสนุนให้มูลนิธิอินเทอร์เน็ตร่วมพัฒนาไทยดำเนิน “โครงการลดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล: มาตรฐานเว็บไซต์ที่ทุกคนเข้าถึงได้” ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อนำมาตรฐาน WCAG หรือแนวทางการสร้างเนื้อหา และบริการดิจิทัลที่ทุกคนเข้าถึงได้อย่างสะดวกถ้วนหน้า เพื่อผลักดันให้เกิดการนำผลการดำเนินโครงการไปใช้จริงในเว็บไซต์บริการภาครัฐ และเอกชนที่สำคัญ รวมถึงการสร้างความรู้ความสำคัญ และสร้างแรงจูงใจให้กับทุกภาคส่วน ในการพัฒนาการเข้าถึงเนื้อหาและบริการดิจิทัลที่ครอบคลุมกลุ่มคนพิการ พัฒนาศักยภาพคนพิการให้รู้เท่าทันสื่อ และสามารถเป็นที่ปรึกษา ร่วมในการออกแบบ ตรวจสอบ และรับรองเว็บไซต์ตามมาตรฐาน WCAG

สำหรับปี พ.ศ. 2568 สภาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งประเทศไทย (สภาดิจิทัลฯ) ร่วมกับ มูลนิธิอินเทอร์เน็ตร่วมพัฒนาไทย และ สสส. พัฒนา Thai Web Content Accessibility Guidelines 2025: TWAG 2025 เป็นแนวทางการพัฒนาเว็บไซต์ที่ทุกคนเข้าถึงได้ โดยนำ Thai Web Content Accessibility Guidelines 2022: TWAG 2022 ที่จัดทำโดย สภาดิจิทัลฯ มาปรับปรุงให้ทันสมัย สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันของประเทศไทย โดยนักการออกแบบ และพัฒนาเว็บไซต์ สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา Digital Platform ทั้ง เว็บไซต์ และแอปพลิเคชันที่ช่วยให้ทุกคนสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีดิจิทัลได้อย่างเท่าเทียม โดยรายละเอียดภายในแนวปฏิบัติฉบับนี้ อ้างอิงแนวปฏิบัติตามมาตรฐานสากล WCAG 2.2 (World Wide Web Consortium (W3C), 2024) ขององค์กร W3C ซึ่งสภาดิจิทัลฯ มูลนิธิอินเทอร์เน็ตร่วมพัฒนาไทย และ สสส. ได้นำมาเป็นต้นแบบและพัฒนาโดยมีทั้งส่วนที่แปลความ และเพิ่มเติมเนื้อหาเพื่อให้เหมาะสมกับ Digital Platform ในบริบทของประเทศไทย

เพื่อให้คนพิการด้านการมองเห็น สามารถเข้าถึง และใช้บริการดิจิทัล บริการออนไลน์ต่าง ๆ ที่เป็นปัจจุบันได้อย่างทั่วถึง เท่าเทียม TWAG 2025 ประกอบด้วย ข้อเสนอแนะการพัฒนา และเงื่อนไขที่สามารถระบุได้ว่าหน้าเว็บไซต์นั้นได้ทำตามข้อเสนอแนะอย่างถูกต้องหรือไม่ แนวทางที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนา และนำเสนอเนื้อหาและข้อมูลของเว็บไซต์มี 4 หลักการ POUR ได้แก่ Perceivable Operable Understandable และ Robust แต่ละข้อล้วนเป็นพื้นฐานที่จำเป็นในการสร้างประสบการณ์การใช้งานที่เป็นธรรมและเท่าเทียม

กิจกรรมขับเคลื่อนงานสำคัญในปี พ.ศ. 2568 ครอบคลุมทั้งระดับนโยบายและการปฏิบัติ ได้แก่

1. การสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานระดับนโยบายในรูปแบบการลงนามบันทึกข้อตกลง (MOU) และการผลักดันให้บรรจุประเด็นดังกล่าวในแผนงานของหน่วยงาน
2. การพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านเว็บไซต์ โดยจัดอบรมผู้ออกแบบ และพัฒนาเว็บไซต์ รวมถึงผู้ดูแลเนื้อหา ตามคู่มือ TWAG 2025 (สภาคิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งประเทศไทย, 2568)
3. การให้ความรู้เกี่ยวกับการตรวจสอบมาตรฐานการเข้าถึงเว็บไซต์ โดยใช้แพลตฟอร์ม <https://www.aaa.in.th> ซึ่งเป็นบริการตรวจสอบเว็บไซต์ที่เข้าถึงโดยสะดวกถ้วนหน้า (Web Accessibility Check Service) จัดทำโดย สวทช. สำหรับประเมินมาตรฐานระดับ A AA หรือ AAA
4. การเสริมพลังคนพิการ ด้วยการอบรมทักษะรู้เท่าทันสื่อ การป้องกันภัยออนไลน์ และการเตรียมความพร้อมสู่บทบาทใหม่ในฐานะผู้ตรวจทดสอบหรือรับรองมาตรฐานเว็บไซต์ WCAG เพื่อเปิดโอกาสสู่เส้นทางอาชีพใหม่สำหรับคนพิการในประเทศไทย

มาตรการส่งเสริมเว็บไซต์ที่ทุกคนเข้าถึงได้สำหรับคนพิการในประเทศไทยตามแนวทางของ WCAG

ในประเทศไทยการส่งเสริมแนวทาง Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) มีพัฒนาการสำคัญจากความร่วมมือของหลายภาคส่วน ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (สปร.) สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) สภาคิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งประเทศไทย รวมถึงภาคเอกชนและภาคประชาสังคม โดยมีการจัดทำ คู่มือ WCAG ฉบับภาษาไทย (สภาคิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งประเทศไทย, 2568) เพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกัน การพัฒนาเว็บไซต์นำร่องที่ได้มาตรฐาน การมอบรางวัลสร้างแรงจูงใจ การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการและสัมมนาสาธารณะเพื่อสร้างความตระหนักรู้ ตลอดจนการสนับสนุนให้คนพิการมีบทบาทในฐานะ “ที่ปรึกษา WCAG” สำหรับให้ข้อเสนอแนะในการออกแบบและตรวจสอบเว็บไซต์ อีกทั้งยังมีการนำเครื่องมือ WebCheck ของ สวทช. มาใช้ในการประเมินคุณภาพเว็บไซต์ในเบื้องต้น และมีข้อเสนอเชิงนโยบายให้หน่วยงานระดับชาติจัดทำเกณฑ์รับรองเว็บไซต์ที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวกและเท่าเทียม เพื่อผลักดันสู่การบังคับใช้อย่างเป็นระบบในอนาคต

เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศที่มีความก้าวหน้าในการดำเนินนโยบายด้านการเข้าถึงเว็บไซต์ เช่น สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร สหภาพยุโรป และญี่ปุ่น จะพบว่า ประเทศไทยมีข้อจำกัดสำคัญหลายประการ ได้แก่ 1) การขาดกรอบกฎหมายที่มีผลบังคับใช้อย่างชัดเจนโดยอาศัยการส่งเสริมตามแนวทาง ต่างจากสหรัฐอเมริกาที่มีกฎหมายกำหนดกรอบเวลาชัดเจนให้หน่วยงานรัฐ และท้องถิ่นต้องทำเว็บไซต์หรือแอปพลิเคชันให้เข้าถึงได้ตามมาตรฐาน WCAG 2.1 AA (Department of Justice, 2023) 2) ประเทศไทยไม่มีกฎหมาย หรือ

นโยบายที่กำหนดให้ทุกหน่วยงานรัฐต้องจัดทำเว็บไซต์ที่ทุกคนเข้าถึงได้ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างหน่วยงาน ขณะที่สหราชอาณาจักรมีกฎหมายกำหนดให้ทุกหน่วยงานของรัฐต้องปฏิบัติตามหลักการ POUR และต้องมีคำชี้แจงเกี่ยวกับการเข้าถึงเว็บไซต์ (Government Digital Service, 2024) ส่วนสหภาพยุโรปมีข้อกำหนดว่าด้วยการเข้าถึงเว็บไซต์และแอปพลิเคชันของหน่วยงานภาครัฐ กำหนดให้ประเทศสมาชิกต้องตั้งข้อกำหนดการรายงานและการติดตามผลการเข้าถึงเว็บไซต์อย่างเท่าเทียม (European Commission, 2025) สำหรับญี่ปุ่นได้นำ JIS X 8341 - 3: 2016 เป็นแนวทางหลักในการจัดทำเว็บไซต์ของหน่วยงานรัฐโดยผนวกเข้ากับแนวปฏิบัติอื่น ครอบคลุมตั้งแต่การวางแผน ออกแบบ พัฒนา ไปจนถึงการเผยแพร่เว็บไซต์อย่างเข้าถึงได้ (Japanese Standards Association, 2016) 3) การขาดกลไกการติดตามและรายงานผลการปฏิบัติตามอย่างโปร่งใส ในขณะที่สหภาพยุโรปและสหราชอาณาจักรมีระบบติดตาม การตรวจประเมิน และการรายงานผลในระดับชาติ (Government Digital Service, 2024); (European Commission, 2025) 4) การกำหนดมาตรฐานเว็บไซต์ที่ทุกคนเข้าถึงได้ในข้อกำหนดงาน (Terms of Reference: TOR) ในการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐส่งผลให้เว็บไซต์ที่จัดทำขึ้นใหม่ยังขาดมาตรฐานด้านการเข้าถึง จำเป็นต้องปรับแก้ภายหลัง เช่นเดียวกับ เว็บไซต์เดิม จึงเกิด “หนี้ทางเทคนิค” ทั้งในระบบเก่าและใหม่ แตกต่างจากสหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร สหภาพยุโรปที่กำหนดมาตรฐานเว็บไซต์ที่ทุกคนเข้าถึงได้เป็นข้อกำหนดงานในระบบการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ (Department of Justice, 2023); (Government Digital Service, 2024); (European Commission, 2025) และ 5) การบังคับใช้กับภาคเอกชนยังมีข้อจำกัด แตกต่างจากญี่ปุ่นที่มีมาตรฐานประจำชาติ JIS X 8341 - 3 เป็นกรอบแนวทางด้านการเข้าถึงเว็บไซต์ที่เข้าถึงได้ตามแนวทางของ WCAG 2.0 (Japanese Standards Association, 2016)

จากที่กล่าวมาการขับเคลื่อนให้เกิดผลในทางปฏิบัติอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน รวมถึงการสนับสนุนเชิงนโยบาย กฎหมาย และสังคม จึงกำหนดมาตรการส่งเสริมเว็บไซต์ที่ทุกคนเข้าถึงได้สำหรับคนพิการในประเทศไทยเป็นสามระยะ ดังนี้

มาตรการระยะสั้น (ภายใน 1 ปี) ต้องสร้างความตระหนักรู้ กำหนดเป็นวาระสาธารณะและกระตุ้นแรงจูงใจในภาคเอกชนและนักพัฒนาเทคโนโลยีผ่าน 1) การจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ เสวนา ฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ 2) การพัฒนาหลักสูตรที่เน้นการออกแบบเว็บไซต์และบริการดิจิทัลตามแนวทาง WCAG 3) จัดกิจกรรมเชิดชูเกียรติและมอบรางวัลแก่ผู้ประกอบการที่เป็นต้นแบบด้าน Accessible Design เพื่อเป็นแรงจูงใจแก่ภาคส่วนอื่น 4) ดำเนินการจัดตั้งหน่วยงาน และออกแบบกระบวนการประเมินเว็บไซต์ตามแนวทาง WCAG 5) ส่งเสริมให้เกิดการประเมินเว็บไซต์จากทุกภาคส่วนตามแนวทาง WCAG 2.2 6) สนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มผู้ประเมินร่วม และผู้เชี่ยวชาญด้านการเข้าถึง เพื่อให้คำแนะนำ เสนอแนะแนวทางการปรับปรุงอย่างเป็นระบบตามแนวทาง WCAG และ 7) บูรณาการเกณฑ์ WCAG เข้ากับระบบจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ โดยในการจัดซื้อจัดจ้างต้องเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำด้านการเข้าถึงอย่างน้อยในระดับ A

มาตรการระยะกลาง (1 - 3 ปี) ผลักดันกฎหมายและนโยบายสนับสนุนการเข้าถึงเทคโนโลยีดิจิทัลโดย 1) ตรากฎหมาย หรืออนุบัญญัติที่กำหนดให้เว็บไซต์ และแอปพลิเคชันของหน่วยงานรัฐและเอกชนต้องดำเนินการตามหลักเกณฑ์ WCAG พร้อมกลไกกำกับดูแล และบทลงโทษที่เหมาะสม 2) กำหนดมาตรการจูงใจทางเศรษฐกิจ เช่น การให้สิทธิประโยชน์ทางภาษี หรือการสนับสนุนเงินทุนแก่ผู้ประกอบการที่พัฒนาเทคโนโลยีหรือเนื้อหาดิจิทัล

สำหรับคนพิการโดยเฉพาะสำหรับภาคเอกชน 3) พัฒนามาตรฐานระดับประเทศ เช่น มาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (มอก.) หรือระบบรับรองโดยสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (สมอ.) ตามแนวทาง WCAG เพื่อให้เกิดความสม่ำเสมอในการพัฒนาเว็บไซต์หรือระบบดิจิทัล และสามารถใช้เป็นเกณฑ์ตรวจสอบ หรือรับรองในระดับสากล 4) กำหนดมาตรฐานการออกแบบเว็บไซต์ของหน่วยงานภาครัฐตามแนวทาง WCAG และจัดทำระบบประเมินผลเว็บไซต์ภาครัฐในด้านการเข้าถึงสำหรับคนพิการอย่างเป็นระบบ และส่งเสริมการนำมาตรฐานนี้ไปปรับใช้ในหน่วยงานระดับท้องถิ่น และองค์กรมหาชน นอกจากนั้นจะต้อง 5) ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน โดยสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และแพลตฟอร์มเทคโนโลยี รวมถึงเครือข่ายคนพิการในการพัฒนาเนื้อหาและระบบที่สอดคล้องกับ WCAG อย่างมีประสิทธิภาพ และ 6) จัดตั้งหน่วยงานหรือคณะทำงานกลางด้าน Digital Accessibility เพื่อกำกับดูแล ตรวจสอบตามแนวทางของมาตรการที่กำหนดไว้

มาตรการระยะยาว (3 ปีขึ้นไป) จะเป็นมาตรการที่ต้องใช้ระยะเวลาในการเตรียมการ และเป็นมาตรการที่ต้องดำเนินการต่อเนื่องจากมาตรการระยะสั้น และมาตรการระยะกลาง คือ 1) พัฒนาทักษะดิจิทัลสำหรับคนพิการ จัดทำหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมทักษะใหม่ (New Skill) เพิ่มทักษะ (Upskill) และปรับเปลี่ยนทักษะ (Reskill) ตามความเหมาะสมของแต่ละกลุ่มของความพิการ 2) สนับสนุนให้คนพิการนำเทคโนโลยีที่ได้รับการพัฒนาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียน การทำงาน และการสร้างรายได้ผ่านช่องทางดิจิทัล 3) ส่งเสริมให้คนพิการมีส่วนร่วม และมีบทบาทในการให้ข้อเสนอแนะ ผลตอบรับ หรือร่วมออกแบบบริการดิจิทัล (Co-Design) เพื่อให้ผลิตภัณฑ์สอดคล้องกับประสบการณ์การใช้งานจริง รวมถึงการ และ 4) พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลที่เข้าถึงได้ โดยพัฒนาระบบบริการสาธารณะ เช่น เว็บไซต์ภาครัฐ ระบบขนส่งอัจฉริยะ หรือบริการข้อมูลที่รองรับการใช้งานร่วมกับเทคโนโลยีช่วยเหลือ เช่น โปรแกรมอ่านหน้าจอ หรือระบบสั่งการด้วยเสียง

สำหรับหน่วยงานที่จะมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามมาตรการทั้งสามระยะ มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่แต่ละหน่วยงานจะต้องบูรณาการภารกิจร่วมกันเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่มีประสิทธิภาพ สามารถจำได้เป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ภาครัฐ เป็นหน่วยงานที่กำหนดนโยบาย ขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ดิจิทัล ออกกฎหมาย กำกับมาตรฐาน และติดตามการดำเนินการในระดับประเทศ เช่น กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (MDES) สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สดช.) สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (DGA / สพร.) สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (ETDA) สำนักงานมาตรฐานอุตสาหกรรม (สมอ.) คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.)

กลุ่มที่ 2 หน่วยงานพัฒนา สนับสนุน และขับเคลื่อนนวัตกรรม เป็นหน่วยงานที่ส่งเสริมการพัฒนาเทคโนโลยี บ่มเพาะบุคลากร สนับสนุนเงินทุน และเร่งขับเคลื่อนการพัฒนาและขยายแนวทางเชิงระบบเพื่อความเสมอภาค เช่น สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล (DEPA) สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) สภาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งประเทศไทย (DCT) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สถาบันพัฒนาทักษะดิจิทัล (Digital Skill Development Institute)

กลุ่มที่ 3 ภาคเอกชน เป็นกลุ่มผู้พัฒนาดิจิทัล และผู้ให้บริการเว็บไซต์ แอปพลิเคชัน แพลตฟอร์ม และสื่อที่มีหน้าที่นำนโยบายไปปฏิบัติ และสร้างประสบการณ์ใช้งานที่เข้าถึงได้จริง เช่น แพลตฟอร์มดิจิทัลต่าง ๆ ธนาคาร สถาบันการเงิน สมาคมผู้ดูแลเว็บไซต์และสื่อสังคมออนไลน์ สมาคมโปรแกรมเมอร์ไทย สมาคมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ไทย (ATSI)

กลุ่มที่ 4 ภาคประชาสังคม เป็นกลุ่ม หรือหน่วยงานที่ขับเคลื่อนด้านสิทธิมนุษยชน การรณรงค์ สะท้อนเสียงผู้ใช้งาน และตรวจสอบการเข้าถึงเว็บไซต์อย่างเป็นธรรม เช่น มูลนิธิสากลเพื่อคนพิการ สมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย สมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทย มูลนิธิออทิสติกไทย เครือข่ายผู้พิการ

กลุ่มที่ 5 ภาควิชาการและวิจัย เป็นกลุ่มคน หรือหน่วยงานที่พัฒนาองค์ความรู้ พัฒนาเทคโนโลยีช่วยเหลือสร้างนวัตกรรม และผลิตบุคลากรด้าน Digital Accessibility เช่น มหาวิทยาลัย สถาบันการศึกษา สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (NECTEC)

สรุป

จากแนวทางการขับเคลื่อนการดำเนินงานตามมาตรฐาน WCAG ที่นำเสนอในสามระยะ ได้แก่ ระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว พบว่า การสร้างความตระหนักรู้เชิงสังคมควบคู่กับการพัฒนาระบบสนับสนุนในระดับนโยบายและโครงสร้างพื้นฐาน ถือเป็นกลไกสำคัญที่ต้องดำเนินการควบคู่กันไป เพื่อให้การออกแบบเทคโนโลยีดิจิทัลมีความเท่าเทียมและเข้าถึงได้สำหรับทุกคน โดยเฉพาะกลุ่มคนพิการ ในระยะสั้น ควรมุ่งเน้นการปลูกจิตสำนึก และสร้างแรงจูงใจในภาคเอกชนและภาคเทคโนโลยี ผ่านกิจกรรมรณรงค์ การฝึกอบรม และการประเมินเว็บไซต์ที่ใช้หลักเกณฑ์ WCAG อย่างเป็นระบบ เพื่อสร้างรากฐานความเข้าใจและความพร้อมเบื้องต้นในวงกว้าง ระยะกลาง เป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับการผลักดันเชิงนโยบาย โดยการออกกฎหมายหรือข้อบังคับที่กำหนดให้การเข้าถึงเป็นมาตรฐานขั้นต่ำ รวมถึงการพัฒนามาตรฐานระดับประเทศที่อ้างอิงจาก WCAG เพื่อรองรับการตรวจสอบและรับรองในระดับสากล ตลอดจนส่งเสริมความร่วมมือเชิงระบบระหว่างหน่วยงานรัฐ เอกชน และเครือข่ายคนพิการ ในระยะยาว จำเป็นต้องมุ่งเน้นการเสริมสร้างศักยภาพของคนพิการผ่านการพัฒนาทักษะดิจิทัลอย่างต่อเนื่อง และการส่งเสริมบทบาทของคนพิการในการร่วมออกแบบเทคโนโลยีที่ตอบสนองความต้องการของตนเอง ตลอดจนการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลที่รองรับการเข้าถึงในทุกมิติ การขับเคลื่อนมาตรฐาน WCAG ให้เกิดผลในเชิงปฏิบัติ ไม่อาจอาศัยเพียงแนวทางทางเทคนิคเพียงลำพัง หากแต่ต้องอาศัยการบูรณาการระหว่าง มิติของการออกแบบเพื่อการเข้าถึง (Accessible Design) มาตรการส่งเสริมเชิงนโยบาย และการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของคนพิการในกระบวนการพัฒนาเทคโนโลยี เพื่อให้สังคมดิจิทัลที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียมกลายเป็นความจริงอย่างยั่งยืน ข้อเสนอแนะจากบทความนี้ ได้แก่ 1) ภาครัฐควรกำหนดนโยบายและมาตรการผลักดันการใช้มาตรฐาน WCAG อย่างเป็นทางการ โดยบูรณาการกับการพัฒนาระบบดิจิทัลทั้งภาครัฐและเอกชน 2) หน่วยงานต่าง ๆ ควรนำคู่มือ WCAG ฉบับภาษาไทย และเครื่องมือ WebCheck ของ สวทช. ในการตรวจสอบมาตรฐานเว็บไซต์ไปใช้อย่างกว้างขวาง 3) ส่งเสริมบทบาทเครือข่ายคนพิการให้เป็นพี่เลี้ยงในการออกแบบและตรวจประเมินเว็บไซต์ เพื่อสะท้อนความต้องการของผู้ใช้จริง และ 4) จัดเวทีรณรงค์ และมอบรางวัลเว็บไซต์ที่เข้าถึงได้ เพื่อสร้างแรงจูงใจและการยอมรับ

กิตติกรรมประกาศ

ข้อมูลจากโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาแนวทางการขับเคลื่อนงาน เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงข้อมูล และระบบสื่อเพื่อการสร้างเสริมสุขภาวะ และการขับเคลื่อน และโครงการลดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล: มาตรฐาน เว็บไซต์ที่ทุกคนเข้าถึงได้ ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักสร้างเสริมระบบสื่อและสุขภาวะทางปัญญา (สำนัก 11) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2568). สถานการณ์คนพิการในประเทศไทย. เรียกใช้เมื่อ 9 สิงหาคม 2568 จาก <https://dep.go.th/images/uploads/files/08082568.pdf>
- โครงการบริการศูนย์ข้อมูลเพื่อประชาชน. (2565). กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เชิญชวน หน่วยงานรัฐพัฒนาเว็บไซต์ให้ผู้พิการเข้าถึงได้. เรียกใช้เมื่อ 12 พฤษภาคม 2567 จาก <https://www.gcc.go.th/2022/12/19/กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศ-81>
- ปรีดี ปลื้มสำราญกิจ. (2554). ความสามารถในการเข้าถึงได้ทางเว็บ Web Accessibility. วารสารบรรณศาสตร์ มศว, 4(2), 95-106.
- พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546. (2546). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 120 ตอนที่ 100 ก หน้า 1-8 (24 กันยายน 2546).
- มูลนิธิอินเทอร์เน็ตร่วมพัฒนาไทย. (2567). การวิจัยเพื่อพัฒนาแนวทางการขับเคลื่อนงานเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงข้อมูลและระบบสื่อเพื่อการสร้างเสริมสุขภาวะ. ใน รายงานการวิจัย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).
- ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (2561 - 2580). (2561). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 135 ตอนที่ 82 ก หน้า 1-71 (13 ตุลาคม 2561).
- สภาคิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งประเทศไทย. (2568). แนวทางการพัฒนาเว็บที่ทุกคนเข้าถึงได้ TWAG 2025. เรียกใช้เมื่อ 1 สิงหาคม 2568 จาก <https://shorturl.asia/WaPQg>
- สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). แผนระดับชาติว่าด้วยการพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (พ.ศ. 2561 - 2580). เรียกใช้เมื่อ 12 พฤษภาคม 2567 จาก <https://shorturl.asia/UW9is>
- สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (องค์การมหาชน). (2566). GISTDA ได้รับรางวัลหน่วยงานที่ พัฒนาเว็บไซต์ที่ทุกคนเข้าถึงได้ ตามมาตรฐาน Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) จาก สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.). เรียกใช้เมื่อ 24 มิถุนายน 2568 จาก https://www.gistda.or.th/news_view.php?n_id=6973&lang=TH
- สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน). (2564). มาตรฐานเว็บไซต์ภาครัฐ. เรียกใช้เมื่อ 12 พฤษภาคม 2567 จาก <https://shorturl.asia/qL81w>

- Department of Justice. (2023). Nondiscrimination on the Basis of Disability; Accessibility of Web Information and Services of State and Local Government Entities. Retrieved October 1, 2025, from <https://www.federalregister.gov/d/2023-15823>
- European Commission. (2025). Web accessibility. Retrieved October 1, 2025, from <https://shorturl.asia/aCjV4>
- Government Digital Service. (2024). Guidance Understanding accessibility requirements for public sector bodies. Retrieved October 1, 2025, from <https://shorturl.asia/CIYBf>
- International Organization for Standardization. (2012). ISO/IEC 40500:2012: Information technology-W3C Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.0. ISO. Retrieved June 24, 2025, from <https://www.iso.org/standard/58625.html>
- Japanese Standards Association. (2016). JIS X 8341-3:2016 Guidelines for older persons and persons with disabilities-Information and communications equipment, software and services-Part 3: Web content. Tokyo: Japanese Standards Association.
- UNFPA Thailand. (2021). Youth and COVID-19: Youth with Disabilities. Retrieved June 24, 2025, from <https://shorturl.asia/3fpgz>
- United Nations. (2015). Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development. Retrieved June 24, 2025, from <https://sdgs.un.org/2030agenda>
- World Health Organization. (2008). Closing the generation gap: achieving health equity through action on the social determinants of health. In Research Report. World Health Organization.
- World Wide Web Consortium (W3C). (2024). Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.2. Retrieved June 24, 2025, from <https://www.w3.org/TR/WCAG22/>

ชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ที่ออกแบบร่วมกับการใช้ปัญญาประดิษฐ์สร้างสรรค์และ
เทคโนโลยีคิวอาร์โค้ดสำหรับประชาสัมพันธ์หลักสูตรนิเทศศาสตร์การกีฬาของ
มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ*

INTERACTIVE MULTIMEDIA PACKAGES CO-DESIGNED WITH GENERATIVE AI AND
QR CODE TECHNOLOGY FOR PUBLIC RELATIONS OF SPORTS COMMUNICATION
ARTS PROGRAM AT THAILAND NATIONAL SPORTS UNIVERSITY

เมรานิ นามะโส, สิโรดม มณีแฮต*

Melanie Namaso, Sirodom Maneehaet*

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตอุดรธานี อุดรธานี ประเทศไทย

Faculty of Liberal Arts, Thailand National Sports University, Udon Thani Campus, Udon Thani, Thailand

*Corresponding author E-mail: shirobeen@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยกึ่งทดลองนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความต้องการต่อชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ 2) พัฒนาและหาคุณภาพชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ 3) ศึกษาผลการรับรู้ของผู้ใช้งานชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ และ 4) ประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้งานที่มีต่อชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ที่ออกแบบร่วมกับการใช้ปัญญาประดิษฐ์สร้างสรรค์และเทคโนโลยีคิวอาร์โค้ดสำหรับประชาสัมพันธ์หลักสูตรปริญญาตรีด้านนิเทศศาสตร์การกีฬาของมหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ ผู้วิจัยดำเนินการประเมินการรับรู้ผ่านแบบทดสอบก่อนและแบบทดสอบหลังการใช้งานชุดสื่อกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 50 คน ที่ได้จากการเลือกเจาะจงแบบสองระดับ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามความต้องการ แบบประเมินคุณภาพชุดสื่อ แบบประเมินการรับรู้ และแบบประเมินความพึงพอใจ โดยเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติด้วยความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบที ผลการวิจัยพบว่า 1) ความต้องการต่อชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ที่ออกแบบร่วมกับการใช้ปัญญาประดิษฐ์สร้างสรรค์และเทคโนโลยีคิวอาร์โค้ดอยู่ที่ระดับมาก (Mean = 4.45, S.D. = 0.58) 2) คุณภาพของชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ที่ออกแบบร่วมกับการใช้ปัญญาประดิษฐ์สร้างสรรค์และเทคโนโลยีคิวอาร์โค้ดอยู่ที่ระดับดีมาก (Mean = 4.83, S.D. = 0.22) 3) ผู้ใช้งานชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ที่ออกแบบร่วมกับการใช้ปัญญาประดิษฐ์สร้างสรรค์และเทคโนโลยีคิวอาร์โค้ด มีคะแนนการรับรู้หลังทดลองสูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 4) ผู้ใช้งานมีความพึงพอใจต่อชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ที่ออกแบบร่วมกับการใช้ปัญญาประดิษฐ์สร้างสรรค์และเทคโนโลยีคิวอาร์โค้ดที่ระดับมากที่สุด (Mean = 4.57, S.D. = 0.54)

คำสำคัญ: การประชาสัมพันธ์, สื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์, ปัญญาประดิษฐ์, คิวอาร์โค้ด, นิเทศศาสตร์การกีฬา

Abstract

This quasi-experimental research aimed to 1) Investigate the needs for the interactive multimedia package, 2) Develop and determine the quality of the interactive multimedia package, 3) Examine the perception outcomes of users toward the interactive multimedia package, and 4) Evaluate users' satisfaction with the interactive multimedia package designed with the integration of generative artificial intelligence and QR code technology for promoting the Bachelor's Degree Program in Sports Communication Arts at the Thailand National Sports University. The researcher assessed users' perception through pre-test and post-test with a purposive two-stage sampling method, involving 50 participants. Research instruments included a media needs questionnaire, a media quality evaluation form, a perception evaluation form, and a satisfaction evaluation form, all using a five-point Likert scale. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, and t-test. The results revealed that 1) The needs for the interactive multimedia package designed with generative artificial intelligence and QR code technology were at a high level (Mean = 4.45, S.D. = 0.58), 2) The Quality of the interactive multimedia package was at a very good level (Mean = 4.83, S.D. = 0.22), 3) Users' post-test perception scores were significantly higher than their pre-test scores at the .05 level, and 4) Users' satisfaction with the interactive multimedia package was at the highest level (Mean = 4.57, S.D. = 0.54).

Keywords: Public Relations, Interactive Multimedia, Artificial Intelligence, QR Code, Sports Communication Arts

บทนำ

ภาพลักษณ์ (Image) เป็นปัจจัยด้านการรับรู้และทัศนคติต่อองค์กร โดยเฉพาะแวดวงการศึกษา ภาพลักษณ์ที่ดีของหลักสูตรหรือสถาบันส่งผลให้เกิดการยอมรับจากผู้เรียนและผู้เกี่ยวข้อง ตลอดจนเพิ่มโอกาสการแข่งขันทุกระดับ ภาพลักษณ์ยังเป็นทรัพย์สินเชิงกลยุทธ์ที่ส่งเสริมความน่าเชื่อถือ และการสนับสนุนทางสังคม การเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของผู้รับสารจึงอาจช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดีต่อองค์กรได้ (พงษ์เทพ อุทิศานนท์ และเกรวี เพชรอาทิตย์, 2564) การบริหารภาพลักษณ์ให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์องค์กร จึงเป็นงานที่ทุกส่วนควรยึดหลักการที่มีคุณภาพและน่าเชื่อถือ (พนัส สืบยุบล และคณะ, 2567) แม้ว่าไทยให้ความสำคัญต่อการพัฒนาหลักสูตรให้หลากหลายและตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงาน แต่ยังพบว่า สาขาวิชาจำนวนมากยังขาดการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพต่อสาธารณชน เช่น ประเด็นส่งเสริมสมรรถนะที่จำเป็นต่อการใช้ชีวิต การทำงาน การเรียนรู้แก้ปัญหาหรือปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม (บุญเลี้ยง ทูมทอง, 2566) ทำให้เกิดความเข้าใจตลาดเคลื่อนต่อการรับรู้เกี่ยวกับเนื้อหา จุดเด่นและแนวทางอาชีพ ส่งผลให้บางหลักสูตรประสบปัญหาการรับนักศึกษาใหม่หรือภาพลักษณ์อาจไม่สอดคล้องกับคุณค่าที่แท้จริงที่หลักสูตรมีอยู่

หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชานิตศาสตร์การกัฬา มหาวิทยาลัยการกัฬาแห่งชาติ เป็นหลักสูตรระดับปริญญาตรีที่ผลิตบัณฑิตให้มีความรู้และทักษะการสื่อสารไปประยุกต์ใช้ในบริบทกัฬา โดยใช้โครงสร้างหลักสูตรแบบสหวิทยาการที่ผสมผสานความรู้ในแขนงการสื่อสารกับการกัฬา อย่างไรก็ตาม จากการติดตามสื่อประชาสัมพันธ์ของหลักสูตรสาขาวิชา พบว่า การนำเสนอภาพลักษณ์ให้เป็นที่รู้จักยังมีข้อที่ควรเร่งส่งเสริมและพัฒนาเครื่องมือในการสื่อสารคุณค่าและศักยภาพหลักสูตร (คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกัฬาแห่งชาติ วิทยาเขตอุดรธานี, 2567) ขณะที่การประชาสัมพันธ์ (Public Relations) เป็นการสื่อสารหนึ่งที่ช่วยถ่ายทอดภาพลักษณ์ไปยังเป้าหมายผ่านกระบวนการที่เป็นระบบ มีบทบาทเผยแพร่ เสริมสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องต่อข้อมูลข่าวสารและกระตุ้นความสนใจของสาธารณชน (สุธัญญา กฤตาคม, 2564) ในปัจจุบันที่ประชาชนมีทางเลือกหลากหลายในการรับข้อมูล การประชาสัมพันธ์จึงต้องเป็นในเชิงสร้างสรรค์ ทันสมัย ซึ่งการประชาสัมพันธ์หลักสูตรเฉพาะทางอย่างนิตศาสตร์การกัฬา จำเป็นต้องมีเครื่องมือเชิงกลยุทธ์ อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีส่งผลต่อวิธีการประชาสัมพันธ์ที่ต้องปรับจากการสื่อสารทางเดียว (One-way Communication) ไปสู่แบบมีปฏิสัมพันธ์ (Interactive Communication) ที่เปิดโอกาสให้กลุ่มเป้าหมายมีส่วนร่วมทั้งโดยตรงและทางอ้อม (ธนารักษ์ สารเถื่อนแก้ว และชัยชัย อธิเกียรติ, 2567)

สื่อใหม่ หรือ New Media เป็นกลยุทธ์ถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารที่ก่อให้เกิดมุมมองใหม่ต่อบทบาทสื่อ โดยเฉพาะด้านความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับข้อมูลข่าวสาร แม้มีได้ลดทอนความสำคัญหรือแทนที่สื่อดั้งเดิมโดยสิ้นเชิง แต่สื่อใหม่กลับเสริมศักยภาพสื่อดั้งเดิมผ่านการบูรณาการร่วมกับเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อพัฒนาเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น (กมลรัตน์ กิจรุ่งไพศาล, 2565) โดยสื่อประสมแบบมีปฏิสัมพันธ์ (Interactive Multimedia) คือ อีกหนึ่งเครื่องมือของสื่อใหม่ที่ผสมผสานระหว่างรูปแบบสื่อ เทคโนโลยีและความคิดสร้างสรรค์ โดยรวมเอาสื่อหลายประเภท เช่น ภาพนิ่ง เคลื่อนไหว เสียง ข้อความ และองค์ประกอบเชิงตอบโต้รวมชุดไว้ด้วยกัน เพื่อเพิ่มคุณภาพงานในหลายรูปแบบ ได้แก่ สื่อป้ายแบบม้วนเก็บได้ หรือโรลอัพ (Roll-up) เป็นสื่อที่คล่องตัวต่อการใช้งาน จัดแสดงเนื้อหาภาพรวมของหลักสูตร จุดเด่น ข้อมูลติดต่อ หรือสัญลักษณ์เพื่อเชื่อมโยงการเข้าถึงข้อมูลเพิ่มเติมได้แม้พื้นที่จำกัด (สุพิมพ์ วงษ์ทองแท้, 2566) ส่วนสื่อโปสเตอร์ (Poster) เป็นสื่อที่ถ่ายทอดข้อมูลกระชับ ตรงประเด็น มีการจัดองค์ประกอบด้านศิลป์ เช่น สี รูปภาพ ตัวอักษร และกราฟิก โปสเตอร์เหมาะสำหรับติดตั้งในพื้นที่สาธารณะ ตลอดจนแชร์ในรูปแบบดิจิทัลผ่านออนไลน์ จึงจัดทำได้แม้มิงบประมาณจำกัดแต่สร้างผลกระทบทางภาพลักษณ์ในวงกว้าง (เพิ่มศักดิ์ สุวรรณทัต และอารยะ ศรีกัลยาณบุตร, 2562) ขณะที่สื่อโมชันกราฟิก (Motion Graphic) เป็นสื่อที่ผสมภาพเคลื่อนไหว ข้อความ เสียงและดนตรีเพื่อถ่ายทอดข้อมูลอย่างมีชีวิตชีวาและอธิบายเนื้อหาที่ซับซ้อนให้เข้าใจง่ายในเวลาอันสั้น (กุลธิดา ธรรมวิวัฒน์ และคณะ, 2567) เหมาะสำหรับการประชาสัมพันธ์ที่ต้องการแสดงจุดเด่นเชิงเนื้อหา ปัจจุบันโมชันกราฟิกถูกนำไปใช้ในงานโฆษณาหรือโทรทัศน์ (พรปภัสสร ปริญญาญกุล และคณะ, 2567) และสื่ออัลบั้มโพสต์ (Album Post) มักถูกนำเสนอบนแพลตฟอร์มออนไลน์โดยเฉพาะเฟซบุ๊ก (Facebook) ที่ปัจจุบันมีผู้ใช้ติดต่อสื่อสารเพื่อพบปะสังคมและทำการตลาดกว่า 2,000 ล้านคนต่อเดือน ที่ในจำนวนนี้มีกว่าร้อยละ 36 เลือกรับข่าวสารผ่านแพลตฟอร์มนี้เป็นหลัก (Fastket, 2021) เฟซบุ๊กยังมีบทบาทสื่อสารภาพลักษณ์และสร้างปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกันเอง นำเสนอเนื้อหาเป็นชุดได้ง่าย จึงใส่เนื้อหา

ได้ในปริมาณตามต้องการ (สุนทรียา จิตรถาวรณ และคณะ, 2565) การสร้างอัลบั้มโพสต์บนเฟซบุ๊ก มักประกอบด้วยสื่อภาพนิ่ง วิดีโอและข้อความ รวมถึงหากมีวิธีเชื่อมต่อไปยังแหล่งข้อมูลอื่นด้วยจะยิ่งทำให้ครบวงจร (พรปภัสสร ปริญชาญกุล และคณะ, 2567) ทั้งนี้ การเชื่อมโยงข้อมูลสู่ผู้รับสารกระทำได้โดยใช้คิวอาร์โค้ด (QR Code) ซึ่งเพิ่มความสัมพันธ์ด้านการโต้ตอบ (Interactivity) และความสะดวกเข้าถึงแบบฉับพลันในทุกเวลาและสถานที่

เทคโนโลยีคิวอาร์โค้ด (Quick Response Code) เป็นบาร์โค้ดชนิดหนึ่งในรูปแบบสองมิติ (Two-dimensional: 2D) เก็บข้อมูลได้หลายประเภท เช่น URL หมายเลขโทรศัพท์ และข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ มีจุดเด่นคือ อ่านและถอดรหัสอย่างรวดเร็วผ่านกล้องของอุปกรณ์ที่ติดตั้งแอปพลิเคชันสแกนคิวอาร์โค้ด เทคโนโลยีนี้ถูกพัฒนาโดยเดนโซ เวฟ (Denso Wave Incorporated) บริษัทในเครือโตโยต้าญี่ปุ่น (อิทธิพร ชาญศิริวัฒน์ และคณะ, 2563) QR Code ถูกนำไปใช้ในหลายบริบท ทั้งการตลาด การศึกษา และการสื่อสาร เนื่องจากประหยัดติดตั้งง่าย และเชื่อมโยงข้อมูลหลายรูปแบบ การประยุกต์ใช้ QR Code เพื่อประชาสัมพันธ์จึงเพิ่มมูลค่าและตอบโจทย์งานยุคดิจิทัล โดยเฉพาะหลังการแพร่ระบาดของโควิด-19 (COVID-19) ที่หลายคนต้องปรับตัวสู่การใช้ชีวิตแบบปกติใหม่ หรือ New Normal (ทองศักดิ์ แสงสว่างวัฒนะ และคณะ, 2563) ยิ่งเป็นปัจจัยสนับสนุนให้คิวอาร์โค้ดถูกพูดถึง กิจกรรมหรือสถานที่ใดเรามักพบกับสัญลักษณ์รหัสตอบสนองฉับพลันของเทคโนโลยีนี้ปรากฏอยู่ (สุพัชชา คงเมือง และมรกต การดี, 2566) ปัญญาประดิษฐ์สร้างสรรค์ (Generative AI) คือ แขนงหนึ่งของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ มีความสามารถสร้างสรรค์เนื้อหาหลากหลาย เช่น ข้อความ (Text) ภาพศิลป์ (Image) เสียง (Sound) วิดีโอ (Video) โค้ดช่วยเขียนโปรแกรม (Code) ตลอดจนสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ (Learning Ecosystem) ที่ประกอบด้วย สื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย (สิโรตม มณีแอต และปณิดา วรรณพิรุณ, 2562) จึงมีศักยภาพสูงหากนำมาประยุกต์ใช้พัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ เนื่องจากสร้างความหลากหลาย ตอบโจทย์ผู้ใช้ดิจิทัล ลดข้อจำกัดด้านเวลาและงบประมาณในการพัฒนาสื่อ (Thongprasit, J. & Wannapiroon, P., 2022) จากบริบทข้างต้น สะท้อนถึงความจำเป็นในการพัฒนาชุดสื่อประสมแบบมีปฏิสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์ของหลักสูตรนิเทศศาสตร์การกีฬาให้เป็นที่รู้จักและยอมรับในวงกว้างผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่ อันเป็นการยกระดับการประชาสัมพันธ์การศึกษาให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการต่อชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ที่ออกแบบร่วมกับการใช้ปัญญาประดิษฐ์สร้างสรรค์และเทคโนโลยีคิวอาร์โค้ดสำหรับประชาสัมพันธ์หลักสูตรปริญญาตรีด้านนิเทศศาสตร์การกีฬา
2. เพื่อพัฒนาและหาคุณภาพชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ที่ออกแบบร่วมกับการใช้ปัญญาประดิษฐ์สร้างสรรค์และเทคโนโลยีคิวอาร์โค้ดสำหรับประชาสัมพันธ์หลักสูตรปริญญาตรีด้านนิเทศศาสตร์การกีฬา
3. เพื่อเปรียบเทียบการรับรู้ของผู้ใช้งานชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ที่ออกแบบร่วมกับการใช้ปัญญาประดิษฐ์สร้างสรรค์และเทคโนโลยีคิวอาร์โค้ดสำหรับประชาสัมพันธ์หลักสูตรปริญญาตรีด้านนิเทศศาสตร์การกีฬา
4. เพื่อประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้งานที่มีต่อชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ที่ออกแบบร่วมกับการใช้ปัญญาประดิษฐ์สร้างสรรค์และเทคโนโลยีคิวอาร์โค้ดสำหรับประชาสัมพันธ์หลักสูตรปริญญาตรีด้านนิเทศศาสตร์การกีฬา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาชุดสื่อประสมแบบมีปฏิสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์ด้านการศึกษาศาสนาวิชานิตศาศตรการึกษา มหาวิทยาลัยการึกษาแห่งชาติ วิทยาเขตอุดรธานี” โดยดำเนินการสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ภายใต้มาตรการพิทักษ์สิทธิผู้เข้าร่วมการวิจัยตามมติรับรองโดยคณะกรรมการจริยธรรมการึกษาของมหาวิทยาลัยการึกษาแห่งชาติ หมายเลขใบรับรอง ART 019/2568 รูปแบบเป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experimental Research) ที่กำหนดแบบแผนการึกษาแบบกลุ่มตัวอย่างเดียวสำหรับการทดสอบก่อนและหลังใช้ชุดสื่อ (One-group Pretest & Posttest Design) (อารีรัตน์ โนนสุวรรณ และคณะ, 2565)

ประชากร กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1. ประชากร ได้แก่ บุคคลทั่วไปซึ่งมีถิ่นพำนักอยู่ในจังหวัดอุดรธานี อายุ 20 ปีขึ้นไป สำเร็จการึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่าขึ้นไป หรือกำลังศึกษาระดับอุดมศึกษาและมีความสนใจในด้านนิตศาศตรหรือที่เกี่ยวข้อง (สำนักงานการึกษาธิการจังหวัดอุดรธานี กระทรวงการึกษาธิการ, 2565)

2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ที่มาจากการถูกคัดเลือกโดยการสุ่มแบบสองระดับ (Two-stage Sampling) โดยระดับที่ 1 (First Stage) สุ่มจากบุคคลที่พำนักในจังหวัดอุดรธานี อายุ 20 ปีขึ้นไป สำเร็จการึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายขึ้นไปหรือกำลังศึกษาระดับอุดมศึกษา และมีความสนใจในด้านนิตศาศตรหรือที่เกี่ยวข้อง และระดับที่ 2 (Second Stage) เลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากผู้ที่เคยสมัครสอบคัดเลือกในสาขาวิชานิตศาศตรการึกษา แต่ไม่ได้รับการคัดเลือกให้เข้าศึกษาต่อ โดยเป็นผู้ที่ยินดีเข้าร่วมทดลองใช้ชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ฯ ที่พัฒนาขึ้น และยินดีให้ข้อมูลที่เก็บรวบรวมผ่านเครื่องมือการึกษาที่เกี่ยวข้อง ขนาดของกลุ่มตัวอย่างถูกคำนวณโดยใช้เกณฑ์ประชากรทั้งหมดที่มากกว่าหลักร้อยละไม่ถึงหลักพันคน ใช้กลุ่มตัวอย่างที่ร้อยละ 15 - 30 ของจำนวนประชากรในระดับที่ 2 (Second Stage) (กมลพิพัฒน์ ชนะสิทธิ์ และประสพชัย พสุนนท์, 2561) ได้กลุ่มตัวอย่างไม่น้อยกว่า 45 คน แต่เพื่อป้องกันกรณีมีการถอนตัว (Drop Out) ในระหว่างดำเนินการึกษา ผู้วิจัยจึงกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างเพิ่มขึ้นเป็นทั้งสิ้น 50 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการึกษาครั้งนี้ ได้แก่ 1) แบบสำรวจความต้องการของการพัฒนาชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ฯ โดยเป็นข้อคำถามลักษณะให้ผู้ทำแบบสำรวจเลือกตอบตามความต้องการเป็น 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด 2) ชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ฯ ประกอบด้วย สื่อ 4 ประเภท ได้แก่ ป้ายประชาสัมพันธ์แบบม้วนเก็บได้ (Roll-up) ขนาด 85 ซม. x 200 ซม. โปสเตอร์ (Poster) ขนาด A4 อัลบั้มโพสต์เพจเฟซบุ๊ก (Album Post) จำนวน 4 โพสต์ และโมชันกราฟิก (Motion Graphic) โดยออกแบบรวมกับการใช้ปัญญาประดิษฐ์รังสรรค์บางส่วน และนำเทคโนโลยีคิวอาร์โค้ด (Quick Response Code: QR Code) มาช่วยให้เกิดปฏิสัมพันธ์กับผู้รับสาร 3) แบบประเมินคุณภาพของชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ฯ โดยข้อคำถามของแบบประเมินคุณภาพเป็นการประเมินค่า 5 ระดับ ตามวิธีของ Likert Scale ได้แก่ ดีมาก ดี ปานกลาง พอใช้ ควรปรับปรุง (ละเอียด ศิลา น้อย และกันทิมาลย์ จินดาประเสริฐ, 2562) 4) แบบประเมินการรับรู้ของผู้ใช้งานชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ฯ แบ่งการรับรู้ออกเป็น 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด และ 5) แบบประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้งานที่มีต่อชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ฯ แบ่งความพึงพอใจออกเป็น 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ การสร้างเครื่องมือการวิจัย ได้แก่ แบบสำรวจความต้องการ แบบประเมินคุณภาพ แบบประเมินการรับรู้ และแบบประเมินความพึงพอใจ ผู้วิจัยดำเนินการโดยศึกษาเอกสารวรรณกรรมเกี่ยวกับหลักการ แนวคิด และทฤษฎี รวมถึงบริบทงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางสำหรับสร้างเครื่องมือการวิจัยที่เหมาะสม โดยครอบคลุมตามขอบเขตเนื้อหาและวัตถุประสงค์การวิจัย จากนั้นออกแบบข้อคำถามในเครื่องมือการวิจัย โดยแต่ละข้อคำถามถูกประเมินคุณภาพด้านความถูกต้องเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) ความถูกต้องเชิงภาษาและเนื้อหา (Wording and Content Validity) และความสอดคล้องของคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัย (Index of Item Objective Congruence: IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญที่มีคุณวุฒิหรือประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องจำนวน 3 คน โดยพบว่า ข้อคำถามทั้งหมดที่นำไปใช้งานมีค่าความเชื่อมั่นอยู่ในช่วงระหว่าง 0.67 - 1.00 ส่วนการสร้างชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ ผู้วิจัยใช้หลักการ ADDIE Model (Spatioti, A. G. et al., 2022) ซึ่งประกอบด้วย การวิเคราะห์ (Analysis) การออกแบบ (Design) การพัฒนา (Development) การนำไปใช้ (Implementation) และการประเมินผล (Evaluation)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. สำรวจความต้องการ วิเคราะห์ผลและพัฒนาชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ที่ออกแบบรวมกับการใช้ปัญญาประดิษฐ์สร้างสรรค์และเทคโนโลยีคิวอาร์โค้ดฯ
2. ผู้เชี่ยวชาญประเมินคุณภาพด้านเนื้อหาและด้านสื่อการนำเสนอ โดยใช้แบบประเมินคุณภาพ เพื่อหาข้อบกพร่องและปรับปรุงแก้ไขก่อนการเผยแพร่
3. กลุ่มตัวอย่างทำแบบประเมินการรับรู้ก่อนใช้งานชุดสื่อ จากนั้นเผยแพร่ใช้งานชุดสื่อ
4. กลุ่มตัวอย่างทำแบบประเมินการรับรู้ และแบบประเมินความพึงพอใจ หลังจากที่ได้ใช้งานชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ที่ออกแบบรวมกับการใช้ปัญญาประดิษฐ์สร้างสรรค์และเทคโนโลยีคิวอาร์โค้ดฯ
5. เก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการประเมินคุณภาพด้านเนื้อหาและด้านสื่อการนำเสนอจากผู้เชี่ยวชาญด้านการรับรู้และความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่าง เพื่อหาค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของข้อมูล ร้อยละ และค่าคำนวณสถิติอื่นที่เกี่ยวข้อง ก่อนเปรียบเทียบผลที่ได้กับสมมติฐานการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ โดยให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาข้อคำถามแต่ละข้อในเครื่องมือการวิจัย ได้แก่ แบบสำรวจความต้องการ แบบประเมินคุณภาพ แบบประเมินการรับรู้ และแบบประเมินความพึงพอใจ ว่ามีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมหรือไม่ อย่างไร
2. ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย โดยนำคะแนนรวมจากการสำรวจความต้องการ การประเมินคุณภาพด้านเนื้อหาและสื่อการนำเสนอ การประเมินการรับรู้ และการประเมินความพึงพอใจมาคำนวณหาค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.)
3. ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบผลการรับรู้ โดยนำคะแนนของกลุ่มตัวอย่างจากการประเมินการรับรู้หลังการใช้งานชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ฯ มาเปรียบเทียบกับก่อนการใช้งาน ซึ่งกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนำสถิติ t-test มาใช้ในการทดสอบสมมติฐาน

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาความต้องการต่อชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ที่ออกแบบร่วมกับการใช้ปัญญาประดิษฐ์ รังสรรค์และเทคโนโลยีควาร์โค้ดสำหรับประชาสัมพันธ์หลักสูตรปริญญาตรีด้านนิเทศศาสตร์การกีฬา

ตารางที่ 1 แสดงระดับความต้องการต่อชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ที่ออกแบบร่วมกับการใช้ปัญญาประดิษฐ์ รังสรรค์และเทคโนโลยีควาร์โค้ด

ข้อที่	รายการประเมิน	ระดับความต้องการ		
		Mean	S.D.	แปลผล
1.	ภาพรวมความต้องการทางเนื้อหา	4.39	0.63	มาก
2.	ภาพรวมความต้องการทางประเภทสื่อ	4.49	0.56	มาก
3.	ภาพรวมความต้องการทางภาพ	4.51	0.52	มากที่สุด
4.	ภาพรวมความต้องการทางเสียง	4.44	0.59	มาก
สรุประดับความต้องการต่อชุดสื่อประสม		4.45	0.58	มาก

จากตารางที่ 1 จะเห็นว่าความต้องการต่อชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ที่ออกแบบร่วมกับการใช้เทคโนโลยี ปัญญาประดิษฐ์รังสรรค์และเทคโนโลยีควาร์โค้ด อยู่ในระดับมาก (Mean = 4.45, S.D. = 0.58) เมื่อพิจารณา เป็นรายด้าน พบว่า ความต้องการทางภาพอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือ ทางประเภทสื่ออยู่ในระดับมาก ทางเสียงอยู่ในระดับมาก และทางเนื้อหาอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

2. ผลการพัฒนาและหาคุณภาพชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ที่ออกแบบร่วมกับการใช้ปัญญาประดิษฐ์ รังสรรค์และเทคโนโลยีควาร์โค้ดสำหรับประชาสัมพันธ์หลักสูตรปริญญาตรีด้านนิเทศศาสตร์การกีฬา

2.1 การสร้างชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ ผู้วิจัยใช้หลักการ ADDIE Model ซึ่งมี 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การวิเคราะห์ 2) การออกแบบ 3) การพัฒนา 4) การนำไปใช้ และ 5) การประเมินผล ดังนี้

ขั้นที่ 1 การวิเคราะห์ (Analysis) โดยศึกษาและสังเคราะห์ข้อมูลสำหรับพัฒนาชุดสื่อประสม เชิงปฏิสัมพันธ์ จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสังเคราะห์เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ขั้นที่ 2 การออกแบบ (Design) วิเคราะห์ผลสำรวจความต้องการต่อการพัฒนาชุดสื่อประสม เชิงปฏิสัมพันธ์ ทั้งความต้องการทางเนื้อหา ประเภท ภาพ และเสียง เพื่อสังเคราะห์แบบร่างของชุดสื่อประสม จากนั้นนำเสนอแบบร่างสื่อต่อผู้เชี่ยวชาญ และปรับปรุงแบบร่างสื่อก่อนพัฒนาเป็นต้นแบบสื่อจริง

ขั้นที่ 3 การพัฒนา (Development) โดยสร้างต้นแบบชุดสื่อประสมตามผลการสำรวจ ความต้องการ ได้แก่ 1) ป้ายม้วนเก็บได้ ขนาด 85 x 200 เซนติเมตร 2) โปสเตอร์ ขนาด A4 3) อัลบั้มโพสต์เฟซบุ๊ก จำนวน 4 โพสต์ และ 4) โมชันกราฟิก พร้อมกับการใช้ปัญญาประดิษฐ์กลุ่มแปลงข้อความเป็นภาพ (Text-to-image: TTI) สนับสนุนการสร้างภาพ และกลุ่มแปลงข้อความเสียง (Text-to-speech: TTS) สนับสนุนการสร้างเสียง ร่วมกับ ใช้ควาร์โค้ดในสื่อประสมทั้ง 4 ประเภท สนับสนุนการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้ใช้ จากนั้นนำเสนอชุดสื่อต่อผู้เชี่ยวชาญ เพื่อประเมินคุณภาพและปรับปรุงชุดสื่อตามข้อเสนอแนะ ก่อนนำไปใช้งานจริง

ขั้นที่ 4 การนำไปใช้ (Implementation) โดยเผยแพร่ชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์
ต่อกลุ่มตัวอย่างซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 50 คน เพื่อทดลองการใช้งานจริง

ขั้นที่ 5 การประเมินผล (Evaluation) โดยประเมินประสิทธิภาพของชุดสื่อประสมเชิง
ปฏิสัมพันธ์ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการใช้งานผ่านการเปรียบเทียบการรับรู้ภาพลักษณ์หลักสูตร พร้อมทั้ง
เก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลความพึงพอใจ และข้อเสนอแนะหรือความคิดเห็นอื่นที่เกี่ยวข้อง

ภาพที่ 1 สื่อป้ายแบบม้วนเก็บได้ (Roll-up) และสื่อโปสเตอร์ (Poster)

ภาพที่ 2 สื่ออัลบั้มโพสต์เฟสบุ๊ค (Album Post)

ภาพที่ 3 สื่อโมชันกราฟิก (Motion Graphic)

2.2 การประเมินคุณภาพของชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ ที่พัฒนาขึ้น ผู้วิจัยดำเนินการประเมิน
ใน 2 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านเนื้อหา และ 2) ด้านสื่อการนำเสนอ ดังตารางที่ 2 และตารางที่ 3

ตารางที่ 2 ระดับคุณภาพด้านเนื้อหาของชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ที่ออกแบบร่วมกับการใช้ปัญญาประดิษฐ์
 รังสรรค์และเทคโนโลยีควาร์โค้ดฯ

ข้อที่	รายการประเมิน	ระดับคุณภาพด้านเนื้อหา		
		Mean	S.D.	แปลผล
1.	ภาพรวมคุณภาพของเนื้อหาในสื่อประสมแต่ละประเภท	5.00	0.00	ดีมาก
2.	ภาพรวมคุณภาพของการใช้ภาษาในสื่อประสมแต่ละประเภท	4.78	0.39	ดีมาก
3.	ภาพรวมคุณภาพของภาพประกอบเนื้อหาในสื่อประสมแต่ละประเภท	5.00	0.00	ดีมาก
สรุประดับคุณภาพด้านเนื้อหาของชุดสื่อประสม		4.93	0.13	ดีมาก

จากตารางที่ 2 จะเห็นว่าคุณภาพด้านเนื้อหาของชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ที่ออกแบบร่วมกับการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์รังสรรค์และเทคโนโลยีควาร์โค้ดฯ อยู่ในระดับดีมาก (Mean = 4.93, S.D. = 0.13) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า เนื้อหาในสื่อประสมอยู่ในระดับดีมาก ภาพประกอบเนื้อหาในสื่อประสมอยู่ในระดับดีมาก และการใช้ภาษาในสื่อประสมอยู่ในระดับดีมาก ตามลำดับ

ตารางที่ 3 ระดับคุณภาพด้านสื่อการนำเสนอของชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ที่ออกแบบร่วมกับการใช้ปัญญาประดิษฐ์รังสรรค์และเทคโนโลยีควาร์โค้ดฯ

ข้อที่	รายการประเมิน	ระดับคุณภาพด้านสื่อการนำเสนอ		
		Mean	S.D.	แปลผล
1.	ภาพรวมคุณภาพการนำเสนอสื่อตัวอักษร	4.67	0.29	ดีมาก
2.	ภาพรวมคุณภาพการนำเสนอสื่อกราฟิก	4.58	0.58	ดีมาก
3.	ภาพรวมคุณภาพการนำเสนอสื่อภาพ	4.58	0.43	ดีมาก
4.	ภาพรวมคุณภาพการนำเสนอสื่อเสียง	5.00	0.00	ดีมาก
5.	ภาพรวมคุณภาพการนำเสนอสื่อเชิงปฏิสัมพันธ์	4.78	0.19	ดีมาก
สรุประดับคุณภาพด้านสื่อการนำเสนอของชุดสื่อประสม		4.72	0.30	ดีมาก

จากตารางที่ 3 จะเห็นว่าคุณภาพด้านสื่อการนำเสนอของชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ที่ออกแบบร่วมกับการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์รังสรรค์และเทคโนโลยีควาร์โค้ดฯ อยู่ในระดับดีมาก (Mean = 4.72, S.D. = 0.30) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การนำเสนอสื่อเสียงอยู่ในระดับดีมาก รองลงมา คือ การนำเสนอสื่อเชิงปฏิสัมพันธ์อยู่ในระดับดีมาก การนำเสนอสื่อตัวอักษรอยู่ในระดับดีมาก การนำเสนอสื่อภาพอยู่ในระดับดีมาก และการนำเสนอสื่อกราฟิกอยู่ในระดับดีมาก ตามลำดับ

3. ผลการเปรียบเทียบการรับรู้ของผู้ใช้งานชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ที่ออกแบบร่วมกับการใช้ปัญญาประดิษฐ์รังสรรค์และเทคโนโลยีควาร์โค้ดสำหรับประชาสัมพันธ์หลักสูตรปริญญาตรีด้านนิเทศศาสตร์การกีฬา

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบระดับการรับรู้ของผู้ใช้งานชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ที่ออกแบบรวมกับการใช้ปัญญาประดิษฐ์สร้างสรรค์และเทคโนโลยีควาร์โค้ดฯ

การรับรู้ รายด้าน	คะแนน เต็ม	ก่อนใช้ชุดสื่อ		หลังใช้ชุดสื่อ		ความต่าง		t	p	ลำดับ ของพัฒนาการ
		Mean	S.D.	Mean	S.D.	D	ร้อยละ			
ด้าน A1	5	3.15	0.74	4.58	0.37	1.43	28.52	14.301	.000*	4
ด้าน A2	4	2.19	0.64	3.74	0.32	1.55	38.85	18.206	.000*	2
ด้าน A3	3	1.49	0.38	2.65	0.35	1.16	38.80	17.113	.000*	3
ด้าน A4	4	2.16	0.60	3.88	0.20	1.72	43.02	20.868	.000*	1
รวม	16	8.99	0.59	14.85	0.31	5.86	36.65	20.306	.000*	

* $p < .05$

จากตารางที่ 4 จะเห็นว่าการรับรู้ภาพลักษณ์หลักสูตรปริญาตรีด้านนิเทศศาสตร์การกีฬาของมหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ ในผู้ใช้งานชุดสื่อเชิงปฏิสัมพันธ์ที่ออกแบบรวมกับการใช้ปัญญาประดิษฐ์สร้างสรรค์และเทคโนโลยีควาร์โค้ด หลังใช้งานชุดสื่อสูงกว่าก่อนใช้งานชุดสื่อ ($t = 20.306, p = .000$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การรับรู้ด้านเนื้อหาและเป้าหมายของหลักสูตรสาขาวิชา (A1) วิธีการเรียนการสอนและเทคโนโลยีที่นำมาใช้ในหลักสูตรสาขาวิชา (A2) ความเชื่อมโยงของหลักสูตรสาขาวิชากับตลาดแรงงาน (A3) และการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาในหลักสูตรสาขาวิชา (A4) มีคะแนนเฉลี่ยหลังใช้งานสูงกว่าก่อนใช้งานชุดสื่ออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. ผลการศึกษาความพึงพอใจของผู้ใช้งานที่มีต่อชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ที่ออกแบบรวมกับการใช้ปัญญาประดิษฐ์สร้างสรรค์และเทคโนโลยีควาร์โค้ดสำหรับประชาสัมพันธ์หลักสูตรปริญาตรีด้านนิเทศศาสตร์การกีฬา

ตารางที่ 5 ระดับความพึงพอใจของผู้ใช้งานที่มีต่อชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ที่ออกแบบรวมกับการใช้ปัญญาประดิษฐ์สร้างสรรค์และเทคโนโลยีควาร์โค้ดฯ

ข้อที่	รายการประเมิน	ระดับความพึงพอใจ		
		Mean	S.D.	แปลผล
1.	ภาพรวมความพึงพอใจต่อเนื้อหาและความน่าสนใจของสื่อ	4.60	0.52	มากที่สุด
2.	ภาพรวมความพึงพอใจต่อความเหมาะสมของรูปแบบเทคโนโลยีและสื่อ	4.56	0.55	มากที่สุด
3.	ภาพรวมความพึงพอใจต่อภาพลักษณ์ของหลักสูตรสาขาวิชา	4.55	0.54	มากที่สุด
สรุประดับความพึงพอใจของผู้ใช้งานที่มีต่อชุดสื่อประสม		4.57	0.54	มากที่สุด

จากตารางที่ 5 จะเห็นว่าความพึงพอใจของผู้ใช้งานที่มีต่อชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ที่ออกแบบรวมกับการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์สร้างสรรค์และเทคโนโลยีควาร์โค้ดฯ อยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.57, S.D. = 0.54) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ความพึงพอใจต่อเนื้อหาและความน่าสนใจของสื่ออยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ ความเหมาะสมของรูปแบบเทคโนโลยีและสื่ออยู่ในระดับมากที่สุด และภาพลักษณ์ของหลักสูตรสาขาวิชาอยู่ในระดับมากที่สุด ตามลำดับ

อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาความต้องการต่อชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ฯ พบว่า ความต้องการในภาพรวมอยู่ที่ระดับมาก ประกอบด้วย 1) ความต้องการทางเนื้อหา ครอบคลุมข้อมูลทั่วไป ความเป็นมา เนื้อหาหลักสูตร กิจกรรมการเรียนรู้ อาชีพ การสมัคร และทุนการศึกษา 2) ความต้องการทางประเภทสื่อ ได้แก่ ป้ายแบบม้วนเก็บได้ โปสเตอร์ อัลบั้มโพสต์เพจเฟชบุ๊ก และโมชันกราฟิก พร้อมเทคโนโลยีคิวอาร์โค้ด 3) ความต้องการทางภาพ ครอบคลุมการใช้ภาพจริงและกราฟิกที่ออกแบบโดยมนุษย์ร่วมกับประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ การใช้สีสดใส และตัวอักษรอธิบายเนื้อหา และ 4) ความต้องการทางเสียง ครอบคลุมการใช้เสียงบรรยายจากมนุษย์และจากปัญญาประดิษฐ์ดนตรี และเสียงเอฟเฟกต์ต่าง ๆ โดยผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างมีความต้องการมากต่อชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ที่ประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์และเทคโนโลยีคิวอาร์โค้ด ทั้งนี้สอดคล้องกับหลักการทบทวนเชิงระบบของ Faza, A. & Lestari, I. A. เกี่ยวกับการเรียนรู้แบบกำกับตนเองในสภาพแวดล้อมดิจิทัล ที่พบว่าปัญญาประดิษฐ์และสื่อเชิงปฏิสัมพันธ์สามารถเพิ่มแรงจูงใจ การมีส่วนร่วมของผู้เรียน และประสิทธิภาพของการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้ (Faza, A. & Lestari, I. A., 2025) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ วราพร คำจับ ที่พบว่า เทคโนโลยีสื่อมีบทบาทสำคัญในการสร้างการรับรู้และอำนวยความสะดวกด้านข้อมูลข่าวสาร ทำให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ต่อเนื่องและไร้ข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่ เทคโนโลยีเหล่านี้ไม่เพียงแต่ถ่ายทอดความรู้ แต่ยังช่วยสร้างสัมพันธ์ภาพทางการสื่อสารระหว่างผู้สอนและผู้เรียนในสภาพแวดล้อมดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ (วราพร คำจับ, 2562)

2. ผลการพัฒนาและหาคุณภาพชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ฯ พบว่า การพัฒนาชุดสื่อใช้หลักการ ADDIE Model ซึ่งมี 5 ขั้นตอน ได้แก่ วิเคราะห์ ออกแบบ พัฒนา นำไปใช้ และประเมินผล โดยประเภทสื่อที่ใช้ประกอบในชุดสื่อ มี 4 ประเภท ได้แก่ ป้ายแบบม้วนเก็บได้ โปสเตอร์ อัลบั้มโพสต์เพจเฟชบุ๊ก และโมชันกราฟิก ซึ่งมีผลการประเมินคุณภาพเนื้อหาที่ระดับดีมาก ครอบคลุมเนื้อหาในสื่อ การใช้ภาษา และภาพประกอบเนื้อหา ส่วนคุณภาพสื่อการนำเสนออยู่ที่ระดับดีมาก ครอบคลุมการนำเสนอสื่อตัวอักษร กราฟิก ภาพ เสียง และสื่อเชิงปฏิสัมพันธ์ ผลการวิจัยสอดคล้องกับการศึกษาของ Wahira, A. & Ismail, T. ที่พบว่า การพัฒนาสมรรถนะองค์กรรวมและทักษะการสื่อสารเพื่อการนิเทศการศึกษาอย่างอิสระ ครอบคลุมขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ วิเคราะห์ความต้องการ วางแผน พัฒนา นำไปใช้ และประเมินผล โดยการฝึกอบรมสามารถยกระดับสมรรถนะด้านบุคลิกภาพ ทักษะทางสังคม และการสื่อสารเพื่อนิเทศการศึกษาได้ (Wahira, A. & Ismail, T., 2023) และสอดคล้องกับการศึกษาของ Widanti, A. P. & Fathurrahman, M. ที่พบว่า คุณภาพสื่อการเรียนรู้โดยใช้แอปพลิเคชัน Book Creator ที่มีคิวอาร์โค้ดอยู่ในระดับดีมาก เหมาะสมต่อการใช้เพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ขณะที่กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจมากที่สุดต่อการเข้าถึงและเรียนรู้เนื้อหาในสื่อ (Widanti, A. P. & Fathurrahman, M., 2024)

3. ผลการเปรียบเทียบการรับรู้ของผู้ใช้งานชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ฯ พบว่า การรับรู้ภาพลักษณ์หลักสูตรสาขาวิชาของผู้ใช้งานหลังจากใช้งานชุดสื่อสูงกว่าก่อนใช้งานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเฉพาะด้านเนื้อหาและเป้าหมายหลักสูตร วิธีการเรียนการสอนและเทคโนโลยีที่ใช้ ความเชื่อมโยงกับตลาดแรงงาน และการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษา โดยผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ชุดสื่อประสมที่บูรณาการปัญญาประดิษฐ์และคิวอาร์โค้ดนี้สามารถสร้างการรับรู้ภาพลักษณ์และยกระดับงานอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ Widanti, A. P. & Fathurrahman, M. พบว่า การใช้แอปพลิเคชัน Book Creator ที่ผสานกับคิวอาร์โค้ดสามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์

ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีค่าของตัวชี้วัดการเปลี่ยนแปลงของผลสัมฤทธิ์ หลัง การเรียนรู้ของผู้เรียน (Gain Value) เพิ่มขึ้นทั้งในกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็กและใหญ่ (Widanti, A. P. & Fathurrahman, M., 2024) และสอดคล้องกับการศึกษาของ Leiker, D. et al. พบว่า สื่อวิดีโอการเรียนการสอนที่สร้างขึ้นโดยปัญญา ประดิษฐ์มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมการเรียนรู้เทียบเท่าสื่อวิดีโอที่ผลิตขึ้นโดยมนุษย์ โดยไม่มีความแตกต่างอย่าง มีนัยสำคัญในผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (Leiker, D. et al., 2023)

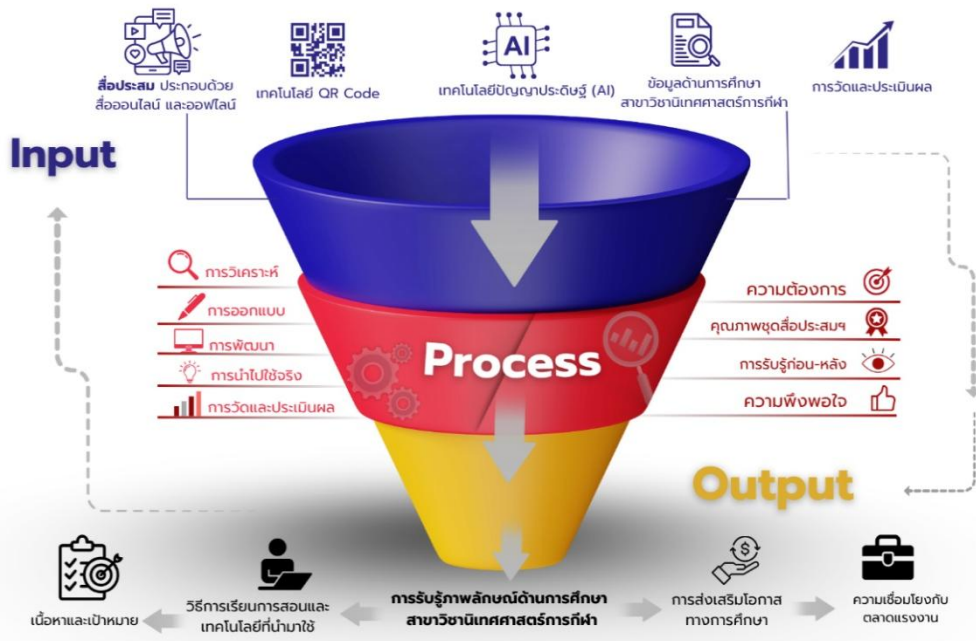
4. ผลการศึกษาความพึงพอใจของผู้ใช้งานที่มีต่อชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ฯ พบว่า ความพึงพอใจ อยู่ระดับมากที่สุด ประกอบด้วย 1) ความพึงพอใจต่อเนื้อหาและความน่าสนใจของสื่อ ได้แก่ เนื้อหาทำให้สนใจ หลักสูตร เนื้อหามีความเข้าใจง่ายน่าติดตาม และเนื้อหาามีข้อมูลที่ช่วยให้รู้จักและเข้าใจหลักสูตรมากขึ้น 2) ความ พึงพอใจต่อความเหมาะสมของรูปแบบเทคโนโลยีและสื่อ ได้แก่ รูปแบบของเทคโนโลยีและสื่อที่ใช้สวยงามน่าสนใจ ภาพเสียงและเทคโนโลยีที่ใช้ในสื่อช่วยให้เข้าใจเนื้อหาได้ดี และการจัดวางข้อมูลในสื่อทำให้อ่านง่าย เข้าถึงสะดวก และ 3) ความพึงพอใจต่อภาพลักษณ์หลักสูตรสาขาวิชา ได้แก่ ชุดสื่อประสมช่วยให้เข้าใจจุดเด่นของหลักสูตร ชัดเจน ชุดสื่อประสมช่วยให้เห็นว่าหลักสูตรเป็นทางเลือกแห่งอนาคต และชุดสื่อประสมทำให้สนใจอยากเข้าศึกษา โดยผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ผู้ใช้งานมีความพึงพอใจมากที่สุดต่อชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์นี้ ซึ่งสอดคล้องกับ การศึกษาของ ชัชชัย สุจริต และเบญจวรรณ สุจริต ที่พบว่า การสื่อสารการตลาดเชิงบูรณาการที่ใช้สื่อหลากหลาย รูปแบบ ช่วยสร้างความคาดหวังต่อผู้บริโภคและเพิ่มความพึงพอใจต่อการตัดสินใจรับรู้ข้อมูลและการซื้อซ้ำ (ชัชชัย สุจริต และเบญจวรรณ สุจริต, 2567) และสอดคล้องกับการศึกษาของ วิรัตน์ ภารตระกูล และคณะ ที่พบว่า การนำ เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ด้านการตลาดมาประยุกต์ใช้โดยเน้นความง่ายต่อการใช้งาน การจัดการข้อมูลที่เป็น ปัจจุบัน และการตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้า ช่วยเพิ่มการรับรู้และความพึงพอใจในผู้รับบริการ (วิรัตน์ ภารตระกูล และคณะ, 2567)

องค์ความรู้ใหม่

งานวิจัยนี้แสดงให้เห็นถึงผลการประชาสัมพันธ์ทางการศึกษาหลักสูตรปริญญาตรีด้านนิเทศศาสตร์การกีฬา ของมหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ ด้วยชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ที่พัฒนาขึ้น โดยการออกแบบร่วมกับประยุกต์ใช้ ปัญญาประดิษฐ์สร้างสรรค์และเทคโนโลยีคิวอาร์โค้ด ซึ่งประกอบด้วย องค์ประกอบหลัก 3 ส่วน คือ 1) ปัจจัยการพัฒนา ชุดสื่อ (Input) ได้แก่ ชุดสื่อประสมที่รวมทั้งสื่อออนไลน์และออฟไลน์ เทคโนโลยีคิวอาร์โค้ด เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ เนื้อหาด้านการศึกษาของสาขาวิชานิเทศศาสตร์การกีฬา และเครื่องมือวัดและประเมินผล 2) กระบวนการพัฒนา ชุดสื่อ (Process) ได้แก่ การพัฒนาชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์โดยใช้ปัญญาประดิษฐ์สร้างสรรค์และคิวอาร์โค้ดสำหรับ ประชาสัมพันธ์หลักสูตรปริญญาตรีด้านนิเทศศาสตร์การกีฬาผ่าน 5 ขั้นตอนหลัก คือ วิเคราะห์ ออกแบบ พัฒนา นำไปใช้ ควบคู่กับการตรวจสอบคุณภาพและประเมินผลการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้มั่นใจว่าชุดสื่อประสม มีประสิทธิภาพตรงตามความต้องการและวัตถุประสงค์ และ 3) ผลลัพธ์การพัฒนาชุดสื่อ (Output) ได้แก่ ชุดสื่อ ประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ที่มีคุณภาพ โดยสามารถสร้างการรับรู้ด้านการศึกษาของสาขาวิชานิเทศศาสตร์การกีฬา ได้ครบทั้งด้านเนื้อหาและเป้าหมายของหลักสูตร ด้านวิธีการเรียนการสอนและเทคโนโลยี ด้านส่งเสริมโอกาส การศึกษาและด้านความเชื่อมโยงตลาดแรงงาน และก่อให้เกิดความพึงพอใจแก่ผู้ใช้งานชุดสื่อ บทสรุปในงานวิจัย

ยังทำให้มีโมเดล (Model) หรือรูปแบบของการพัฒนาชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ที่ออกแบบร่วมกับการใช้ปัญญาประดิษฐ์สร้างสรรค์และเทคโนโลยีควาร์โค้ดสำหรับประชาสัมพันธ์หลักสูตรปริญญาตรีด้านนิเทศศาสตร์ การกีฬาของมหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ ซึ่งผ่านการประเมินรับรองโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ว่ารูปแบบมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด (Mean = 4.81, S.D. = 0.35) ดังแสดงในภาพประกอบ

ภาพที่ 4 รูปแบบของการพัฒนาชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการสรุปผลการวิจัยพบว่า 1) ความต้องการต่อชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ที่ออกแบบร่วมกับการใช้ปัญญาประดิษฐ์สร้างสรรค์และเทคโนโลยีควาร์โค้ดสำหรับประชาสัมพันธ์หลักสูตรปริญญาตรีด้านนิเทศศาสตร์ การกีฬา อยู่ในระดับมาก เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย 2) คุณภาพของชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ที่ออกแบบร่วมกับการใช้ปัญญาประดิษฐ์สร้างสรรค์และเทคโนโลยีควาร์โค้ดสำหรับประชาสัมพันธ์หลักสูตรปริญญาตรีด้านนิเทศศาสตร์ การกีฬา อยู่ในระดับดีมาก เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย 3) ผู้ใช้งานชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ที่ออกแบบร่วมกับการใช้ปัญญาประดิษฐ์สร้างสรรค์และเทคโนโลยีควาร์โค้ดสำหรับประชาสัมพันธ์หลักสูตรปริญญาตรีด้านนิเทศศาสตร์ การกีฬา มีการรับรู้หลังใช้งานสูงกว่าก่อนใช้งานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย และ 4) ผู้ใช้งานชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ที่ออกแบบร่วมกับการใช้ปัญญาประดิษฐ์สร้างสรรค์และเทคโนโลยีควาร์โค้ดสำหรับประชาสัมพันธ์หลักสูตรปริญญาตรีด้านนิเทศศาสตร์การกีฬา มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย และจากการเสนอแนะในการวิจัยพบว่า 1) ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้ 1.1) นำชุดสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ที่พัฒนาขึ้นไปเป็นเครื่องมือหลักในการประชาสัมพันธ์หลักสูตรด้านนิเทศศาสตร์การกีฬา อย่างต่อเนื่อง ทั้งช่องทางออนไลน์และออฟไลน์ เพื่อเพิ่มการรับรู้และภาพลักษณ์เชิงบวกแก่หลักสูตร 1.2) บูรณาการชุดสื่อกับกิจกรรมแนะแนวการศึกษาในสถานศึกษาและงานมหกรรมการศึกษา เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้มีโอกาส

ทดลองใช้สื่อจริงและรับข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วน 2) ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป 2.1) ศึกษาผลการใช้ชุดสื่อ ประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ในระยะยาว เพื่อตรวจสอบความคงทนของการรับรู้ภาพลักษณ์และการตัดสินใจเข้าศึกษาต่อ 2.2) ทดลองพัฒนาสื่อในรูปแบบที่หลากหลายขึ้นได้อีก เช่น การวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบประสิทธิภาพของการพัฒนา สื่อความจริงเสริมกับสื่อประสมเชิงปฏิสัมพันธ์ต่อการส่งเสริมงานประชาสัมพันธ์ และ 2.3) ขยายกลุ่มตัวอย่างให้ ครอบคลุมหลายภูมิภาค เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของการรับรู้และความพึงพอใจในบริบทเชิงพื้นที่

เอกสารอ้างอิง

- กมลพิพัฒน์ ชนะสิทธิ์ และประสพชัย พสุนนท์. (2561). การสุ่มตัวอย่างและการผสมข้อมูลตามแบบแผนการวิจัย แบบผสมวิธี. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยธนบุรี, 12(29), 147-158.
- กมลรัตน์ กิจรุ่งไพศาล. (2565). นวัตกรรมสื่อกับประสบการณ์เสมือนผ่านประสาทสัมผัสของมนุษย์. วารสารนิเทศ ศาสตร์, 40(2), 79-104.
- กุลธิดา ธรรมวิวัฒน์ และคณะ. (2567). การพัฒนาคลิปวิดีโอสั้นบนแพลตฟอร์มออนไลน์เพื่อการประชาสัมพันธ์ ผลงานของบริษัท เมอคิวรี ดิจิตอล จำกัด. วารสารวิจัยและนวัตกรรม สถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร, 7(2), 126-144.
- คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตอุดรธานี. (2567). หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา นิเทศศาสตรการกีฬา (ปรับปรุง พ.ศ. 2568). อุดรธานี: มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ.
- ซัชชัย สุจริต และเบญจวรรณ สุจริต. (2567). การสื่อสารการตลาดเชิงบูรณาการและความคาดหวังของลูกค้าที่มี อิทธิพลต่อความตั้งใจในการซื้อซ้ำของผู้บริโภคบนแอปพลิเคชันผ่านความพึงพอใจในการใช้บริการ. วารสารวิจัยวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, 8(1), 2-15.
- ทองคำดี แสงสว่างวัฒนะ และคณะ. (2563). “New Normal” วิถีชีวิตใหม่และการปรับตัวของคนไทยหลังโควิด-19: การงาน การเรียนและธุรกิจ. วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น, 4(3), 371-386.
- ธนารักษ์ สารเถื่อนแก้ว และชัยชัย อธิเกียรติ. (2567). กระบวนทัศน์ใหม่ของการสื่อสารแบบมีปฏิสัมพันธ์ในยุคดิจิทัล. วารสารนวัตกรรมการบริหารการจัดการและการสื่อสาร, 1(1), 1-6.
- ธิติพร ขาญศิริวัฒน์ และคณะ. (2563). การพัฒนาระบบติดตามพฤติกรรมกรเข้าห้องเรียนด้วยคิวอาร์โค้ด กรณีศึกษา วิทยาลัยครูปากเซ. วารสารวิจัยและพัฒนาวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ สาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 15(1), 25-36.
- บุญเลี้ยง ทุมทอง. (2566). แนวทางการปรับหลักสูตรสถานศึกษาและการจัดการเรียนรู้สู่ฐานสมรรถนะ. วารสารวิชาการ หลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 15(43), 186-197.
- พงษ์เทพ อุทิศานนท์ และเกวลี เพชรทิพย์. (2564). กลวิธีการนำเสนอภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงลึบภายใต้ วัตถุประสงค์เชิงบวก กรณีศึกษา: หนังสือท่องเที่ยวไทย (ภาษาจีน). วารสารการวิจัยกาสะลองคำ, 15(2), 107-124.
- พนัส สืบยุบล และคณะ. (2567). อิทธิพลของภาพลักษณ์องค์กรและคุณภาพการบริการที่ส่งผลต่อการรับรู้ตราสินค้า ของธุรกิจนำเที่ยวในจังหวัดภูเก็ต. วารสารศิลปศาสตร์ มทร.ธัญบุรี, 5(1), 40-53.

- พรปภัสสร ปริญาญกุล และคณะ. (2566). การพัฒนาสื่ออินโฟกราฟิกแบบอัลบั้มโพสต์บนแพลตฟอร์มออนไลน์เพื่อการประชาสัมพันธ์องค์กรเอกชน. วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเซาธ์อีสท์บางกอก, 3(2), 1-13.
- _____. (2567). การพัฒนาสื่อโมชันกราฟิกเพื่อส่งเสริมการรับรู้เรื่องการทำแฟ้มสะสมผลงานสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย. วารสารวิจัยและนวัตกรรม สถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร, 7(1), 146-162.
- เพิ่มศักดิ์ สุวรรณทัต และอารยะ ศรีกัลยาณบุตร. (2562). หลักการออกแบบโปสเตอร์สร้างสรรค์เพื่อการสื่อสาร: กรณีศึกษาที่ประสบผลสำเร็จในการประกวดระดับนานาชาติ. วารสารนิเทศศาสตร์ปริทัศน์, 23(1), 86-99.
- ละเอียด ศิลาน้อย และกันทิมาลย์ จินดาประเสริฐ. (2562). การใช้มาตรฐานค่าในการศึกษาวิจัยทางสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ การโรงแรมและการท่องเที่ยว. วารสารบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 8(15), 112-126.
- วราพร คำจับ. (2562). สื่อสังคมออนไลน์กับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21. วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 7(2), 143-159.
- วิรัตน์ ภารตระกูล และคณะ. (2567). ปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจของบุคลากรในการนำปัญญาประดิษฐ์ด้านการตลาดเข้ามาใช้ในองค์กรในเขตอำเภอเมือง จังหวัดระยอง. วารสารวิทยาลัยนครราชสีมา สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 18(3), 164-174.
- สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดอุดรธานี กระทรวงศึกษาธิการ. (2565). ระบบสารสนเทศด้านการศึกษา ปี 2565. เรียกใช้เมื่อ 22 เมษายน 2568 จาก <https://www.udonpeo.go.th/data/app/2565/index.php>
- สิโรตม มณีแอต และปณิดา วรณพิรุณ. (2562). ระบบนิเวศการเรียนรู้ดิจิทัลด้วยปัญญาประดิษฐ์สำหรับการเรียนรู้อย่างชาญฉลาด. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 21(2), 359-373.
- สุธัญญา กฤตาคม. (2564). กรอบแนวคิดการศึกษาการประชาสัมพันธ์เบื้องต้น. Journal of Modern Learning Development, 6(5), 261-273.
- สุนทรียา จิตรถาวรณ และคณะ. (2565). การพัฒนาวีวอลคอนเทนต์แบบอัลบั้มเพื่อการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมภาพลักษณ์ Fiet Ambassador. วารสารนวัตกรรมการเรียนรู้และเทคโนโลยี, 2(2), 78-88.
- สุพัสชา คงเมือง และมรกต การดี. (2566). การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีคิวอาร์โค้ดในการตรวจสอบครุภัณฑ์วิทยาลัยเทคโนโลยีอุตสาหกรรมและการจัดการ. วารสารวิจัย วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, 8(2), 1-12.
- สุพิมพ์ วงษ์ทองแท้. (2566). ผลของสื่อรณรงค์ทางโภชนาการต่อการลดการบริโภคน้ำตาลและเกลือในนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ องครักษ์. วารสารวิจัยและนวัตกรรมทางสุขภาพ, 6(1), 1-13.
- อารีรัตน์ โนนสุวรรณ และคณะ. (2565). การศึกษาผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนด้วยแนวทางการเรียนรู้เชิงรุกและการกำกับตนเองเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการวิจัยในชั้นเรียนสำหรับนักศึกษาครูสาขาวิชาภาษาไทย. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม, 12(1), 358-372.
- Fastket. (2021). เผยข้อมูลสถิติและพฤติกรรมการใช้งาน Facebook ในปี 2021. เรียกใช้เมื่อ 24 ธันวาคม 2567 จาก <https://www.fastket.co/post/เผยข้อมูลสถิติและพฤติกรรมการใช้งาน-facebook-ในปี-2021>

- Faza, A. & Lestari, I. A. (2025). Self-Regulated Learning in the Digital Age: A Systematic Review of Strategies, Technologies, Benefits, and Challenges. *International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 26(2), 23-58.
- Leiker, D. et al. (2023). Generative AI for Learning: Investigating the Potential of Learning Videos with Synthetic Virtual Instructors. *Communications in Computer and Information Science*, 1831(2023), 523-529.
- Spatioti, A. G. et al. (2022). A Comparative Study of the ADDIE Instructional Design Model in Distance Education. *Information*, 13(9), 402-421.
- Thongprasit, J. & Wannapiroon, P. (2022). Framework of Artificial Intelligence Learning Platform for Education. *International Education Studies*, 15(1), 76-86.
- Wahira, A. & Ismail, T. (2023). Analysis of the Needs for Developing the Competence of Elementary School Supervisors through Analysis Design Development Implementation Evaluation (ADDIE) Model. *Kasetsart Journal of Social Sciences*, 44(4), 1303-1312.
- Widanti, A. P. & Fathurrahman, M. (2024). Development of Digital Learning Materials Using a QR Code Based Book Creator Application to Improve Student Learning Outcomes in Science Subjects. *Jurnal Penelitian Pendidikan IPA*, 10(10), 7885-7893.

ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 7*

LEADERSHIP OF SCHOOL ADMINISTRATORS UNDER NAKHON RATCHASIMA PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE OFFICE AREA 7

ธนภรณ์ แซ่ลิ่ม

Tanaporn Saelim

คณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยนครราชสีมา นครราชสีมา ประเทศไทย

Faculty of Education, Nakhon Ratchasima College, Nakhon Ratchasima, Thailand

Corresponding author E-mail: tanaporn_10320@nmc.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา 2) เปรียบเทียบความคิดเห็นภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามตำแหน่ง ระดับการศึกษา และขนาดของสถานศึกษา และ 3) ศึกษาแนวทางในการพัฒนา ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 7 เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 7 จำนวน 327 คน โดยการสุ่มแบบชั้นภูมิ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง สถิติที่ใช้การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที และค่าเอฟ ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 7 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก 2) การเปรียบเทียบภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 7 จำแนกตามตำแหน่ง และระดับการศึกษาโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน และจำแนกตามขนาดสถานศึกษา โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) แนวทางในการส่งเสริมภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 7 ประกอบด้วย 7 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการทำให้บุคลากรเป็นผู้นำ 2) ด้านการแสดงเป็นแบบฉบับให้บุคลากรเป็นผู้นำตนเอง 3) ด้านการกระตุ้นให้ผู้ตามตั้งเป้าหมายด้วยตนเอง 4) ด้านการสร้างรูปแบบความคิดทางบวก 5) ด้านการอำนวยความสะดวกให้เกิดภาวะผู้นำตนเอง 6) ด้านการสนับสนุนให้เกิดผู้นำตนเองโดยการสร้างทีมงาน และ 7) ด้านการอำนวยความสะดวกให้เกิดวัฒนธรรมของผู้นำตนเอง

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ, ภาวะผู้นำเหนือผู้นำ, ผู้บริหารสถานศึกษา, สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 7

Abstract

This research aims to 1) Study the level of leadership of school administrators, 2) Compare opinions on leadership of school administrators classified by position, level of education and size of school, and 3) Study the guidelines for developing leadership of school administrators under the Office of the Nakhon Ratchasima Primary Educational Service Area 7. It is a mixed-method research. The sample consisted of 327 school administrators and teachers under the Office of the Basic Education Commission, Nakhon Ratchasima Educational Service Area 7 by stratified random sampling. The data collection tools included questionnaires and structured interviews. The statistics used for data analysis were frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test, and F-test. The results of the research revealed that 1) The level of leadership of school administrators under the Office of the Basic Education Commission, Nakhon Ratchasima Educational Service Area 7 was at a high level overall and in each aspect. 2) The comparison of leadership of school administrators under the Office of the Basic Education Commission, Nakhon Ratchasima Educational Service Area 7 classified by position and educational level showed no difference overall and classified by school size. Overall, there was a statistically significant difference at the .05 level. and 3) The guidelines for promoting leadership among school administrators under the Nakhon Ratchasima Primary Educational Service Area Office 7 consisted of 7 aspects: 1) Enabling personnel to become leaders; 2) Modeling personnel to be self-leaders; 3) encouraging followers to set their own goals; 4) Creating positive thinking patterns; 5) Facilitating self-leadership; 6) Supporting self-leadership through team building; and 7) Facilitating the creation of a culture of self-leadership.

Keywords: Leadership, Leadership Above Leaders, School Administrators, Under the Jurisdiction of Nakhon Ratchasima Primary Educational Service Area Office 7

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 และ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562 ได้กำหนดมาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษาในมาตรา 47 และมาตรา 48 ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ โดยการประกันคุณภาพแบ่งออกเป็นสองประเภท คือ การประกันคุณภาพภายในและภายนอก ระบบการประกันคุณภาพภายในเป็นการประเมินและติดตามการดำเนินงานภายในโรงเรียนจากบุคลากรภายในโรงเรียนเอง ขณะที่การประกันคุณภาพภายนอกนั้นจะมีการประเมินจากบุคคลหรือหน่วยงานภายนอกเพื่อยืนยันว่าโรงเรียนมีมาตรฐานที่ดีและมีประสิทธิภาพในการดำเนินการต่าง ๆ (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, 2542) จะเห็นได้ว่า การบริหารจัดการของผู้บริหาร

สถานศึกษามีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการขับเคลื่อนการประกันคุณภาพการศึกษา และต่อการพัฒนาโรงเรียนอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะในยุคที่โลกกำลังเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ความสามารถของผู้นำในการนำพาองค์กรให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จึงเป็นปัจจัยสำคัญสู่ความสำเร็จของสถานศึกษา

ผู้นำสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางและคุณภาพของผลลัพธ์การศึกษาผ่านการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ เพราะความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการศึกษาในระดับต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับการบริหารของผู้นำ โดยผู้นำที่มีทักษะและความสามารถในการบริหารจะสามารถพัฒนาโรงเรียนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลกได้ (Saris, R., 2015) ผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 จึงต้องมีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ในการจัดการ เพื่อให้สามารถพัฒนาระบบการศึกษาและผู้เรียนให้มีความสามารถทางวิชาการและทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในยุคดิจิทัลและยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Collins, J., 2018) โดยแนวคิดเกี่ยวกับ ภาวะผู้นำเหนือผู้นำ (Super Leadership) ซึ่งเป็นการใช้อิทธิพลเพื่อจูงใจให้ผู้ตามสามารถพัฒนาตนเองและกลายเป็นผู้นำที่สามารถนำตนเองได้ มีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคลากรให้สามารถรับผิดชอบงานและมีคุณภาพได้ (Srisai, T., 2017); (Manz, C. C. & Sims, H. P., 1989) แนวคิดนี้จะเน้นไปที่การพัฒนาผู้นำในตัวบุคคลผ่านการสนับสนุนและการกระตุ้นให้พวกเขาพัฒนาความสามารถในการเป็นผู้นำตนเอง ทั้งนี้ ภาวะผู้นำเหนือผู้นำมิได้เน้นเพียงการควบคุมจากเบื้องบน หากแต่ส่งเสริมให้บุคลากรทุกระดับมีศักยภาพและจิตสำนึกในการนำพาตนเองสู่เป้าหมายขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ Manz, C. C. & Sims, H. P. ได้กล่าวว่า บุคคลที่มีภาวะผู้นำเหนือผู้นำ จะต้องมียุทธศาสตร์ประกอบ 7 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการทำให้บุคลากรเป็นผู้นำ 2) ด้านการแสดงเป็นแบบฉบับให้บุคลากรเป็นผู้นำตนเอง 3) ด้านการกระตุ้นให้ผู้ตามตั้งเป้าหมายด้วยตนเอง 4) ด้านการสร้างรูปแบบความคิดทางบวก 5) ด้านการอำนวยความสะดวกให้เกิดภาวะผู้นำ ตนเอง 6) ด้านการสนับสนุนให้เกิดผู้นำตนเองโดยการสร้างทีมงาน และ 7) ด้านการอำนวยความสะดวกให้เกิดวัฒนธรรมของผู้นำตนเอง (Manz, C. C. & Sims, H. P., 1989)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 มีภารกิจหลักในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนในพื้นที่ โดยมุ่งเน้นการยกระดับการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะรอบด้านทั้งด้านวิชาการ ทักษะชีวิต และความคิดสร้างสรรค์ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7, 2566) อย่างไรก็ตาม ในการขับเคลื่อนภารกิจดังกล่าวยังประสบปัญหาในด้านภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของการบริหารจัดการศึกษาในระดับพื้นที่ และจากรายงานผลการประเมินคุณภาพภายในของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 พบว่า โรงเรียนในสังกัดร้อยละ 42 ยังมีปัญหาในการบริหารจัดการที่ขาดความเป็นเอกภาพและการมีส่วนร่วมของครูและบุคลากรทางการศึกษา นอกจากนี้ ร้อยละ 37 ของผู้บริหารสถานศึกษามีผลการประเมินด้านภาวะผู้นำอยู่ในระดับ “ปานกลาง” ซึ่งสะท้อนถึงข้อจำกัดในการสร้างแรงบันดาลใจ การกำหนดวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน และการขับเคลื่อนกลยุทธ์สู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม หนึ่งในสภาพปัญหาที่สำคัญ คือ การขาดความชัดเจนในวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ของผู้นำ ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาองค์กรให้ประสบความสำเร็จ (ไชยา หานุกภาพ, 2564)

เมื่อผู้นำไม่มีทิศทางในการบริหารที่แน่นอน บุคลากรภายในโรงเรียนอาจไม่เห็นภาพเป้าหมายร่วมกัน ส่งผลให้การดำเนินงานต่าง ๆ ขาดความต่อเนื่องและประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในด้านการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน การส่งเสริมศักยภาพครู และการสร้างนวัตกรรมทางการศึกษาให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืน

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 7 เพื่อที่จะนำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนา ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม และเพื่อให้ผู้บริหารสถานศึกษา ครู บุคลากรทางการศึกษา ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถนำข้อมูลไปสู่การปฏิบัติและเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนการดำเนินงานภายในสถานศึกษา หรือหน่วยงาน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อหน่วยงานต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 7
2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 7 จำแนกตามตำแหน่ง ระดับการศึกษา และขนาดของสถานศึกษา
3. เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 7

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 7 มีวิธีการวิจัย ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 7 ในปีการศึกษา 2567 จำนวน 2,159 คน
2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 7 ในปีการศึกษา 2567 จำนวน 327 คน กำหนดขนาดโดยใช้ตารางเครจซี่และมอร์แกน จากนั้นสุ่มแบบชั้นภูมิ
3. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 7 คือ ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีผลงานดีเด่น จำนวน 7 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วย

1. แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) ได้แก่ ตำแหน่ง ระดับการศึกษา และขนาดของสถานศึกษา

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามวิธีของลิเคิร์ต (Likert) มี 5 ระดับ ดังนี้

ค่าน้ำหนักคะแนน 5 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าน้ำหนักคะแนน 4 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

ค่าน้ำหนักคะแนน 3 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าน้ำหนักคะแนน 2 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย

ค่าน้ำหนักคะแนน 1 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อยที่สุด

2. แบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้าง เพื่อศึกษาเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

1. การสร้างแบบสอบถาม

1.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวข้องเกี่ยวกับ ภาวะผู้นำเหนือผู้นำเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

1.2 ศึกษาวิธีสร้างเครื่องมือแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามวิธีของลิเคิร์ต (Likert) และการสร้างแบบสอบถามจากตำรา (บุญชม ศรีสะอาด, 2553)

1.3 ผู้วิจัยดำเนินการสร้างแบบสอบถาม โดยสังเคราะห์จากนิยามศัพท์เฉพาะที่ผู้วิจัยตั้งขึ้นเพื่อใช้ในการวิจัยในครั้งนี้

1.4 นำแบบสอบถามเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน เพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC) ซึ่งมีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.80 - 1.00

1.5 นำแบบสอบถามที่ผ่านการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

1.6 นำเสนอแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try out) กับผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7

1.7 คัดเลือกข้อคำถามที่มีความเหมาะสม จำนวน 49 ข้อ มาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) ซึ่งค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามที่เหมาะสม มีค่าเท่ากับ .87

1.8 จัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาต่อไป

2. การสร้างแบบสัมภาษณ์

2.1 ศึกษาวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์ และดำเนินการสร้างแบบสัมภาษณ์ จำนวน 7 ข้อ จากนั้นนำแบบสัมภาษณ์นำเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจพิจารณาความเหมาะสมของข้อคำถาม

2. นำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ และจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ศึกษาต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. ขอนหนังสือจากคณะศึกษาศาสตร์ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยต่อผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7
2. ผู้วิจัยส่งหนังสือจากวิทยาลัยนครราชสีมา ไปยังสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย โดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง
3. ผู้วิจัยติดตามเก็บรวบรวมแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง ได้แบบสอบถามกลับคืน จำนวน 327 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100
4. ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์ที่มีการกำหนดคำถามไว้ล่วงหน้า โดยผู้ตอบจะได้รับคำถามเช่นเดียวกัน และในลำดับขั้นตอนเดียวกัน ซึ่งจะช่วยให้ผู้ถามถามได้ตรงประเด็นที่ต้องการ ไม่ออกนอกเรื่อง ไม่เกินขอบเขตที่กำหนดไว้ และข้อมูลที่ได้รับสามารถนำมาประมวลผล

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับ ตำแหน่ง ระดับการศึกษาและขนาดของสถานศึกษา ของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามโดยหาความถี่ และร้อยละ
2. วิเคราะห์ทักษะภาวะผู้นำเหนือผู้นำ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 ทั้งโดยภาพรวม รายด้านและรายข้อโดยหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ (บุญชม ศรีสะอาด, 2545) ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51 - 5.00 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51 - 4.50 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51 - 3.50 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51 - 2.50 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.50 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อยที่สุด

3. วิเคราะห์ภาวะผู้นำเหนือผู้นำ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 จำแนกตำแหน่งและระดับการศึกษาโดยใช้ค่า t-test (Independent Samples) จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว โดยใช้ F-test (One way ANOVA) เมื่อพบว่า มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จะทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่โดยวิธีการของ เชฟเฟ่ และวิเคราะห์เกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำเหนือผู้นำ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 โดยวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 มีผลการวิจัย ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ระดับภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 โดยภาพรวมและรายด้าน

ด้านที่	รายการ	ระดับปฏิบัติ		แปลผล
		$\bar{X}$	S.D.	
1	ด้านการทำให้บุคลากรเป็นผู้นำ	4.16	0.27	มาก
2	ด้านการแสดงเป็นแบบฉบับให้บุคลากรเป็นผู้นำตนเอง	4.03	0.29	มาก
3	ด้านการกระตุ้นให้ผู้ตามตั้งเป้าหมายด้วยตนเอง	4.04	0.34	มาก
4	ด้านการสร้างรูปแบบความคิดทางบวก	4.10	0.27	มาก
5	ด้านการอำนวยความสะดวกให้เกิดภาวะผู้นำตนเอง	4.21	0.35	มาก
6	ด้านการสนับสนุนให้เกิดผู้นำตนเองโดยการสร้างทีมงาน	4.18	0.30	มาก
7	ด้านการอำนวยความสะดวกให้เกิดวัฒนธรรมของผู้นำตนเอง	4.17	0.31	มาก
ภาพรวม		4.13	0.14	มาก

จากตารางที่ 1 แสดงว่า ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.13$, S.D. = 0.14) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ทุกด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการอำนวยความสะดวกให้เกิดภาวะผู้นำตนเอง ($\bar{X} = 4.21$, S.D. = 0.35) รองลงมา คือ ด้านการสนับสนุนให้เกิดผู้นำตนเองโดยการสร้างทีมงาน ($\bar{X} = 4.18$, S.D. = 0.30) ด้านการอำนวยความสะดวกให้เกิดวัฒนธรรมของผู้นำตนเอง ($\bar{X} = 4.17$, S.D. = 0.31) ด้านการทำให้บุคลากรเป็นผู้นำ ($\bar{X} = 4.16$, S.D. = 0.27) ด้านการสร้างรูปแบบความคิดทางบวก ($\bar{X} = 4.10$, S.D. = 0.27) ด้านการกระตุ้นให้ผู้ตามตั้งเป้าหมายด้วยตนเอง ($\bar{X} = 4.04$, S.D. = 0.34) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด คือ ด้านการแสดงเป็นแบบฉบับให้บุคลากรเป็นผู้นำตนเอง ($\bar{X} = 4.03$, S.D. = 0.29) ตามลำดับ

2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อ ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 จำแนกตามตำแหน่ง ระดับการศึกษา และขนาดสถานศึกษา ดังตารางที่ 2 - 4

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 จำแนกตามตำแหน่ง

ด้านที่	รายการ	ผู้บริหารสถานศึกษา		ครูผู้สอน		t	p-value
		$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1	ด้านการทำให้บุคลากรเป็นผู้นำ	4.11	0.26	4.19	0.27	-2.707	.488
2	ด้านการแสดงเป็นแบบฉบับให้บุคลากรเป็นผู้นำตนเอง	4.01	0.30	4.04	0.29	-.940	.657
3	ด้านการกระตุ้นให้ผู้ตามตั้งเป้าหมายด้วยตนเอง	4.04	0.36	4.03	0.33	.346	.174
4	ด้านการสร้างรูปแบบความคิดทางบวก	4.10	0.26	4.09	0.28	.154	.294
5	ด้านการอำนวยความสะดวกให้เกิดภาวะผู้นำตนเอง	4.46	0.22	4.05	0.32	12.498*	.000

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 จำแนกตามตำแหน่ง (ต่อ)

ด้านที่	รายการ	ผู้บริหารสถานศึกษา		ครูผู้สอน		t	p-value
		$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.		
6	ด้านการสนับสนุนให้เกิดผู้นำตนเองโดยการสร้างทีมงาน	4.24	4.25	4.14	0.33	2.817*	.011
7	ด้านการอำนวยความสะดวกให้เกิดวัฒนธรรมของผู้นำตนเอง	4.25	4.26	4.11	0.39	4.168*	.008
ภาพรวม		4.17	0.14	4.09	0.14	4.918	.825

จากตารางที่ 2 แสดงว่า ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 จำแนกตามตำแหน่ง โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ยกเว้น ด้านการอำนวยความสะดวกให้เกิดภาวะผู้นำตนเอง ด้านการสนับสนุนให้เกิดผู้นำตนเองโดยการสร้างทีมงาน และด้านการอำนวยความสะดวกให้เกิดวัฒนธรรมของผู้นำตนเอง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 จำแนกตามระดับการศึกษา

ด้านที่	รายการ	ระดับ		สูงกว่าระดับ		t	p-value
		ปริญญาตรี		ปริญญาตรี			
		$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.		
1	ด้านการทำให้บุคลากรเป็นผู้นำ	4.12	0.27	4.20	0.27	-2.639	.934
2	ด้านการแสดงเป็นแบบฉบับให้บุคลากรเป็นผู้นำตนเอง	4.03	0.30	4.03	0.29	.029	.606
3	ด้านการกระตุ้นให้ผู้ตามตั้งเป้าหมายด้วยตนเอง	4.04	0.36	4.02	0.32	.518	.125
4	ด้านการสร้างรูปแบบความคิดทางบวก	4.10	0.26	4.09	0.28	.476	.195
5	ด้านการอำนวยความสะดวกให้เกิดภาวะผู้นำตนเอง	4.43	0.24	4.04	0.32	12.443*	.000
6	ด้านการสนับสนุนให้เกิดผู้นำตนเองโดยการสร้างทีมงาน	4.24	0.25	4.13	0.33	3.165*	.029
7	ด้านการอำนวยความสะดวกให้เกิดวัฒนธรรมของผู้นำตนเอง	4.25	4.26	4.10	0.34	4.429*	.015
ภาพรวม		4.17	0.14	4.09	0.13	5.601	.340

จากตารางที่ 3 แสดงว่า ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 จำแนกตามระดับการศึกษา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ยกเว้น ด้านการอำนวยความสะดวกให้เกิดภาวะผู้นำตนเอง ด้านการสนับสนุนให้เกิดผู้นำตนเองโดยการสร้างทีมงาน และด้านการอำนวยความสะดวกให้เกิดวัฒนธรรมของผู้นำตนเอง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 จำแนกตามขนาดสถานศึกษา

รายการ	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	p-value
1. ด้านการทำให้บุคลากรเป็นผู้นำ	ระหว่างกลุ่ม	.751 23.801	2	.376	5.112*	.007
	ภายในกลุ่มรวม	24.552	324	.073		
				326		
2. ด้านการแสดงเป็นแบบฉบับให้บุคลากรเป็นผู้นำตนเอง	ระหว่างกลุ่ม	.001 29.313	2	.001	.008	.992
	ภายในกลุ่มรวม	29.315	324	.090		
				326		
3. ด้านการกระตุ้นให้ผู้ตามตั้งเป้าหมายด้วยตนเอง	ระหว่างกลุ่ม	.157 38.637	2	.079	.660	.518
	ภายในกลุ่มรวม	38.794	324	.119		
				326		
4. ด้านการสร้างรูปแบบความคิดทางบวก	ระหว่างกลุ่ม	1.836 23.009	2	.918	12.929*	.000
	ภายในกลุ่มรวม	24.845	324	.071		
				326		
5. ด้านการอำนวยความสะดวกให้เกิดภาวะผู้นำตนเอง	ระหว่างกลุ่ม	9.667 30.605	2	4.834	51.171*	.000
	ภายในกลุ่มรวม	40.272	324	.094		
				326		
6. ด้านการสนับสนุนให้เกิดผู้นำตนเองโดยการสร้างทีมงาน	ระหว่างกลุ่ม	.082 30.102	2	.041	.441	.644
	ภายในกลุ่มรวม	30.184	324	.093		
				326		
7. ด้านการอำนวยความสะดวกให้เกิดวัฒนธรรมของผู้นำตนเอง	ระหว่างกลุ่ม	1.009 32.261	2	.505	5.069*	.007
	ภายในกลุ่มรวม	33.270	324	.100		
				326		
ภาพรวม	ระหว่างกลุ่ม	.373 6.722	2	.186		
	ภายในกลุ่มรวม	7.095	324	.021	8.982*	.000
				326		

จากตารางที่ 4 แสดงว่า ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 จำแนกตามขนาดสถานศึกษา โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้น ด้านการแสดงเป็นแบบฉบับให้บุคลากรเป็นผู้นำตนเอง ด้านการกระตุ้นให้ผู้ตามตั้งเป้าหมายด้วยตนเอง และด้านการสนับสนุนให้เกิดผู้นำตนเองโดยการสร้างทีมงาน ไม่แตกต่างกัน

3. แนวทางในการส่งเสริมภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 สามารถสรุปได้ว่า มีทั้งหมด 7 ด้านสำคัญที่ผู้บริหารควรดำเนินการ ได้แก่ การมอบหมายงานที่ท้าทายเพื่อเปิดโอกาสให้บุคลากรได้แสดงศักยภาพภาวะผู้นำ ควบคู่กับการให้การสนับสนุน การอบรม และการยกย่องรางวัลเพื่อเสริมแรงจูงใจ การทำหน้าที่เป็นแบบอย่างที่ดีในด้านความรับผิดชอบ

ความมุ่งมั่น และการตัดสินใจอย่างมีจริยธรรม พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ การกระตุ้นให้บุคลากรกำหนดเป้าหมายส่วนบุคคลที่สอดคล้องกับเป้าหมายหลักขององค์กรและได้รับการเสริมแรงเชิงบวกอย่างต่อเนื่อง การสร้างบรรยากาศการทำงานเชิงบวกโดยเน้นการทำงานร่วมกัน การสื่อสารที่ทำให้กำลังใจ และการจัดการความล้มเหลวในเชิงสร้างสรรค์ การมอบหมายงานและความรับผิดชอบที่ชัดเจน พร้อมจัดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะการตัดสินใจและการแก้ปัญหา รวมถึงการเปิดโอกาสให้บุคลากรได้แสดงภาวะผู้นำ การจัดตั้งทีมงานที่มีความหลากหลาย สนับสนุนการทำงานร่วมกัน และพัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีม และสุดท้าย คือ การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดกว้าง สนับสนุนการคิดอย่างอิสระ การริเริ่มนวัตกรรมใหม่ ๆ และการพัฒนาภาวะผู้นำของบุคลากรในทุกระดับ ซึ่งทั้งหมดนี้จะช่วยยกระดับการบริหารสถานศึกษาให้มีคุณภาพและยั่งยืนมากยิ่งขึ้น

อภิปรายผล

จากการสรุปผลการวิจัย เรื่อง ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 ผู้วิจัยได้นำประเด็นสำคัญมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 ภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ อาจเนื่องจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การอำนวยความสะดวกให้เกิดภาวะผู้นำตนเอง ซึ่งแสดงถึงความสามารถในการสนับสนุนและส่งเสริมบุคลากรให้พัฒนาตนเองและตัดสินใจอย่างอิสระ ในขณะที่ด้านการแสดงเป็นแบบฉบับให้บุคลากรเป็นผู้นำตนเองมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ซึ่งอาจชี้ให้เห็นถึงความท้าทายในการสร้างแรงบันดาลใจผ่านการเป็นแบบอย่างชัดเจนในองค์กร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กัลยา สอนทิม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนวัดพรหมสุวรรณสามัคคี สำนักงานเขตบางแค สังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนวัดพรหมสุวรรณสามัคคี สำนักงานเขตบางแค กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (กัลยา สอนทิม, 2566) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิฑิตกฤตา ภิภทราพัชร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า ระดับภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี เขต 1 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก (วิฑิตกฤตา ภิภทราพัชร, 2564)

2. ผลการเปรียบเทียบภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 ดังนี้

2.1 จำแนกตามตำแหน่ง โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ยกเว้น ด้านการอำนวยความสะดวกให้เกิดภาวะผู้นำตนเอง ด้านการสนับสนุนให้เกิดผู้นำตนเองโดยการสร้างทีมงาน และด้านการอำนวยความสะดวกให้เกิดวัฒนธรรมของผู้นำตนเอง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้ อาจเนื่องจากผู้บริหารในตำแหน่งต่าง ๆ มีความสามารถในการแสดงภาวะผู้นำในระดับที่ใกล้เคียงกัน อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแต่ละด้าน พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านการอำนวยความสะดวกให้เกิดภาวะผู้นำตนเอง ด้านการสนับสนุนให้เกิดผู้นำตนเองโดยการสร้างทีมงาน และด้านการอำนวยความสะดวกให้เกิดวัฒนธรรมของผู้นำตนเอง ความแตกต่างนี้อาจเป็นผลมาจากความแตกต่างในหน้าที่ ความรับผิดชอบ และวิธีการ

บริหารจัดการที่เน้นการพัฒนาภาวะผู้นำในตัวบุคลากร โดยเฉพาะในด้านการสร้างทีมงานและการเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กร ซึ่งอาจขึ้นอยู่กับประสบการณ์ ทัศนคติ และแนวทางการบริหารของผู้บริหารในตำแหน่งต่าง ๆ ที่มีความหลากหลายในการส่งเสริมการเป็นผู้นำตนเองและการพัฒนาทีมงานในสถานศึกษา ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ อิตารัตน์ เอี่ยมเชี่ยม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่ เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ครูที่มีตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาโดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน (อิตารัตน์ เอี่ยมเชี่ยม, 2564) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ไอยราวรรณ จวบบุญ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุบลราชธานี อำนาจเจริญ ผลการวิจัยพบว่า การเปรียบเทียบภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามตำแหน่ง โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน (ไอยราวรรณ จวบบุญ และคณะ, 2567)

2.2 จำแนกตามระดับการศึกษา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ยกเว้น ด้านการอำนวยความสะดวกให้เกิดภาวะผู้นำตนเอง ด้านการสนับสนุนให้เกิดผู้นำตนเองโดยการสร้างทีมงาน และด้านการอำนวยความสะดวกให้เกิดวัฒนธรรมของผู้นำตนเอง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้ อาจเนื่องจากความสามารถในการแสดงภาวะผู้นำในระดับที่ใกล้เคียงกันไม่ว่าจะอยู่ในระดับการศึกษาที่ต่างกัน อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแต่ละด้าน พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านการอำนวยความสะดวกให้เกิดภาวะผู้นำตนเอง ด้านการสนับสนุนให้เกิดผู้นำตนเองโดยการสร้างทีมงาน และด้านการอำนวยความสะดวกให้เกิดวัฒนธรรมของผู้นำตนเอง ความแตกต่างนี้อาจสะท้อนถึงความท้าทายและแนวทางการบริหารที่แตกต่างกันตามระดับการศึกษา เช่น ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา หรืออุดมศึกษา ซึ่งแต่ละระดับอาจมีความต้องการและลักษณะการพัฒนาผู้นำที่ไม่เหมือนกัน ระดับการศึกษาที่สูงกว่าอาจมีการเน้นย้ำในด้านการสร้างทีมงานและการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ซับซ้อนมากขึ้น ในขณะที่ระดับที่ต่ำกว่าอาจให้ความสำคัญกับการพัฒนาภาวะผู้นำตนเองในรูปแบบที่เรียบง่ายและตรงไปตรงมามากกว่า ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เทพประกร คำภูเขียว และวิบูล ทาชา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ผลการวิจัยพบว่า ครูที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาไม่แตกต่างกัน (เทพประกร คำภูเขียว และวิบูล ทาชา, 2567) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภิญญดา หลักบุญ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ครูที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน (ภิญญดา หลักบุญ และคณะ, 2567)

2.3 จำแนกตามขนาดสถานศึกษา โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้น ด้านการแสดงเป็นแบบฉบับให้บุคลากรเป็นผู้นำตนเอง ด้านการกระตุ้นให้ผู้ตามตั้งเป้าหมายด้วยตนเอง และด้านการสนับสนุนให้เกิดผู้นำตนเองโดยการสร้างทีมงาน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้ อาจเนื่องจากขนาดของสถานศึกษามีผลต่อการแสดงภาวะผู้นำในหลาย ๆ ด้าน เช่น การอำนวยความสะดวกให้เกิดภาวะผู้นำตนเอง การสร้างวัฒนธรรมของผู้นำ และการสนับสนุนการพัฒนาผู้นำตนเอง ความแตกต่างนี้อาจเกิดจากการที่สถานศึกษาขนาดใหญ่และขนาดเล็กมีโครงสร้างการบริหารและทรัพยากรที่แตกต่างกัน ทำให้

แนวทางการบริหารงานต้องปรับให้สอดคล้องกับบริบทขององค์กร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภิญญา หลับุญ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ครูที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษาที่มีขนาดต่างกันมีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (ภิญญา หลับุญ และคณะ, 2567) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ จิตรัตน์ เอี่ยมเชียม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ครูที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานศึกษาที่มีขนาดต่างกันมีความคิดเห็นต่อภาวะ ผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 (จิตรัตน์ เอี่ยมเชียม, 2564)

3. แนวทางในการส่งเสริมภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 สามารถสรุปได้ว่า มีทั้งหมด 7 ด้านสำคัญที่ผู้บริหารควรดำเนินการ ได้แก่ การมอบหมายงานที่ท้าทายเพื่อเปิดโอกาสให้บุคลากรได้แสดงศักยภาพภาวะผู้นำ ควบคู่กับการให้การสนับสนุน การอบรม และการยกย่องรางวัลเพื่อเสริมแรงใจ การทำหน้าที่เป็นแบบอย่างที่ดีในด้านความรับผิดชอบ ความมุ่งมั่น และการตัดสินใจอย่างมีจริยธรรม พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ การกระตุ้นให้บุคลากรกำหนดเป้าหมายส่วนบุคคลที่สอดคล้องกับเป้าหมายหลักขององค์กรและได้รับการเสริมแรงเชิงบวกอย่างต่อเนื่อง การสร้างบรรยากาศการทำงานเชิงบวกโดยเน้นการทำงานร่วมกัน การสื่อสารที่ให้กำลังใจ และการจัดการ ความล้มเหลวในเชิงสร้างสรรค์ การมอบหมายงานและความรับผิดชอบที่ชัดเจน พร้อมจัดฝึกอบรมเพื่อพัฒนา ทักษะการตัดสินใจและการแก้ปัญหา รวมถึงการเปิดโอกาสให้บุคลากรได้แสดงภาวะผู้นำ การจัดตั้งทีมงานที่มีความหลากหลาย สนับสนุนการทำงานร่วมกัน และพัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีม และสุดท้าย คือ การสร้าง วัฒนธรรมองค์กรที่เปิดกว้าง สนับสนุนการคิดอย่างอิสระ การริเริ่มนวัตกรรมใหม่ ๆ และการพัฒนาภาวะผู้นำ ของบุคลากรในทุกระดับ ซึ่งทั้งหมดนี้จะช่วยยกระดับการบริหารสถานศึกษาให้มีคุณภาพและยั่งยืนมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ อาจเนื่องจากการเสริมสร้างภาวะผู้นำที่หลากหลายมิติสามารถสร้างแรงบันดาลใจ เพิ่มความมั่นใจ และปลูกฝัง วัฒนธรรมผู้นำร่วม ที่เอื้อต่อการพัฒนาบุคลากรและองค์กรไปพร้อมกันอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของ วลัยลักษณ์ โคสุวรรณ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ได้แก่ 1) การทำให้ครูเป็นผู้นำตนเองบริหารโรงเรียน มีพฤติกรรมการบริหารในการกระตุ้นและส่งเสริมให้บุคลากร ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ไปในทิศทางที่เหมาะสม 2) การแสดงเป็นแบบฉบับให้บุคลากรเป็นผู้นำตนเอง ผู้บริหาร โรงเรียนเป็นแบบอย่างที่ดีในการที่จะส่งเสริมบุคลากรให้นำไปเป็นแบบฉบับในการปฏิบัติงาน 3) การกระตุ้น ให้บุคลากรตั้งเป้าหมายด้วยตนเอง ผู้บริหารโรงเรียนมีการบริหารในการกระตุ้น สนับสนุน ส่งเสริม และช่วยเหลือ ให้บุคลากรในหน่วยงานเกิดความตระหนักต่อเป้าหมายของโรงเรียน 4) การสร้างรูปแบบความคิดทางบวก ผู้บริหาร มีการส่งเสริมและให้ข้อเสนอแนะ มีเจตคติที่ต่อการทำงาน มีวิธีการแก้ไขปัญหามีเหตุผล 5) การอำนวยความสะดวกให้เกิดภาวะผู้นำตนเอง ผู้บริหารมีการสนับสนุนให้คำปรึกษา สร้างความสัมพันธ์ที่ดี 6) การสนับสนุน ให้เกิดผู้นำตนเอง โดยการสร้างทีมงาน ผู้บริหารสร้างสรรค์ให้เกิดความร่วมมือร่วมใจใจใบรรดาผู้ปฏิบัติงาน ส่งเสริม ให้บุคลากรมีการพัฒนาตนเองและทีมงาน ให้คำแนะนำและปรึกษาหารือ และ 7) การอำนวยความสะดวก

ให้เกิดวัฒนธรรมของผู้นำตนเองผู้บริหารมีพฤติกรรมของผู้บริหารที่จะอำนวยความสะดวกให้แก่บุคลากรในต่าง ๆ (วลัยลักษณ์ โคสุวรรณ, 2565) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ จิตติกฤตา ภักิทรพัชร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า แนวทางพัฒนาภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี เขต 1 ที่ควรพัฒนา 3 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านการสนับสนุนให้เกิด ภาวะผู้นำของตนเอง 2) ด้านการทำให้บุคลากรเป็นผู้นำตนเอง และ 3) ด้านการอำนวยความสะดวกให้เกิดภาวะผู้นำตนเอง (จิตติกฤตา ภักิทรพัชร, 2564)

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 7 สามารถสรุปผลได้ว่า ระดับภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาโดยภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารมีศักยภาพในการนำองค์กรและพัฒนาบุคลากรในทิศทางที่สอดคล้องกับ เป้าหมายการศึกษา เมื่อเปรียบเทียบภาวะผู้นำเหนือผู้นำจำแนกตามตำแหน่งและระดับการศึกษา พบว่า โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อจำแนกตามขนาดของสถานศึกษา พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สะท้อนให้เห็นว่าปัจจัยด้านบริบทของสถานศึกษามีผลต่อการแสดงออกและการพัฒนาภาวะผู้นำเหนือผู้นำ นอกจากนี้ การวิจัยยังได้เสนอแนวทางในการส่งเสริมภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในพื้นที่ดังกล่าว ประกอบด้วย 7 ด้าน ได้แก่ 1) การทำให้บุคลากรเป็นผู้นำ โดยการมอบหมายงานที่ท้าทายและสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพ 2) การแสดงเป็นแบบฉบับที่ดี เพื่อให้บุคลากรเห็นคุณค่าของการเป็นผู้นำตนเอง 3) การกระตุ้นให้ผู้ตามตั้งเป้าหมาย ด้วยตนเอง โดยสอดคล้องกับเป้าหมายองค์กร 4) การสร้างรูปแบบความคิดทางบวกผ่านบรรยากาศการทำงานที่ สร้างสรรค์และให้กำลังใจ 5) การอำนวยความสะดวกให้เกิดภาวะผู้นำตนเองด้วยการฝึกอบรมและมอบหมาย ความรับผิดชอบที่เหมาะสม 6) การสนับสนุนให้เกิดผู้นำตนเองผ่านการสร้างทีมงานที่มีความหลากหลาย และ 7) การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดกว้างและส่งเสริมการคิดอย่างอิสระ ทั้งนี้ แนวทางดังกล่าวถือเป็นทิศทางสำคัญ ในการพัฒนาภาวะผู้นำเหนือผู้นำให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืนในสถานศึกษา สำหรับข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ 1) การพัฒนาภาวะผู้นำบุคลากรผู้บริหารควรส่งเสริมการพัฒนาทักษะความเป็นผู้นำ ผ่านการมอบหมายงานที่ท้าทาย การให้คำปรึกษาอย่างสม่ำเสมอ และเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติงาน เพื่อสร้าง แรงบันดาลใจและความมั่นใจในการเป็นผู้นำตนเอง 2) การสร้างบรรยากาศและวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อภาวะผู้นำ ควรจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง เปิดโอกาสให้บุคลากรแสดงความคิดเห็น ตั้งเป้าหมาย และใช้ความคิดสร้างสรรค์ ตลอดจนสร้างวัฒนธรรมเชิงบวกที่เน้นการยอมรับและการชื่นชมความสำเร็จ และ 3) การส่งเสริมการทำงานร่วมกันและการพัฒนาทีมผู้บริหารควรสนับสนุนการทำงานเป็นทีม การแลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์ รวมทั้งจัดกิจกรรมหรือการอบรมที่ช่วยสร้างผู้นำตนเองในทุกระดับ เพื่อให้บุคลากรเติบโตทั้ง รายบุคคลและในบริบทของทีมงานอย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป มีดังนี้ 1) การ เปรียบเทียบภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาระหว่างภูมิภาคของประเทศไทย และ 2) การวิเคราะห์ เชิงลึกด้านการรับฟัง การให้อำนาจ และความซื่อตรงในภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- กัลยา สอนทิม. (2566). ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนวัดพรหมสุวรรณสามัคคี สำนักงานเขตบางแค สังกัดกรุงเทพมหานคร. วารสารวิจัยรำไพพรรณี, 17(3), 129-141.
- ไชยา หานุภาพ. (2564). วิสัยทัศน์และกลยุทธ์การบริหารการศึกษาเพื่อความสำเร็จของสถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์การศึกษาไทย.
- ฐิติกฤตา ภักธราพัชร. (2564). การเสริมสร้างภาวะผู้นำในสถานศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์การบริหารการศึกษา.
- เทพประกร คำภูเขียว และวิฑูล ทาชา. (2567). ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5. วารสารวิชาการแสงอีสาน, 21(2), 72-85.
- ธิดารัตน์ เอี่ยมเชี่ยม. (2564). ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 2. วารสารนาคบุตรปริทรรศน์, 14(1), 102-126.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2545). การวิจัยเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.
- _____. (2553). การสร้างแบบสอบถามและมาตราส่วนวัดทางจิตวิทยา. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ. (2542). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 116 ตอนที่ 74 ก หน้า 1-23 (19 สิงหาคม 2542).
- ภิญญดา หลักบุญ และคณะ. (2567). ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดกรุงเทพมหานคร. วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์, 9(2), 29-42.
- วลัยลักษณ์ โคสุวรรณ. (2565). ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7. (2566). รายงานประจำปีการพัฒนาคณาจารย์การศึกษา. นครราชสีมา: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7.
- ไอยราวรรณ จวบบุญ และคณะ. (2567). ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร: สถาบันการศึกษาไทย.
- Collins, J. (2018). Leadership in the 21st century: Skills for digital and social change. London, UK: Routledge.
- Manz, C. C. & Sims, H. P. (1989). Superleadership: Leading others to lead themselves. New York: Prentice Hall.
- Saris, R. (2015). Educational leadership and school effectiveness. New York: Springer.
- Srisai, T. (2017). Super leadership in educational contexts. Bangkok: Chulalongkorn University Press.

การพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะสีเขียว ประเภทวิชาเกษตรกรรม
วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีของประเทศไทย*

DEVELOPING OF GREEN COMPETENCY-BASED CURRICULUM OF
AGRICULTURE PROGRAM, COLLEGE OF AGRICULTURE AND
TECHNOLOGY IN THAILAND

ศรอุษา ฉิมเพชร^{1*}, อนุชัย งามวงศ์², นลินรัตน์ รักกุล¹, ถวิกา เมฆอัครกรณ์¹

Sornusa Chimphet^{1*}, Anuchai Ramwarungkura², Nalinrat Rakkusol¹, Tawica Mekarkakorn¹

¹คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

¹Faculty of Education, Kasetsart University, Bangkok, Thailand

²คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

²Faculty of Business Administration, North Bangkok University, Bangkok, Thailand

*Corresponding author E-mail: sornusa.ch@ku.th

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสมรรถนะสีเขียว ประเภทวิชาเกษตรกรรม วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีของประเทศไทย วิธีดำเนินการวิจัย คือ การใช้เทคนิคเดลฟาย โดยรวบรวมข้อมูล จำนวน 3 รอบ กลุ่มตัวอย่างการวิจัย คือ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 17 คน ด้วยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้ 1) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และ 2) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยข้อมูลสถิติ คือ 2.1) ค่ามัธยฐาน พิจารณาจากค่าไม่ต่ำกว่า 3.5 และ 2.2) ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ พิจารณาจากค่าไม่เกิน 1.5 จึงถือว่าเป็นฉันทามติของผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด ผลการวิจัยพบว่า 1) สมรรถนะหลักที่เหมาะสมกับสมรรถนะสีเขียว ประเภทวิชาเกษตรกรรม วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีของประเทศไทย มี 12 สมรรถนะ ซึ่งแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 สมรรถนะที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยมากที่สุดและมีความสอดคล้องกัน (มัธยฐาน = 5 และพิสัยระหว่างควอไทล์ = 0 - 1) จำนวน 10 สมรรถนะ และกลุ่มที่ 2 สมรรถนะที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยมากและ มีความสอดคล้องกัน (มัธยฐาน = 4 และพิสัยระหว่างควอไทล์ = 1) จำนวน 2 สมรรถนะ และ 2) สมรรถนะการปฏิบัติหน้าที่ที่เหมาะสมกับสมรรถนะสีเขียว ประเภทวิชาเกษตรกรรม วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีของประเทศไทย มี 21 สมรรถนะ ซึ่งแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 สมรรถนะที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยมากที่สุดและมีความสอดคล้องกัน (มัธยฐาน = 5 และพิสัยระหว่างควอไทล์ = 0 - 1) จำนวน 18 สมรรถนะ และกลุ่มที่ 2 สมรรถนะที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยมากและ มีความสอดคล้องกัน (มัธยฐาน = 4 และพิสัยระหว่างควอไทล์ = 1) จำนวน 4 สมรรถนะโดยมีค่ามัธยฐาน

คำสำคัญ: สมรรถนะสีเขียว, ประเภทวิชาเกษตรกรรม, วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี

Abstract

This research aimed to study the Developing of Green Competency-based Curriculum of Agriculture Program, College of Agriculture and Technology in Thailand. The research method is the Delphi technique, collecting data 3 rounds. The sample consisted of 17 experts using purposive sampling. The research instrument was a questionnaire. The data analysis had 2 parts as follows: 1) Qualitative data were analyzed using content analysis, and 2) Quantitative data were analyzed using statistical methods, including 2.1) Median was not less than 3.5 and 2.2) Interquartile range was not more than 1.5, which was considered a consensus of all experts. The research result found that 1) Core competency for Green Competency-based Curriculum of Agriculture Program, College of Agriculture and Technology in Thailand had 12 competencies, which is divided into 2 groups: Group 1 Competencies that experts were complete agreement and consensus (Median = 5 and Interquartile range = 0-1), there were 10 competencies, Group 2 Competencies that experts were agree and consensus (Median = 4 and Interquartile range = 1), there were 2 competencies. and 2) Functional competency for Green Competency-based Curriculum of Agriculture Program, College of Agriculture and Technology in Thailand had 21 competencies, which is divided into 2 groups: Group 1 Competencies that experts were complete agreement and consensus (Median = 5 and Interquartile range = 0-1), there were 18 competencies, Group 2 Competencies that experts agreed and consensus (Median = 4 and Interquartile range = 1), there were 4 competencies.

Keywords: Green Competency, Agriculture Program, College of Agriculture and Technology

บทนำ

สถานการณ์วิกฤตสภาพภูมิอากาศโลกทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น โดย Greenpeace Thailand ได้รายงานว่าในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2566 เป็นเดือนที่มีอุณหภูมิร้อนที่สุดตั้งแต่เริ่มมีการบันทึกสถิติมา และในปรากฏการณ์เอลนีโญ (El Niño-Southern Oscillation, or ENSO) ไฟป่า น้ำท่วมทำให้ระบบภูมิอากาศโลกมีสภาพอากาศร้อนและแปรปรวน ด้วยสถานการณ์ดังกล่าว องค์กรต่าง ๆ จึงมีแนวทางในการแก้ไข (Greenpeace Thailand, 2567) ซึ่งประเทศไทย ได้ให้ความสำคัญของการขับเคลื่อนวาระแห่งชาติ เศรษฐกิจชีวภาพ (Bioeconomy) เศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) เศรษฐกิจสีเขียว (Bio-Circular-Green Economy: BCG) ที่มุ่งพัฒนาบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม และการดำเนินธุรกิจการตามกรอบ ESG (Environment, Social, Governance) โดยการพัฒนาเศรษฐกิจที่ดูแลสิ่งแวดล้อม สังคมและธรรมาภิบาลสู่ธุรกิจที่ยั่งยืน (มูลนิธิสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย, 2566) รวมถึงเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ได้กล่าวถึงมิติด้านสิ่งแวดล้อม (Planet) เป็นหนึ่งในสามเสาหลักของมิติความยั่งยืน (Three Pillars of Sustainability)

และกรอบ IPBES Values Assessment ได้กลายเป็นรากฐานสำคัญของ Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework (KMGBF) ซึ่งประกาศใช้ในปี พ.ศ. 2565 โดยมีเป้าหมายชัดเจนว่าต้องรวมคุณค่าหลากหลายของธรรมชาติเข้าสู่การตัดสินใจ โดยจากนโยบายเพื่อ “จัดการธรรมชาติ” สู่นโยบายเพื่อ “อยู่ร่วมกับธรรมชาติ” อย่างเท่าเทียม (Thai Climate Justice for All, 2568)

การพัฒนาประเทศไทยได้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) ภายใต้วิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ให้ความสำคัญกับด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ และด้านการสร้าง การเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ, 2561) โดยแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 ในยุทธศาสตร์ที่ 5 การจัดการศึกษาเพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีการให้ความสำคัญกับหลักสูตร แหล่งเรียนรู้ และสื่อการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม คุณธรรม จริยธรรม และการนำแนวคิดตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่ การปฏิบัติตลอดจนพัฒนาองค์ความรู้และนวัตกรรมด้านการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมอีกด้วย (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) โดยสถานศึกษาอาชีวศึกษาที่มีความจำเป็นต่อการพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะสีเขียวมากที่สุด คือ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี เพราะภาคเกษตรกรรมรับบทบาทเป็นทั้งผู้ได้รับผลกระทบโดยตรง เพราะเกษตรกรรมต้องพึ่งพาอุณหภูมิอากาศ ปริมาณน้ำ และทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อช่วยในการเจริญเติบโตของพืชและสัตว์ และการจัดการพื้นที่การเกษตร (Thai Climate Justice for All, 2564) ดังนั้น วิทยาลัยการเกษตรและเทคโนโลยี จึงควรมีการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะสีเขียว ประเพณีวิชาเกษตรกรรมของสถานศึกษาอาชีวศึกษา ด้วยการจัดกระบวนการเรียนรู้และส่งเสริมการเรียนรู้สีเขียว

ผู้วิจัยจึงเห็นสมควรวิจัยในเรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะสีเขียว ประเพณีวิชาเกษตรกรรม วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีของประเทศไทย” เพื่อเป็นแนวทางในการเตรียมกำลังคนให้เป็นแรงงานระดับฝีมือ และระดับเทคนิคในการพัฒนาประเทศที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะแรงงานที่มีสมรรถนะสีเขียว คือ มีความรู้ความสามารถ ทักษะ และทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพ มีความสามารถในการปรับใช้องค์ความรู้ในการประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมด้านการจัดการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การออกแบบกลยุทธ์ และการแสวงหาแนวทาง แก้ไขปัญหาได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

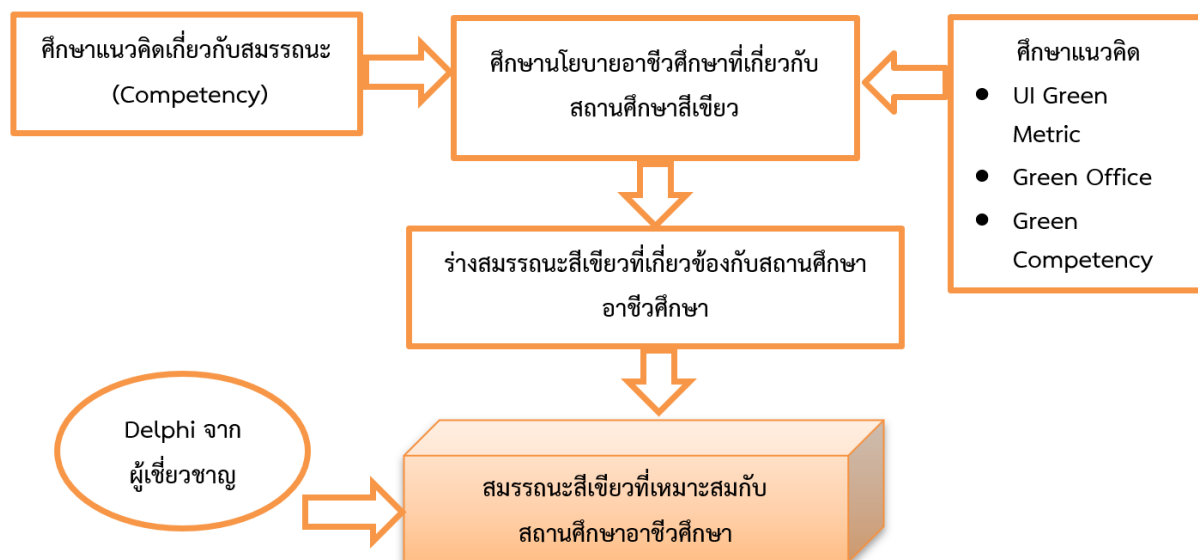
เพื่อศึกษาสมรรถนะสีเขียว ประเพณีวิชาเกษตรกรรม วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีของประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. วิธีการศึกษา

การศึกษาสมรรถนะสีเขียว ประเพณีวิชาเกษตรกรรม วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีของประเทศไทย เป็นการศึกษาสมรรถนะสีเขียว ที่จำเป็นต่อสถานศึกษาอาชีวศึกษา จากแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาสมรรถนะสีเขียว ในสถานศึกษาอาชีวศึกษา อาทิ แนวคิดเกี่ยวกับสมรรถนะ (Competency) แนวคิดของ UI Green Metric แนวคิดของ Green Office แนวคิดของ Green Competency และแนวคิดนโยบายอาชีวศึกษาที่เกี่ยวกับสถานศึกษา

สีเขียว โดยมุ่งเน้นการค้นหาคำตอบในประเด็นสมรรถนะสีเขียวที่เหมาะสมกับสถานศึกษาอาชีวศึกษา ด้วยเทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) จากผู้เชี่ยวชาญตามคุณสมบัติที่กำหนดไว้ เพื่อค้นหาสมรรถนะสีเขียวที่เหมาะสมกับประเภทวิชาเกษตรกรรม วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีของประเทศไทย

ภาพที่ 1 วิธีการศึกษา

2. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายในการศึกษาระยะนี้ เพื่อยืนยันสมรรถนะสีเขียวที่เหมาะสมกับสถานศึกษาอาชีวศึกษา คือ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 17 คน ด้วยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ดังต่อไปนี้

2.1 นักวิชาการระดับชำนาญการพิเศษขึ้นไปที่มีประสบการณ์ด้านสมรรถนะสีเขียวของกระทรวงที่เกี่ยวข้องอย่างน้อย 5 ปี หรือ

2.2 ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสบการณ์ด้านการบริหารด้านอาชีวศึกษาและเทคนิคศึกษา และมีความรู้ด้านสมรรถนะสีเขียวอย่างน้อย 5 ปี หรือ

2.3 ครูที่มีประสบการณ์ทางด้านการเรียนการสอนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานหรือด้านการศึกษาอาชีวศึกษา และมีความรู้ด้านสมรรถนะสีเขียวอย่างน้อย 5 ปี และ

2.4 ต้องได้รับการยินยอมในการให้ข้อมูลด้วยความสมัครใจ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยสร้างและพัฒนาเครื่องมือของงานวิจัย โดยศึกษาข้อมูลจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยการสังเคราะห์ออกมาเป็น 2 ส่วน คือ 1) แบบสอบถามปลายปิด แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) จำนวน 33 ข้อ ประกอบด้วย สมรรถนะหลัก (Core Competency) จำนวน 12 ข้อ และสมรรถนะการปฏิบัติหน้าที่ (Functional Competency) จำนวน 21 ข้อ และ 2) แบบสอบถามปลายเปิด คือ ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ โดยนำมาให้กลุ่มเป้าหมายแสดงความคิดเห็น จากนั้นวิเคราะห์เนื้อหา สรุปประเด็นความคิดเห็นทั้งหมด และนำมา

จัดทำเป็นแบบสอบถามปลายปิด แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) และจัดส่งให้กลุ่มเป้าหมายยืนยันความคิดเห็นอีกครั้ง จนได้รับคำตอบที่ฉันทามติของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เพื่อยืนยันสมรรถนะสีเขียวที่เหมาะสมกับสถานศึกษาอาชีวศึกษา

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการใช้แบบสอบถามปลายปิดและคำถามปลายเปิดให้ครอบคลุมประเด็น โดยจัดส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์จากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และดำเนินการส่งไปรษณีย์ ซึ่งขอความกรุณาให้กลุ่มเป้าหมายตอบกลับทางไปรษณีย์ จำนวน 3 รอบ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูล 2 ส่วน ดังนี้ 1) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากแบบสอบถามปลายเปิด โดยมีการจัดหมวดหมู่ของสมรรถนะหลัก และสมรรถนะการปฏิบัติหน้าที่ และ 2) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยข้อมูลสถิติ คือ 2.1) ค่ามัธยฐาน (Median) พิจารณาจากค่าไม่ต่ำกว่า 3.5 และ 2.2) ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range) พิจารณาจากค่าไม่เกิน 1.5 จึงถือว่าเป็นฉันทามติของผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. สมรรถนะหลัก (Core competency: CC) ที่เหมาะสมกับสมรรถนะสีเขียว ประเภทวิชาเกษตรกรรม วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีของประเทศไทย ซึ่งผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความคิดเห็น ดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการวิจัยสมรรถนะหลัก (Core Competency: CC) ที่เหมาะสมกับสมรรถนะสีเขียว ประเภทวิชาเกษตรกรรม วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีของประเทศไทย

สมรรถนะหลัก	มัธยฐาน	พิสัยระหว่างควอไทล์	แปลความหมาย
1. การมีจิตสำนึกความเป็นเจ้าของในสิ่งแวดล้อม	5	1	เห็นด้วยมากที่สุด/สอดคล้องกัน
2. การเป็นมิตรต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม	5	1	เห็นด้วยมากที่สุด/สอดคล้องกัน
3. การตระหนักถึงความยั่งยืน	5	1	เห็นด้วยมากที่สุด/สอดคล้องกัน
4. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชนและสังคม	5	1	เห็นด้วยมากที่สุด/สอดคล้องกัน
5. การเป็นนวัตกรรมของชุมชนและสังคม	4	1	เห็นด้วยมาก/สอดคล้องกัน
6. การริเริ่มพัฒนาหรือจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคม	4	1	เห็นด้วยมาก/สอดคล้องกัน
7. การกล้าตัดสินใจต่อการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคม	5	1	เห็นด้วยมากที่สุด/สอดคล้องกัน
8. การมีความรับผิดชอบต่อชุมชนและสังคม	5	0.5	เห็นด้วยมากที่สุด/สอดคล้องกัน
9. การคิดเชิงระบบในการทำเกษตรกรรม	5	1	เห็นด้วยมากที่สุด/สอดคล้องกัน
10. การทำงานเป็นทีมเพื่อส่งเสริมด้านเกษตรกรรม	5	1	เห็นด้วยมากที่สุด/สอดคล้องกัน

ตารางที่ 1 ผลการวิจัยสมรรถนะหลัก (Core Competency: CC) ที่เหมาะสมกับสมรรถนะสีเขียว ประเภท วิชาเกษตรกรรม วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีของประเทศไทย (ต่อ)

สมรรถนะหลัก	มัธยมศึกษา	พิสัย ระหว่างคลอไทล์	แปลความหมาย
11. การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนเพื่อส่งเสริมด้านเกษตรกรรม	5	1	เห็นด้วยมากที่สุด/สอดคล้องกัน
12. การเห็นคุณค่าของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ	5	0	เห็นด้วยมากที่สุด/สอดคล้องกัน

จากตารางที่ 1 พบว่า สมรรถนะหลัก (Core Competency: CC) ที่เหมาะสมกับสมรรถนะสีเขียว ประเภท วิชาเกษตรกรรม วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีของประเทศไทย มี 12 สมรรถนะ ซึ่งแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้ 1) สมรรถนะที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยมากที่สุดและมีความสอดคล้องกัน (มัธยมศึกษา = 5 และพิสัยระหว่างคลอไทล์ = 0 - 1) ได้แก่ การมีจิตสำนึกความเป็นเจ้าของในสิ่งแวดล้อม การเป็นมิตรต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม การตระหนักถึงความยั่งยืน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชนและสังคม การกล้าตัดสินใจต่อการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคม การมีความรับผิดชอบต่อชุมชนและสังคม การคิดเชิงระบบในการทำเกษตรกรรม การทำงานเป็นทีมเพื่อส่งเสริมด้านเกษตรกรรม การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนเพื่อส่งเสริมด้านเกษตรกรรม การเห็นคุณค่าของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และ 2) สมรรถนะที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยมากและ มีความสอดคล้องกัน (มัธยมศึกษา = 4 และพิสัยระหว่างคลอไทล์ = 1) ได้แก่ การเป็นนวัตกรรมของชุมชนและสังคม การริเริ่มพัฒนาหรือจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคม

2. สมรรถนะการปฏิบัติหน้าที่ (Functional Competency: FC) ที่เหมาะสมกับสมรรถนะสีเขียว ประเภท วิชาเกษตรกรรม วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีของประเทศไทย ซึ่งผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความคิดเห็น ดังนี้

ตารางที่ 2 ผลการวิจัยสมรรถนะการปฏิบัติหน้าที่ (Functional Competency: FC) ที่เหมาะสมกับสมรรถนะสีเขียว ประเภทวิชาเกษตรกรรม วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีของประเทศไทย

สมรรถนะการปฏิบัติหน้าที่	มัธยมศึกษา	พิสัย ระหว่างคลอไทล์	แปลความหมาย
1. เข้าใจบริบทชุมชนและสังคมเกษตรกรรม	5	1	เห็นด้วยมากที่สุด/สอดคล้องกัน
2. เข้าใจหลักการวางแผนและจัดการโรงเรียนที่สอดคล้องกับเศรษฐกิจหมุนเวียน	5	1	เห็นด้วยมากที่สุด/สอดคล้องกัน
3. เข้าใจหลักการจัดการดิน และธาตุอาหารด้วยสารอินทรีย์	5	1	เห็นด้วยมากที่สุด/สอดคล้องกัน
4. เข้าใจหลักการจัดการน้ำ และแหล่งน้ำเพื่อลดสารตกค้างในน้ำ	5	1	เห็นด้วยมากที่สุด/สอดคล้องกัน
5. เข้าใจหลักการจัดการพลังงานและพลังงานหมุนเวียนในการเกษตร	5	1	เห็นด้วยมากที่สุด/สอดคล้องกัน
6. เข้าใจหลักการจัดการของเสียในการเกษตร	5	1	เห็นด้วยมากที่สุด/สอดคล้องกัน
7. เข้าใจหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	5	0.5	เห็นด้วยมากที่สุด/สอดคล้องกัน

ตารางที่ 2 ผลการวิจัยสมรรถนะการปฏิบัติหน้าที่ (Functional Competency: FC) ที่เหมาะสมกับสมรรถนะสีเขียว ประเภทวิชาเกษตรกรรม วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีของประเทศไทย (ต่อ)

สมรรถนะการปฏิบัติหน้าที่	มัธยฐาน	พิสัยระหว่างคลอไทล์	แปลความหมาย
8. เข้าใจหลักการสุขภาวะและความปลอดภัยในการเกษตร	5	0	เห็นด้วยมากที่สุด/สอดคล้องกัน
9. เข้าใจหลักการผลิตและการใช้สารชีวภาพในการเกษตร	5	1	เห็นด้วยมากที่สุด/สอดคล้องกัน
10. วิเคราะห์กระบวนการผลิตพืชพันธุ์และการเพาะปลูก	5	1	เห็นด้วยมากที่สุด/สอดคล้องกัน
11. ประยุกต์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเกษตร	4	1	เห็นด้วยมาก/สอดคล้องกัน
12. วิเคราะห์ปัจจัยการผลิตหลังการเก็บเกี่ยว	4	1	เห็นด้วยมาก/สอดคล้องกัน
13. วิเคราะห์เศรษฐศาสตร์เกษตร	4	1	เห็นด้วยมาก/สอดคล้องกัน
14. วิเคราะห์ช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าเกษตรอินทรีย์	4	1	เห็นด้วยมาก/สอดคล้องกัน
15. ใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ทางการเกษตรได้อย่างคุ้มค่า	5	1	เห็นด้วยมากที่สุด/สอดคล้องกัน
16. เข้าใจวิธีบำรุงรักษาเครื่องมือและอุปกรณ์ทางการเกษตร	5	1	เห็นด้วยมากที่สุด/สอดคล้องกัน
17. ใช้เทคโนโลยีสีเขียวในการทำการเกษตร	5	1	เห็นด้วยมากที่สุด/สอดคล้องกัน
18. เข้าใจหลักการจัดการวัชพืชด้วยพืชคลุมดิน	5	1	เห็นด้วยมากที่สุด/สอดคล้องกัน
19. อธิบายหลักการนำทรัพยากร ขยะหรือของเหลือใช้ทางการเกษตรกลับมาใช้ใหม่	5	1	เห็นด้วยมากที่สุด/สอดคล้องกัน
20. ปรับรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิตทางการเกษตรอินทรีย์	5	1	เห็นด้วยมากที่สุด/สอดคล้องกัน
21. ตรวจสอบประเมินตามระเบียบมาตรฐานฟาร์ม ภายใต้เกษตรอินทรีย์	5	1	เห็นด้วยมากที่สุด/สอดคล้องกัน

จากตารางที่ 2 พบว่า สมรรถนะการปฏิบัติหน้าที่ (Functional Competency: FC) ที่เหมาะสมกับสมรรถนะสีเขียว ประเภทวิชาเกษตรกรรม วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีของประเทศไทย มี 21 สมรรถนะ ซึ่งแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้ 1) สมรรถนะที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยมากที่สุดและมีความสอดคล้องกัน (มัธยฐาน = 5 และพิสัยระหว่างคลอไทล์ = 0 - 1) ได้แก่ เข้าใจบริบทชุมชนและสังคมเกษตรกรรม เข้าใจหลักการวางแผนและจัดการโรงเรือนที่สอดคล้องกับเศรษฐกิจหมุนเวียน เข้าใจหลักการจัดการดินและธาตุอาหารด้วยสารอินทรีย์ เข้าใจหลักการจัดการน้ำและแหล่งน้ำเพื่อลดสารตกค้างในน้ำ เข้าใจหลักการจัดการพลังงานและพลังงานหมุนเวียนในการเกษตร เข้าใจหลักการจัดการของเสียในการเกษตร เข้าใจหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เข้าใจหลักการสุขภาวะและความปลอดภัยในการเกษตร เข้าใจหลักการผลิตและการใช้สารชีวภาพ ในการเกษตร วิเคราะห์กระบวนการผลิตพืชพันธุ์และการเพาะปลูก ใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ทางการเกษตรได้อย่างคุ้มค่า เข้าใจวิธีบำรุงรักษาเครื่องมือและอุปกรณ์ทางการเกษตร ใช้เทคโนโลยีสีเขียวในการทำการเกษตร เข้าใจหลักการจัดการวัชพืชด้วยพืชคลุมดิน อธิบายหลักการนำทรัพยากร ขยะหรือของเหลือใช้ทางการเกษตรกลับมาใช้ใหม่ ปรับรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิตทางการเกษตรอินทรีย์ ตรวจสอบประเมินตามระเบียบมาตรฐานฟาร์ม ภายใต้เกษตรอินทรีย์ และ 2) สมรรถนะที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยมากและมีความสอดคล้องกัน (มัธยฐาน = 4 และพิสัยระหว่างคลอไทล์ = 1) ได้แก่ ประยุกต์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเกษตร วิเคราะห์ปัจจัยการผลิตหลังการเก็บเกี่ยว วิเคราะห์เศรษฐศาสตร์เกษตร วิเคราะห์ช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าเกษตรอินทรีย์

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยได้แบ่งการอภิปรายผลออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. สมรรถนะหลัก (Core competency: CC) ที่เหมาะสมกับสมรรถนะสีเขียว ประเภทวิชาเกษตรกรรม วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีของประเทศไทย พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีฉันทามติสอดคล้องกับทัศนคติในการทำเกษตรกรรมสีเขียวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและชุมชน สะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะสีเขียวควรเริ่มต้นจากความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึกนึกคิดอย่างมีเหตุผลในการดำรงชีวิตร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดสมรรถนะสีเขียว (Green Competence) ของคณะกรรมการการยุโรป (European Commission) (Bianchi, G. et al., 2022) ที่เน้นการเรียนรู้เพื่อความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม โดยความคิดเห็นที่เห็นด้วยมากที่สุดและมีความสอดคล้องกัน (มัธยฐาน = 5 และพิสัยระหว่างควอไทล์ = 0 - 1) ได้สอดคล้องกัน 4 กลุ่มสมรรถนะ ได้แก่ 1) กลุ่มสมรรถนะการยึดมั่นในคุณค่าของความยั่งยืน (Embodying Sustainability Values) คือ ด้านคุณค่าของความยั่งยืน (Valuing Sustainability) ด้านสนับสนุนความเป็นธรรม (Supporting Fairness) และด้านส่งเสริมธรรมชาติ (Promoting Nature) 2) กลุ่มสมรรถนะการยอมรับความซับซ้อนในความยั่งยืน (Embracing Complexity in Sustainability) คือ ด้านการคิดอย่างเป็นระบบ (Systems Thinking) ด้านการคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) และด้านการทำความเข้าใจปัญหา (Problem Framing) 3) กลุ่มสมรรถนะการมองเห็นอนาคตที่ยั่งยืน (Envisioning Sustainable Futures) คือ ด้านการมองเห็นอนาคต (Futures Literacy) และด้านความสามารถ ในการปรับตัว (Adaptability) และ 4) กลุ่มสมรรถนะการดำเนินการเพื่อความยั่งยืน (Acting for Sustainability) คือ ด้านการดำเนินการร่วมกัน (Collective Action) ส่วนความคิดเห็นที่เห็นด้วยมากที่สุดและมีความสอดคล้องกัน (มัธยฐาน = 4 และพิสัยระหว่างควอไทล์ = 1) ได้สอดคล้องกัน 1 ด้าน ได้แก่ กลุ่มสมรรถนะการดำเนินการเพื่อความยั่งยืน (Acting for Sustainability) คือ ด้านการคิดริเริ่มของแต่ละบุคคล (Individual Initiative)

2. สมรรถนะการปฏิบัติหน้าที่ (Functional Competency: FC) ที่เหมาะสมกับสมรรถนะสีเขียว ประเภทวิชาเกษตรกรรม วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีของประเทศไทย พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีฉันทามติสอดคล้องกับสมรรถนะสีเขียวในมิติทักษะสีเขียว (Green Skills) ที่เป็นการประยุกต์ใช้ความรู้ทางทฤษฎีในทางปฏิบัติ การมีส่วนร่วมอย่างมีทักษะกับสภาพแวดล้อม และธรรมชาติ ซึ่งทักษะสีเขียวดังกล่าวมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพฤติกรรมสีเขียว เช่น การเข้าใจหลักการเกษตรแบบอินทรีย์และเศรษฐกิจหมุนเวียนสามารถทำให้ทำการเกษตรที่ลดความเสี่ยงในการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การอธิบายหลักการนำทรัพยากร ขยะหรือของเหลือใช้ทางการเกษตรกลับมาใช้ใหม่สามารถทำให้ลดขยะจากภาคการเกษตรได้ เป็นต้น (Cabral, C. & Dhar, R. L., 2021) นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับการประเมินของ UI Green Metric จำนวน 4 หมวดหมู่ คือ 1) การตั้งค่าและโครงสร้างพื้นฐาน (Setting and Infrastructure: SI) 2) พลังงานและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Energy and Climate Change: EC) 3) ของเสีย (Waste: WS) และ 4) น้ำ (Water: WR) (UI GreenMetric Secretariat, 2023) ซึ่งสังเกตได้ว่าโดยความคิดเห็นที่เห็นด้วยมากที่สุดและมีความสอดคล้องกัน (มัธยฐาน = 5 และพิสัยระหว่างควอไทล์ = 0 - 1) เกี่ยวข้องกับการประยุกต์ใช้ทักษะสีเขียวในการทำการเกษตรและแปรรูปผลผลิต

ทางการเกษตร ส่วนความคิดเห็นที่เห็นด้วยมากและ มีความสอดคล้องกัน (มัธยฐาน = 4 และพิสัยระหว่างควอเตอร์ = 1) เกี่ยวข้องกับการประยุกต์ใช้ทักษะสีเขียวในการวิเคราะห์และประยุกต์ใช้สหวิทยาการแขนงต่าง ๆ ร่วมกับการทำเกษตรกรรม เช่น เศรษฐศาสตร์ (Economics) การตลาด (Marketing) ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) เป็นต้น

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาสมรรถนะสีเขียว ประเภทวิชาเกษตรกรรม วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีของประเทศไทย โดยใช้เทคนิคเดลฟาย พบว่า 1) สมรรถนะหลักที่เหมาะสมกับสมรรถนะสีเขียว ประเภทวิชาเกษตรกรรม วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีของประเทศไทย มี 12 สมรรถนะ คือ การมีจิตสำนึกความเป็นเจ้าของในสิ่งแวดล้อม การเป็นมิตรต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม การตระหนักถึงความยั่งยืน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชนและสังคม การเป็นนวัตกรรมของชุมชนและสังคม การริเริ่มพัฒนาหรือจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคม การกล้าตัดสินใจต่อการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคม การมีความรับผิดชอบต่อชุมชนและสังคม การคิดเชิงระบบในการทำเกษตรกรรม การทำงานเป็นทีมเพื่อส่งเสริมด้านเกษตรกรรม การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนเพื่อส่งเสริมด้านเกษตรกรรม การเห็นคุณค่าของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และ 2) สมรรถนะการปฏิบัติหน้าที่ที่เหมาะสมกับสมรรถนะสีเขียว ประเภทวิชาเกษตรกรรม วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีของประเทศไทย มี 21 สมรรถนะ คือ เข้าใจบริบทชุมชนและสังคมเกษตรกรรม เข้าใจหลักการวางแผนและจัดการโรงเรียนที่สอดคล้องกับเศรษฐกิจหมุนเวียน เข้าใจหลักการจัดการดิน และธาตุอาหารด้วยสารอินทรีย์ เข้าใจหลักการจัดการน้ำ และแหล่งน้ำเพื่อลดสารตกค้างในน้ำ เข้าใจหลักการจัดการ พลังงานและพลังงานหมุนเวียนในการเกษตร เข้าใจหลักการจัดการของเสียในการเกษตร เข้าใจหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เข้าใจหลักการสุขภาวะและความปลอดภัยในการเกษตร เข้าใจหลักการผลิตและการใช้สารชีวภาพในการเกษตร วิเคราะห์กระบวนการผลิตพืชพันธุ์และการเพาะปลูกประยุกต์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการเกษตร วิเคราะห์ปัจจัยการผลิตหลังการเก็บเกี่ยว วิเคราะห์เศรษฐศาสตร์เกษตร วิเคราะห์ช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าเกษตรอินทรีย์ ใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ทางการเกษตรได้อย่างคุ้มค่า เข้าใจวิธีบำรุงรักษาเครื่องมือและอุปกรณ์ทางการเกษตร ใช้เทคโนโลยีสีเขียวในการทำเกษตร เข้าใจหลักการจัดการวัชพืชด้วยพืชคลุมดิน อธิบายหลักการนำทรัพยากร ขยะหรือของเหลือใช้ทางการเกษตรกลับมาใช้ใหม่ แปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิตทางการเกษตรอินทรีย์ ตรวจประเมินตามระเบียบมาตรฐานฟาร์ม ภายใต้อินทรีย์ โดยผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ 1) ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ คือ 1.1) การส่งเสริมสมรรถนะ สีเขียว ประเภทวิชาเกษตรกรรม ต้องใช้ระยะเวลาและความต่อเนื่อง สถานศึกษาอาชีวศึกษาควรต้องบริหารจัดการเวลาให้เหมาะสมกับสมรรถนะดังกล่าว 1.2) ครูควรเตรียมความพร้อมในการวางแผนการสอนให้ผู้เรียนมีสมรรถนะสีเขียว ประเภทวิชาเกษตรกรรม อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ และ 1.3) ผู้เรียนควรได้รับการเข้าร่วมกิจกรรมที่ส่งเสริมสมรรถนะจากสถานประกอบการ เพื่อสร้างความเข้าใจในการปฏิบัติงานจริง และ 2) ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป คือ 2.1) ควรมีการศึกษานวัตกรรมที่ช่วยพัฒนาสมรรถนะสีเขียว ประเภทวิชาเกษตรกรรม 2.2) ควรมีการศึกษาติดตามการประเมินสมรรถนะสีเขียว ประเภทวิชาเกษตรกรรม และ 2.3) ควรมีการศึกษาแนวทาง การพัฒนาสมรรถนะสีเขียว ประเภทวิชาเกษตรกรรมร่วมกับสถานประกอบการ

เอกสารอ้างอิง

- มูลนิธิสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย. (2566). จับตาส่งแวดล้อมโลก และสิ่งแวดล้อมไทย ปี 2566. เรียกใช้เมื่อ 4 มกราคม 2567 จาก https://www.tei.or.th/th/article_detail.php?bid=119
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579. เรียกใช้เมื่อ 22 ธันวาคม 2566 จาก https://bic.moe.go.th/images/stories/pdf/EDU2560-2579_full.compressed.pdf
- สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ. (2561). ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 - 2580 (ฉบับย่อ). เรียกใช้เมื่อ 14 มกราคม 2567 จาก https://www.nesdc.go.th/download/document/SAC/NS_SumPlanOct2018.pdf
- Greenpeace Thailand. (2567). สรุปสถานการณ์ด้านความเป็นธรรมทางสิ่งแวดล้อม ครึ่งปีหลัง 2566 สรุปสถานการณ์ด้านความเป็นธรรมทางสิ่งแวดล้อม ครึ่งปีหลัง 2566. เรียกใช้เมื่อ 17 มกราคม 2567 จาก <https://www.greenpeace.org/thailand/story/29078/re-cap-environmental-situation-2023/>
- Thai Climate Justice for All. (2564). เกษตรกรรม และความมั่นคงอาหารโลกจะเป็นอย่างไรในสภาวะโลกร้อน. เรียกใช้เมื่อ 17 มกราคม 2567 จาก <https://www.thaiclimatejusticeforall.com/?p=1558>
- _____. (2568). เมื่อธรรมชาติพูดได้ พลิกโลกทัศน์การประเมินคุณค่าทางธรรมชาติ. เรียกใช้เมื่อ 4 สิงหาคม 2568 จาก <https://www.thaiclimatejusticeforall.com/?p=6344>
- Bianchi, G. et al. (2022). GreenComp The European sustainability competence framework. Retrieved January 4, 2024, from <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC128040>
- Cabral, C. & Dhar, R. L. (2021). Green competencies: insights and recommendations from a systematic literature review. Benchmarking: an international journal, 28(1), 66-105.
- UI GreenMetric Secretariat. (2023). GUIDELINE UI GreenMetric World University Rankings 2023 “Innovation, Impacts and Future Direction of Sustainable Universities”. Retrieved December 22, 2023, from <https://greenmetric.ui.ac.id/wp-content/uploads/2023/05/UI-GreenMetric-Guideline-2023-1.pdf>

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดทางดิจิทัลของนักศึกษา

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ*

FACTORS AFFECTING THE DIGITAL INTELLIGENCE OF STUDENTS OF EDUCATION FACULTY IN THAILAND NATIONAL SPORTS UNIVERSITY

ณัฐวิภา หงส์เจริญกุล

Natthawipha Hongcharoenkul

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตยะลา ยะลา ประเทศไทย

Faculty of Education, Thailand National Sports University Yala Campus, Yala, Thailand

Corresponding author E-mail: Natthawipha.h@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ระดับปัจจัยและความฉลาดทางดิจิทัลของนักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ 2) ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยและความฉลาดทางดิจิทัลของนักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ และ 3) สร้างสมการทำนายความฉลาดทางดิจิทัลของนักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา ได้แก่ นักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ ปีการศึกษา 2568 จำนวน 200 คน โดยการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบสองขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ประกอบด้วย สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ วิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์เพียร์สัน และวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับปัจจัยและความฉลาดทางดิจิทัล ทั้งโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก 2) ปัจจัยมีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางดิจิทัลในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 3) ปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดทางดิจิทัลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยเรียงลำดับจากปัจจัยที่ส่งผลมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัล ปัจจัยด้านกิจกรรมพัฒนานักศึกษาที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัล ปัจจัยด้านแรงจูงใจที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัล ปัจจัยด้านการสนับสนุนของครอบครัวที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัล ซึ่งสามารถร่วมกันทำนายความฉลาดทางดิจิทัลได้ร้อยละ 70.10 และสามารถแสดงสมการพยากรณ์ ได้ดังนี้ สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนคะแนนดิบ $Y' = 0.50 + 0.28(X_1) + 0.24(X_2) + 0.23(X_5) + 0.13(X_6)$ สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน $Z'_Y = 0.30(ZX_1) + 0.27(ZX_2) + 0.25(ZX_5) + 0.15(ZX_6)$

คำสำคัญ: ความฉลาดทางดิจิทัล, ปัจจัย, นักศึกษา, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ

Abstract

This research is a quantitative research. The purpose of this research is to study, 1) The levels of factors and digital intelligence of students in the Faculty of Education, Thailand National Sports University. 2) The relationship between the factors and digital intelligence of students in the Faculty of Education, Thailand National Sports University. and 3) The construction of a predictive equation for the digital intelligence of students in the faculty of Education, Thailand National Sports University. The sample group for this study consisted of 400 Students at Thailand National Sports University in the academic year 2025, selected through two-stage random sampling. The research instrument was a questionnaire. The statistics used for analysis included descriptive statistics: means, and standard deviations; and inferential statistics: Pearson correlation analysis and stepwise multiple regression analysis. The research findings revealed that: 1) The level of factors and digital intelligence, both overall and in each aspect, is at a high level. 2) factor demonstrated a statistically significant positive relationship with digital intelligence at the 0.05 level. 3) The factors found to have a statistically significant effect on digital intelligence ($p < 0.05$), ordered by their magnitude of influence from highest to lowest, included: instructional management factors that promote digital intelligence, student development activity factors that promote digital intelligence, motivation factors that promote digital intelligence and family support factors that promote digital intelligence. These factors collectively predicted digital intelligence by 70.10%, and the predictive equation can be expressed as follows: Raw score regression equation $Y' = 0.50 + 0.28(X_1) + 0.24(X_2) + 0.23(X_3) + 0.13(X_4)$ Standardized regression equation $Z'_Y = 0.30(ZX_1) + 0.27(ZX_2) + 0.25(ZX_3) + 0.15(ZX_4)$

Keywords: Digital Intelligence, Factors, Students, Faculty of Education, Thailand National Sports University

บทนำ

ในยุคดิจิทัล เยาวชนเติบโตมาพร้อมกับอุปกรณ์ดิจิทัลและอินเทอร์เน็ต ด้วยลักษณะการสื่อสารที่รวดเร็วอิสระ ทำให้การรับรู้และการใช้ชีวิตของเด็กรุ่นใหม่มีลักษณะที่แตกต่างจากรุ่นก่อน ๆ ทักษะชีวิตใหม่ ๆ ต้องได้รับการเรียนรู้และฝึกฝน เพื่อที่เด็กที่เติบโตมาในยุคที่เต็มไปด้วยข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน การใช้ชีวิตของคนรุ่นใหม่ยังผูกติดกับเครือข่ายอินเทอร์เน็ตและสื่อออนไลน์เกือบตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นการรับข่าวสาร ความบันเทิงหรือการซื้อขายสินค้าและบริการ และการทำธุรกรรมการเงิน ปัจจุบันทักษะความฉลาดทางปัญญาและทางอารมณ์ไม่เพียงพอต่อสิ่งที่เยาวชนต้องเผชิญในโลกไซเบอร์ (สรานนท์ อินทนนท์, 2563) ดังนั้นการพัฒนาทักษะที่เพียงพอต่อการเผชิญความท้าทายทางสังคมดิจิทัลจึงเป็นสิ่งจำเป็น โดยเฉพาะ “ความฉลาดทางดิจิทัล” (Digital Intelligence Quotient: DQ) ซึ่งเป็นชุดความสามารถทางสังคม อารมณ์ และการรับรู้ที่ช่วยให้บุคคลสามารถปรับตัวและใช้ชีวิตอย่างมีความสุขในโลกดิจิทัล (DQ Institute, 2017) ในประเทศไทย นโยบาย

ระดับชาติได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลของผู้เรียน โดยสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (สกศ.) ร่วมกำหนดนโยบายแผนการศึกษาและมาตรฐานการศึกษาของชาติ ตลอดจนวางแผนและกำหนดทิศทางการศึกษาของประเทศ ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาผู้เรียนให้มีความฉลาดทางดิจิทัล โดยได้กำหนดมาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2561 ในรูปของกรอบผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษา (Desired Outcomes of Education: DOE Thailand) เป็นคุณลักษณะของคนไทย 4.0 ที่ตอบสนองวิสัยทัศน์การพัฒนาประเทศสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ซึ่งคนไทย 4.0 จะต้องดำรงความเป็นไทยและแข่งขันได้ในเวทีโลก นั่นคือ เป็นคนดีมีคุณธรรม ยึดค่านิยมร่วมของสังคม เป็นฐานในการพัฒนาตนเองให้เป็นบุคคลที่มีคุณลักษณะขั้นต่ำ 3 ด้าน คือ ผู้เรียนรู้ (Learner Person) ผู้ร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรม (Innovative Co-creator) และพลเมืองที่เข้มแข็ง (Active Citizen) (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2566) สอดคล้องกับ การกำหนดนโยบายและแผนระดับชาติ ว่าด้วยการพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (พ.ศ. 2561 - 2580) ระบุให้มีการพัฒนาศักยภาพของประชาชนในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลให้เกิดประโยชน์และสร้างสรรค์ รวมถึงความสามารถในการคิดวิเคราะห์และแยกแยะข้อมูลข่าวสารในสังคมดิจิทัลที่เปิดกว้างและส่งเสริมแนวปฏิบัติที่ดีในโลกดิจิทัล โดยบรรจุเรื่องการเรียนรู้เท่าทันสื่อที่เป็นมาตรฐานในหลักสูตรการศึกษาทุกระดับ ดำเนินการวัดระดับการรู้เท่าทันสื่อตามเกณฑ์ที่กำหนดให้ชัดเจน รมรณงค์ให้เกิดความรู้ด้านการรู้เท่าทันสื่อในวงกว้าง โดยมุ่งเน้นในเรื่องความสามารถในการแยกแยะ วิเคราะห์สื่อและข้อมูลข่าวสาร การใช้เทคโนโลยีอย่างมีความรับผิดชอบ ต่อสังคม และการไม่ละเมิดสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาเพิ่มโอกาสในการเรียนรู้และได้รับบริการการศึกษาที่มีมาตรฐานของนักเรียนและประชาชน ปรับปรุงระบบการเรียนการสอนด้านเทคโนโลยีดิจิทัลในทุกระดับการศึกษา ให้นิเน้นการเรียนรู้และปฏิบัติเพื่อเพิ่มทักษะรูปแบบใหม่ในลักษณะบูรณาการการเรียนการสอนร่วมกันทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคการศึกษา (กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม, 2562)

ความฉลาดทางดิจิทัล เป็นหนึ่งในคุณลักษณะของผู้เรียนด้านผู้ร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรม ซึ่งผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน คือ "ครูคุณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา" นับเป็นหัวใจ สำคัญในการถ่ายทอดองค์ความรู้ ทักษะ ตลอดจนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้เรียน กระทรวงศึกษาธิการเล็งเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลของผู้เรียนให้ครอบคลุมในสถาบันการศึกษาทุกระดับ จึงได้จัดทำแผนพัฒนาการศึกษาโดยมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการจัดการศึกษาดิจิทัล สถานศึกษาจำเป็นต้องปรับตัวให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับสังคมและองค์กรภายนอก รวมถึงพัฒนาหลักสูตรและจัดการเรียนการสอนที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงสอดคล้องกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและตอบสนอง ต่อความต้องการของผู้เรียนเป็นรายบุคคล โดยการนำเทคโนโลยีและสื่อต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ร่วมกับการจัดการเรียนการสอนเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2566) โดยความฉลาดทางดิจิทัล ได้กลายเป็นคุณลักษณะที่สำคัญในยุคปัจจุบัน โดย Park, Y. กล่าวว่า ควรมีความฉลาดอยู่ในระดับที่ 1 คือ ระดับพลเมืองดิจิทัล (Digital Citizenship) ซึ่งเป็นระดับพื้นฐานที่ทุกคนจำเป็นต้องมี เพื่อให้สามารถใช้งานดิจิทัลได้อย่างปลอดภัย และมีความรับผิดชอบภายใต้พื้นฐานของความเป็นพลเมืองโลกเนื่องจากโลกได้ก้าวเข้าสู่ยุคดิจิทัลอย่างเต็มตัว (Park, Y., 2016)

มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของนักศึกษา โดยกำหนดในแผนพัฒนามหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ พ.ศ. 2566 - 2570 เป้าประสงค์ที่ 2 บัณฑิตมีคุณภาพและมีทักษะทางวิชาชีพ ที่ชัดเจนในการพัฒนาทักษะนี้อย่างต่อเนื่อง โดยกำหนดให้มีการจัดโครงการ/กิจกรรมพัฒนา

ทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัล (Digital Literacy) รวมถึงการประเมินสมรรถนะการวัดความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัลให้เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด เพื่อยกระดับคุณภาพบัณฑิตให้มีทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและความเข้าใจเชิงดิจิทัล (Digital Literacy) อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ ผู้ที่จะเป็นกำลังสำคัญในการสร้างสรรค์และถ่ายทอดความรู้ในอนาคต ความฉลาดทางดิจิทัลจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้พวกเขากลายเป็นครูผู้สอนที่ทันสมัยและสามารถนำพานักเรียนให้ก้าวทันโลกยุคใหม่ได้อย่างปลอดภัย (มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ, 2566) สอดคล้อง สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา ที่ชี้แจงว่า การปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรสาขาครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ ให้มุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพการผลิตบัณฑิตครูให้เป็นวิชาชีพชั้นสูงมีบทบาทในการสร้างครูที่มีคุณภาพที่นำไปสู่การสร้างกำลังคนที่มีคุณภาพและตอบสนองยุทธศาสตร์ชาติด้วยการเปลี่ยนแปลงของโลกที่เป็นพลวัต และความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัลซึ่งกระทบต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2567) นอกจากนี้ แนวคิดของ Widyasari, E. et al. ยังสนับสนุนปัจจัยที่ช่วยพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัล โดยอธิบายว่า การพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องอาศัยแนวทางแบบองค์รวมที่ครอบคลุมทั้งการปรับปรุงหลักสูตร การพัฒนาศักยภาพของบุคลากรทางการศึกษา และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางดิจิทัล เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเติบโตเป็นพลเมืองดิจิทัลที่มีความรับผิดชอบ มีจริยธรรม และใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของมหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติและคุรุสภาในการยกระดับคุณภาพบัณฑิตครูให้พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคดิจิทัลอย่างยั่งยืน (Widyasari, E. et al., 2025)

จากความเปลี่ยนแปลงของโลกยุคดิจิทัลที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของเยาวชน นโยบายระดับชาติจึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลอย่างชัดเจน ทั้งในด้านการศึกษา การพัฒนาครู และการสร้างพลเมืองดิจิทัลที่มีคุณภาพ อย่างไรก็ตาม สภาพปัญหาปัจจุบันยังสะท้อนให้เห็นความท้าทายที่เยาวชนต้องเผชิญในโลกออนไลน์ และนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ซึ่งจะเป็นผู้สืบทอดบทบาทการสร้างสรรค์และถ่ายทอดความรู้ในอนาคต ยังจำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมทักษะด้านนี้อย่างเร่งด่วน ดังนั้น การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดทางดิจิทัลของนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ เพราะจะช่วยให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่สามารถนำไปใช้ในการวางแผนการพัฒนานักศึกษา สนับสนุนการผลิตบัณฑิตครูที่มีคุณภาพ และตอบสนองต่อบริบทของการศึกษาในศตวรรษที่ 21 อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อผู้เรียน ครู อาจารย์ ผู้บริหาร และหน่วยงานทางการศึกษาในการพัฒนากำลังคนที่เหมาะสมกับสังคมดิจิทัล

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดทางดิจิทัลของนักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ
2. เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดทางดิจิทัลของนักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ
3. เพื่อสร้างสมการทำนายความฉลาดทางดิจิทัลของนักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ ปีการศึกษา 2568 รวมทั้งสิ้น 6,580 คน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ ปีการศึกษา 2568 ผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยการคำนวณค่าอำนาจในการทดสอบในโปรแกรม G*power ซึ่งผู้วิจัยใช้สถิติในการทดสอบ คือ วิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ งานวิจัยครั้งนี้มีตัวแปรทำนาย 6 ตัว กำหนดขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.15 (Effect Size) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติเท่ากับ 0.05 (α) ค่าอำนาจทดสอบ (Power of Test) เท่ากับ 0.95 (Faul, F. et al., 2009) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 146 คน เพื่อป้องกันกลุ่มตัวอย่างสูญหายจึงเก็บข้อมูลเพิ่มเติมประมาณร้อยละ 25 ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างจำนวน 200 คน จากวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบสองขั้นตอน (Two-stage Sampling) โดยมีขั้นตอน คือ 1) การสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ทำการสุ่มนักศึกษาจากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ ภูมิภาคละ 2 วิทยาเขต รวม 8 วิทยาเขต เนื่องจากนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ เปิดการเรียนการสอนในสาขาวิชาพลศึกษาทุกวิทยาเขต จึงมีบริบทใกล้เคียงกัน และ 2) ทำการสุ่มนักศึกษาจาก 8 วิทยาเขต ได้วิทยาเขตละ 25 คน ได้มาจากการกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling)

ตัวแปรทำนายและตัวแปรตาม ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดทางดิจิทัล สรุปปัจจัย ได้ดังนี้ 1) ด้านการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัล (พีรวิชญ์ คำเจริญ และวีรพงษ์ พลนิกรกิจ, 2561); (Widyasari, E. et al., 2025) 2) ด้านกิจกรรมพัฒนานักศึกษาที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัล (สหพัฒน์ สถาปนิกานนท์ และคณะ, 2567); (Borrego, I. & Cuadrado, I., 2025) 3) ด้านสื่อประชาสัมพันธ์ที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัล (Chukwuere, J. E. & Munapo, E., 2022) 4) ด้านแรงสนับสนุนทางสังคมที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัล (อรัญ ชูยกระเดื่อง, 2562); (ศิริลักษณ์ ปัญญา และคณะ, 2567) 5) ด้านแรงจูงใจที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัล (Krasnova, E. et al., 2023) 6) ด้านการสนับสนุนของครอบครัวที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัล (Jwaifell, M., 2018); (Khadidja, L., 2024) มากำหนดเป็นตัวแปรทำนาย (X) และผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับความฉลาดทางดิจิทัล สรุปว่า องค์ประกอบของความฉลาดทางดิจิทัล ประกอบด้วย 1) ทักษะในการรักษาอัตลักษณ์ที่ดีของตนเอง (Digital Citizen Identity) 2) ทักษะในการรักษาข้อมูลส่วนตัว (Privacy Management) 3) ทักษะในการคิดวิเคราะห์มีวิจารณญาณที่ดี (Critical Thinking) 4) ทักษะในการจัดสรรเวลาหน้าจอ (Screen Time Management) 5) ทักษะในการรับมือกับการคุกคามทางโลกออนไลน์ (Cyberbullying Management) 6) ทักษะในการบริหารจัดการข้อมูลที่ใช้งานทั้งไบนโลกออนไลน์ (Digital Footprints) 7) ทักษะในการรักษาความปลอดภัยของตนเองในโลกออนไลน์ (Cybersecurity Management) 8) ทักษะในการใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรม (Digital Empathy) จึงนำมากำหนดเป็นตัวแปรตาม (Y) (Park, Y., 2016); (สรานนท์ อินทนนท์, 2563)

สมมุติฐานการวิจัย ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัล ด้านกิจกรรมพัฒนานักศึกษาที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัล ด้านสื่อประชาสัมพันธ์ที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัล ด้านแรง

สนับสนุนทางสังคมที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัล ด้านแรงจูงใจที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัล ด้านการสนับสนุนของครอบครัวที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัล อย่างน้อยหนึ่งปัจจัยสามารถทำนายความฉลาดทางดิจิทัลของนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติได้

การพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูล การวิจัยครั้งนี้ได้รับการพิจารณาและรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ (รหัสโครงการ: SCPHYLIRB-2568/594) ผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีคุณลักษณะตรงตามวัตถุประสงค์ พร้อมทั้งชี้แจงวัตถุประสงค์ ขั้นตอนการดำเนินงาน และสิทธิของผู้เข้าร่วมอย่างชัดเจน โดยผู้เข้าร่วมให้ความยินยอมด้วยความสมัครใจ มีสิทธิถอนตัวได้ตลอดเวลาโดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบใด ๆ ข้อมูลทั้งหมดจะถูกเก็บรักษาเป็นความลับ ใช้เพื่อวัตถุประสงค์ทางวิชาการเท่านั้น และรายงานผลในภาพรวมโดยไม่ได้รับความเห็นชอบจากกลุ่มตัวอย่าง ทั้งนี้ ผู้เข้าร่วมทุกคนต้องลงนามในเอกสารแสดงความยินยอมก่อนเข้าร่วมการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดทางดิจิทัลของนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวน 70 ข้อ โดยแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า rating scale (Likert, R., 1932) 5 ระดับ หากคุณภาพเครื่องมือโดยหาความเที่ยงตรงจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน โดย การประเมินดัชนีความสอดคล้อง (Item Objective Congruence Index) โดยกำหนด ค่า IOC มากกว่า 0.50 ขึ้นไป ถือว่าผ่านเกณฑ์ ซึ่งแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีค่า IOC ในภาพรวมเท่ากับ 0.80 - 1.00 และหาค่าความเชื่อมั่นจากการทดลองใช้แบบสอบถามกับนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน โดยการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach, L. J. & Furby, L., 1970) และวิธีการทดสอบซ้ำ โดยค่า α มากกว่า 0.80 ขึ้นไป ถือว่าผ่านเกณฑ์ ซึ่งแบบสอบถามมีค่า α เท่ากับ 0.98

การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยกลุ่มตัวอย่างตามคุณสมบัติที่กำหนดไว้เมื่อสุ่มกลุ่มตัวอย่างได้แล้ว ผู้วิจัยขอความร่วมมือในการทำวิจัยพร้อมทั้งชี้แจงวัตถุประสงค์ของการทำวิจัยให้ทราบ และนำแบบสอบถามและแบบวัดความฉลาดรู้ทางกายไปดำเนินการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 200 ฉบับ โดยผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองพร้อมผู้ช่วย ซึ่งผู้วิจัยได้ชี้แจงขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลแก่ผู้ช่วยวิจัยเป็นอย่างดี จึงรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างได้ 200 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 และผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทำนาย เพื่อป้องกันการเกิด Multicollinearity พบว่า อยู่ระหว่าง 0.68 - 0.76 ซึ่งตัวแปรมีความสัมพันธ์ไม่เกิน 0.80 และจากการตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ พบว่า ค่า Tolerance ของตัวแปรอิสระทุกตัวมีค่าไม่ใกล้ศูนย์ (> 0.3) และ ค่า Variance Inflation Factor ของตัวแปรอิสระทุกตัวมีค่าน้อยกว่า 10 ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าตัวแปรทำนายทุกตัวไม่มีระดับความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันจึงถือว่า ผ่านข้อตกลงเบื้องต้นในการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ

การวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดทางดิจิทัลของนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ โดยใช้เกณฑ์การแปลผลคะแนนเฉลี่ยตามแนวคิดของ บุญชม ศรีสะอาด โดยค่าเฉลี่ย 4.51 - 5.00 หมายถึง ระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 3.51 - 4.50 หมายถึง ระดับมาก ค่าเฉลี่ย

2.51 - 3.50 หมายถึง ระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 1.51 - 2.50 หมายถึง ระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.50 หมายถึง ระดับน้อยที่สุด (บุญชม ศรีสะอาด, 2560)

2. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางดิจิทัลของนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ โดยใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson Correlation Coefficient) โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. วิเคราะห์ความฉลาดทางดิจิทัลของนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ โดยใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Stepwise Multiple Regression Analysis) เพื่อทดสอบสมมติฐาน โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิจัย

1. ศึกษาค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดทางดิจิทัลของนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ ดังตาราง 1 - 2

ตารางที่ 1 ระดับปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดทางดิจิทัลของนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ

ปัจจัย	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
1. ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัล	4.30	0.60	มาก
2. ปัจจัยด้านกิจกรรมพัฒนานักศึกษาที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัล	4.16	0.64	มาก
3. ปัจจัยด้านสื่อประชาสัมพันธ์ที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัล	4.22	0.59	มาก
4. ปัจจัยด้านแรงสนับสนุนทางสังคมที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัล	4.24	0.58	มาก
5. ปัจจัยด้านแรงจูงใจที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัล	4.24	0.62	มาก
6. ปัจจัยด้านการสนับสนุนของครอบครัวที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัล	4.20	0.63	มาก

จากตารางที่ 1 แสดงระดับปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดทางดิจิทัลของนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ พบว่า ทุกปัจจัยอยู่ใน ระดับมาก

ตารางที่ 2 ระดับความฉลาดทางดิจิทัลของนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ

ด้าน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
1. ทักษะในการรักษาอัตลักษณ์ที่ดีของตนเอง	4.39	0.61	มาก
2. ทักษะในการรักษาข้อมูลส่วนตัว	4.24	0.62	มาก
3. ทักษะในการคิดวิเคราะห์มีวิจารณญาณที่ดี	4.27	0.65	มาก
4. ทักษะในการจัดสรรเวลาหน้าจอ	4.22	0.65	มาก
5. ทักษะในการรับมือกับการคุกคามทางโลกออนไลน์	4.24	0.68	มาก
6. ทักษะในการบริหารจัดการข้อมูลที่ใช้งานทั้งไวบนโลกออนไลน์	4.24	0.66	มาก
7. ทักษะในการรักษาความปลอดภัยของตนเองในโลกออนไลน์	4.24	0.65	มาก
8. ทักษะในการใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรม	4.18	0.68	มาก
รวม	4.25	0.57	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า แสดงระดับความฉลาดทางดิจิทัลของนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก

3. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดทางดิจิทัลของนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ ดังตาราง 3

ตารางที่ 3 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดทางดิจิทัลของนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ

ปัจจัย	ความฉลาดทางดิจิทัล	
	Pearson Correlation	P
1. ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัล	0.75	0.00*
2. ปัจจัยด้านกิจกรรมพัฒนานักศึกษาที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัล	0.72	0.00*
3. ปัจจัยด้านสื่อประชาสัมพันธ์ที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัล	0.68	0.00*
4. ปัจจัยด้านแรงสนับสนุนทางสังคมที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัล	0.72	0.00*
5. ปัจจัยด้านแรงจูงใจที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัล	0.74	0.00*
6. ปัจจัยด้านการสนับสนุนของครอบครัวที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัล	0.76	0.00*

*p < 0.05

จากตารางที่ 3 พบว่า ทุกปัจจัยมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความฉลาดทางดิจิทัลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

4. การสร้างสมการพยากรณ์ความฉลาดทางดิจิทัลของนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ ดังตาราง 4 – 5

ตารางที่ 4 การวิเคราะห์ค่าความแปรปรวน เพื่อค้นหาความฉลาดทางดิจิทัลของนักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	F	p
Regression	46.44	4.00	11.61	122.73*
Residual	18.45	195.00	0.09	
Total	64.89	199.00		

*p < 0.05

จากตารางที่ 4 แสดงผลการวิเคราะห์ค่าความแปรปรวน พบว่า มีทั้งหมด 4 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดทางดิจิทัลของนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 5 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดทางดิจิทัลของนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ

ตัวพยากรณ์	b	S.E.	β	t	p
ค่าคงที่	0.50	0.17	-	2.94	0.00
1. ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัล (X_1)	0.28	0.06	0.30	4.69	0.00

*p < .05

ตารางที่ 5 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดทางดิจิทัลของนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ (ต่อ)

ตัวพยากรณ์	b	S.E.	β	t	p
2. ปัจจัยด้านกิจกรรมพัฒนานักศึกษาที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัล (X_2)	0.24	0.05	0.27	4.72	0.00
3. ปัจจัยด้านแรงจูงใจที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัล(X_3)	0.23	0.06	0.25	3.99	0.00
4. ปัจจัยด้านการสนับสนุนของครอบครัวที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัล(X_6)	0.13	0.07	0.15	1.98	0.04
$R^2 = 0.716$, Adjusted $R^2 = 0.710$					

*p < .05

จากตารางที่ 5 แสดงปัจจัย จำนวน 4 ปัจจัย ที่ส่งผลต่อความฉลาดทางดิจิทัลของนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเรียงลำดับจากปัจจัยที่ส่งผลมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัล 2) ปัจจัยด้านกิจกรรมพัฒนานักศึกษาที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัล 3) ปัจจัยด้านแรงจูงใจที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัล 4) ปัจจัยด้านการสนับสนุนของครอบครัวที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัล ซึ่งปัจจัยทั้ง 4 นี้สามารถร่วมกันทำนายความฉลาดทางดิจิทัลได้ร้อยละ 70.10 และได้้นำค่าสัมประสิทธิ์ของตัวพยากรณ์มาเขียนสมการพยากรณ์ในรูปคะแนนคะแนนดิบ ได้ดังนี้

$$Y' = 0.50 + 0.28(X_1) + 0.24(X_2) + 0.23(X_3) + 0.13(X_6)$$

จากสมการถดถอยแสดงว่าค่าคงที่ของความฉลาดทางดิจิทัลมีค่าเท่ากับ 0.50 โดยหากมีการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัลเพิ่มขึ้น 1 คะแนน คาดว่าความฉลาดทางดิจิทัลจะเพิ่มขึ้น 0.28 คะแนน หากมีกิจกรรมพัฒนานักศึกษาที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัลเพิ่มขึ้น 1 คะแนน คาดว่าความฉลาดทางดิจิทัลจะเพิ่มขึ้น 0.24 คะแนน หากมีแรงจูงใจที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัลเพิ่มขึ้น 1 คะแนน คาดว่าความฉลาดทางดิจิทัลจะเพิ่มขึ้น 0.23 คะแนน หากมีการสนับสนุนของครอบครัวที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัลเพิ่มขึ้น 1 คะแนน คาดว่าความฉลาดทางดิจิทัลจะเพิ่มขึ้น 0.13 คะแนน

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน ได้แก่

$$Z'_Y = 0.30(ZX_1) + 0.27(ZX_2) + 0.25(ZX_3) + 0.15(ZX_6)$$

จากสมการถดถอยมาตรฐานแสดงว่า โดยหากมีการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัลเพิ่มขึ้น 1 คะแนนมาตรฐาน คาดว่าความฉลาดทางดิจิทัลจะเพิ่มขึ้น 0.30 คะแนนมาตรฐาน หากมีกิจกรรมพัฒนานักศึกษาที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัลเพิ่มขึ้น 1 คะแนนมาตรฐาน คาดว่าความฉลาดทางดิจิทัลจะเพิ่มขึ้น 0.27 คะแนนมาตรฐาน หากมีแรงจูงใจที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัลเพิ่มขึ้น 1 คะแนนมาตรฐาน คาดว่าความฉลาดทางดิจิทัลจะเพิ่มขึ้น 0.25 คะแนนมาตรฐาน หากมีการสนับสนุนของครอบครัวที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัลเพิ่มขึ้น 1 คะแนนมาตรฐาน คาดว่าความฉลาดทางดิจิทัลจะเพิ่มขึ้น 0.15 คะแนนมาตรฐาน

อภิปรายผล

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทักษะความฉลาดทางดิจิทัลของนักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเรียงลำดับจากปัจจัย

ที่ส่งผลมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัล 2) ปัจจัยด้านกิจกรรมพัฒนานักศึกษาที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัล 3) ปัจจัยด้านแรงจูงใจที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัล 4) ปัจจัยด้านการสนับสนุนของครอบครัวที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัล ซึ่งปัจจัย ทั้ง 4 นี้สามารถร่วมกันทำนายความฉลาดทางดิจิทัลได้ร้อยละ 70.10 เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งแต่ละปัจจัยสามารถอภิปรายได้ดังนี้

1. ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัล เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญที่ส่งผลต่อความฉลาดทางดิจิทัลของนักศึกษา เพราะการจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และฝึกฝนทักษะพื้นฐานด้านดิจิทัลอย่างเป็นระบบ การเรียนการสอนที่เน้นการปฏิบัติจริงจะช่วยให้ผู้เรียนมีความคุ้นเคยและสามารถใช้งานเครื่องมือและเทคโนโลยีต่าง ๆ ได้อย่างคล่องแคล่วและมั่นใจ และเนื่องจากทักษะทางดิจิทัลเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การจัดการเรียนการสอนที่ดีจึงไม่ใช่การสอนเพียงแค่การใช้เครื่องมือ แต่สอนให้ผู้เรียนรู้จักวิธีเรียนรู้ด้วยตนเองและปรับตัวเข้ากับเทคโนโลยีใหม่ ๆ ซึ่งทำให้ผู้เรียนสามารถเติบโตและพัฒนาตนเองได้ในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างไม่หยุดนิ่ง ทั้งยังช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) ซึ่ง พิรวิชญ์ คำเจริญ และวีรพงษ์ พลนิกรกิจ ได้นำเสนอว่าเทคโนโลยีและสื่อดิจิทัลมีอิทธิพลกับเด็กและเยาวชนในการดำเนินชีวิตประจำวันเป็นอย่างมาก ในระดับสถานศึกษาผู้บริหารควรกำหนดนโยบายและส่งเสริมให้มีการนำหลักสูตรการเรียนรู้เท่าทันดิจิทัลให้กับผู้เรียน โดยบรรจุไว้ในแผนการจัดการศึกษาของสถาบันการศึกษากับผู้เรียนในทุกระดับการศึกษา โดยมุ่งเน้นการนำหลักสูตรไปใช้เพื่อป้องกันมากกว่าแก้ปัญหา เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันให้กับผู้เรียน โดยสถาบันการศึกษาควรส่งเสริมการใช้สื่อดิจิทัลอย่างสร้างสรรค์ ทั้งนี้สถาบันการศึกษาควรมีการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้เท่าทันดิจิทัลเพื่อเชื่อมโยงความรู้ไปยังชุมชน รวมทั้งควรให้ความสำคัญในการฝึกอบรมครู ให้สามารถจัดกระบวนการเรียนรู้เท่าทันสื่อในยุคดิจิทัล (พิรวิชญ์ คำเจริญ และวีรพงษ์ พลนิกรกิจ, 2561) เช่นเดียวกับ Widyasari, E. et al อธิบายว่า การพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพนั้นจำเป็นต้องอาศัยแนวทางแบบองค์รวม ซึ่งประกอบด้วย การปรับปรุงหลักสูตร การพัฒนาศักยภาพของบุคลากรทางการศึกษา และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อให้มีความสำคัญกับการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดิจิทัลที่มีความรับผิดชอบและจริยธรรม และเป็นผู้ใช้เทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้การสนับสนุนจากฝ่ายบริหาร ความร่วมมือระหว่างบุคลากร ผู้ปกครองและชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนความฉลาดดิจิทัลมาใช้ในหลักสูตรได้อย่างยั่งยืน สิ่งที่สำคัญอีกอย่าง คือ ความจำเป็นในการปรับปรุงหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สอดคล้องกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว (Widyasari, E. et al., 2025)

2. ปัจจัยด้านกิจกรรมพัฒนานักศึกษาที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัลเป็นปัจจัยที่ 2 เพราะการพัฒนา นักศึกษาให้มีความฉลาดทางดิจิทัลไม่จำกัดเพียงการเรียนการสอนในห้องเรียน แต่รวมถึงกิจกรรมนอกหลักสูตร ที่ช่วยเสริมประสบการณ์และทักษะจริง กิจกรรมที่ให้นักศึกษาลงมือปฏิบัติจะเปิดโอกาสให้นำความรู้ทฤษฎี มาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหา และสร้างทักษะที่ใช้งานได้จริง การทำงานกลุ่มผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ยังช่วย ฝึกการสื่อสาร การประสานงาน และการแบ่งปันข้อมูล ซึ่งเป็นทักษะสำคัญในยุคดิจิทัล นอกจากนี้ การรณรงค์ การใช้สื่อออนไลน์อย่างสร้างสรรค์และการตระหนักถึงจริยธรรมในการใช้เทคโนโลยี จะช่วยปลูกฝังความรับผิดชอบ ในฐานะพลเมืองดิจิทัลที่มีคุณธรรมและปลอดภัย สถาบันอุดมศึกษาจึงควรจัดกิจกรรมนอกหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง

มองเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือการเรียนรู้และพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ไม่ใช่เพียงความบันเทิง ซึ่งจะช่วยให้เยาวชนใช้เทคโนโลยีได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด โดย Jwaifell, M. พบว่า นักศึกษายังไม่สามารถใช้เทคโนโลยีได้อย่างเหมาะสม ในฐานะพลเมืองดิจิทัล โดยการพัฒนาความเป็นพลเมืองดิจิทัลที่เหมาะสมจำเป็นต้องพึ่งพาผู้ปกครอง เข้ามาช่วยสนับสนุน และสร้างความตระหนักรู้ในตนเอง เพื่อลดช่องว่างทางเทคโนโลยีให้กับนักศึกษา ส่วนมหาวิทยาลัยก็ต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนา และปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับความเป็นพลเมืองดิจิทัล เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมให้กับนิสิตนักศึกษา (Jwaifell, M., 2018) ซึ่งสอดคล้องกับ Khadidja, L. ที่กล่าวว่า ครอบครัวเป็นรากฐานสำคัญในการหล่อหลอมคุณลักษณะและพฤติกรรมเชิงสร้างสรรค์ให้แก่เด็ก แต่การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็วได้สร้างความท้าทายใหม่ ๆ ทำให้ครอบครัวต้องปรับตัวและต้องก้าวตามโลกให้ทัน โลกยุคใหม่ไร้พรมแดน การจะปิดกั้นตัวเองจากโลกดิจิทัลจึงเป็นไปได้ ในความเป็นจริงเด็ก ๆ เติบโตขึ้นพร้อมกับความเข้าใจในเทคโนโลยีที่รวดเร็วกว่าผู้ปกครอง ผู้ปกครองจึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจกับวัฒนธรรมดิจิทัลเพื่อสื่อสารและดูแลลูกได้อย่างมีประสิทธิภาพ การลดช่องว่างทางดิจิทัลระหว่างผู้ปกครองและลูกจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะหากช่องว่างนี้กว้างขึ้นก็จะส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ทางสังคมของเด็ก (Khadidja, L., 2024)

5. ในการศึกษาครั้งนี้ปัจจัยด้านสื่อประชาสัมพันธ์ที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัลและปัจจัยด้านแรงสนับสนุนทางสังคมที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัล ยังไม่ส่งผลต่อความฉลาดทางดิจิทัล เพราะสื่อประชาสัมพันธ์อาจใช้ภาษาหรือช่องทางที่ไม่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย เช่น ใช้ภาษาทางวิชาการมากเกินไป หรือเผยแพร่ผ่านช่องทางที่ผู้คนไม่นิยมใช้ ทำให้สารที่ต้องการสื่อไม่สามารถเข้าถึงผู้รับได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื้อหาที่น่าเสนออาจไม่สอดคล้องกับความต้องการหรือปัญหาที่ผู้คนกำลังเผชิญอยู่ เช่น เน้นการให้ข้อมูลเชิงทฤษฎีมากเกินไป แทนที่จะนำเสนอแนวทางปฏิบัติที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน แรงสนับสนุนทางสังคมอาจอยู่ในระดับผิวเผิน ไม่มีการแลกเปลี่ยนความรู้หรือการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ทำให้ไม่เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและขาดแรงจูงใจในการพัฒนาทักษะ กลุ่มสังคมที่ให้การสนับสนุนอาจมีขนาดเล็กหรือเป็นกลุ่มปิด โดย Chukwuere, J. E. & Munapo, E. กล่าวว่า แรงสนับสนุนทางสังคม คือ ชุดมาตรฐานทางสังคมและศีลธรรมที่กำหนดระบบความเชื่อของผู้ใช้โซเชียลมีเดีย สิ่งเหล่านี้ชี้แนะให้ผู้ดำเนินชีวิตในลักษณะเฉพาะ นอกจากนี้สมาชิกในกลุ่มอาจมีความรู้และทักษะที่ใกล้เคียงกัน ทำให้ไม่เกิดการเรียนรู้ใหม่ ๆ ที่หลากหลาย แรงสนับสนุนที่ได้รับอาจไม่ตรงกับความต้องการหรือปัญหาที่แต่ละคนกำลังเผชิญอยู่ เช่น การให้คำแนะนำทั่วไปโดยไม่คำนึงถึงระดับความรู้หรือสภาพแวดล้อมของผู้รับ ทำให้คำแนะนำนั้นไม่มีประโยชน์และไม่สามารถนำไปใช้ได้จริง อย่างไรก็ตามปัจจัยบางอย่าง เช่น สื่อประชาสัมพันธ์และแรงสนับสนุนทางสังคมไม่มีความสัมพันธ์ที่นัยสำคัญทางสถิติกับความฉลาดทางดิจิทัล ซึ่งอาจเกิดจากปัจจัยเหล่านี้ยังไม่ได้ได้รับการพัฒนาให้ครอบคลุมและส่งผลต่อการพัฒนาความสามารถและความฉลาดทางดิจิทัลอย่างเต็มที่ในกลุ่มนักศึกษา (Chukwuere, J. E. & Munapo, E., 2022)

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยพบว่า 1) ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัล 2) ปัจจัยด้านกิจกรรมพัฒนานักศึกษาที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัล 3) ปัจจัยด้านแรงจูงใจที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัล 4) ปัจจัยด้านการสนับสนุนของครอบครัวที่ส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัล สามารถร่วมกันทำนายความฉลาดทาง

ดิจิทัลได้ ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้ สามารถใช้เป็น แนวทางให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ผู้บริหาร ผู้รับผิดชอบ หลักสูตร คณาจารย์ ตลอดจนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาในการวางนโยบาย เกี่ยวกับการส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัลให้นักศึกษา โดยการกำหนดเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน การเพิ่มเติมในหลักสูตรและรายวิชา และจัดกิจกรรมพัฒนานักศึกษาเพื่อเพิ่มเติมประสบการณ์อย่างต่อเนื่องเพื่อ ต่อยอดสู่การเป็นพลเมืองดิจิทัลอย่างมีคุณภาพ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป เพิ่มเติมการศึกษาปัจจัยอื่น ๆ ที่อาจส่งผลต่อความฉลาดทางดิจิทัล เช่น นโยบายของผู้บริหารสถานศึกษาและสภาพแวดล้อมทางสังคม เป็นต้น รวมทั้งควรขยายกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมและหลากหลาย เช่น นักศึกษาคณะอื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบความฉลาด ทางดิจิทัล อีกทั้งควรพิจารณาใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณร่วมกับเชิงคุณภาพ เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึกหรือการสนทนากลุ่ม เพื่อให้เข้าใจความคิดเห็น ความรู้สึก และประสบการณ์ของนักศึกษาอย่างรอบด้านและได้ข้อมูลเชิงลึกมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (2562). นโยบายและแผนระดับชาติว่าด้วยการพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจ และสังคม. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.
- พีรวิษณุ คำเจริญ และวีรพงษ์ พลนิกรกิจ. (2561). เด็กกับการรู้เท่าทันดิจิทัล. วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อสาร สังคมศึกษา, 6(2), 22-28.
- มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ. (2566). แผนพัฒนามหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ พ.ศ. 2566 - 2570. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ.
- ศิริลักษณ์ ปัญญา และคณะ. (2567). การศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความฉลาดทางดิจิทัลของนักศึกษาพยาบาล. วารสารวิจัยเพื่อการส่งเสริมสุขภาพและคุณภาพชีวิต, 4(3), 26-37.
- สรานนท์ อินทนนท์. (2563). ความฉลาดทางดิจิทัล. (พิมพ์ครั้งที่ 3). ปทุมธานี: มูลนิธิส่งเสริมสื่อเด็กและเยาวชน.
- สหพัฒน์ สถาปนิกานนท์ และคณะ. (2567). ความฉลาดทางดิจิทัลของนิสิตนักศึกษาปริญญาบัณฑิต. วารสาร ราชพฤกษ์, 22(1), 187-202.
- สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2567). คู่มือแนวทางการรับรองปริญญาและประกาศนียบัตรทางการศึกษา เพื่อการ ประกอบวิชาชีพตามประกาศคุรุสภา เรื่อง การรับรองปริญญาและประกาศนียบัตรทางการศึกษา ตาม มาตรฐานวิชาชีพ เพื่อการประกอบวิชาชีพ พ.ศ. 2567. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2566). แนวทางการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาทักษะความ ฉลาดทางดิจิทัลของผู้เรียนทุกช่วงวัย: กรณีศึกษาของต่างประเทศและประเทศไทย (ฉบับเข้าใจง่าย). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- อรัญ ชูกระเดื่อง. (2562). ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการรู้ดิจิทัลของนักเรียนมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6 ในเขต ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างพระระดับ. วารสารการวัดผลการศึกษามหาวิทยาลัยมหาสารคาม: 25(2), 296-311.

- Borrego, I. & Cuadrado, I. (2025). Extracurricular activities for adolescents to prevent social networks addiction. *American Research Journal of Humanities Social Science*, 8(2), 57-63.
- Chukwuere, J. E. & Munapo, E. (2022). *Factors Influencing the Development of Digital Citizenship on Social Media Platforms: Narrative Review*. Cham: Springer International Publishing.
- Cronbach, L. J. & Furby, L. (1970). How we should measure “change”: Or should we? *Psychological bulletin*, 74(1), 68-80.
- Faul, F. et al. (2009). Statistical power analyses using G*Power 3.1: Tests for correlation and regression analyses. *Behavior Research Methods*, 41, 1149-1160. <https://doi.org/10.3758/BRM.41.4.1149>.
- Jwaifell, M. (2018). The Proper Use of Technologies as a Digital Citizenship Indicator: Undergraduate English Language Students at Al-Hussein Bin Talal University. *World Journal of Education*, 8(3), 86-94.
- Khadidja, L. (2024). The Digital Family Culture and Its Influence on Child Electronic Guidance: A Case Study of Selected Families. *Pakistan Journal of Life & Social Sciences*, 22(2), 8106-8112.
- Krasnova, E. et al. (2023). Motivation as a necessary condition for learning in the age of digitalization. *E3S Web of Conferences*, 371, 05076. https://doi.org/10.1051/e3sconf/2023_37105076.
- Likert, R. (1932). A technique for the measurement of attitudes. *Archives of psychology*, 22(140), 5-55.
- Martin, F. et al. (2019). Examining k-12 educators’ digital citizenship perceptions and practices. *Computers & Education*, 160, 103916. <https://doi.org/10.1080/15391523.2020.1815611>.
- Park, Y. (2016). 8 Digital Life Skills all children need - and a plan for teaching them. Retrieved September 6, 2024, from <https://www.weforum.org/stories/2016/09/8-digital-life-skills-all-children-need-and-a-plan-for-teaching-them/>
- Widyasari, E. et al. (2025). integration of digital intelligence in education curriculum. *international journal of society reviews*, 3(4), 453-465.

การสื่อสารนโยบายและผลการดำเนินงานการพัฒนาท้องถิ่น ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดตรัง*

POLICY AND OPERATING PERFORMANCE COMMUNICATION IN LOCAL DEVELOPMENT OF TRANG PROVINCIAL ADMINISTRATIVE ORGANIZATION

ธโนภาส สินไชย*, วิทยาธร ท่อแก้ว, กานต์ บุญศิริ, จิตราภรณ์ สุทธิวรเศรษฐ์

Thanophas Sinchai*, Wittayatorn Tokeaw, Karn Boonsiri, Jitraporn Sudhivoraseth

สาขาวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช นนทบุรี ประเทศไทย

School of Communication Arts, Sukhothai Thammathirat Open University, Nonthaburi, Thailand

*Corresponding author E-mail: aood032@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสื่อสารนโยบายและผลการดำเนินงานการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนจังหวัดตรังเกี่ยวกับ 1) นโยบายและพันธกิจการสื่อสาร 2) กระบวนการสื่อสาร 3) กลยุทธ์การจัดการการสื่อสาร และ 4) แนวทางการพัฒนาการสื่อสาร เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจง จำนวน 61 คน โดยมีเครื่องมือวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการสร้างข้อสรุป ผลการศึกษาพบว่า 1) นโยบายและพันธกิจการสื่อสารที่มุ่งเน้นการสื่อสารอย่างโปร่งใส ชัดเจน มีเป้าหมายในการสร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างกว้างขวาง เน้นถึงผลประโยชน์ของสาธารณะเป็นสำคัญ ขอบเขตการสื่อสารครอบคลุมทั้งการสื่อสารภายใน และการสื่อสารภายนอก 2) กระบวนการสื่อสารมุ่งใช้สื่อดั้งเดิมและสื่อใหม่ควบคู่กัน กำหนดประเด็นเนื้อหาที่ชัดเจน ออกแบบเนื้อหาที่กระชับ และผลิตสื่อที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย โดยประชาชนได้รับข้อมูลที่ถูกต้อง มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ส่งเสริมการสื่อสารแบบสองทาง การจัดการช่องทางการสื่อสาร 3) กลยุทธ์การสื่อสารมุ่งเน้นที่การกำหนดประเด็นสำคัญของเนื้อหา การออกแบบสื่อที่มีประสิทธิภาพ การผลิตและเผยแพร่สื่อ เน้นการสร้างเครือข่ายการสื่อสาร และการจัดการองค์กรให้มีโครงสร้างที่รองรับเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่มีประสิทธิภาพช่วยให้การสื่อสารนโยบายและผลการดำเนินงานส่งผลให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น และ 4) แนวทางการพัฒนาการสื่อสาร ประกอบด้วย การปรับปรุงนโยบายและพันธกิจให้ทันสมัย การพัฒนากระบวนการสื่อสารให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และการสร้างกลยุทธ์ที่ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนอย่างเหมาะสม โดยกลยุทธ์นั้นต้องมุ่งสื่อสารที่น่าสนใจ น่าติดตาม น่ารับรู้ น่าจดจำ และน่าบอกต่อ

คำสำคัญ: การสื่อสารนโยบาย, การสื่อสารผลการดำเนินงาน, การพัฒนาท้องถิ่น, องค์การบริหารส่วนจังหวัด

Abstract

This research aimed to examine the communication of policies and the performance of local development of Trang Provincial Administrative Organization regarding 1) Communication policies and missions, 2) Communication processes, 3) Communication management strategies, and 4) Communication development approaches. This qualitative research utilized in-depth interviews with 61 purposive key informants. Structured in-depth interviews were used as the research instrument. Data were analyzed by generating conclusions. The results revealed: 1) Communication policies and missions emphasize transparency and clarity, aiming to foster widespread public understanding and participation, emphasizing public benefit. The communication scope encompasses both internal and external communication. 2) The communication process utilizes a combination of traditional and new media, clearly defining content themes, concise design, and producing media that reaches target audiences. This ensures accurate information, participation in expressing opinions, and promotion of two-way communication. Communication channels are managed. 3) Communication strategies focus on identifying key content themes, effective media design, media production, and distribution. Emphasis is placed on building communication networks and organizational management to effectively support new technologies, facilitating policy and performance communication, resulting in increased public participation. and 4) Communication development approaches include modernizing policies and missions and developing more efficient communication processes. and the creation of strategies that appropriately respond to public needs. These strategies must focus on engaging, engaging, memorable, and communicative communications.

Keywords: Policy Communication, Performance Communication, Local Development, Provincial Administrative Organization

บทนำ

องค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นรูปแบบหนึ่งของการปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีอำนาจและหน้าที่ตามพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม โดยมีอำนาจหน้าที่ที่ต้องดำเนินการภายในเขตองค์การบริหารส่วนจังหวัด นอกจากนี้ พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ตามมาตรา 17 กำหนดให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเองที่ครอบคลุมทุก ๆ ด้านในงานบริการสาธารณะ (สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, 2542) การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นกำลังเข้าสู่ในยุคโลกที่ไร้พรมแดน การติดต่อสื่อสารที่สามารถย่นระยะเวลารายงานเหตุการณ์ได้ทันที การนำเสนอข่าวสารไปสู่ประชาชนนั้นจำเป็นต้องตอบสนองให้ทันต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจึงควรกำหนดการสื่อสารผลการดำเนินงานให้เป็นหนึ่งในกลยุทธ์เพื่อเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการใช้ทรัพยากรด้าน

เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารราชการ การบริการประชาชน เพื่อพัฒนาท้องถิ่นให้สามารถสื่อสารนโยบาย และผลการดำเนินงานของโครงการต่าง ๆ ให้ประชาชนเข้าใจอย่างรวดเร็วและถูกต้อง เป็นการบ่งบอกสมรรถนะ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นในการสื่อสารกับประชาชนให้มีคุณภาพต่อไป (วีระศักดิ์ เครือเทพ, 2548)

ในการดำเนินการตามโครงการที่พัฒนาจังหวัดตรังในการจัดทำถนนเครือข่าย ได้มีการสมทบงบประมาณ ระหว่าง องค์การบริหารส่วนจังหวัดตรังกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นเทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดตรัง ในอัตราส่วนองค์การบริหารส่วนจังหวัดตรังออกค่าใช้จ่าย ร้อยละ 60 กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต่าง ๆ ในจังหวัดตรังที่เข้าร่วมโครงการ ออกค่าใช้จ่าย ร้อยละ 40 ซึ่งนับเป็นนวัตกรรมทางแนวคิดและกระบวนการ การทำสิ่งใหม่เหล่านี้จะนำไปสู่การตรวจสอบและการถูกฟ้องศาลปกครอง จนในที่สุดองค์กรปกครองส่วนจังหวัดผ่าน การตรวจสอบและชนะคดีในทุกคดี รวมทั้งได้มีก่อสร้างสะพานท่าเทียบเรือขนาดใหญ่ โครงการก่อสร้างมัสยิดกลาง โครงการกิจการสวนยางพารา โครงการเฝ้าระวังสุขภาพของผู้ที่มีความเสี่ยงทางสุขภาพ ซึ่งการดำเนินโครงการ ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประชาชนในพื้นที่โครงการและพื้นที่ในจังหวัด ทุกฝ่ายต่างต้องการรับรู้ข้อมูลข่าวสารการ ดำเนินงาน ทั้งฝ่ายที่สนับสนุนและฝ่ายตรงกันข้ามทางการเมือง รวมถึงองค์กรการตรวจสอบของรัฐต่าง ๆ เพื่อให้ การดำเนินงานของโครงการขับเคลื่อนไปได้และเกิดผลประโยชน์ต่อประชาชนมากที่สุด จำเป็นต้องมีการพัฒนา การสื่อสารอย่างเข้มข้นให้ประชาชนเข้าใจและรับรู้ในโครงการและผลการดำเนินงานโครงการนั้น ๆ อยู่อย่างต่อเนื่อง เป็นระบบ องค์การบริหารส่วนจังหวัดนับว่าเป็นองค์กรหนึ่งที่มีการสื่อสารผลการดำเนินงานตามนโยบายการพัฒนา ท้องถิ่นได้เป็นอย่างดีทั้งสื่อสารกับประชนที่สนับสนุน ประชาชนที่คัดค้าน สื่อมวลชนที่น่าเสนอข่าวแบบเกาะติด สถานการณ์ องค์กรตรวจสอบหลายองค์กร รวมถึงศาลปกครองในกรณีมีข้อพิพาทเรื่องบทบาทหน้าที่และการใช้ งบประมาณที่ชอบด้วยกฎหมายหรือไม่อย่างไร องค์การบริหารส่วนจังหวัดตรังได้มีผลการสื่อสารกับองค์กรที่เกี่ยวข้อง เหล่านี้ได้เป็นผลสำเร็จ จนทำให้มีบรรทัดฐานการดำเนินหรือข้อปฏิบัติที่ดีทางการสื่อสารผลการดำเนินงานทั้ง โครงการปกติและโครงการที่มีความขัดแย้งระหว่างกัน การสื่อสารนโยบายที่มีประสิทธิผลจะส่งผลดีต่อทั้งองค์กร และประชาชนในพื้นที่ ช่วยให้อุทิศการในองค์กรเข้าใจในทิศทางและเป้าหมายของนโยบายผู้บริหาร ทำให้การ ดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุผลสำเร็จ ช่วยสร้างความร่วมมือ สร้างแรงบันดาลใจ และส่งเสริม วัฒนธรรมการเรียนรู้และการพัฒนาในองค์กร การสื่อสารที่ชัดเจนและถูกต้องช่วยลดความเข้าใจผิดหรือความ คลาดเคลื่อนในการนำนโยบายไปปฏิบัติ ทำให้ปัญหาและความต้องการของประชาชนได้รับการแก้ไขอย่างรวดเร็ว และเป็นไปตามความต้องการที่แท้จริงของคนในท้องถิ่น การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสื่อสาร แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง เมื่อประชาชนเข้าใจและร่วมมือกับนโยบาย จะช่วยให้การบริหาร ในท้องถิ่นเป็นไปอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น โดยสรุป การสื่อสารนโยบายของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงเป็น หัวใจสำคัญ ที่เชื่อมโยงนโยบายของภาครัฐเข้ากับชีวิตและความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง

จะเห็นได้ว่าการกำหนดนโยบายที่ดี ทำโครงการที่ตอบสนองประชาชนได้ดีนั้นอาจจะไม่เพียงพอที่สร้าง ความนิยมหรือภาพลักษณ์ทางการเมืองและการบริหารที่ดีให้กับผู้บริหารขององค์กรได้ทั้งหมด (Cornelissen, J. P., 2020) แต่จำเป็นจะต้องมีการสื่อสารที่ดีเพื่อให้กับประชาชนได้รับรู้อย่างทั่วถึงด้วยเช่นกัน เพราะการรับสารของ ประชาชนจะไม่เท่าเทียมกัน และไม่สามารถเข้าใจได้ด้วยสื่อเพียงชนิดเดียว (Wiesenfeld, B. M. et al., 1999) จึงต้องมีการสื่อสารผลการดำเนินงานขององค์กรออกไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีกลยุทธ์การจัดการสื่อสารอย่างเป็นระบบ

เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ขององค์กรด้วยช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย (Sunaryo, W. et al., 2023) องค์การบริหารส่วนจังหวัดตรังเป็นตัวแทนของความสำเร็จองค์กรหนึ่งที่วางระบบการสื่อสารผลการดำเนินงานที่ดี และเป็นองค์ที่ต้องการพัฒนาต่อยอดเพื่อยกระดับการสื่อสารองค์กรด้านการสื่อสารผลการดำเนินงานให้มีมาตรฐานสูงขึ้น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการสื่อสารนโยบายและผลการดำเนินงานการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนจังหวัดตรังในระดับการสื่อสารทางการเมืองกับประชาชน เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเห็นความสำคัญของการสื่อสารผลการดำเนินงานให้ประชาชนได้เข้าใจและตรงตามกลยุทธ์ที่ได้กำหนดไว้ และนำไปสู่การสร้างค่านิยมให้กับประชาชนในการเลือกตั้งครั้งต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษานโยบายและพันธกิจการสื่อสารนโยบายและผลการดำเนินงานการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนจังหวัดตรัง
2. เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารนโยบายและผลการดำเนินงานการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนจังหวัดตรัง
3. เพื่อศึกษากลยุทธ์การสื่อสารนโยบายและผลการดำเนินงานการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนจังหวัดตรัง
4. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการสื่อสารนโยบายและผลการดำเนินงานการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนจังหวัดตรัง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การสื่อสารนโยบายและผลการดำเนินงานการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนจังหวัดตรัง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย ดังนี้

รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก

ผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงทั้งเป็นผู้ส่งสาร ผู้รับสาร และผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการสื่อสารนโยบายและผลการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดตรัง รวม 61 คน เลือกแบบเจาะจงประกอบด้วย 10 กลุ่ม ดังนี้ 1) นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดตรัง จำนวน 1 คน 2) รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดตรังที่กำกับงานการสื่อสารองค์กร จำนวน 1 คน 3) สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดตรัง จำนวน 3 คน 4) ผู้อำนวยการกองที่รับผิดชอบงานการสื่อสาร จำนวน 1 คน 5) นักประชาสัมพันธ์ จำนวน 4 คน 6) ที่ปรึกษาด้านการสื่อสารองค์กรขององค์การบริหารส่วนจังหวัดตรัง จำนวน 2 คน 7) ผู้นำชุมชน 4 คน 8) สื่อมวลชน 4 คน และ 9) นักวิชาการและนักวิชาชีพด้านการสื่อสาร จำนวน 3 คน 10) ตัวแทนประชาชนในจังหวัดตรัง 10 อำเภอ ๆ ละ 2 คน จำนวน 20 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (In-depth Interview) โดยมีประเด็นประกอบด้วย 5 ส่วน 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ 2) นโยบายและพันธกิจการสื่อสารนโยบายและผลการดำเนินงานตามนโยบายการพัฒนาท้องถิ่น 3) กระบวนการสื่อสารนโยบายและผลการดำเนินงานตามนโยบายการพัฒนา

ท้องถิ่น 4) กลยุทธ์การจัดการการสื่อสารนโยบายและผลการดำเนินงานตามนโยบายการพัฒนาท้องถิ่น และ 5) แนวทางการพัฒนาการสื่อสารนโยบายและผลการดำเนินงานตามนโยบายการพัฒนาท้องถิ่น

การเก็บรวบรวมข้อมูล เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และถ่ายภาพ พร้อมบันทึกเสียง จดบันทึก และปฏิบัติตามหลักจริยธรรมการวิจัยในคน

การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลเชิงปริมาณได้จากการสัมภาษณ์มาจัดหมวดหมู่ ตัดทอนข้อมูลที่ไม่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการสร้างข้อสรุปและการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วย Triangulation

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การสื่อสารนโยบายและผลการดำเนินงานการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนจังหวัดตรัง” มีผลการวิจัย 4 ด้าน ดังนี้

1. การศึกษานโยบายและพันธกิจ พบว่า มุ่งเน้นการสร้างการรับรู้และความเข้าใจให้แก่ประชาชนเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาท้องถิ่นและผลการดำเนินงาน โดยเน้นความโปร่งใสและการเข้าถึงข้อมูลอย่างทั่วถึง มีการวางกรอบนโยบายสื่อสารที่ชัดเจน เพื่อให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องได้รับทราบถึงแผนการดำเนินงานและแนวทางการพัฒนา เพื่อให้ประชาชนมีความเข้าใจในเป้าหมายและประโยชน์ที่ตนจะได้รับจากนโยบาย ต่าง ๆ สำหรับการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย โดยนโยบายการสื่อสารยังเน้นการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลายผ่านช่องทางสื่อสารที่เหมาะสม ทั้งสื่อดั้งเดิมและสื่อใหม่ เพื่อให้ประชาชนทุกกลุ่มได้เข้าถึงข้อมูลนโยบายและผลการดำเนินงานอย่างทั่วถึง มีพันธกิจสำคัญในการสร้างความไว้วางใจจากประชาชน สื่อสารข้อมูลที่ถูกต้อง ชัดเจน และเป็นมืออาชีพ ทั้งในการสื่อสารภายในองค์กรและการสื่อสารภายนอก เพื่อให้ประชาชนรับรู้ถึงผลการดำเนินงานและสามารถตรวจสอบได้ ทำให้เกิดความไว้วางใจในองค์กรและการพัฒนาท้องถิ่น รวมทั้งพัฒนามาตรฐานการสื่อสาร ซึ่งพันธกิจขององค์การบริหารส่วนจังหวัดตรังยังครอบคลุมถึงการพัฒนามาตรฐานการสื่อสารให้มีความทันสมัยและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการผลิตเนื้อหา การเผยแพร่ และการสร้างความร่วมมือกับเครือข่ายต่าง ๆ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แสดงนโยบายและพันธกิจการสื่อสาร

2. กระบวนการสื่อสาร พบว่า กระบวนการสื่อสารภายในและภายนอกที่เกี่ยวกับนโยบายและผลการดำเนินงานการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนจังหวัดตรัง มีความครอบคลุมองค์ประกอบหลัก 5 ด้าน ได้แก่ ผู้ส่งสาร สาร ช่องทาง ผู้รับสาร และผลการสื่อสาร ประชาชนได้รับรู้ เข้าใจ เกิดการยอมรับนโยบายอย่างถูกต้อง มีการสนับสนุนและเข้าร่วมกิจกรรมหรือโครงการที่ดำเนินการ เกิดการสื่อสารแบบสองทาง ที่เปิดโอกาสให้ผู้รับสาร แสดงความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะกลับมายังองค์กร เพิ่มความโปร่งใสและความน่าเชื่อถือขององค์กรในสายตาประชาชน การดำเนินกระบวนการสื่อสารทั้งภายในและภายนอกที่มีประสิทธิภาพเช่นนี้ จะช่วยส่งเสริมให้การพัฒนาท้องถิ่นดำเนินไปอย่างราบรื่น มีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน และสร้างความไว้วางใจในผลงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดตรัง ดังภาพที่ 2

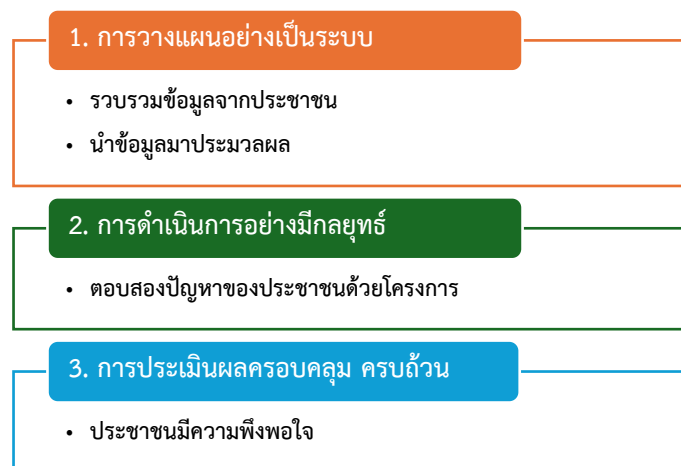
ภาพที่ 2 แสดงกระบวนการสื่อสารนโยบายและผลการดำเนินงาน

3. กลยุทธ์การสื่อสาร พบว่า ประกอบด้วย องค์ประกอบสำคัญ 6 ด้าน ได้แก่ การกำหนดประเด็นเนื้อหา การออกแบบเนื้อหา การผลิตสื่อ การเผยแพร่ข่าวสาร การสร้างเครือข่ายการสื่อสาร และการจัดการองค์กรปฏิบัติงาน โดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดตรังปฏิบัติงานต้องมีการประสานงานกันระหว่างหน่วยงานภายในและหน่วยงานภายนอกอย่างเป็นระบบ เพื่อให้การสื่อสารเป็นไปอย่างรวดเร็วและตอบสนองต่อสถานการณ์ การดำเนินกลยุทธ์การสื่อสารในทุก ๆ ด้านนี้จะช่วยให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดตรังสามารถสื่อสารนโยบายและผลการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น สร้างความเข้าใจและความไว้วางใจในโครงการพัฒนาจังหวัด และส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากประชาชนและภาคีเครือข่ายในการพัฒนาท้องถิ่น กลยุทธ์การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดตรังที่โดดเด่น จะเน้นที่การพัฒนาแบบองค์รวมและรวดเร็ว ซึ่งเป็นการบริหารที่มุ่งเน้นผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมและเข้าถึงความต้องการของประชาชนอย่างเร่งด่วนโดยอยู่บนพื้นฐานสุจริตและโปร่งใส ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 แสดงกลยุทธ์การสื่อสารนโยบายและผลการดำเนินงาน

4. แนวทางการพัฒนาการสื่อสาร พบว่า การสื่อสารควรมีการวางแผนอย่างเป็นระบบ โดยคำนึงถึงการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนและการสนับสนุนการพัฒนาท้องถิ่น รวมถึงการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนในการสร้างความเข้าใจ ความตระหนัก และการมีส่วนร่วมของชุมชน การส่งเสริมความร่วมมือและการประสานงานระหว่างหน่วยงานภายในองค์กรบริหารส่วนจังหวัดต่ง เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ ส่วนแนวทางการพัฒนากระบวนการสื่อสารภายนอกควรให้ความสำคัญกับการสื่อสารที่เข้าถึงประชาชนได้อย่างทั่วถึง โดยใช้ช่องทางที่หลากหลาย ทั้งสื่อดั้งเดิมและสื่อใหม่ เพื่อกระจายข้อมูล การกำหนดประเด็นเนื้อหา ควรเลือกประเด็นที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการพัฒนาอย่างชัดเจน เช่น ความสำคัญและผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ รวมถึงการจัดลำดับความสำคัญของนโยบายที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน ส่วนการออกแบบเนื้อหา กำหนดเนื้อหาที่สื่อสารควรมีความชัดเจน ทันท่วงที เข้าใจง่าย และเน้นประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับ โดยดำเนินการอย่างมีกลยุทธ์ และสิ่งสำคัญ คือ การประเมินผลที่ใช้วิธีเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ ครอบคลุมในประเด็นการประเมินผลการสื่อสาร เพื่อนำมาพัฒนางานต่อไป ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 แสดงแนวทางการพัฒนาการสื่อสารนโยบายและผลการดำเนินงาน

อภิปรายผล

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสื่อสารนโยบายและผลการดำเนินงานการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนจังหวัดตรัง” สามารถอภิปรายผลการวิจัย ได้ดังนี้

1. องค์การบริหารส่วนจังหวัดตรังให้ความสำคัญกับการสื่อสารนโยบายและผลการดำเนินงานต่อประชาชน โดยมุ่งเน้นความโปร่งใส การเข้าถึงข้อมูล และการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Kotler, P. & Kotler, N. ที่เสนอว่าการสื่อสารนโยบายในระดับท้องถิ่นควรเน้นการสร้างความเข้าใจ ความตระหนักรู้ และการมีส่วนร่วมจากประชาชน เพื่อเสริมสร้างความชอบธรรมและความไว้วางใจในภาครัฐ (Kotler, P. & Kotler, N., 1999) ส่วนการกำหนดกรอบนโยบายการสื่อสารอย่างชัดเจน สะท้อนถึงการบริหารจัดการการสื่อสารในรูปแบบของ “Strategic Communication Management” ซึ่งเน้นการสื่อสารอย่างเป็นระบบ มีเป้าหมาย มีการวางแผนเชิงกลยุทธ์ โดยมุ่งหมายให้ประชาชนได้รับข้อมูลที่เที่ยงตรง ชัดเจน และสามารถตรวจสอบ

2. สอบได้ ซึ่งจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริงในการพัฒนาท้องถิ่น (Hallahan, K. et al., 2007) นอกจากนี้ การเลือกใช้สื่อที่หลากหลาย ทั้งสื่อดั้งเดิมและสื่อใหม่ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ โซเชียลมีเดีย และเว็บไซต์ราชการ เป็นไปตามแนวคิด “Multichannel Communication” ที่ระบุว่าการใช้ช่องทางสื่อสารที่หลากหลาย จะช่วยให้สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกันทั้งในด้านอายุ การศึกษา และภูมิศาสตร์ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในการสื่อสารนโยบายในระดับท้องถิ่นที่มีความหลากหลายทางประชากร (McQuail, D., 2010) ในส่วนของการส่งเสริมความตระหนักรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมเริ่มจากการเปิดรับข้อมูล การเข้าใจนโยบาย และต่อยอดไปสู่พฤติกรรมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Verba, S. et al. ที่อธิบายว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองต้องเกิดจาก “ทรัพยากร ความสนใจ และการถูกเชื่อเชิญให้มีส่วนร่วม (Resources, Interest, and Recruitment)” การมีช่องทางการสื่อสารที่เหมาะสมและเปิดโอกาสให้มีปฏิสัมพันธ์กับภาครัฐจึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง (Verba, S. et al., 1995) ในภาพรวมการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดตรัง แสดงให้เห็นถึงความตระหนักในบทบาทของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น โดยมีลักษณะของ “Governance Communication” ที่เน้นความโปร่งใส การตรวจสอบได้ และการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน (World Bank, 2007) ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างธรรมาภิบาลและความยั่งยืนของการพัฒนาในระดับท้องถิ่น

3. องค์การบริหารส่วนจังหวัดตรังมีการดำเนินการสื่อสารอย่างเป็นระบบ ทั้งในแง่ของผู้ส่งสาร เนื้อหา ช่องทาง และผู้รับสาร โดยเฉพาะบทบาทของนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งมีหน้าที่โดยตรงในการถ่ายทอดข้อมูลนโยบายและผลการดำเนินงานแก่ประชาชนในพื้นที่ การสื่อสารเชิงรุกเพื่อสร้างความเข้าใจและการรับรู้ของประชาชนจึงมีความสำคัญต่อการยอมรับผลงานของผู้นำท้องถิ่น และส่งผลต่อความมั่นคงทางการเมืองของตนเอง ในอนาคต แนวคิดนี้สอดคล้องกับทฤษฎี Lasswell, H. D. Model of Communication ซึ่งกล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญของการสื่อสาร ได้แก่ ใคร (Who) กล่าวอะไร (Says What) ผ่านช่องทางใด (In Which Channel) ต่อใคร (To Whom) และได้ผลอย่างไร (With What Effect) โดยในบริบทของการเมืองท้องถิ่น “ใคร” คือ ผู้นำหรือเจ้าหน้าที่ขององค์กรท้องถิ่น ที่ต้องส่งสาร (นโยบายและผลการดำเนินงาน) ผ่านช่องทางที่เหมาะสมให้ถึงประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ซึ่งจะตัดสินใจจากข้อมูลที่ได้รับ (Lasswell, H. D., 1948) ส่วนลักษณะของสารที่ครอบคลุมทั้งที่มา ความสำคัญ

รายละเอียดของโครงการ และผลลัพธ์ เป็นการจัดวางสารที่มีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อแนวคิดของ Berlo, D. K. SMCR Model ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ความสำเร็จของการสื่อสารขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้ส่งสาร (Source) การออกแบบสาร (Message) ช่องทางการสื่อสาร (Channel) และลักษณะของผู้รับสาร (Receiver) ดังนั้น การจัดเนื้อหาให้กระชับ ชัดเจน และสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น เช่น ภาษา วัฒนธรรม และระดับความรู้ของประชาชน ย่อมเพิ่มประสิทธิภาพของการรับรู้และการมีส่วนร่วม (Berlo, D. K., 1960) ในส่วนของช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย ทั้งภายในและภายนอกองค์กร สะท้อนแนวคิดเรื่อง Integrated Communication ซึ่งมุ่งเน้นการใช้หลายช่องทางอย่างสอดคล้องกันเพื่อเพิ่มการเข้าถึงและการจดจำ โดยเฉพาะการใช้สื่อท้องถิ่นและสื่อสังคมออนไลน์ ที่สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้กว้างขวาง และรวดเร็ว ตรงกับแนวคิดของ McNair, B. ที่ชี้ว่าการเมืองสมัยใหม่ต้องใช้ “การสื่อสารทางการเมืองหลายระดับ” เพื่อเข้าถึงผู้มีสิทธิเลือกตั้งในรูปแบบที่เหมาะสมกับพฤติกรรมการรับสื่อที่เปลี่ยนแปลงไป (McNair, B., 2018) ทั้งนี้ ผลการวิจัยยังชี้ให้เห็นถึงการสื่อสารเชิงโน้มน้าว (Persuasive Communication) ที่มีเป้าหมายในการสร้างทัศนคติ และพฤติกรรมที่เอื้อต่อผู้ส่งสาร เช่น การลงคะแนนเสียงให้กับผู้สมัครที่มีผลงานชัดเจน ซึ่งเชื่อมโยงกับ ทฤษฎีความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร (Source Credibility Theory) โดย Metzger, M. J. & Flanagin, A. J. ที่ระบุว่าความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารมีผลต่อการโน้มน้าวใจและการรับรู้ของผู้รับสาร โดยสรุป กระบวนการสื่อสารขององค์การบริหารส่วนจังหวัดตรังมีความสอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีทางการสื่อสารหลากหลายมิติ และเน้นการเชื่อมโยงระหว่างผู้นำท้องถิ่นกับประชาชนอย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและความยั่งยืนของการพัฒนาท้องถิ่น (Metzger, M. J. & Flanagin, A. J., 2020)

4. องค์การบริหารส่วนจังหวัดตรังดำเนินกลยุทธ์การสื่อสารผ่านองค์ประกอบสำคัญ 6 ด้าน สะท้อนให้เห็นถึงการจัดการการสื่อสารเชิงกลยุทธ์อย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะการเลือกประเด็นเนื้อหาที่เชื่อมโยงกับนโยบายสาธารณะ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Grunig, J. E. & Grunig, L. A. ที่กล่าวถึง Excellence Theory ในการสื่อสารองค์กรว่า การสื่อสารที่ดีต้องมาจากการกำหนดนโยบายและการวางแผนกลยุทธ์ร่วมกันในองค์กร โดยคำนึงถึงความคาดหวังของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ส่วนการกำหนดและออกแบบเนื้อหาที่ชัดเจน เข้าใจง่าย และมีความร่วมสมัย เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้ประชาชนสามารถเข้าถึงและนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะกลุ่มประชาชนที่มีพื้นฐานทางสังคมแตกต่างกัน (Grunig, J. E. & Grunig, L. A., 2008) แนวคิดนี้สามารถเชื่อมโยงกับ Communication for Development Theory ของ UNESCO, วัชร มารุ่งเรือง ซึ่งเน้นว่า การสื่อสารเพื่อการพัฒนาต้องให้ความสำคัญกับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม และคำนึงถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรม ภาษา และโครงสร้างทางสังคมของกลุ่มเป้าหมาย สำหรับกลยุทธ์การสื่อสารที่คำนึงถึงช่องทางที่หลากหลายและเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม (UNESCO, 2011); (วัชร มารุ่งเรือง, 2562) ยังสัมพันธ์กับแนวคิด “Participatory Communication” ของ Servaes, J. ที่เน้นว่า ผู้รับสารไม่ควรเป็นเพียงผู้เสพข่าวสารเท่านั้น แต่ควรเป็นผู้มีบทบาทในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เสนอแนวทาง และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจสาธารณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสื่อใหม่อย่างโซเชียลมีเดีย ซึ่งเป็นเวทีสำคัญของการสื่อสารทางการเมืองในยุคดิจิทัล ทั้งนี้ สื่อใหม่ (New Media) มีศักยภาพในการกระจายข่าวสารได้อย่างรวดเร็ว และเป็นพื้นที่ของการวิพากษ์วิจารณ์นโยบายภาครัฐ โดยผู้ใช้สื่ออินเทอร์เน็ต โดยเฉพาะชนชั้นกลางในเมือง มักแสวงหาข้อมูลเชิงลึกมากกว่าการรับสารจากสื่อดั้งเดิมเพียงอย่างเดียว (Servaes, J., 2008) ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของ Chadwick, A., วัฒนา นนทชิต และกรวิทย์ เกาะกลาง เรื่อง Hybrid Media System ที่อธิบายว่าสื่อดั้งเดิมและสื่อใหม่ไม่ได้แยกขาด

จากกัน แต่กลับทำงานร่วมกันในการผลิตและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารในระบบการเมืองร่วมสมัย (Chadwick, A., 2013); (วัฒนา นนทชิต และกรวิทย์ เกาะกลาง, 2563) องค์การบริหารส่วนจังหวัดตรัง จึงใช้กลยุทธ์การเผยแพร่ผ่านทั้งสื่อดั้งเดิมและสื่อใหม่ เพื่อให้สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่มีความหลากหลายทางวัย การศึกษา และเทคโนโลยี ทั้งนี้ยังต้องตระหนักถึงความเสี่ยงของข้อมูลเท็จหรือบิดเบือน (Misinformation/Disinformation) ซึ่งแพร่กระจายอย่างรวดเร็วในยุคของข้อมูลท่วมท้น (Information Overload) ดังที่ Wardle. C. & Derakhshan, H. ระบุว่า การสื่อสารของภาครัฐควรมีระบบการตรวจสอบและจัดการข้อมูลอย่างรัดกุม เพื่อรักษาความน่าเชื่อถือขององค์กร ในภาพรวมกลยุทธ์การสื่อสารของ องค์การบริหารส่วนจังหวัดตรัง ที่เน้นทั้งด้านเนื้อหา ช่องทาง และการมีส่วนร่วมของประชาชน จึงเป็นการสื่อสารเพื่อการพัฒนาที่ยึดหลักธรรมาภิบาล โปร่งใส และตอบสนองต่อบริบทของสังคมดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ (Wardle, C. & Derakhshan, H., 2017)

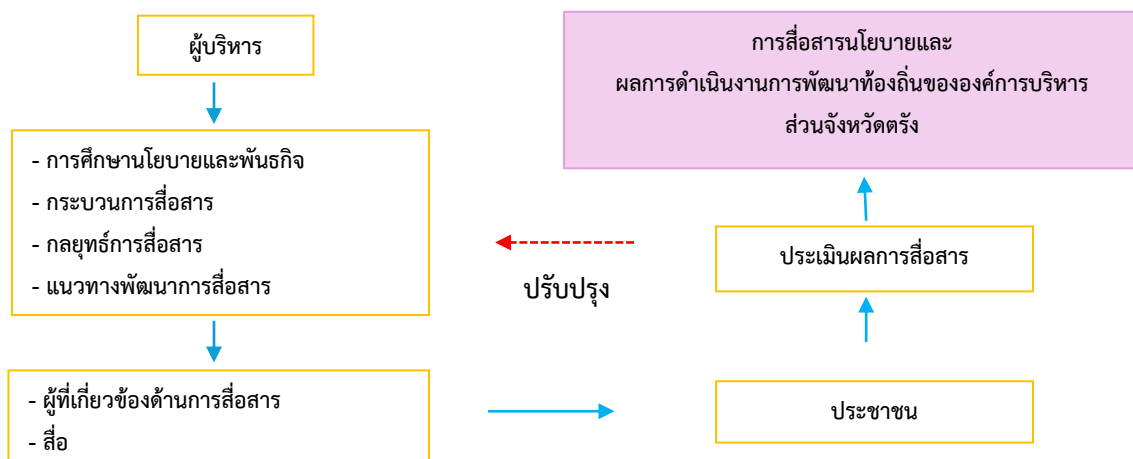
5. แนวทางการพัฒนาการสื่อสารขององค์การบริหารส่วนจังหวัดตรัง ควรยึดหลักการวางแผนอย่างเป็นระบบ โดยให้ความสำคัญกับการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Mandla, J. R. ที่เน้นว่าการสื่อสารภาครัฐควรมีเป้าหมายชัดเจนในด้านการสร้างความเข้าใจและความตระหนัก เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน การวางแผนเป้าหมายการสื่อสารควรมุ่งเน้นการสร้างการมีส่วนร่วมเชิงรุก และความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภายในองค์กรเพื่อให้เกิดความสอดคล้องประสานในการส่งสาร (Mandla, J. R., 2006) ซึ่งสอดคล้องกับงานของ Valentini, C. ที่ระบุว่า การประสานงานและการบริหารจัดการการสื่อสารแบบบูรณาการ (Integrated Strategic Communication) เป็นหัวใจสำคัญในการเสริมสร้างประสิทธิภาพขององค์กรสาธารณะ ในด้านการสื่อสารภายนอก ควรเน้นการใช้ช่องทางที่หลากหลาย โดยเฉพาะการใช้สื่อใหม่ (New Media) เพื่อเข้าถึงประชาชนในวงกว้าง และตอบสนองพฤติกรรมสื่อสารยุคดิจิทัล (Valentini, C., 2021) ในขณะทำงานของ Jenkins, H. et al. เสนอแนวคิด “Spreadable Media” ว่าเนื้อหาที่ประชาชนสามารถเข้าใจง่าย และมีคุณค่าสำหรับการแบ่งปัน จะช่วยเพิ่มการเข้าถึงข้อมูลและการมีส่วนร่วมในเชิงสังคมได้มากขึ้น ส่วนการกำหนดประเด็นเนื้อหาสื่อสารควรยึดโยงกับนโยบายการพัฒนาอย่างชัดเจน โดยควรแสดงถึงความสำคัญและผลประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับ (Jenkins, H. et al., 2018) ซึ่งสะท้อนตามแนวทางของ Kim, S. & Krishna, A., อรรถัย กักพล ที่ชี้ให้เห็นว่า ความชัดเจนในสาร การใช้ภาษาที่เข้าถึงง่าย และการสื่อถึงประโยชน์ของนโยบาย เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประชาชนเกิดความไว้วางใจและการตอบสนองเชิงบวก ดังนั้น การพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารขององค์การบริหารส่วนจังหวัดตรังควรเป็นกระบวนการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Process) มีความโปร่งใส (Transparency) และเชื่อมโยงกับนโยบายสาธารณะที่มีเป้าหมายเพื่อประโยชน์ของประชาชน (Kim, S. & Krishna, A., 2022); (อรรถัย กักพล, 2546)

6. ผลการวิจัยการสื่อสารในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชี้ว่าการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพนั้นมีปัจจัยสำคัญหลายประการ เช่น การมีส่วนร่วมของประชาชน การใช้สื่อที่หลากหลาย (สื่อมวลชน สื่อบุคคล สื่อพื้นบ้าน สื่อดิจิทัล) และการคำนึงถึงทัศนคติ ทักษะ ความรู้ และสถานภาพทางสังคมของผู้สื่อสารและผู้รับสาร ปัญหาที่พบบ่อยเกิดจากเนื้อหาสารที่ขาดการจัดลำดับที่ดี การนำเสนอที่ไม่เหมาะสม หรือการเลือกใช้ช่องทางสื่อสารที่ไม่ตรงกับสารและผู้รับสาร คณะผู้บริหารได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสื่อสาร สื่อที่ใช้ในการพัฒนาท้องถิ่น ประกอบด้วย สื่อมวลชน สื่อบุคคล สื่อพื้นบ้าน สื่อดิจิทัล ปัญหาอุปสรรค (สุรพล พรหมกุล, 2566) การสื่อสารจะต้องเน้นการสร้าง

ความรู้ความเข้าใจ เพื่อนำไปสู่การมีส่วนร่วม และความร่วมมือ ของประชาชนในการแก้ไขปัญหาและกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชน เพื่อพัฒนาท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ มีองค์ประกอบย่อยที่ชัดเจนทั้งในส่วนของผู้ส่งสาร สาร ช่องทาง และผู้รับสาร ทำให้การพัฒนาไม่หยุดนิ่ง (เจริญเนตร แสงดวงแข, 2563)

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยครั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อทำความเข้าใจการสื่อสารนโยบายและผลการดำเนินงานการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนจังหวัดตรังในมิติต่าง ๆ โดยมีวัตถุประสงค์ 4 ประการ ได้แก่ การศึกษานโยบายและพันธกิจ กระบวนการสื่อสาร กลยุทธ์การสื่อสาร และแนวทางพัฒนาการสื่อสาร ผลการศึกษาเชิงองค์ความรู้ พบว่า ด้านนโยบายและพันธกิจ องค์การบริหารส่วนจังหวัดตรังมีการกำหนดวิสัยทัศน์และภารกิจที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดและแผนพัฒนาประเทศ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน คุณภาพชีวิต และเศรษฐกิจฐานราก ส่วนด้านกระบวนการสื่อสาร ใช้ทั้งการสื่อสารโดยตรง เวทีประชาคม การประชุม และการลงพื้นที่ และการสื่อสารผ่านสื่อมวลชนและสื่อดิจิทัล เพื่อให้ข้อมูลนโยบายและรายงานความก้าวหน้าสู่ประชาชนอย่างต่อเนื่อง เน้นความโปร่งใสและการมีส่วนร่วม สำหรับด้านกลยุทธ์การสื่อสาร องค์การฯ ใช้การวางแผนเชิงรุกผสมผสานสื่อหลายรูปแบบสร้างภาพลักษณ์องค์กรที่น่าเชื่อถือ และใช้การสื่อสารเชิงโน้มน้าวเพื่อสร้างการยอมรับและความร่วมมือจากประชาชน โดยมีแนวทางพัฒนาอย่างมีระบบ พัฒนาทักษะการสื่อสารของบุคลากร สร้างเครือข่ายสื่อสารในชุมชน และประเมินผลการสื่อสารอย่างต่อเนื่อง เพื่อยกระดับประสิทธิภาพในการพัฒนาท้องถิ่น และในปัจจุบันไม่ได้จำกัดอยู่แค่การประชาสัมพันธ์ แต่ได้ขยายขอบเขตไปสู่ “การเปลี่ยนผ่านสู่ท้องถิ่นดิจิทัล” (Digital Transformation) และการใช้การสื่อสารเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะและการสร้างความโปร่งใส องค์การบริหารส่วนจังหวัดตรังต้องเปลี่ยนจากช่องทางการสื่อสารแบบดั้งเดิมไปสู่การใช้สื่อดิจิทัลและสังคมออนไลน์ ในการถ่ายทอดนโยบายและให้บริการแก่ประชาชน เพื่อให้เกิดความสะดวก รวดเร็ว และเข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลา การสื่อสารต้องมุ่งเน้นการสร้างและประชาสัมพันธ์ บริการสาธารณะในรูปแบบดิจิทัล การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพต้องเกิดจากการสนับสนุนของ ภาวะผู้นำ และการมี ทักษะของบุคลากร ที่เพียงพอ รวมถึงการเปิดโอกาสให้ ประชาชนมีส่วนร่วมและยอมรับ

ภาพที่ 5 แสดงองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การสื่อสารนโยบายและผลการดำเนินงานการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนจังหวัดตรัง” มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์แนวทางการสื่อสารกับประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ด้านหลัก ได้แก่ 1) นโยบายและพันธกิจ พบว่า องค์การบริหารส่วนจังหวัดตรังให้ความสำคัญกับการสร้างการรับรู้ ความเข้าใจ และความโปร่งใสของประชาชนต่อการดำเนินงานพัฒนาท้องถิ่น โดยกำหนดนโยบายการสื่อสารอย่างชัดเจน มุ่งเน้นการเข้าถึงข้อมูลของประชาชนทุกกลุ่มผ่านสื่อที่หลากหลาย และดำเนินการสื่อสารด้วยความเป็นมืออาชีพ เพื่อสร้างความไว้วางใจและความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง การที่ประชาชนมีส่วนร่วมตั้งแต่การวางแผน ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของนโยบายส่งผลให้เกิดความร่วมมือและการยอมรับในการปฏิบัติตามนโยบายได้ง่ายขึ้น โดยเฉพาะนโยบายที่ต้องมีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลง 2) กระบวนการสื่อสาร พบว่า กระบวนการสื่อสารขององค์กรครอบคลุมองค์ประกอบ 5 ด้าน ได้แก่ ผู้ส่งสาร สาร ช่องทาง ผู้รับสาร และผลลัพธ์ของการสื่อสาร โดยประชาชนได้รับข้อมูลที่ถูกต้อง สามารถมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ส่งเสริมการสื่อสารแบบสองทาง ซึ่งช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจในองค์กร ประชาชนเข้าร่วมในเวทีต่าง ๆ เช่น การประชุมประชาคมท้องถิ่น เพื่อเสนอความคิดเห็นและวิเคราะห์ปัญหาในพื้นที่ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะถูกนำไปใช้ใช้ในการกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาท้องถิ่น โดยเฉพาะกลุ่มผู้นำชุมชน มีบทบาทในการแปลข้อความนโยบายจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดตรัง ให้เป็นภาษาที่เข้าใจง่ายและสอดคล้องกับบริบทของแต่ละชุมชนย่อย ก่อนที่จะสื่อสารต่อในระดับครัวเรือน 3) กลยุทธ์การสื่อสาร พบว่า กลยุทธ์การสื่อสาร ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบหลัก คือ การกำหนดเนื้อหา การออกแบบ การผลิตสื่อ การเผยแพร่ การสร้างเครือข่าย และการจัดการองค์กร โดยมี การประสานงานทั้งภายในและภายนอกเพื่อความคล่องตัวในการสื่อสาร กลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพช่วยให้การสื่อสารนโยบายและผลการดำเนินงานเป็นไปอย่างราบรื่นและประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น และ 4) แนวทางการพัฒนา เมื่อนโยบายถูกนำไปปฏิบัติแล้ว ประชาชนจะทำหน้าที่ให้ข้อเสนอแนะ และร้องเรียน เมื่อพบปัญหาหรือข้อบกพร่อง ซึ่งเป็นการสื่อสารแบบย้อนกลับที่จำเป็นต่อการปรับปรุงนโยบาย เสนอให้มีการวางแผนการสื่อสารอย่างเป็นระบบ มีเป้าหมายชัดเจน เนื้อหาสื่อสารควรชัดเจน เข้าใจง่าย และสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน พร้อมใช้ช่องทางหลากหลายเพื่อเข้าถึงทุกกลุ่มเป้าหมายอย่างครอบคลุม การศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่า การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพคือ กุญแจสำคัญในการส่งเสริมความเข้าใจ ความไว้วางใจ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น ส่วนข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ประกอบด้วย 1) กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ควรมีนโยบายในการจัดทำคู่มือปฏิบัติการสื่อสารนโยบายและผลการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัด เพื่อให้มีการยกระดับการสื่อสารองค์กร ที่ประกอบด้วย สารสำคัญ ได้แก่ แนวคิดการสื่อสาร ทิศทางการสื่อสาร จุดมุ่งหมายการสื่อสาร นโยบายการสื่อสาร พันธกิจการสื่อสาร กระบวนการสื่อสาร กลยุทธ์การสื่อสาร รวมทั้งแนวทางการพัฒนาการสื่อสารขององค์การบริหารส่วนจังหวัดให้มีมาตรฐาน และ 2) ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนจังหวัดตรัง ควรกำหนดนโยบายการดำเนินการสื่อสารนโยบายและผลการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดเพื่อให้องค์กรเป็นองค์กรที่เป็นเลิศทางการสื่อสารที่มุ่งเน้นการดำเนินงานการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น มุ่งสร้างความเข้าใจและความไว้วางใจในโครงการพัฒนาจังหวัด และส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากประชาชนและภาคีเครือข่ายในการพัฒนาท้องถิ่น ส่วนข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ ประกอบด้วย 1) องค์การบริหารส่วนจังหวัดตรังนำแนวทางการพัฒนา

การสื่อสารนโยบายและผลการดำเนินงาน ซึ่งประกอบด้วย 3 ด้านหลัก ได้แก่ ด้านนโยบายและพันธกิจ ด้านกระบวนการสื่อสาร และด้านกลยุทธ์การสื่อสารไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ รวมทั้งจัดการความรู้จากงานวิจัยในการยกระดับการเรียนรู้ร่วมกันในองค์กร 2) องค์การบริหารส่วนจังหวัดตรังมุ่งเน้นรักษาระดับการปฏิบัติงาน พัฒนาการสื่อสารนโยบายและผลการดำเนินงานให้คงมาตรฐานที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน รวมทั้งปรับตัวองค์กรให้เป็นองค์กรสื่อสารแบบอัจฉริยะมุ่งนำนวัตกรรมสื่อสารมาใช้ในการสื่อสารองค์กรในภาพรวม และ 3) องค์การบริหารส่วนจังหวัดตรังมุ่งเน้นถอดบทเรียนการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรโดยให้มีการจัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน ด้านมาตรฐานการปฏิบัติงานด้านการสื่อสารนโยบายและผลการดำเนินงานต่อไป และ 4) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจงบประมาณและการติดตามการใช้จ่าย เป็นการส่งเสริม ธรรมชาติ และความโปร่งใสขององค์การบริหารส่วนจังหวัดตรัง ทำให้การทำงานตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างตรงจุดมากขึ้น สำหรับข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ประกอบด้วย 1) ควรมีการศึกษาวิจัยการสื่อสารนโยบายและผลการดำเนินงานโดยการใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณในการศึกษาในอนาคตเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ไม่สามารถเข้าถึงได้ด้วยข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยขยายพื้นที่ศึกษาออกไปให้ครอบคลุมกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ทุกอำเภอของจังหวัด 2) การวิจัยในครั้งต่อไป ควรกำหนดพื้นที่ในการวิจัยให้มีความหลากหลาย เนื่องจากแต่ละแต่ละจังหวัดมีความแตกต่างกัน ควรศึกษาใน 4 ภูมิภาค กล่าวคือ ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ และศึกษาใช้เชิงเปรียบเทียบแต่ละพื้นที่ และ 3) การวิจัยในครั้งต่อไป ควรกำหนดประเด็นการศึกษาเพิ่มขึ้นทางด้านกลยุทธ์การใช้ผู้ทรงอิทธิพลในสื่อออนไลน์เพื่อการสื่อสารนโยบายและผลการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัด รวมทั้งศึกษาประเด็นกลยุทธ์การใช้สื่อบุคคลในการสื่อสารนโยบายและผลการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัด

เอกสารอ้างอิง

- เจริญเนตร แสงดวงแข. (2563). ผลลัพธ์การสร้างนักสื่อสารชุมชนท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนตำบลหัวเขา. สงขลา: วารสารศาสตร์.
- วัชร มารุ่งเรือง. (2562). พัฒนาการสื่อสารให้มีประสิทธิภาพด้วยการพัฒนาคน. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัฒนา นนทชิต และกรวิทย์ เกาะกลาง. (2563). การสื่อสารทางการเมืองท้องถิ่นยุคดิจิทัลในการส่งเสริมพฤติกรรม การมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของคนรุ่นใหม่ระดับอุดมศึกษาในจังหวัดสุราษฎร์ธานี. นครพนม: มหาวิทยาลัยนครพนม.
- วีระศักดิ์ เครือเทพ. (2548). นวัตกรรมสร้างสรรค์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี. (2542). พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542. เรียกใช้เมื่อ 13 ตุลาคม 2568 จาก https://www.opm.go.th/opmportal/multimedia/panidapa/File/OPM%20Law/8_OPMLA W_2_2542.pdf
- สุรพล พรหมกุล. (2566). การสื่อสารทางการเมืองเพื่อพัฒนาท้องถิ่นของคณะผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดขอนแก่น. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น.

- อรรถัย กักพล. (2546). Best practices ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความเป็นเลิศด้านความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมของประชาชน. นนทบุรี: วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า.
- Berlo, D. K. (1960). The process of communication: An introduction to theory and practice. Holt, Rinehart and Winston. California: Scientific Research Publishing.
- Chadwick, A. (2013). The hybrid media system: Politics and power. Oxford: Oxford University Press.
- Cornelissen, J. P. (2020). Corporate communication A guide to theory and practice. California: SAGE Publication.
- Grunig, J. E. & Grunig, L. A. (2008). Excellence theory in public relations: Past, present, and future. In E. L. Toth (Ed.), The future of excellence in public relations and communication management: Challenges for the next generation (pp. 327-347). College Park: University of Maryland.
- Hallahan, K. et al. (2007). Defining strategic communication. International Journal of Strategic Communication, 1(1), 3-35.
- Jenkins, H. et al. (2018). Spreadable media: Creating value and meaning in a networked culture. (2nd ed.). New York: NYU Press.
- Kim, S. & Krishna, A. (2022). Communicating public policy effectively: Exploring the role of clarity and citizen engagement in government messaging. Journal of Public Affairs, 22(3), e2731. <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/02614367.2024.2328093>.
- Kotler, P. & Kotler, N. (1999). Political marketing: Generating effective candidates, campaigns, and causes. In B. I. Newman (Ed.), Handbook of political marketing (pp. 3-18). California: SAGE Publications.
- Lasswell, H. D. (1948). The structure and function of communication in society. In L. Bryson (Ed.), The communication of ideas (pp. 37-51). California: SAGE Publications.
- Mandla, J. R. (2006). The Coverage of industrial action by the mail & guardian, 1999 - 2004. Johannesburg: University of the Witwatersrand.
- McNair, B. (2018). An introduction to political communication. (6th ed.). Oxfordshire: Routledge.
- McQuail, D. (2010). McQuail's mass communication theory. (6th ed.). California: SAGE Publications.
- Metzger, M. J. & Flanagin, A. J. (2020). Digital media, credibility, and trust. Oxford: Oxford University Press.
- Servaes, J. (2008). Communication for development and social change. California: SAGE Publications.
- Sunaryo, W. et al. (2023). The role of social media service quality and public relation on organization image. International Journal of Data and Network Science, 7(1), 405-410.
- UNESCO. (2011). Media development indicators: A framework for assessing media development. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

- Valentini, C. (2021). Public sector communication: Closing gaps between research and practice. *Journal of Communication Management*, 25(2), 103-115.
- Verba, S. et al. (1995). *Voice and equality: Civic voluntarism in American politics*. Massachusetts: Harvard University Press.
- Wardle, C. & Derakhshan, H. (2017). *Information disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policy making*. Strasbourg: Council of Europe.
- Wiesenfeld, B. M. et al. (1999). Communication patterns as determinants of organizational identification in a virtual organization. *Organization science*, 10(6), 777-790.
- World Bank. (2007). *Communication for governance and accountability program (Comm GAP): Framework for action 2007 - 2009*. Washington: World Bank.

โมเดลสมการโครงสร้างปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำเทคโนโลยีดิจิทัลของผู้บริหาร
โรงเรียนเอกชนในระบบประเภทสามัญศึกษาภาคใต้ของประเทศไทย*

A STRUCTURAL EQUATION MODEL OF DIGITAL TECHNOLOGY LEADERSHIP OF
PRIVATE SCHOOL ADMINISTRATORS IN THE SYSTEM OF GENERAL EDUCATION IN
THE SOUTH OF THAILAND

วรวิทย์ ดำกรี^{1*}, นรินทร์ จุลทรัพย์¹, กิตติพร เนาว์สุวรรณ²

Worawit Damkree^{1*}, Niran Chullasap¹, Kittiporn Nawsuwan²

¹คณะศึกษาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ สงขลา ประเทศไทย

¹Faculty of Education and Liberal Arts, Hatyai University, Songkhla, Thailand

²คณะพยาบาลศาสตร์ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สงขลา ประเทศไทย

²Faculty of Nursing, Boromarajonani College of Nursing, Songkhla, Thailand

*Corresponding author E-mail: worawitdamkree@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับการแสดงออกภาวะผู้นำเทคโนโลยีดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนเอกชนในระบบสามัญศึกษาภาคใต้ และ 2) เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลสมการโครงสร้างปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำเทคโนโลยีดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนเอกชนในระบบประเภทสามัญศึกษาภาคใต้ที่พัฒนาขึ้นจากข้อมูลเชิงประจักษ์ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการหรือผู้รักษาการแทนผู้อำนวยการของโรงเรียนเอกชนในระบบประเภทสามัญศึกษาภาคใต้ที่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนในภาคใต้ จำนวน 400 คน กำหนดกลุ่มตัวอย่างด้วยสูตรทาร์โยมานเน่ สุ่มตัวอย่างแบ่งชั้นภูมิและแบบตามสัดส่วน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ประกอบด้วย ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์องค์ประกอบ ด้วยวิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างโมเดลตามทฤษฎีเชิงสมมติฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และการตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลใช้ค่าสถิติไค - สแควร์ ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับการแสดงออกภาวะผู้นำเทคโนโลยีดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนเอกชนในระบบสามัญศึกษาภาคใต้ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.39$) โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ การเลือกใช้สื่อเทคโนโลยีดิจิทัลที่เหมาะสมในการเข้าถึงนักเรียน ครู - อาจารย์ ผู้ปกครอง ชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง ($\bar{X} = 4.73$) และ 2) โมเดลสมการโครงสร้างปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำเทคโนโลยีดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนเอกชนในระบบประเภทสามัญศึกษาภาคใต้ มีปัจจัยที่มีอิทธิพลประกอบด้วย 2.1) สมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัล 2.2) การส่งเสริมและพัฒนาด้านเทคโนโลยีดิจิทัล 2.3) คุณลักษณะผู้บริหารโรงเรียนยุคเทคโนโลยี

ดิจิทัล และ 2.4) ความเป็นพลเมืองในยุคเทคโนโลยีดิจิทัลร่วมกัน ซึ่งสามารถนำมาใช้ได้จริง และมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำเทคโนโลยีดิจิทัล, ผู้บริหารโรงเรียนเอกชน, โรงเรียนเอกชนในระบบประเภทสามัญศึกษา

Abstract

This research aims 1) To study the level of digital technology leadership expression of private school administrators in the southern general education system and 2) To examine the consistency of the structural equation model of factors influencing digital technology leadership of private school administrators in the southern general education system developed from empirical data. This is quantitative research. The sample consisted of 400 directors, deputy directors, or acting directors of private schools in the general education system in the southern region under the Office of the Private Education Commission in the Southern Region. The sample was determined using Taro Yamane's formula, stratified random sampling and proportional sampling. Data were collected using questionnaires. The sample group was determined using Taro Yamane's formula, stratified random sampling and proportional sampling. Data were collected using questionnaires. Data were analyzed using descriptive statistics, including frequency, percentage, mean, and standard deviation. Factor analysis using confirmatory factor analysis method to check the consistency between the hypothetical theoretical model and empirical data and to check the consistency of the model using chi-square statistics. The research results found that 1) The administrators of private schools in the southern general education system had the highest level of digital technology leadership expression ($\bar{X} = 4.39$). The item with the highest average value was the selection of appropriate digital technology media to reach students, teachers, parents, communities and related persons ($\bar{X} = 4.73$) and 2) The structural equation model of factors influencing the digital technology leadership of private school administrators in the southern general education system has the influencing factors consisting of 2.1) Digital technology competence and 2.2) Promotion and development of digital technology. 2.3) Characteristics of school administrators in the digital technology era and 2.4) Citizenship in the digital technology era, which can be applied practically and are consistent with empirical data.

Keywords: Digital Technology Leadership, Private School Administrators, Private School in the System of General Education

บทนำ

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2564 จนถึงปัจจุบัน โลกได้เกิดวิกฤติการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 ซึ่งเป็นปัญหาที่กระทบต่อการดำเนินชีวิตของมนุษยชาติอย่างรุนแรงไปทั่วโลก ส่งผลให้หลายประเทศต้องเผชิญ กับสภาวะปัญหาเศรษฐกิจที่ต้องหยุดชะงักลงอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ เมื่อเศรษฐกิจของประเทศหยุดชะงักลงปัญหาด้านต่าง ๆ ก็จะตามมา โดยเฉพาะปัญหาด้านการศึกษาที่หลาย ๆ ประเทศจะต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการเรียนแบบเดิมที่เรียนภายในห้องเรียนมาเป็นการเรียนแบบออนไลน์แทนตามนโยบายของแต่ละประเทศในการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส ขณะเดียวกันนั้นประเทศไทยก็ได้รับผลกระทบจากปัญหาการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสไม่แตกต่างจากประเทศอื่น ๆ จึงทำให้รัฐบาลไทยต้องเร่งหาวิธีการและมาตรการในการป้องกัน ทั้งนี้ ก็เพื่อเป็นการป้องกันและหยุดการแพร่ระบาดให้ลดลง (Chantaphong, S. & Tonghui, T., 2020) แต่ ทั้งนี้ กลับสร้างผลต่อการศึกษาไทยเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะกับนักเรียนที่มีจำนวนกว่า 15 ล้านคน ที่ต้องหยุดเรียนจนกว่าสถานการณ์การแพร่ระบาดจะดีขึ้น จึงทำให้หลาย ๆ โรงเรียนมีการปรับรูปแบบการจัดการเรียนการสอนเสียใหม่ภายใต้วิกฤติที่ประเทศกำลังเผชิญอยู่ โดยการนำวิธีการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มาใช้เพื่อเป็นการช่วยให้ครูทุกคนเข้าถึงการเรียนการสอนที่เน้นผลลัพธ์ขั้นสูง (High-impact Learning) ที่สามารถถ่ายทอดสู่ผู้เรียนได้ง่าย นั่นคือ การนำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาช่วยจัดการเรียนการสอนในรูปแบบการสอนออนไลน์ เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่ครูผู้สอนและนักเรียนได้มากขึ้น อีกทั้งยังเป็นการป้องกันเชื้อไวรัสไม่ให้แพร่กระจายมากยิ่งขึ้น และเป็นการตอบสนองต่อนโยบายการจัดการเรียนการสอนภายใต้สถานการณ์แพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 ของกระทรวงศึกษาธิการที่ต้องการให้การเรียนรู้สามารถเข้าถึง และมีคุณภาพสำหรับเด็กไทยทุกคนที่เป็นเป้าหมายสูงสุด ซึ่งหมายความว่าโรงเรียนอาจหยุดได้ แต่การเรียนรู้หยุดไม่ได้ ดังนั้น ครูผู้สอนจึงต้องออกแบบการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความปลอดภัยของนักเรียนในแต่ละพื้นที่ ดังนี้ ให้มีการจัดการเรียนรู้แบบ Onsite ในพื้นที่ที่มีความปลอดภัยและสามารถไปโรงเรียนได้ ส่วนพื้นที่ที่ไม่ปลอดภัยจะมีการเรียนรู้ผ่าน On-air ของมูลนิธิการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมในพระบรมราชูปถัมภ์ และมีการเรียนรู้เสริมผ่าน Online (Office of Policy and Strategy Office of the Permanent Secretary Ministry of Education, 2020) โดยกำหนดให้ครูผู้สอนสามารถเลือกหรือประยุกต์ใช้แพลตฟอร์มในการสอนที่เหมาะสมต่อบริบทของนักเรียน อาทิ เช่น Facebook Google Classroom Zoom Line Webinar หรือ Google Meet เป็นต้น ทั้งนี้ ให้ขึ้นอยู่กับลักษณะเนื้อหาในแต่ละรายวิชาและศักยภาพของนักเรียนเป็นสำคัญ แต่โรงเรียนก็ต้องยอมรับว่าการจัดการเรียนการสอนออนไลน์นั้นมีข้อจำกัดในเรื่องความพร้อมในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะโรงเรียนในต่างจังหวัดที่ครูผู้สอนยังไม่มี ความคุ้นชินกับการใช้งานเทคโนโลยีดิจิทัล นักเรียนก็ยังขาดทักษะความรู้ และความพร้อมในการใช้งานเทคโนโลยีดิจิทัล ดังนั้น โรงเรียนจึงต้องหาวิธีการในการลดผลกระทบที่ส่งต่อการเรียนรู้ของนักเรียนและผู้ปกครอง ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ที่ได้มอบนโยบายปฏิรูปการศึกษาเพื่ออนาคตของประเทศไทยว่า “การสอนโดยใช้ดิจิทัลนั้นจะเป็นสื่อการสอนที่มี ความสำคัญในการขยายโอกาสทางการศึกษาที่มีคุณภาพ เข้าสู่ทุกพื้นที่ ให้คนได้เข้าถึงการศึกษา” ทั้งนี้ เพื่อเป็นการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและยกระดับมาตรฐานการศึกษา (Office of the Education Council, 2016)

ในการขับเคลื่อนโรงเรียนให้ไปสู่การเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีดิจิทัลนั้น ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องมีบทบาทและมีภาวะผู้นำเทคโนโลยีดิจิทัลที่จะส่งผลให้โรงเรียนสามารถพัฒนาการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบออนไลน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้ง ยังเป็นกุญแจสำคัญในการผลักดันให้นักเรียน ครู และบุคลากรให้มีความพร้อมในการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในยุคการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ Youngs, H. ที่ให้แนวคิดในการนำทิศทางและบริหารโรงเรียนไปสู่การเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัลว่า “ผู้นำด้านการศึกษและผู้บริหารสถาบันการศึกษาถือเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาการศึกษา การคิดเชิงกลยุทธ์เพื่อให้เกิดนวัตกรรมการศึกษาใหม่ ๆ เพื่อให้ก้าวทันโลกเทคโนโลยี ” (Youngs, H., 2020) โดยเฉพาะผู้บริหารโรงเรียนเอกชนต้องมีการพัฒนาตนเองให้มีภาวะผู้นำเทคโนโลยีดิจิทัล ไม่ว่าจะเป็นความสามารถด้านสมรรถนะเทคโนโลยีดิจิทัล การส่งเสริมและพัฒนาการใช้งานด้านเทคโนโลยีดิจิทัล ความเป็นพลเมืองในยุคเทคโนโลยีดิจิทัล และพัฒนาตนเองให้มีคุณลักษณะการเป็นผู้บริหารโรงเรียนในยุคเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนไปสู่การจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์ ซึ่งในการปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์ของโรงเรียนนั้น จำเป็นจะต้องมีการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้งาน ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่องบประมาณการลงทุนของโรงเรียน เพราะอุปกรณ์เทคโนโลยีดิจิทัลต้องใช้งบประมาณลงทุนค่อนข้างสูงจึงไม่ใช่เรื่องง่ายที่โรงเรียนจะลงทุน ถ้าไม่มีการวางแผนการดำเนินงานที่ดีในการลงทุนว่าจะต้องให้เกิดความคุ้มค่า และผลประโยชน์สูงสุด (Siamrath Online, 2020)

ดังนั้น งานวิจัย เรื่อง โมเดลสมการโครงสร้างปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำเทคโนโลยีดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนเอกชนในระบบประเภทสามัญศึกษาภาคใต้ จึงเป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของผู้บริหารโรงเรียนเอกชนในภาคใต้ ให้มีความน่าเชื่อถือ เป็นที่ยอมรับศรัทธาในเรื่องการบริหารจัดการด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุดสร้างภาพลักษณ์และความมั่นคงให้แก่โรงเรียนได้ต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการแสดงออกภาวะผู้นำเทคโนโลยีดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนเอกชนในระบบสามัญศึกษาภาคใต้
2. เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลสมการโครงสร้างปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำเทคโนโลยีดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนเอกชนในระบบประเภทสามัญศึกษาภาคใต้ที่พัฒนาขึ้นจากข้อมูลเชิงประจักษ์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ โดยใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เพื่อสร้างโมเดลสมการโครงสร้างภาวะผู้นำเทคโนโลยีดิจิทัลให้สอดคล้องกับองค์ความรู้ทั้งด้านทฤษฎีและผลการวิจัยเชิงประจักษ์ และสอดคล้องกับข้อตกลงเบื้องต้น ดังนี้ 1) ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งหมดในโมเดลเป็นความสัมพันธ์เชิงเส้น (Linear) แบบบวก (Additive) และเป็นความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Cause Relationship) 2) ลักษณะการแจกแจงของตัวแปรและความคลาดเคลื่อนเป็นแบบปกติ และ 3) ลักษณะความเป็นอิสระต่อกัน (Independence) ระหว่างตัวแปรกับความคลาดเคลื่อน (Wiratchai, N., 1999)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการหรือผู้รักษาการแทนผู้อำนวยการของโรงเรียนเอกชนในระบบประเภทสามัญศึกษาภาคใต้ที่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน รวมทั้งสิ้น จำนวน 898 โรงเรียน

กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ หรือผู้รักษาการแทนผู้อำนวยการของโรงเรียนเอกชนในระบบประเภทสามัญศึกษาภาคใต้ที่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ประกอบไปด้วย ศึกษาธิการภาค 5 ศึกษาธิการภาค 6 และศึกษาธิการภาค 7 โดยมีศึกษาธิการจังหวัด 14 จังหวัด มีการกำหนดขนาดตัวอย่างตามแนวคิดของ Hair, J. F. et al. ซึ่งผู้วิจัยมีการกำหนดตัวแปรสังเกตได้ จำนวน 400 ตัวอย่าง โดยมีขั้นตอนในการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบใช้ความน่าจะเป็น การสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) และตามแบบสัดส่วน (Proportionate) (Hair, J. F. et al., 1995)

เครื่องมือวิจัย เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากฐานแนวความคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) ได้แก่ เพศ อายุ ประสบการณ์ และขนาดโรงเรียน ตอนที่ 2 แบบวัดภาวะผู้นำเทคโนโลยีดิจิทัล ประกอบด้วย 7 ปัจจัย ได้แก่ 1) การสื่อสาร 2) การประชาสัมพันธ์ 3) การสร้างภาพลักษณ์ 4) การสร้างการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ของนักเรียน 5) การพัฒนาสู่ความเป็นมืออาชีพ 6) ความพร้อมในการยอมรับเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางเทคโนโลยี และ 7) การใช้โอกาสผลักดัน และตอนที่ 3 การบูรณาการทางเทคโนโลยี ประกอบด้วย 4 ปัจจัย ดังนี้ 1) ปัจจัยด้านสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัล 2) ปัจจัยด้านการส่งเสริมและพัฒนาด้านเทคโนโลยีดิจิทัล 3) ปัจจัยด้านคุณลักษณะผู้บริหารโรงเรียนยุคเทคโนโลยีดิจิทัล และ 4) ปัจจัยด้านความเป็นพลเมืองในยุคเทคโนโลยีดิจิทัล แบบสอบถามตอนที่ 2 และ 3 เป็นแบบมาตราประเมินค่า (Rating Scale) 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด โดยให้ผู้ตอบเลือกตอบเพียงระดับเดียวที่ครอบคลุมกับคำตอบให้มากที่สุด

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. มีหนังสือเพื่อขอความอนุเคราะห์ถึงผู้อำนวยการโรงเรียนเอกชนในระบบประเภทสามัญศึกษาภาคใต้ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง และจัดส่งหนังสือความร่วมมือในการเก็บข้อมูลพร้อมทั้งรายละเอียด Link หรือ QR Code ของแบบสอบถามออนไลน์ที่จัดทำโดย Google forms ทางไปรษณีย์

2. ดำเนินการติดตาม และตรวจสอบความสมบูรณ์ในการตอบแบบสอบถามเพื่อคัดเลือกแบบสอบถามที่ถูกต้องครบถ้วน และนำผลมาวิเคราะห์การวิจัยต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้คอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) มาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียน และข้อมูลเกี่ยวกับสภาพภาพของกลุ่มตัวอย่าง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ประกอบด้วย ค่าความถี่ (Frequency: f) และ ค่าร้อยละ (Percentage)

2. การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: SD) ในการวิเคราะห์ระดับการแสดงออกของภาวะผู้นำเทคโนโลยีดิจิทัล และระดับพฤติกรรมแสดงออก ในปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำเทคโนโลยีดิจิทัล โดยมีเกณฑ์การแปลความหมาย ดังนี้ (Wiersma, W., 1995)

4.51 - 5.00 หมายถึง มีพฤติกรรมการแสดงออกในระดับมากที่สุด

3.51 - 4.50 หมายถึง มีพฤติกรรมการแสดงออกในระดับมาก

2.51 - 3.50 หมายถึง มีพฤติกรรมการแสดงออกในระดับปานกลาง

1.51 - 2.50 หมายถึง มีพฤติกรรมการแสดงออกในระดับน้อย

1.00 - 1.50 หมายถึง มีพฤติกรรมการแสดงออกในระดับน้อยที่สุด

3. การวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) เพื่อวิเคราะห์ความตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) โดยใช้วิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis) และเพื่อตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างโมเดลตามทฤษฎีเชิงสมมติฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์

4. การตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดล (Goodness-of Fit Measures) ผู้วิจัยใช้ค่าสถิติไค - สแควร์ (Chi-square Statistics) ในการทดสอบสมมติฐานเพื่อหาความสอดคล้องมีค่าเป็นศูนย์ ค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้อง (Goodness-of-Fit Index: GFI) โดยใช้วัดความสอดคล้องก่อนปรับโมเดลค่า GFI หากมีค่ามากกว่า 0.90 แสดงว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ค่าดัชนีวัดความสอดคล้อง ที่ปรับแล้ว (Adjusted Goodness-of-Fit Index: AGFI) นำ GFI มาปรับแก้และคำนึงขนาดของความเป็นอิสระ (df) ค่านี้ใช้ เช่นเดียวกับ GFI และ AGFI ที่เข้าใกล้ 1 แสดงว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูล เชิงประจักษ์ (Wiratchai, N., 1999) ค่าความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่าพารามิเตอร์ (Root Mean Square Error of Approximation: RMSEA) เป็นค่าที่บ่งบอกถึงความไม่สอดคล้องของโมเดล ซึ่ง Browne, M. W. & Cudeck, R. ได้อธิบายว่า ค่า RMSEA ค่า RMSEA ที่น้อยกว่า .05 แสดงว่ามีความสอดคล้องสนิท (Close Fit) (Browne, M. W. & Cudeck, R., 1993)

5. การปรับโมเดล (Model Modification Indices: MI) ดำเนินการปรับบนพื้นฐานของทฤษฎีและงานวิจัยเป็นหลัก คือ จะตรวจสอบ ผลการประมาณค่าพารามิเตอร์ว่ามีความสมเหตุสมผลหรือไม่ โดยพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เชิงพหุคูณกำลังสอง (Squared Multiple Correlation) ให้มีความเหมาะสม และค่าความสอดคล้องรวม (Overall Fit) ว่าโดยภาพรวมแล้วโมเดลสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์เพียงใด และจะหยุดปรับโมเดล เมื่อพบว่าค่าสูงสุดของเศษเหลือในรูปคะแนนมาตรฐานน้อยกว่า 2.00 (Wiratchai, N., 1999)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลระดับการแสดงออกภาวะผู้นำเทคโนโลยีดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนเอกชนในระบบประเภทสามัญศึกษาภาคใต้ พบว่า โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.39$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.49 ค่าความเบ้เท่ากับ - 0.76 และค่าความโด่งเท่ากับ 0.23 แสดงว่ามีการกระจายของคะแนนน้อย การแจกแจงของตัวแปรเป็นโค้งเบ้ซ้าย และมีความโด่งมากกว่าปกติเล็กน้อย เมื่อพิจารณารายละเอียดเป็นรายข้อ พบว่า ส่วนใหญ่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากโดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การเลือกใช้สื่อเทคโนโลยีดิจิทัลที่เหมาะสมในการเข้าถึงนักเรียน ครู - อาจารย์ ผู้ปกครอง ชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องให้ได้มากที่สุด Facebook Twitter Line Instagram เป็นต้น ($\bar{X} = 4.73$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การเปิดโอกาสให้ครูผู้สอนได้สะท้อนแนวคิดในการทำงานร่วมกัน เพื่อพัฒนานวัตกรรมในการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนให้มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ($\bar{X} = 2.94$)

ผลการวิเคราะห์ระดับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำเทคโนโลยีดิจิทัล โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ย อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.36$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.52 ค่าความเบ้เท่ากับ - 0.73 และค่าความโด่งเท่ากับ 0.28 แสดงว่า มีการกระจายของคะแนนน้อย การแจกแจงของตัวแปรเป็นโค้งเบ้ซ้าย และมีความโด่งมากกว่าปกติเล็กน้อย เมื่อพิจารณาในแต่ละปัจจัย พบว่า ส่วนใหญ่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ปัจจัยความเป็นพลเมืองในยุคเทคโนโลยีดิจิทัล มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.43$) แสดงว่าผู้บริหารจะมีความระมัดระวังในการดาวน์โหลด และการอัปเดตซอฟต์แวร์หรือโปรแกรมในการใช้งานต่าง ๆ จากอินเทอร์เน็ต ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.66$) และน้อยที่สุด ($\bar{X} = 3.99$) คือ การไม่คัดลอกผลงานหรือขโมยความคิดของผู้อื่นโดยไม่อ้างอิงให้ถูกต้อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลรองลงมา คือ ปัจจัยสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัล มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.42$) มีการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการแจ้งความคืบหน้าในการเรียนของนักเรียนให้ผู้ปกครองรับทราบ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.66$) มีการนำระบบฐานข้อมูลของโรงเรียนมาช่วยในการตัดสินใจที่เกิดขึ้นภายในโรงเรียนได้อย่างถูกต้องและเป็นระบบ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = 3.99$) และปัจจัยคุณลักษณะผู้บริหารโรงเรียนยุคเทคโนโลยีดิจิทัล มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.34$) มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการสร้างความรู้ ความเข้าใจ ความมุ่งมั่น และแรงจูงใจ เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการสร้างวัฒนธรรมคุณภาพภายในโรงเรียน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.46$) และที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การยอมรับและพึงพอใจในความสามารถและผลงานของตนเองและผู้อื่น ($\bar{X} = 4.08$) ในขณะที่ปัจจัยการส่งเสริมและพัฒนาด้านใช้เทคโนโลยีดิจิทัล มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = 4.24$) การให้ความสำคัญของการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการจัดการศึกษาของโรงเรียนให้มีความสอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 ($\bar{X} = 4.38$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การสนับสนุนการนำแอปพลิเคชันเกี่ยวกับการศึกษา และมีการนำเทคโนโลยี AR VR และ AI มาใช้ในการโต้ตอบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครูผู้สอนกับนักเรียนได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว ($\bar{X} = 3.80$)

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ระดับของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำเทคโนโลยีดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนเอกชนในระบบประเภทสามัญศึกษาภาคใต้ โดยภาพรวม

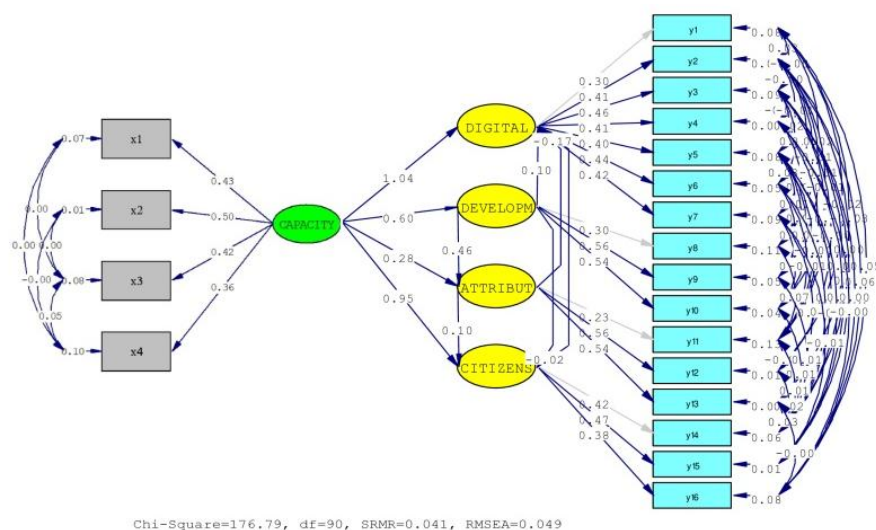
รายการ	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)
1. ปัจจัยสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัล	4.42
2. ปัจจัยการส่งเสริมและพัฒนาด้านใช้เทคโนโลยีดิจิทัล	4.24
3. ปัจจัยคุณลักษณะผู้บริหารโรงเรียนยุคเทคโนโลยีดิจิทัล	4.34
4. ปัจจัยความเป็นพลเมืองในยุคเทคโนโลยีดิจิทัล	4.43

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 2 โมเดลสมการโครงสร้างปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำเทคโนโลยีดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนเอกชนในระบบประเภทสามัญศึกษาภาคใต้ที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เป็นโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่รวมโมเดลการวัดไว้ 5 โมเดล มีตัวแปรแฝงภายนอก 1 ตัวแปร คือ สมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัล ตัวแปรแฝงภายใน มี 4 ตัวแปร ได้แก่ ภาวะผู้นำเทคโนโลยีดิจิทัล การส่งเสริมและพัฒนาด้านเทคโนโลยีดิจิทัล คุณลักษณะผู้บริหารโรงเรียนยุคเทคโนโลยีดิจิทัล และความเป็นพลเมืองในยุคเทคโนโลยีดิจิทัล ผลการตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลก่อนปรับ พบว่า มีค่าไค - สแควร์ (χ^2) เท่ากับ 4132.96 ค่าองศาอิสระ (df) เท่ากับ 160 ค่าไค - สแควร์สัมพันธ์ (χ^2/df) เท่ากับ 25.831 ผล คือ ไม่ผ่าน หมายความว่า ค่าไค - สแควร์มีนัยสำคัญทางสถิติ

ซึ่งไม่เป็นไปตามเงื่อนไข มีค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้องเปรียบเทียบ (CFI) เท่ากับ 0.74 (เกณฑ์ที่กำหนด > 0.90) ผล คือ ไม่ผ่านเกณฑ์ และมีค่าความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่าพารามิเตอร์ (RMSEA) เท่ากับ 0.249 ผล คือ ไม่ผ่านเกณฑ์ จึงสรุปได้ว่า โมเดลไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการปรับโมเดลโดยพิจารณาความเป็นไปได้ในเชิงทฤษฎี และอาศัยดัชนีปรับโมเดล (MI) พบว่า มีค่ามากที่สุด คือ ควรเพิ่มเส้นทางอิทธิพลระหว่างตัวแปรสังเกตได้ ให้มีการทำจัดหลักสูตรบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัล กับ ตัวแปรสังเกตการมีความรู้สึกจำเป็นเร่งด่วน (TE(8,11)) และได้ทำการดูค่าที่โปรแกรมเสนอแนะให้ปรับหรือค่ามากที่สุดแล้วก็วิเคราะห์ใหม่ โดยจะดูงานวิจัยทฤษฎีทางการบริหารและภาวะผู้นำเป็นหลัก และได้ทำการปรับโมเดลโดยได้เพิ่มเส้นความสัมพันธ์ระหว่างความคลาดเคลื่อนของตัวแปรสังเกตเป็น จำนวนทั้งหมด 74 เส้น หยุดปรับเมื่อได้ค่าสถิติตามเกณฑ์ดัชนีความสอดคล้องทำให้ได้โมเดลสุดท้าย คือ โมเดลเป็นไปตามสมมติฐานที่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ค่าไค - สแควร์ (χ^2) เท่ากับ 176.79 ค่าองศาอิสระ (df) เท่ากับ 90 ค่าไค - สแควร์สัมพันธ์ (χ^2/df) เท่ากับ 1.9643 (เกณฑ์ที่กำหนด < 2) ผลผ่านเกณฑ์ ค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้อง (GFI) เท่ากับ 1.00 (เกณฑ์ที่กำหนด > 0.90) ผล คือ ผ่านเกณฑ์ และมีค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้องเปรียบเทียบ (CFI) เท่ากับ 1.00 (เกณฑ์ที่กำหนด > 0.90) ผล คือ ผ่านเกณฑ์ ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 โมเดลสมการโครงสร้างปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำเทคโนโลยีดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนเอกชน
ในระบบประเภทสามัญศึกษาภาคใต้

การประเมินความสอดคล้องของโมเดล หลังจากที่ได้โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์แล้ว เพื่อให้ได้ผลการวิจัยเพิ่มขึ้น จึงได้ทำการประเมินความสามารถของตัวแปรสังเกตที่ใช้วัดตัวแปรแฝงในโมเดล โดยพิจารณาจากคามมีนัยสำคัญของน้ำหนักองค์ประกอบ และค่าความแปรปรวนเฉลี่ยของตัวแปรที่สังกัดได้ด้วย องค์ประกอบของตัวแปรแฝงที่ศึกษา พบว่า ตัวแปรต่าง ๆ ในโมเดลจะส่งอิทธิพลถึงกันทำให้ค่าต่าง ๆ ที่ได้จากการประเมินโมเดลการวัดโดยอิสระจากตัวแปรอื่น ๆ เปลี่ยนแปลงไป ดังนี้ 1) โมเดลการวัดภาวะผู้นำเทคโนโลยีดิจิทัล มีตัวแปรสังเกต 7 ตัว มีค่าความเชื่อถือได้ของตัวแปรสังเกตอยู่ระหว่าง 0.51 ถึง 0.79 และมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ

อยู่ระหว่าง 0.30 ถึง 0.46 ทำให้ทุกค่าเป็นบวกและแตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 จึงส่งผลให้มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุดและค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์สูงสุด คือ ความพร้อมในการยอมรับเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางเทคโนโลยี ส่วนต่ำสุด คือ การสื่อสาร 2) โมเดลการวัดสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัล มีตัวแปรสังเกต 4 ตัว มีค่าความเชื่อถือได้ของตัวแปรสังเกตอยู่ระหว่าง 0.56 ถึง 0.97 และมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง 0.36 ถึง 0.50 ทำให้ทุกค่าเป็นบวกและแตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 จึงส่งผลให้มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุดและค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์สูงสุด คือ มีทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลที่หลากหลาย ส่วนต่ำสุด คือ มีวิสัยทัศน์ 3) โมเดลการวัดการส่งเสริมและพัฒนาด้านเทคโนโลยีดิจิทัล มีตัวแปรสังเกต 3 ตัว มีค่าความเชื่อถือได้ของ ตัวแปรสังเกตอยู่ระหว่าง 0.45 ถึง 0.87 และมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง 0.30 ถึง 0.56 ทำให้ทุกค่าเป็นบวกและแตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 จึงส่งผลให้มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุดและค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์สูงสุด คือ การพัฒนาบุคลากรด้านเทคโนโลยีดิจิทัล ส่วนค่าต่ำสุด คือ มีการจัดทำหลักสูตรบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัล 4) โมเดลการวัดคุณลักษณะผู้บริหารโรงเรียนยุคเทคโนโลยีดิจิทัล มีตัวแปรสังเกต 3 ตัว มีค่าความเชื่อถือได้ของตัวแปรสังเกตอยู่ 0.30 ถึง 0.97 และมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง 0.23 ถึง 0.56 ทำให้ทุกค่าเป็นบวกและแตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 จึงส่งผลให้มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุดและค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์สูงสุด คือ ความฉลาดทางอารมณ์เข้าใจตนเองและผู้อื่น ส่วนค่าต่ำสุด คือ การมีความรู้สึกจำเป็นเร่งด่วน และ 5) โมเดลการวัดความเป็นพลเมืองในยุคเทคโนโลยีดิจิทัล มีตัวแปรสังเกต 7 ตัว มีค่าความเชื่อถือได้ของตัวแปรสังเกตอยู่ 0.65 ถึง 0.94 และมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง 0.38 ถึง 0.47 ทำให้ทุกค่าเป็นบวกและแตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ส่งผลให้มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุดและค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์สูงสุด คือ การเคารพต่อกฎหมายและกฎระเบียบ ส่วนต่ำสุด คือ วิธีการเสริมสร้างความปลอดภัยในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาระดับการแสดงออกภาวะผู้นำเทคโนโลยีดิจิทัล พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนเอกชนมี ระดับการแสดงออกภาวะผู้นำเทคโนโลยีดิจิทัลโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 ผู้บริหารควรมีการวางแผน ส่งเสริม สนับสนุน กำกับ ติดตามดูแล ให้คำปรึกษา และคอยอำนวยความสะดวกในการพัฒนาคณะครู - อาจารย์ และบุคลากรให้สามารถคิดค้นการนำเอาเทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรมทางการศึกษาต่าง ๆ มาใช้ในการปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดการเรียนการสอนให้อยู่ในรูปแบบระบบออนไลน์ มีการวัดผลประเมินผลที่ยืดหยุ่น เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ และนโยบายการจัดการศึกษาของรัฐบาลที่กำหนด สอดคล้องกับ Somjai, S., Sheninger, E. ได้สรุปว่า ผู้บริหารโรงเรียนเอกชนจะต้องมีความตระหนักถึงการเป็นผู้นำ และมีความเชื่อมั่นในการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในจัดสภาพแวดล้อม สามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างมีอาชีพ และผู้บริหารในยุคดิจิทัล จำเป็นต้องเรียนรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีการสื่อสารและเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ เพื่อสร้างภาพลักษณ์ให้โรงเรียนเป็นแหล่งการเรียนรู้ด้านเทคโนโลยีดิจิทัล และให้นักเรียนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ โดยการใช้โอกาสของเทคโนโลยีดิจิทัลในการสร้างเครื่องช่วยการเรียนรู้ของ

สถานศึกษาในการเข้าถึงองค์ความรู้จากผู้เชี่ยวชาญ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำเทคโนโลยีดิจิทัลมากที่สุด คือ ปัจจัยความเป็นพลเมืองในยุคเทคโนโลยีดิจิทัล (Somjai, S., 2018); (Sheninger, E., 2019) สอดคล้องกับ Buntham, T. ได้สรุปว่า การเป็นพลเมืองในยุคดิจิทัล ผู้บริหารจะต้องเป็นผู้นำทางการศึกษาที่เป็นแบบอย่างที่ดี มีการส่งเสริมให้เกิดความตระหนักในประเด็นทางสังคมจริยธรรมและกฎหมาย มีความรับผิดชอบ ซึ่งการเป็นผู้นำยุคสังคมดิจิทัล ผู้บริหารจะต้องเป็นบุคคลที่มีทักษะด้านการใช้งานนวัตกรรม รวมถึงการมีสมรรถนะตรงตามมาตรฐานด้านเทคโนโลยีของผู้บริหารบนพื้นฐานของหลักจริยธรรมและวัฒนธรรมที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงส่งผลให้องค์กรสามารถปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ และนำไปสู่การพัฒนางานองค์กรได้อย่างยั่งยืน

ปัจจัยที่มีอิทธิพลรองลงมา ได้แก่ ปัจจัยสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัล และปัจจัยคุณลักษณะผู้บริหารโรงเรียนยุคเทคโนโลยีดิจิทัล (Buntham, T., 2016) โดยที่ สำนักงานคณะกรรมการการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้กำหนดกรอบสมรรถนะดิจิทัลของประเทศไทยไว้ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการรู้ดิจิทัล (Digital Literacy) ด้านการใช้ดิจิทัล (Digital Skill/ICT Skill) ด้านการแก้ปัญหาด้วยเครื่องมือดิจิทัล (Problem Solving with Digital Tools) และด้านการปรับตัวการเปลี่ยนแปลงดิจิทัล (Adaptive Digital Transform) และได้รับความเห็นชอบจากมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 26 กันยายน 2560 ในการระบุถึงแนวทางการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลของข้าราชการและบุคลากรภาครัฐเพื่อเป็นการปรับเปลี่ยนรัฐบาลให้เป็นรัฐบาลดิจิทัล ยังได้สอดคล้องกับ Laocharoen, N. et al. ได้กล่าวว่า ผู้บริหารโรงเรียนเอกชนรุ่นใหม่มักจะมีทักษะทางเทคโนโลยีดิจิทัลสูงกว่า เพราะผู้ที่จบการศึกษาในยุคปัจจุบันจะได้ศึกษาวิชาพื้นฐานคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีดิจิทัลมากขึ้น (Laocharoen, N. et al., 2024)

Sanongphan, P. ได้สรุปว่า ผู้บริหารโรงเรียนในศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องมีทักษะและสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลเพิ่มมากขึ้น จึงจะประสบความสำเร็จ หากผู้บริหารขาดทักษะและสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลแล้ว อาจส่งผลให้ไม่ประสบความสำเร็จในการบริหารโรงเรียนได้ ส่วนปัจจัยคุณลักษณะผู้บริหารโรงเรียนยุคเทคโนโลยีดิจิทัล (Sanongphan, P., 2014) Sheninger, E. ได้กล่าวว่า ผู้บริหารโรงเรียนต้องมีภาวะผู้นำดิจิทัล เพราะการมีภาวะผู้นำ คือ การที่ผู้บริหารมีคุณลักษณะ พฤติกรรม ความสามารถ และการแสดงออกในการนำองค์กร ซึ่งผู้บริหารเปรียบเสมือนกุญแจสำคัญในการเปลี่ยนแปลงทั้งในทางปฏิบัติและวัฒนธรรมของโรงเรียน (Sheninger, E., 2019) สอดคล้องกับ Luanpasitsakul, T. & Intarak, P. ได้ให้คิดเห็นถึงคุณลักษณะผู้บริหารโรงเรียนขั้นพื้นฐานที่สอดคล้องกับเป้าหมายการศึกษาของนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ประกอบด้วย คุณลักษณะที่สอดคล้องกับเป้าหมายการศึกษาด้านความเท่าเทียมและเสมอภาคของผู้เรียน ด้านโอกาสในการเข้ารับ ด้านคุณภาพของระบบ ด้านเป้าหมายการศึกษา ด้านประสิทธิภาพ (Efficiency) ของการบริหารจัดการ ด้านการบริหารจัดการ (Management) ที่มีประสิทธิภาพ ด้านการเรียนรู้ที่สร้างคุณลักษณะที่สอดคล้องกับไทยแลนด์ 4.0 ด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตและทักษะอาชีพ ด้านสร้างองค์ความรู้และทักษะที่สำคัญจำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 ด้านการตอบสนองการเปลี่ยนแปลงของครู ด้านการตอบสนองการเปลี่ยนแปลงของโรงเรียน ด้านกฎหมายที่รองรับการจัดการศึกษาให้มีอิสระ และด้านความรับผิดชอบต่อ ปัจจัยที่มีอิทธิพลน้อยที่สุด คือ ปัจจัยการส่งเสริมและพัฒนาด้านใช้เทคโนโลยีดิจิทัล (Luanpasitsakul, T. & Intarak, P., 2021) และ Ritcharoon, P. ได้กล่าวว่า เนื่องจากกระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดให้สถาบันการศึกษาทุกแห่งมีการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการกระบวนการจัดการศึกษาผ่านระบบดิจิทัลอย่างทั่วถึงและเต็มประสิทธิภาพ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายการจัดการศึกษาของ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติและแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 (Ritcharoon, P., 2014) สอดคล้องกับแนวคิดของ Intaramanee, S. ที่ได้กล่าวว่า ผู้บริหารโรงเรียนในยุคดิจิทัลต้องมีทักษะเกี่ยวกับการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีและสารสนเทศ เพื่อส่งเสริมให้ครูนำเทคโนโลยีและสารสนเทศใหม่ ๆ มาสร้างความโดดเด่นที่แตกต่างจากโรงเรียนอื่น ๆ ให้มีประสบการณ์ที่เหนือความคาดหมายกับผู้เรียน ผู้ปกครอง และผู้เกี่ยวข้อง จัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมการทำงานวัฒนธรรมองค์กร ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ ผลักดันให้ครู และผู้เรียนคิดค้นนวัตกรรมการบริหารจัดการและนวัตกรรมการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีการใช้ประโยชน์จากความรู้ ความเชี่ยวชาญ และศักยภาพของครู ผู้เรียน และผู้เกี่ยวข้อง (Intaramanee, S., 2019) เช่นเดียวกับ Kim, M. & Choi, D. ได้เพิ่มเติมว่า การนำหลักสูตรและการเรียนรู้แบบดิจิทัลไปใช้ในการจัดการศึกษา ช่วยเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ สามารถให้ข้อเสนอแนะ สร้างความเข้าใจที่รวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการประเมิน การจำลองภาพ การเล่นเกม ทำให้ทั้งผู้เรียนและผู้สอนเข้าถึงข้อมูล สามารถประเมินการเรียนรู้ก่อนจะเข้าสู่บทเรียนในขั้นต่อไปอย่างเต็มศักยภาพ (Kim, M. & Choi, D., 2018) และ Richardson, J. W. ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า ยังช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ตลอดเวลา สามารถเข้าถึงการเรียนรู้ได้ในสถาบันการศึกษาทุกระดับอีกด้วย (Richardson, J. W., 2011)

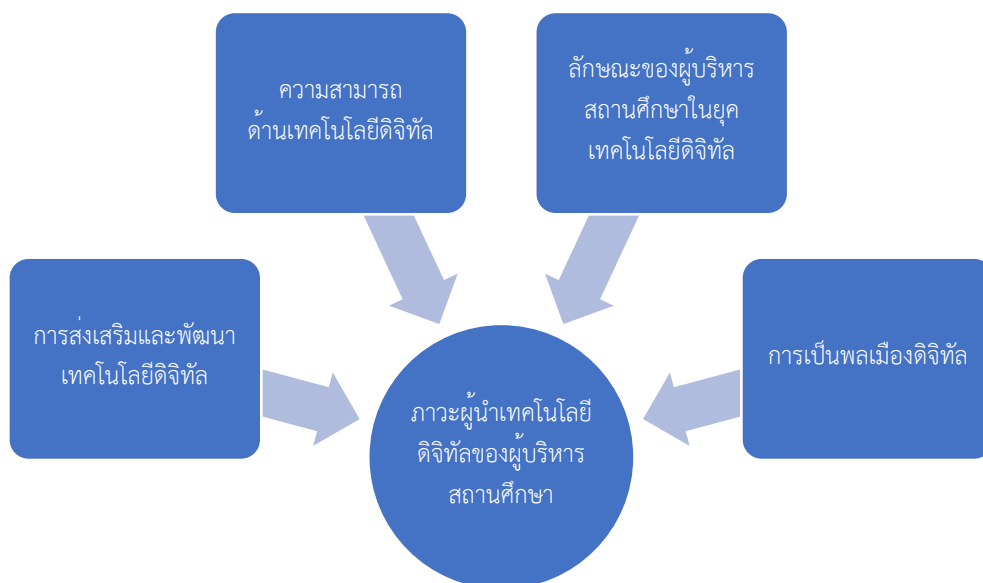
2. โมเดลสมการโครงสร้างปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำเทคโนโลยีดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนเอกชน ในระบบประเภทสามัญศึกษาภาคใต้ ได้พัฒนาขึ้นมาจากแนวคิด ทฤษฎีและการทบทวนวรรณกรรม จึงส่งผลให้เกิดความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังนี้ ปัจจัยที่มีอิทธิพล ประกอบด้วย 1) สมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัล 2) การส่งเสริมและพัฒนาด้านเทคโนโลยีดิจิทัล 3) คุณลักษณะผู้บริหารโรงเรียนยุคเทคโนโลยีดิจิทัล และ 4) ความเป็นพลเมืองในยุคเทคโนโลยีดิจิทัลร่วมกัน สามารถนำมาใช้ได้จริง โดยมีค่าความแปรปรวนของภาวะผู้นำเทคโนโลยีดิจิทัลได้ร้อยละ 97 มีความหมายว่า โมเดลสมการโครงสร้างมีความสัมพันธ์กันระหว่างตัวแปรที่เป็นปัจจัยทั้ง 4 ตัวแปร ซึ่งในการนำโมเดลไปใช้งานนั้น จะต้องมีการผสมผสานปัจจัยทั้ง 4 ด้านให้มีความสมดุลกันในการบริหารงานโรงเรียน จึงจะส่งผลให้เกิดเป็นภาวะผู้นำเทคโนโลยีดิจิทัลทั้ง 7 ด้าน ดังนี้ 1) การสื่อสาร 2) การประชาสัมพันธ์ 3) การสร้างภาพลักษณ์ 4) การสร้างความมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ของนักเรียน 5) การพัฒนาสู่ความเป็นมืออาชีพ 6) ความพร้อมในการยอมรับเกี่ยวกับภาพแวดล้อมทางเทคโนโลยี และ 7) การใช้โอกาสผลักดันองค์กร อีกทั้งด้วยสภาพบริบทของสังคมในยุคปัจจุบันได้การเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างรวดเร็ว รวมถึงได้มีสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 จึงส่งผลกระทบต่อจัดการศึกษาของโรงเรียนเป็นอย่างมาก ทำให้กลายเป็นปัจจัยสำคัญให้ผู้บริหารจำเป็นต้องพัฒนาตนเองให้มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้งาน และต้องมีการส่งเสริม สนับสนุนให้ คณะครู - อาจารย์ บุคลากรของโรงเรียนให้มีความสามารถในการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาบูรณาการการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับบริบทของสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน สอดคล้องกับ Boonchan, B. ที่เสนอแนะว่า ผู้นำยุคใหม่ต้องสามารถใช้เทคโนโลยีได้ เป็นผู้ที่เข้าใจ และเห็นผลกระทบของเทคโนโลยี ในขณะที่เดียวกันก็จะทำให้เกิดปัญหาหรือช่องว่างระหว่างผู้ที่มีและไม่มีเทคโนโลยีสมัยใหม่ ดังนั้น ผู้นำยุคใหม่ต้องสามารถทำให้ช่องว่างนี้แคบลง (Boonchan, B., 2011) และสอดคล้องกับ Sawangsr, S. ได้เพิ่มเติมว่า องค์ประกอบของภาวะผู้นำด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่จำเป็น ต้องสามารถพัฒนาผู้บริหารโรงเรียน

ขั้นพื้นฐานได้ตามกรอบมาตรฐานเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการศึกษาสำหรับโรงเรียนขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ 6 ด้าน ได้แก่ 1) การบริหารจัดการภายในโรงเรียน 2) โครงสร้างพื้นฐาน 3) กระบวนการเรียนรู้ 4) ทรัพยากรการเรียนรู้ 5) การเรียนการสอน และ 6) ความร่วมมือภาครัฐ เอกชนและชุมชน (Sawangsr, S., 2010)

องค์ความรู้ใหม่

การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างชี้ให้เห็นว่าปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำเทคโนโลยีดิจิทัลประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ 1) สมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัล ซึ่งเป็นความรู้และทักษะในการใช้เทคโนโลยี 2) การส่งเสริมและพัฒนาด้านเทคโนโลยีดิจิทัล ซึ่งรวมถึงการสนับสนุนทรัพยากรและการฝึกอบรม 3) คุณลักษณะผู้บริหารโรงเรียนยุคเทคโนโลยีดิจิทัล ที่เน้นวิสัยทัศน์และความสามารถในการปรับตัว และ 4) ความเป็นพลเมืองในยุคเทคโนโลยีดิจิทัล ที่สะท้อนถึงจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม ผลการวิจัยยืนยันว่าโมเดลที่ได้มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาผู้บริหารเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำเทคโนโลยีดิจิทัลให้เหมาะสมต่อการบริหารการศึกษาในยุคดิจิทัล โดยสามารถนำเสนอแผนภาพแสดงความเชื่อมโยงสัมพันธ์ ดังภาพข้างล่าง

ภาพที่ 2 องค์ประกอบภาวะผู้นำเทคโนโลยีดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา

สรุปและข้อเสนอแนะ

ข้อสรุปผลการวิจัย ผลการวิจัยพบว่า 1) ผู้บริหารโรงเรียนเอกชนในระบบประเภทสามัญศึกษาภาคใต้มีระดับการแสดงออกภาวะผู้นำเทคโนโลยีดิจิทัล อยู่ในระดับมากที่สุด มีการเลือกใช้สื่อเทคโนโลยีดิจิทัลที่เหมาะสมในการเข้าถึงนักเรียน ครู ผู้ปกครอง ชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องมากที่สุด 2) โมเดลสมการโครงสร้างปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำเทคโนโลยีดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนเอกชนในระบบประเภทสามัญศึกษาภาคใต้ มีปัจจัยที่มีอิทธิพล

ประกอบด้วย 2.1) สมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัล 2.2) การส่งเสริมและพัฒนาด้านเทคโนโลยีดิจิทัล 2.3) คุณลักษณะผู้บริหารโรงเรียนยุคเทคโนโลยีดิจิทัล และ 2.4) ความเป็นพลเมืองในยุคเทคโนโลยีดิจิทัลร่วมกัน ซึ่งสามารถนำมาใช้ได้จริง และมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ จากผลการวิจัย มีข้อเสนอแนะ ดังนี้ 1) ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย ประกอบด้วย 1.1) กระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานที่กำกับดูแลโรงเรียนเอกชน ควรกำหนดนโยบายพัฒนาภาวะผู้นำเทคโนโลยีดิจิทัลของผู้บริหารให้เป็นหนึ่งในตัวชี้วัดหลักในการประเมินคุณภาพสถานศึกษา เพื่อกระตุ้นให้มีการพัฒนาทักษะและสมรรถนะอย่างต่อเนื่อง 1.2) จัดตั้งโครงการสนับสนุนด้านงบประมาณและทรัพยากรเพื่อการพัฒนาสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัล ทั้งในด้านเครื่องมือ อุปกรณ์ และระบบสารสนเทศ เพื่อให้ผู้บริหารและบุคลากรสามารถปรับตัวเข้าสู่การบริหารจัดการในยุคดิจิทัลได้อย่างเต็มศักยภาพ 1.3) ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา ในการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ด้านเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และนวัตกรรมการบริหารโรงเรียนยุคใหม่ และ 1.4) ผลักดันนโยบายการอบรมและพัฒนาอย่างเป็นระบบ ที่เน้นทั้งด้านทักษะเทคโนโลยีและคุณลักษณะผู้นำ เช่น การคิดเชิงกลยุทธ์ การแก้ปัญหาเชิงซับซ้อน และความเป็นพลเมืองดิจิทัล 2) ข้อเสนอแนะระดับปฏิบัติ ประกอบด้วย 2.1) ผู้บริหารควรวางแผนการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในโรงเรียนให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์และพันธกิจของสถานศึกษา พร้อมกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนในการพัฒนาสมรรถนะของครูและบุคลากร 2.2) จัดกิจกรรมฝึกอบรมและเวิร์กช็อปที่เน้นการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในเชิงปฏิบัติ เพื่อเพิ่มทักษะและความมั่นใจของครูและบุคลากรในโรงเรียน 2.3) พัฒนาระบบการสื่อสารระหว่างโรงเรียนกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน) ผ่านช่องทางดิจิทัลที่หลากหลาย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเข้าถึงและการมีส่วนร่วม 2.4) จัดให้มีการประเมินและติดตามความก้าวหน้าของการพัฒนาภาวะผู้นำเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างต่อเนื่อง โดยใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์มาวิเคราะห์และปรับปรุงแนวทางการดำเนินงาน และ 2.5) ส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่สนับสนุนการเรียนรู้และนวัตกรรม โดยเน้นการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือขับเคลื่อนการพัฒนาโรงเรียนอย่างยั่งยืน และ 3) ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ประกอบด้วย 3.1) ควรมีการทำวิจัยเปรียบเทียบโมเดลสมการโครงสร้างภาวะผู้นำเทคโนโลยีดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนของรัฐและเอกชน เพื่อจะได้ทราบถึงปัจจัยของภาวะผู้นำเทคโนโลยีดิจิทัลที่มีความเหมือนหรือความแตกต่างกันอย่างไร อันจะเป็นแนวทางในการพัฒนาได้อย่างถูกต้องเหมาะสมต่อไป และ 3.2) ควรเพิ่มการวิจัยเชิงคุณภาพเข้าไปศึกษาในเชิงลึกในเรื่องของภาวะผู้นำเทคโนโลยีดิจิทัล เนื่องจากการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยสนใจเฉพาะตัวแปรที่เป็นพฤติกรรมกรรมการแสดงออกของผู้บริหารโรงเรียนเอกชนเท่านั้น ดังนั้น หากมีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจะมีประโยชน์ในการอธิบายภาวะผู้นำเทคโนโลยีดิจิทัลได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- Boonchan, B. (2011). A Structural Equation Model of Technology Leadership for Basic School Administrators. In Thesis Doctor of Philosophy Educational Administration. Khon Kaen University.
- Browne, M. W. & Cudeck, R. (1993). Alternative ways of assessing model fit. In Bollen, K. A. & Lon, J. S. (Eds.), Testing structural equation models (pp. 136-162). Newbury Park, CA: Sage.

- Buntham, T. (2016). Leadership in the digital economy era and sustainable development of financial organizations. Education. King Mongkut's University of Technology North Bangkok Industrial Education Journal, 7(1), 223-224.
- Chantaphong, S. & Tonghui, T. (2020). World economy, Thai economy after COVID-19: global revolution disease, overhaul to the future, new way of life. Retrieved April 17, 2021, from https://www.bot.or.th/th/research-and-publications/articles-and-publications/articles/Article_1Mar2020.html
- Hair, J. F. et al. (1995). Multivariate Data Analysis. (3rd ed.). New York: Macmillan Publishing Company.
- Intaramanee, S. (2019). School Management in Digital Era. UMT Poly Journal ISSN, 16(1), 353-360.
- Kim, M. & Choi, D. (2018). Development of Youth Digital Citizenship Scale and Implication for Educational Setting. Educational Technology & Society, 21(1), 155-171.
- Laocharoen, N. et al. (2024). Digital technology competencies of educational institution administrators in the 4.0 era. Interdisciplinary Academic and Research Journal, 4(3), 881-892.
- Luanpasitsakul, T. & Intarak, P. (2021). The characteristics of basic education school administrator in accordance with education goal of Thailand 4.0. Sangtam Journal, 13(2), 183-206.
- Office of Policy and Strategy Office of the Permanent Secretary Ministry of Education. (2020). Strategic plan of the Ministry of Education. (2020 - 2022). Bangkok: Office of the Permanent Secretary Ministry of Education.
- Office of the Education Council. (2016). Education reform for the future of Thailand, Stability, Prosperity, Sustainability Prime Minister's Education Policy (General Prayut Chan-ocha). Bangkok: 21 Century.
- Richardson, J. W. (2011). Technology Leadership in Native AmSheninger an Schools. Journal of Research in Rural Education, 26(7), 1-14.
- Ritcharoon, P. (2014). A Research and Development of the Teachers and Education Personnel Development Policy. T Journal of Education Studies Burapha University, 6(1), 1-9.
- Sanongphan, P. (2014). 21st Century School Administrator Skills under the Udonthani Primary Educational Service Area Office 3 (Master of education thesis, program in Educational Administration). Khonkaen: Khonkaen University.
- Sawangsr, S. (2010). Development of the Information and Communication Technology Leadership for the School Administrators in Basic Education Schools in Northeastern. Parichart Journal, 23(2), 111-120.
- Sheninger, E. (2019). Digital Leadership: Changing Paradigms for Changing Times. (2nd ed.). Singapore: SAGE Publications Asia-Pacific Pte.

- Siamrath Online. (2020). Experts suggest 5 tricks for educational administrators in the digital age. Retrieved August 15, 2025, from <https://siamrath.co.th/n/147889>
- Somjai, S. (2018). School Administration by Technology Leadership. Dusit Thani College Journal, 12(1), 350-363.
- Wiersma, W. (1995). Research methods in education: An introduction. Boston: Allyn & Bacon.
- Wiratchai, N. (1999). LISREL Model: Statistical Analysis for Research. (3rd ed.). Bangkok: Faculty of Education Chulalongkorn University.
- Youngs, H. (2020). Education in the Digital Age: Healthy and Happy Children, Educational Research and Innovation. Paris: OECD Publishing.

พลวัตการบริหารจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานในโรงเรียนขยายโอกาสในยุควิถีปกติถัดไป*

THE DYNAMICS OF BLENDED LEARNING MANAGEMENT IN OPPORTUNITY EXPANSION SCHOOLS: IMPLICATIONS FOR THE NEXT NORMAL ERA

พงษ์วุฒิ ดวงศรี*, ทรงยศ แก้วมงคล, ขวัญหญิง ศรีประเสริฐภาพ

Phongwut Dongsri*, Songyos Kawmongkon, Khawanying Sriprasertpap

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

Faculty of Education, North Bangkok University, Bangkok, Thailand

Corresponding author E-mail: Pong_wut12025@hotmail.com

บทคัดย่อ

ในช่วงหลังวิกฤตโควิด-19 ระบบการศึกษาไทยต้องเผชิญความเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านรูปแบบการเรียนรู้ การจัดการทรัพยากร และการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในฐานะกลไกสำคัญที่ช่วยให้เด็กในพื้นที่ชนบทและด้อยโอกาสได้รับการศึกษา กลับต้องเผชิญข้อจำกัดเชิงโครงสร้างหลายประการ ทั้งการขาดแคลนครูเฉพาะทาง งบประมาณจำกัด ความไม่พร้อมด้านเทคโนโลยี และข้อจำกัดในการบริหารจัดการเรียนรู้ที่ยังคงยึดติดกับรูปแบบเดิม ส่งผลให้การจัดการเรียนรู้ไม่สามารถตอบสนองต่อบริบทยุคดิจิทัลและความต้องการของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ วิกฤตโควิด-19 ยังสะท้อนช่องว่างด้านทักษะดิจิทัลของครูและผู้เรียน รวมถึงความไม่เสมอภาคในการเข้าถึงสื่อและเทคโนโลยี บทความวิชาการนี้จึงมุ่งสำรวจและสังเคราะห์พลวัตของการบริหารจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานในโรงเรียนขยายโอกาส ภายใต้บริบทวิถีปกติถัดไป โดยอาศัยแนวคิดเชิงทฤษฎีและเชิงประจักษ์ ได้แก่ แนวคิดการเรียนรู้แบบผสมผสาน ทฤษฎีพลวัต ทฤษฎีคอนสตรัคติวิซึม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนากอบแนวคิดเชิงพลวัตที่สะท้อนทั้งความลึกซึ้งทางทฤษฎีและการประยุกต์ใช้ ผลการสังเคราะห์ชี้ว่า โรงเรียนขยายโอกาสต้องพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการการพัฒนาครู การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม การเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ยืดหยุ่น และการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างสมดุล พร้อมทั้งผลักดันนโยบายพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของครู การลงทุนในโครงสร้างพื้นฐาน และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ชุมชน และหน่วยงานการศึกษา เพื่อยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ ลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างความยั่งยืนทางการศึกษาในยุควิถีปกติถัดไปอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: โรงเรียนขยายโอกาส, การเรียนรู้แบบผสมผสาน, วิถีปกติถัดไป, พลวัตการศึกษา, การบริหารจัดการศึกษา

Abstract

In the post-COVID-19 era, the Thai education system has undergone significant transformations in learning formats, resource management, and efforts to reduce educational inequality. Opportunity Expansion Schools (OES), which play a vital role in providing equitable education access for children in rural and disadvantaged areas, continue to face structural limitations such as a shortage of qualified teachers, restricted budgets, inadequate technological readiness, and persistent reliance on conventional management approaches. These constraints hinder effective responses to the digital-age context and the learning needs of 21st-century students. The COVID-19 crisis has further exposed gaps in digital literacy among teachers and learners, as well as disparities in access to educational media and technology. Accordingly, this academic article aims to explore and synthesize the dynamics of blended learning management in OES within the context of the Next Normal. The study draws upon theoretical and empirical perspectives, including the concepts of blended learning, dynamic theory, constructivism, and related research, to develop a dynamic conceptual framework that reflects both theoretical depth and practical applicability. The synthesis indicates that OES must develop management strategies that integrate teacher professional development, the utilization of technology and innovation, the cultivation of adaptive organizational culture, and balanced stakeholder participation. Furthermore, the study emphasizes the importance of policy implementation to enhance teachers' digital competencies, invest in technological infrastructure, and strengthen collaborative networks among schools, communities, and educational agencies. These measures collectively aim to improve learning quality, reduce educational inequality, and promote sustainable educational development in the Next Normal era.

Keywords: Blended Learning, Opportunity Expansion Schools (OES), Dynamic Framework, Next Normal, Educational Management

บทนำ

ทักษะทางสังคมโลกในศตวรรษที่ 21 กำลังเผชิญความพลวัตและความไม่แน่นอนจากพัฒนาการก้าวกระโดดของนวัตกรรมและเทคโนโลยี ควบคู่กับการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและรูปแบบการเรียนรู้ของผู้คน (เชษฐรัฐ กองรัตน์, 2565) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วิกฤตการณ์โควิด-19 ได้เร่งให้เกิด “วิถีความปกติใหม่” (New Normal) ที่เปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนรู้ไปโดยสิ้นเชิง สร้างแรงกดดันให้ระบบการศึกษาต้องปรับตัวเพื่อรับมือกับบริบทที่ซับซ้อนและท้าทายยิ่งขึ้น (ศดานันท์ เลียบภูเขียว และยุทธศาสตร์ กงเพชร, 2567) ในบริบทนี้ “การเรียนรู้แบบผสมผสาน” (Blended Learning) จึงได้รับความสนใจในฐานะแนวทางสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษาในยุคหลังโควิด-19

การเรียนรู้แบบผสมผสาน หมายถึง การบูรณาการระหว่างการเรียนการสอนแบบพบหน้า (face-to-face) และแบบออนไลน์ เพื่อดึงจุดแข็งของแต่ละรูปแบบมาสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพสูง งานวิจัยเชิงบรรณมิติที่วิเคราะห์บทความ 4,059 เรื่องจากฐานข้อมูล Scopus ระหว่างปี ค.ศ. 1965 - 2022 โดยใช้ซอฟต์แวร์ VOSviewer และ Leximancer พบว่า การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้แบบผสมผสานมีแนวโน้มเติบโตอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2006 เป็นต้นมา โดยมีสาขาสังคมศาสตร์ คอมพิวเตอร์ แพทยศาสตร์ และวิศวกรรมศาสตร์เป็นสาขานำ ขณะที่ประเทศที่มีอิทธิพลทางวิชาการสูงสุด ได้แก่ สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร จีน และออสเตรเลีย ผลการวิเคราะห์ยังชี้ให้เห็นว่าการเรียนรู้แบบผสมผสานมุ่งเน้นประเด็นการใช้เทคโนโลยีในช่วงวิกฤต แนวโน้มการศึกษาและเทคโนโลยีร่วมสมัย สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ออนไลน์ คุณลักษณะของผู้เรียน และแนวทางการสอน ซึ่งล้วนเป็นประเด็นสำคัญที่สะท้อนการเปลี่ยนผ่านสู่โครงสร้างใหม่ของการศึกษาในศตวรรษที่ 21 (Tonbuloglu, B. & Tonbuloglu, I., 2023)

สำหรับประเทศไทย โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ซึ่งมีจำนวนมากที่สุดในระบบ กลับต้องเผชิญข้อจำกัดเชิงโครงสร้างที่ส่งผลต่อคุณภาพการจัดการศึกษา ทั้งในมิติของทรัพยากร เช่น การขาดแคลนครูเฉพาะทาง งบประมาณและสื่อการเรียนรู้ที่ไม่เพียงพอ ตลอดจนการบริหารจัดการที่ต้องรองรับผู้เรียนที่มีความหลากหลาย การแสวงหากลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและตอบสนองต่อความแตกต่างระหว่างผู้เรียน จึงเป็นความจำเป็นเร่งด่วน (รัชณี เตชะ และคณะ, 2567) อย่างไรก็ตาม งานวิจัยจำนวนมากที่ผ่านมาเน้นการประยุกต์ใช้การเรียนรู้แบบผสมผสานในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา ขณะที่บริบทของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในพื้นที่ชนบทยังได้รับการศึกษาอย่างจำกัด โดยเฉพาะในด้านการบริหารจัดการเรียนรู้หลังยุคโควิด-19 ในบริบทการเปลี่ยนผ่านสู่ “วิถีปกติถัดไป” (Next Normal) ซึ่งหมายถึง ระยะเวลาเชิงรุกของระบบการศึกษาหลังวิกฤตที่มุ่งสร้างความยืดหยุ่น ยั่งยืน และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต “การบริหารจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน” จึงกลายเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนโรงเรียนขยายโอกาสให้สามารถตอบสนองต่อสภาพสังคมโลกที่เปลี่ยนไปได้อย่างแท้จริง ทั้งนี้ คำว่า “พลวัต” ในบริบทของบทความนี้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงเชิงระบบของการบริหารจัดการเรียนรู้ ทั้งในดำนนโยบาย กระบวนการบริหาร และปฏิสัมพันธ์ระหว่างครู ผู้เรียน และเทคโนโลยี ที่ส่งผลต่อคุณภาพการเรียนรู้ในระยะยาว

ดังนั้น บทความวิชาการนี้จึงมุ่งสำรวจและสังเคราะห์พลวัตของการบริหารจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานในโรงเรียนขยายโอกาส ภายใต้บริบทวิถีปกติถัดไป เพื่อวิเคราะห์ความท้าทาย โอกาส และแนวทางเชิงนโยบายที่สามารถยกระดับคุณภาพการศึกษาของไทยให้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 อย่างยั่งยืน (Hrastinski, S., 2019); (Ibarra-Vargas, S. et al., 2023)

แนวคิดการเรียนรู้แบบผสมผสาน

การเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) ถือเป็นแนวคิดสำคัญที่เปลี่ยนโฉมระบบการศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยมีรากฐานมาจากการพัฒนาอย่างต่อเนื่องทั้งในทางทฤษฎีและการปฏิบัติเป็นเวลาหลายทศวรรษ จุดเริ่มต้นของการเรียนรู้แบบผสมผสานเกิดขึ้นในช่วงทศวรรษ 1960 ภายในกระบวนการฝึกอบรมพนักงานขององค์กรขนาดใหญ่ เช่น IBM และ Boeing ซึ่งต้องการลดข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่ในการอบรมบุคลากรจำนวนมากให้มี

ทักษะและความรู้ในมาตรฐานเดียวกัน การจัดการฝึกอบรมในระยะเริ่มแรกมุ่งเน้นไปที่การผสมผสานจุดแข็งของการเรียนการสอนแบบเผชิญหน้า (Face-to-face Learning) ที่ช่วยสร้างปฏิสัมพันธ์โดยตรงและถ่ายทอดวัฒนธรรมองค์กรควบคู่กับการใช้เทคโนโลยีเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเข้าถึงเนื้อหาได้กว้างและยืดหยุ่นมากขึ้น

เมื่อเข้าสู่ทศวรรษ 1990 การขยายตัวของการเรียนรู้อิเล็กทรอนิกส์ (e-Learning) ทำให้การเรียนรู้ผ่านสื่อดิจิทัลและระบบออนไลน์ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย แต่รูปแบบดังกล่าวกลับเผชิญข้อจำกัดหลายด้าน โดยเฉพาะเรื่องการสร้างแรงจูงใจ การมีส่วนร่วมของผู้เรียน และการปฏิสัมพันธ์เชิงลึกระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน ผลลัพธ์ดังกล่าวนำไปสู่การแสวงหาวิธีที่ไม่เพียงแต่รวมรูปแบบการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน แต่บูรณาการให้เกิดเป็นระบบการเรียนรู้ที่สมบูรณ์และต่อเนื่อง นักวิจัยด้านการศึกษาก็ได้พัฒนาแนวคิดการเรียนรู้แบบผสมผสานให้ก้าวไปไกลกว่าการใช้เครื่องมือออนไลน์ควบคู่กับการเรียนการสอนแบบพบหน้า แต่ยกระดับให้เป็นกระบวนการออกแบบการเรียนรู้เชิงระบบที่คำนึงถึงวัตถุประสงค์ วิธีการเรียน เนื้อหา กิจกรรม สื่อ เทคโนโลยี และระบบการประเมินผลที่สอดคล้องกัน (Tonbuloglu, B. & Tonbuloglu, I., 2023)

แนวคิดการเรียนรู้แบบผสมผสานได้รับการพัฒนาโดยอาศัยรากฐานทางทฤษฎีจากหลายศาสตร์เข้าด้วยกัน ประการแรก คือ ทฤษฎีระบบ (Systems Theory) ของ Bertalanffy, L. v. ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการเรียนรู้ต้องถูกออกแบบให้เป็นระบบที่ทุกองค์ประกอบเชื่อมโยงกันอย่างสอดคล้องและส่งผลต่อกัน การจัดการเรียนการสอนแบบนี้จึงไม่สามารถแยกพิจารณาผู้เรียน ครู เนื้อหา หรือสภาพแวดล้อมออกจากกัน แต่ต้องมองอย่างเป็นองค์รวม ประการที่สอง คือ ทฤษฎีการสื่อสารทางการศึกษา (Educational Communication Theory) ซึ่งทำให้การเรียนรู้แบบผสมผสานพัฒนาจากการสื่อสารทางเดียวสู่การสร้าง “การสื่อสารแบบมีปฏิสัมพันธ์” ที่ผู้เรียนมีบทบาทเป็นผู้สร้างความหมายของการเรียนรู้ร่วมกับผู้สอน และสอดคล้องกับแนวคิดคอนสตรัคติวิซึม (Constructivism) ที่เชื่อว่าความรู้เกิดจากการตีความและการเชื่อมโยงประสบการณ์ของผู้เรียนเอง (Bertalanffy, L. v., 1968) การศึกษาของ Reigeluth C. M. & Carr-Chellman, A. A. ในหนังสือ Instructional-Design Theories and Models: Building a Common Knowledge Base ได้ขยายความเกี่ยวกับอิทธิพลของทฤษฎีระบบต่อการออกแบบการเรียนรู้แบบผสมผสาน โดยระบุว่า การเรียนรู้แบบผสมผสานที่มีประสิทธิภาพต้องออกแบบอย่างเป็นระบบ (Systematic Design) (Reigeluth C. M. & Carr-Chellman, A. A., 2009) ซึ่งคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ได้แก่ วัตถุประสงค์การเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ บทบาทของผู้สอนและผู้เรียน และการประเมินผล Bower, M. et al. ได้นำเสนอกรอบแนวคิดในการออกแบบการเรียนรู้แบบผสมผสานตามแนวทางของทฤษฎีระบบในวารสาร Educational Media International ซึ่งเน้นความสำคัญของการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ในระบบการเรียนรู้ และพบว่า การออกแบบที่คำนึงถึงความสัมพันธ์เชิงระบบระหว่างผู้เรียน ผู้สอน เทคโนโลยี และบริบทการเรียนรู้ มีประสิทธิผลสูงกว่าการออกแบบที่มุ่งเน้นเพียงการรวมองค์ประกอบเหล่านี้เข้าด้วยกันโดยไม่คำนึงถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบ (Bower, M. et al., 2015)

นอกจากนี้ การเรียนรู้แบบผสมผสานยังมีรากฐานจากแนวคิดสมัยใหม่ เช่น ทฤษฎีการเรียนรู้แบบเชื่อมโยง (Connectivism) ของ Siemens, G. และ Downes, S. ที่มองว่าความรู้ในยุคดิจิทัลมีลักษณะเป็นเครือข่าย (Network) และการเรียนรู้เกิดขึ้นจากการสร้างและเชื่อมโยงเครือข่ายความรู้ที่กระจายอยู่ในสื่อและเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง แนวคิดนี้ทำให้การเรียนรู้แบบผสมผสานไม่ได้จำกัดอยู่ในห้องเรียน แต่เชื่อมโยงไปสู่สภาพแวดล้อมการเรียนรู้

ดิจิทัลที่ไม่มีขอบเขต อีกทั้งยังสัมพันธ์กับ Activity Theory และแนวคิดการเสริมต่อการเรียนรู้ (Zone of Proximal Development) (Siemens, G., 2005); (Downes, S., 2007) ของ Vygotsky, L. ซึ่งเน้นว่า การออกแบบการเรียนรู้ต้องสร้าง “พื้นที่พัฒนา” ที่ทำให้ผู้เรียนก้าวข้ามขีดจำกัดเดิมของตนผ่านกิจกรรมที่มีความหมายและการปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนหรือครู ขณะที่แนวคิดมนุษยนิยม (Humanism) ของ Maslow และ Rogers เสริมให้เห็นว่าการเรียนรู้ต้องตอบสนองแรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) และสนับสนุนการพัฒนาตนเอง (self-actualization) (Vygotsky, L., 1978) BL จึงตอบโจทย์เพราะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกวิธีการเรียนรู้และกำหนดเส้นทางของตนเองได้มากขึ้น Karanasios, S. et al. ได้ศึกษาการประยุกต์ใช้ทฤษฎีกิจกรรมในการออกแบบการเรียนรู้แบบผสมผสาน และพบว่าการวิเคราะห์ระบบกิจกรรมช่วยให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ในสภาพแวดล้อมการเรียนรู้แบบผสมผสาน และสามารถออกแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนก้าวข้ามขีดจำกัดของตนเองได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเสริมต่อการเรียนรู้ที่เน้นความสำคัญของการสนับสนุนทางสังคม (Scaffolding) ในการเรียนรู้ (Karanasios, S. et al., 2017)

แนวคิดมนุษยนิยม (Humanism) ที่พัฒนาโดย Maslow, A. H., Rogers, C. R. ก็มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อพลวัตของการเรียนรู้แบบผสมผสาน โดยเฉพาะในมิติของการส่งเสริมแรงจูงใจภายใน (Maslow, A. H., 1968); (Rogers, C. R., 1969) และการพัฒนาตนเอง Maslow, A. H. เสนอแนวคิดเรื่องลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ (Hierarchy of Needs) ซึ่งสูงสุด คือ ความต้องการในการบรรลุศักยภาพแห่งตน (Self-actualization) (Maslow, A. H., 1968) ขณะที่ Rogers, C. R. เน้นย้ำว่า การเรียนรู้ที่มีความหมายเกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนมีอิสระในการกำหนดทิศทางการเรียนรู้ของตนเองและสามารถประเมินความก้าวหน้าของตนเองได้ (Rogers, C. R., 1969) Chaiyasit, W. et al. พบว่า การเรียนรู้แบบผสมผสานที่ออกแบบอย่างเหมาะสมสามารถตอบสนองต่อความต้องการในการพัฒนาตนเองของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีอิสระในการเลือกวิธีการเรียนรู้ กำหนดเส้นทางการเรียนรู้ของตนเอง และประเมินความก้าวหน้าตามเป้าหมายที่ตนเองกำหนด (Chaiyasit, W. et al., 2023)

ในด้านองค์ประกอบ การเรียนรู้แบบผสมผสานได้รับการสังเคราะห์อย่างเป็นระบบโดย Han et al. และต่อมาได้รับการขยายแนวคิดโดย Liu, M. et al. ซึ่งระบุว่า การเรียนรู้แบบผสมผสานมีองค์ประกอบสำคัญอย่างน้อยเจ็ดด้านที่ต้องพิจารณาร่วมกัน ได้แก่ 1) วัตถุประสงค์การเรียนรู้ ที่ต้องครอบคลุมทั้งความรู้ ทักษะ และสมรรถนะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 เช่น การคิดเชิงวิพากษ์และทักษะดิจิทัล 2) ผู้เรียน ที่เปลี่ยนบทบาทจากผู้รับสารแบบเฉื่อยชา (Passive) ไปสู่ผู้เรียนที่มีส่วนร่วมเชิงรุก (Active Learner) และสามารถเลือกวิธีการเรียนรู้ของตนเองได้ 3) ผู้สอน ที่ทำหน้าที่เป็นผู้ออกแบบและอำนวยความสะดวกการเรียนรู้ (Facilitator) แทนที่จะเป็นเพียงผู้ถ่ายทอดเนื้อหา 4) เนื้อหา ที่ต้องผสมผสานทั้งสื่อแบบพบหน้าและสื่อดิจิทัลเพื่อให้สอดคล้องกับรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย 5) กิจกรรมการเรียนรู้ ที่จัดทั้งแบบออนไลน์และออฟไลน์เพื่อสร้างประสบการณ์ที่หลากหลาย 6) สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ ที่รวมทั้งห้องเรียนจริง ห้องเรียนเสมือน และแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ และ 7) การประเมินและการป้อนกลับ ที่เชื่อมโยงข้อมูลจากหลายช่องทางเพื่อสะท้อนพัฒนาการและการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างแท้จริง (Liu, M. et al., 2024)

ในช่วงปี 2022 - 2025 แนวคิดการเรียนรู้แบบผสมผสานพัฒนาขึ้นอีกขั้นหนึ่ง โดยมีการผนวกเทคโนโลยีขั้นสูง เช่น ปัญญาประดิษฐ์ เพื่อสร้างการเรียนรู้แบบปรับตัว (Adaptive Blended Learning) และการเรียนรู้แบบผสมผสานที่ขับเคลื่อนด้วยเอไอ (AI-driven Blended Learning) ช่วยปรับเนื้อหาและวิธีการสอนให้ตรงกับความต้องการและจังหวะการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคนอย่างเฉพาะเจาะจง (Liu, M. et al., 2024) วิวัฒนาการเหล่านี้ทำให้การเรียนรู้แบบผสมผสานไม่ได้เป็นเพียงแนวทางการสอนที่เกิดจากการรวมสองรูปแบบเข้าด้วยกัน แต่ได้กลายเป็น “ระบบการเรียนรู้ใหม่” ที่สร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น เปิดโอกาส และตอบสนองต่อผู้เรียนในสังคมดิจิทัลที่เต็มไปด้วยความพลวัตและการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างแท้จริง

กรอบแนวคิดทางทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดทฤษฎีพลวัต (Dynamic Theory)

แนวคิดเรื่องพลวัต (Dynamic) มีรากฐานมาจากแนวคิดทรัพยากรเชิงกลยุทธ์ซึ่งอธิบายว่า องค์กรจะสามารถสร้างความได้เปรียบเชิงแข่งขันได้ หากสามารถบูรณาการและใช้ทรัพยากรที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของตนให้สอดคล้องกับโอกาสและความเปลี่ยนแปลงในอนาคต แนวคิดนี้มองว่าองค์กรดำเนินงานอยู่ท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่ผันแปรและไม่คงที่ จึงจำเป็นต้องพัฒนา ปรับโครงสร้าง และปรับกระบวนการบริหารจัดการให้สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Teece, D. J., 2012) ทั้งนี้พลวัตไม่ได้หมายถึงเพียงการตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่ยังหมายถึงความสามารถขององค์กรในการก้าวข้ามความเปลี่ยนแปลง เพื่อสร้างนวัตกรรมและศักยภาพใหม่ให้เกิดขึ้นภายในระบบอย่างต่อเนื่อง โดยมีองค์ประกอบสำคัญสามประการ ได้แก่ การมองเห็นโอกาส (Sensing) ซึ่งเป็นความสามารถในการรับรู้และคาดการณ์การเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้น การไขว่คว้าโอกาส (Seizing) ซึ่งหมายถึงความสามารถในการเลือกใช้ทรัพยากรและกำหนดกลยุทธ์ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ และการปรับเปลี่ยน (Transforming) ซึ่งสะท้อนถึงความสามารถในการปรับโครงสร้างและทรัพยากรขององค์กรให้ยืดหยุ่นและสอดคล้องกับบริบทใหม่ (Jantunen, A. et al., 2012) โดยสรุปพลวัตจึงเป็นการสะท้อนศักยภาพขององค์กรในการผสมผสาน ปรับใช้ และสร้างทรัพยากรใหม่อย่างต่อเนื่อง เพื่อคงไว้ซึ่งความสามารถในการแข่งขันและความยั่งยืนภายใต้สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา (ไพโรจน์ ปิยะวงศ์วัฒนา และคณะ, 2559)

ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์

แนวคิดคอนสตรัคติวิสต์อธิบายว่าการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นจากภายในของผู้เรียน โดยผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเองผ่านการเชื่อมโยงประสบการณ์เดิมกับข้อมูลหรือสิ่งใหม่ที่ได้รับจนเกิดเป็นโครงสร้างทางปัญญาหรือสกีมา ซึ่งสะท้อนความเข้าใจเฉพาะของแต่ละบุคคลต่อสิ่งที่เรียนรู้ การเรียนรู้จึงมิใช่เพียงการจดจำข้อมูล แต่เป็นกระบวนการสร้างความหมายที่มีพลวัตตามประสบการณ์และบริบทของผู้เรียน แนวคิดนี้เชื่อว่าการจัดการเรียนรู้ควรมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติและสร้างความรู้ด้วยตนเองอย่างกระตือรือร้น มากกว่าการรับข้อมูลแบบรับมาเฉย ๆ การเรียนรู้จึงเป็นการสร้างความเข้าใจอย่างมีความหมายผ่านกิจกรรมที่ส่งเสริมการคิด การสำรวจ และการค้นพบด้วยตนเอง ภายใต้แนวคิดคอนสตรัคติวิสต์สามารถจำแนกได้เป็นสองกลุ่มหลัก คือ คอนสตรัคติวิสต์เชิงปัญญาและคอนสตรัคติวิสต์เชิงสังคม กลุ่มแรกได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของเพียเจต์ โดยมองว่าการเรียนรู้เกิดจากการพัฒนาโครงสร้างทางปัญญาผ่านประสบการณ์ การดูดซึมข้อมูลใหม่เข้าสู่ความรู้เดิมและการปรับโครงสร้าง

ทางความคิดเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างสิ่งที่รู้กับสิ่งที่เรียนใหม่ ครูจึงมีบทบาทในการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการสำรวจและกระตุ้นให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเอง ส่วนกลุ่มคอนสตรัคติวิสต์เชิงสังคมได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของไวสกอตสกี โดยเชื่อว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม ผู้เรียนได้รับการส่งเสริมผ่านการร่วมมือ การสนทนา และการใช้ภาษาในบริบทจริง ครูมีบทบาทสำคัญในการให้คำแนะนำและสนับสนุนผู้เรียนผ่านฐานการช่วยเหลือ (scaffolding) เพื่อให้สามารถพัฒนาจากระดับที่ทำได้ด้วยตนเองไปสู่ระดับที่สูงขึ้น แนวคิดนี้จึงเน้นให้การเรียนรู้เกิดในสถานการณ์จริงที่มีความหมายและเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (Duffy, T. M. & Cunningham, D. J., 1996)

บริบทและความท้าทายของโรงเรียนขยายโอกาสในประเทศไทย

โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในประเทศไทยเผชิญความท้าทายหลากหลายมิติที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการจัดการศึกษา การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในยุคฐานวิถีชีวิตใหม่หลังสถานการณ์โควิด-19 ได้ยิ่งเพิ่มความซับซ้อนให้กับการบริหารจัดการโรงเรียนเหล่านี้ ปัญหาด้านการบริหารหลักสูตรมีความเข้มข้นมากที่สุด เนื่องจากโรงเรียนขยายโอกาสยังขาดความยืดหยุ่นในการปรับโครงสร้างหลักสูตรให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่และความแตกต่างของผู้เรียน รองลงมา คือ การวัดประเมินผลที่ยังไม่สามารถสะท้อนศักยภาพที่แท้จริงของผู้เรียนในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง (ณัฐพัชร์ บุญเกตุ, 2564)

การจัดการเรียนการสอนที่ต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบระหว่างออนไลน์และออฟไลน์เป็นความท้าทายสำคัญ โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกลที่มีข้อจำกัดด้านทรัพยากรและเทคโนโลยี ครูผู้สอนจำเป็นต้องพัฒนาทักษะใหม่และปรับวิธีการสอนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ขณะที่นักเรียนและผู้ปกครองต้องปรับตัวกับรูปแบบการเรียนที่แตกต่างไปจากเดิม ซึ่งหลายครอบครัวยังขาดความพร้อมด้านอุปกรณ์และความเข้าใจในการสนับสนุนการเรียนรู้ของบุตรหลาน การดูแลนักเรียนด้านกิจการนักเรียนก็เป็นประเด็นที่โรงเรียนขยายโอกาสให้ความสำคัญไม่น้อยไปกว่างานวิชาการ โดยเฉพาะการส่งเสริมสุขอนามัยของนักเรียน (อมราวดี พงษ์เจริญ และคณะ, 2565) การส่งเสริมประชาธิปไตยและวินัย และการส่งเสริมกิจกรรมนักเรียนต่างๆ ซึ่งล้วนมีความท้าทายในระดับสูง สะท้อนให้เห็นว่าโรงเรียนขยายโอกาสยังเผชิญกับปัญหาในการดูแลสุขภาพและการปลูกฝังวินัยควบคู่กับกิจกรรมเสริมให้กับนักเรียน ความท้าทายสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การบูรณาการงานวิชาการกับชุมชนและท้องถิ่น โดยโรงเรียนขยายโอกาสยังประสบปัญหาในการเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมพัฒนาสาระหลักสูตรท้องถิ่น การส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็งทางวิชาการ และการส่งเสริมสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว และองค์กรในชุมชน ในขณะที่การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและการวางแผนงานวิชาการภายในโรงเรียนกลับมีปัญหาน้อยกว่า ซึ่งแสดงให้เห็นว่าโรงเรียนขยายโอกาสยังมีช่องว่างในการเชื่อมโยงงานวิชาการกับชุมชนและท้องถิ่น (อลิษา อยู่ยั้ง และคณะ, 2567)

อย่างไรก็ตาม การบริหารสถานศึกษาของโรงเรียนขยายโอกาสโดยภาพรวมอยู่ในระดับสูง โดยเฉพาะด้านการบริหารจัดการทรัพยากรและงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ การบริหารแบบมีส่วนร่วม และการบริหารงานบุคคล ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสมีสมรรถนะที่เข้มแข็งหลายด้าน ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผล

ของโรงเรียนมากที่สุด ได้แก่ การนำนวัตกรรมการศึกษามาใช้ การบริหารทรัพยากรและงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ การบริหารหลักสูตร การบริหารงานบุคคล การจัดบรรยากาศองค์การ และการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา (จิราญจน์ แผนกุล และคณะ, 2567)

บริบทและความท้าทายของโรงเรียนในพื้นที่ชนบทในบริบทนานาชาติ

ในระดับนานาชาติ พื้นที่ชนบทถือเป็นแนวหน้าของความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา กว่าสองในสามของเด็กนอกระบบการศึกษาทั่วโลกอาศัยอยู่ในชนบท แม้เด็กชนบทที่ได้เข้าเรียนก็มีโอกาสจบการศึกษาขั้นพื้นฐานต่ำกว่า และมีอัตราการต่อมัธยมที่น้อยกว่าเด็กในเมืองมาก ส่งผลให้มีรายได้และคุณภาพชีวิตในอนาคตที่ต่ำกว่าเด็กเมืองอย่างมีนัยสำคัญ ความท้าทายของโรงเรียนชนบทในต่างประเทศมีสองมิติหลัก คือ การเข้าถึงการศึกษาและคุณภาพการศึกษา ในมิติแรก พื้นที่ชนบทมักมีชุมชนกระจายห่างไกล ทำให้การจัดตั้งโรงเรียนหรือจัดรถรับส่งนักเรียนต้องใช้งบประมาณสูงต่อจำนวนนักเรียนที่น้อย เส้นทางคมนาคมที่ไม่พัฒนายิ่งเพิ่มอุปสรรค ในมิติที่สอง โรงเรียนชนบทมักขาดแคลนครูที่มีประสบการณ์ เพราะครูส่วนใหญ่ไม่อยากบรรจุสอนในพื้นที่ห่างไกล ส่งผลให้โรงเรียนชนบทมีจำนวนครูน้อย อัตราหมุนเวียนสูง และครูที่อยู่มักมีคุณภาพหรือประสบการณ์ต่ำกว่า (Adukia, A. & Evans, D., 2023)

ปัจจัยเชิงโครงสร้างหลายด้านในโรงเรียนชนบททำให้ดึงดูดและรักษาครูได้ยาก ได้แก่ เงินเดือนต่ำกว่า อาคารและสิ่งอำนวยความสะดวกไม่ปลอดภัยหรือทรุดโทรม สื่อการสอนและอุปกรณ์มีจำกัด ครูหนึ่งคนต้องสอนหลายวิชาหรือหลายชั้นเรียน ชีวิตการทำงานกับชีวิตส่วนตัวแยกจากกันยาก โอกาสก้าวหน้าและงานเสริมสำหรับครอบครัวครูน้อย ครูต้องทำหน้าที่ดูแลนักเรียนรอบด้านมากกว่า และความรู้สึกละเลยทางวิชาชีพ อย่างไรก็ตาม จุดแข็งของโรงเรียนชนบท คือ สายสัมพันธ์กับชุมชนที่แน่นแฟ้น ซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่ทำให้ครูที่ย้ายไปอยู่สามารถสร้างความหมายในงานและได้รับความศรัทธาจากชุมชน (Ingersoll, R. et al., 2023) ช่องว่างดิจิทัลเป็นอีกความท้าทายสำคัญของโรงเรียนชนบททั่วโลก แม้เทคโนโลยีดิจิทัลจะมีศักยภาพช่วยยกระดับการเรียนรู้ แต่โรงเรียนชนบทเผชิญอุปสรรคหลายประการในการผนวกเทคโนโลยี ได้แก่ โครงสร้างพื้นฐานอินเทอร์เน็ตและไฟฟ้าไม่เสถียร การขาดอุปกรณ์และสื่อการสอนดิจิทัล ครูขาดทักษะด้านไอที และทัศนคติและความเชื่อของผู้ปกครองและครูที่ลังเลต่อการใช้เทคโนโลยี (Dabie, P. K., 2025) การศึกษาในบริบทพิเศษ เช่น ชุมชนชนพื้นเมือง พื้นที่ความขัดแย้ง หรือผู้ลี้ภัยมีความท้าทายเฉพาะตัว โรงเรียนในชุมชนชนเผ่าพื้นเมืองที่ประสบความสำเร็จมักมีปัจจัยร่วมคือ การมีส่วนร่วมของชุมชนและเคารพวัฒนธรรมท้องถิ่น การสร้างสภาพแวดล้อมเชิงบวกและความเป็นครอบครัว การปรับวิธีสอนให้ยืดหยุ่น และการโฟกัสที่ความเป็นอยู่ที่ดีของนักเรียน (Dillon, A. et al., 2024) ขณะที่ครูในพื้นที่ห่างไกลจำเป็นต้องได้รับการเตรียมและสนับสนุนที่เฉพาะเจาะจง ทั้งในด้านความเข้าใจวัฒนธรรมและชุมชน การฝึกอบรมด้าน trauma-informed และการพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง (Fraley, H. et al., 2024)

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบความท้าทายและแนวทางการพัฒนาโรงเรียนขยายโอกาส

ประเด็น	บริบทประเทศไทย	บริบทต่างประเทศ
ความท้าทายหลัก	การบริหารหลักสูตร การวัดและประเมินผล การจัดการเรียนการสอนในยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ การบริหารทรัพยากรที่จำกัด	การเข้าถึงการศึกษา (ระยะทาง/คมนาคม การขาดแคลนครูที่มีคุณภาพ ความยากจนและเศรษฐกิจชุมชน ช่องว่างดิจิทัล

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบความท้าทายและแนวทางการพัฒนาโรงเรียนขยายโอกาส (ต่อ)

ประเด็น	บริบทประเทศไทย	บริบทต่างประเทศ
การดึงดูดและรักษาครู	การพัฒนาครูเป็นปัญหาระดับปานกลาง การบริหารงานบุคคลเป็นจุดแข็งของผู้บริหาร ครูขาดทักษะในการสอนแบบผสมผสาน	เงินเดือนต่ำกว่าในเมือง ครูสอนหลายวิชา/ หลายชั้น ความรู้ลึกโดดเดี่ยวทางวิชาชีพ ความก้าวหน้าในอาชีพมีจำกัด
การมีส่วนร่วมของชุมชน	การบูรณาการงานวิชาการกับชุมชนเป็น ปัญหาสำคัญ ขาดการมีส่วนร่วมในการพัฒนา หลักสูตรท้องถิ่น ชุมชนมีส่วนร่วมน้อยในงาน วิชาการ	การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นปัจจัยความสำเร็จ ความเคารพวัฒนธรรมท้องถิ่นมีความสำคัญ ทุนทางสังคม ในชุมชนชนบทเป็นจุดแข็ง
นวัตกรรมและเทคโนโลยี	การนำนวัตกรรมการศึกษามาใช้เป็นปัจจัย สำคัญ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมีอิทธิพล ต่อความสำเร็จ ต้องการการจัดการเรียน การสอนแบบผสมผสาน	ข้อจำกัดด้านโครงสร้างพื้นฐาน ครูขาดทักษะ ด้านไอที ขาดอุปกรณ์และสื่อการสอนดิจิทัล
แนวทางการพัฒนา	ปรับโครงสร้างหลักสูตรให้ยืดหยุ่นปรับระบบ การวัดประเมินผลพัฒนาทักษะใหม่ และเทคโนโลยีสำหรับครู จัดการเรียนรู้การ สอนแบบผสมผสาน	การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ระบบปัจจัยในพื้นที่ ห่างไกล การพัฒนาครูให้เข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่น การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับบริบท
การจัดการเรียนรู้ แบบผสมผสาน	มีศักยภาพในการยกระดับคุณภาพการศึกษา ต้องพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและเตรียม ความพร้อมครู ต้องออกแบบให้เหมาะสม กับบริบทโรงเรียน	ต้องปรับให้เข้ากับข้อจำกัดด้านเทคโนโลยี ควรใช้ โซลูชันที่ทำงานได้แม้ไม่มีอินเทอร์เน็ต ต้องคำนึงถึงความพร้อมของครอบครัวและชุมชน

จากตารางที่ 1 สามารถอธิบายได้ว่า การศึกษาเปรียบเทียบความท้าทายของโรงเรียนขยายโอกาสระหว่างบริบทไทยและต่างประเทศ นำไปสู่ข้อค้นพบสำคัญว่า แม้จะมีความแตกต่างเชิงบริบทและวัฒนธรรม แต่โรงเรียนในพื้นที่ห่างไกลทั่วโลกต่างเผชิญกับความท้าทายร่วมในการจัดการทรัพยากรที่จำกัดและการยกระดับคุณภาพการศึกษา อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างที่สำคัญ คือ การให้น้ำหนักต่อประเด็นปัญหา โดยประเทศไทยมุ่งเน้นการบริหารหลักสูตรและการประเมินผล ขณะที่ต่างประเทศให้ความสำคัญกับการเข้าถึงการศึกษาและการดึงดูดครูคุณภาพ ซึ่งแสดงให้เห็นความท้าทายในเชิงวิชาการโดยเฉพาะมิติเชิงโครงสร้างและระบบ ประเด็นที่ควรได้รับการพัฒนาเร่งด่วนสำหรับโรงเรียนขยายโอกาสในไทย คือ การบูรณาการงานวิชาการกับชุมชน ซึ่งสวนทางกับต่างประเทศที่มองการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นจุดแข็ง นอกจากนี้ นวัตกรรมและเทคโนโลยีเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จ แต่ต้องได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับบริบทที่เน้นการปรับเทคโนโลยีให้เข้ากับข้อจำกัดในพื้นที่ชนบท การจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานจึงต้องไม่เพียงมุ่งเน้นการผสมผสานเทคโนโลยีกับการเรียนในห้องเรียนเท่านั้น แต่ควรบูรณาการแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน การพัฒนาครูให้เข้าใจบริบทท้องถิ่น และการออกแบบหลักสูตรที่ยืดหยุ่น การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ทั้งนโยบายจากภาครัฐที่เข้าใจความแตกต่างของพื้นที่ภาวะผู้นำของผู้บริหารในการจัดการทรัพยากร การพัฒนาสมรรถนะครูอย่างต่อเนื่อง และการเปิดพื้นที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ท้ายที่สุด ความท้าทายในการพัฒนาโรงเรียนขยายโอกาสจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขอย่าง

เป็นระบบและบูรณาการ โดยคำนึงถึงบริบทเฉพาะของแต่ละพื้นที่ การนำบทเรียนจากต่างประเทศมาปรับใช้ต้องพิจารณาความแตกต่างทางวัฒนธรรมและโครงสร้างทางสังคม เพื่อให้การพัฒนาโรงเรียนขยายโอกาสเป็นไปอย่างยั่งยืนและตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียนและชุมชน

พลวัตและปัจจัยแห่งความสำเร็จของการบริหารจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานในโรงเรียนขยายโอกาสในยุควิถีปกติถัดไป

การเปลี่ยนแปลงการเปลี่ยนแปลงอย่างพลิกผันของระบบการศึกษาภายหลังวิกฤตโควิด-19 ได้นำมาซึ่งการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเรียนรู้ที่ก้าวไปสู่ยุควิถีปกติถัดไปอย่างรวดเร็วและไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาซึ่งมีบทบาทสำคัญในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา จำเป็นต้องเผชิญกับพลวัตการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและปรับกระบวนการบริหารจัดการ การเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) จึงมิใช่เพียงทางเลือก แต่กลายเป็นความจำเป็นที่ต้องบูรณาการเข้ากับระบบการศึกษาอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

จากการวิเคราะห์ความท้าทายของโรงเรียนขยายโอกาสทั้งในบริบทไทยและต่างประเทศที่ได้นำเสนอไว้ข้างต้น ไม่ว่าจะเป็นข้อจำกัดด้านการบริหารหลักสูตรและการประเมินผล การขาดแคลนทรัพยากรและครูที่มีคุณภาพ ปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชน และช่องว่างทางดิจิทัล นำไปสู่การสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดเชิงพลวัตที่มีปฏิสัมพันธ์ 4 มิติสำคัญ ซึ่งเป็นหัวใจของการบริหารจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานในโรงเรียนขยายโอกาสกรอบแนวคิดนี้ไม่เพียงแต่สะท้อนความท้าทาย แต่ยังแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงระบบที่มีพลวัตต่อเนื่อง ซึ่งแต่ละองค์ประกอบมีการส่งผลซึ่งกันและกัน โดยมีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การทำความเข้าใจพลวัตเหล่านี้จะช่วยให้ผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้องสามารถออกแบบแนวทางการบริหารจัดการที่บูรณาการและตอบสนองต่อความท้าทายได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยผู้เขียนได้แสดงเป็นแผนภาพพร้อมคำอธิบาย ดังนี้

ภาพที่ 1 พลวัตการบริหารจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานในโรงเรียนขยายโอกาสในยุควิถีปกติถัดไป

1. พลวัตการพัฒนาครูและบุคลากรเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้แบบผสมผสานในโรงเรียนขยายโอกาส เมื่อครูได้รับการพัฒนาให้มีสมรรถนะในการออกแบบและจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางบวกต่อผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน อย่างไรก็ตาม การพัฒนาครูในบริบทของโรงเรียนขยายโอกาสไม่สามารถใช้รูปแบบเดียวกับโรงเรียนทั่วไปได้ เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านเวลา ทรัพยากร และภาระงานที่หลากหลาย ครูในโรงเรียนชนบทมักต้องสอนหลายวิชาหรือหลายชั้นเรียน การจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานจึงต้องคำนึงถึงข้อจำกัดนี้และออกแบบระบบที่เอื้อต่อการทำงานของครู (โสวินัย จงแดง และอภิชาติ เสนอนันท์, 2566)

2. พลวัตด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมการเรียนรู้ในโรงเรียนขยายโอกาสมีความซับซ้อนเนื่องจากข้อจำกัดด้านโครงสร้างพื้นฐาน โรงเรียนในพื้นที่ชนบทมักเผชิญอุปสรรคทั้งด้านอินเทอร์เน็ตและไฟฟ้าที่ไม่เสถียร การขาดอุปกรณ์และสื่อการสอนดิจิทัล และครูขาดทักษะด้านไอที การพัฒนาทางออกและการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมกับบริบท เช่น แอปพลิเคชันที่ทำงานแบบออฟไลน์ได้ การใช้เทคโนโลยีพลังงานทางเลือก หรือสื่อการเรียนรู้ที่ใช้งานได้ในพื้นที่ที่มีอินเทอร์เน็ตจำกัด จึงเป็นแนวทางสำคัญในการลดช่องว่างดิจิทัลและสนับสนุนการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Ghimire, B., 2022)

3. พลวัตเชิงโครงสร้างและบริบทของโรงเรียนขยายโอกาสมีความท้าทายเฉพาะตัว ทั้งด้านที่ตั้ง ลักษณะนักเรียน และทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ส่งผลให้การบริหารหลักสูตร การวัดประเมินผล และการจัดการเรียนการสอนเป็นประเด็นที่มีความท้าทายสูง การบริหารจัดการทรัพยากรและงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพมีอิทธิพลรวมสูงสุดต่อความสำเร็จของโรงเรียน โดยเฉพาะในการนำนวัตกรรมการศึกษาและเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพการศึกษา (ณัฐพัชร์ บุญเกตุ, 2564); (จิรกาญจน์ แผนกุล และคณะ, 2567)

4. พลวัตการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของการเรียนรู้แบบผสมผสาน การนำการเรียนรู้แบบผสมผสานมาใช้ในโรงเรียนชนบทต้องอาศัยการจัดการที่มีหลายฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วม ทั้งครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง ชุมชน และภาครัฐ อย่างไรก็ตาม โรงเรียนขยายโอกาสในประเทศไทยยังประสบปัญหาในการเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมพัฒนาสาระหลักสูตรท้องถิ่นและสนับสนุนงานวิชาการ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการเรียนรู้แบบผสมผสานที่มีประสิทธิภาพการรับฟังเสียงของคนท้องถิ่นและการสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและผู้ปกครองจึงเป็นกลยุทธ์สำคัญที่ควรได้รับการส่งเสริม (Henríquez, V. & Hilliger, I., 2024) พลวัตการบริหารจัดการเหล่านี้ล้วนมีความเชื่อมโยงและส่งผลซึ่งกันและกัน การปรับปรุงหลักสูตรให้ยืดหยุ่นต้องสอดคล้องกับการพัฒนาครูและการมีส่วนร่วมของชุมชน ขณะเดียวกัน การนำเทคโนโลยีมาใช้ต้องคำนึงถึงข้อจำกัดด้านทรัพยากรและบริบทของโรงเรียน การบูรณาการพลวัตทั้งหมดเข้าด้วยกันอย่างสมดุลและเหมาะสมกับบริบทของแต่ละโรงเรียนจึงเป็นกุญแจสำคัญสู่ความสำเร็จในการบริหารจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานในโรงเรียนขยายโอกาส

แนวทางการบริหารจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานในโรงเรียนขยายโอกาส

การพัฒนาโมเดลการบริหารจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานในโรงเรียนขยายโอกาสควรบูรณาการพลวัตในทุกมิติเข้าด้วยกัน โดยเริ่มจากการพัฒนาครูให้มีสมรรถนะในการออกแบบและจัดการเรียนรู้ผสมผสานที่สอดคล้องกับบริบทและข้อจำกัดของโรงเรียน ควบคู่กับการสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพที่เข้มแข็ง การจัดลำดับความสำคัญ

ในการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดและการพัฒนานวัตกรรมที่เหมาะสมกับบริบทเป็นอีกกลยุทธ์สำคัญ ทั้งนี้ ต้องไม่ละเลยการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรและสนับสนุนทรัพยากรการเรียนรู้ การปรับโครงสร้างหลักสูตรให้ยืดหยุ่น และการปรับระบบการวัดประเมินผลเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้แบบผสมผสานในยุควิถีปกติถัดไป โรงเรียนขยายโอกาสควรจัดการเรียนการสอนแบบผสมผสานระหว่างออนไลน์และออฟไลน์ที่เหมาะสมกับบริบทและความพร้อมของผู้เรียน การปรับลดเนื้อหาหลักสูตรและมุ่งเน้นทักษะที่จำเป็นเป็นกลยุทธ์ที่ช่วยให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากขึ้นภายใต้ข้อจำกัดด้านเวลาและทรัพยากร นอกจากนี้ การพัฒนาระบบการวัดประเมินผลที่หลากหลายและยืดหยุ่นยังช่วยให้สามารถประเมินผลการเรียนรู้ได้อย่างครอบคลุมและเป็นธรรม การบูรณาการเทคโนโลยีเข้ากับการเรียนการสอนต้องคำนึงถึงความพร้อมและข้อจำกัดของโรงเรียนขยายโอกาส การเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับบริบท เช่น แอปพลิเคชันที่ทำงานแบบออฟไลน์ได้ หรือสื่อการเรียนรู้ดิจิทัลที่ใช้งานได้ในพื้นที่ที่มีอินเทอร์เน็ตจำกัด เป็นกลยุทธ์สำคัญในการลดช่องว่างดิจิทัลและสนับสนุนการเรียนรู้แบบผสมผสาน นอกจากนี้ การพัฒนาทักษะดิจิทัลของครูและนักเรียนยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการบูรณาการเทคโนโลยีเข้ากับการเรียนการสอน

ข้อเสนอเชิงนโยบายและทิศทางการพัฒนาในอนาคต

การพัฒนาการบริหารจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานในโรงเรียนขยายโอกาสควรตั้งอยู่บนแนวคิดพลวัตของระบบการศึกษาที่เน้นความยืดหยุ่น การมีส่วนร่วม และนวัตกรรมเชิงพื้นที่ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ยุควิถีปกติถัดไป ภาครัฐควรกำหนดนโยบายพัฒนาครูให้มีสมรรถนะดิจิทัลและทักษะออกแบบการเรียนรู้แบบผสมผสาน ตลอดจนส่งเสริมการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีในพื้นที่ชนบทเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล นโยบายหลักสูตรควรมุ่งสู่ความยืดหยุ่นบนฐานสมรรถนะ และเปิดโอกาสให้โรงเรียนบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับเทคโนโลยี ขณะเดียวกันควรส่งเสริมความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ชุมชน และภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ รวมทั้งผลักดันการวิจัยและนวัตกรรมทางการศึกษาให้เป็นกลไกขับเคลื่อนหลักในการยกระดับคุณภาพผู้เรียนและการจัดการศึกษาในระยะยาว นโยบายลักษณะนี้จะช่วยสร้างระบบการศึกษาแบบผสมผสานที่มีพลวัต สมดุล และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

สรุป

พลวัตการบริหารจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานในโรงเรียนขยายโอกาสในยุควิถีปกติถัดไปมีความซับซ้อนและเชื่อมโยงกันในหลายมิติ การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพจึงต้องคำนึงถึงพลวัตเหล่านี้และบูรณาการองค์ประกอบต่าง ๆ เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ การพัฒนานโยบายและแนวทางการสนับสนุนที่เฉพาะเจาะจงสำหรับโรงเรียนขยายโอกาส การพัฒนาครูและบุคลากรอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การวิจัยและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบท และการสร้างระบบการติดตามและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ ล้วนเป็นกลยุทธ์สำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษาและลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในยุควิถีปกติถัดไป ในท้ายที่สุด การเรียนรู้แบบผสมผสานไม่ใช่เพียงทางเลือก แต่เป็นความจำเป็น

สำหรับโรงเรียนขยายโอกาสในการยกระดับคุณภาพการศึกษาและลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและการบูรณาการพลวัตในทุกมิติจึงเป็นกุญแจสำคัญที่จะช่วยให้โรงเรียนขยายโอกาสสามารถปรับตัวและพัฒนาอย่างยั่งยืนในบริบทที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การสร้างสมดุลระหว่างการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการคำนึงถึงบริบทและความต้องการของผู้เรียน การพัฒนาครูให้มีสมรรถนะในการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน และการสร้างความร่วมมือกับชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน จะช่วยให้การเรียนรู้แบบผสมผสานในโรงเรียนขยายโอกาสบรรลุเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพและพร้อมรับมือกับความท้าทายในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- จิราภรณ์ แผนกุล และคณะ. (2567). โมเดลเชิงสาเหตุของปัจจัยการบริหารสถานศึกษาที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ, 6(1), 170-187.
- เชษฐรัฐ กองรัตน์. (2565). ห้องเรียนกลับด้าน (Flipped Classroom): การจัดการเรียนรู้ภาษาไทยเพื่อพัฒนาผู้เรียนในยุคความปกติถัดไป (Next Normal). วารสารราชพฤกษ์, 20(2), 1-15.
- ณัฐพัชร์ บุญเกตุ. (2564). การบริหารการจัดการเรียนรู้ในยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา. วารสาร Roi Kaensarn Academi, 6(8), 69-80.
- ไพโรจน์ ปิยะวงศ์วัฒนา และคณะ. (2559). การเรียนรู้ขององค์กรและความสามารถเชิงพลวัตที่มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงาน. WMS Journal of Management, 5(3), 22-34.
- รัชณี เตชา และคณะ. (2567). การบริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาที่ส่งเสริมคุณลักษณะของห้องเรียนประสิทธิภาพสูง. Journal of Education and Innovation, 27(1), 212-228.
- ศดานันท์ เลียบภูเขียว และยุทธศาสตร์ กงเพชร. (2567). การดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุควิถีปกติใหม่ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2. วารสารพุทธปรัชญาวิวัฒน์, 8(2), 329-339.
- โสวินัย จงแดง และอภิชาติ เสนะนันท์. (2566). พัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของนักเรียน โรงเรียนบ้านกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพร เขต 1. วารสารมหาจุฬาลงกรณปริทรรศน์, 8(3), 271-284.
- อมราวดี พงษ์เจริญ และคณะ. (2565). การศึกษาปัญหาการบริหารงานกิจการนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 2. วารสารการบริหารการศึกษา และนวัตกรรมการศึกษา, 2(2), 28-38.
- อลิษา อยู่ยั้ง และคณะ. (2567). ปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2. วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์, 9(5), 215-226.

- Adukia, A. & Evans, D. (2023). Most out-of-school children are in rural areas education systems must serve them better. Center for Global Development. Retrieved January 15, 2025, from <https://www.cgdev.org/blog/most-out-school-children-are-rural-areas-education-systems-must-serve-them-better>
- Bertalanffy, L. v. (1968). General system theory: Foundations, development, applications. New York: George Braziller.
- Bower, M. et al. (2015). Design and implementation factors in blended synchronous learning environments: Outcomes from a cross-case analysis. *Computers & Education*, 86(2015), 1-17.
- Chaiyasit, W. et al. (2023). Hybrid Teaching using problem-based learning to promote self-directed learning abilities of students during the COVID-19 pandemic. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 22(8), 1-22.
- Dabie, P. K. (2025). Closing the Opportunity Gap: Bridging the Digital Divide in the US Schools. *Open Journal of Social Sciences*, 13(2), 85-100.
- Dillon, A. et al. (2024). What are the success factors for schools in remote Indigenous communities? *British Educational Research Journal*, 50(3), 944-963.
- Downes, S. (2007). What connectivism is. Half an Hour, February 3, 2007. Retrieved March 18, 2025, from <https://halfanhour.blogspot.com/2007/02/what-connectivism-is.html>
- Duffy, T. M. & Cunningham, D. J. (1996). *Constructivism: Implication for the Design and Delivery of Instruction*. New York: Simon & Schuster Macmillan.
- Fraley, H. et al. (2024). Trauma-informed research with emerging adult survivors of sexual violence. *Clinical Nursing Research*, 33(5), 429-436.
- Ghimire, B. (2022). Blended learning in rural and remote schools: Challenges and opportunities. *International Journal of Technology in Education*, 5(1), 45-58.
- Henríquez, V. & Hilliger, I. (2024). Blended learning in rural K-12 education: Stakeholder dynamics and recommendations. *Journal of Computer Assisted Learning*, 40(2), 233-248.
- Hrastinski, S. (2019). What do we mean by blended learning? *TechTrends*, 63(5), 564-569.
- Ibarra-Vargas, S. et al. (2023). A bibliometric and cluster analysis of blended learning literature. *IEEE Revista Iberoamericana De Tecnologias Del Aprendizaje*, 18(1), 86-99.
- Ingersoll, R. et al. (2023). Teacher shortages and turnover in rural schools in the US: An organizational analysis. *Educational Administration Quarterly*, 59(2), 396-431.
- Jantunen, A. et al. (2012). Beyond appearances-do dynamic capabilities of innovative firms actually differ? *European management journal*, 30(2), 141-155.

- Karanasios, S. et al. (2017). Exploring the use of contradictions in activity theory studies: An interdisciplinary review. In Presented at the 33rd EGOS Colloquium: The Good Organization, Copenhagen: Chulalongkorn Business School
- Liu, M. et al. (2024). Handbook of Educational Reform Through Blended Learning. Singapore: Springer.
- Maslow, A. H. (1968). Toward a psychology of being. (2nd ed.). New York: Van Nostrand Reinhold.
- Reigeluth C. M. & Carr-Chellman, A. A. (2009). Instructional-design theories and models: Building a common knowledge base (Vol. 3). New York: Routledge.
- Rogers, C. R. (1969). Freedom to learn. Columbus: Charles E. Merrill.
- Siemens, G. (2005). Connectivism: A learning theory for the digital age. *International Journal of Instructional Technology and Distance Learning*, 2(1), 3-10.
- Teece, D. J. (2012). Dynamic Capabilities: Routines versus Entrepreneurial Action. *Journal of Management Studies*, 49(8), 1395-1401.
- Tonbuloğlu, B. & Tonbuloğlu, İ. (2023). Trends and patterns in blended learning research (1965-2022). *Education and Information Technologies*, 28(11), 13987-14018.
- Vygotsky, L. (1978). *Mind in Society: The developmental of Higher Psychological process*. Cambridge: Harvard University Press.

อิทธิพลการจัดการโลจิสติกส์ท่องเที่ยวที่มีต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ:

อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน จังหวัดพังงา*

INFLUENCE OF TOURISM LOGISTICS MANAGEMENT ON FOREIGN TOURISTS' SATISFACTION: SIMILAN ISLANDS NATIONAL PARK, PHANG NGA PROVINCE

ธีรนนท์ วัฒนโยธิน^{1*}, เกศกุดา โกฏกุล², นุชการ คงยะฤทธิ์³

Tiranan Wattanayotin^{1*}, Ketkuda Kotikul², Nuchakorn Kongyart³

คณะเทคโนโลยีการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

Faculty of Management Technology, Rajamangala University of Technology Srivijaya, Nakhon Si Thammarat, Thailand

*Corresponding author E-mail: Tiranan.w@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยการจัดการโลจิสติกส์ท่องเที่ยวและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ และวิเคราะห์อิทธิพลของปัจจัยการจัดการโลจิสติกส์ท่องเที่ยวที่มีผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ: อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน จังหวัดพังงา เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เดินทางมายังอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน จำนวน 400 คน เลือกสุ่มแบบบังเอิญ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยการจัดการโลจิสติกส์ท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้าน ด้านบุคลากรมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ การเคลื่อนที่ทางกายภาพ และการให้บริการและสิ่งอำนวยความสะดวก ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้าน ด้านคุณค่าที่ได้รับมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ คุณภาพสินค้าและบริการ และความคาดหวัง ผลการวิเคราะห์อิทธิพลของปัจจัยการจัดการโลจิสติกส์ท่องเที่ยวที่มีผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ: อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน จังหวัดพังงา ด้วยการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน ปัจจัยด้านบุคลากร ด้านการเคลื่อนที่ทางการเงิน ด้านความปลอดภัย และด้านการเคลื่อนที่ของข้อมูลข่าวสาร มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สรุปได้ว่า การพัฒนาบุคลากร การเพิ่มความสะดวกในการชำระเงิน การเสริมสร้างมาตรการความปลอดภัย และการบริหารจัดการข้อมูลแบบครบวงจร เป็นปัจจัยสำคัญในการยกระดับประสบการณ์และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ควบคู่ไปกับการส่งเสริมภาพลักษณ์และขีดความสามารถในการแข่งขัน

คำสำคัญ: การจัดการโลจิสติกส์ท่องเที่ยว, ความพึงพอใจ, นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ, อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน

Abstract

This research article aimed to examine the factors of tourism logistics management and the satisfaction of international tourists, and to Analyze the influence of tourism logistics management factors on the satisfaction of international tourist at Similan Islands National Park, Phang Nga Province. The study employed a quantitative research approach. The sample consisted of 400 international tourists visiting Similan Islands National Park, selected through accidental sampling. The research instrument used for data collection was a questionnaire. The statistical methods employed for data analysis included frequency, percentage, mean, standard deviation, and stepwise multiple regression analysis. The results revealed that the overall tourism logistics management factors were rated at the highest level. When considering each aspect, personnel received the highest mean score, followed by physical movement, and service and facilities. The overall satisfaction of international tourists was also rated at the highest level. By aspect, perceived value ranked highest, followed by product and service quality, and expectations. The results of the Stepwise Multiple Regression Analysis indicated that personnel, financial movement, safety, and information movement factors had a statistically significant influence on tourist satisfaction at the 0.05 level. In conclusion, Personnel development, the enhancement of payment convenience, the strengthening of safety measures, and comprehensive information management are critical factors in enhancing the overall tourist experience and satisfaction, while simultaneously promoting the image and competitiveness.

Keywords: Tourist Logistics Management, Satisfaction, International Tourists, Similan Islands National Park

บทนำ

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยเป็นอย่างมาก โดยการท่องเที่ยวเป็นกลไกหลักในการช่วยรักษาเสถียรภาพการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ และการท่องเที่ยวยังเป็นอุตสาหกรรมที่สร้างรายได้ให้กับประเทศเป็นอันดับหนึ่งของภาคการบริการรวมของประเทศ นอกจากนี้ยังเป็นอุตสาหกรรมที่ส่งผลกระทบกับธุรกิจที่เกี่ยวข้องอีกมากมาย เช่น ธุรกิจโรงแรมและที่พัก ธุรกิจภัตตาคาร ร้านอาหาร ร้านจำหน่ายของที่ระลึก ธุรกิจให้บริการขนส่ง เป็นต้น โดยในแต่ละปีนั้น อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้เข้าสู่ประเทศได้หลายแสนล้านบาท รวมทั้งสร้างกระแสเงินหมุนเวียนภายในประเทศจากคนไทยเที่ยวไทยนับแสนล้านบาท จึงทำให้รัฐบาลเล็งเห็นถึงความสำคัญของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวอย่างไรก็ตาม การพัฒนาการท่องเที่ยวจะประสบความสำเร็จได้นั้นจะต้องอาศัยองค์ประกอบหลายประการ ซึ่งหนึ่งในองค์ประกอบที่สำคัญนั้น ก็คือ การจัดการโลจิสติกส์การท่องเที่ยว ทั้งนี้ การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยการจัดการโลจิสติกส์ที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งครอบคลุมการวางแผน การขนส่ง การบริการ และการจัดการทรัพยากร

เพื่อให้ตอบสนองความต้องการ และเพิ่มความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว (ทวีศักดิ์ เทพพิทักษ์, 2563) ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์ของประเทศ โดยเฉพาะปัญหาทางการจัดการโลจิสติกส์ที่สำคัญ คือ ระบบการขนส่งไม่ต่อเนื่องเชื่อมโยงกันจากแหล่งท่องเที่ยวตั้งแต่จุดเริ่มต้นที่มีการให้บริการไปจนถึงจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยว การขาดสิ่งอำนวยความสะดวกในการเดินทางเพื่อให้เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ง่าย มีความสะดวก รวดเร็ว ความปลอดภัย รวมทั้งระบบสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลการเดินทาง ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว ที่พัก ที่มีความถูกต้อง และครบถ้วน ซึ่งปัญหาไม่ได้อยู่ที่แหล่งท่องเที่ยว แต่ปัญหาด้านการท่องเที่ยวเป็นปัญหาในการจัดการโลจิสติกส์และโซ่อุปทานการท่องเที่ยวที่ส่งผลให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์สำหรับการส่งเสริมและพัฒนาในธุรกิจการท่องเที่ยวที่ดีขึ้นได้ (สุภัทสร ปัญญาธิโรจน์, 2561)

ดังนั้น การจัดการโลจิสติกส์ที่มีประสิทธิภาพ จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยสร้างความประทับใจ กระตุ้นการบอกต่อและเพิ่มความจงรักภักดีของนักท่องเที่ยว เพื่อเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวให้ประสิทธิภาพ และสามารถสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ ซึ่งควรจะมีการจัดการโลจิสติกส์การท่องเที่ยวที่ดีเพื่อบริการนักท่องเที่ยวตั้งแต่จุดเริ่มต้นของการเดินทางระหว่างการเดินทาง ตลอดจนสิ้นสุดการเดินทางท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ สร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยว (วุฒิสรี ปานงาม และบวรวิทย์ โรจน์สุวรรณ, 2566) สถานการณ์การท่องเที่ยวในปี 2567 มีจำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเข้ามาท่องเที่ยว 28.15 ล้านคน และคนไทยท่องเที่ยวในประเทศ 185.66 ล้านคน/ครั้ง ก่อให้เกิดรายได้จากการท่องเที่ยว 2.32 ล้านล้านบาท รวมทั้งก่อให้เกิดการจ้างงาน 4.48 ล้านคน และด้วยการเปลี่ยนแปลงของโลก และการพัฒนาที่ก้าวกระโดดของเทคโนโลยี ก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนค่านิยม และพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยว รูปแบบการท่องเที่ยวที่แพร่หลายได้รับความสนใจมากขึ้น คือ การเดินทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ถือได้ว่าเป็นจุดหมายปลายทางที่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั้งภายในภูมิภาคและนักท่องเที่ยวนอกภูมิภาค อีกทั้งในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะระบบถนน และระบบราง ทำให้การเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ มีความสะดวก รวดเร็ว และสามารถสร้างกระแสการท่องเที่ยวได้อย่างแพร่หลาย

การท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ที่มีความโดดเด่นในภูมิภาค (Regional Thematic Experience) ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติการท่องเที่ยวทางน้ำ การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงอาหาร สิ่งเหล่านี้สำคัญอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชื่อมโยงระดับภูมิภาคให้มีศักยภาพพร้อมรองรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาได้ ซึ่งจากสถิตินักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวเกาะสิมิลัน จังหวัดพังงา ปี 2563 มีนักท่องเที่ยว 61,800 คน ปี 2564 มีนักท่องเที่ยว 17,919 คน ปี 2565 มีนักท่องเที่ยว 45,769 คน ปี 2566 มีนักท่องเที่ยว 81,253 คน และปี 2567 ในช่วงเดือนตุลาคม - มีนาคม 2567 มีนักท่องเที่ยว 99,432 คน มีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน นับเป็นอุทยานแห่งชาติแห่งที่ 43 ของประเทศ ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลที่มีชื่อเสียงระดับโลกด้วยความงดงามของชายหาด น้ำทะเลใส และความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศทางทะเล จึงได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเป็นจำนวนมาก และเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช, 2567) ซึ่งในหมู่เกาะสิมิลันจะเป็นหมู่เกาะที่อยู่ด้านทิศตะวันตกห่างจากชายฝั่งจังหวัดพังงา ประมาณ 70 กิโลเมตร ในท้องที่ตำบลเกาะพระทอง อำเภอ คุระบุรี จังหวัดพังงา ประกอบด้วย เกาะต่าง ๆ 10 เกาะ เรียงตัวตามแนวทิศเหนือ - ใต้ แต่จะมีเพียง 4 เกาะเท่านั้นที่เปิดให้นักท่องเที่ยวเข้า ได้แก่ เกาะสิมิลัน

(เกาะแปด) เกาะบางงู (เกาะแก้ว) เกาะหัวกะโหลก (เกาะเจ็ด) และเกาะเมียง (เกาะสี่) ที่มีหาดทรายขาวละเอียด ใต้ทะเลมีธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีความสวยงามเหมาะในการดำน้ำ ดูปะการัง และหินรูปทรงต่าง ๆ เช่น หินเรือใบ หินรองเท้าบูต ที่เกิดตามธรรมชาติ ทำให้ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง และมีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นทุกปี เนื่องจากมีจุดเด่นในด้านความงามของธรรมชาติมากมายอุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะมีเขา “หินเรือใบ” เป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นทางธรรมชาติ หาดทราย หองทะเล และสัตว์ใต้ท้องทะเลหลายชนิด เหมาะแก่การดำน้ำชมท้องทะเล และเป็นเกาะที่มีเตาเยาะ ๆ ซึ่งเป็นเกาะที่เพาะพันธุ์ของเตาทะเลเป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกที่หนึ่งที่ไม่ควรพลาดที่จะมาท่องเที่ยว ดำน้ำ ของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ และยังเป็นเกาะที่สวยงามติดอันดับโลกอีกด้วย หมู่เกาะสิมิลัน ในจังหวัดพังงา จึงมีความสำคัญที่จะศึกษาด้านการเคลื่อนที่ของข้อมูล ข่าวสาร ด้านการเคลื่อนที่ทางการเงิน ด้านการเคลื่อนที่ทางกายภาพ ด้านบุคลากร ด้านการให้บริการและสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านความปลอดภัย (Lumsdon, L. & Page, S., 2004); (Sitikarn, B. & KanKaew, K., 2021); (Piyaan, J. & Sutthathip, K., 2023) และในส่วนองค์ประกอบของความพึงพอใจ ที่ประกอบด้วย คุณภาพสินค้าและบริการ คุณค่าที่ได้รับ และความคาดหวัง (Zeithaml, V., 1988); (งศทิ พฤชารักษ์, 2566) มาเป็นแนวทางในการวิจัยครั้งนี้

จากสภาพปัญหาและความสำคัญดังกล่าว จึงสนใจในการทำวิจัย เรื่อง อิทธิพลการจัดการโลจิสติกส์ท่องเที่ยวที่มีต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ: อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน จังหวัดพังงา โดยอาศัยแนวคิดการจัดการโลจิสติกส์เพื่อการท่องเที่ยว เพื่อเป็นประโยชน์และสามารถนำไปพัฒนาการท่องเที่ยวที่ตอบสนองต่อความพึงพอใจ และความประทับใจที่จะทำให้นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติกลับมาท่องเที่ยวอีกครั้ง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยการจัดการโลจิสติกส์ท่องเที่ยวและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ: อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน จังหวัดพังงา
2. เพื่อวิเคราะห์อิทธิพลของปัจจัยการจัดการโลจิสติกส์ท่องเที่ยวที่มีผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ: อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน จังหวัดพังงา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวิธีดำเนินการวิจัย ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ศึกษาปัจจัยความพึงพอใจ และวิเคราะห์อิทธิพลของปัจจัยการจัดการโลจิสติกส์ท่องเที่ยวที่มีผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ: อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน จังหวัดพังงา

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เดินทางมาท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน จังหวัดพังงา เลือกจากการสุ่มแบบบังเอิญ หรือที่เรียกว่า การสุ่มแบบสะดวก ซึ่งเป็นเทคนิคการสุ่มแบบไม่ใช้ความน่าจะเป็นประเภทหนึ่ง โดยจะเลือกผู้เข้าร่วมตามความสะดวก หรือเลือกผู้เข้าร่วมที่เข้าถึงได้ง่าย หรือพร้อมให้ข้อมูล จำนวน 400 คน ซึ่งเป็นขนาดที่กำหนดมาจากสูตรของ Cochran ซึ่งกำหนดสัดส่วนของประชากรที่ต้องการสุ่ม 50% หรือ 0.50 และค่าความเชื่อมั่น 95%

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย ข้อคำถาม 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ได้แก่ ประเทศ เพศ อายุ อาชีพ การศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน สถานภาพการสมรส ท่านเคยมาท่องเที่ยวเกาะลันตากี่ครั้ง ท่านหาข้อมูลการท่องเที่ยวจากแหล่งใด วัตถุประสงค์ในการเดินทางมาท่องเที่ยวเกาะลันตา ลักษณะการเดินทาง ยานพาหนะที่ใช้ในการเดินทาง การเดินทางท่องเที่ยวเกาะลันตาในครั้งนี้มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยประมาณเท่าไร ส่วนที่ 2 เป็นข้อคำถามแบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดการโลจิสติกส์ท่องเที่ยวที่มีต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว: อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะลันตา จังหวัดพังงา โดยกำหนดกรอบเนื้อหาครอบคลุมประเด็น 6 ด้าน ตามแนวคิดของการจัดการโลจิสติกส์ท่องเที่ยว ได้แก่ 1) ด้านการเคลื่อนที่ทางข้อมูลข่าวสาร 2) ด้านการเคลื่อนที่ทางการเงิน 3) ด้านการเคลื่อนที่ทางกายภาพ 4) ด้านบุคลากร 5) ด้านการให้บริการและสิ่งอำนวยความสะดวก และ 6) ด้านความปลอดภัย (Lumsdon, L. & Page, S., 2004); (Sitikarn, B. & KanKaew, K., 2021); (Piyaon, J. & Sutthathip, K., 2023) และครอบคลุมประเด็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านคุณภาพสินค้าและบริการ 2) ด้านคุณค่าที่ได้รับ และ 3) ความคาดหวัง ตามแนวคิดความพึงพอใจของ (Zeithaml, V., 1988); (จตุร พุกขารักษ์, 2566) ได้กำหนดการแปลความหมายคะแนนเฉลี่ยระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเกี่ยวกับอิทธิพลการจัดการโลจิสติกส์ท่องเที่ยวที่มีต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว: อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะลันตา จังหวัดพังงา สามารถแปลความหมายของค่าเฉลี่ยแต่ละระดับ ดังนี้ $Interval (I) = Range (R) / Class (C) = 5 - 1/5 = 0.80$ จากการคำนวณจะได้ค่าเฉลี่ยแต่ละระดับห่างกัน 0.80 (กิตติศักดิ์ แสงทอง, 2563) และส่วนที่ 3 เป็นแบบสอบถามปลายเปิด เกี่ยวกับความคิดเห็นเพิ่มเติม เพื่อเป็นข้อมูลในการหาแนวทางในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะลันตาต่อไป

และได้ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ มีดังนี้ 1) การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ผ่านการคำนวณค่า IOC (Index of Item-Objective Congruence) ซึ่งอยู่ในช่วง 0.67 - 1.00 สูงกว่าเกณฑ์ 0.60 ในทุกข้อ 2) ตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยวิธีการหาสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) กับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ (Try Out Group) จำนวน 30 คน ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ เท่ากับ 0.94 คือ แบบสอบถามที่ดีควรมีค่าความเชื่อมั่นไม่น้อยกว่า 0.80 (ธานินทร์ ศิลป์จารุ, 2556) และ 3) แบบสอบถามได้ผ่านการพิจารณาด้านจริยธรรมจากสำนักงานจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดยะลา (รหัสโครงการ SCPHYLIRB-2567/490) เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2567

การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการลงพื้นที่ ณ อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะลันตา จังหวัดพังงา เพื่อเก็บข้อมูลจากนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติด้วยวิธีการสุ่มแบบบังเอิญและมีความพร้อมในการให้ข้อมูล จำนวน 400 ชุด

การวิเคราะห์ข้อมูล ได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากศึกษาปัจจัยการจัดการโลจิสติกส์ท่องเที่ยวและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ: อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะลันตา จังหวัดพังงา โดยใช้ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ส่วนข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์อิทธิพลของปัจจัยการจัดการโลจิสติกส์ท่องเที่ยวที่มีผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ: อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะลันตา จังหวัดพังงาตามข้อมูลบุคคลของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ โดยการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาปัจจัยการจัดการโลจิสติกส์ท่องเที่ยวและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ: อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน จังหวัดพังงา ได้แบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่

1. ข้อมูลทั่วไป ส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวประเทศจีน จำนวน 163 คน คิดเป็นร้อยละ 40.75 ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 238 คน คิดเป็นร้อยละ 59.50 อยู่ในช่วงอายุ 21 - 30 ปี จำนวน 167 คน คิดเป็นร้อยละ 41.75 ซึ่งมีระดับการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี จำนวน 208 คน คิดเป็นร้อยละ 52.00 โดยประกอบอาชีพเป็นผู้ประกอบการธุรกิจส่วนตัว/เจ้าของธุรกิจ จำนวน 200 คน คิดเป็นร้อยละ 50.00 ซึ่งมีรายได้ต่อเดือนเฉลี่ยส่วนใหญ่ 30,001 บาทขึ้นไป จำนวน 320 คน คิดเป็นร้อยละ 80.00 และเคยมาท่องเที่ยวหมู่เกาะสิมิลัน 1 ครั้ง จำนวน 337 คน คิดเป็นร้อยละ 84.25 ในการท่องเที่ยวได้ค้นหาข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต/เว็บไซต์ โดยเลือกใช้ 371 คน คิดเป็นร้อยละ 93.22 และมีวัตถุประสงค์ในการเดินทางมาเกาะสิมิลันในครั้งนี้เพื่อการพักผ่อน/ท่องเที่ยว จำนวน 395 คน คิดเป็นร้อยละ 98.75 และส่วนใหญ่เดินทางมาเที่ยวกับครอบครัว/ญาติ จำนวน 246 คน คิดเป็นร้อยละ 61.50 โดยใช้จ่ายพาหนะที่ใช้ในการเดินทางประเภทรถเช่า/รถตู้ โดยเลือกใช้ 353 คน คิดเป็นร้อยละ 88.69 และในการเดินทางมาท่องเที่ยวหมู่เกาะสิมิลันในครั้งนี้มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 5,000 - 7,000 บาท จำนวน 141 คน คิดเป็นร้อยละ 35.25

2. ผลการศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยการจัดการโลจิสติกส์ท่องเที่ยวและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ: อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน จังหวัดพังงา แสดงได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงปัจจัยการจัดการโลจิสติกส์ท่องเที่ยวและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ: อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน จังหวัดพังงา

องค์ประกอบ ปัจจัยโลจิสติกส์ท่องเที่ยว	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
1. ด้านการเคลื่อนที่ของข้อมูลข่าวสาร	4.22	0.622	มากที่สุด
2. ด้านการเคลื่อนที่ทางการเงิน	4.46	0.467	มากที่สุด
3. ด้านการเคลื่อนที่ทางกายภาพ	4.58	0.437	มากที่สุด
4. ด้านบุคลากร	4.59	0.451	มากที่สุด
5. ด้านการให้บริการและสิ่งอำนวยความสะดวก	4.57	0.436	มากที่สุด
6. ด้านความปลอดภัย	4.56	0.440	มากที่สุด
รวม	4.50	0.331	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่า ปัจจัยการจัดการโลจิสติกส์ท่องเที่ยวและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ: อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน จังหวัดพังงา โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.50$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านบุคลากร ($\bar{X} = 4.59$) ด้านการเคลื่อนที่ทางกายภาพ ($\bar{X} = 4.58$) ด้านการให้บริการและสิ่งอำนวยความสะดวก ($\bar{X} = 4.57$) ด้านความปลอดภัย ($\bar{X} = 4.56$) ด้านการเคลื่อนที่ทางการเงิน ($\bar{X} = 4.46$) ด้านการเคลื่อนที่ของข้อมูลข่าวสาร ($\bar{X} = 4.22$) ตามลำดับ และทุกด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด

3. ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ: อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน จังหวัดพังงา แสดงได้ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่างชาติ: อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน จังหวัดพังงา

องค์ประกอบ ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่างชาติ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
1. ด้านคุณภาพสินค้าและบริการ	4.38	0.546	มากที่สุด
2. ด้านคุณค่าที่ได้รับ	4.45	0.508	มากที่สุด
3. ด้านความคาดหวัง	4.35	0.510	มากที่สุด
รวม	4.39	0.439	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่า ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่างชาติ: อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน จังหวัดพังงา โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.39$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านคุณค่าที่ได้รับ ($\bar{X} = 4.45$) ด้านคุณภาพสินค้าและบริการ ($\bar{X} = 4.38$) ด้านความคาดหวัง ($\bar{X} = 4.35$) ตามลำดับ และทุกด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด

ผลการวิเคราะห์อิทธิพลของปัจจัยการจัดการโลจิสติกส์ท่องเที่ยวที่มีผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่างชาติ: อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน จังหวัดพังงา

สมมติฐาน: ปัจจัยการจัดการโลจิสติกส์ท่องเที่ยวมีอิทธิพลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่างชาติ: อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน จังหวัดพังงา

แทนค่า

$\hat{Y}$ = ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่างชาติ

X_1 = ด้านการเคลื่อนที่ของข้อมูลข่าวสาร

X_2 = ด้านการเคลื่อนที่ทางการเงิน

X_3 = ด้านการเคลื่อนที่ทางกายภาพ

X_4 = ด้านบุคลากร

X_5 = ด้านการให้บริการและสิ่งอำนวยความสะดวก

X_6 = ด้านความปลอดภัย

วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามสมมติฐาน

- การแจกแจงของข้อมูลตัวแปรทั้งหมดมีค่าสัมประสิทธิ์ความเบ้ (Skewness) ระหว่าง -0.935 ถึง -0.344 และค่าสัมประสิทธิ์ความโด่ง (Kurtosis) ระหว่าง -1.192 ถึง 1.168 อยู่ในเกณฑ์การแจกแจงปกติ (± 2.0)

- ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร: ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson Correlation Coefficient) อยู่ในช่วง 0.300 - 0.609 ($p < 0.01$) ทุกคู่ตัวแปรสัมพันธ์กันในทิศทางเดียวกัน และไม่มีปัญหา Multicollinearity โดยค่า VIF อยู่ระหว่าง 1.285 - 1.697 (< 10) และค่า Tolerance อยู่ระหว่าง 0.589 - 0.778 (> 0.01)

- ค่า Durbin-Watson = 1.577 อยู่ในช่วงที่ยอมรับได้ (1.5 - 2.5) แสดงว่าไม่มีปัญหา Autocorrelation ระหว่างตัวแปรอิสระ

ผลการวิเคราะห์การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) ปัจจัยการจัดการโลจิสติกส์ท่องเที่ยวมีอิทธิพลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ: อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน จังหวัดพังงา แสดงได้ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงการวิเคราะห์การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) ปัจจัยการจัดการโลจิสติกส์ท่องเที่ยวมีอิทธิพลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ: อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน จังหวัดพังงา

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Collinearity Statistics	
	B	Std. Error	Beta			Tolerance	VIF
(Constant)	1.131	0.236		4.801	0.000*		
X ₁	0.177	0.033	0.251	5.405	0.000*	0.778	1.285
X ₂	0.108	0.050	0.115	2.157	0.032*	0.589	1.697
X ₄	0.218	0.046	0.225	4.771	0.000*	0.760	1.316
X ₆	0.226	0.047	0.227	4.766	0.000*	0.742	1.347
R = .582			Adj R ² = .332			F = 50.361	
R ² = .339			S.E. _{est.} = .358			Sig. = .000	

*A significance level of 0.05

จากตารางที่ 3 แสดงให้เห็นว่า การทดสอบสมมติฐานปัจจัยการจัดการโลจิสติกส์ท่องเที่ยว (X) ที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ: อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน จังหวัดพังงา (Y) เมื่อตรวจสอบว่าการแทนค่าตัวแปรในสมการจะไม่เกิด Multicollinearity ผู้วิจัยจึงทำการตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ พบว่า ค่า Tolerance ของตัวแปรอิสระทุกตัวมีค่าไม่ใกล้ศูนย์ และค่า Variance Inflation Factor (VIF) ของตัวแปรอิสระทุกตัวมีค่าน้อยกว่า 10 จึงสรุปได้ว่าตัวแปรอิสระทุกตัวไม่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

ค่าแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ (X) กับตัวแปรตาม (Y) เท่ากับ .582 และค่าสัมประสิทธิ์ที่สามารถพยากรณ์ตัวแปรตามได้ดีที่สุด คือ .332 หรือคิดเป็นร้อยละ 33.20 มีความคาดเคลื่อนมาตรฐานของการพยากรณ์ .358

ผลการทดสอบสมมติฐานโดยใช้สถิติทดสอบการถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) พบว่า ค่า Sig. = .000 ซึ่งมีค่าน้อยกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 แสดงว่าผลการทดสอบยอมรับสมมติฐาน หมายถึง ปัจจัยการจัดการโลจิสติกส์ท่องเที่ยว ได้แก่ ด้านการเคลื่อนที่ของข้อมูลข่าวสาร (X₁) ด้านการเคลื่อนที่ทางการเงิน (X₂) ด้านบุคลากร (X₄) ด้านความปลอดภัย (X₆) มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ: อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน จังหวัดพังงา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สามารถเขียนสมการพยากรณ์ในรูปแบบคะแนนดิบ ได้ดังนี้

สามารถเขียนสมการถดถอยของกลุ่มตัวอย่าง ได้ดังนี้

$$\hat{Y} = 1.131 + .177 (X_1) + .108 (X_2) + .218 (X_4) + .226 (X_6)$$

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้

ปัจจัยการจัดการโลจิสติกส์ท่องเที่ยวและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เดินทางมายังอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน จังหวัดพังงา ได้แบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1) ข้อมูลทั่วไป ส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวประเทศจีน เป็นเพศหญิง อายุ 21 - 30 ปี มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี มีอาชีพเป็นผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว/เจ้าของธุรกิจ มีรายได้ต่อเดือนเฉลี่ยส่วนใหญ่ 30,001 บาทขึ้นไป เคยมาท่องเที่ยวหมู่เกาะสิมิลัน 1 ครั้ง มีวัตถุประสงค์ในการเดินทางมาหมู่เกาะสิมิลันเพื่อการพักผ่อน/ท่องเที่ยว เดินทางมาเที่ยวกับครอบครัว/ญาติ โดยใชยานพาหนะที่ใช้ในการเดินทางประเภทรถเช่า/รถตู้ และมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 5,000 - 7,000 บาท 2) ผลการวิเคราะห์ปัจจัยการจัดการโลจิสติกส์ท่องเที่ยวและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้าน ด้านบุคลากร ด้านการเคลื่อนที่ทางกายภาพ ด้านการให้บริการและสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านความปลอดภัย ด้านการเคลื่อนที่ทางการเงิน ด้านการเคลื่อนที่ของข้อมูลข่าวสาร รองลงมาตามลำดับ และทุกด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าการจัดการด้านการเดินทาง การบริการ และการอำนวยความสะดวกของพื้นที่ที่มีความพร้อมสูง สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างครบถ้วน โดยระบุว่าการบริการบุคคลและโครงสร้างพื้นฐานเป็นองค์ประกอบสำคัญของระบบโลจิสติกส์ท่องเที่ยวที่สามารถสร้างความพึงพอใจและประสบการณ์การท่องเที่ยวที่ดีได้ และการที่ด้านบุคลากรที่มีคะแนนสูงสุด สะท้อนถึงความพร้อมความเป็นมิตร และความสามารถในการให้บริการ คำแนะนำ และการช่วยเหลือแก่นักท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ (Lumsdon, L. & Page, S., 2004) และชี้ว่าทัศนคติและทักษะของบุคลากรเป็นปัจจัยสำคัญต่อการสร้างความประทับใจและการกลับมาเยือนซ้ำ ขณะที่ด้านการเคลื่อนที่ทางกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีคุณภาพ ยังช่วยเพิ่มความสะดวก ความปลอดภัย และความราบรื่นในการท่องเที่ยว (Sitikarn, B. & KanKaew, K., 2021) ที่ยืนยันว่าการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกและมีสิ่งอำนวยความสะดวกครบถ้วนเป็นตัวขับเคลื่อนสำคัญต่อการเพิ่มคุณค่าในการท่องเที่ยว (สุภัสสรา ปัญโญรัฐโรจน์, 2561); (ทวีศักดิ์ เทพพิทักษ์, 2563) 3) ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน จังหวัดพังงา ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติฯ โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้าน ด้านคุณค่าที่ได้รับ ด้านคุณภาพสินค้าและบริการ ด้านความคาดหวัง รองลงมาตามลำดับ และทุกด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด สะท้อนว่านักท่องเที่ยวรู้สึกว่าการบริการและสิ่งที่ได้รับคุ้มค่ากับค่าใช้จ่าย ทั้งในแง่การท่องเที่ยว ความงดงามทางธรรมชาติ และการสนับสนุนการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการรับรู้คุณค่าและคุณภาพบริการเป็นตัวแปรหลักที่ส่งผลต่อความพึงพอใจ (เพ็ญใจ คงพันธ์ และภัทราวรรณ วังบุญคง, 2563) และระบุว่าการรับรู้คุณค่าเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อความพึงพอใจและความตั้งใจที่จะกลับมาเยือน (Zeithaml, V., 1988)

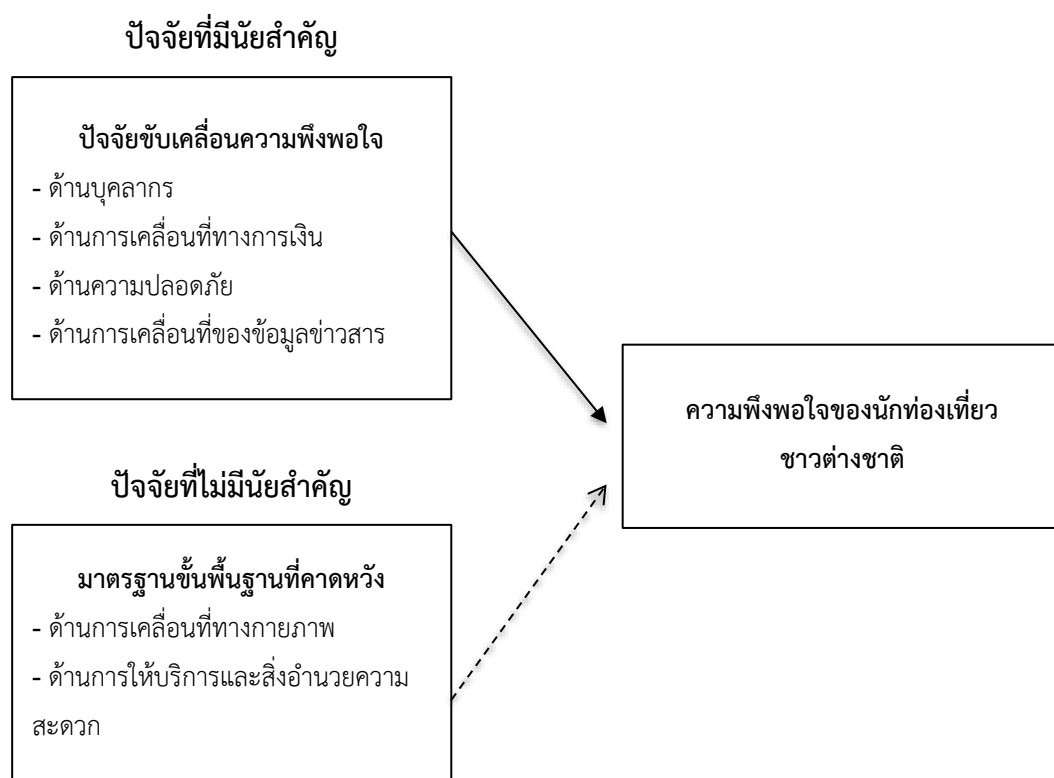
ผลการวิเคราะห์อิทธิพลของปัจจัยการจัดการโลจิสติกส์ท่องเที่ยวที่มีผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ: อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน จังหวัดพังงา เมื่อวิเคราะห์เชิงสาเหตุโดยใช้การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน พบว่า ปัจจัยการจัดการโลจิสติกส์ท่องเที่ยว ได้แก่ ด้านบุคลากร ด้านการเคลื่อนที่ทางการเงิน ด้านความปลอดภัย และด้านการเคลื่อนที่ของข้อมูลข่าวสาร มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) โดยสามารถอธิบายความแปรปรวนของความพึงพอใจได้ร้อยละ 33.20 ($\text{Adj } R^2 = .332$) ซึ่งสะท้อนว่า

ปัจจัยเหล่านี้เป็นองค์ประกอบหลักในการสร้างความพึงพอใจ การที่ด้านบุคลากรและด้านการเคลื่อนที่ทางการเงินมีค่าสัมประสิทธิ์สูง แสดงให้เห็นว่าการบริการที่เป็นมิตรและมีมาตรฐาน รวมถึงความสะดวกและความยืดหยุ่นในการชำระเงิน เป็นตัวกระตุ้นสำคัญในการสร้างประสบการณ์ที่ดี ซึ่งมีผลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว โดยชี้ว่าบุคลากรเป็นจุดแข็งของพื้นที่ท่องเที่ยว (Piyaan, J. & Sutthathip. K., 2023) และการฝึกอบรมและการเพิ่มศักยภาพบุคลากรสามารถยกระดับคุณภาพการบริการในพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงชุมชนได้ (นงครัตน์ แสนสมพร และคณะ, 2566) โดยยืนยันว่าการจัดการด้านการเงินและข้อมูลข่าวสารที่มีประสิทธิภาพสามารถยกระดับความพึงพอใจและความสะดวกของนักท่องเที่ยวได้ ขณะที่ด้านความปลอดภัยและการให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องจะช่วยสร้างความมั่นใจและอำนวยความสะดวกในการวางแผนการเดินทางของนักท่องเที่ยว (กสิณ รังสิกรรพุม, 2563); (ปิยะมาศ สือสวัสดิ์วิชย์ และณัฐพงศ์ แต้มแก้ว, 2566) และระบุว่ามาตรการความปลอดภัยและข้อมูลที่ถูกต้องทันสมัยเป็นองค์ประกอบที่ช่วยสร้างความมั่นใจ และเพิ่มประสิทธิภาพในการวางแผนการเดินทางของนักท่องเที่ยว (สัญชัย ลั้งแทกุล, 2562); (วรุสิริ ปานงาม และบรรวิทย์ โรจน์สุวรรณ, 2566) ในขณะที่ปัจจัยการจัดการโลจิสติกส์ท่องเที่ยวด้านการเคลื่อนที่ทางกายภาพ และด้านการให้บริการและสิ่งอำนวยความสะดวกไม่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ($p > 0.05$) ทั้งนี้ สามารถอธิบายได้ด้วยบริบทของอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะลันตา จังหวัดพังงาที่มีความโดดเด่นของชายหาด ทะเล และความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติทำให้นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เลือกจะมาท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสประสบการณ์ทางธรรมชาติที่มีความโดดเด่นระดับโลก สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน เช่น ท่าเรือ ห้องน้ำ ร้านอาหาร รวมถึงระบบการขนส่งจากฝั่งไปยังเกาะถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ควรมีอยู่แล้วเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว หากขาดไปอาจสร้างความไม่พอใจ แต่เมื่อมีอยู่ในมาตรฐานที่เหมาะสมก็ไม่ได้สร้างมิติใหม่ของความพึงพอใจที่สูงขึ้น ซึ่งปัจจัยดังกล่าวนี้เป็นเพียงปัจจัยขั้นพื้นฐานที่นักท่องเที่ยวคาดหวังว่าจะต้องมีอยู่แล้ว ไม่ใช่ปัจจัยที่สร้างความพึงพอใจเพิ่มเติม (Zeithaml, V., 1988) และยังพบว่า ปัจจัยด้านโครงสร้างพื้นฐานมีบทบาทเพียงปัจจัยสนับสนุน แต่สิ่งที่สร้างความพึงพอใจสูงกลับเป็นการบริการของบุคลากรและความปลอดภัยในพื้นที่ (วรุสิริ ปานงาม และบรรวิทย์ โรจน์สุวรรณ, 2566) นอกจากนี้ ระบบขนส่งและโครงสร้างพื้นฐานมีความสำคัญต่อการเข้าถึง แต่ไม่ใช่ตัวขับเคลื่อนหลักของความพึงพอใจ โดยตัวแปรหลัก คือ คุณภาพของบุคลากร ความปลอดภัย และข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัย ซึ่งเป็นปัจจัยที่สร้างคุณค่าเพิ่มให้แก่นักท่องเที่ยวโดยตรง (Subkhan, M. F. et al., 2024)

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ได้พบองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับปัจจัยด้านการจัดการโลจิสติกส์ท่องเที่ยวทั้ง 6 ด้าน ไม่ได้มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติในระดับที่เท่าเทียมกัน โดยผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่าปัจจัยที่มีนัยสำคัญต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ได้แก่ ด้านบุคลากร ด้านการเคลื่อนที่ทางการเงิน ด้านความปลอดภัย และด้านการเคลื่อนที่ของข้อมูลข่าวสาร ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญในการพัฒนาบุคลากร การเพิ่มความสะดวกในการชำระเงิน การเสริมสร้างมาตรการความปลอดภัย และการบริหารจัดการข้อมูลสารสนเทศในการท่องเที่ยวเข้าถึงได้ง่าย และมีประสิทธิภาพ ในทางกลับกัน ปัจจัยด้านการเคลื่อนที่ทางกายภาพ และด้านการให้บริการและสิ่งอำนวยความสะดวก ไม่มีนัยสำคัญ เนื่องจากนักท่องเที่ยวมองว่าปัจจัยเหล่านี้เป็นมาตรฐานพื้นฐานที่ควรมีอยู่แล้ว กล่าวคือ หากมีการจัดการที่ดีย่อมไม่ทำให้เกิดความพึงพอใจเพิ่มขึ้น แต่หากขาดไปย่อมเกิดความ

ไม่พึงพอใจได้ ซึ่งองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ คือ ไม่ใช่ทุกปัจจัยด้านโลจิสติกส์ที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในระดับเดียวกัน โดยโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ด้านการเคลื่อนที่ทางกายภาพ และการให้บริการและสิ่งอำนวยความสะดวก ถือเป็นเพียงมาตรฐานขั้นพื้นฐานที่คาดหวังอยู่แล้ว (Expected Standard) ในขณะที่ปัจจัยที่สามารถสร้างความแตกต่างและเพิ่มมูลค่าเชิงบริการได้จริง คือ ด้านบุคลากร ด้านการเคลื่อนที่ทางการเงิน ด้านความปลอดภัย และด้านการเคลื่อนที่ของข้อมูลข่าวสาร ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสร้างความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่างชาติ นอกจากนี้ การศึกษานี้มีนัยสำคัญเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติ กล่าวคือ เชิงทฤษฎีจะช่วยเติมองค์ความรู้เกี่ยวกับบทบาทที่แตกต่างกันของปัจจัยโลจิสติกส์ท่องเที่ยวต่อประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวต่างชาติ โดยแสดงให้เห็นว่าปัจจัยบางด้านเป็นเพียงมาตรฐานขั้นพื้นฐานที่คาดหวัง (Expected Standard) ในขณะที่บางด้านทำหน้าที่เป็นปัจจัยขับเคลื่อนความพึงพอใจ (Satisfaction factors) และส่วนในเชิงปฏิบัติ ข้อมูลเหล่านี้สามารถใช้เป็นแนวทางให้หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องในการจัดสรรทรัพยากรด้านโลจิสติกส์ท่องเที่ยว โดยเน้นการพัฒนาบุคลากร การเสริมสร้างมาตรการด้านความปลอดภัย การเพิ่มความสะดวกในการชำระเงิน และการบริหารจัดการข้อมูลสารสนเทศในการท่องเที่ยวให้เข้าถึงได้ง่าย ซึ่งทั้งหมดนี้จะช่วยสร้างความพึงพอใจ และยกระดับคุณภาพการให้บริการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน แสดงได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 อิทธิพลการจัดการโลจิสติกส์ท่องเที่ยวที่มีต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่างชาติ:

อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน จังหวัดพังงา

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ สรุปได้ว่า ผลการศึกษาปัจจัยการจัดการโลจิสติกส์ท่องเที่ยวที่มีต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ: อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน จังหวัดพังงา ได้แบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1) ข้อมูลทั่วไป ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงจากประเทศจีน มีอายุ 21 - 30 ปี มีการศึกษาระดับปริญญาตรี มีอาชีพประกอบธุรกิจส่วนตัว/เจ้าของธุรกิจ มีรายได้ต่อเดือนเฉลี่ย 30,001 บาทขึ้นไป ได้มาท่องเที่ยวเกาะสิมิลันแล้ว 1 ครั้ง เดินทางมาเกาะสิมิลันเพื่อการพักผ่อน/ท่องเที่ยว มาเที่ยวกับครอบครัว/ญาติ ใช้ยานพาหนะรถเช่า และมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 5,000 - 7,000 บาท 2) ผลการวิเคราะห์ปัจจัยการจัดการโลจิสติกส์ท่องเที่ยวและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด และทุกด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าการจัดการด้านการเดินทาง การบริการ และการอำนวยความสะดวกของพื้นที่ที่มีความพร้อมสูง สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างครบถ้วน และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยให้ความสำคัญกับคุณค่าที่ได้รับมากที่สุด รองลงมา คือ คุณภาพสินค้าและบริการ และความคาดหวังตามลำดับ และ 3) ผลการวิเคราะห์อิทธิพลของปัจจัยการจัดการโลจิสติกส์ท่องเที่ยวที่มีผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ: อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน จังหวัดพังงา เมื่อวิเคราะห์เชิงสาเหตุโดยใช้การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน ปัจจัยการจัดการโลจิสติกส์ท่องเที่ยว ได้แก่ ด้านบุคลากร ด้านการเคลื่อนที่ทางการเงิน ด้านความปลอดภัย และด้านการเคลื่อนที่ของข้อมูลข่าวสาร มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ซึ่งสะท้อนว่าปัจจัยเหล่านี้เป็นองค์ประกอบหลักในการสร้างความพึงพอใจ เป็นตัวกระตุ้นสำคัญในการสร้างประสบการณ์ที่ดี ซึ่งมีผลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ ด้านการเคลื่อนที่ทางกายภาพ และการให้บริการและสิ่งอำนวยความสะดวก แม้จะอยู่ในระดับมากที่สุด แต่ไม่ส่งผลโดยตรงต่อความพึงพอใจ สะท้อนให้เห็นว่านักท่องเที่ยวมองสิ่งเหล่านี้เป็นมาตรฐานขั้นพื้นฐานของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นหมู่เกาะ หรือทางทะเล ที่นักท่องเที่ยวคาดหวังอยู่แล้ว แต่สิ่งที่สร้างความพึงพอใจ คือ การพัฒนาบุคลากร การเพิ่มความสะดวกในการชำระเงิน การเสริมมาตรการความปลอดภัย และการจัดการข้อมูลข่าวสารอย่างครบถ้วน เป็นปัจจัยสำคัญในการยกระดับประสบการณ์และสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว และส่งเสริมภาพลักษณ์และความสามารถในการแข่งขันของอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน จึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ 1) ควรพัฒนาบุคลากรในพื้นที่ โดยจัดอบรมเจ้าหน้าที่นำเที่ยว ไกด์ท้องถิ่น และผู้ให้บริการเรือโดยสารให้มีทักษะการสื่อสารภาษาต่างประเทศอย่างน้อย 2 ภาษา การให้บริการแบบมิตรภาพและเป็นมืออาชีพ รวมถึงความรู้ด้านความปลอดภัยในการช่วยเหลือนักท่องเที่ยวเพื่อยกระดับคุณภาพบริการและสร้างความประทับใจ 2) ควรเพิ่มประสิทธิภาพการเคลื่อนที่ทางการเงิน ให้รองรับช่องทางที่นักท่องเที่ยวต่างชาติใช้บ่อย เช่น บัตรเครดิต บัตรเดบิต และระบบชำระเงินดิจิทัล (e-Wallet, QR Code) ที่ครอบคลุมจุดบริการทุกแห่งเพื่อความสะดวก และลดอุปสรรคการแลกเปลี่ยนเงินตรา 3) ควรยกระดับมาตรการด้านความปลอดภัย ควรกำหนดมาตรการตรวจสอบเรือ และอุปกรณ์ดำน้ำเป็นประจำ ติดตั้งกล้องวงจรปิดบริเวณท่าเรือ และจุดท่องเที่ยวสำคัญ พร้อมมีป้ายบอกเส้นทางหนีภัย และจุดรวมพลในหลายภาษาเพื่อสร้างความมั่นใจให้กับนักท่องเที่ยว และ 4) ควรเพิ่มประสิทธิภาพด้านการเคลื่อนที่ของข้อมูลข่าวสารแบบครบวงจร ทั้งในเว็บไซต์และแอปพลิเคชันรองรับหลายภาษา และอัปเดตข้อมูลอย่างต่อเนื่องเพื่อช่วยในการวางแผนการเดินทางท่องเที่ยว นอกจากนี้ หน่วยงานหรือเอกชนที่เกี่ยวข้องควรจัดให้มีโปรแกรมท่องเที่ยวที่ผสมผสาน

ความงดงามทางธรรมชาติกับกิจกรรมวัฒนธรรมท้องถิ่น และประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อออนไลน์เพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดี กระตุ้นให้เกิดการบอกต่อและการกลับมาเยือนซ้ำ นอกจากนี้ มีข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป 1) การศึกษาเปรียบเทียบความพึงพอใจและปัจจัยที่มีอิทธิพลระหว่างนักท่องเที่ยวต่างชาติและชาวไทย เพื่อกำหนดแนวทางการจัดการที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย และ 2) การศึกษาผลกระทบของปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมหรือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศต่อการจัดการโลจิสติกส์และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวเพื่อวางแผนการปรับตัวและแนวโน้มนักท่องเที่ยวในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช. (2567). นักท่องเที่ยวและยานพาหนะที่เข้าไปวนอุทยาน. เรียกใช้เมื่อ 2 กันยายน 2567 จาก <https://portal.dnp.go.th/Content/nationalpark?contentId=22377>
- กลิน รัชสิกรพุม. (2563). การวิเคราะห์เส้นทางและปัจจัยที่ส่งผลต่อโลจิสติกส์เพื่อการท่องเที่ยวในจังหวัดอุบลราชธานี. วารสารวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 27(2), 52-65.
- กิตติศักดิ์ แสงทอง. (2563). วิจัยการจัดการ: จากภาคทฤษฎีสู่ภาคปฏิบัติ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: พี.ซี. พรินติ้ง.
- จงดี้ พุกขารักษ์. (2566). การศึกษาแบบจำลองเชิงสาเหตุของการจัดการโลจิสติกส์ท่องเที่ยวที่มีอิทธิพลต่อความจงรักภักดีของนักท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน. วารสารธุรกิจปริทัศน์, 15(2), 129-148.
- ทวีศักดิ์ เทพพิทักษ์. (2563). การพัฒนาการท่องเที่ยวภาคตะวันออกอย่างยั่งยืน โดยใช้กลยุทธ์โลจิสติกส์เพื่อการท่องเที่ยว. วารสารการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, 15(2), 164-181.
- ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (2556). การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS และ AMOS. (ครั้งที่ 13). กรุงเทพมหานคร: บิซิเนสอาร์แอนด์ดี.
- นงครัตน์ แสนสมพร และคณะ. (2566). การจัดการโลจิสติกส์เพื่อการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านเกาะแรต จังหวัดสุราษฎร์ธานี. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 43(1), 54-67.
- ปิยะมาศ สีสวัสดิ์วิชย และณัฐพงศ์ ตั้มแก้ว. (2566). แนวทางการพัฒนาการจัดการโลจิสติกส์การท่องเที่ยวตลาดบ้านใหม่ 100 ปี จังหวัดฉะเชิงเทรา. วารสารสหวิทยาการสังคมศาสตร์และการสื่อสาร มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, 6(4), 38-52.
- เพียงใจ คงพันธ์ และภัทรารวรรณ วังบุญคง. (2563). ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อการท่องเที่ยวเขาขุนย. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 12(1), 15-29.
- วรุณสิริ ปานงาม และบวรวิทย์ โรจน์สุวรรณ. (2566). การจัดการโลจิสติกส์การท่องเที่ยวในอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี. วารสารการบริหารจัดการและนวัตกรรมท้องถิ่น, 5(8), 857-873.
- สัญญาชัย ลั้งแท้กุล. (2562). ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยต่อการจัดการโลจิสติกส์เพื่อการเดินทางท่องเที่ยวในเขตพัฒนาการท่องเที่ยวอันดามัน: กรณีศึกษาจังหวัดตรังและสตูล. วารสารนาครบุตรปริทรรศน์ วิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, 11(1), 31-39.

- สุภัทสรุ ปัญญโรจน์. (2561). การจัดการโลจิสติกส์สำหรับการท่องเที่ยวในจังหวัดนนทบุรี. วารสารมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์, 12(ฉบับพิเศษ), 151-161.
- Lumsdon, L. & Page, S. (2004). Progress in Transport and Tourism Research: Reformulating the Transport-Tourism Interface and Future Research Agendas? In Lumsdon, L. & Page, S. (Eds.), Tourism and Transport: Issues and Agenda for the New Millennium (pp.1-27). London: Elsevier.
- Piyaaon, J. & Sutthathip. K. (2023). Tourism Logistics Management Influencing Logistics Performance, Satisfaction, and Loyalty of Tourism in Songkhla Province. International Journal of Management Studies and Social Science Research, 5(6), 174-183.
- Sitikarn, B. & KanKaew, K. (2021). Community-based tourism logistics supply chain management in the top north of Thailand: A key linkage to the Greater Mekong Subregion. Uncertain Supply Chain Management, 9(4), 983-988.
- Subkhan, M. F. et al. (2024). Logistic transportation role for sustainable ecotourism industry. Journal of Physics: Conference Series, 2828(2024), 012014. <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1742-6596/2828/1/012014>.
- Zeithaml, V. (1988). Consumer perceptions of price, quality, and value: A means-end model and synthesis of evidence. Journal of Marketing, 52(3), 2-22.

รูปแบบการพัฒนาสุขภาวะผู้เรียนสู่ความยั่งยืนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1*

MODEL FOR DEVELOPING STUDENTS' WELL-BEING TOWARD SUSTAINABLE SCHOOLS UNDER THE JURISDICTION OF SURAT THANI PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 1

กัญญาภค ภาวุฒานนท์*, ชุศักดิ์ เอกเพชร, วีระยุทธ ชาทะกาญจน์

Kanyaphak Phawapootanon*, Chusak Ekpetch, Werayut Chatakan

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

Faculty of Education, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Nakhon Si Thammarat, Thailand

*Corresponding author E-mail: lookhmee1505@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการในการพัฒนาสุขภาวะผู้เรียน 2) พัฒนารูปแบบ และ 3) ตรวจสอบรูปแบบ การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยและพัฒนา ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้รับผิดชอบงานอนามัยของโรงเรียน กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 178 คน โดยใช้ตารางเครชีและมอร์แกน กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้รับผิดชอบงานอนามัยของโรงเรียน และศึกษานิเทศก์ โดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือ ได้แก่ แบบสอบถาม มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ .98 แบบบันทึกการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม และแบบประเมิน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย 1) สภาพปัจจุบันและความต้องการในการพัฒนาสุขภาวะผู้เรียน พบว่า สภาพปัจจุบัน อยู่ในระดับมาก ความต้องการ อยู่ในระดับมากที่สุด ขั้นตอนและวิธีดำเนินการ พบว่า สภาพปัจจุบัน อยู่ในระดับปานกลาง สภาพที่พึงประสงค์ อยู่ในระดับมากที่สุด 2) รูปแบบ มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 2.1) หลักการ ได้แก่ หลักการประเมิน หลักการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย หลักการเสริมแรงใจ 2.2) วัตถุประสงค์ 2.3) องค์ประกอบของการพัฒนาสุขภาวะผู้เรียน ได้แก่ สุขภาวะด้านร่างกาย สุขภาวะด้านจิตใจ สุขภาวะด้านสังคม สุขภาวะด้านจิตวิญญาณ สุขภาวะด้านสิ่งแวดล้อม 2.4) ขั้นตอนและวิธีการดำเนินงาน ได้แก่ การวางแผนการพัฒนาสุขภาวะ การดำเนินการการพัฒนาสุขภาวะ การศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาสุขภาวะ การปรับปรุงแก้ไขการพัฒนาสุขภาวะ และ 2.5) ปัจจัยความสำเร็จ ได้แก่ ความเข้าใจและตระหนักถึงขั้นตอน ความมุ่งมั่นตั้งใจของผู้บริหาร การสร้างความเข้าใจและความร่วมมือของทุกฝ่าย และ 3) รูปแบบ มีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: สุขภาวะ, สุขภาวะผู้เรียน, การพัฒนาสุขภาวะผู้เรียนสู่ความยั่งยืน

Abstract

The objectives of this research were: 1) To study the current conditions and needs for developing student well-being, 2) To develop a model for enhancing student well-being, and 3) To validate the model. This study employed a research and development approach. The population consisted of school administrators and teachers responsible for school health, with a sample of 178 participants determined using Krejcie and Morgan's table. The target group included experts, educational administrators, school administrators, teachers in charge of school health, and educational supervisors, selected by purposive sampling. The research instruments were a questionnaire with a reliability coefficient of .98, expert seminar records, focus group discussion records, and an evaluation form. Data analysis employed mean, standard deviation, and content analysis. The findings revealed that: 1) The current state of student well-being was at a high level, while the need for development was at the highest level; for the procedures and methods, the current state was at a moderate level, while the desired state was at the highest level. 2) The developed model consisted of five components: 2.1) Principles, which included the principles of evaluation, participation of all parties, and motivational reinforcement; 2.2) Objectives; 2.3) Components of student well-being development, namely physical well-being, mental well-being, social well-being, spiritual well-being, and environmental well-being; 2.4) Procedures and methods, including planning for well-being development, implementing well-being development, evaluating the outcomes of well-being development, and improving well-being development; and 2.5) Success factors, including awareness and understanding of the processes, the commitment of administrators, and the creation of understanding and cooperation among all stakeholders. and 3) The model was found to be highly appropriate, feasible, and beneficial overall.

Keywords: Well-Being, Student Well-Being, Developing Student Well-Being Toward Sustainability

บทนำ

การส่งเสริมสุขภาพผู้เรียนให้ยั่งยืนในสถานศึกษานั้นเป็นสิ่งสำคัญในการยกระดับคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนในสังคมยุคปัจจุบัน ซึ่งต้องอาศัยการบูรณาการหลายปัจจัยเพื่อให้ผู้เรียนเติบโตอย่างสมดุลทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญา พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติมในฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545 ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2553 และฉบับที่ 4 พ.ศ. 2562 ในราชกิจจานุเบกษา ได้กำหนดแนวทางที่ให้ความสำคัญกับ “ผู้เรียน” เป็นศูนย์กลางของการจัดการศึกษา โดยเน้นว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มที่ มาตรา 22 กำหนดว่าการจัดการศึกษาต้องยึดหลักการที่สนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามศักยภาพในระดับสูงสุดและปลูกฝังพฤติกรรมที่ดีให้แก่ผู้เรียน (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4), 2562) และการพัฒนาสุขภาพของผู้เรียนในโรงเรียนเป็นการวางรากฐานสำคัญในการส่งเสริมให้เยาวชนเติบโตอย่างมีสุขภาพในทุกด้าน จากแนวคิด

ขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization) และกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ได้กำหนดว่าโรงเรียนที่เป็นสถานส่งเสริมสุขภาพ (Health-Promoting School) ควรเป็นสถานที่ที่มีขีดความสามารถในการส่งเสริมสุขภาพอย่างรอบด้าน ให้การเรียนรู้ที่ปลอดภัย มีสุขอนามัยที่ดี เป็นพื้นที่ที่เสริมสร้างทักษะชีวิต และสร้างความสุขในการเรียนรู้ให้กับนักเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคเทคโนโลยีดิจิทัลที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวันของนักเรียน โรงเรียนมีหน้าที่เสริมสร้างทักษะและความรู้ที่จำเป็น เพื่อให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวและรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืน ปัญหาสุขภาพในกลุ่มผู้เรียนเป็นประเด็นที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการเรียนรู้ของเยาวชนในโรงเรียน ปัจจุบันพบว่า ผู้เรียนยังคงประสบปัญหาสุขภาพที่ไม่เหมาะสมในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางด้านโภชนาการ การขาดการออกกำลังกาย การเผชิญกับความเครียดในชีวิตประจำวัน หรือการใช้สื่อออนไลน์และเทคโนโลยีดิจิทัลในปริมาณที่มากเกินไปจนเกินความจำเป็น ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพร่างกายของผู้เรียนเท่านั้น แต่ยังมีผลต่อสุขภาพจิตใจ การปรับตัวในสังคม และความสามารถในการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย ทั้งนี้ จากรายงานการศึกษาและข้อมูลจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ได้ชี้ให้เห็นว่า พฤติกรรมการรับประทานอาหารที่ไม่สมดุล การขาดการออกกำลังกาย ความเครียดที่เพิ่มขึ้น และการใช้สื่อออนไลน์อย่างต่อเนื่องและมากเกินไปเป็นปัจจัยเสี่ยง ซึ่งนำไปสู่การเสื่อมถอยของสุขภาพทางกายและจิตใจของผู้เรียน (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2563)

นางลักษณ์ วิรัชชัย และคณะ อธิบายว่าปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมสุขภาพผู้เรียนอย่างยั่งยืนในสถานศึกษา คือ การส่งเสริมสุขภาพผู้เรียนในสถานศึกษานั้นควรพิจารณาปัจจัยหลักที่มีบทบาทสำคัญ อาทิ ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา การมีส่วนร่วมของครูและบุคลากรทางการศึกษา การสนับสนุนจากผู้ปกครองและชุมชน การบูรณาการเนื้อหาด้านสุขภาพในหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนรู้ การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีสุขภาพที่ดี และการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ซึ่งปัจจัยเหล่านี้จะส่งผลโดยตรงต่อความสำเร็จในการพัฒนาสุขภาพผู้เรียนอย่างยั่งยืน หากขาดปัจจัยใดปัจจัยหนึ่ง ความพยายามในการส่งเสริมสุขภาพอาจไม่สามารถบรรลุผลได้ตามที่คาดหวัง (นางลักษณ์ วิรัชชัย และคณะ, 2563) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในยุคดิจิทัลที่สื่อสังคมออนไลน์เข้ามามีบทบาทในการกำหนดพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน ทิศนา แหมมณี กล่าวว่า การมีแนวทางที่ชัดเจนในการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาเป็นเครื่องมือส่งเสริมสุขภาพจึงเป็นสิ่งจำเป็น โรงเรียนสามารถใช้เทคโนโลยี ICT ในการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านสุขภาพ การติดตามพฤติกรรม และสร้างการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนได้ เช่น การติดตามพฤติกรรมสุขภาพผ่านแอปพลิเคชันที่สามารถให้ผู้ปกครองและครูติดตามความคืบหน้าได้ตลอดเวลา ซึ่งสามารถช่วยสร้างความเข้าใจและความใส่ใจต่อสุขภาพของนักเรียนได้อย่างต่อเนื่อง (ทิศนา แหมมณี, 2565)

จากการรายงานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 เป็นหน่วยงานหลักที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของเยาวชนในพื้นที่ ครอบคลุม 5 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอกาญจนดิษฐ์ อำเภอดอนสัก อำเภอเกาะสมุย อำเภอเกาะพะงัน โดยรับผิดชอบโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาขยายโอกาสรวม 118 แห่ง จากการสังเคราะห์ผลการประเมินตนเองของสถานศึกษาในปีการศึกษา 2565 พบว่า ด้านคุณภาพเด็กยังมีจุดที่ควรปรับปรุงอยู่หลายด้าน โดยพัฒนาการด้านสติปัญญาเป็นด้านที่ต้องการการพัฒนา

มากที่สุด (ร้อยละ 76.15) ตามด้วยด้านสังคม (ร้อยละ 68.81) และด้านร่างกาย อารมณ์ และทักษะการคิดสร้างสรรค์ และแก้ปัญหา (ร้อยละ 64.22) เมื่อเปรียบเทียบกับผลการประเมินในปีการศึกษา 2564 พบว่า พัฒนาการด้านสติปัญญามีค่าเฉลี่ยลดลง 9.35 และพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ ทักษะการคิดสร้างสรรค์ลดลง 7.43 แสดงถึงความท้าทายที่ยังคงอยู่ในการบรรลุเป้าหมายด้านการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและส่งเสริมสุขภาวะของผู้เรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1, 2566) เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 ได้เน้นการวางนโยบายและกลยุทธ์การพัฒนาสุขภาวะเชิงองค์รวม ครอบคลุมทั้งด้านสุขภาพกาย จิตใจ สังคม และปัญญา โดยมุ่งเสริมสร้างทักษะชีวิตที่สำคัญในการปรับตัวให้กับนักเรียน ส่งเสริมความรู้ที่ถูกต้องในเรื่องการดูแลสุขภาพ และสร้างพฤติกรรมเชิงบวกในเด็กและเยาวชน รวมถึงการบูรณาการกิจกรรมสุขภาวะในหลักสูตรการเรียนการสอน ซึ่งเน้นการฝึกฝนทักษะชีวิตการจัดการความเครียด การสร้างสมดุลระหว่างการเรียนและการใช้ชีวิต เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะพื้นฐานในการดูแลสุขภาพของตนเองตั้งแต่วัยเยาว์ อารี พันธุ์มณี ได้ระบุว่าการเสริมสร้างสุขภาวะตั้งแต่วัยเด็กผ่านกิจกรรมในโรงเรียนมีความสำคัญต่อการปลูกฝังความตระหนักรู้ด้านสุขภาพการสนับสนุนจากทุกภาคส่วน สุขภาวะที่ดีของผู้เรียนนั้นต้องการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนทั้งครู ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานทางการศึกษา การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการให้เข้ากับบริบทของแต่ละท้องถิ่น เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมกันของทุกฝ่าย ซึ่งจะช่วยสร้างการมีส่วนร่วม และส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (อารี พันธุ์มณี, 2565) นอกจากนี้ วิโรจน์ สารรัตน์ ยังกล่าวว่า การจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างเสริมสุขภาวะและสุนทรียะ ครูต้องมุ่งเน้นให้นักเรียนเกิดความสามารถในการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพจนมีวิถีชีวิตที่มีสุขภาพดี ห่างไกลจากพฤติกรรมเสี่ยงต่าง ๆ โดยจำเป็นต้องสร้างความฉลาดทางสุขภาวะ กล่าวคือ ความเป็นสุขอย่างฉลาด อันได้แก่ การเรียนรู้เพื่อรู้ การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง การเรียนรู้เพื่อที่จะอยู่ร่วมกัน และการเรียนรู้เพื่อชีวิต ซึ่งรวมเรียกว่า เสาหลักของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เช่นเดียวกับการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างสุนทรียะที่ต้องมุ่งเน้นการส่งเสริมให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจินตนาการ ชื่นชมความงาม สุนทรียภาพ ความมีคุณค่า และแสดงออกในเชิงสร้างสรรค์ โดยการสร้างสุขภาวะและสุนทรียะนั้นไม่ใช่เป็นเพียงหน้าที่ของครูสุศึกษาและพลศึกษาหรือครูศิลปะ ดนตรี นาฏศิลป์เท่านั้น หากแต่เป็นหน้าที่ร่วมของครูทุกสาขาวิชา และต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ดังนั้น การผลิตและพัฒนาครูผู้สร้างสุขภาวะและสุนทรียะ จึงควรให้ความสำคัญกับการสร้างความตระหนักและความเข้าใจในตนเองให้แก่ศึกษาคู ซึ่งครูไม่ว่าจะสาขาใดก็ตามสามารถสร้างเสริมสุขภาวะและสุนทรียะให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนได้ อันจะทำให้เกิดการผลิตและพัฒนาครูผู้สร้างสุขภาวะและสุนทรียะที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นประโยชน์และมีคุณค่าต่อการพัฒนาประเทศชาติต่อไปในอนาคต (วิโรจน์ สารรัตน์, 2566) ซึ่ง วิรดี เกรณณรงค์ชัย อธิบายว่า การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการติดตามพฤติกรรมสุขภาพของนักเรียน และการสร้างแพลตฟอร์มการสื่อสารกับผู้ปกครองและชุมชนเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านสุขภาพของผู้เรียน จะช่วยเสริมสร้างการดูแลสุขภาพให้มีประสิทธิภาพและต่อเนื่องยิ่งขึ้น (วิรดี เกรณณรงค์ชัย, 2567) และ ทิศนา แคมมณี กล่าวว่า การวางนโยบายและกลยุทธ์ด้านสุขภาวะที่ยั่งยืนในระดับเขตพื้นที่การศึกษา เป็นนโยบายที่ครอบคลุมและกลยุทธ์ที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 โดยมีการสร้างแผนพัฒนาและติดตามผลให้เป็นระบบ จะช่วยสนับสนุนให้สถานศึกษามีการพัฒนาสุขภาวะของผู้เรียนอย่างยั่งยืน (ทิศนา แคมมณี, 2565)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาสุขภาวะผู้เรียนสู่ความยั่งยืนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1” เพื่อค้นหาแนวทางการพัฒนาสุขภาวะของผู้เรียนที่มีความยั่งยืนในสถานศึกษา การศึกษานี้จะมุ่งเน้นถึงการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาสุขภาวะในโรงเรียน ตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษา และสร้างรูปแบบการพัฒนาที่ครอบคลุมทุกมิติ ของสุขภาวะผู้เรียน อาทิ สุขภาวะทางกาย จิตใจ สังคม และปัญญา เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน นอกจากนี้ การศึกษาวิจัยนี้ยังตั้งเป้าหมายที่จะสร้างแนวทางปฏิบัติที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในโรงเรียนต่าง ๆ ในพื้นที่ เพื่อเป็นแบบอย่างสำหรับสถานศึกษาในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียนให้เติบโตอย่างสมบูรณ์พร้อมทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ อันจะส่งผลให้สถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 มีความพร้อมในการสนับสนุนเยาวชนให้เป็นบุคลากรที่มีคุณภาพ ซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชุมชนและประเทศชาติให้ยั่งยืนต่อไป

ผู้วิจัยใช้แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับสุขภาวะ Durlak, J. A. et al., Weare, K., กระทรวงสาธารณสุข ที่กล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญที่เป็นปัจจัยส่งเสริมความสำเร็จในสุขภาวะผู้เรียน 5 องค์ประกอบ ดังนี้ สุขภาวะด้านทางกาย สุขภาวะด้านจิตใจ สุขภาวะด้านสังคม สุขภาวะด้านจิตวิญญาณ (ปัญญา) สุขภาวะด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีความเชื่อมโยงและส่งผลซึ่งกันและกันอย่างเป็นระบบเพื่อให้เกิดการพัฒนาสุขภาวะผู้เรียนได้อย่างยั่งยืน (Durlak, J. A. et al., 2015); (Weare, K., 2015); (กระทรวงสาธารณสุข, 2562)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการในการพัฒนาสุขภาวะผู้เรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาสุขภาวะผู้เรียนสู่ความยั่งยืนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1
3. เพื่อตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาสุขภาวะผู้เรียนสู่ความยั่งยืนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาสุขภาวะผู้เรียนสู่ความยั่งยืนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอน ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย (Population and Sample) แบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการในการพัฒนาสุขภาวะผู้เรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 มีรายละเอียด ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 116 คน ครูผู้รับผิดชอบงานอนามัยของโรงเรียน จำนวน 116 คน โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางของ เครซี และมอร์แกน (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) เป็นผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 89 คน และครูผู้รับผิดชอบงานอนามัยของสถานศึกษาของโรงเรียน จำนวน 89 คน

เครื่องมือการสร้างและหาคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็น แบบสอบถามสภาพปัจจุบันและความต้องการในการพัฒนาสุขภาวะผู้เรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) มีค่าความสอดคล้อง (IOC) ระหว่าง 0.80 - 1.00 ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ .98

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ติดต่อขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง
2. นำหนังสือขอความอนุเคราะห์ถึงกลุ่มตัวอย่าง และกลุ่มเป้าหมายในการเก็บรวบรวมข้อมูลทางไปรษณีย์ และส่งด้วยตัวเอง
3. เก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามคืนทางไปรษณีย์ เก็บด้วยตนเองและประสานทางโทรศัพท์ ทำการตรวจสอบความสมบูรณ์ในการตอบ

การวิเคราะห์ข้อมูล โดยวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและความต้องการในการพัฒนาสุขภาวะผู้เรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 โดยหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบการพัฒนาสุขภาวะผู้เรียนสู่ความยั่งยืนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 คน ได้มาโดยวิธีการเจาะจง (Purposive Sampling) สำหรับการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) ประกอบด้วย

1. นักวิชาการ อาจารย์ระดับมหาวิทยาลัยที่มีประสบการณ์ด้านการบริหารหรือการจัดการเรียนรู้ ตำแหน่งทางวิชาการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ขึ้นไป หรือการศึกษาระดับปริญญาเอก จำนวน 2 คน
2. ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสบการณ์ในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสุขภาวะผู้เรียน จำนวน 3 คน
3. ศิษยานุศิษย์ จำนวน 1 คน
4. ครูผู้รับผิดชอบงานอนามัย โดยเลือกจากผู้ที่มีประสบการณ์ด้านอนามัยเชิงประจักษ์ จำนวน 3 คน

เครื่องมือการสร้างและหาคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบบันทึกการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบร่างรูปแบบการพัฒนาสุขภาวะผู้เรียนสู่ความยั่งยืนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 มีค่าความสอดคล้อง (IOC) ระหว่าง 0.80 - 1.00

การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยติดต่อขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช เพื่อขอความอนุเคราะห์หนังสือขอเชิญการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ และดำเนินการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ตามเวลาที่นัดหมาย

การวิเคราะห์ข้อมูล โดยวิเคราะห์การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบร่างรูปแบบการพัฒนา
สภาวะผู้เรียนสู่ความยั่งยืนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1
โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ระยะที่ 3 การตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาสภาวะผู้เรียนสู่ความยั่งยืนของสถานศึกษา สังกัด
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้รับผิดชอบงานอนามัย
ของโรงเรียน ศึกษานิเทศก์ ได้มาโดยวิธีการเจาะจง (Purposive Sampling) สำหรับการสนทนากลุ่ม (Focus Group)
จำนวน 8 คน

เครื่องมือการสร้างและหาคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบบันทึกการสนทนากลุ่มตรวจสอบ
รูปแบบการพัฒนาสภาวะผู้เรียนสู่ความยั่งยืนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
สุราษฎร์ธานี เขต 1 มีค่าความสอดคล้อง (IOC) ระหว่าง 0.80 - 1.00 และแบบประเมินความเหมาะสม (Suitability)
ความเป็นไปได้ (Feasibility) และความเป็นประโยชน์ (Utility) ของรูปแบบการพัฒนาสภาวะผู้เรียนสู่ความยั่งยืน
ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 มีค่า IOC ระหว่าง 0.80 - 1.00

การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยติดต่อขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ราชภัฏนครศรีธรรมราช เพื่อขอหนังสือขอเชิญสนทนากลุ่ม และดำเนินการสนทนากลุ่ม ตามเวลาที่นัดหมาย

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์การสนทนากลุ่มตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาสภาวะผู้เรียนสู่ความยั่งยืน
ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 โดยการวิเคราะห์เนื้อหา
(Content Analysis)

2. วิเคราะห์ผลการประเมินความเหมาะสม (Propriety) ความเป็นไปได้ (Feasibility)
และความเป็นประโยชน์ (Utility) ของรูปแบบการพัฒนาสภาวะผู้เรียนสู่ความยั่งยืนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน
เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 โดยหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาสภาวะผู้เรียนสู่ความยั่งยืนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 มีผลการวิจัย ดังนี้

1. การศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการในการพัฒนาสภาวะผู้เรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน
เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการในการพัฒนาสภาวะผู้เรียนของสถานศึกษา สังกัด
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1

ที่	รายการประเมิน	ระดับความคิดเห็นสภาพปัจจุบัน			ระดับความคิดเห็นสภาพที่พึงประสงค์		
		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1.	ด้านกาย	3.32	0.55	ปานกลาง	4.65	0.45	มากที่สุด

ตารางที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการในการพัฒนาสุขภาวะผู้เรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 (ต่อ)

ที่	รายการประเมิน	ระดับความคิดเห็นสภาพปัจจุบัน			ระดับความคิดเห็นสภาพที่พึงประสงค์		
		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
2.	ด้านจิตใจ	3.64	0.61	มาก	4.72	0.44	มากที่สุด
3.	ด้านสังคม	3.68	0.72	มาก	4.71	0.45	มากที่สุด
4.	ด้านจิตวิญญาณ	3.56	0.70	มาก	4.63	0.37	มากที่สุด
5.	ด้านสิ่งแวดล้อม	3.62	0.51	มาก	4.55	0.50	มากที่สุด
	เฉลี่ย	3.56	0.62	มาก	4.65	0.44	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่า ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการในการพัฒนาสุขภาวะผู้เรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 ในภาพรวมทุกด้าน พบว่า สภาพปัจจุบันภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.56$, S.D. = 0.62) ความต้องการ ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.65$, S.D. = 0.44) สรุปได้ ดังนี้

1.1 สภาพปัจจุบัน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ สุขภาวะด้านสังคม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.68$, S.D. = 0.72) รองลงมา คือ สุขภาวะด้านจิตใจ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.64$, S.D. = 0.61) และลำดับที่สาม คือ ด้านสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.62$, S.D. = 0.51) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านสุขภาวะด้านกาย อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.32$, S.D. = 0.55)

1.2 ความต้องการ พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ สุขภาวะด้านจิตใจ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.72$, S.D. = 0.44) รองลงมา คือ สุขภาวะด้านสังคม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.71$, S.D. = 0.45) และลำดับที่สาม คือ สุขภาวะด้านกาย อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.65$, S.D. = 0.45) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.55$, S.D. = 0.50)

2. ผลการพัฒนารูปแบบการพัฒนาสุขภาวะผู้เรียนสู่ความยั่งยืนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 โดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) จำนวน 9 คน เพื่อประเมินความถูกต้องและความเหมาะสม พบว่า รูปแบบการพัฒนาสุขภาวะผู้เรียนสู่ความยั่งยืนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 มี 5 องค์ประกอบ

องค์ประกอบที่ 1 หลักการของรูปแบบ ได้แก่ หลักการประเมิน หลักการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย หลักการเสริมแรงใจ

องค์ประกอบที่ 2 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ได้แก่ 1) เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาสุขภาวะผู้เรียนสู่ความยั่งยืนของสถานศึกษา 2) เพื่อพัฒนา เทคนิค วิธีการแนวทางการพัฒนาสุขภาวะผู้เรียนสู่ความยั่งยืนของสถานศึกษา และ 3) เพื่อสร้างความตระหนักและเจตคติที่ดีในการพัฒนาสุขภาวะผู้เรียนสู่ความยั่งยืนของสถานศึกษา

องค์ประกอบที่ 3 องค์ประกอบของการพัฒนาสุขภาวะผู้เรียน ได้แก่ 1) สุขภาวะด้านร่างกาย 2) สุขภาวะด้านจิตใจ 3) สุขภาวะด้านสังคม 4) สุขภาวะด้านจิตวิญญาณ และ 5) สุขภาวะด้านสิ่งแวดล้อม

องค์ประกอบที่ 4 ขั้นตอนและวิธีการดำเนินงาน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การวางแผนการพัฒนาสุขภาวะ ขั้นตอนที่ 2 การดำเนินการการพัฒนาสุขภาวะ ขั้นตอนที่ 3 การศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาสุขภาวะ ขั้นตอนที่ 4 การปรับปรุงแก้ไขการพัฒนาสุขภาวะ

องค์ประกอบที่ 5 ปัจจัยความสำเร็จ ได้แก่ 1) ความเข้าใจและตระหนักถึงขั้นตอน 2) ความมุ่งมั่นตั้งใจของผู้บริหาร และ 3) การสร้างความเข้าใจและความร่วมมือของทุกฝ่าย

3. ผลการตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาสุขภาวะผู้เรียนสู่ความยั่งยืนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ ของรูปแบบการพัฒนาสุขภาวะผู้เรียนสู่ความยั่งยืนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1

รายการ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ความเหมาะสม (Suitability)	4.64	0.46	มากที่สุด
2. ความเป็นไปได้ (Feasibility)	4.66	0.47	มากที่สุด
3. ความเป็นประโยชน์ (Utility)	4.65	0.48	มากที่สุด
รวม	4.65	0.45	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 พบว่า รูปแบบ มีความเหมาะสม (Suitability) ($\bar{X} = 4.64$, S.D. = 0.46) ความเป็นไปได้ (Feasibility) ($\bar{X} = 4.66$, S.D. = 0.47) และความเป็นประโยชน์ (Utility) ($\bar{X} = 4.65$, S.D. = 0.48) อยู่ในระดับมากที่สุด

อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการในการพัฒนาสุขภาวะผู้เรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 พบว่า สภาพปัจจุบันภาพรวมอยู่ในระดับมาก ความต้องการ ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้ อาจเนื่องจากโรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสุขภาวะของผู้เรียนในหลายมิติ โดยเฉพาะด้านจิตใจและสังคม ซึ่งเป็นพื้นฐานของการมีคุณภาพชีวิตที่ดีในสภาพแวดล้อมร่วมสมัย อย่างไรก็ตาม ด้านสุขภาวะกายกลับได้รับการส่งเสริมน้อยกว่า อาจเนื่องจากข้อจำกัดด้านงบประมาณ บุคลากร หรือกิจกรรมที่ส่งเสริมสุขภาพยังไม่เพียงพอ ขณะเดียวกันความต้องการที่สูงในทุกด้าน แสดงให้เห็นว่าผู้เกี่ยวข้องตระหนักถึงความสำคัญของการส่งเสริมสุขภาวะอย่างรอบด้าน โดยเฉพาะด้านจิตใจที่อาจเผชิญกับความเครียด ความกดดัน หรือภาวะอารมณ์จากสถานการณ์สังคมในปัจจุบัน ส่งผลให้มีความคาดหวังในการพัฒนามากยิ่งขึ้น จึงสะท้อนให้เห็นช่องว่างระหว่างสภาพปัจจุบันกับความต้องการที่ควรได้รับการพัฒนาอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ศศิพัฒน์ ยอดเพชร ที่กล่าวว่า สุขภาวะ คือ ความสุขสมบูรณ์ทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณของผู้สูงอายุ โดย

ที่ผู้สูงอายุสามารถปรับตัว และจัดการกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ รักษาสัมพันธภาพที่ดีกับคนรอบข้าง เห็นคุณค่าในตนเอง และสามารถดำรงชีวิตอย่างมีความหมาย มีศักดิ์ศรี และมีคุณภาพชีวิตที่ดี (ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, 2549) สอดคล้องกับงานวิจัยของ จันทรเพ็ญ ลาภมากผล ได้ศึกษา รูปแบบการส่งเสริมโรงเรียนสุขภาวะ ตามหลักพุทธธรรม สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2 ที่พบว่า สภาพการส่งเสริมโรงเรียนสุขภาวะในสถานศึกษา ในภาพรวม มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด คือ ด้านสภาพแวดล้อมเป็นสุข ด้านโรงเรียนเป็นสุข ด้านชุมชนเป็นสุข ด้านครอบครัวเป็นสุข และด้านผู้เรียนเป็นสุข (จันทรเพ็ญ ลาภมากผล, 2564)

2. ผลการพัฒนาแบบแผนการพัฒนาสุขภาวะผู้เรียนสู่ความยั่งยืนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 พบว่า รูปแบบ มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) องค์ประกอบของการพัฒนาสุขภาวะผู้เรียน 4) ขั้นตอนและวิธีการดำเนินงาน และ 5) ปัจจัยความสำเร็จ งานวิจัยเป็นเช่นนี้อาจเนื่องจากผู้วิจัยมุ่งเน้นการพัฒนาแบบอย่างเป็นระบบและครอบคลุมทุกด้านที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสุขภาวะผู้เรียนอย่างยั่งยืน โดยเริ่มจากการกำหนด “หลักการของรูปแบบ” เพื่อเป็นกรอบแนวคิดสำคัญในการพัฒนา และกำหนด วัตถุประสงค์ของรูปแบบ เพื่อชี้เป้าหมายให้ชัดเจนสอดคล้องกับความต้องการของสถานศึกษา จากนั้นได้นำเสนอ องค์ประกอบของการพัฒนาสุขภาวะผู้เรียน ซึ่งครอบคลุมทั้งสุขภาวะทางกาย ใจ สังคม และสติปัญญา ตลอดจนจัดวาง ขั้นตอนและวิธีการดำเนินงาน ให้สถานศึกษาสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นลำดับและเหมาะสมกับบริบทจริง สุดท้ายมีการกำหนด ปัจจัยความสำเร็จ เพื่อเป็นแนวทางในการประเมินผลและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง รูปแบบที่ได้จึงมีความชัดเจน รอบด้าน และสามารถใช้เป็นเครื่องมือพัฒนาสุขภาวะของผู้เรียนในระยะยาวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ จันทรเพ็ญ ลาภมากผล ได้กล่าวว่า รูปแบบ มีลักษณะเป็นการแสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในรูปแบบในรูปของข้อความ ใช้หลักการเทียบเคียงเชิงแนวคิด ปรัชญาการณ และใช้ข้อความในการอธิบาย โดยมีองค์ประกอบของรูปแบบ ประกอบด้วย หลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการบริหาร การประเมินรูปแบบโดยมีการนำไปใช้ให้เกิดความสำเร็จ (จันทรเพ็ญ ลาภมากผล, 2564) สอดคล้องกับงานวิจัยของ สันติ สิงหาพรหม ได้ศึกษา รูปแบบการบริหารสถานศึกษาที่ส่งเสริมสุขภาวะทางร่างกาย และจิตสังคมของนักเรียนโรงเรียนบ้านหนองไผ่ล้อม ที่พบว่า รูปแบบการบริหารพัฒนาแบบการบริหารสถานศึกษาที่ส่งเสริมสุขภาวะทางร่างกายและจิตสังคมของนักเรียนโรงเรียนบ้านหนองไผ่ล้อม (Nongphailom Healthy School Model) มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ปัจจัยเชิงนโยบายและองค์ความรู้ การขับเคลื่อน ปัจจัยสนับสนุน และกำหนดเป้าหมาย (สันติ สิงหาพรหม, 2565)

3. ผลการตรวจสอบแบบแผนการพัฒนาสุขภาวะผู้เรียนสู่ความยั่งยืนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 พบว่า รูปแบบ มีความเหมาะสม (Suitability) ความเป็นไปได้ (Feasibility) และความเป็นประโยชน์ (Utility) อยู่ในระดับมากที่สุด งานวิจัยเป็นเช่นนี้อาจเนื่องจากกระบวนการพัฒนาแบบได้ดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยข้อมูลจากการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและความต้องการของสถานศึกษาในพื้นที่จริง ผสมกับการศึกษาทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ส่งผลให้รูปแบบที่สร้างขึ้นสามารถตอบสนองต่อปัญหาและบริบทของสถานศึกษาได้อย่างเหมาะสม ด้านความเป็นไปได้ (Feasibility) รูปแบบได้กำหนดขั้นตอน วิธีดำเนินงาน และปัจจัยที่เอื้อต่อการนำไปใช้จริงในโรงเรียนอย่างชัดเจนและสอดคล้องกับทรัพยากรที่มีอยู่ ขณะที่ด้านความเป็นประโยชน์ (Utility) รูปแบบมุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนในทุกมิติของสุขภาวะ

ซึ่งเอื้อต่อคุณภาพชีวิตและการเรียนรู้ของนักเรียนในระยะยาว ทำให้ผู้เชี่ยวชาญและผู้เกี่ยวข้องประเมินว่ารูปแบบมีคุณค่าและสามารถขยายผลสู่บริบทอื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ อรุณศรี เงินเสือ ที่กล่าวว่า การตรวจสอบและประเมินรูปแบบ เพื่อต้องการที่จะให้ได้รูปแบบที่เชื่อถือได้ ซึ่งอาจใช้การตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิเฉพาะทางที่เกี่ยวข้อง การตรวจสอบโดยการสัมมนา หรือการนำไปทดลองใช้ตามสภาพจริง (อรุณศรี เงินเสือ, 2564) สอดคล้องกับงานวิจัยของ สันติ สิงหาพรหม ได้ศึกษา รูปแบบการบริหารสถานศึกษา ที่ส่งเสริมสุขภาวะทางร่างกาย และจิตสังคมของนักเรียนโรงเรียนบ้านหนองไผ่ล้อม ที่พบว่า ผลการประเมิน ในภาพรวมรูปแบบการบริหารสถานศึกษาที่ส่งเสริมสุขภาวะทางร่างกายและจิตสังคมของนักเรียนโรงเรียนบ้านหนองไผ่ล้อม ที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพอยู่ในระดับมากที่สุด นักเรียนและผู้ปกครองนักเรียนมีความพึงพอใจในการจัดการศึกษาของ โรงเรียนบ้านหนองไผ่ล้อม ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (สันติ สิงหาพรหม, 2565)

องค์ความรู้ใหม่

จากการพัฒนารูปแบบการพัฒนาสุขภาวะผู้เรียนสู่ความยั่งยืนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 พบองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการดำเนินการวิจัยเป็นรูปแบบการพัฒนาสุขภาวะผู้เรียนสู่ความยั่งยืนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการของรูปแบบ ได้แก่ หลักการประเมิน หลักการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย หลักการเสริมแรงจูงใจ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ได้แก่ 2.1) เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาสุขภาวะผู้เรียนสู่ความยั่งยืนของสถานศึกษา 2.2) เพื่อพัฒนา เทคนิค วิธีการแนวทางการพัฒนาสุขภาวะผู้เรียนสู่ความยั่งยืนของสถานศึกษา และ 2.3) เพื่อสร้างความตระหนักและเจตคติที่ดีในการพัฒนาสุขภาวะผู้เรียนสู่ความยั่งยืนของสถานศึกษา 3) องค์ประกอบของการพัฒนาสุขภาวะผู้เรียน ได้แก่ 3.1) สุขภาวะด้านร่างกาย 3.2) สุขภาวะด้านจิตใจ 3.3) สุขภาวะด้านสังคม 3.4) สุขภาวะด้านจิตวิญญาณ (ปัญญา) และ 3.5) สุขภาวะด้านสิ่งแวดล้อม 4) ขั้นตอนและวิธีการดำเนินงาน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การวางแผนการพัฒนาสุขภาวะ ขั้นตอนที่ 2 การดำเนินการการพัฒนาสุขภาวะ ขั้นตอนที่ 3 การศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาสุขภาวะ ขั้นตอนที่ 4 การปรับปรุงแก้ไขการพัฒนาสุขภาวะ และ 5) ปัจจัยความสำเร็จ ได้แก่ 5.1) ความเข้าใจและตระหนักถึงขั้นตอน 5.2) ความมุ่งมั่นตั้งใจของผู้บริหาร และ 5.3) การสร้างความรู้ความเข้าใจและความร่วมมือของทุกฝ่าย ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 รูปแบบการพัฒนาสุขภาวะผู้เรียนสู่ความยั่งยืนของสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป การวิจัยรูปแบบการพัฒนาสุขภาวะผู้เรียนสู่ความยั่งยืนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 แบ่งออกเป็น 3 ระยะ พบว่า 1) สภาพปัจจุบันและความต้องการในการพัฒนาสุขภาวะผู้เรียนของสถานศึกษา ในภาพรวม พบว่า สภาพปัจจุบัน ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ความต้องการ ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และสภาพปัจจุบันและความต้องการ ขั้นตอนและวิธีดำเนินการ

ด้านการวางแผน พบว่า สภาพปัจจุบัน ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง สภาพที่พึงประสงค์ ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 2) รูปแบบการพัฒนาสุขภาวะผู้เรียนสู่ความยั่งยืนของสถานศึกษา มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 2.1) หลักการของรูปแบบ ได้แก่ หลักการประเมิน หลักการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย หลักการเสริมแรงจิตใจ 2.2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 2.3) องค์ประกอบของการพัฒนาสุขภาวะผู้เรียน ได้แก่ สุขภาวะด้านร่างกาย สุขภาวะด้านจิตใจ สุขภาวะด้านสังคม สุขภาวะด้านจิตวิญญาณ (ปัญญา) สุขภาวะด้านสิ่งแวดล้อม 2.4) ขั้นตอนและวิธีการดำเนินงาน ได้แก่ ขั้นที่ 1 การวางแผนการพัฒนาสุขภาวะ ขั้นที่ 2 การดำเนินการการพัฒนาสุขภาวะ ขั้นที่ 3 การศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาสุขภาวะ ขั้นที่ 4 การปรับปรุงแก้ไขการพัฒนาสุขภาวะ 2.5) ปัจจัยความสำเร็จ ได้แก่ ความเข้าใจและตระหนักถึงขั้นตอน ความมุ่งมั่นตั้งใจของผู้บริหาร การสร้างความเข้าใจและความร่วมมือของทุกฝ่าย และ 3) รูปแบบ มีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ 1) สุขภาวะด้านร่างกาย ควรส่งเสริมกิจกรรมที่พัฒนาสมรรถภาพร่างกายของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ เช่น การออกกำลังกายกลางแจ้ง การเรียนรู้ผ่านกิจกรรมกายภาพ และโภชนาการที่เหมาะสม ควรจัดระบบอาหารกลางวันและของว่างที่ถูกหลักอนามัยและส่งเสริมสุขภาพ 2) สุขภาวะด้านจิตใจ ควรจัดกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างอารมณ์เชิงบวกและทักษะการเผชิญปัญหา เช่น กิจกรรมจิตศึกษา การฝึกสติ การพูดคุยเปิดใจ หรือมีระบบพี่เลี้ยงให้คำปรึกษา เพื่อสร้างความมั่นคงทางจิตใจและความภาคภูมิใจในตนเอง 3) สุขภาวะด้านสังคม ควรส่งเสริมการทำงานเป็นกลุ่มและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน เช่น กิจกรรมจิตอาสา ชุมนุมสร้างสรรค์ หรือโครงการบริการสังคม เพื่อพัฒนาทักษะการอยู่ร่วมกัน การสื่อสาร และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม 4) สุขภาวะด้านจิตวิญญาณ (ปัญญา) ควรส่งเสริมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับคุณธรรม จริยธรรม และการตั้งเป้าหมายชีวิต เช่น การใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การเรียนรู้จากปราชญ์ชุมชน หรือกิจกรรมพัฒนาศักยภาพตนเอง เพื่อสร้างแรงบันดาลใจและความหมายในชีวิต และ 5) สุขภาวะด้านสิ่งแวดล้อม ควรปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมผ่านกิจกรรมโรงเรียนสีเขียว เช่น การลดขยะ การจัดสวนในโรงเรียน การรีไซเคิล หรือการเรียนรู้ภาคสนามในธรรมชาติ เพื่อสร้างพฤติกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป 1) ควรศึกษาการนำนวัตกรรมหรือรูปแบบไปใช้ในสถานศึกษาในช่วงเวลาอย่างน้อย 1 ปี เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์อย่างต่อเนื่อง และตรวจสอบความยั่งยืนของผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน 2) ควรนำรูปแบบไปทดลองใช้ในเขตพื้นที่การศึกษาอื่น หรือในสถานศึกษาที่มีความแตกต่างด้านบริบท เช่น ขนาดโรงเรียน หรือชุมชนโดยรอบ เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมและประสิทธิภาพในหลากหลายพื้นที่ และ 3) ควรศึกษาว่าสุขภาวะในแต่ละมิติส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หรือพฤติกรรมเชิงบวกของผู้เรียนอย่างไร เพื่อสร้างความเชื่อมโยงเชิงวิชาการที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป 1) กลยุทธ์การพัฒนาสุขภาวะผู้เรียนที่ยั่งยืนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 1 สุขภาวะผู้เรียนที่ยั่งยืนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 1 2) การพัฒนาระบบและกลไกในการประเมินสุขภาวะผู้เรียนที่ยั่งยืนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 1 และ 3) การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและเครือข่ายในการพัฒนาสุขภาวะผู้เรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 1

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงสาธารณสุข. (2562). แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ. นนทบุรี: กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข.
- จันทร์เพ็ญ ลาภมากผล. (2564). รูปแบบการส่งเสริมโรงเรียนสุขภาวะตามหลักพุทธธรรมสำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ทีศนา แคมมณี. (2565). การเรียนรู้เชิงกิจกรรม: สร้างทักษะการคิดวิเคราะห์ในยุค 4.0. วารสารการศึกษาและการพัฒนามนุษย์, 10(1), 45-58.
- นงลักษณ์ วิรัชชัย และคณะ. (2563). การจัดสภาพแวดล้อมและความปลอดภัยของโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 10 ฉบับปรับปรุงใหม่). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).
- วิรตี เอกรณรงค์ชัย. (2567). การผลิตและพัฒนาครูผู้สร้างสุขภาวะและสุนทรียะ. วารสารวิจัยวิชาการ, 7(1), 385-395.
- วิโรจน์ สารรัตน์. (2566). แนวคิด ทฤษฎี และประเด็นเพื่อการบริหารการศึกษา. (ปรับปรุงครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร: ทิพย์วิสุทธิ.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. (2549). รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการผู้ดูแลผู้สูงอายุในครอบครัว. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สันติ สิงหาพรหม. (2565). รูปแบบการบริหารสถานศึกษาที่ส่งเสริมสุขภาวะทางร่างกายและจิตสังคมของนักเรียนโรงเรียนบ้านหนองไผ่ล้อม. วารสารงานวิจัยทางสุขภาพและการบริหารเพื่อพัฒนาชุมชนเชิงพื้นที่, 3(1), 62-76.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2563). คู่มือการดำเนินงานโรงเรียนรอบรู้ด้านสุขภาพ (Health Literate School). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1. (2566). รายงานการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ 2565. สุราษฎร์ธานี: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1.
- อรุณศรี เงินเสื่อ. (2564). การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานด้วยการประยุกต์ใช้แนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- อารี พันธุ์มณี. (2565). ต้นแบบโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพัญญัติแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร: กองสุศึกษา.
- Durlak, J. A. et al. (2015). Handbook of social and emotional learning: Research and practice. New York: The Guilford Press.
- Weare, K. (2015). What works in promoting social and emotional well-being and responding to mental health problems in schools. London: National Children's Bureau.

มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของ
คณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองโดยศาลรัฐธรรมนูญ*

LEGAL MEASURES REGARDING DISSOLUTION OF POLITICAL PARTIES AND
THE REVOCATION OF THE RIGHT TO RUN FOR ELECTION THE PARTY EXECUTIVE
COMMITTEE BY THE CONSTITUTIONAL COURT

ประจักษ์ สุขชุม*, รัฐชญา ฤาแรง

Pracham Sookchum*, Radchada Lurang

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น ปทุมธานี ประเทศไทย

Graduate School, Western University, Pathum Thani, Thailand

*Corresponding author E-mail: prachamsukchom@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง โดยศาลรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 กับของต่างประเทศ โดยศึกษาเอกสารจากตัวบทกฎหมาย ตำราทางวิชาการ บทความ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เก็บข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม ซึ่งใช้ระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม ประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ นักวิชาการ 2 นักกฎหมาย ผู้บริหารพรรคการเมือง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และ ประชาชน จากการศึกษาพบว่า มีปัญหาที่สำคัญ 4 ประการ คือ จากการศึกษาพบว่า มีปัญหาที่สำคัญ 4 ประการ คือ 1) คำวินิจฉัยสั่งยุบพรรคการเมืองไม่สอดคล้องกับหลักความได้สัดส่วน 2) การเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองโดยไม่พิจารณาข้อเท็จจริงเฉพาะราย ไม่สอดคล้องกับหลักความรับผิดชอบเฉพาะตัวของผู้กระทำความผิด ซึ่งควรเป็นไปตามหลักทั่วไปของกฎหมายอาญา 3) การตีความบทบัญญัติของกฎหมายเลือกตั้งให้กรรมการบริหารพรรคต้องรับผิดชอบในการกระทำของบุคคลอื่น โดย “ไม่อาจโต้แย้ง” เป็นอย่างอื่นได้นั้นไม่สอดคล้องกับหลักนิติธรรม และ 4) การยุบพรรคการเมืองของศาลรัฐธรรมนูญไม่สอดคล้องกับแนวทางการปฏิบัติว่าด้วยการสั่งห้ามและยุบพรรคการเมืองของที่ประชุมตุลาการศาลรัฐธรรมนูญโลก (Bureau of WCCJ) ครั้งที่ 21 ผู้วิจัยจึงเห็นควรแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 211 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 หมวด 7 การดำเนินการกรณีการเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตหรือเที่ยงธรรม มาตรา 132 มาตรา 134 มาตรา 138 และมาตรา 140 เพื่อปรับปรุงให้การบริหารประเทศเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและโปร่งใสมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: การยุบพรรคการเมือง, การเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง, กรรมการบริหารพรรคการเมือง, ศาลรัฐธรรมนูญ

Abstract

This research article aims to examine the concepts, theories, previous studies, and legal measures concerning the dissolution of political parties and the revocation of electoral rights of political party executives as adjudicated by the Constitutional Court of the Kingdom of Thailand under the 2017 Constitution, in comparison with international practices. The study is based on documentary research, including legal provisions, academic textbooks, scholarly articles, and electronic media. A qualitative research methodology was employed, with data collected through focus group discussions and in-depth interviews with key informants, including academics, legal scholars, political party executives, members of the House of Representatives, and members of the public. The findings reveal four significant issues: 1) The Constitutional Court's rulings on party dissolution do not align with the principle of proportionality; 2) The revocation of electoral rights of party executives without considering individual circumstances is inconsistent with the principle of individual criminal responsibility, which is fundamental in criminal law; 3) The interpretation of election laws that imposes absolute liability on party executives for the actions of others, without the possibility of rebuttal, contradicts the rule of law; and 4) The practice of dissolving political parties by the Constitutional Court does not conform to international standards, particularly the guidelines adopted at the 21st Bureau Meeting of the World Conference on Constitutional Justice (WCCJ). Based on these findings, the study proposes amendments to Section 211 of the Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2560 (2017) and to Chapter 7 (Sections 132, 134, 138, and 140) of the Organic Act on the Election of Members of the House of Representatives B.E. 2561 (2018), to enhance the efficiency, transparency, and fairness of governance in Thailand.

Keywords: Dissolution of a Political Party, Disenfranchisement, Party Executive Committee, Constitutional Court

บทนำ

ภายใต้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมนั้น พรรคการเมือง (Political Party) มีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะที่เป็นพาหนะ (Vehicle) ที่ทำหน้าที่ขับเคลื่อน “วิถีชีวิตการเมือง” ของประเทศ (สิริกร สายสิน, 2560) ดังนั้น รัฐธรรมนูญของรัฐประชาธิปไตยเสรีนิยมจึงได้บัญญัติเกี่ยวกับพรรคการเมืองไว้ในรัฐธรรมนูญและหรือกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง ในการรับรองคุ้มครองเสรีภาพของพลเมืองที่มีความคิดเห็นคล้ายกัน หรือมีผลประโยชน์ร่วมกัน ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม (กนก วงศ์ตระหง่าน, 2536) รวมกลุ่มกันจัดตั้งพรรคการเมืองได้ เพื่อนำเสนอนโยบายการบริหารประเทศต่อผู้มีสิทธิออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้ง ถึงแม้จะเป็นที่ยอมรับว่าพรรคการเมืองนั้นเป็นสถาบันทางการเมืองที่มีความสำคัญต่อระบบประชาธิปไตยอย่างยิ่ง แต่รัฐธรรมนูญของประเทศประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมบางประเทศก็ยังมีบทบัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญห้ามพรรคการเมืองดำเนิน

กิจกรรมบางประการ (Ban of Political Party) หรือยุบเลิกพรรคการเมือง (Dissolution of Political Party) อย่างถาวร และเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองสามารถกระทำได้ หากมีบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายระดับพระราชบัญญัติให้อำนาจไว้ แต่การกระทำต่อพรรคการเมืองดังกล่าวควรจะสามารถทำได้เมื่อเป็นกรณีจำเป็นที่สุดในการปกป้องหลักการพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตยให้ดำรงอยู่รอดเท่านั้น เพราะการห้ามพรรคการเมืองดำเนินกิจกรรมบางประการหรือยุบเลิกพรรคการเมืองและเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองนั้นเป็นการทำลายสิทธิและเสรีภาพทางการเมืองของประชาชนอย่างรุนแรง เพราะเสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมืองและการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของประชาชนนั้นเป็น “สิทธิโดยปริยาย (Implied Right)” ที่เกิดขึ้นพร้อมกับ “เสรีภาพในการแสดงออก (Freedom of Expression)” ของประชาชน (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2542) ตลอดจนเป็นการทำลายความเข้มแข็งของพรรคการเมือง ในฐานะที่พรรคการเมืองถือว่าเป็นฐานรากอันมั่นคงของระบบการเมืองการปกครองแบบ “ประชาธิปไตยผ่านผู้แทน (Representative Democracy)” กล่าวคือ หากพรรคการเมืองใดได้รับเสียงข้างมากจากประชาชนในการเลือกตั้ง พรรคการเมืองนั้นก็จะมีสิทธิจัดตั้งรัฐบาลเพื่อเข้าไปอำนวยการปกครองประเทศตามนโยบายของพรรคที่ได้ประกาศไว้ในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง ส่วนพรรคการเมืองที่ได้รับเสียงข้างน้อยก็จะทำหน้าที่เป็นพรรคการเมืองฝ่ายค้าน คอยควบคุมตรวจสอบการทำงานของพรรครัฐบาล เพื่อให้การบริหารประเทศดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์กับประชาชนให้มากที่สุด (ปริญญญา ศรีเกตุ, 2560)

สำหรับราชอาณาจักรไทย เมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มีผลใช้บังคับได้มีการร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 ใช้บังคับให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจยุบพรรคการเมืองและเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองได้ตาม “มาตรา 66 1) กระทำการล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ 2) กระทำการอันอาจเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ 3) กระทำการอันเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐหรือขัดต่อกฎหมายหรือสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และ 4) กระทำการฝ่าฝืนมาตรา 23 บรรคหนึ่ง มาตรา 52 หรือมาตรา 53” ต่อมาเมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้สิ้นสุดลง ทำให้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญสิ้นสุดลงไปด้วย เมื่อได้มีการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยพรรคการเมืองใช้บังคับ ได้นำบทบัญญัติของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 66 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 94 ไปบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2561 มาตรา 92 ส่วนบทบัญญัติเกี่ยวกับการกระทำของผู้รับสมัครรับเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 237 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งวุฒิสภา พ.ศ. 2550 มาตรา 103 ได้นำไปบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 มาตรา 132 ให้ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรคการเมือง และมีคำสั่งเพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองเช่นเดียวกัน (นันทวัฒน์ บรมานันท์, 2568)

คำสั่งศาลรัฐธรรมนูญให้ยุบพรรคการเมืองและเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองข้างต้น ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญให้เหตุผลว่า ถือได้ว่าเป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศ โดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เพื่อให้ได้ซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศ และเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐ หรือขัดต่อกฎหมายหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองและขัดต่อพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

จากกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคการเมืองและเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง โดยอาศัยเสียงข้างมากของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้น พบว่า แม้การกระทำที่เป็นเหตุให้ยุบพรรคจะเกิดจากบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เช่น ผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือกรรมการบริหารพรรคเพียงคนเดียว มิใช่จากนโยบายหรือมติของพรรคโดยรวม แต่กลับส่งผลให้พรรคการเมืองทั้งพรรคต้องถูกยุบ และกรรมการบริหารพรรคคนอื่น ๆ ซึ่งมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับ การกระทำนั้นต้องถูกตัดสิทธิทางการเมืองไปด้วย (ชรินทร์ สันประเสริฐ, 2554) นอกจากนี้ ประชาชนซึ่งเป็นสมาชิกพรรคและไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องใด ๆ ยังต้องสูญเสียสถานภาพความเป็นสมาชิกพรรคโดยปริยาย ซึ่งเป็นผลกระทบในวงกว้างที่น่าเป็นห่วง ผู้วิจัยเห็นว่าการวินิจฉัยลักษณะดังกล่าวอาจสะท้อนถึงช่องว่างหรือข้อจำกัดในกระบวนการตีความกฎหมายรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับหลักนิติธรรม หลักประชาธิปไตยเสรีนิยม และหลักการสากลที่ประเทศไทยยึดถือและมีพันธกรณีตามข้อตกลงระหว่างประเทศ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความชอบธรรมของกระบวนการยุติธรรมและระบบพรรคการเมืองไทยในภาพรวม ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาประเด็นดังกล่าวอย่างละเอียด เพื่อวิเคราะห์ถึงความเหมาะสมของการวินิจฉัยในลักษณะนี้กับบริบทของระบอบประชาธิปไตยไทย และเปรียบเทียบกับแนวทางของประเทศอื่นที่ยึดมั่นในหลักนิติรัฐและสิทธิมนุษยชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี คำพิพากษา มาตรการทางกฎหมาย และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการยุบพรรคการเมืองและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองโดยศาลรัฐธรรมนูญกรณีกรรมการบริหารพรรคการเมืองกระทำความผิดทั้งของต่างประเทศ และของประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาถึงปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง โดยศาลรัฐธรรมนูญ กรณีกรรมการบริหารพรรคการเมืองกระทำความผิดว่ามีปัญหาอย่างไร และควรแก้ไขข้อกฎหมายอย่างไร
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์และเปรียบเทียบกฎหมายของราชอาณาจักรไทย กฎหมายของต่างประเทศเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง โดยศาลรัฐธรรมนูญ กรณีกรรมการบริหารพรรคการเมืองกระทำความผิดว่ามีปัญหาเหมือน หรือต่างกันหรือไม่
4. เพื่อศึกษาและค้นพบมาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสมเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง โดยศาลรัฐธรรมนูญ กรณีกรรมการบริหารพรรคการเมืองกระทำความผิด ที่มีความเหมาะสมเพื่อนำมาแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญราชอาณาจักรไทย เพื่อเป็นที่ยอมรับ นำเชื่อถือ และให้ทัดเทียมนานาชาติอารยประเทศมากยิ่งขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง โดยศาลรัฐธรรมนูญ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) วิจัยเอกสาร (Document Research) รัฐธรรมนูญของต่างประเทศ รัฐธรรมนูญของประเทศไทย ตั๋วบทกฎหมาย ตำราทางวิชาการ งานวิจัย บทความวารสาร หรือนิตยสารทางกฎหมาย สถิติทางคดี พระราชบัญญัติ เอกสารต่าง ๆ โดยผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลโดยวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยใช้วิธีสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ นักการเมือง และผู้บริหารพรรคการเมือง เพื่อเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย โดยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี มาตรการทางกฎหมาย สถิติทางคดีของศาล เอกสารบทความพระราชบัญญัติ งานวิจัยที่เกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง โดยศาลรัฐธรรมนูญแล้วนำมาตั้งคำถาม
2. จัดทำเอกสารสนทนากลุ่ม ที่ประกอบด้วย ประเด็นคำถามในการสนทนากลุ่มที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย และประกอบไปด้วยคำถาม 3 ลักษณะ คือ คำถามนำ คำถามหลัก และคำถามเพื่อสรุป
3. สร้างแบบสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) ที่ได้จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องครอบคลุมเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ กรอบแนวคิดของการวิจัยแล้วนำไปเสนอต่อคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบแบบสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและเหมาะสม เมื่อได้รับการอนุมัติแล้วจึงนำไปเก็บข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. เอกสารการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ซึ่งมีแนวคำถามที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย มีลักษณะเป็นเค้าโครง หรือหัวข้อการสนทนา ที่มีความยืดหยุ่นได้ เป็นเพียงแนวคำถามคร่าว ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์หรือการสนทนาให้ครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย
2. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกถึงเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง โดยศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งผู้ศึกษาดำเนินการตามความเห็นของอาจารย์ที่ปรึกษา โดยศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องครอบคลุมเนื้อหาตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดของการวิจัยโดยเป็นแบบสัมภาษณ์ปลายเปิดแล้วนำมาวิเคราะห์ปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายจากนั้นนำข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้มาสรุปและจัดทำเป็นข้อเสนอแนะต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล แหล่งปฐมภูมิ มีการเก็บข้อมูลจากประชากรกลุ่มตัวอย่างโดยปฏิบัติ ดังนี้

1. ผู้วิจัยติดต่อประสานงานกับประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่จะทำการสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อสร้างสัมพันธภาพที่ดี รวมทั้งสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์การวิจัยและกระบวนการวิจัย
2. ผู้วิจัยทำหนังสือขออนุญาตแนะนำตัวและขออนุญาตเก็บข้อมูล จากมหาวิทยาลัยเวสเทิร์น เสนอต่อบุคคลคน เจ้าของกิจการและหน่วยงานที่จะเชิญมาร่วมสนทนากลุ่มและการเข้าไปขอสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

3. ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการดังต่อไปนี้ คือ

3.1 การสนทนากลุ่ม (Focus Group) คือ การรวบรวมข้อมูลการวิจัยจากการสนทนากับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เป็นกลุ่มผู้ร่วมสนทนากลุ่มจะได้มาจากการคัดเลือกตามเกณฑ์ที่นักวิจัยกำหนด ซึ่งเป็นผู้ที่สามารถให้คำตอบตรงประเด็นและสามารถตอบวัตถุประสงค์การวิจัยได้มากที่สุด

3.2 การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) คือ สัมภาษณ์ประชากรและกลุ่มตัวอย่างโดยเรียงลำดับประเด็นคำถามตามแบบฟอร์มสัมภาษณ์เชิงลึก

3.3 บันทึกการสนทนาในกระดาษ เครื่องบันทึกภาพ และเครื่องบันทึกเสียง

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์สภาพปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง โดยศาลรัฐธรรมนูญ

2. วิเคราะห์ผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มประชากร โดยนำข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึกมาศึกษาวิเคราะห์ความเห็นและข้อเสนอแนะในประเด็นที่ผู้วิจัยกำหนดในแบบสัมภาษณ์

3. วิเคราะห์ผลการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกคิดเป็นร้อยละ โดยแบ่งเป็น 5 ส่วน คือ 1) ข้อมูลของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ 2) ข้อมูลความรู้ความเข้าใจในกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ท้าวิจัย 3) ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาในเรื่องที่ท้าวิจัย รวมทั้งความเหมาะสมในการแก้ไข้ปัญหา 4) ข้อมูลเกี่ยวกับความร่วมมือและแนวทางในการแก้้ปัญหาร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และ 5) ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

1. ผลศึกษาแนวคิด ทฤษฎี คำพิพากษา มาตรการทางกฎหมาย และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการยุบพรรคการเมืองและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองโดยศาลรัฐธรรมนูญ กรณีกรรมการบริหารพรรคการเมืองกระทำความผิดทั้งของต่างประเทศ และของประเทศไทย พบว่า การยุบพรรคการเมืองและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคในประเทศไทยยังมีปัญหาในด้านความสอดคล้องกับหลักความได้สัดส่วน โดยศาลรัฐธรรมนูญมีแนวโน้มใช้บทบัญญัติที่ตีความกว้าง และใช้มาตรการรุนแรง เช่น การยุบพรรคหรือการเพิกถอนสิทธิทางการเมืองเป็นระยะเวลานาน (5 ถึง 10 ปี) โดยไม่มีมาตรการที่เบากว่าหรือไม่เปิดโอกาสให้มีการแก้ไข้ปรับปรุงก่อน นอกจากนี้ ยังพบว่า คำวินิจฉัยในมาตรา 63 แสดงให้เห็นถึงการพิจารณาอย่างรอบคอบถึงทางเลือกอื่นที่เหมาะสมกว่าและมีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนน้อยกว่า ในขณะที่แนวทางของต่างประเทศ เช่น เยอรมนี สหรัฐอเมริกา หรือเกาหลีใต้ การยุบพรรคการเมืองถือเป็นมาตรการขั้นสุดท้ายที่ใช้ในกรณีที่มิได้มีหลักฐานชัดเจนว่าพรรคการเมืองนั้นมีพฤติกรรมเป็นภัยจริงต่อระบอบประชาธิปไตย และศาลในประเทศเหล่านั้นจะพิจารณาอย่างรอบคอบ โดยให้ความสำคัญกับเจตนา ผลกระทบ และทางเลือกที่เบากว่า รวมถึงเปิดโอกาสให้พรรคการเมืองได้ชี้แจงหรือแก้ไข้พฤติกรรมก่อนจะนำไปสู่การยุบพรรคหรือเพิกถอนสิทธิทางการเมืองของกรรมการพรรค นอกจากนี้ ยังพบว่า มาตรการของประเทศไทยยังขาดความสมดุลระหว่างการปกป้องระบอบประชาธิปไตยกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพทางการเมืองของประชาชน จึงควรมีการปรับปรุงทั้งในเชิงกฎหมายและแนวปฏิบัติของศาล โดยการกำหนดหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนในการวินิจฉัยคดี การนำหลักความได้สัดส่วนมาใช้

อย่างจริงจัง และการเปิดโอกาสให้มีมาตรการที่เบากว่าเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้ระบบการเมืองของไทยพัฒนาไปสู่ประชาธิปไตยที่แท้จริงและยั่งยืน โดยไม่ใช้กระบวนการยุติธรรมเป็นเครื่องมือในการตัดสิทธิหรือทำลายฝ่ายการเมืองที่เห็นต่าง

2. ผลการศึกษาถึงปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง โดยศาลรัฐธรรมนูญกรณีกรรมการบริหารพรรคการเมืองกระทำความผิดว่ามีปัญหาอย่างไร และควรแก้ไขข้อกฎหมาย พบว่า กลไกทางกฎหมายในปัจจุบันยังขาดความสอดคล้องกับหลักนิติธรรม หลักประชาธิปไตย และหลักความเป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรมทางการเมือง โดยเฉพาะในประเด็นการลงโทษกรรมการบริหารพรรคแบบเหมารวม ซึ่งไม่เป็นไปตามหลักความรับผิดชอบของผู้กระทำผิด โดยการวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่มีผลให้เพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของกรรมการบริหารพรรคทุกคนในกรณียุบพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 93 ถือเป็นปัญหาหลัก โดยบทบัญญัติดังกล่าวกำหนดให้กรรมการบริหารพรรคทั้งหมดต้องถูกเพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นระยะเวลา 10 ปี โดยไม่ได้พิจารณาว่ากรรมการแต่ละรายมีบทบาท หรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเพียงใด ซึ่งขัดต่อหลักการพื้นฐานของกฎหมายอาญาและสิทธิมนุษยชน ที่กำหนดให้ลงโทษเฉพาะผู้ที่มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดเท่านั้นจากข้อค้นพบดังกล่าว จึงเห็นว่าควรมีการแก้ไขบทบัญญัติมาตรา 93 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 โดยเพิ่มเติมเงื่อนไขให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาแยกความรับผิดชอบเป็นรายบุคคล และใช้หลักความได้สัดส่วนในการกำหนดโทษแก่กรรมการบริหารพรรคที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดอย่างแท้จริงเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมมีความเป็นธรรมมากขึ้น ลดการละเมิดสิทธิเสรีภาพทางการเมืองของบุคคลที่ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด และส่งเสริมให้การบังคับใช้กฎหมายเป็นไปตามหลักนิติธรรมและประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

3. ผลศึกษาวิเคราะห์และเปรียบเทียบกฎหมายของราชอาณาจักรไทย กฎหมายของต่างประเทศเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง โดยศาลรัฐธรรมนูญกรณีกรรมการบริหารพรรคการเมืองกระทำความผิด พบว่า กฎหมายไทยในเรื่องการยุบพรรคและเพิกถอนสิทธิของกรรมการบริหารพรรคมีลักษณะเด็ดขาดและรวมศูนย์อำนาจในการวินิจฉัย โดยมีแนวโน้มขัดกับหลักนิติธรรมในด้านการรับผิดชอบบุคคลและความได้สัดส่วนของโทษ ขณะที่ประเทศที่มีระบบตุลาการประชาธิปไตยเข้มแข็งให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล และใช้มาตรการยุบพรรคอย่างระมัดระวังและจำกัด ดังนั้นการพัฒนากฎหมายไทยจึงควรมุ่งไปสู่การปรับปรุงกลไกให้สอดคล้องกับหลักนิติธรรม โดยเฉพาะในเรื่องการเปิดช่องให้พิจารณาเป็นรายบุคคล ให้โอกาสต่อสู้คดี และให้ศาลมีดุลยพินิจในการวินิจฉัยตามพฤติการณ์ของแต่ละกรณี ไม่ใช่บทลงโทษแบบเหมาเข่งที่อาจละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลโดยไม่เป็นธรรม

4. ผลการศึกษาและค้นพบมาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสมเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง โดยศาลรัฐธรรมนูญ กรณีกรรมการบริหารพรรคการเมืองกระทำความผิด ที่มีความเหมาะสมเพื่อนำมาแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญราชอาณาจักรไทย เพื่อเป็นที่ยอมรับ น่าเชื่อถือ พบว่า บทบัญญัติทางกฎหมายที่ใช้บังคับในอดีตตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และ 2550 รวมทั้งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองและการเลือกตั้ง

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ยังมีข้อจำกัดและความไม่สอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติสากลที่ได้รับการยอมรับ เช่น แนวทางที่ประชุมตุลาการศาลรัฐธรรมนูญโลก (Bureau of WCCJ) ได้เสนอไว้ในที่ประชุมครั้งที่ 21 ซึ่งเน้นความสำคัญของหลักความได้สัดส่วนและหลักความรับผิดชอบโดยข้อกฎหมายไทยยังคงใช้มาตรการยุบพรรคและเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งกรรมการบริหารพรรคแบบเหมารวมโดยไม่พิจารณารายบุคคลอย่างละเอียด ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมและส่งผลกระทบต่อสิทธิทางการเมืองของบุคคลที่ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำผิดจริง นอกจากนี้บทบัญญัติของกฎหมายยังมีลักษณะกว้างและคลุมเครือ เปิดช่องให้มีการตีความและปฏิบัติที่ไม่สอดคล้องกับหลักนิติรัฐและหลักสิทธิมนุษยชน ด้วยเหตุนี้ ผลการศึกษาจึงเสนอให้มีการปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะมาตรา 93 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง ให้มีการพิจารณาโทษอย่างเป็นรายกรณี โดยใช้หลักความรับผิดชอบและหลักความได้สัดส่วนในการกำหนดมาตรการ รวมถึงเพิ่มทางเลือกมาตรการที่เหมาะสมและความยืดหยุ่น เช่น การสั่งยุติการกระทำผิดหรือการจำกัดบทบาทเฉพาะบุคคลก่อนที่จะใช้มาตรการยุบพรรค เพื่อสร้างความเป็นธรรม ส่งเสริมความน่าเชื่อถือของกระบวนการยุติธรรมทางการเมือง และรักษาเสถียรภาพของระบอบประชาธิปไตยไทยอย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

1. คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญโดยอาศัยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และ พุทธศักราช 2550 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 และ พ.ศ. 2550 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา พ.ศ. 2541 และ พ.ศ. 2551 นั้นไม่สอดคล้องกับหลักความได้สัดส่วน เนื่องจากการยุบพรรคการเมืองยังไม่สอดคล้องกับหลักการยุบพรรคการเมืองที่ได้รับการยอมรับในประเทศประชาธิปไตยและยังไม่สอดคล้องกับหลักกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศด้วย ถ้อยคำที่บัญญัติไว้ในกฎหมายมีลักษณะกว้างขวาง ไม่เฉพาะเจาะจง จึงเกิดกรณีที่มีการตีความแบบขยายความส่งผลให้เห็นว่า เป็นการตีความที่ไม่สอดคล้องกับหลักนิติรัฐ หลักการตีความรัฐธรรมนูญและขัดกับหลักตรรกะ รวมทั้งยังมีผลเป็นการลิดรอนสิทธิมนุษยชน เห็นควรว่า ควรมีการกำหนดให้มีการวางหลักปฏิบัติให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาแยกความรับผิดชอบระหว่างการกระทำของหัวหน้าพรรค กรรมการบริหารพรรค และผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคกับการยุบพรรคการเมือง เพื่อให้สอดคล้องกับหลักความได้สัดส่วน ทั้งนี้ เพื่อเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาประเทศ จึงควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 หมวด 7 การดำเนินการกรณีการเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตหรือเที่ยงธรรม มาตรา 132 วรรคสาม และหมวด 8 บทกำหนดโทษให้เหมาะสม (บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ, 2542) และยังไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรยุทธ วุฒิจาม ที่ทำวิจัยเรื่อง การยุบพรรคการเมืองโดยศาลรัฐธรรมนูญตามมติเสียงข้างมากธรรมดา โดยผลการวิจัยพบว่า การยุบพรรคการเมืองของประเทศไทยมีปัญหาที่สำคัญ 2 ประการ คือ 1) มีเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองที่มากเกินไปและเป็นเหตุที่ไม่ร้ายแรง และ 2) ศาลรัฐธรรมนูญใช้เพียงมติเสียงข้างมากธรรมดาสั่งยุบพรรคการเมืองได้ ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะว่า ควรแก้ไขพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองมาตรา 91 และการลั่นสภาพรรคการเมือง มาตรา 92 เหตุแห่งการยุบพรรคการเมือง ซึ่งเป็นเหตุไม่ร้ายแรง และมีมากเกินไป ดังนั้นควรมีการแก้ไขมาตรา 92 ให้คงไว้

เฉพาะ (1) - (2) และยกเลิก (3) - (13) ในส่วนของมติในการยุบพรรคการเมืองตามที่ใช้เสียงข้างมากธรรมดา ควรแก้ไขรัฐธรรมนูญ ปี 2560 มาตรา 211 คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้ถือเสียงข้างมากเด็ดขาด เพื่อให้การยุบพรรคการเมืองทำได้ง่ายขึ้น (วรยุทธ วุฒิจาม, 2564)

2. การพิจารณากรณีเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของกรรมการบริหารพรรคการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และพุทธศักราช 2550 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 และ พ.ศ. 2550 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2541 และ พ.ศ. 2551 โดยไม่พิจารณาข้อเท็จจริงเป็นการเฉพาะราย (Principle of Exclusive Liability of the Offender) เนื่องจากปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 ได้กำหนดมาตรการอื่น ๆ นอกเหนือจากการยุบพรรคการเมือง อาทิ การสั่งให้หัวหน้าพรรคและกรรมการบริหารพรรคทั้งคณะหรือบางคนพ้นจากตำแหน่ง การสั่งห้ามติ หรือข้อบังคับพรรคการเมืองเป็นอันยกเลิกไป เห็นควรว่า ควรมีการกำหนดให้มีหลักกฎหมายเกี่ยวกับการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของกรรมการบริหารพรรคการเมือง โดยพิจารณาข้อเท็จจริงเป็นการเฉพาะรายกับหลักความรับผิดชอบเฉพาะตัวของผู้กระทำความผิด เพื่อให้สอดคล้องกับหลักความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญที่ได้รับรองสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย โดยห้ามการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม ซึ่งหมายความว่ารัฐจะต้องปฏิบัติต่อบุคคลที่มีสาระสำคัญอย่างเดียวกันให้เหมือนกัน และปฏิบัติต่อบุคคลที่มีสาระสำคัญต่างกันตามความเหมาะสม ตามแนวทางของราชอาณาจักรสเปน ซึ่งหากมีคำสั่งยุบพรรคการเมืองแล้ว ผู้บริหาร กรรมการ และสมาชิกพรรคการเมืองที่ถูกยุบไปยังคงมีสิทธิเลือกตั้งและสิทธิลงสมัครรับเลือกตั้ง โดยสามารถไปลงสมัครรับเลือกตั้งในนามพรรคการเมืองอื่นได้ จึงควรแก้ไข เพิ่มเติมพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 หมวด 7 การดำเนินการกรณีการเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตหรือเที่ยงธรรม มาตรา 134 และมาตรา 136 วรรคสอง เกี่ยวกับการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของกรรมการบริหารพรรคการเมือง โดยพิจารณาข้อเท็จจริงเป็นการเฉพาะรายกับหลักความรับผิดชอบเฉพาะตัวของผู้กระทำความผิดตามหลักกฎหมายทั่วไปของกฎหมายอาญา เพื่อสร้างความมั่นใจว่าการกระบวนการทางกฎหมายเป็นไปอย่างสุจริต เที่ยงธรรม และเป็นที่ยอมรับของประชาชนซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อภิชัย พานู ผลวิจัยพบว่าการกำหนดให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าพนักงานของรัฐยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เป็นมาตรการของรัฐเพื่อป้องปรามการทุจริตผ่านการตรวจสอบความเปลี่ยนแปลงของทรัพย์สินและหนี้สินของผู้ยื่น ความผิดฐานไม่ยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินหรือยื่นด้วยความไม่ซื่อสัตย์จึงเป็นความผิดเพราะมีกฎหมายกำหนดไว้ให้เป็นความผิด การลงโทษเพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งและสิทธิดำรงตำแหน่งทางการเมืองตลอดชีวิตจึงเป็นการขัดต่อหลักการว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพ ไม่ได้สัดส่วนกับความผิดตามหลักความได้สัดส่วน และไม่เป็นไปตามหลักว่าด้วยความจำเป็นและกฎหมายการยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินของประเทศเยอรมัน ฝรั่งเศส และสหราชอาณาจักร ไม่ปรากฏว่ามีบทลงโทษให้เพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งและสิทธิดำรง (อภิชัย พานู, 2567)

3. การตีความบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และพุทธศักราช 2550 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 และ พ.ศ. 2551 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2541 และ พ.ศ. 2551 กรณีที่กรรมการบริหารพรรคต้องรับผิดชอบในการกระทำของบุคคลอื่นโดย “ไม่อาจโต้แย้ง” ไม่สอดคล้องกับหลักนิติธรรม (The Rule of Law) ด้วยเหตุที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยวางหลักไว้ในกรณียุบพรรคประชาธิปัตย์ พรรคชาติไทย และพรรคพลังประชาชน ว่าเมื่อมีกรณีต้องยุบพรรคการเมืองตามมาตรา 237 วรรคสองของรัฐธรรมนูญ และมาตรา 103 วรรคสองของกฎหมายเลือกตั้งแล้ว ย่อมส่งผลให้หัวหน้าพรรคและกรรมการบริหารพรรคการเมืองนั้นถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งตามไปด้วย เพราะถือว่าเป็นบทบังคับเด็ดขาดที่ศาลรัฐธรรมนูญไม่อาจวินิจฉัยเป็นอย่างอื่นได้ เป็นการตีความบทบัญญัติรัฐธรรมนูญสอดคล้องกับหลักนิติธรรมและหลักนิติรัฐหรือไม่ ตามหลักนิติธรรม เห็นควร กำหนดให้กรรมการบริหารพรรคสามารถใช้สิทธิโต้แย้งความผิดที่เกี่ยวข้องกับคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองได้ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักนิติธรรมซึ่งเป็นหลักที่คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่มีอยู่แล้วตามสภาพธรรมชาติและรับรองไว้แล้วชัดแจ้งในรัฐธรรมนูญ บุคคลย่อมไม่ต้องรับผิดชอบทางกฎหมายในการกระทำของบุคคลอื่น ซึ่งเป็นความผิดเฉพาะของบุคคลผู้กระทำ จึงเป็นความยุติธรรมที่เป็นพื้นฐานของหลักคุณนิติกระบวนการ ตามแนวทางของสาธารณรัฐตุรกี ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐตุรกีจะใช้ระบบไต่สวนในการเปิดโอกาสให้พรรคการเมือง และอัยการสูงสุดนำเสนอข้อเท็จจริงและการโต้แย้งด้วยวาจาได้ จึงควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 หมวด 7 การดำเนินการกรณีการเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตหรือเที่ยงธรรม มาตรา 138 โดยกำหนดให้กรรมการบริหารพรรคสามารถใช้สิทธิโต้แย้งความผิดที่เกี่ยวข้องกับคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองได้ เพื่อสามารถป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นจากการกระทำหรือคำสั่งที่ผิดกฎหมาย (กระมล ทองธรรมชาติ, 2524) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Merse, Y. ที่กล่าวว่าแนวทางในการตัดสินซึ่งปรากฏให้เห็นในศาลรัฐธรรมนูญของยุโรปหลายประเทศ รวมถึงศาลสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรป กลับมีปัญหาอยู่ไม่น้อย เพราะมักเพิกเฉยต่อองค์ประกอบสำคัญของพรรคการเมือง นั่นคือ โครงสร้างภายในของพรรค บทความนี้เสนอว่า พรรคการเมืองควรมีความเป็นประชาธิปไตยไม่เพียงแคในด้านเป้าหมายหรือกิจกรรมภายนอกเท่านั้น แต่ยังต้องมีโครงสร้างภายในที่เป็นประชาธิปไตยด้วย (Merse, Y., 2006)

4. การยุบพรรคการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และพุทธศักราช 2550 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 และ พ.ศ. 2551 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2541 และ พ.ศ. 2551 ยังไม่สอดคล้องและขัดกันกับแนวทางการปฏิบัติว่าด้วยการสั่งห้ามและยุบพรรคการเมืองของที่ประชุมตุลาการศาลรัฐธรรมนูญโลก (Bureau of WCCJ) ครั้งที่ 21 เนื่องจากศาลรัฐธรรมนูญไทยเข้าร่วมประชุมใหญ่ของคณะกรรมการเวนิซแห่งคณะมนตรีแห่งยุโรป (The Venice Commission of The Council of Europe) เมื่อวันที่ 21 เมษายน 2567 ที่เมืองเวนิซ สาธารณรัฐอิตาลี ซึ่งที่ประชุมได้กำหนดแนวทางการปฏิบัติว่าด้วยการสั่งห้ามและยุบพรรคการเมืองถึงหลักปฏิบัติ หากจำเป็นที่จะต้องยุบพรรคการเมืองจะทำได้ต่อเมื่อพรรคการเมืองสนับสนุนการใช้ความรุนแรงเพื่อล้มล้างระบอบประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ เห็นควรว่า ควรกำหนดแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง ตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญสอดคล้องกับแนวทางการปฏิบัติว่าด้วยการสั่งห้ามและยุบพรรคการเมืองของที่ประชุมตุลาการ

ศาลรัฐธรรมนูญโลก (Bureau of WCCJ) ครั้งที่ 21 เพื่อเสริมสร้างความเป็นสากลและมีมาตรฐานของกระบวนการยุบพรรคการเมืองและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองในราชอาณาจักรไทย รวมถึงสร้างความเชื่อมั่นต่อหลักนิติธรรมและประชาธิปไตยในระดับสากล (ไพจิตร ปุญญพันธ์, 2538) จึงควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 หมวด 7 การดำเนินการกรณีการเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตหรือเที่ยงธรรม มาตรา 132 วรรคห้า และมาตรา 140 วรรคสี่ เกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองเป็นแนวทางปฏิบัติ โดยแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายให้สอดคล้องกับแนวทางการปฏิบัติว่าด้วยการสั่งห้ามและยุบพรรคการเมืองของที่ประชุมตุลาการศาลรัฐธรรมนูญโลก (Bureau of WCCJ) ครั้งที่ 21 ซึ่งคณะกรรมการเวนิสแห่งคณะมนตรีแห่งยุโรป เพื่อให้มั่นใจว่ากฎหมายสอดคล้องกับมาตรฐานสากลในปัจจุบันและแนวปฏิบัติที่ดีที่สุด รวมถึงปรับปรุงขั้นตอนและแก้ไขช่องโหว่หรือความไม่สอดคล้องที่อาจเกิดขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุทธิชัย หล่อตระกูล ที่กล่าวไว้ว่า การยุบพรรคการเมือง เป็นมาตรการตามรัฐธรรมนูญที่ควบคุมและคุ้มครองมิให้พรรคการเมืองแสดงเจตนารมณ์ทางการเมืองการปกครองประเทศ เพื่อล้มล้างการปกครอง หรือกระทำให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยไม่สุจริตและเที่ยงธรรม อย่างไรก็ดี แม้จะเป็นการบัญญัติกฎหมายเพื่อปกป้องมิให้มีการล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตย แต่ผลที่เกิดขึ้นกลับส่งผลให้พรรคการเมืองถูกยุบ หัวหน้าพรรค และกรรมการบริหารพรรคถูกตัดสิทธิเลือกตั้ง ซึ่งเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพ จนอาจกระทบต่อการปกป้องการปกครองในระบอบประชาธิปไตยได้อีกทางหนึ่ง จึงควรทำการศึกษาเพื่อให้เกิดความเหมาะสมและความจำเป็นต่อการลงโทษบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยไม่ขัดหรือแย้งกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ (สุทธิชัย หล่อตระกูล, 2566)

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่องมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองโดยศาลรัฐธรรมนูญ สรุปได้ว่าระบอบประชาธิปไตยของไทยพรรคการเมืองถือเป็น “เครื่องมือกลาง” ที่ประชาชนใช้แสดงออกทางการเมือง เสนอแนวคิด นโยบาย แข่งขันทางเลือก และตรวจสอบอำนาจรัฐ แต่เมื่อพรรคการเมืองถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดเงื่อนไขทางกฎหมาย เช่น ทำผิดกฎหมายเลือกตั้ง หรือขัดต่อบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ เช่น พฤติการณ์ที่อาจ “ล้มล้างการปกครอง” หรือขัดต่อหลักประชาธิปไตย ศาลรัฐธรรมนูญได้รับบทบาทสำคัญในการวินิจฉัยและลงโทษ ซึ่งรวมถึงการยุบพรรค และเพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งของกรรมการบริหารพรรค โดยข้อเสนอแนะที่พบในงานวิจัย มีดังนี้ 1) ควรต้องทำการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 หมวด 7 การดำเนินการกรณีการเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตหรือเที่ยงธรรม มาตรา 132 วรรคสาม และหมวด 8 บทกำหนดโทษ โดยวางหลักปฏิบัติให้พิจารณาแยกความรับผิดชอบระหว่างการกระทำของหัวหน้าพรรค กรรมการบริหารพรรค และผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคกับการยุบพรรคการเมือง โดยกำหนดโทษให้เหมาะสมกับความผิดนั้น เพื่อให้กฎหมายมีความสมบูรณ์ของกฎหมายยิ่งขึ้น อันเป็นการรักษาความเป็นธรรมและเสถียรภาพทางการเมือง 2) ควรต้องทำการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 หมวด 7 การดำเนินการกรณีการเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตหรือเที่ยงธรรม มาตรา 134 และมาตรา 136 วรรคสอง เกี่ยวกับการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของกรรมการบริหารพรรคการเมือง โดยพิจารณา

ข้อเท็จจริงเป็นการเฉพาะรายกับหลักความรับผิดชอบของผู้กระทำความผิดตามหลักกฎหมายทั่วไปของกฎหมายอาญา เพื่อให้กฎหมายมีความชัดเจนในการบังคับใช้ อีกทั้งยังช่วยคุ้มครองบุคคลจากการถูกกล่าวหาหรือรับผิดในความผิดที่ตนไม่ได้กระทำตามหลักความยุติธรรมที่ว่า บุคคลควรรับผิดชอบเฉพาะสิ่งที่ตนเองได้กระทำไป และ 3) ควรต้องทำการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 หมวด 7 การดำเนินการกรณีการเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตหรือเที่ยงธรรม มาตรา 138 โดยกำหนดให้กรรมการบริหารพรรคสามารถใช้สิทธิโต้แย้งความผิดที่เกี่ยวข้องกับคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองได้ เพื่อแสดงให้เห็นว่าข้อกล่าวหาหรือข้ออ้างนั้นไม่ถูกต้อง ไม่สมบูรณ์ หรือมีข้อบกพร่อง เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและเป็นไปตามหลักเหตุผลเป็นการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้เกิดขึ้นในระบอบประชาธิปไตย หากประเทศไทยมีการปรับปรุงกฎหมายให้สอดคล้องกับหลักนิติธรรม หลักสิทธิมนุษยชน และแนวทางที่เป็นที่ยอมรับของประชาคมโลก เช่น หลักการของที่ประชุมตุลาการศาลรัฐธรรมนูญโลก (WCCJ) จะส่งผลดีอย่างยิ่งต่อพรรคการเมืองและประเทศโดยรวม กล่าวคือ จะช่วยส่งเสริมความเป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรมทางการเมือง โดยหลีกเลี่ยงการลงโทษบุคคลที่มิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำผิด อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมระบบพรรคการเมืองแบบพหุนิยมซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญของระบอบประชาธิปไตย นอกจากนี้ การแก้ไขกฎหมายดังกล่าวยังจะช่วยยกระดับความน่าเชื่อถือของศาลรัฐธรรมนูญและองค์กรตุลาการต่อสาธารณชน ทั้งในประเทศและในเวทีระหว่างประเทศ ลดแรงเสียดทานจากประชาคมโลก และเพิ่มความโปร่งใสในกระบวนการวินิจฉัยคดีที่เกี่ยวกับพรรคการเมือง อันจะนำไปสู่เสถียรภาพทางการเมืองในระยะยาว พรรคการเมืองสามารถดำเนินกิจกรรมและวางแผนทางการเมืองได้อย่างต่อเนื่อง ไม่ต้องกังวลกับบทลงโทษที่อาจเกิดขึ้นโดยไม่เป็นธรรม ในขณะเดียวกันก็ช่วยให้ประชาชนมีความเชื่อมั่นในระบบการเมืองและมีส่วนร่วมทางการเมืองมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กนก วงศ์ตระหง่าน. (2536). พรรคการเมือง. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กรมพล ทอธรรมชาติ. (2524). วิวัฒนาการของระบอบรัฐธรรมนูญไทย. กรุงเทพมหานคร: ดวงดีการพิมพ์.
- ชรินทร์ สันประเสริฐ. (2554). พัฒนาการของรัฐไทย ใน เอกสารการสอนชุดวิชาพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมของการเมืองไทย หน่วยที่ 4. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- นันทวัฒน์ บรมานันท์. (2568). ศาลรัฐธรรมนูญเปรียบเทียบ. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพีเพรสจำกัด.
- บรรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2542). การสร้างธรรมาภิบาล. (Good Governance) ในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.
- บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ. (2542). การเลือกตั้งและพรรคการเมือง:บทเรียนจากเยอรมนี. กรุงเทพมหานคร: สุขุมและบุตร.
- ปริญญ์ ศรีเกตุ. (2560). ความชอบธรรมในการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และการได้มาซึ่งวุฒิสภา พ.ศ. 2550. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น.
- ไพจิตร ปุญญพันธ์. (2538). คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะละเมิด. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม.

วรยุทธ วุฒิจาม. (2564). การยุบพรรคการเมืองโดยศาลรัฐธรรมนูญตามมติเสียงข้างมากธรรมดา. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น.

สิริกร สายสิน. (2560). ปัญหาการจำกัดสิทธิของบุคคลหรือคณะบุคคลที่กระทำการเป็นปฏิปักษ์ต่อ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. ใน วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สุทธิชัย หล่อตระกูล. (2566). ปัญหาการยุบพรรคการเมืองที่มีผลกระทบต่อพรรคการเมืองไทย. วารสารสหวิทยาการวิจัยและวิชาการ, 3(3), 567-580.

อภิชัย พาบุ. (2567). ปัญหาการเพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งและสิทธิดำรงตำแหน่งทางการเมืองศึกษากรณีความผิดเกี่ยวกับการยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สิน. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

Merse, Y. (2006). The dissolution of political parties: The problem of internal democracy. International Journal of Constitutional Law, 4(1), 84-113.

บทบาทสตรีในการอนุรักษ์และสืบสานงานช่างแกะรูปหนังตะลุง จังหวัดนครศรีธรรมราช*

ROLES OF WOMEN IN PRESERVING AND CONTINUING THE SHADOW PUPPET CARVING IN NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE

สุดาวรรณ มีบัว

Sudawan Meebua

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

Faculty of Humanities and Social Science, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Nakhon Si Thammarat, Thailand

Corresponding author E-mail: Sudawan_mee@nstru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาประวัติ พัฒนาการของการแกะรูปหนังตะลุง และบทบาทสตรีในการอนุรักษ์และสืบสานงานช่างแกะรูปหนังตะลุง 2) ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงในบทบาทงานช่างแกะรูปหนังตะลุง และ 3) เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมบทบาทสตรีในการอนุรักษ์สืบสานงานช่างแกะรูปหนังตะลุง เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มประชาชนทั่วไป รวม 35 คน โดยเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า 1) การแกะหนังตะลุงเป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่ถือกำเนิดเกิดขึ้นมาคู่กับศิลปะการแสดงหนังตะลุง เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของภาคใต้ที่มีประวัติยาวนานมากกว่า 180 ปี การแกะหนังตะลุงแบบดั้งเดิมมีขั้นตอน 6 ขั้นตอน ยุคร่วมสมัยมี 8 ขั้นตอน ช่างแกะรูปหนังตะลุงมี 2 กลุ่ม คือ ยึดถือขนบความเชื่อกับช่างที่ไม่ยึดถือขนบความเชื่อ บทบาทสตรีในยุคดั้งเดิมมีน้อย มีบทบาทภายในครอบครัวเป็นผู้ช่วยช่าง บทบาทสตรีในยุคร่วมสมัยประกอบอาชีพแกะหนังตะลุงเป็นอาชีพหลัก 2) ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงบทบาทสตรี ได้แก่ ปัจจัยภายใน คือ ความสนใจ ความถนัดของงานช่าง ความต้องการส่วนบุคคล และแรงบันดาลใจ ปัจจัยภายนอก คือ สภาพเศรษฐกิจและสังคม การส่งเสริมการท่องเที่ยว การส่งเสริมอาชีพ ภาวะเศรษฐกิจ ค่านิยมทางสังคม และ 3) แนวทางการส่งเสริมบทบาทสตรีในงานช่างแกะรูปหนังตะลุงมี 3 ด้าน คือ การอนุรักษ์ การสืบสาน และการแกะหนัง

คำสำคัญ: บทบาทสตรี, การอนุรักษ์, สืบสาน, ช่างแกะรูปหนังตะลุง, นครศรีธรรมราช

Abstract

This research article aims 1) The history and development of shadow puppet carving and women's roles in preserving and advancing this art form, 2) The factors contributing to change of this art form, and 3) Approaches to enhancing women's roles in preserving and advancing this art form. This qualitative research included groups of key informants: 35 practitioners and people in general, selected by purposive sampling. The research tools comprised participant and non-participant observations, in-depth interviews, and focus group discussions. Data were analyzed using descriptive analysis. The research revealed that 1) Shadow puppet carving is a traditional handicraft that has evolved alongside the performing arts of shadow puppetry, representing a cultural heritage of the South with an estimated history of over 180 years. Traditional shadow puppet carving consists of six steps, while contemporary practices encompass eight steps. The study identified two groups of shadow puppet carvers: those who adhere to traditional beliefs and those who do not. Historically. 2) Several factors contribute to this evolution of women's roles. Internal factors include personal interests, skills in the craft, individual needs, and inspiration. External factors encompass economic and social conditions, tourism promotion, career promotion, and evolving social values. and 3) The promotion guidelines identified three key aspects: roles in conservation, continuation of tradition, and the carving process itself.

Keywords: Roles of Women, Conservation, Preservation, Shadow Puppet Artisan, Nakhon Si Thammarat

บทนำ

สตรีไทยถูกจำกัดบทบาทสิทธิเสรีภาพมาแต่โบราณ ประกอบกับธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อและค่านิยมที่จะให้สตรีดูแลบ้านเรือน แต่ปัจจุบันความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ ได้มีส่วนผลักดันให้บทบาทสตรีเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นท่ามกลางภาวะการแข่งขันทางสังคมและค่าครองชีพ ปัจจุบันนี้บทบาทของสตรีในประเทศไทยนั้นได้เพิ่มขึ้นกว่าในอดีตอย่างมากและสตรีได้รับการยอมรับมากขึ้น ปัจจุบันประเทศกำลังพัฒนาต่างก็หันมาให้ความสนใจและเปิดโอกาสให้สตรีเข้าไปมีสิทธิและบทบาทในระบบรัฐสภา การบริหารองค์กรต่าง ๆ รัฐในทุกระดับ (ดวงเดือน บุญยาวค์, 2547) ดังนั้น บทบาทของสตรีในยุคปัจจุบันเปลี่ยนไปเป็นอย่างมากทั้งในบทบาทนอกบ้านและในบ้าน ผู้หญิงสมัยใหม่หลาย ๆ คนจะมีบทบาทหน้าที่การงานนอกบ้านมากกว่า ทำให้หลายคนต้องมีการพัฒนาตัวเองเพื่อให้ทันต่อยุคและเหตุการณ์ การจะส่งเสริมให้ผู้หญิงก้าวไปสู่การเป็นผู้นำนั้นก็ต้องสละในหลายสิ่งโดยเฉพาะเวลาที่มีให้กับครอบครัว เพราะสังคมยังคงเห็นว่าผู้หญิงควรดูแลงานในบ้านเป็นหลัก มนุษย์มักซึมซับการเรียนรู้บทบาททางเพศจากวัยเด็ก ดังนั้น มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญในการสร้างและเผยแพร่ค่านิยมตลอดจนบรรทัดฐานที่เกี่ยวกับเพศสภาพรวมถึงการถ่ายทอดซึ่ง ภาณุจนา แก้วเทพกล่าวว่า บทบาทของหญิงชายเกี่ยวกับเศรษฐกิจครัวเรือนได้ถูกกำหนดและคาดหวังจากสังคมไทย คาดหวังให้สตรีมีบทบาทในด้านเศรษฐกิจในครัวเรือนมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีอยู่อย่างน้อย 3 บทบาท คือ บทบาทเรื่อง

การเอาชีวิตรอดของตนเองและครอบครัวงานที่ผู้หญิงทำเพื่อเล่นบทบาทนี้ที่เป็นหลัก ก็ได้แก่ การเป็นผู้หาอาหาร (Food Provider) บทบาทในการทำงานบ้าน หมายถึง งานทุกอย่างในบ้าน การดูแลบุตรหลานทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และสังคมทั้งในยามปกติและยามป่วยไข้ และบทบาทในการเสริมรายได้ เมื่อครอบครัวเกิดความต้องการ อันที่จริงความคิดเรื่องผู้ชายเป็นฝ่ายหาเลี้ยงครอบครัวนั้น เป็นเพียงปรากฏการณ์ชั่วคราวชั่วยามของสังคมตะวันตก แต่ปรากฏการณ์นี้แทบจะไม่เคยเป็นจริงเลยในชนบทในโลกที่สาม เพราะนอกจากผู้หญิงชนบทจะทำงานในไร่นา ในสวน และในบ้านแล้ว ผู้หญิงก็ยังทำหน้าที่เป็นแม่ค้า ดังนั้น บรรทัดฐานทางเพศยังคงมีอิทธิพลต่อการถ่ายทอด มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (กาญจนา แก้วเทพ, 2549)

หนังตะลุง เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม จัดเป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านของประเทศไทยที่มีความสำคัญต่อชุมชนท้องถิ่นทางภาคใต้มาเป็นเวลาช้านาน เปรียบเป็นสถาบันศิลปะและนันทนาการ ทำให้ในอดีตหนังตะลุงมีหน้าที่หลัก คือ ให้ความบันเทิงเริงรมย์และการพักผ่อนหย่อนใจของสมาชิกในชุมชนท้องถิ่น และหนังตะลุงก็มีบทบาทผู้หญิงเข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการเป็นตัวหนังและรูปหนังตะลุง ทั้งนี้ หนังตะลุงสามารถทำหน้าที่ถ่ายทอดความคิดและค่านิยมทางวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการแกะหนังตะลุงได้เริ่มมีขึ้นในช่วง พ.ศ. 2503 กล่าวคือ การผลิตหนังตะลุงสมัยโบราณช่างแกะหนังตัดรูปให้นายหนังนำไปแสดงเพียงอย่างเดียวช่างแกะหนังตะลุงของตัวเองโดยไม่มีการลอกเลียนกันเหมือนในปัจจุบันนี้ที่ศิลปะการแกะหนังตะลุงกลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมของภาคใต้และประเทศไทย ทำรายได้ให้ประเทศปีละหลายพันล้านบาท ในขณะที่การแสดงหนังตะลุงซบเซาลงไปแตกต่างกันตามแต่ละช่วงเวลา แต่การผลิตหนังตะลุงยังเป็นที่ต้องการของตลาดทั้งชาวไทยและต่างชาติที่เห็นคุณค่าของตัวหนังตะลุงมากขึ้น นักออกแบบผลิตภัณฑ์ในประเทศไทยได้นำเทคนิคศิลปะการแกะหนังตะลุงมาออกแบบและประยุกต์กับวัสดุชนิดอื่น ๆ เพื่อเพิ่มช่องทางการใช้ประโยชน์จากหนังตะลุงให้มากขึ้น เช่น ของใช้ ของตกแต่งบ้านเรือน เครื่องประดับ ส่งผลให้ช่างแกะหนังจึงมีจำนวนมากขึ้น รวมถึงการขยายการแกะรูปหนังตะลุงไปยังบทบาทเพศของสตรีในครอบครัวของช่างแกะหนังในจังหวัดนครศรีธรรมราช

บทบาทสตรีกับงานช่างแกะรูปหนังตะลุงนับว่าเป็นของคู่กัน ทั้งนี้ เป็นเพราะว่าสตรีเป็นเพศที่มีความละเอียดอ่อนเป็นธรรมชาติคู่ตัวอยู่แล้ว ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงของบทบาทเพศของสตรีที่เกี่ยวข้องกับการแกะรูปหนังตะลุงจึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจในการศึกษา ประกอบกับจังหวัดนครศรีธรรมราชมีความโดดเด่นเรื่องหนังตะลุงและการแกะรูปหนังตะลุงในภาคใต้ พบว่า มีนายหนังยุคดั้งเดิม จำนวน 7 คน และนายหนังยุคร่วมสมัย จำนวน 60 คน และกลุ่มประกอบการแกะรูปหนังตะลุง จำนวน 19 แห่ง (วาที ทรัพย์สิน และคณะ, 2566) ซึ่งมีจำนวนมากที่สุดในภาคใต้ มีช่างแกะหนังตะลุงที่เป็นผู้หญิงอยู่จำนวนหนึ่งที่ยังคงเป็นช่างแกะรูปหนังตะลุงเป็นอาชีพในครอบครัวและเครือข่ายของนายหนังและช่างแกะหนังตะลุง ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาของหนังตะลุงยุคดั้งเดิมและยุคร่วมสมัยจึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจว่าประวัติและพัฒนาการของการแกะรูปหนังตะลุงและบทบาทสตรีในการอนุรักษ์และสืบสานงานช่างแกะรูปหนังตะลุงนั้นเป็นอย่างไร ปัจจัยที่ทำให้เป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างไร และมีแนวทางการส่งเสริมบทบาทดังกล่าวอย่างไรบ้าง เพื่อเป็นการสนับสนุนบทบาทสตรีให้มากขึ้น ยังประโยชน์ให้สตรีได้อนุรักษ์และสืบสานงานช่างแกะรูปหนังตะลุงที่เป็นอาชีพ ได้ช่วยกันในการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นสืบไป

จากสภาพปัญหาและความสำคัญดังกล่าว จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาประวัติ พัฒนาการ และบทบาทสตรีในการอนุรักษ์และสืบสานงานช่างแกะรูปหนังตะลุง ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงในงานช่างแกะรูปหนังตะลุง และแนวทางการส่งเสริมบทบาทผู้หญิงในการอนุรักษ์และสืบสานงานช่างแกะรูปหนังตะลุง จังหวัดนครศรีธรรมราชได้นำข้อมูลไปใช้ในการพัฒนาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติ พัฒนาการของการแกะรูปหนังตะลุง และบทบาทสตรีในการอนุรักษ์และสืบสานงานช่างแกะรูปหนังตะลุงของจังหวัดนครศรีธรรมราช
2. ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงในบทบาทงานช่างแกะรูปหนังตะลุง
3. เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมบทบาทผู้หญิงในการอนุรักษ์และสืบสานงานช่างแกะรูปหนังตะลุง จังหวัดนครศรีธรรมราช

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวิธีดำเนินการวิจัย ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้รู้ ครูภูมิปัญญาช่างแกะหนังตะลุง และตัวแทนภาครัฐ จำนวน 10 คน และกลุ่มผู้ปฏิบัติ คือ ช่างแกะหนังตะลุงยุคดั้งเดิมและร่วมสมัย ช่างแกะหนังตะลุงผู้หญิงยุคดั้งเดิมและร่วมสมัย จำนวน 15 คน และกลุ่มประชาชนทั่วไป จำนวน 10 คน รวม 35 คน คือ ได้จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) 1) กลุ่มผู้รู้ ประกอบด้วย วัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช 1 คน สภาวัฒนธรรมจังหวัด 1 คน อุตสาหกรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช 1 คน กระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา 1 คน พัฒนาชุมชน 1 คน ตัวแทนสถานศึกษา 1 คน นักวิชาการ/นักวิจัยที่มีความเชี่ยวชาญเรื่องแกะหนังตะลุง 2 คน ครูภูมิปัญญาช่างแกะหนังตะลุง 2 คน 2) กลุ่มผู้ปฏิบัติ ประกอบด้วย ช่างแกะหนังตะลุงผู้ชายยุคดั้งเดิมและยุคร่วมสมัย จำนวน 6 คน และช่างแกะหนังตะลุงผู้หญิงยุคดั้งเดิมและยุคร่วมสมัยในจังหวัดนครศรีธรรมราช 6 คน นายหนังตะลุงยุคดั้งเดิมและยุคร่วมสมัย 3 คน และ 3) กลุ่มประชาชนทั่วไป ประกอบด้วย ตัวแทนร้านค้าหรือสถานประกอบการที่ขายรูปตัวหนังตะลุง จำนวน 5 คน และกลุ่มประชาชนทั่วไป จำนวน 5 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) ค้นคว้าจากการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาค้นคว้า รวบรวมข้อมูลเอกสาร หนังสือ วารสารวิชาการ และวิทยานิพนธ์ เอกสารตำราต่าง ๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์ 3) แบบบันทึกการสังเกตการแกะรูปหนังตะลุง 4) แบบสนทนากลุ่ม และ 5) แบบประชุมกลุ่ม โดยทำการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญด้านสังคมศาสตร์ จำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านสังคมศาสตร์ ด้านวัฒนธรรม และด้านระเบียบวิธีวิจัย ผ่านการพิจารณามาตรฐานการปฏิบัติงานจริยธรรมการวิจัยในคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช และมีการลงรหัสข้อมูลในแบบสัมภาษณ์รายบุคคลเพื่อป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดแก่ผู้ให้ข้อมูล โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลักแบ่งเป็น 3 กลุ่ม (สุภางค์ จันทวานิช, 2561)

การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ดำเนินการเก็บข้อมูล ดังนี้ 1) แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ แหล่งข้อมูลจากภาคสนามที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง คือ จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลรอง และมีการลงรหัสข้อมูลในแบบสัมภาษณ์อย่างเป็นระบบ 2) แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นแหล่งข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าเอกสาร หนังสือ วารสารวิชาการ และวิทยานิพนธ์ เอกสารตำราต่าง ๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 3) การเก็บข้อมูลจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผู้วิจัยลงพื้นที่ดูกิจกรรมการแกะรูปหนังตะลุง 4) ผู้วิจัยกำหนดให้ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยลงพื้นที่เป้าหมาย โดยลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล เมื่อพบกลุ่มเป้าหมายแนะนำตัวและขออนุญาตในการเก็บข้อมูล อธิบายเพื่อสร้างความเข้าใจก่อนที่จะดำเนินการเก็บข้อมูล และเก็บแบบสัมภาษณ์ครบตามจำนวน 5) การสนทนากลุ่ม และ 6) ประชุมกลุ่มเพื่อสรุป ทั้งนี้ ได้ทำการตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) คือ การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigation Triangulation) และการตรวจสอบสามเส้า ด้วยวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) ทั้งนี้ การตรวจสอบ ข้อมูลจากแหล่งที่มาของข้อมูลด้านเวลา สถานที่ และบุคคลที่แตกต่างกัน เพื่อพิจารณาข้อมูลที่ได้จากการเก็บว่าข้อมูลที่ได้จะยังคงเหมือนเดิมหรือไม่ จากข้อมูลที่ได้จากการเก็บมีความแตกต่างในเรื่องของเวลา สถานที่ และผู้ให้ข้อมูล หากผลของข้อมูลที่เก็บรวบรวมด้วยวิธีแบบสามเส้าเหมือนกัน แสดงว่าข้อมูลที่ได้มามีความถูกต้อง (สฤงค์ จันทวานิช, 2561)

การวิเคราะห์ข้อมูล ได้นำข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลมาทำการรวบรวม วิเคราะห์ผล และตรวจสอบความถูกต้องโดยจัดข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการประชุมกลุ่ม การบันทึกผลการสังเกตให้เป็นหมวดหมู่ตามประเด็นที่สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ สรุปและเรียบเรียงผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบเชิงคุณภาพโดยการนำเสนอเชิงพรรณนา โดยผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) รวมถึงเชื่อมโยงกับแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนะประเด็นสำคัญ

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า

1. ประวัติ พัฒนาการของการแกะรูปหนังตะลุง และบทบาทสตรีในการอนุรักษ์และสืบสานงานแกะช่างรูปหนังตะลุงจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้แบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่

1.1 ประวัติการแกะรูปหนังตะลุงจังหวัดนครศรีธรรมราช

ประวัติการแกะหนังตะลุงเป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่ถือกำเนิดเกิดขึ้นมาคู่กับศิลปะการแสดงหนังตะลุงซึ่ง การแกะหนังตะลุงและศิลปะการแสดงหนังตะลุงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของภาคใต้ที่มีประวัติยาวนานที่ไม่สามารถระบุเวลาได้ พบว่า รูปหนังตะลุงมีหลายขนาดและหลายรูปแบบ มีหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ยืนยันถึงอายุของรูปหนังตะลุง ได้แก่ รูปหนังตะลุงโบราณที่จัดแสดง ณ ศูนย์วัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราชมีรูปหนังตะลุงประมาณ 150 - 180 ปี นอกจากนี้สถานที่จัดแสดง ณ สถาบันทักษิณคดีศึกษาจังหวัดสงขลา จัดเป็นหลักฐานยืนยันกับการทำรูปหนังตะลุงสืบทอดมายาวนานกว่า 180 ปี ได้เก็บรวบรวมรูปหนังตะลุงรุ่นเก่าที่มีขนาดแตกต่างกัน สัมพันธ์กับการเล่นหนังตะลุง การสร้างสรรค์ “ตัวหนัง” สำหรับการแสดง

หนังตะลุงไม่ใช่เพียงงานหัตถกรรมเท่านั้น หากแต่เป็นการรวมศาสตร์และศิลป์เข้าไว้ด้วยกัน โดยอาศัยความชำนาญของช่างตั้งแต่ขั้นตอนแรกการคัดเลือกหนังสัตว์ไปจนถึงการเผื่อแสงและเงาเพื่อให้ตัวหนังดูโดดเด่นเมื่อฉายผ่านฉากช่างตอกหนังต้องเป็นผู้ที่มีทักษะและความชำนาญ หากตอกหนังตะลุงเพื่อใช้เป็นของประดับตกแต่งสถานที่ ช่างจะใช้เทคนิคการแกะและตอกหนังที่ละเอียดมีทรวดทรงสัดส่วนที่เสมือนจริงมากกว่าตัวหนังสำหรับแสดง ซึ่งช่างแต่ละคนมีเอกลักษณ์แตกต่างกันไป รวมถึงการลงสีตัวหนังตะลุงที่ในอดีตเป็นสีที่ช่างทำขึ้นเอง เช่น สีดำจากเขม่า ดินหม้อ เป็นต้น ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2460 - พ.ศ. 2510 หนังตะลุงได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายและสามารถแสดงได้ทุกโอกาส ทั้งงานบุญ งานแต่งงาน งานศพ งานบวช งานแก้บน งานแต่งงาน งานวัดหรือเทศกาลต่าง ๆ เป็นการละเล่นที่เป็นที่นิยมของคนในสังคม ช่วงปี พ.ศ. 2480 - พ.ศ. 2510 เกิดธุรกิจเกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุง คือ การแข่งขันหรือเรียกว่าการแข่งขันการแสดงหนังตะลุงตามสถานที่ต่าง ๆ ถือว่ามีความคล้าย ๆ การฉายหนัง และในช่วงปี พ.ศ. 2502 - พ.ศ. 2505 ถือเป็นช่วงที่นายหนังตะลุงมีชื่อเสียงเป็นที่นิยม ส่งผลให้การแสดงหนังตะลุง กลายเป็นกิจกรรมเชิงพาณิชย์ที่มีการแข่งขันในลักษณะประชันหนังตะลุง ตามสถานที่ต่าง ๆ ความนิยมดังกล่าวกระตุ้นให้รูปหนังตะลุงต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบให้ทันสมัยเพื่อสอดคล้องกับการแสดงและความคาดหวังของผู้ชม รูปหนังจึงต้องเปลี่ยนด้วย แต่หลังจากนั้นมีการเปลี่ยนแปลงด้านชีวิต อาชีพ ค่านิยมคนไทยทำให้ศิลปะพื้นบ้านเสื่อมความนิยมลง หันไปดูทีวี ภาพยนตร์ แต่รูปหนังยังคงได้รับความนิยม และอยู่ได้ด้วยการทำงานทอเทีย (วาทิ ทรัพย์สิน, 2568) ช่างพัฒนารูปแบบหนังตะลุงเพื่อขายนักทอเทีย ในช่วงหลังปี พ.ศ. 2510 เมื่อเทคโนโลยีโทรทัศน์และภาพยนตร์เข้ามามีบทบาทในสังคมไทย ความนิยมในการชมหนังตะลุงเริ่มลดลง ส่งผลให้รูปหนังตะลุงเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นอุปกรณ์แสดงศิลปะพื้นบ้าน มาเป็นของที่ระลึกเชิงวัฒนธรรมสำหรับขายนักทอเทีย ช่างทำรูปหนังตะลุงจึงต้องปรับตัวการพัฒนารูปแบบให้เหมาะสมกับตลาดการค้า และผลิตให้เพียงพอกับความต้องการ ซึ่งในช่วงปี พ.ศ. 2500 มีช่างทำรูปหนังตะลุงรวมทั้งจังหวัดนครศรีธรรมราชไม่เกิน 10 คน (ทวี คงบุรี, 2568); (สมทรง ห่อหุ้ม, 2568) โดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและการทำรูปหนังตะลุงถือเป็นอาชีพรอง ช่วงยุคแรกผลิตรูปหนังเพื่อนำไปขายให้นายหนังตะลุงเป็นหลัก กระทั่งเมื่อมีการทอเทียเติบโตขึ้น ทำให้ความต้องการรูปหนังตะลุงในฐานะสินค้าที่ระลึกเพิ่มสูงขึ้น ส่งผลให้เกิดการพัฒนากลุ่มช่างและกระบวนการผลิตที่สอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจปัจจุบัน ช่างแกะรูปหนังตะลุงในจังหวัดนครศรีธรรมราชสามารถแบ่งได้ออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ 1) ช่างแกะหนังตะลุงที่ยึดถือขนบความเชื่อส่วนใหญ่เป็นช่างแกะหนังตะลุงยุคดั้งเดิม ซึ่งยังคงยึดมั่นในพิธีกรรมไหว้ครู และถือว่าการผลิตรูปหนังตะลุงเป็นกิจกรรมที่ต้องอาศัยครูบาอาจารย์ โดยจะมีหิ้งครูอยู่ภายในบ้าน เรียกว่า หิ้งครูหมอหนัง มีรูปหนังเก่าที่ได้รับมาจากครูที่สอนให้ทำรูปหนังตะลุงและเครื่องมือสำหรับแกะหนัง ถือว่าเป็นของศักดิ์สิทธิ์ จะนำมาใช้ในพิธีไหว้ครูเท่านั้น เมื่อถึงวันไหว้ครูช่างก็ยังคงปฏิบัติจัดพิธีขึ้นตามวันและเวลาที่กำหนดตามฤกษ์ยาม การทำรูปหนังเพื่อให้ขายหนังแสดงกับการทำเพื่อขายในตลาดการทอเทีย ไม่พบความเชื่อที่ไม่ให้ผู้หญิงทำรูปหนังตะลุง (จำเนียร ทรัพย์สิน, 2568); (ศิริมาศ สุวรรณสังข์, 2568) และ 2) ช่างแกะหนังตะลุงที่ไม่ยึดถือความเชื่อส่วนใหญ่เป็นช่างยุคร่วมสมัย ไม่มีการปฏิบัติเกี่ยวกับความเชื่อ เพราะคิดว่ารูปหนังที่แกะหนังขายเป็นสินค้าที่ระลึกไม่มีครู ในกลุ่มไม่ยึดถือความเชื่อ บ้างเป็นช่างแกะหนังตะลุงที่ผ่านการไหว้ครูหนังตะลุงเพียงครั้งเดียว หลังผ่านพิธีไหว้ครูไปแล้วช่างกลุ่มนี้ไม่ปฏิบัติตามความเชื่อใด ๆ ไม่มีหิ้งครู บ้างก็ไม่ผ่านการไหว้ครูหนังตะลุง เช่น กลุ่มคนที่เรียนเองตามออนไลน์ ยูทูบแล้วดูช่างอื่น ๆ แล้วมาเรียนเอง เน้นการผลิตรูปหนังตะลุงเพื่อจำหน่ายเป็น

ของที่ระลึก ช่างกลุ่มนี้ให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมในการผลิตได้ เพราะต้องการรายได้ทางเศรษฐกิจ เนื่องจากแรงจูงใจทางด้านเศรษฐกิจ ส่งผลให้ผู้หญิงมีบทบาทมากขึ้นในกระบวนการผลิต ดังนั้น การแกะรูปหนังตะลุงในจังหวัดนครศรีธรรมราชนับเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีพัฒนาการสืบเนื่องมายาวนาน การผลิตรูปหนังตะลุงไม่ใช่เพียงแค่งานฝีมือ แต่ยังสะท้อนระบบคุณค่า ความเชื่อ และความเปลี่ยนแปลงในบริบทสังคมไทยในช่วงแต่ละเวลาอย่างลึกซึ้ง (บุญสุข สุขแก้ว, 2568); (สารทิ ทรัพย์สิน, 2568)

1.2 พัฒนาการของงานช่างแกะรูปหนังตะลุงในจังหวัดนครศรีธรรมราช แบ่งเป็น 2 ยุค ได้แก่

1) ช่างแกะรูปหนังตะลุงยุคดั้งเดิม การเตรียมหนังวัวหรือหนังควายสด ๆ แล้วนำมาซึ่งให้ตั้งทั้งผืน ใช้มีดชำแหละเนื้อและพังผืดออกให้หมด นำหนังไปตากแดดจนแห้ง ใช้มีดขูดแต่งผืนหนังแล้วนำไปฟอก เพื่อส่งต่อการฟอกหนังด้วยผลไม้รสเปรี้ยว เช่น ฟอกด้วยสับปะรด แล้วนำหนังมาหมักทิ้งไว้แล้วใช้มีดหรือซอ้นขูดเอาไขมันออก ล้างน้ำให้สะอาดแล้วไปตากให้แห้ง การฟอกนิยมฟอกด้วยน้ำส้มสายชู การเขียนลายยุคนี้เอาเขม่าหรือก้นหม้อหรือกากมะพร้าวเผาละลายกับน้ำข้าวทาผืนหนังแล้วใช้ลูกสะบ้าขัดจนหนังสีนเป็นมัน แล้วใช้ดินสอพองเขียนลาย พัฒนามาใช้ดินสอหรือปากกาเขียนลาย การแกะสลักลายช่างใช้เทคนิคการแกะด้วยมีดแกะกับลวดลายที่มีลักษณะช่องขนาดใหญ่ ช่างโบราณจะทำใบมีดจาก “แกะเก็บข้าว โดยใช้คมของแกะมาตะไบแล้วนำไปใส่ด้ามให้เหมาะสมมือกับช่างแกะหนัง การลงสีหรือการระบายสีการลงสีใช้ก้านจากหรือหวาย ทูบปลายให้แบนนำมาแทนพู่กัน จะสามารถขยี้เนื้อสีเพื่อให้สีซึมเข้าหนัง สีในอดีตที่ใช้มีน้อยสี เช่น สีดำ จากเขม่าดินหม้อหรือยางรัก และสีแดงจากชาด ใช้สีย้อมผ้าผสมกับเหล้าขาวหรือน้ำร้อนและน้ำมะนาว ช่างกับนายหนังใช้ไม้ไผ่ที่ไม่อ่อนไม่แก่จนเกินไป ป้องกันแมงมอดโดยจะแช่น้ำโคลน ช่างใช้ไม้ไผ่กับเขาควายมาเหลาให้เป็นรูปตามต้องการ นำมาตัดด้วยการลนไฟคล้ายคันเบ็ด ช่างไม่ลงน้ำมันชักเงาลงบนตัวหนัง เพราะใช้สีจากธรรมชาติ และพัฒนาการไปใช้สีผสมอาหาร และ 2) ช่างแกะรูปหนังตะลุงยุคร่วมสมัย การเตรียมหนังวัวสด ชำแหละใหม่ นำไปซึ่งให้ตั้ง เลาะพังผืดและมันออกให้หมดแล้วนำไปหมักด้วยน้ำส้มสายชูกักหนังให้ขาว นำหนังมาล้างเพื่อขูดขน ยุคนี้ คือ เตรียมซื้อหนังจากโรงงานเป็นหลัก ฟอกหนังด้วยตัวเองมีน้อย การเขียนลายมีการใช้เหล็กจารหรือเหล็กขีดวาดลงบนตัวหนัง บ้างเก็บแบบวาดของรุ่นบรรพบุรุษนำมาเป็นแบบในการสร้างตัวหนังตะลุงโดยจะร่างภาพลงในกระดาษก่อน ครั้นได้ภาพลงตามต้องการแล้วจึงจารทับลงบนแผ่นหนัง หรือไม่ก็แกะฉลุภาพแล้ววางทาบบนแผ่นหนังแล้วพ่นสีทับ นำเอาเทคนิคใหม่ ๆ มาใช้ การแกะสลักลายการแกะฉลุลาย แยกออกได้เป็น 2 แบบ คือ การตอกด้วยตุ้ตู่หรือมุก ซึ่งจะใช้ร่วมกันกับเย็บไม้เนื้อแข็ง และการแกะด้วยมีด โดยใช้ร่วมกับเย็บไม้เนื้ออ่อนเป็นเครื่องมือตอกหนัง การลงสีหรือการระบายสีการลงสีหนังขึ้นอยู่กับลักษณะรูปและประโยชน์การใช้สอย ใช้หลายสีและเป็นสีโปร่งแสง เช่น หมึกสี หรือที่ช่างแกะหนังเรียกว่า “สีซอง” หรือ “สีเยอรมัน” สีประเภทนี้เวลาใช้จะผสมด้วยสุรา น้ำร้อน หรือน้ำมะนาว ช่างกับนายหนังยังคงใช้ไม้ไผ่ที่ไม่อ่อนไม่แก่จนเกินไป ใช้ภูมิปัญญาในการกันแมงมอดโดยจะแช่น้ำโคลน ช่างใช้ไม้ไผ่ ใช้พลาสติกหรือท่อพีวีซี ในการทำคั่นยกสำหรับชักปากหนังตะลุง ช่างจะลงน้ำมันชักเงารูปหนังเชิด ช่วยขับให้ตัวหนังเป็นมันงาม เมื่อออกจจะดูสวยงามหนังขำรุดซ้ำ

1.3 บทบาทสตรีในงานแกะช่างหนังตะลุงจังหวัดนครศรีธรรมราช แบ่งเป็น 2 ยุค ได้แก่ 1) บทบาท

สตรีในยุคดั้งเดิม ในยุคดั้งเดิมสตรีมีบทบาทน้อยกับอาชีพการเป็นช่างแกะหนังตะลุง แต่สตรีที่เข้าสู่วงการแกะรูปหนังตะลุงล้วนมีความสามารถเทียบเท่าช่างแกะรูปหนังตะลุงผู้ชาย โดยเริ่มต้นจากการมีบทบาทภายในครอบครัว

นำไปสู่การเรียนรู้และฝึกฝน ผ่านครู คือ ช่างแกะหนังผู้เป็นสมาชิกของครอบครัว เช่น พ่อ หรือ สามี และแม่ ในยุคดั้งเดิมของนครศรีธรรมราชมีช่างแกะหนังตระกูลสตรี จำนวน 4 ท่าน และเป็นที่รู้จัก คือ ช่างจำเนียร ทรัพย์สิน ภรรยาของศิลปินแห่งชาติ หนึ่งสุชาติ ทรัพย์สิน และช่างสาคร ศรีพรหม และช่างศิริมาส สุวรรณสังข์ และอีกท่าน คือ ภรรยาช่างทวี คงบุรี ซึ่งเสียชีวิตแล้วเมื่อปี พ.ศ. 2565 นอกจากนั้น ยังไม่พบเห็นบทบาทสตรีในการสืบสานงานช่างแกะหนังตะลุงในช่วงนั้นเลย โดยทั้ง 3 ท่านสามารถทำทุกขั้นตอนของการแกะหนังตะลุง เสมือนช่างแกะหนังตะลุงทั่วไป แต่ทุกท่านก็เริ่มจากการเรียนรู้จากบุคคลในครอบครัว และเป็นครอบครัวนายหนังตะลุงทั้งสิ้น โดยบทบาทเริ่มแรก คือ บทบาทสตรีในการลงสีตัวหนังให้กับช่างแกะรูปหนังตะลุงจากผู้เป็นสามีหรือผู้เป็นพ่อ และพัฒนาไปสู่การตกแต่งและการแกะหนังในเวลาต่อมา และ 2) บทบาทสตรีในยุคร่วมสมัย ปัจจุบันมีสตรีที่ประกอบอาชีพแกะหนังตะลุงอย่างจริงจังและเป็นอาชีพหลักมีจำนวนอย่างน้อย 6 ท่าน คือ ช่างสารภี ทรัพย์สินหรือช่างกุ้ง ช่างสมทรง ห่อหุ้มหรือช่างดำ และช่างศรีวิรินทร์ ทองดี หรือช่างแอ๊ด ช่างเจนจิตร สุขแก้ว และช่างสินีรัช ทรัพย์สินหรือช่างต้นไทร ลูกสาวของช่างสารภีกับช่างสุนีย์ ทรัพย์สิน ซึ่งล้วนมีภูมิหลังและพัฒนาการที่แตกต่างกันไปตามบริบทครอบครัว ช่างแกะหนังตะลุงส่วนใหญ่เป็นทายาท แต่ผู้ชายมักมีทักษะในการแกะหนังมากกว่า คมชัดกว่า ความละเอียดมากกว่า ผู้หญิงกล้าพูดกล้าแสดงออกกว่าช่างผู้ชาย และพบว่า ทุกขั้นตอนจะมีผู้หญิงมาช่วย ผู้หญิงโดยส่วนใหญ่แกะตามแบบ อาชีพการแกะหนังตะลุงเป็นธุรกิจอย่างหนึ่งในตลาดสินค้าของที่ระลึก ช่างทำหนังต้องหาวิธีการและการวางแผนในการทำงาน เพื่อจะได้ทั้งปริมาณและคุณภาพที่เพียงพอต่อความต้องการของตลาด จึงเกิดการแบ่งหน้าที่ในการทำงานในสังคมและครอบครัว ความถนัดในการลงสีตัวหนังของสตรีเป็นที่ไว้วางใจ เนื่องจากสตรีมีความละเอียด ลงสีได้สวยชัด

2. ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงของบทบาทสตรีในงานช่างการแกะรูปหนังตะลุง มี 2 ปัจจัย ได้แก่

2.1 ปัจจัยภายใน ประกอบด้วย 1) ความสนใจและความถนัดของงานช่างแกะหนังตะลุง สตรีที่มีบทบาทในการแกะหนังตะลุงส่วนใหญ่เติบโตมาจากครอบครัวที่มีช่างแกะหนังตะลุงเป็นสมาชิก เช่น พ่อ สามี แม่หรือพี่น้อง ซึ่งทำให้เกิดการสืบทอดความรู้และทักษะผ่านการเห็นและการฝึกฝนซ้ำ ๆ ตั้งแต่วัยเยาว์ สามารถสร้างรายได้จากการทำงาน 2) ความต้องการส่วนบุคคล อาชีพที่ตอบสนองความต้องการในการสร้างรายได้ควบคู่กับการดูแลครอบครัว สตรีสามารถแบ่งเวลาทำงานที่บ้านและดูแลครอบครัวได้ ทำให้อาชีพนี้กลายเป็นทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับการสร้างสมดุลในชีวิต ทำตามอโศก และทำตามชอบ ความรู้สึกว่าการที่มีคุณค่า มีความหมายทำให้เกิดความสุขในครอบครัว นอกจากนี้ อาชีพนี้ถือว่ามีความท้าทาย มีคู่แข่งน้อยสร้างความภูมิใจและแรงจูงใจในการประกอบอาชีพ และ 3) แรงบันดาลใจ ความสุขในการสร้างสรรค์งาน ความภาคภูมิใจในการสืบสานศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อได้รับการสนับสนุนและแรงผลักดันจากบทบาทผู้หญิงจากพระบรมวงศานุวงศ์ เช่น สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าสิริวัณณวรีรัตนราชกัญญา ฯลฯ ทำให้สตรีในทุกช่วงเวลามีแรงบันดาลใจในการเป็นช่างแกะหนังตะลุง 2) ปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย 2.1) สภาพเศรษฐกิจและสังคม การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีและโครงสร้างตลาดแรงงานส่งผลให้วิธีการผลิตและการประกอบอาชีพเปลี่ยนไป งานแกะหนังมีการปรับตัวสู่ระบบการผลิตที่รวดเร็วเป็นอุตสาหกรรมในครอบครัวมากขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของการตลาดและ

ยังส่งเสริมให้มีการถ่ายทอดความรู้ในครอบครัวมากขึ้น สตรีจึงเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตมากขึ้นทั้งในด้านการแกะลาย ตอกลาย และการลงสี 2.2) การส่งเสริมการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวส่งผลให้งานหัตถกรรมแกะหนังตะลุงมีบทบาทใหม่ในฐานะของที่ระลึกที่นักท่องเที่ยวสนใจ ช่วยกระตุ้นให้เกิดความต้องการผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายและมีคุณภาพ รวมถึงส่งเสริมให้ช่างแกะหนังตะลุงสามารถสร้างรายได้เพิ่มขึ้นและขยายตลาดออกไปสู่ลูกค้าทั้งในประเทศและต่างประเทศ ส่งผลให้สตรีมีบทบาทในการประกอบอาชีพการแกะหนังตะลุงของครอบครัวมากขึ้น การทำรูปหนังตะลุงกลายเป็นอุตสาหกรรมในครอบครัว เปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิตที่ช่างจะต้องอยู่รอดในสังคมยุคใหม่ ผู้หญิงต้องรับภาระการทำงานเพิ่มขึ้น และมีส่วนช่วยในการทำรูปหนังตะลุงของครอบครัว อาศัยความสัมพันธ์ทั้งในส่วนผู้ผลิตกับบุคคลภายนอกที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับงานแกะหนังตะลุง คือความสัมพันธ์ภายในกลุ่มช่างทำรูปหนังตะลุง แรงงานของสมาชิกในครอบครัว มีการแบ่งงานอย่างเป็นระบบ มีการจ้างงาน รับเป็นลูกศิษย์ 2.3) การส่งเสริมอาชีพของหน่วยงานราชการ หน่วยงานภาครัฐและท้องถิ่นมีบทบาทในการสนับสนุนทั้งด้านการฝึกอบรมทักษะ การจัดหาวัสดุ และการสร้างเครือข่ายการตลาด เพื่อส่งเสริมให้การแกะหนังตะลุงเป็นอาชีพที่ยั่งยืนและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน การสนับสนุนดังกล่าวทำให้สตรีมีโอกาสพัฒนาทักษะและขยายบทบาทในการงานนี้มากขึ้น รวมถึงการมีส่วนร่วมในกลุ่มอาชีพต่าง ๆ 2.4) ภาวะเศรษฐกิจ สภาพเศรษฐกิจที่ดีจะส่งผลให้ความต้องการสินค้าหัตถกรรมเพิ่มขึ้น ทำให้ตลาดขยายตัวและเปิดโอกาสให้ช่างแกะหนังตะลุงรวมถึงช่างสตรีที่ประกอบอาชีพนี้มีรายได้ดี ในทางกลับกันภาวะเศรษฐกิจตกต่ำอาจทำให้ยอดขายลดลงและความมั่นคงของอาชีพลดน้อยลง ซึ่งกระทบต่อการรักษาบทบาทสตรีในงานช่างแกะหนังตะลุง การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจยังผลักดันให้ช่างแกะหนังตะลุงต้องพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้หลากหลายและตอบสนองความต้องการของตลาดอย่างต่อเนื่อง สินค้าหัตถกรรมเป็นของที่ระลึกหรือของขวัญ ทำให้เกิดตลาดใหม่ ๆ จึงต้องมีการผลิตผลงานที่มีความหลากหลาย และสวยงามสามารถขายได้ตลอดทั้งปี และ 2.5) ค่านิยมทางสังคม มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์และคุณค่าของการสืบสานงานช่าง ค่านิยมทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อ ค่านิยมเกี่ยวกับความงามและสุนทรียภาพของแต่ละสังคมส่งผลต่อรูปแบบ ลวดลาย และสีสันทที่ใช้ในงานแกะหนัง ค่านิยมทางเศรษฐกิจและสังคมมีผลต่อความต้องการของตลาด และส่งผลต่อการออกแบบและการผลิตงาน ค่านิยมด้านอัตลักษณ์และความเป็นกลุ่มงานหัตถกรรมบางอย่างเป็นสัญลักษณ์ของกลุ่ม ความภาคภูมิใจของตนสามารถสื่อถึงค่านิยมทางสังคมได้ เช่น การใช้สีที่เป็นมงคล ลวดลาย

3. แนวทางการส่งเสริมบทบาทผู้หญิงในการอนุรักษ์และสืบสานงานช่างการแกะหนังตะลุง จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการประชุมกลุ่ม มีดังนี้ 1) บทบาทในการอนุรักษ์ สร้างความรู้ความเข้าใจแก่สาธารณะเพื่อให้เห็นว่าผู้หญิงสามารถประกอบอาชีพการแกะรูปหนังตะลุงได้ มีการถ่ายทอดทักษะและองค์ความรู้สู่ลูกหลานและคนรุ่นใหม่โดยเฉพาะการสนับสนุนให้เยาวชนหญิงและชายเปิดโอกาสให้ผู้หญิงได้มีพื้นที่แสดงฝีมือและสร้างการยอมรับในชุมชนและสังคม มีการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมและพิพิธภัณฑ์ การส่งเสริมให้สถาบันการศึกษาลงพื้นที่เก็บข้อมูลและพัฒนาองค์ความรู้ สร้างหลักสูตรอบรมและผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม และมีการสนับสนุนจากภาครัฐ ส่งเสริมความเป็นเครือข่ายความร่วมมือ ร่วมกันส่งเสริมงานฝีมือดั้งเดิมสู่ตลาดและการท่องเที่ยว และภาครัฐควรมีการขึ้นทะเบียนปราชญ์ 2) บทบาทในการสืบสาน ปลูกฝังความรู้และสร้างแรงบันดาลใจให้กับเยาวชนและผู้สนใจ มีการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชนผ่านการเล่า

เรื่องราวความภาคภูมิใจในงานช่างแกะหนังตะลุงและการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้กว้างขวางมากขึ้น การส่งเสริมการตลาดและส่งเสริมการขาย มีการนำเทคโนโลยีอุตสาหกรรมเข้ามาช่วยลดความยุ่งยากในขั้นตอนการแกะหนัง การสร้างโอกาสให้สตรีในจังหวัดนครศรีธรรมราชสามารถเข้าถึงแหล่งทุนและเครือข่าย และการส่งเสริมการวิจัย และการบันทึกประวัติศาสตร์งานฝีมือ และ 3) บทบาทในการแกะหนัง ส่งเสริมสตรีออกสู่สาธารณะในฐานะช่างแกะหนังตะลุง กำหนดมาตรฐานราคางานให้เหมาะสมและเป็นธรรมในกลุ่มช่างทุกระดับ สนับสนุนให้สตรีและผู้ชายได้มีโอกาสออกบูธนำเสนอผลงาน พร้อมส่งเสริมการสร้างเครือข่ายและความร่วมมือแทนการแข่งขัน พัฒนา รูปแบบและเทคนิคการแกะหนังให้สวยงามและทันสมัยส่งผลให้งานมีมูลค่าเพิ่ม ควรมีการจัดห้องเรียนการสอน แกะหนัง มีการจัดประกวดการแกะรูปหนังตามเพศและระดับความชำนาญ ควรสนับสนุนช่างแกะหนังให้พัฒนา ตนเองอย่างต่อเนื่อง มีการจัดหาแพลตฟอร์มสำหรับช่างฝีมือในการจำหน่ายผลงานและรักษามาตรฐานวัตถุดิบ และคุณภาพงาน

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้

ประวัติและพัฒนาการการแกะหนังตะลุงเป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่ถือกำเนิดเกิดขึ้นมาคู่กับศิลปะการแสดงหนังตะลุง เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของภาคใต้ที่มีอายุยาวนานกว่า 180 ปี ช่างแกะรูปหนังตะลุงมี 2 กลุ่ม คือ ช่างที่ยึดถือขนบความเชื่อกับช่างที่ไม่ยึดถือขนบความเชื่อ บทบาทสตรีในยุคดั้งเดิมมีบทบาทน้อย เริ่มต้นจากการมีบทบาทภายในครอบครัวผ่านครูในครอบครัว สตรีเป็นผู้ช่วยเบื้องหลัง สอดคล้องกับการวิจัยของ วาที ทรัพย์สิน เรื่องการท่องเที่ยวกับการพัฒนาหัตถกรรมการทำรูปหนังตะลุง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า การทำรูปหนังตะลุงได้รับอิทธิพลอารยธรรมอินเดีย รูปหนังตะลุงมีความสำคัญควบคู่มากับการแสดงหนังตะลุง ซึ่งเป็นมรดกสำคัญของภาคใต้ วัตถุประสงค์ของการทำรูปหนังระยะแรกทำขึ้นเพื่อการแสดงหนังตะลุง ต่อมาประมาณ พ.ศ. 2500 ผลจากการท่องเที่ยวที่ส่งเสริมจากรัฐบาลเกิดงานศิลป์ที่มีอยู่ในท้องถิ่นได้รับการพัฒนาเพื่อขายเป็นสินค้าที่ระลึก ส่งผลต่อระบบการทำงานของครอบครัว ทำให้รูปหนังเกิดการสร้างสรรค์ใหม่ และในอดีตสตรีนอกจากจะต้องทำงานอาชีพหลักของครอบครัว เช่น การทำนา ทำไร่ และการรับจ้าง ยังมีหน้าที่ทำงานบ้าน เลี้ยงลูก จึงเป็นเหตุให้สตรีไม่ค่อยได้มีส่วนร่วมในการทำรูปหนังตะลุงมากนัก (วาที ทรัพย์สิน, 2538) บทบาทสตรีในยุคร่วมสมัยประกอบอาชีพแกะหนังตะลุงอย่างจริงจังและเป็นอาชีพหลัก สตรีทำงานเหมือนช่างผู้ชาย ช่างแกะรูปหนังตะลุงส่วนใหญ่เป็นทายาท ผู้ชายมีทักษะการแกะหนังคมชัด ละเอียด สตรีมีความสามารถในการนำเสนอ กล้าแสดงออก และทำได้ทุกขั้นตอน แต่มีความถนัดในการลงสีสวยและชัดที่สุด ถือเป็นการแบ่งงานกันทำได้อย่างลงตัวและเท่าเทียม สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีสตรีนิยม ศิริมา ทองสว่าง กล่าวว่าแนวคิดการเคลื่อนไหวของสตรีนิยมตั้งแต่ในอดีตจนปัจจุบัน นำเสนอความไม่เท่าเทียมที่เกิดขึ้นและสื่อสารให้สังคมรู้ โดยรณรงค์เพื่อสิทธิอันเท่าเทียมด้านต่าง ๆ ของผู้หญิงเพื่อให้สังคมมีความเสมอภาคยิ่งขึ้น (ศิริมา ทองสว่าง, 2567) ในมิติการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในบทบาทแกะรูปหนังตะลุงบ่งบอกถึงการเปลี่ยนแปลงค่านิยมและทัศนคติทางสังคมที่ยอมรับและสนับสนุนให้สตรีมีส่วนร่วมได้อย่างมีคุณค่า ทฤษฎีสตรีนิยมเน้นย้ำการทำให้สิทธิและโอกาสแก่สตรีในระดับเท่าเทียมกันในทุกมิติทุกอาชีพ

กระบวนการหรือขั้นตอนของงานช่างแกะรูปหนังตะลุงในจังหวัดนครศรีธรรมราช การแกะหนังตะลุงยุคดั้งเดิม มีกระบวนการขั้นตอน 6 ขั้นตอน คือ การเตรียมหนัง การฟอกหนัง การเขียนลาย การแกะการสลัก ลวดลาย การลงสีตัวหนังตะลุง การทำไม้ตักสำหรับเชิด และการแกะหนังตะลุงยุคร่วมสมัย 8 ขั้นตอน ที่เพิ่มเติม คือ ขั้นตอนการลงน้ำมันชักเงา และการขายในรูปแบบต่าง ๆ การสาธิต บรรยาย สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุรินทร์ ทองทศ และคณะ พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านตัวหนังตะลุง การฟอกหนัง ในอดีตหนังที่ใช้ทำตัวตลกเอกจะไม่ใช้หนังวัว หนังควายธรรมดาแต่จะใช้หนังพิเศษ เช่น หนังหน้าวัว หนังควายขาว หนังหมี วิธีการฟอกหนังใช้หนังหมัก เชื้อโคลนหรือฟอกหนังด้วยส้มะเฟือง สับปะรด ปัจจุบันฟอกด้วยน้ำส้มสายชู ใช้สีที่ใช้ในการระบายหนังตะลุงในสมัยโบราณใช้สมุนไพรวัตถุดิบในท้องถิ่น พัฒนาการใช้สี ปัจจุบันใช้สีผสมอาหาร (สุรินทร์ ทองทศ และคณะ, 2566)

ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงในบทบาทงานช่างการแกะรูปหนังตะลุงมี 2 ปัจจัย ได้แก่ 1) ปัจจัยภายใน คือ ความสนใจและความถนัดของงานช่าง ความต้องการส่วนบุคคล แรงบันดาลใจ และ 2) ปัจจัยภายนอก คือ สภาพเศรษฐกิจและสังคม การส่งเสริมการท่องเที่ยว การส่งเสริมชีพ ภาวะเศรษฐกิจ ค่านิยมทางสังคม สอดคล้องกับผลการวิจัยของ อัญธิษฐา อักษรศรี และวันชัย แสงสุวรรณ วิจัยเรื่อง บทบาทของสตรีไทยในยุคไทยแลนด์ 4.0 พบว่า บทบาทของสตรีในยุคปัจจุบันกำลังเปลี่ยนไปอย่างมากหลายด้าน เช่น บทบาทในบ้าน บทบาทนอกบ้าน ต้องพัฒนาตัวเองให้ทันต่อยุคสมัยและเหตุการณ์ในสังคม บทบาทของสตรีในประเทศไทยได้เพิ่มขึ้นกว่าในอดีต และได้รับการยอมรับมากจนรัฐบาลได้มีกรอบทิศทางของยุทธศาสตร์การพัฒนสตรีเพื่อเป็นแนวทางดำเนินการ (อัญธิษฐา อักษรศรี และวันชัย แสงสุวรรณ, 2564) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับทฤษฎีการแลกเปลี่ยนหรือปรีวรรตนิยม สมศักดิ์ ศรีสันติสุข สรุปสมมุติฐานสำคัญของทฤษฎีการแลกเปลี่ยนที่ว่า มนุษย์แต่ละคนมีความต้องการอะไรหลายอย่างในชีวิต แต่ตัวเองไม่สามารถตอบสนองความต้องการของตนด้วยเองทั้งหมดได้ จะต้องอาศัยผู้อื่นมาช่วยสนองความต้องการเหล่านั้นด้วยจึงจะครบ นอกจากนั้น มนุษย์แต่ละคนยังต้องการผลตอบแทนจากการแลกเปลี่ยนสิ่งต่าง ๆ ระหว่างกันให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ดังนั้น เนื่องจากมนุษย์ต้องการผลประโยชน์ตอบแทนมากที่สุดจากสิ่งทีตนนำไปแลกเปลี่ยนกับผู้อื่น จึงจำต้องสร้างกฎเกณฑ์หรือระเบียบแบบแผนในการแลกเปลี่ยนที่ดี มีความยุติธรรมขึ้น (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2543)

แนวทางการส่งเสริมบทบาทผู้หญิงในการอนุรักษ์และสืบสานงานช่างแกะรูปหนังตะลุงจังหวัดนครศรีธรรมราช มี 3 ด้าน คือ 1) บทบาทในการอนุรักษ์ที่สร้างความรู้ความเข้าใจ ถ่ายทอดทักษะ สนับสนุน เปิดโอกาส สร้างศูนย์สร้างหลักสูตร ส่งเสริมเครือข่าย เสริมงาน สร้างอาชีพ 2) บทบาทในการสืบสาน ปลูกฝังความรู้สร้างแรงบันดาลใจ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ส่งเสริมการตลาด เทคโนโลยี สร้างโอกาสให้สตรีเข้าถึง ส่งเสริมการวิจัย และ 3) บทบาทในการแกะหนัง ส่งเสริมสตรีสู่สาธารณะ กำหนดมาตรฐานราคา นำเสนอผลงาน ออกบูธสร้างความร่วมมือแทนการแข่งขัน สร้างเวทีประกวดการแกะหนังสตรี สนับสนุนช่างให้พัฒนาตนเอง สร้างแพลตฟอร์ม รักษามาตรฐานวัตถุดิบ และคุณภาพ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ กิตติยา ฤทธิ์ภักดี และวรวิทย์ มาศแก้ว ที่สรุปว่าแนวทางการส่งเสริมการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาการแกะรูปหนังตะลุงในตำบลควนกาหลง อำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล ภูมิปัญญาการแกะหนังตะลุง ประกอบด้วย ความรู้ทั้งทางศาสตร์และศิลป์ แฝงด้วยคุณค่าหลากหลายท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคม ถูกกลบบทบาทกลายเป็นภูมิปัญญาที่ขาดผู้สืบทอด ขาดความสนใจจากหน่วยงานและบุคคล จึงควรมีการวิจัยศึกษาและเก็บรวบรวมองค์ความรู้และจัดการองค์ความรู้เกี่ยวกับการแกะหนังตะลุงอย่าง

เป็นระบบ สร้างคู่มือ จัดกิจกรรมปลูกจิตสำนึกคนในท้องถิ่น จัดทำทำเนียบช่างแกะหนัง ยกย่องเชิดชูเกียรติปราชญ์ชาวบ้าน (กิตติยา ฤทธิรักษ์ และวราวิธ มาศแก้ว, 2566) และยังสอดคล้องกับการวิจัยของ ธิดาศิลป์ เปลี่ยนละอ อศึกษาบทบาทสตรีมุสลิมในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนรู้ลือาบัติะห์ พบว่า การรวมกลุ่มความสัมพันธ์ระหว่างภายในและภายนอกชุมชน ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าสตรีมุสลิมพยายามดำรงบทบาทตามคัมภีร์อัลกุรอานเพื่อสนองต่อความคาดหวังในบทบาทของความเป็นหญิงสะท้อนให้เห็นจากบทบาทในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในมิติการเสริมพลังแก่ผู้หญิงและการช่วยเหลือและพัฒนาสังคม ที่มีการสร้างเครือข่ายสังคมทั้งภายในและภายนอก ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนด้านสังคมถึงการมีส่วนร่วมจากชุมชนก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในรากเหง้าและอนุรักษ์ส่งเสริม (ธิดาศิลป์ เปลี่ยนละอ, 2566) แนวคิดการมีส่วนร่วมในรูปแบบการส่งเสริมเครือข่ายจึงมีความสำคัญในกระบวนการแนวทางการส่งเสริมบทบาทสตรีทั้ง 3 บทบาทเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ได้พบองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับบทบาทสตรีในการอนุรักษ์และสืบสานงานช่างแกะรูปหนังตะลุงในบทบาท 3C คือ บทบาทการอนุรักษ์ (Conservation) บทบาทการสืบสาน (Continuation) และ บทบาทการแกะรูปหนังตะลุง (Carving) สามารถเขียนได้ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 1 ปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงบทบาทสตรี และแนวทางการส่งเสริมบทบาทสตรี 3C

“การอนุรักษ์และสืบสานอาชีพช่างการแกะรูปหนังตะลุงนครศรีธรรมราช”

จากภาพที่ 1 อธิบายได้ว่าองค์ความรู้ใหม่จากงานวิจัย คือ ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงบทบาทสตรี คือ ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก แนวทางการส่งเสริมบทบาทสตรีในการอนุรักษ์และสืบสานการแกะรูปหนังตะลุงจังหวัดนครศรีธรรมราช ในบทบาท 3C คือ บทบาทการอนุรักษ์ (Conservation) บทบาทการสืบสาน (Continuation) บทบาทการแกะรูปหนังตะลุง (Carving)

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องนี้ สรุปได้ว่า ประวัติและพัฒนากการแกะหนังตะลุงเป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่ถือกำเนิดเกิดขึ้นมาคู่กับศิลปะการแสดงหนังตะลุง เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของภาคใต้ที่มีประวัติยาวนาน การแกะรูปหนังตะลุงยุคดั้งเดิมมีการปรับเปลี่ยนเพิ่มเติม 2 ขั้นตอน โดยช่างแกะรูปหนังตะลุงมี 2 กลุ่ม คือ ช่างที่ยึดถือขนบความเชื่อกับช่างที่ไม่ยึดถือขนบความเชื่อ บทบาทสตรีในยุคดั้งเดิมเริ่มต้นจากการมีบทบาทภายในครอบครัว สตรีเป็นผู้ช่วยเบื้องหลัง บทบาทสตรีในยุคร่วมสมัยประกอบอาชีพแกะหนังตะลุงเป็นอาชีพหลัก สตรีทำงานเสมือนช่างผู้ชาย ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงบทบาทสตรีมีปัจจัยภายในกับปัจจัยภายนอก และแนวทางการส่งเสริมบทบาทผู้หญิงในการอนุรักษ์และสืบสานงานช่างแกะรูปหนังตะลุง ได้แก่ บทบาท 3C คือ บทบาทการอนุรักษ์ (Conservation) บทบาทการสืบสาน (Continuation) บทบาทการแกะรูปหนังตะลุง (Carving) จึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ 1) ควรจัดเก็บและเผยแพร่ในงานศิลปะและวัฒนธรรม เพื่อใช้เป็นข้อมูลในทางวิชาการหรือเพื่อศึกษาเชิงลึกต่อไป ผลการวิจัยปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงบทบาทสตรีในการอนุรักษ์และสืบสานงานช่างแกะรูปหนังตะลุงสามารถนำไปเป็นฐานข้อมูลให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อไปใช้ช่วยส่งเสริมบทบาทของสตรี ทั้งในส่วนปัจจัยภายในและภายนอกที่ส่งผลให้สตรีเป็นช่างแกะรูปหนังตะลุงได้จำนวนเพิ่มขึ้น 2) ควรหาแนวทาง การส่งเสริมบทบาทสตรีสามารถนำไปประยุกต์ใช้ สามารถปฏิบัติได้จริงและสามารถทำให้คนทุกช่วงวัย ทุกเพศเห็นถึงคุณค่าของการแกะหนังตะลุง แต่แนวทางยังต้องการการพัฒนาและสนับสนุนจากฝ่ายต่าง ๆ เพื่อให้แนวทางส่งเสริมบทบาทสตรีที่ประสบความสำเร็จและเกิดการพัฒนายั่งยืน 3) ควรขยายขอบเขตพื้นที่ให้กว้างขวางทั้งภาคใต้ เพื่อจะได้ทราบถึงบทบาทสตรีในงานช่างแกะรูปหนังตะลุง 4) ควรใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสม (Mixed Method) เนื่องจากมีจำนวนกลุ่มเป้าหมายเพิ่มขึ้น เพราะขยายพื้นที่ทั้งภูมิภาค และ 5) ควรสร้างรูปแบบการส่งเสริมบทบาทสตรีในงานช่างแกะรูปหนังตะลุง

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณทุนสนับสนุนวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช การให้ทุนอุดหนุนการวิจัยงบประมาณเงินรายได้ ประจำปีงบประมาณ 2568

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2549). ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: เอดิชั่นเพรสโปรดักส์.
- กิตติยา ฤทธิ์ภักดี และวรวิธ มาศแก้ว. (2566). แนวทางการส่งเสริมการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาการแกะรูปหนังตะลุงในตำบล ควนกาหลง อำเภอกวนกาหลง จังหวัดสตูล. ใน การประชุมมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 14 (หน้า 725-740). สงขลา: มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

- จำเนียร ทรัพย์สิน. (2 มิ.ย. 2568). ประวัติและการแบ่งกลุ่มช่างแกะรูปหนังตะลุง. (สุดาวรรณ มีบัว, ผู้สัมภาษณ์)
ดวงเดือน บุญยาววงศ์. (2547). ตัวตนผู้หญิงลาวในงานวรรณกรรม. เชียงใหม่: ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ทวี คงบุรี. (3 มิ.ย. 2568). ประวัติและพัฒนากการแกะรูปหนังตะลุง. (สุดาวรรณ มีบัว, ผู้สัมภาษณ์)
ธิดาศิลป์ เปลี่ยนละออ. (2566). บทบาทสตรีมุสลิมในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนดาร์ลุอียาตะ. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญสุข สุขแก้ว. (5 มิ.ย. 2568). การแบ่งกลุ่มช่างแกะรูปหนังตะลุง. (สุดาวรรณ มีบัว, ผู้สัมภาษณ์)
วาที ทรัพย์สิน. (2538). การท่องเที่ยวกับการพัฒนาหัตถกรรมการทำรูปหนังตะลุงในเขตอำเภอเมือง จังหวัด นครศรีธรรมราช. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขามานุษยวิทยา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- _____. (3 มิ.ย. 2568). ประวัติและพัฒนากการแกะรูปหนังตะลุง. (สุดาวรรณ มีบัว, ผู้สัมภาษณ์)
วาที ทรัพย์สิน และคณะ. (2566). การศึกษาดำเนินเรื่องเล่า ภูมิปัญญา ผลิตภัณฑ์และการแสดงหนังตะลุงยุคดั้งเดิมและยุคร่วมสมัยสู่การสร้างแผนที่หนังตะลุงของจังหวัด. กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (ววน.) และหน่วยบริหารจัดการทุนทางด้านพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.). นครศรีธรรมราช: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.
- ศิริมา ทองสว่าง. (2567). สังคมและวัฒนธรรมปรัทัศน์ประเด็นร่วมสมัย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริมาศ สุวรรณสังข์. (2 มิ.ย. 2568). การแบ่งกลุ่มช่างแกะรูปหนังตะลุงกับบทบาทผู้หญิง. (สุดาวรรณ มีบัว, ผู้สัมภาษณ์)
- สมทรง ห่อหุ้ม. (3 มิ.ย. 2568). บทบาทสตรีในการแกะรูปหนังตะลุง. (สุดาวรรณ มีบัว, ผู้สัมภาษณ์)
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2543). การศึกษาสังคมและวัฒนธรรม: แนวความคิด วิธีวิทยา และทฤษฎี. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สารภี ทรัพย์สิน. (6 มิ.ย. 2568). กระบวนการขั้นตอนการแกะรูปหนังตะลุง. (สุดาวรรณ มีบัว, ผู้สัมภาษณ์)
- สุภางค์ จันทวานิช. (2561). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. (พิมพ์ครั้งที่ 24). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรินทร์ ทองทศ และคณะ. (2566). หนังตะลุงกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น. วารสารวิจัยวัฒนธรรม กระบวนวัฒนธรรม, 5(2), 173-199.
- อัญชิษฐา อักษรศรี และวันชัย แสงสุวรรณ. (2564). บทบาทของสตรีไทยในยุคไทยแลนด์ 4.0. วารสารวิจัยวิชาการ, 4(3), 297-309.

นวัตกรรมการยกระดับความสามารถของผู้ปกครองในการฟื้นฟูภาวะถดถอย
ในการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหนองปลิง อ.เมือง จ.นครสวรรค์*
INNOVATION TO ENHANCE PARENTS' ABILITY TO RECOVER LEARNING LOSS IN
EARLY CHILDHOOD IN THE NONG PLING CHILD DEVELOPMENT CENTER,
MUEANG DISTRICT, NAKHON SAWAN PROVINCE

วไลพร เมฆไตรรัตน์*, บัณฑิตา อินสมบัติ

Walaiporn Mektrairat*, Bantita Insombat

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ นครสวรรค์ ประเทศไทย

Faculty of Education, Nakhon Sawan Rajabhat University, Nakhon Sawan, Thailand

*Corresponding author E-mail: walaypon2504@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานและความต้องการจำเป็นของผู้ปกครองในการพัฒนานวัตกรรม และ 2) ออกแบบและพัฒนานวัตกรรมยกระดับความสามารถของผู้ปกครองในการฟื้นฟูภาวะถดถอยในการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย มีกระบวนการวิจัย ดังนี้ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานและความต้องการจำเป็นในการสร้างนวัตกรรม โดยสัมภาษณ์ผู้ปกครอง ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหนองปลิง จำนวน 30 คน และสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน ซึ่งได้จากการสุ่มแบบเจาะจง และ 2) ออกแบบและพัฒนานวัตกรรมยกระดับความสามารถของผู้ปกครองในการฟื้นฟูภาวะถดถอยในการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ แบบสัมภาษณ์ข้อมูลพื้นฐานและความต้องการจำเป็น แบบตรวจสอบคุณภาพความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของนวัตกรรม สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) ข้อมูลพื้นฐานและความต้องการจำเป็นในการพัฒนานวัตกรรม ได้แก่ การรับรู้ของผู้ปกครอง พฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรหลานของผู้ปกครอง ความรู้ความเข้าใจด้านพัฒนาการด้านอารมณ์สำหรับเด็กปฐมวัย และความต้องการของผู้ปกครอง และ 2) นวัตกรรม คือ หลักสูตรนวัตกรรมการยกระดับความสามารถของผู้ปกครองในการฟื้นฟูภาวะถดถอยในการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหนองปลิง อ.เมือง จ.นครสวรรค์ ประกอบไปด้วย 2.1) หลักการของหลักสูตร 2.2) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร 2.3) โครงสร้างเนื้อหา 2.4) กระบวนการอบรม 2.5) สื่อการเรียนรู้เป็นสื่อของจริงและเว็บแอปพลิเคชัน E-Book และ 2.6) การวัดและประเมินผล ผลการตรวจสอบคุณภาพและความเป็นไปได้ของนวัตกรรมการยกระดับความสามารถของผู้ปกครองโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 คน พบว่า นวัตกรรมการยกระดับความสามารถของผู้ปกครองสามารถนำไปใช้ได้จริงและมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.61)

คำสำคัญ: นวัตกรรมการศึกษา, ผู้ปกครอง, ภาวะถดถอยทางการเรียนรู้, เด็กปฐมวัย, การพัฒนาศูนย์เด็กเล็ก

Abstract

This research aimed to 1) Investigate the background information and needs of parents in developing an innovation, and 2) Design and develop an innovation to enhance parents' abilities in addressing learning loss among early childhood children. The research procedures were as follows: 1) Studying parents' background and needs through interviews with 30 parents from Nong Pling Child Development Center and 7 experts selected through purposive sampling, and 2) Designing and developing the innovation to strengthen parents' competence in mitigating learning loss. The research instruments included an interview form on parents' background and needs, and an evaluation form for assessing the appropriateness and feasibility of the innovation. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, and standard deviation. The findings revealed that: 1) Parents' needs and background factors in developing the innovation included their awareness, child-rearing behaviors, knowledge and understanding of emotional development in early childhood, and specific needs for support; and 2) The developed innovation was a curriculum designed to enhance parents' abilities to restore children's learning among early childhood learners at Nong Pling Child Development Center, Nakhon Sawan Province. The curriculum consisted of: 2.1) Curriculum principles, 2.2) Objectives, 2.3) Content structure, 2.4) Training process, 2.5) Learning media including real materials and an E-book web application, and 2.6) Assessment and evaluation. Expert evaluation from 15 specialists indicated that the innovation was highly appropriate and feasible for practical implementation ($\bar{X} = 4.61$)

Keywords: Innovations, Parents, Learning Loss, Early Childhood, Child Development Center Information System

บทนำ

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในระยะที่ผ่านมาได้ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของคนเราอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ในทุก ๆ ด้าน รวมทั้งด้านการศึกษา เนื่องจากสถานศึกษาส่วนใหญ่ไม่สามารถเปิดทำการเรียนการสอนได้ตามปกติ และมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดการเรียนรู้จากการเรียนในห้องเรียนปกติไปเป็นการเรียนรู้ แบบ Online On-hand On-air หรือแบบผสมผสาน ผู้เรียนเรียนรู้ผ่าน ใบความรู้ ใบงาน หรือเรียนรู้ด้วยเครื่องมือและอุปกรณ์เทคโนโลยีที่ทันสมัยซึ่งเป็นการแก้ปัญหาผลกระทบต่อการจัดการเรียนรู้ของครูและการเรียนรู้ของนักเรียน แต่ในขณะเดียวกันผู้เรียนต้องเสียโอกาสในการเรียนรู้ตามปกติ ทำให้นักเรียนไม่ได้เรียนรู้ร่วมกัน ไม่มีโอกาสได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น การลงมือทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม การมีปฏิสัมพันธ์กับครูและเพื่อน ๆ น้อยลงหรือไม่มีเลยทำให้การเรียนรู้ไม่เป็นไปตามหลักจิตวิทยาการเรียนรู้และไม่เต็มตามศักยภาพที่ควรจะเป็น ภาวะการเรียนรู้ถดถอย ในประเทศไทยการปิดโรงเรียนอย่างต่อเนื่องส่งผลกระทบต่อเด็กนับล้านคน โดยเฉพาะเด็กกลุ่มเปราะบางที่เข้าไม่ถึงการเรียนออนไลน์ หรือแม้แต่เด็กที่เข้าถึงออนไลน์แต่เมื่อต้องปรับเปลี่ยน

รูปแบบการจัดการเรียนการสอนกะทันหันล้วนเป็นสาเหตุทำให้การเรียนรู้ของเด็กต้องหยุดชะงักจนเกิดเป็นภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ (Learning Loss) (สุวรรณชัย วัฒนาวิจิตรชัย, 2564)

จากการประเมินพัฒนาการและการสะท้อนผลการสังเกตพฤติกรรมเด็กปฐมวัยจากครูผู้สอนและผู้เกี่ยวข้อง พบว่า ในสถานการณ์ปัจจุบันมีเด็กปฐมวัยที่มีพฤติกรรมหรือความสามารถไม่เป็นไปตามวัย หรือมีภาวะถดถอยทางพัฒนาการและการเรียนรู้ ซึ่งอาจเกิดจากความเหลื่อมล้ำด้านความพร้อมของครอบครัวที่ต่างกัน การไม่ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีพัฒนาการและการเรียนรู้เหมาะสมตามวัย หรือการเสียโอกาสในการเรียนรู้ที่เหมาะสมจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ส่งผลกระทบต่อพัฒนาการของเด็ก ในทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา เช่น การเจริญเติบโตความแข็งแรงของการใช้กล้ามเนื้อเล็ก - ใหญ่ การช่วยเหลือตนเองในกิจวัตรประจำวัน การใช้ภาษาในการสื่อสารการเล่นและการทำงานร่วมกับผู้อื่น การคิดและการแก้ปัญหา รวมทั้งส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยไปพร้อมกันด้วย (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2565) ซึ่งสอดคล้องกับรายงานการวิจัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ทำการศึกษาศักยภาพเด็กปฐมวัย อายุ 3 - 5 ปี จำนวน 1,163 รายจากการให้ข้อมูลของครู ผู้ดูแลเด็ก โดยให้ความหมายภาวะการเรียนรู้ถดถอย: Learning Loss ครอบคลุมพัฒนาการ 5 มิติ ได้แก่ การถดถอยด้านสติปัญญา การถดถอยด้านอารมณ์ - จิตใจ การถดถอยด้านร่างกายและสภาวะ การถดถอยด้านสังคมและการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และการถดถอยด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยจากการศึกษา พบว่า ภาวะการเรียนรู้ถดถอยของเด็กอนุบาลปรากฏชัดในเรื่องสมาธิจดจ่อ การอดทนรอคอย ส่วนในการศึกษากลุ่มเด็กประถมต้นและปลายนั้น เรื่องสมาธิจดจ่อ การอดทนรอคอย การอ่าน การเขียน การคิดวิเคราะห์ มีความถดถอยถึงขั้นวิกฤต ปัญหารองลงมา คือ ความรับผิดชอบทำงานให้เสร็จ การตรงต่อเวลา การใช้เวลากับหน้าจอสื่อ การฟื้นฟูการปรับตัวเพื่อช่วยให้เด็กกลับมาเรียนรู้ได้เป็นเรื่องเร่งด่วนที่ต้องรีบดำเนินการฟื้นฟูสมอง จิตใจและพัฒนาการด้านต่าง ๆ ให้คืนกลับมาได้ในเวลาอันรวดเร็ว โดยผู้บริหาร หน่วยงานรับผิดชอบต้องช่วยกันหนุนครูให้ดูแลเด็กได้ทั้งรายบุคคลและกลุ่มโดยสร้างความร่วมมือกับผู้ปกครองพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กอย่างรอบด้านและเร่งด่วน

ผู้ปกครอง หมายถึง ผู้ที่เป็นบิดา มารดา หรือบุคคลอื่นที่ให้การอบรมเลี้ยงดูให้การศึกษาแก่เด็กที่อยู่ในความดูแลเป็นผู้ที่มีความหมายต่อชีวิตและการเกื้อกูลพัฒนาการและการเรียนรู้เด็กปฐมวัย (พัชรา พุ่มพชาติ, 2556) จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เด็กปฐมวัยต้องเรียนรู้และทำกิจกรรมที่บ้าน ผู้ปกครองนับเป็นบุคคลสำคัญต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก เพราะเป็นผู้ที่เข้าใจและสามารถอธิบายพฤติกรรมเด็กเป็นอย่างดี (Elizabeth, M., 2020) การที่เด็กไม่สามารถไปโรงเรียนทำให้ขาดการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับครูและเพื่อน การสร้างปฏิสัมพันธ์ทางบวกระหว่างเด็กกับผู้ปกครองที่บ้านย่อมส่งผลที่ดีต่อการเรียนรู้ให้แก่เด็ก (Gloria, E., 2020) วิธีการฟื้นฟูภาวะถดถอยในการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยโดยยกระดับความสามารถของผู้ปกครองให้มีความรู้ความเข้าใจและมีทักษะในการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่บ้านนับเป็นแนวปฏิบัติที่เหมาะสมที่ควรให้ทุกฝ่ายได้ร่วมมือกันสนับสนุนการทำหน้าที่ในการเป็นผู้ปกครองที่มีคุณภาพย่อมให้ผลตอบแทนกลับมาอย่างคุ้มค่า

จากการศึกษาข้อมูลศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอำเภอเมือง จ.นครสวรรค์ จำนวน 30 ศูนย์ จำนวนนักเรียน 22,713 คน ซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่ที่การติดเชื้อสูงสุดที่ได้มีคำสั่งปิดศูนย์พัฒนาเด็กแบบไม่มีกำหนดอย่างต่อเนื่องได้รายงานว่ ศูนย์เด็กเล็กที่ปิดจะทำให้พ่อแม่มีเวลาอยู่กับลูกมากขึ้นแต่เด็กจะขาดกิจกรรมหรือของเล่นที่ช่วย

เสริมสร้างพัฒนาการ และการที่ผู้ปกครองเกรงว่าเด็กจะติดโควิดจึงไม่ค่อยให้ออกไปข้างนอก เด็กจึงต้องอยู่ในห้องแคบ ๆ ดูโทรทัศน์หรือเล่นมือถือมากขึ้น ทำให้มีพฤติกรรมก้าวร้าว เอาแต่ใจตัวเอง ขาดระเบียบวินัย ประกอบกับสถิติการให้บริการตรวจคัดกรองและกระตุ้นพัฒนาการของกรมอนามัย พบว่า เด็กได้รับการเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการตามช่วงวัยลดลงมากเมื่อเทียบกับช่วงเวลาเดียวกันของปี 2562 (ร้อยละ 63.7 เทียบกับร้อยละ 91.2) หากเด็กมีพัฒนาการล่าช้าก็จะเสียโอกาสในการได้รับการกระตุ้นพัฒนาการที่เหมาะสม (จิราภรณ์ แผลงประพันธ์ และสมชัย จิตสุชน, 2563) จากการสัมภาษณ์ครูผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กซึ่งต้องประสานงานกับผู้ปกครองระหว่างการปิดศูนย์เด็กได้ข้อมูล ดังนี้ 1) ไม่สามารถการดูแลเด็กในช่วงกลางวันได้ด้วยตนเองจำเป็นต้องฝากไว้กับเพื่อนบ้าน 2) ครอบครัวมีอุปกรณ์สำหรับการเรียนออนไลน์ไม่เพียงพอ 3) เด็กใช้เวลาดูโทรทัศน์มากยิ่งขึ้น 4) ลูกมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปในทางลบ 5) อยากได้กิจกรรมจากโรงเรียนมาปฏิบัติกับลูกที่บ้านมากกว่าเรียนออนไลน์ 6) ต้องการรู้วิธีการทำกิจกรรมกับลูกและยินดีที่จะแบ่งเวลามาสนใจลูกให้มากขึ้น และ 7) ลูกติดเกม เป็นต้น จากข้อมูลดังกล่าวได้ชี้ให้เห็นปัญหาการเรียนรู้ทางอารมณ์และสังคมเป็นปัญหาหลักที่สำคัญซึ่งเกิดขึ้นกับเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่มีสาเหตุจากการต้องอยู่กักตัวที่บ้านเป็นเวลานานและการมีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป เช่น การเรียนออนไลน์ การเว้นระยะห่าง การจำกัดพื้นที่ในการเล่นและการออกนอกบ้าน การปล่อยให้เด็กโดดเดี่ยวในบ้านตามลำพัง หรือการมีเวลากับบุตรหลานที่น้อยลงของผู้ปกครองด้วยสถานะทางเศรษฐกิจ เด็กกลุ่มนี้นับเป็นกลุ่มเด็กเปราะบางที่ขาดต้นทุนทั้งความรู้ งบประมาณ และอื่น ๆ ดังนั้น การแก้ปัญหาที่สำคัญในสถานการณ์นี้จึงควรมุ่งเป้าไปที่ครอบครัวโดยการยกระดับผู้ปกครองให้มีความตระหนักรู้ในตนเองและมีสมรรถนะในการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาแก่เด็กประกอบกับผู้ปกครองกำลังอยู่ในภาวะที่ต้องการได้รับการช่วยเหลือเนื่องจากกำลังประสบปัญหาเกี่ยวกับการเรียนรู้ พฤติกรรมและพัฒนาการของเด็กที่เห็นได้ชัด จึงส่งผลทำให้ต้องมีการทำงานร่วมกันในการแก้ไขปัญหาระหว่างครูร่วมกับผู้ปกครองเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

จากข้อมูลดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีแนวคิดในการวิจัยเรื่อง นวัตกรรมยกระดับความสามารถของผู้ปกครองในการฟื้นฟูภาวะถดถอยในการเรียนรู้ด้านอารมณ์ - จิตใจ สำหรับเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหนองปลิง อ.เมือง จ.นครสวรรค์ โดยการจัดทำเป็นหลักสูตรฝึกอบรมนวัตกรรมยกระดับความสามารถของผู้ปกครองในการฟื้นฟูภาวะถดถอยในการเรียนรู้ด้านอารมณ์ - จิตใจ สำหรับนำไปใช้เพื่อยกระดับความสามารถของผู้ปกครองในการฟื้นฟูภาวะถดถอยในการเรียนรู้ด้านอารมณ์ - จิตใจ สำหรับเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหนองปลิง อ.เมือง จ.นครสวรรค์ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นในการพัฒนานวัตกรรมการยกระดับความสามารถของผู้ปกครองในการฟื้นฟูภาวะถดถอยในการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหนองปลิง อ.เมือง จ.นครสวรรค์
2. เพื่อออกแบบและพัฒนานวัตกรรมยกระดับความสามารถของผู้ปกครองในการฟื้นฟูภาวะถดถอยในการเรียนรู้ด้านอารมณ์ - จิตใจ สำหรับเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหนองปลิง อ.เมือง จ.นครสวรรค์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการดำเนินการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยและพัฒนา (Research & Development) ร่วมกับการวิจัยปฏิบัติการที่ใช้กระบวนการวิจัยเป็นพื้นฐาน เพื่อวัดผลกระทบระดับความสามารถของผู้ปกครองในการฟื้นฟูภาวะถดถอยในการเรียนรู้ด้านอารมณ์ - จิตใจ สำหรับเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหนองปลิง อ.เมือง จ.นครสวรรค์ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานและความต้องการจำเป็นของผู้ปกครองในการพัฒนานวัตกรรมระดับความสามารถของผู้ปกครองในการฟื้นฟูภาวะถดถอยในการเรียนรู้ด้านอารมณ์ - จิตใจ สำหรับเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหนองปลิง อ.เมือง จ.นครสวรรค์

ขั้นตอนนี้ผู้วิจัยวิเคราะห์ สังเคราะห์เอกสาร ตำรา บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนาการทางอารมณ์ของเด็กปฐมวัย การเรียนรู้ของผู้ใหญ่ โดยใช้การสัมภาษณ์ผู้ปกครองและสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเรื่อง ความต้องการพัฒนานวัตกรรมระดับความสามารถของผู้ปกครองในการฟื้นฟูภาวะถดถอยในการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหนองปลิง อ.เมือง จ.นครสวรรค์

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัย แบบสัมภาษณ์ข้อมูลพื้นฐานจำเป็นในการพัฒนานวัตกรรมระดับความสามารถของผู้ปกครองในการฟื้นฟูภาวะถดถอยในการเรียนรู้ด้านอารมณ์ - จิตใจ สำหรับเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหนองปลิง อ.เมือง จ.นครสวรรค์ มีการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาเป็นแนวคิดในการสร้างแบบสัมภาษณ์
2. สร้างแบบสัมภาษณ์ ข้อมูลพื้นฐานจำเป็นในการพัฒนานวัตกรรมระดับความสามารถของผู้ปกครองในการฟื้นฟูภาวะถดถอยในการเรียนรู้ด้านอารมณ์ - จิตใจ สำหรับเด็กปฐมวัย แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ และ ตอนที่ 2 ข้อมูลความต้องการจำเป็นในการพัฒนานวัตกรรมระดับความสามารถของผู้ปกครองในการฟื้นฟูภาวะถดถอยในการเรียนรู้ด้านอารมณ์ - จิตใจ สำหรับเด็กปฐมวัย
3. นำแบบสัมภาษณ์ ไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่านเพื่อพิจารณาตรวจสอบความตรงของเนื้อหา รวมถึงความเหมาะสมของการใช้ภาษา โดยกำหนดให้ผู้เชี่ยวชาญให้คะแนน ดังนี้

+1 หมายถึง มีความสอดคล้อง ครอบคลุมวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดการวิจัย

0 หมายถึง ไม่แน่ใจว่ามีความสอดคล้องครอบคลุมวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดการวิจัย

-1 หมายถึง ไม่มีความสอดคล้อง ครอบคลุมวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดการวิจัย

นำผลการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน มาคำนวณหาค่าความตรงเชิงเนื้อหาของเครื่องมือ (IOC) เป็นรายข้อโดยกำหนดเกณฑ์ให้ความตรงเชิงเนื้อหา (IOC) ต้องมีค่าดัชนี $IOC > 0.50$ จึงถือว่าข้อคำถามนั้นสอดคล้องกับเนื้อหา วรณี แกมเกตุ พบว่า ข้อคำถามทุกข้อ มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 - 1.00 แสดงให้เห็นว่ามีความตรงตามเนื้อหาผ่านเกณฑ์ที่กำหนด โดย แบบสัมภาษณ์ มีค่า IOC คือ 0.84 (วรณี แกมเกตุ, 2555)

ประชากร

1. ผู้ปกครองเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหนองปลิง อ.เมือง จ.นครสวรรค์ จำนวน 30 คน
2. ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน ได้แก่ อาจารย์มหาวิทยาลัยด้านการศึกษาศูนย์ 2 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตร 2 คน ครูประจำศูนย์เด็ก 2 คน ศิษยานิเทศก์ 1 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการโดยผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยประสานงานผู้ที่เกี่ยวข้องนัดหมายวันเวลาและสถานที่จากนั้นเก็บรวบรวมโดยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาโดยการรวบรวมข้อมูลจัดหมวดหมู่สรุปเรียบเรียงแยกคำตอบเป็นหมวดหมู่และนำเสนอข้อมูลออกมาในรูปแบบของการบรรยายประกอบความถี่

ขั้นตอนที่ 2 ออกแบบและพัฒนานวัตกรรมยกระดับความสามารถของผู้ปกครองในการฟื้นฟูภาวะถดถอยในการเรียนรู้ด้านอารมณ์ - จิตใจ สำหรับเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหนองปลิง อ.เมือง จ.นครสวรรค์

ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยดำเนินการออกแบบและพัฒนาจากการนำจากผลข้อมูลพื้นฐานศึกษาข้อมูลพื้นฐานและความต้องการจำเป็นของผู้ปกครองในการพัฒนานวัตกรรมมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ร่วมกับผลการศึกษาเอกสาร ดังนี้ 1) ออกแบบและยกร่างนวัตกรรมยกระดับความสามารถของผู้ปกครองในการฟื้นฟูภาวะถดถอยในการเรียนรู้ด้านอารมณ์ - จิตใจ สำหรับเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหนองปลิง อ.เมือง จ.นครสวรรค์ ประกอบด้วย 1.1) คู่มือการใช้ชุดฝึกอบรม ได้แก่ วัตถุประสงค์รวม วัตถุประสงค์เฉพาะ ความเข้าใจเบื้องต้น รายละเอียดของการฝึกอบรม ผู้เข้าร่วมฝึกอบรม แผนการฝึกอบรม 1.2) คู่มือความรู้สำหรับชุดฝึกอบรม และ 1.3) คู่มือปฏิบัติการสำหรับผู้ปกครอง จากการศึกษาในขั้นที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 2) ตรวจสอบความเหมาะสมของนวัตกรรมยกระดับความสามารถของผู้ปกครองในการฟื้นฟูภาวะถดถอยในการเรียนรู้ด้านอารมณ์ - จิตใจ สำหรับเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหนองปลิง อ.เมือง จ.นครสวรรค์ ตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 7 คน ได้แก่ 2.1) นักการศึกษาปฐมวัยที่มีประสบการณ์ ผลงานในการศึกษา ค้นคว้าวิจัย หรือทำงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย จำนวน 3 คน 2.2) นักพัฒนาหลักสูตร จำนวน 2 คน และ 2.3) นักวัดและประเมินผล 2 คน ได้มาโดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง โดยใช้การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและแบบตรวจสอบความเหมาะสมของนวัตกรรมซึ่งมีค่า IOC เท่ากับ 1.00 และ 3) ปรับปรุงนวัตกรรม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบตรวจสอบ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ประชากร ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 คน ได้แก่ ด้านการพัฒนาหลักสูตร 4 คน ด้านพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา 2 คน ด้านการพัฒนาเด็กปฐมวัย 5 คน และด้านการวัดและประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย 4 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบตรวจสอบความเหมาะสมของนวัตกรรมยกระดับความสามารถของผู้ปกครองในการฟื้นฟูภาวะถดถอยในการเรียนรู้ด้านอารมณ์ - จิตใจ สำหรับเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหนองปลิง อ.เมือง จ.นครสวรรค์

การสร้างและพัฒนาเครื่องมือ การสร้างและพัฒนาเครื่องมือการวิจัยมีรายละเอียด ดังนี้

1. แบบประเมินความเหมาะสมของนวัตกรรมยกระดับความสามารถของผู้ปกครองในการฟื้นฟูภาวะถดถอยในการเรียนรู้ด้านอารมณ์ - จิตใจ สำหรับเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหนองปลิง อ.เมือง จ.นครสวรรค์ สร้างเครื่องมือ ดังนี้

1.1 ศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาเป็นแนวคิดในการสร้างแบบประเมินความเหมาะสมของนวัตกรรม

1.2 สร้างแบบประเมินความเหมาะสมของนวัตกรรม และนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน (ด้านการพัฒนาหลักสูตร ด้านการวัดและประเมินผล ด้านการศึกษาปฐมวัย) เพื่อพิจารณาตรวจสอบความตรงของเนื้อหา รวมถึงความเหมาะสมของการใช้ภาษา นำผลการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน มาคำนวณหาค่าความตรงเชิงเนื้อหาของเครื่องมือ (IOC) เป็นรายชื่อโดยกำหนดเกณฑ์ให้ความตรงเชิงเนื้อหา (IOC) ต้องมีค่าดังนี้ $IOC > 0.50$ จึงถือว่าข้อคำถามนั้นสอดคล้องกับเนื้อหา วรณี แกมเกตุ พบว่า ข้อคำถามทุกข้อ มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 - 1.00 แสดงให้เห็นว่ามีความตรงตามเนื้อหาผ่านเกณฑ์ที่กำหนด (วรณี แกมเกตุ, 2555)

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้วิเคราะห์ ข้อมูลจากการพัฒนานวัตกรรมยกระดับความสามารถของผู้ปกครองในการฟื้นฟูภาวะถดถอยในการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหนองปลิง อ.เมือง จ.นครสวรรค์ ได้ดำเนินการโดยใช้สถิติพื้นฐานในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) สำหรับแต่ละข้อและภาพรวมของข้อมูล เกณฑ์การวิเคราะห์ตามแนวคิดของ ชูศรี วงศ์รัตน์ ซึ่งผู้วิจัยได้เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยกับเกณฑ์เพื่อประเมินผล (ชูศรี วงศ์รัตน์, 2560)

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.51 - 5.00 หมายถึง มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.51 - 4.50 หมายถึง มีความเหมาะสมในระดับมาก

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.51 - 3.50 หมายถึง มีความเหมาะสมในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.51 - 2.50 หมายถึง มีความเหมาะสมในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00 - 1.50 หมายถึง มีความเหมาะสมในระดับน้อยที่สุด

สถิติที่ใช้ในการวิจัย สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าร้อยละ และสถิติที่ใช้ในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัย ได้แก่ ค่า IOC

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยการพัฒนานวัตกรรมยกระดับความสามารถของผู้ปกครองในการฟื้นฟูภาวะถดถอยในการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหนองปลิง อ.เมือง จ.นครสวรรค์ พบว่า

1. ผลศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการพัฒนานวัตกรรมยกระดับความสามารถของผู้ปกครองในการฟื้นฟูภาวะถดถอยในการเรียนรู้ด้านอารมณ์ - จิตใจ สำหรับเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหนองปลิง อ.เมือง จ.นครสวรรค์ จากการสัมภาษณ์ สัมภาษณ์ผู้ปกครอง และสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ สามารถสรุปประเด็น ได้ดังนี้

1.1 การรับรู้ของผู้ปกครองเด็กอายุ 2 - 4 ปีส่วนใหญ่รับรู้และเห็นความสำคัญของพัฒนาการด้านอารมณ์ โดยเฉพาะการสร้างเชื่อมั่นในตนเอง การแสดงออกทางอารมณ์ที่เหมาะสม และการเข้าสังคมกับเพื่อน ยังมีผู้ปกครองบางส่วนที่ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการส่งเสริมอารมณ์เด็กอย่างเป็นระบบ

1.2 พฤติกรรมการเลี้ยงดูผู้ปกครองมักใช้วิธีการอบรมเชิงการบอกและการควบคุม มากกว่าการใช้วิธีการส่งเสริมเชิงบวก เช่น การสื่อสารอย่างเปิดใจ การชวนเด็กเล่าอารมณ์ของตนเอง หรือการใช้กิจกรรมสร้างสัมพันธ์ ทำให้โอกาสพัฒนาอารมณ์เชิงบวกของเด็กยังไม่เต็มศักยภาพ และ Learning Loss ด้านอารมณ์เด็กจำนวนหนึ่งมีปัญหาการปรับตัว ไม่กล้าแสดงออก ขาดความมั่นใจในการทำกิจกรรมใหม่ ๆ และบางรายแสดงพฤติกรรมหงุดหงิดหรือเก็บตัว สะท้อนให้เห็นว่ามีภาวะ Learning Loss ทางด้านอารมณ์จากช่วงโควิดและการขาดกิจกรรมทางสังคม

1.3 ความต้องการส่วนใหญ่แสดงความต้องการเข้าร่วมการอบรม กิจกรรมที่ช่วยพัฒนาทักษะการเลี้ยงดูด้านอารมณ์ อบรมแบบสั้น กระชับเนื่องจากผู้ปกครองที่มีเวลาจำกัด เน้นกิจกรรม ครอบคลุม และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มากกว่าการสอนเชิงทฤษฎี

จากมูลข้างต้นผู้วิจัยได้สังเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานและความจำเป็น ร่วมกับแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง พบว่า การพัฒนาอารมณ์และจิตใจของเด็กปฐมวัยนับเป็นรากฐานสำคัญของการเรียนรู้ในทุกด้าน เนื่องจากวัยนี้เป็นช่วงที่เด็กกำลังสร้างทักษะทางสังคม การควบคุมอารมณ์ และการรับรู้ความรู้สึกของตนเอง หากเด็กเผชิญภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ด้านอารมณ์ (Learning Loss) อาจส่งผลกระทบต่อพัฒนาการเรียนรู้ระยะยาว ดังนั้น การสร้างนวัตกรรมที่ช่วยผู้ปกครองให้มีความสามารถในการฟื้นฟูและส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์ของเด็กจึงเป็นสิ่งจำเป็น โดยนวัตกรรมที่เหมาะสมควรออกแบบให้มีลักษณะใช้งานง่าย เชื่อมโยงข้อมูลจากหลายมิติ และสามารถนำไปปรับใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันได้ ลักษณะของนวัตกรรมที่เหมาะสมควรเน้นการใช้งานที่เข้าใจง่ายและเป็นมิตรกับผู้ปกครอง ไม่เพิ่มภาระงานมากเกินไป อีกทั้ง ควรเชื่อมโยงข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาการเด็กในด้านอารมณ์ จิตใจ และพฤติกรรมเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ รวมถึงมีความยืดหยุ่น สามารถปรับใช้ได้ตามบริบทของแต่ละครอบครัว เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับวิถีชีวิตจริง นวัตกรรมยังควรออกแบบกิจกรรมที่เน้นการเรียนรู้แบบย่ำช้าทวนในชีวิตประจำวัน โดยใช้สื่อที่เหมาะสมกับวัย เช่น สื่อภาพ 2 มิติ ของเล่นหรืออุปกรณ์ 3 มิติ ตลอดจนสื่อเทคโนโลยีที่เข้าถึงได้ง่าย และทันสมัย เพื่อเพิ่มแรงจูงใจและความสนใจของผู้ปกครองและเด็ก

2. ผลการออกแบบและพัฒนานวัตกรรมยกระดับความสามารถของผู้ปกครองในการฟื้นฟูภาวะถดถอยในการเรียนรู้ด้านอารมณ์ - จิตใจ สำหรับเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหนองปลิง อ.เมือง จ.นครสวรรค์ หลังจาก that ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลจาก แบบสัมภาษณ์ผู้และศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องนำมาวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อร่วมกันกำหนดแนวทางในการสร้างโครงสร้างร่างและออกแบบหลักสูตรนวัตกรรมยกระดับความสามารถของผู้ปกครองในการฟื้นฟูภาวะถดถอยในการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหนองปลิง อ.เมือง จ.นครสวรรค์ สรุปและกำหนดองค์ประกอบ ได้ดังนี้

2.1 หลักการของหลักสูตรนวัตกรรมการยกระดับความสามารถของผู้ปกครองในการฟื้นฟูภาวะถดถอยในการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหนองปลิง อ.เมือง จ.นครสวรรค์ ใช้แนวคิดการพัฒนาหลักสูตรที่เน้นผลลัพธ์เป็นฐาน (Outcome-based Curriculum) เน้นการจัดกิจกรรมระหว่างเด็กและผู้ปกครองในการฟื้นฟูภาวะถดถอยในการเรียนรู้ด้านอารมณ์ - จิตใจ สำหรับเด็กปฐมวัย

2.2 จุดมุ่งหมายของหลักสูตรเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในการฟื้นฟูภาวะถดถอยในการเรียนรู้ด้านอารมณ์ - จิตใจ สำหรับเด็กปฐมวัย

2.3 โครงสร้างเนื้อหา จำนวน 5 หน่วย

2.4 กระบวนการอบรม แบบมีส่วนร่วม (Participatory Training Process) ใช้เวลา 1 วัน

2.5 สื่อการเรียนรู้เป็นสื่อของจริงและเว็บแอปพลิเคชัน E-Book

2.6 การวัดและประเมินผล การวัดและประเมินโดยใช้การสังเกตพฤติกรรม การสัมภาษณ์ใช้การประเมินตามสภาพจริง

หลังจากออกแบบของนวัตกรรมแล้วคณะผู้วิจัยได้ตรวจสอบคุณภาพนวัตกรรมโดยใช้เทคนิคการประชุมวิพากษ์โดยผู้เชี่ยวชาญ ประกอบด้วย โดยมีผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตร 3 คน ด้านพัฒนานวัตกรรมการศึกษา 2 คน ด้านการพัฒนาเด็กปฐมวัย 5 คน และด้านการวัดและประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย 4 คน รวมทั้งสิ้น 15 คน แสดงผลการตรวจสอบคุณภาพนวัตกรรมดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการประเมินนวัตกรรมหลักสูตรยกระดับความสามารถของผู้ปกครองในการฟื้นฟูภาวะถดถอยในการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหนองปลิง อ.เมือง จ.นครสวรรค์

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	S.D.	แปลผล
1. ด้านความเป็นมาและความสำคัญของนวัตกรรม	4.47	0.52	เหมาะสมมาก
2. หลักการ และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	4.47	0.52	เหมาะสมมาก
3. จุดประสงค์	4.50	0.53	เหมาะสมมากที่สุด
4. สาระสำคัญ	4.53	0.52	เหมาะสมมากที่สุด
5. เนื้อหา	4.47	0.52	เหมาะสมมาก
6. กระบวนการจัดกิจกรรมของนวัตกรรม สำหรับผู้ปกครอง	4.63	0.48	เหมาะสมมากที่สุด
7. การประเมินนวัตกรรม	4.40	0.51	เหมาะสมมาก
รวม	4.61	0.49	เหมาะสมมากที่สุด

จากตารางที่ 1 นวัตกรรมหลักสูตรยกระดับความสามารถของผู้ปกครองในการฟื้นฟูภาวะถดถอยในการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหนองปลิง อ.เมือง จ.นครสวรรค์ มีคุณภาพด้านความเหมาะสมในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.61) โดยด้านกระบวนการจัดกิจกรรมของนวัตกรรมสำหรับผู้ปกครอง สาระสำคัญ และจุดประสงค์ มีคุณภาพในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.63, 4.53 และ 4.50 ตามลำดับ)

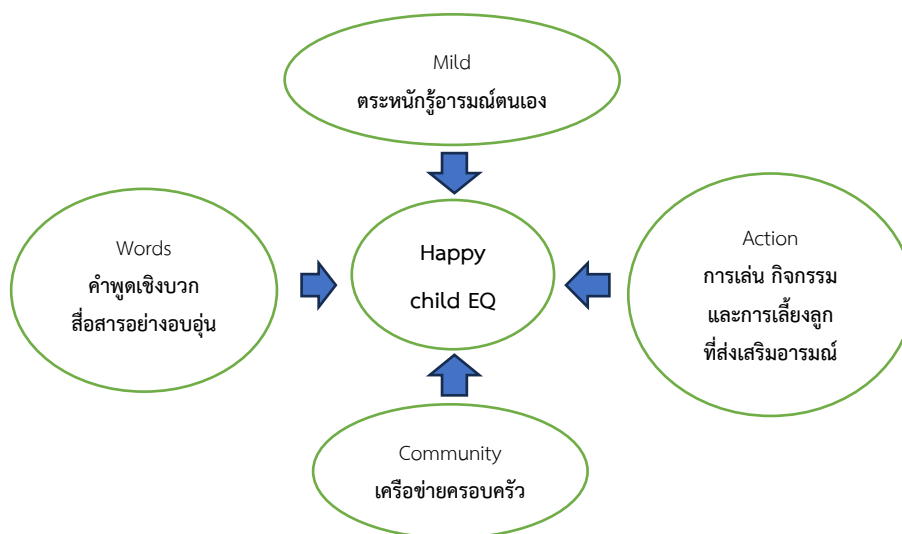
อภิปรายผล

ผลการวิจัยการพัฒนานวัตกรรมยกระดับความสามารถของผู้ปกครองในการฟื้นฟูภาวะถดถอยในการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหนองปลิง อ.เมือง จ.นครสวรรค์ นำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ผลการพัฒนานวัตกรรมยกระดับความสามารถของผู้ปกครองในการฟื้นฟูภาวะถดถอยในการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหนองปลิง อ.เมือง จ.นครสวรรค์ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานและความจำเป็นใน 3 ด้าน คือ การรับรู้ของผู้ปกครอง พฤติกรรมการเลี้ยงดู และความต้องการในการอบรม พบว่าการสร้างนวัตกรรมควรเป็น นวัตกรรมที่มีลักษณะ ใช้งานง่าย เชื่อมโยงข้อมูลได้ ส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาการของเด็ก ช่วยลดภาระงานของผู้ปกครอง และมีความยืดหยุ่น สามารถปรับใช้ตามความต้องการที่หลากหลาย เพราะเมื่อเด็กได้รับการสนับสนุนเรื่องของการเรียนรู้ไปในทิศทางเดียวกันเด็กจะสามารถเรียนซ้ำซ้ำถ้วน เน้นกิจกรรมที่เด็กจะสามารถพบเจอได้ในชีวิตประจำวัน เลือกใช้สื่อที่เหมาะสมกับวัยของเด็ก รวมถึงเน้นที่ความทันสมัยหลากหลาย และใช้งานได้ง่าย ควรมีสื่อที่เป็นทั้ง แบบ 2 มิติ และ 3 มิติ และควรใช้สื่อเทคโนโลยีเข้ามามีส่วนในการพัฒนาเพื่อให้สามารถเข้าถึงได้อย่างง่าย ซึ่งสอดคล้องกับ มาร์ต พัฒนาผล ที่กำหนดขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรจะต้องวิเคราะห์ปัญหาความต้องการและความจำเป็นของผู้เรียนในการกำหนดจุดมุ่งหมายโดยอาศัยข้อมูลที่สำคัญที่ได้จากการวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการมาเป็นหลักในการพิจารณาการกำหนดจุดมุ่งหมายการคัดเลือกเนื้อหา กิจกรรม การวัดและประเมินผล (มาร์ต พัฒนาผล, 2562)

2. ผลการพัฒนานวัตกรรมหลักสูตรยกระดับความสามารถของผู้ปกครองในการฟื้นฟูภาวะถดถอยในการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหนองปลิง อ.เมือง จ.นครสวรรค์ พบว่า หลักสูตรประกอบไปด้วย 1) หลักการของหลักสูตร 2) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร 3) โครงสร้างเนื้อหา 4) กระบวนการอบรม 5) สื่อการเรียนรู้ เป็นสื่อของจริงและ E-Book และ 6) การวัดและประเมินผล สอดคล้องกับสอดคล้องกับ มาร์ต พัฒนาผล, ขนิษฐา ศรีตะวัน ที่ได้พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิจัยเป็นฐาน พบว่า หลักสูตรฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้นมีองค์ประกอบที่สอดคล้องกันกับผลการวิจัยในครั้งนี้ คือ ประกอบด้วย 1) หลักการของหลักสูตร 2) วัตถุประสงค์ของหลักสูตร 3) เนื้อหาสาระของหลักสูตร 4) การจัดกิจกรรม 5) สื่อ และ 6) การวัดและประเมินผล อีกทั้ง นวัตกรรมยังมีความเหมาะสมสอดคล้องและมีคุณภาพเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด เห็นได้จากผลการประเมินความเหมาะสมของแต่ละองค์ประกอบมีความเหมาะสมในระดับมาก ถือว่าหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นผ่านเกณฑ์และสามารถนำไปใช้ได้ ทั้งนี้ เนื่องจากผู้วิจัยได้พัฒนาหลักสูตรตามกระบวนการพัฒนาหลักสูตร มีกระบวนการสร้างและพัฒนาขึ้นอย่างเป็นระบบ ทั้งเครื่องมือสำหรับใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ลักษณะของนวัตกรรมหลักสูตรจึงมีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้ปกครองที่สามารถนำไปปฏิบัติใช้กับเด็กปฐมวัยได้ตามสภาพจริงกับ (มาร์ต พัฒนาผล, 2562); (ขนิษฐา ศรีตะวัน, 2558) สอดคล้องกับ ชูชัย สมितिไกร ที่ได้กล่าวไว้ว่าการพัฒนาหลักสูตรเริ่มจากการกำหนดเป้าหมายของหลักสูตรไว้ก่อน แล้วจึงออกแบบสร้างหลักสูตรหลังจากนั้นจึงนำหลักสูตรไปใช้และประเมินผลหลักสูตรตามลำดับ ซึ่งเมื่อประเมินผลแล้วต้องมีการนำผลที่ได้จากการประเมินไปปรับปรุงหลักสูตรอีกครั้ง เพื่อให้ได้หลักสูตรที่มีความเหมาะสม (ชูชัย สมितिไกร, 2550)

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 แสดงการพัฒนาผู้ปกครองในการฟื้นฟูภาวะถดถอยในการเรียนรู้

หลักสูตรนวัตกรรมการยกระดับความสามารถของผู้ปกครองในการฟื้นฟูภาวะถดถอยในการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมุ่งเน้นฟื้นฟูพัฒนาการอารมณ์ของเด็กโดยผู้ปกครอง ซึ่งผู้ปกครองจะได้รับการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ (Workshop-based Learning) ผ่านกิจกรรมที่ช่วยฝึกการตระหนักรู้อารมณ์ตนเอง การใช้คำพูดเชิงบวก การสร้างปฏิสัมพันธ์ผ่านการเล่น และการเสริมพลังจากเครือข่ายครอบครัวและชุมชน การพัฒนาผู้ปกครองในมิติอารมณ์นี้ถือเป็นการสร้างรากฐานสำคัญของการเรียนรู้ เนื่องจากภาวะ Learning Loss ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะด้านวิชาการ แต่ยังสัมพันธ์กับการสูญเสียทักษะทางอารมณ์และสังคมของเด็กด้วย การอบรมลักษณะนี้จึงช่วยฟื้นฟูแรงจูงใจ สมาธิ และความมั่นคงทางใจของเด็ก ทำให้พร้อมต่อการเรียนรู้และการปรับตัวในสภาพแวดล้อมทางการศึกษา อีกทั้งยังสะท้อนคุณค่าทางวิชาการในเชิงนวัตกรรมที่สามารถเชื่อมโยงแนวคิดทฤษฎีด้านจิตวิทยาพัฒนาการเข้ากับการปฏิบัติจริงของผู้ปกครองในบริบทชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยการพัฒนานวัตกรรมการยกระดับความสามารถของผู้ปกครองในการฟื้นฟูภาวะถดถอยในการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหนองปลิง อ.เมือง จ.นครสวรรค์ คือ หลักสูตรยกระดับความสามารถของผู้ปกครองในการฟื้นฟูภาวะถดถอยในการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหนองปลิง อ.เมือง จ.นครสวรรค์ ประกอบไปด้วย 1) หลักการของหลักสูตร 2) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร 3) โครงสร้างเนื้อหา 4) กระบวนการอบรม 5) สื่อการเรียนรู้เป็นสื่อของจริงและ E-Book และ 6) การวัดและประเมินผล ข้อเสนอแนะทั่วไป มีดังนี้ จากผลการวิจัยพบว่า กระบวนการอบรมตามหลักสูตรสำหรับผู้ปกครอง ต้องคำนึงถึงบริบทและธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ซึ่งจะแตกต่างกันไป ดังนั้น ต้องยืดหยุ่นเวลาในการจัดการอบรมให้เหมาะสมทั้งเวลาในการอบรม และการให้คำปรึกษา รวมทั้งมีกระบวนการติดตามให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่องในระยะเวลา

ที่เหมาะสม จะทำให้เกิดความคงทนขององค์ความรู้และทักษะการปฏิบัติ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรมีการศึกษาวิจัยระยะยาว (Longitudinal study) ในการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม และ 2) ควรขยายผลไปยังโรงเรียนและศูนย์เด็กอื่น ๆ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ควรสนับสนุนให้โรงเรียน ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้ปกครองของเด็กปฐมวัยเข้ามามีส่วนร่วมและนำนวัตกรรมการยกระดับความสามารถของผู้ปกครองในการฟื้นฟูภาวะถดถอยในการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย นำไปใช้ตลอดจนพัฒนาให้เกิดความเหมาะสม เพื่อลดภาวะถดถอยในการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย

เอกสารอ้างอิง

- ชนิษฐา ศรีตะวัน. (2558). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการวิจัยในชั้นเรียนสำหรับครูโรงเรียนประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง. รมยสาร, 13(1), 191-192.
- จิราภรณ์ แผลงประพันธ์ และสมชัย จิตสุชน. (2563). ผลกระทบของโควิด-19 ต่อครัวเรือนที่มีเด็กเล็ก. เรียกใช้เมื่อ 25 มกราคม 2568 จาก <https://tdri.or.th/2020/08/covid19-impact-early-child/>
- ชูชัย สมितिไกร. (2550). การสรรหาการคัดเลือก และการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากร. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชูศรี วงศ์รัตนะ. (2560). เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย. (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพมหานคร: อมรการพิมพ์.
- พัชรา พุ่มพชาติ. (2556). ความรู้เบื้องต้นสำหรับผู้ปกครองในการส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์สำหรับเด็กปฐมวัย (เอกสารลำดับที่ 1) ในโครงการวิจัยและพัฒนาชุดกิจกรรมส่งเสริม ความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์สำหรับเด็กปฐมวัยแบบผู้ปกครองมีส่วนร่วม. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.
- มารุต พัฒนาผล. (2562). การพัฒนาหลักสูตรร่วมสมัย. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ผู้นำนวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้.
- วรรณิ แกมเกตุ. (2555). วิธีวิทยาการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2565). แนวทางการจัดประสบการณ์เพื่อฟื้นฟูภาวะถดถอยทางพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย. เรียกใช้เมื่อ 25 มกราคม 2568 จาก https://academic.obec.go.th/web/images/news/1661493643_d_2.pdf
- สุวรรณชัย วัฒนาอิงเจริญชัย. (2564). กรมอนามัย ห่วง กลุ่มเด็กพิเศษ ขาดทักษะป้องกันโควิด-19 แนะนำพ่อแม่ดูแลใกล้ชิด. เรียกใช้เมื่อ 25 มกราคม 2568 จาก <https://multimedia.anamai.moph.go.th/news/080564>
- Elizabeth, M. (2020). 5 Social-Emotional Learning Tips For Families During The COVID-19 Outbreak. Retrieved January 25, 2024, from <https://www.keranews.org/education/2020-03-29/5-social-emotional-learning-tips-for-families-during-the-covid-19-outbreak>
- Gloria, E. (2020). Children's socio-emotional skills and the home environment during the COVID-19 crisis. Retrieved January 25, 2024, from <https://voxeu.org/article/children-s-socio-emotional-skills-and-home-environment-during-covid-19-crisis>

การพัฒนาผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้โดยใช้ MOOC ร่วมกับการสอนปกติรายวิชา
การตลาดภาครัฐของนักศึกษาระดับปริญญาตรี ภายหลังสถานการณ์ COVID-19*
IMPROVING UNDERGRADUATE LEARNING ACHIEVEMENT IN A PUBLIC SECTOR
MARKETING COURSE THROUGH A MOOC COMBINED WITH TRADITIONAL
INSTRUCTION IN THE POST-COVID-19 ERA

ระพีพันธ์ เผ่าชู

Rapeepan Paochoo

คณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี สุราษฎร์ธานี ประเทศไทย

Faculty of Liberal Arts and Management Science, Prince of Songkla University, Surat Thani Campus, Surat Thani, Thailand

Corresponding author E-mail: rapeepan.p@psu.ac.th

บทคัดย่อ

การเรียนรู้ในยุคดิจิทัลต้องอาศัยสื่อและกระบวนการสอนที่ยืดหยุ่นและมีประสิทธิภาพ งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ประเมินประสิทธิภาพของสื่อ MOOC ร่วมกับการสอนปกติในรายวิชา 926 - 250 การตลาดภาครัฐ 2) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการเรียน และ 3) ศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการเรียนการสอน กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาชั้นปีที่ 2 หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี ภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 117 คน ใช้การเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ ประกอบด้วย สื่อ MOOC ที่ออกแบบเป็นโมดูลรายสัปดาห์ มีเป้าหมายการเรียนรู้ แบบฝึกหัด และแบบทดสอบไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ของโมดูลทั้งหมด บุคลากรกิจกรรมทั้งก่อนเรียน - ระหว่างเรียน - หลังเรียน ติดตามด้วยตัวชี้วัดเชิงตัวเลข ได้แก่ อัตราการเข้าถึง เวลาเรียน และคะแนนทดสอบ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแบบสอบถามความพึงพอใจของผู้เรียนซึ่งผ่านการตรวจสอบคุณภาพ (IOC 0.67 - 1.00; KR - 20 = 0.89) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน t-test for Dependent Samples และการประเมินประสิทธิภาพตามเกณฑ์ E1/E2 ผลการวิจัยพบว่า MOOC มีประสิทธิภาพ 82.56/86.21 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($t(116) = 20.47, p < .001, 95\% \text{ CI } [6.18, 7.56], d = 1.89$) และความพึงพอใจภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าการใช้ MOOC ร่วมกับการสอนปกติสามารถเพิ่มคุณภาพการเรียนรู้เชิงบวกต่อผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ข้อจำกัด คือ การวิจัยแบบกลุ่มเดียว จึงเสนอให้ศึกษาต่อยอดโดยเพิ่มกลุ่มควบคุม การติดตามระยะยาว และทบทวนรายวิชาทุกภาคการศึกษาเพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: บทเรียนออนไลน์, การสอนแบบผสมผสาน, การตลาดภาครัฐ, ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน, ยุคหลังโควิด-19

Abstract

Learning in the digital era requires flexible and effective instructional media and processes. This study aimed to: 1) examine the effectiveness of integrating a Massive Open Online Course (MOOC) with traditional classroom instruction in the course 926-250 Public Sector Marketing; 2) compare students' learning achievement before and after instruction; and 3) investigate students' satisfaction with the blended learning model. The participants were 117 second-year undergraduate students in the Bachelor of Public Administration program, Faculty of Liberal Arts and Management Sciences, Prince of Songkla University, Surat Thani Campus, during the second semester of the 2024 academic year, selected through purposive sampling. The instructional media comprised a MOOC designed as weekly modules that included clear learning objectives, exercises, and quizzes in not less than 80 percent of the modules. Learning activities were integrated across pre-class, in-class, and post-class phases and monitored through quantitative indicators such as access rate, study time, and test scores. Research instruments included the MOOC media, an achievement test, and a student satisfaction questionnaire, all of which demonstrated acceptable quality (IOC = 0.67 - 1.00; KR - 20 = 0.89). Data were analyzed using mean, standard deviation, a dependent-samples t-test, and the E1/E2 efficiency criteria. The results revealed that the MOOC achieved an efficiency of 82.56/86.21, exceeding the standard criterion of 80/80. Students' post-test scores were significantly higher than their pre-test scores ($t(116) = 20.47$, $p < .001$, 95% CI [6.18, 7.56], $d = 1.89$). Overall satisfaction was at the highest level. The findings indicate that integrating MOOC with classroom instruction effectively enhances students' learning achievement and engagement. The limitation of this study lies in its one-group design; therefore, further research is recommended to include a control group, conduct longitudinal tracking, and review the course every semester for continuous improvement.

Keywords: Massive Open Online Course (MOOC), Blended Learning, Public Sector Marketing, Learning Achievement, Post-COVID-19 Era

บทนำ

ภายหลังการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ระบบการศึกษาทั่วโลกต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ โรงเรียนและมหาวิทยาลัยกว่า 190 ประเทศต้องปิดทำการชั่วคราว ส่งผลกระทบต่อผู้เรียนกว่า 1,600 ล้านคนทั่วโลก (UNESCO, 2021) การเปลี่ยนผ่านสู่การเรียนการสอนออนไลน์จึงเกิดขึ้นอย่างเร่งด่วน โดยหลายประเทศได้ออกนโยบายสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดการเรียนรู้ (Tria, J. Z., 2020) ในประเทศไทย พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 22 กำหนดให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้และส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการจัดการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

การเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) คือ การบูรณาการระหว่างการเรียนแบบตัวต่อตัวกับการเรียนออนไลน์ (Garrison, D. R. & Vaughan, N. D., 2008) พบว่า 50 งานวิจัยยืนยันประสิทธิผลการเรียนแบบผสมผสานมีประสิทธิภาพสูงกว่าการเรียนแบบตัวต่อตัวหรือออนไลน์เพียงอย่างเดียว (Means, B. et al., 2013)

ในบริบทของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี รายวิชา 926-250 การตลาดภาครัฐ (Public Sector Marketing) ของหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต เสนอข้อจำกัดสำคัญ 3 ประการ ประการแรก จำนวนนักศึกษาที่ลงทะเบียนมีมากถึง 110 - 130 คนต่อชั้นเรียน (สำนักทะเบียนและประมวลผล มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2567) แต่มีเวลาเรียนเพียง 3 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ตามโครงสร้างหลักสูตร (คณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2563) ทำให้ผู้สอนมีโอกาสนำมาใช้ในการดูแลรายบุคคล ประการที่สอง ผลจากการสำรวจความพร้อมทางการเรียนของนักศึกษาเบื้องต้น พบว่า นักศึกษามากกว่าร้อยละ 50 ($n = 117$) ขาดพื้นฐานความรู้ด้านการตลาด ขณะที่เนื้อหาวิชามีความซับซ้อนครอบคลุมทั้งทฤษฎีและการประยุกต์ใช้ในภาครัฐ ประการที่สาม ตามทฤษฎีภาระทางปัญญา (Cognitive Load Theory) อธิบายว่า การนำเสนอเนื้อหาจำนวนมากในเวลาจำกัดอาจก่อให้เกิดภาระทางปัญญาความจำเกินขีดความสามารถของความจำใช้งาน (Working Memory) ส่งผลให้ผู้เรียนประมวลผลความรู้ใหม่ไม่มีประสิทธิภาพ (Sweller, J., 1988)

บทเรียนออนไลน์แบบเปิดสำหรับมหาชน (MOOC) เป็นแนวทางที่สามารถตอบสนองข้อจำกัดดังกล่าว โดยเฉพาะเมื่อบูรณาการกับการสอนในชั้นเรียน (MOOC-based Blended Learning) รูปแบบนี้จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ผ่านห้องเรียนกลับด้าน (Flipped Classroom) และให้ความยืดหยุ่นในการเข้าถึงเนื้อหา (Williams, R. T., 2024) ลักษณะสำคัญของ MOOC ประกอบด้วย การเข้าถึงเนื้อหาได้ทุกที่ทุกเวลา การนำเสนอผ่านสื่อมัลติมีเดียที่หลากหลาย และมีระบบติดตามผลการเรียนรู้อัตโนมัติ (ปานใจ ธารทัศน์วงศ์ และศิริพร ศักดิ์บุญญารัตน์, 2564); (Abhishek, N. et al., 2023) อย่างไรก็ตาม งานวิจัยเชิงประจักษ์ที่ประเมินประสิทธิภาพและผลสัมฤทธิ์ของ MOOC-based Blended Learning ในรายวิชาสาขารัฐประศาสนศาสตร์ของไทย ยังมีจำนวนจำกัด (ลักขณา คิตบรรจง และคณะ, 2566); (Dinh, N. B. K. et al., 2023)

ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ประเมินประสิทธิภาพตามเกณฑ์ E1/E2 2) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียน และ 3) ศึกษาความพึงพอใจของผู้เรียนต่อการเรียนรู้แบบผสมผสานที่ใช้ MOOC ร่วมกับการสอนปกติในรายวิชา 926 - 250 การตลาดภาครัฐ โดยอิงกรอบทฤษฎี Blended Learning Theory เป็นแนวคิดหลักที่เน้นการบูรณาการการเรียนแบบตัวต่อตัวกับออนไลน์ โดยการวัดประสิทธิผลโปรแกรมการเรียนรู้ตาม Kirkpatrick Model (Kirkpatrick, J. D. & Kirkpatrick, W. K., 2016) ครอบคลุมความพึงพอใจ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยผู้วิจัยตั้งสมมติฐานว่า 1) ประสิทธิภาพของ MOOC-based Blended Learning มีค่า E1/E2 ไม่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) นักศึกษามีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ในระดับมาก ($\mu \geq 3.51$) ซึ่งในการวิจัยนี้ MOOC หมายถึง ชุดบทเรียนออนไลน์ผ่านระบบ PSU MOOC ที่ประกอบด้วย สื่อวิดีโอ แบบฝึกหัด และแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง คะแนนเฉลี่ยจากแบบทดสอบก่อนและหลังเรียนที่วัดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาวิชา และความพึงพอใจของผู้เรียน หมายถึง ระดับความพึงพอใจของนักศึกษาต่อเนื้อหา วิธีการสอน และสื่อประกอบการเรียนรู้ วัดด้วยแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ประเมินประสิทธิภาพของสื่อ MOOC ร่วมกับการสอนปกติในรายวิชา 926 - 250 การตลาดภาครัฐ
2. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการเรียนรู้
3. ศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการเรียนการสอน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experimental Research) แบบกลุ่มเดียววัดก่อน - หลัง (One-Group Pretest-Posttest Design) โดยไม่มีกลุ่มควบคุม เนื่องจากการศึกษาในบริบทห้องเรียนจริง (Natural Classroom Setting) ที่มีข้อจำกัดในการสุ่มและแบ่งกลุ่ม

แผนแบบการวิจัย: $O_1 \times O_2$

โดยที่ O_1 = การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนการทดลอง (Pre-test)

X = การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ MOOC ร่วมกับการสอนปกติ (Treatment)

O_2 = การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการทดลอง (Post-test)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ นักศึกษาชั้นปีที่ 2 หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี ปีการศึกษา 2567 (สำนักทะเบียนและประมวลผล มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2567)

กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาชั้นปีที่ 2 หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต ที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชา 926 - 250 การตลาดภาครัฐ ภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 117 คน ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพราะเป็นการวิจัยในบริบทห้องเรียนจริง (Authentic Classroom Context) กลุ่มตัวอย่างต้องเข้าเรียนและใช้ MOOC รายวิชา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนประสิทธิผลของการใช้ MOOC ได้อย่างแท้จริง ตามเกณฑ์การคัดเข้าและเกณฑ์การคัดออก ดังต่อไปนี้

เกณฑ์คัดเข้า (Inclusion Criteria)

1. ลงทะเบียนเรียนรายวิชา 926 - 250 การตลาดภาครัฐ ภาคการศึกษาที่ 2/2567
2. เข้าเรียนครบไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ของเวลาเรียนทั้งหมด
3. เข้าศึกษาบทเรียน MOOC ครบจำนวน 4 คลิปการเรียนรู้
4. ทำแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนครบถ้วน
5. ยินยอมเข้าร่วมการวิจัยโดยลงนามในหนังสือแสดงความยินยอม (Informed Consent)

เกณฑ์คัดออก (Exclusion Criteria)

1. ขาดเรียนเกินร้อยละ 20 ของเวลาเรียนทั้งหมด
2. ถอนรายวิชาระหว่างภาคการศึกษา
3. ไม่เข้าศึกษาบทเรียน MOOC หรือเข้าศึกษาไม่ครบจำนวน 4 คลิปการเรียนรู้
4. ไม่ทำแบบทดสอบก่อนเรียนหรือหลังเรียน

การคำนวณขนาดตัวอย่าง

ใช้สูตรการคำนวณขนาดตัวอย่างสำหรับการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ย 2 กลุ่มที่สัมพันธ์กัน โดยที่

$$n = \frac{(Z_{\alpha/2} + Z_{\beta})^2 \times 2(1 - \rho) \times \sigma^2}{(\mu_1 - \mu_2)^2}$$

ภาพที่ 1 สูตรการคำนวณขนาดตัวอย่าง

$\alpha = 0.05$, $\beta = 0.20$, Effect size (d) = 0.50, $\rho = 0.50$

$$= \frac{(1.96+0.84)^2 \times 2(1-0.50)}{(0.50)^2} = \frac{7.84 \times 100}{0.25} = 31.36$$

ดังนั้น จากสูตรขนาดตัวอย่างขั้นต่ำที่ต้องการเท่ากับ 32 คน การวิจัยนี้มีกลุ่มตัวอย่าง 117 คน ซึ่งมากกว่าขนาดตัวอย่างขั้นต่ำที่คำนวณได้ จึงมีกำลังทดสอบ (Statistical Power) สูงเพียงพอสำหรับการทดสอบสมมติฐาน

ตัวแปรที่ศึกษา

1. ตัวแปรอิสระ (Independent Variable) คือ การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ MOOC ร่วมกับการสอนปกติ (MOOC-based Blended Learning)

2. ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ

2.1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (Learning Achievement) วัดจากคะแนนแบบทดสอบก่อนและหลังเรียน

2.2 ประสิทธิภาพของสื่อการเรียนการสอน (Instructional Efficiency) วัดด้วยเกณฑ์ E1/E2

2.3 ความพึงพอใจของผู้เรียน (Learner Satisfaction) วัดจากแบบสอบถาม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

1. สื่อการสอน MOOC วิชาการตลาดภาครัฐ ซึ่งผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นในรูปแบบวิดีโอบรรยาย บทเรียนมัลติมีเดีย จำนวน 4 คลิปการเรียนรู้ หัวข้อกลยุทธ์การตลาดภาครัฐ ความยาว 5 - 10 นาทีต่อคลิป แบบฝึกหัดออนไลน์ และแบบทดสอบก่อนเรียน - หลังเรียน

2. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จำนวน 30 ข้อ เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังการเรียนการสอน เป็นแบบทดสอบปรนัย 4 ตัวเลือก (Multiple-Choice) จำนวน 30 ข้อ เวลาในการทำ 30 นาที มีคะแนนเต็ม 30 คะแนน (ข้อละ 1 คะแนน) วัดพฤติกรรมการเรียนรู้ตาม Bloom's Taxonomy ดังนี้

ระดับความจำ (Remember): 6 ข้อ (ร้อยละ 20)

ระดับเข้าใจ (Understand): 9 ข้อ (ร้อยละ 30)

ระดับประยุกต์ (Apply): 9 ข้อ (ร้อยละ 30)

ระดับวิเคราะห์ (Analyze): 6 ข้อ (ร้อยละ 20)

คุณภาพของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ประกอบด้วย

1. ความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) ตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านบริหารธุรกิจ (การตลาด) ผู้เชี่ยวชาญด้านรัฐประศาสนศาสตร์ และผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผลการศึกษา มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบทดสอบ ≥ 0.67 ซึ่งผ่านเกณฑ์

2. ความยาก (Difficulty Index: p) ทดสอบกับนักศึกษาในกลุ่มตัวอย่าง ($n = 35$) ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน มีค่าความยากเฉลี่ย 0.54 (ระหว่างค่า 0.32 - 0.78) กระจายตัวตามเกณฑ์ ดังนี้

2.1 ข้อง่าย ($p > 0.70$) จำนวน 6 ข้อ (ร้อยละ 20)

2.2 ข้อปานกลาง ($0.30 \leq p \leq 0.70$) จำนวน 20 ข้อ (ร้อยละ 66.7)

2.3 ข้อยาก ($p < 0.30$) จำนวน 4 ข้อ (ร้อยละ 13.3)

3. อำนาจจำแนก (Discrimination Index: r) คำนวณด้วยสูตร Point-Biserial Correlation ค่าความเชื่อมั่นของฉบับทดลอง ($n = 35$) สถิติ KR - 20 = 0.84 ค่าความเชื่อมั่นของฉบับใช้งานจริง ($n = 117$) สถิติ KR - 20 = 0.87 สรุปได้ว่ามีความเชื่อมั่นในระดับสูง (≥ 0.80)

4. แบบสอบถามความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการเรียนการสอนโดยใช้ MOOC ร่วมกับการสอนปกติ จำนวน 17 ข้อ โครงสร้างแบบสอบถาม ประกอบด้วย ด้านเนื้อหา จำนวน 5 ข้อ ด้านเทคนิคของบทเรียน จำนวน 5 ข้อ ด้านการใช้งานบทเรียน จำนวน 4 ข้อ และด้านการจัดการเรียนการสอน จำนวน 3 ข้อ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคิร์ท (Likert Scale) ดังนี้

5 หมายถึง มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด

4 หมายถึง มีความพึงพอใจในระดับมาก

3 หมายถึง มีความพึงพอใจในระดับปานกลาง

2 หมายถึง มีความพึงพอใจในระดับน้อย

1 หมายถึง มีความพึงพอใจในระดับน้อยที่สุด

โดยใช้เกณฑ์การแปลความหมายช่วงคะแนน (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) ดังนี้

ช่วงคะแนน การแปลผลระดับความพึงพอใจ

4.51 - 5.00 มากที่สุด

3.51 - 4.50 มาก

2.51 - 3.50 ปานกลาง

1.51 - 2.50 น้อย

1.00 - 1.50 น้อยที่สุด

คุณภาพของแบบสอบถาม ประกอบด้วย

1. ความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) ตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน โดยมีค่า IOC ของทุกข้อ ≥ 0.67

2. ความตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) โดยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis: EFA) มีค่า Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) = 0.89 (ดีมาก) ค่า Bartlett's Test of Sphericity: $\chi^2(190) = 1,247.35, p < .001$ สามารถแยกได้ 4 องค์ประกอบตามทฤษฎี (Total Variance Explained = 68.42%)

3. ความเชื่อมั่น (Cronbach's α) รวมทั้งฉบับ 0.70 ขึ้นไป รายด้าน ดังนี้ ด้านเนื้อหา ($\alpha = 0.72$) ด้านเทคนิคของบทเรียน ($\alpha = 0.71$) ด้านการใช้งานบทเรียน ($\alpha = 0.73$) และด้านการจัดการเรียนการสอน ($\alpha = 0.70$)

การดำเนินการวิจัย มีขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นเตรียมการ (ก่อนเปิดภาคการศึกษา)

1.1 ศึกษาเอกสาร งานวิจัย และแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับ MOOC และการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning)

1.2 พัฒนาสื่อการเรียนรู้ MOOC รายวิชาการตลาดภาครัฐ ตามกระบวนการออกแบบการเรียนรู้ การสอน (ADDIE Model)

Analysis: วิเคราะห์ผู้เรียน เนื้อหา และบริบท

Design: ออกแบบโครงสร้าง Storyboard และกิจกรรม

Development: ผลิตวิดีโอ สื่อมัลติมีเดีย และแบบฝึกหัด

Implementation: นำขึ้นระบบ PSU MOOC และทดสอบ

Evaluation: ประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญและปรับปรุง

1.3 สร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัย ได้แก่ พัฒนาแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์จากตารางวิเคราะห์ (Table of Specifications) ตรวจสอบความตรง (Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ทดสอบหาค่าความยาก อำนาจจำแนก และความเชื่อมั่น กับนักศึกษานอกกลุ่มตัวอย่าง ($n = 35$) และสร้างแบบสอบถามความพึงพอใจและตรวจสอบคุณภาพ

1.4 ขออนุมัติการวิจัยจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

1.5 ทดสอบการใช้งาน

2. ขั้นตอนการทดลอง (ระหว่างภาคการศึกษา)

2.1 สัปดาห์ที่ 1: การเตรียมความพร้อม ได้แก่ แนะนำรายวิชา วัตถุประสงค์ และแผนการเรียนรู้ สาธิตการใช้งานระบบ PSU MOOC และตอบข้อสงสัย ทำแบบทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) ในห้องเรียน จำนวน 30 นาที

2.2 สัปดาห์ที่ 2 - 14: การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบผสมผสาน

กิจกรรมก่อนเรียนในชั้น (Pre-class Activities via MOOC): นักศึกษาศึกษาบทเรียนวิดีโอก่อนเข้าชั้นเรียน ทำแบบฝึกหัดออนไลน์ จดคำถามหรือประเด็นที่สงสัยเพื่อนำมาถามในชั้นเรียน

กิจกรรมระหว่างเรียนในชั้น (In-class Activities): ทบทวนเนื้อหาสำคัญจาก MOOC (5 - 10 นาที) ตอบคำถามและอภิปรายประเด็นที่นักศึกษาสงสัย (30 นาที) ทำกิจกรรมกลุ่มโดยวิเคราะห์กรณีศึกษา แลกเปลี่ยนเรียนรู้กลุ่ม (90 นาที) สรุปและเชื่อมโยงความรู้กับการปฏิบัติจริง (30 นาที) และมอบหมายงานหรือกิจกรรมที่ต้องทำใน MOOC สำหรับสัปดาห์ถัดไป (15 นาที)

กิจกรรมหลังเรียน (Post-class Activities via MOOC): ทบทวนเนื้อหาและดูวิดีโอเพิ่มเติมตามความสนใจ ทำแบบทดสอบย่อย (Quiz) เพื่อประเมินความเข้าใจ ส่งงานที่มอบหมาย ตอบคำถามหรืออภิปรายในกระดานสนทนา (Discussion Forum)

2.3 สัปดาห์ที่ 15: การประเมินผลและเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ สรุปเนื้อหาภาพรวมรายวิชา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน (90 นาที) ทำแบบทดสอบหลังเรียน (Post-test) (30 นาที) และตอบแบบสอบถามความพึงพอใจ (15 นาที)

3. ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล (หลังสิ้นสุดภาคการศึกษา)

- 3.1 ตรวจสอบความครบถ้วนและคุณภาพของข้อมูล
- 3.2 ลงรหัสข้อมูลและจัดเตรียมฐานข้อมูลใน SPSS
- 3.3 วิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัย
- 3.4 สรุปและแปลผลข้อมูล
- 3.5 เขียนรายงานการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอน ดังนี้

1. เก็บข้อมูลเบื้องต้น (Pre-test)

1.1 ให้นักศึกษากลุ่มตัวอย่างทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ก่อนการเรียนรู้ เพื่อวัดระดับความรู้พื้นฐานในรายวิชาการตลาดภาครัฐ

- 1.2 บันทึกคะแนนเป็นข้อมูลก่อนการทดลอง (Baseline Data)

2. เก็บข้อมูลระหว่างการเรียนรู้

- 2.1 ดำเนินการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ MOOC ร่วมกับการสอนปกติตลอดภาคการศึกษา
- 2.2 เก็บบันทึกผลการทำกิจกรรม แบบฝึกหัด และงานที่นักศึกษาส่ง เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลเสริมประกอบการวิเคราะห์

3. เก็บข้อมูลหลังการเรียนรู้ (Post-test)

- 3.1 ให้นักศึกษาทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์หลังการเรียนรู้เสร็จสิ้น
- 3.2 เก็บรวบรวมคะแนนเพื่อเปรียบเทียบกับคะแนนก่อนเรียน

4. เก็บข้อมูลความพึงพอใจ

- 4.1 แจกแบบสอบถามแบบออนไลน์ (Google Forms) เพื่อให้เลือกตอบได้สะดวก
- 4.2 เก็บข้อมูลในสัปดาห์สุดท้ายหลังทำ Post-test เสร็จแล้ว
- 4.3 ตรวจสอบความครบถ้วนทันทีและขอให้กรอกเพิ่มหากมีข้อมูลขาดหาย

5. ตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูล ตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของเครื่องมือวิจัย โดยจัดการข้อมูลสูญหาย (Missing Data) เรียบร้อยแล้วจึงนำไปคัดกรองค่าผิดปกติ (Outlier Detection) ด้วยวิธี Box Plot ก่อนนำไปวิเคราะห์ จากผลการตรวจสอบ ไม่พบ Outlier ในคะแนน Pre-test และ Post-test

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) โดยใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
2. การประเมินประสิทธิภาพสื่อการเรียนการสอนในรูปแบบ MOOC ตามเกณฑ์ E1/E2 (ชัยยงค์ พรหมวงศ์, 2560)
เกณฑ์การตัดสิน: $E1/E2 \geq 80/80$ = มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์
 $E1/E2 < 80/80$ = ไม่มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์

3. การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษา (Pre-test กับ Post-test) ทดสอบด้วยสถิติ Paired Samples t-test (Dependent t-test) (แก้ว สายยศ และอังคณา สายยศ, 2538) ข้อตกลงเบื้องต้น (Assumptions) ดังนี้

3.1 ความเป็นอิสระของข้อมูล (Independence) โดยการวัดแต่ละครั้งเป็นอิสระต่อกัน

3.2 การแจกแจงแบบปกติของคะแนนส่วนต่าง (Normality of Difference Scores) ทดสอบด้วย Shapiro-Wilk Test

เกณฑ์การตัดสินใจ: ถ้า $p > .05$ ข้อมูลแจกแจงแบบปกติ ใช้ Paired t-test

ถ้า $p \leq .05$ ข้อมูลไม่แจกแจงแบบปกติ ใช้ Wilcoxon Signed-Rank Test

3.3 ไม่มี Outliers ตรวจสอบด้วย Box Plot ของคะแนนความแตกต่าง

3.4 ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ MOOC ร่วมกับการสอนปกติ ทดสอบด้วยค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้โดยใช้ MOOC ร่วมกับการสอนปกติรายวิชาการตลาดภาครัฐ ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี ภายหลังสถานการณ์ COVID-19 มีผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ 3 ประการ ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1: การประเมินประสิทธิภาพของสื่อการสอนตามเกณฑ์ E1/E2

วิธีการคำนวณและเกณฑ์การประเมินประสิทธิภาพของสื่อการสอนแบบ MOOC ร่วมกับการสอนปกติตาม เกณฑ์ของ (ชัยยงค์ พรหมวงศ์, 2560) พบว่า สื่อการสอนแบบ MOOC ร่วมกับการสอนปกติมีประสิทธิภาพสูงกว่า เกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ทั้งด้านกระบวนการ (E1 = 82.56%) และผลลัพธ์ (E2 = 86.21%) แสดงว่าสื่อที่พัฒนาขึ้น มีคุณภาพและสามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ รายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการประเมินประสิทธิภาพของสื่อการสอนตามเกณฑ์ E1/E2

ตัวชี้วัด	ค่าที่ได้	ส่วนต่างจากเกณฑ์	95% CI	การแปลผล
E1 (กระบวนการ)	82.56%	+2.56%	[81.23, 83.89]	ผ่านเกณฑ์
E2 (ผลลัพธ์)	86.21%	+6.21%	[84.75, 87.67]	ผ่านเกณฑ์
E1/E2	82.56/86.21	+2.56/+6.21	-	ผ่านเกณฑ์ 80/80

วัตถุประสงค์ที่ 2: การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียน

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาหลังเรียน ($M = 21.79$, $SD = 3.05$) สูงวก่อนเรียน ($M = 14.92$, $SD = 3.82$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05, $t(116) = 20.47$, $p < .001$, 95% CI [6.18, 7.56], $d = 1.89$ โดยคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้น 6.87 คะแนน (จาก 30 คะแนนเต็ม) คิดเป็นร้อยละ 22.9 และมีขนาดอิทธิพลขนาดใหญ่ มาก ($d = 1.89$) รายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียน ($n = 117$)

การวัด	ค่าเฉลี่ย (μ)	SD	Min	Max	ค่าเฉลี่ยส่วนต่าง (95% CI)
ก่อนเรียน (Pre-test)	14.92	3.82	7	23	-
หลังเรียน (Post-test)	21.79	3.05	15	30	-
ส่วนต่าง (Post - Pre)	6.87	3.63	-3	20	[6.18, 7.56]

วัตถุประสงค์ที่ 3: ความพึงพอใจของผู้เรียนต่อการจัดการเรียนการสอน

ความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ MOOC ร่วมกับการสอนปกติ ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย 4.52 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.60 แสดงว่านักศึกษามีความเข้าใจเนื้อหาและเห็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้จากสื่อการสอนในรูปแบบดังกล่าว รายละเอียดดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ MOOC ร่วมกับการสอนปกติ

ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อ	μ	S.D.	การแปลผล
ด้านเนื้อหา			
มีความเข้าใจเนื้อหาที่เรียนมากยิ่งขึ้น	4.29	.558	มาก
เนื้อหามีความน่าสนใจ ชวนให้ติดตามและเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง	4.38	.653	มาก
เนื้อหาสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้	4.47	.596	มาก
ปริมาณเนื้อหาในแต่ละบทเรียน มีความเหมาะสม	4.31	.713	มาก
เนื้อหาที่เรียนเป็นเรื่องที่มีประโยชน์ สามารถนำไปปรับใช้ได้จริง	4.44	.636	มาก
ค่าเฉลี่ยรวมด้านเนื้อหา	4.38	.435	มาก
ด้านเทคนิคของบทเรียน MOOC			
ความละเอียดของภาพมีความคมชัด	4.34	.684	มาก
คุณภาพของเสียงการบรรยายมีความชัดเจน	4.46	.623	มาก
ภาษาที่ใช้สามารถสื่อความหมายได้ดี	4.52	.638	มากที่สุด
ตัวอักษรมีความชัดเจนและอ่านได้ง่าย	4.50	.596	มาก
สีที่ใช้มีความสวยงามและสบายตา	4.44	.662	มาก
ค่าเฉลี่ยรวมด้านเทคนิคของบทเรียน MOOC	4.45	.435	มาก
ด้านการใช้งานบทเรียน MOOC			
ความสนุกสนานในการเรียนรู้จากบทเรียนนี้	4.25	.668	มาก
สิ่งที่ได้เรียนรู้จากบทเรียนนี้	4.26	.697	มาก
บทเรียนนี้ทำให้เข้าใจเนื้อหาได้ด้วยตนเอง	4.29	.708	มาก
การแนะนำบทเรียนนี้ให้กับผู้เรียนอื่น ๆ ด้วย	4.33	.754	มาก
ค่าเฉลี่ยรวมด้านการใช้งานบทเรียน MOOC	4.28	.514	มาก
ด้านการจัดการเรียนการสอนผ่านบทเรียน MOOC			
ผู้สอนชี้แจงวัตถุประสงค์การเรียนรู้ ขั้นตอนการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ที่ชัดเจน	4.59	.544	มากที่สุด
ผู้สอนให้ผู้เรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียน ระหว่างเรียน และหลังการเรียนรู้ที่เหมาะสม	4.52	.624	มากที่สุด
มีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้	4.55	.609	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวมด้านการจัดการเรียนการสอนผ่านบทเรียน MOOC	4.55	.449	มากที่สุด
ด้านภาพรวม	4.52	.596	มากที่สุด

อภิปรายผล

1. ผลการวิเคราะห์ประสิทธิภาพของสื่อการเรียนการสอน การพัฒนาสื่อการสอนแบบ MOOC ร่วมกับการสอนปกติในรายวิชาการตลาดภาครัฐ มีประสิทธิภาพเท่ากับ 82.56/86.21 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้

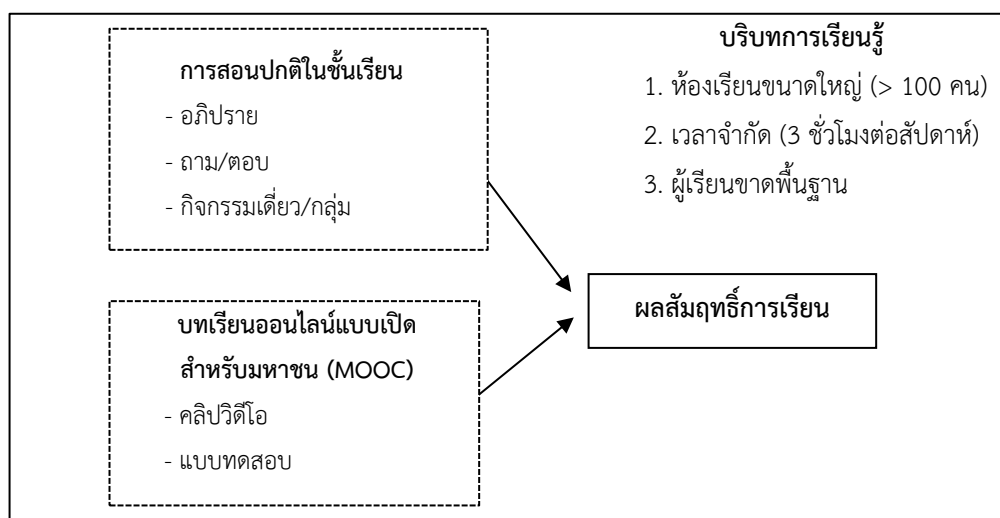
80/80 แสดงว่าสื่อการสอนที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพ สามารถนำไปใช้จัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านกระบวนการเรียนรู้ (E1) และด้านผลลัพธ์ (E2) การที่ผู้เรียนสามารถบรรลุผลสัมฤทธิ์ได้เกินกว่าเกณฑ์ อาจเนื่องมาจากลักษณะของ MOOC ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเข้าถึงบทเรียนได้ทุกที่ทุกเวลา สามารถทบทวนเนื้อหาได้ซ้ำหลายครั้ง และมีแบบฝึกหัดตรวจสอบความเข้าใจ ทำให้ผู้เรียนมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่พบว่า MOOC ส่งผลเชิงบวกต่อประสิทธิภาพการเรียนรู้ของนักศึกษา (Abhishek, N. et al., 2023) การเรียนการสอนแบบผสมผสานช่วยเพิ่มคุณภาพการเรียนรู้ (Boelens, R. et al., 2017) และยังสอดคล้องกับงานวิจัยในประเทศไทยที่ระบุว่า การใช้สื่อการเรียนรู้ดิจิทัลและ MOOC ร่วมกับการสอนปกติช่วยให้นักศึกษาเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจสูงขึ้น (ชัยยงค์ พรหมวงศ์, 2560); (สิริลักษณ์ พงษ์กุล, 2565)

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ การใช้ MOOC ร่วมกับการสอนปกติช่วยให้นักศึกษามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นอย่างชัดเจน อาจเป็นเพราะลักษณะการเรียนแบบ Blended Learning ทำให้ผู้เรียนได้รับทั้งการปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับผู้สอนในชั้นเรียน และการเรียนรู้ทางอิสระผ่านสื่อออนไลน์ ซึ่งเอื้อต่อการสร้างความเข้าใจเชิงลึกและการประยุกต์ใช้ความรู้ การอภิปรายในชั้นเรียนยังช่วยเสริมแรงจูงใจและแก้ไขข้อสงสัยที่เกิดจากการเรียนออนไลน์ได้ทันที ส่งผลให้ผลการเรียนรู้ของนักศึกษาดีขึ้น โดย MOOC มีผลเชิงบวกต่อการรับรู้ความรู้และการพัฒนาทักษะของผู้เรียนในหลายบริบท (Dinh, N. B. K. et al., 2023) การจัดการเรียนการสอนแบบผสมผสาน (Blended Learning) สามารถเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ได้อย่างมีนัยสำคัญ (Boelens, R. et al., 2017) อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยในประเทศไทย ที่พบว่า การใช้สื่อการเรียนรู้แบบออนไลน์ร่วมกับการสอนในชั้นเรียนช่วยให้นักศึกษามีผลสัมฤทธิ์สูงขึ้นและมีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ในระดับมาก (สุชาติา โพธิ์งาม, 2564) และการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานส่งผลให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองเพิ่มขึ้นและสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ได้ดีกว่าการเรียนการสอนแบบดั้งเดิม (ณัฐกานต์ ศรีสุวรรณ, 2566)

3. ความพึงพอใจของนักศึกษา นักศึกษามีความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนภาพรวมในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.52$, S.D. = 0.60) เนื่องจากรูปแบบ MOOC ร่วมกับการสอนปกติช่วยให้ผู้เรียนสามารถจัดการเวลาเรียนได้ยืดหยุ่น ลดข้อจำกัดเรื่องเวลาและสถานที่ อีกทั้งยังทำให้การเรียนรู้มีความทันสมัยและเชื่อมโยงกับเทคโนโลยีที่นักศึกษาคุ้นเคย ส่งผลให้นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาและมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนการสอน สอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบว่า ผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียน Chula MOOC เพราะช่วยให้เข้าใจเนื้อหาได้ง่ายขึ้น สามารถเชื่อมโยงเนื้อหาได้เป็นระบบ และศึกษาความรู้เพิ่มเติมในหัวข้อที่ตนเองสนใจได้ทุกที่ทุกเวลา (วรวรรณ อมค์ครุฑรักษา, 2564) นอกจากนี้ MOOC เป็นนวัตกรรมที่ช่วยเพิ่มโอกาสทางการศึกษา และได้รับความนิยมจากผู้เรียนทั่วโลกด้วย (กระทรวงการอุดมศึกษาวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2563)

สรุปได้ว่า การนำ MOOC มาประยุกต์ใช้ร่วมกับการสอนปกติในรายวิชาการตลาดภาครัฐ ไม่เพียงแต่ช่วยยกระดับประสิทธิภาพของสื่อการเรียนการสอน แต่ยังทำให้ผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนสูงขึ้น และผู้เรียนมีความพึงพอใจในระดับมาก ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของการจัดการเรียนการสอนแบบผสมผสาน (MOOC-based Blended Learning) ที่สามารถพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของนักศึกษาได้อย่างแท้จริง

องค์ความรู้ใหม่

MOOC-based Blended Learning

ภาพที่ 2 การพัฒนาผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้โดยใช้ MOOC ร่วมกับการสอนปกติของนักศึกษาระดับปริญญาตรี

1. ยืนยันประสิทธิผลของ MOOC-based Blended Learning ในบริบทประเทศไทย การใช้ MOOC ร่วมกับการสอนปกติสามารถเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้อย่างมีนัยสำคัญ ($d = 1.89$, Large effect) โดยมีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ($E1/E2 = 82.56/86.21$) และนักศึกษามีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด ($\mu = 4.42/5.00$) แสดงว่ารูปแบบนี้เหมาะสมกับบริบทการศึกษาไทย โดยเฉพาะในสถานการณ์ปกติและสามารถเป็นทางเลือกสำหรับสถานการณ์ฉุกเฉินในอนาคต

2. เสริมทฤษฎีการผสมผสาน Blended Learning Theory ระบุว่า การผสมผสานการเรียนแบบตัวต่อตัวกับออนไลน์สร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่สมบูรณ์กว่าการเรียนแบบใดแบบหนึ่งเพียงอย่างเดียว

3. เสริมทฤษฎีภาระทางปัญญา (Cognitive Load Theory) ถือเป็นการช่วยลดภาระทางปัญญาผ่าน MOOC-based Blended Learning จากการแบ่งเนื้อหาเป็น 5 - 10 นาทีต่อคลิปใน MOOC ช่วยให้ผู้เรียนประมวลผลได้ที่ละส่วน และผู้เรียนสามารถเลือกเวลาเรียนที่เหมาะสมกับสภาวะความพร้อมทางสมองของตนเอง โดยไม่บังคับต้องรับข้อมูลทั้งหมดในห้องเรียน 3 ชั่วโมง

4. ข้อจำกัดของโมเดล ผู้เรียนต้องมีทักษะดิจิทัลพื้นฐาน เหมาะกับห้องเรียนขนาดใหญ่ และไม่เหมาะกับรายวิชาที่ต้องการทักษะปฏิบัติสูง

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้โดยใช้ MOOC ร่วมกับการสอนปกติ รายวิชาการตลาดภาคีรัฐของนักศึกษาระดับปริญญาตรี ภายหลังสถานการณ์ COVID-19” พบว่า สื่อการเรียนรู้ MOOC ที่พัฒนาขึ้นร่วมกับการสอนปกติมีประสิทธิภาพเท่ากับ 82.56/86.21 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 แสดงว่าสามารถ

นำไปใช้จัดการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาหลังการเรียนโดยใช้ MOOC ร่วมกับการสอนปกติสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่ารูปแบบการเรียนรู้นี้ช่วยพัฒนาความรู้ ความเข้าใจของผู้เรียนได้จริง รวมทั้งความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอนภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.52$, S.D.= 0.60) แสดงว่านักศึกษามีทัศนคติที่ดี และเห็นว่า MOOC ร่วมกับการสอนปกติเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ 1) อาจารย์ผู้สอนในระดับอุดมศึกษาสามารถนำ MOOC มาประยุกต์ใช้ร่วมกับการสอนปกติ เพื่อเพิ่มความยืดหยุ่นและโอกาสในการเรียนรู้ของนักศึกษา โดยเฉพาะในรายวิชาที่มีผู้เรียนจำนวนมาก 2) การออกแบบ MOOC ควรมีสื่อมัลติมีเดียที่น่าสนใจ และกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น แบบฝึกหัดออนไลน์ แบบทดสอบย่อย เพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ด้วยตนเอง และ 3) ผู้สอนควรใช้เวลาชั้นเรียนสำหรับการอภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการประยุกต์ใช้ความรู้แทนการบรรยายเพียงอย่างเดียว เพื่อเสริมประสิทธิภาพของ Blended Learning ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย 1) มหาวิทยาลัยควรสนับสนุนการพัฒนาและเผยแพร่ MOOC ในหลายรายวิชา เพื่อเพิ่มทางเลือกการเรียนรู้และยกระดับคุณภาพการศึกษา และ 2) ควรจัดให้มีการอบรมทักษะการผลิตสื่อดิจิทัลสำหรับอาจารย์ผู้สอน เพื่อให้สามารถออกแบบ MOOC ที่มีคุณภาพข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป 1) ควรกำหนดแผนพัฒนาโมเดล 3 ระยะ ได้แก่ 1.1) ระยะสั้น - RCT มีกลุ่มควบคุม 1.2) ระยะกลาง - Multi-site Study ข้ามสถาบันและสาขาวิชา และ 1.3) ระยะยาว - ใช้การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (SEM) อย่างครอบคลุม พร้อมวิจัยเชิงคุณภาพเสริม เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของการใช้ MOOC ร่วมกับการสอนปกติ 2) ควรศึกษาผลลัพธ์ด้านทักษะในศตวรรษที่ 21 เช่น การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการเรียนรู้ด้วยตนเองเพิ่มเติม นอกเหนือจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และ 3) ควรใช้ระยะเวลาในการทดลองที่ยาวนานขึ้น เพื่อวัดผลในเชิงลึกว่าการเรียนแบบผสมผสาน (Blended Learning) ส่งผลต่อการคงอยู่ของความรู้ (Retention) และการประยุกต์ใช้จริงของผู้เรียนอย่างไร

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยประเภทพัฒนาการเรียนการสอน จากกองทุนวิจัยมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี ปีงบประมาณ 2568 รหัสโครงการ LAM68030275

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการอุดมศึกษาวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2563). MOOCs: นวัตกรรมการศึกษา/เทคโนโลยีการสื่อสารเพื่อการศึกษาแบบก้าวกระโดด. เรียกใช้เมื่อ 30 สิงหาคม 2568 จาก https://www.nstda.or.th/home/knowledge_post/moocs-bibliometric/
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- คณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. (2563). โครงสร้างหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการรัฐกิจ หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2563. สงขลา: คณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

- ชัยยงค์ พรหมวงศ์. (2560). เทคโนโลยีและนวัตกรรมการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัฐกานต์ ศรีสุวรรณ. (2566). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษามหาวิทยาลัย. วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 46(2), 112-128.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.
- ปานใจ ธารทัศนวงศ์ และศิริพร ศักดิ์บุญญารัตน์. (2564). บทเรียนออนไลน์แบบเปิดสู่มวลชน (MOOCs) เพื่อการศึกษาไทยหลังการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19). วารสารครูสภาวิทยากร, 2(1), 16-22.
- ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. (2538). เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ สุวีริยาสาส์น.
- ลักขณา คิตบรรจง และคณะ. (2566). การศึกษาปัจจัยด้านโครงสร้างเนื้อหาการเรียนรู้ที่มีผลต่อการยอมรับการใช้เทคโนโลยี การเรียนการสอนออนไลน์แบบเปิดเพื่อมหาชน กรณีศึกษาประเทศไทย. วารสารสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 26(2), 208-221.
- วรวรรณ องค์กรุฑรักษา. (2564). แนวทางการใช้ MOOC ในการเรียนการสอนแบบผสมผสาน รายวิชาการโฆษณาและสื่อสารการตลาดระหว่างประเทศ. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต, 16(1), 50-64.
- สำนักทะเบียนและประมวลผล มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. (2567). สถิติจำนวนนักศึกษาลงทะเบียนเรียนรายวิชา 926 - 250 การตลาดภาครัฐ ภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2567. เรียกใช้เมื่อ 30 สิงหาคม 2568 จาก <https://regpr.psu.ac.th/statistic/>
- สิริลักษณ์ พงษ์กุล. (2565). ผลของการจัดการเรียนการสอนแบบผสมผสานโดยใช้ MOOC ต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจของนักศึกษาระดับปริญญาตรี. วารสารครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 9(2), 45-60.
- สุชาติา โพธิ์งาม. (2564). ผลของการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจของนักศึกษาระดับปริญญาตรี. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, 10(1), 85-98.
- Abhishek, N. et al. (2023). Effectiveness of MOOCs on learning efficiency of students: a perception study. Journal of Research in Innovative Teaching & Learning 11 March 2025, 18(1), 145-164.
- Boelens, R. et al. (2017). Four key challenges to the design of blended learning: A systematic literature review. Educational Research Review, 22, 1-18. <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2017.06.001>.
- Dinh, N. B. K. et al. (2023). Uncovering factors predicting the effectiveness of MOOC-based academic leadership training. Journal of Computers in Education, 10(2023), 721-747.
- Garrison, D. R. & Vaughan, N. D. (2008). Blended learning in higher education: Framework, principles, and guidelines. San Francisco: Jossey-Bass.

- Kirkpatrick, J. D. & Kirkpatrick, W. K. (2016). Kirkpatrick's four levels of training evaluation. Virginia: ATD Press.
- Means, B. et al. (2013). The effectiveness of online and blended learning: A meta-analysis of the empirical literature. *Teachers College Record*, 115(3), 1-47.
- Sweller, J. (1988). Cognitive load during problem solving: Effects on learning. *Cognitive Science*, 12(2), 257-285.
- Tria, J. Z. (2020). The COVID-19 pandemic through the lens of education in the Philippines: The new normal. *International Journal of Pedagogical Development and Lifelong Learning*, 1(1), ep2001. <https://doi.org/10.30935/ijpdl/8311>.
- UNESCO. (2021). When schools shut: Gendered impacts of COVID-19 school closures. Paris: UNESCO.
- Williams, R. T. (2024). An overview of MOOCs and blended learning: Integrating MOOC technologies into traditional classes. *IETE Journal of Education*, 65(1), 1-8.

ผลของการใช้คำถามระดับสูงและกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC ที่มีต่อความสามารถ ในการแก้ปัญหานักเรียนมัธยมศึกษา*

EFFECTS OF USING HIGHER ORDER QUESTIONS AND DAPIC PROBLEM SOLVING PROCESS ON PROBLEM SOLVING ABILITY OF HIGH SCHOOL STUDENTS

กิริณา จิรโชติเดโช¹, เสรี คำอัน^{2*}, สมจิตรา เรืองศรี³

Ghirana Jirachotdaecho¹, Seree Khum-un^{2*}, Somchitra Ruaengsri³

¹โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายมัธยม) กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

¹The Demonstration School of Ramkhamhaeng University, Bangkok, Thailand

²คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

²Faculty of Education, Ramkhamhaeng University, Bangkok, Thailand

³ข้าราชการบำนาญ มหาวิทยาลัยรามคำแหง กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

³Government Pensioners, Ramkhamhaeng University, Bangkok, Thailand

*Corresponding author E-mail: seree.k@ru.mail.ru.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนมัธยมศึกษา โดยใช้คำถามระดับสูงและกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC กับเกณฑ์ร้อยละ 70 2) ศึกษาคะแนนพัฒนาการของนักเรียนมัธยมศึกษาหลังการเรียนการสอนโดยใช้คำถามระดับสูงและกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC และ 3) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนมัธยมศึกษา ต่อการเรียนการสอนโดยใช้คำถามระดับสูงและกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC การวิจัยนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง แบบการศึกษากลุ่มเดียว วัดก่อนและหลังการทดลอง กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายมัธยม) 1 ห้อง โดยการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้คำถามระดับสูงและกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC เรื่องแคลคูลัส จำนวน 6 แผน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบทดสอบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ และแบบสอบถามความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนโดยใช้คำถามระดับสูงและกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน คะแนนพัฒนาการ และการทดสอบค่าที ผลการวิจัยพบว่า 1) ความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนโดยใช้คำถามระดับสูงและกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC หลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) คะแนนพัฒนาการของนักเรียนหลังการเรียนการสอน โดยใช้คำถามระดับสูง

และกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC มีค่าเท่ากับ 55.24 และ 3) นักเรียนที่ได้รับการเรียนการสอนโดยใช้คำถามระดับสูงและกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.14$, S.D. = 0.58)

คำสำคัญ: การเรียนการสอนคณิตศาสตร์, คำถามระดับสูง, กระบวนการแก้ปัญหา DAPIC, นักเรียนมัธยมศึกษา

Abstract

This research aimed to: 1) Evaluate high school students' mathematical problem-solving abilities using higher-order thinking questions and the DAPIC problem-solving process against a 70% benchmark; 2) Examine students' learning gains following the instructional intervention; and 3) Assess students' satisfaction with the instructional approach. This research is a quasi-experimental study using a one-group pretest-posttest design. The sample comprised Grade 12 students from one class at Ramkhamhaeng University Demonstration School, selected through cluster random sampling. The instructional tools included six lesson plans. The lesson plans were validated by experts and found to be highly appropriate. Data were collected using a mathematical problem-solving ability test and a student satisfaction questionnaire based on a 5-point Likert scale. Statistical analysis involved percentages, means, standard deviations, learning gains, and a one-sample t-test. Results indicated that: 1) Students' post-instruction problem-solving abilities were significantly higher than the 70% criterion; 2) The average learning gain was 55.24 points; and 3) Students reported a high level of satisfaction with the instructional method ($\bar{X} = 4.14$, S.D. = 0.58).

Keywords: Mathematics Instruction, Higher Order Questions, DAPIC Problem Solving, High School Students

บทนำ

การแก้ปัญหาคือกระบวนการที่ผู้เรียนควรจะเรียนรู้ ผูกพัน และพัฒนาให้เกิดทักษะขึ้นในตนเอง เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้ผู้เรียนมีแนวทางในการคิดที่หลากหลาย รู้จักประยุกต์ และปรับเปลี่ยนวิธีการแก้ปัญหาให้เหมาะสม รู้จักตรวจสอบ และสะท้อนกระบวนการแก้ปัญหา มีนิสัยกระตือรือร้น ไม่ย่อท้อ รวมถึงมีความมั่นใจในการแก้ปัญหาที่เผชิญอยู่ทั้งภายใน และภายนอกห้องเรียน นอกจากนี้ การแก้ปัญหายังเป็นทักษะพื้นฐานที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้ การส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับการแก้ปัญหามีประสิทธิภาพ ควรใช้สถานการณ์หรือปัญหาทางคณิตศาสตร์ที่กระตุ้นหรือดึงดูดความสนใจ ส่งเสริมให้มีการประยุกต์ความรู้ทางคณิตศาสตร์ ขั้นตอนกระบวนการแก้ปัญหา และยุทธวิธีแก้ปัญหาที่หลากหลาย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) และ เวชฤทธิ์ อังกะนัทรขจร ยังกล่าวอีกว่าการแก้ปัญหาคือหัวใจและจุดหมายสำคัญของการเรียนการสอนคณิตศาสตร์ เพราะเป็นทักษะพื้นฐานที่ช่วยพัฒนาทักษะอื่น ๆ กระตุ้นการเรียนรู้และความคิดสร้างสรรค์ ช่วยให้นักเรียนวิเคราะห์และประยุกต์ใช้ความรู้ทางคณิตศาสตร์ได้อย่างหลากหลาย มีความมั่นใจในการแก้ปัญหา และสามารถนำทักษะนี้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ตลอดชีวิต (เวชฤทธิ์ อังกะนัทรขจร, 2566) ปัญหาด้านความสามารถในการแก้ปัญหามathematics ของนักเรียน อาจเกิดจากหลายสาเหตุ โดยสาเหตุหลักประการหนึ่ง คือ

การจัดการเรียนการสอนของครู ที่เน้นการบรรยายมากเกินไป ขาดการจัดกิจกรรมที่ให้นักเรียนมีส่วนร่วม บรรยายภาคในห้องเรียนไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ และขาดสื่อการสอนที่ช่วยให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหาอย่างลึกซึ้ง (สุสิริยา ธีรากุลนันท์ชัย, 2562) แม้การจัดการเรียนรู้คณิตศาสตร์ในปัจจุบันจะมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง แต่ยังคงเน้น การสอนแบบถ่ายทอดความรู้โดยครูเป็นผู้สอนหลัก ผ่านการอธิบายสูตรและการทำแบบฝึกหัด ส่งผลให้นักเรียน ขาดความเข้าใจเชิงลึก ขาดทักษะการคิดวิเคราะห์ และไม่มีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้ทางคณิตศาสตร์ อีกทั้ง ยังไม่เห็นคุณค่าของการเรียนรู้ ส่งผลต่อความสามารถในการแก้ปัญหาด้วยตนเอง

คำถามในระดับสูงมี 5 ประเภทหลัก ได้แก่ 1) การแสดงการปฏิบัติเชิงนามธรรม เป็นคำถามที่มุ่งเน้นให้ ผู้เรียนสามารถดำเนินการทางความคิดในเชิงนามธรรม เช่น การดำเนินการทางคณิตศาสตร์ หรือการทำให้รูปแบบ ทางคณิตศาสตร์อยู่ในรูปอย่างง่าย ซึ่งมักพบในการจัดการเรียนการสอนทางคณิตศาสตร์ 2) การประเมินคุณค่า หรือผลอย่างมีหลักการ เป็นคำถามที่มุ่งให้ผู้เรียนใช้เกณฑ์หรือหลักการที่เหมาะสมในการประเมินคุณค่า หรือพิจารณา ผลลัพธ์ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างมีเหตุผล 3) การเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่าง คำถามประเภทนี้เน้นให้ ผู้เรียนพิจารณาและอธิบายความเหมือนหรือความแตกต่างระหว่างสิ่งต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ 4) การอธิบายลำดับ เหตุการณ์และผลลัพธ์ เป็นคำถามที่กระตุ้นให้ผู้เรียนสามารถจัดลำดับเหตุการณ์ตามช่วงเวลา หรืออธิบายผลที่เกิดขึ้น จากเหตุการณ์ที่ระบุไว้ และ 5) การให้เหตุผลหรือหลักฐานประกอบ เป็นคำถามที่มุ่งให้ผู้เรียนสามารถอธิบายเหตุผล หรือยกหลักฐานประกอบเพื่อสนับสนุนคำตอบหรือความคิดเห็นเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่กำหนด (George, T. L. & Hans, O. A., 1970) คำถามระดับสูงจะช่วยกระตุ้นให้นักเรียนใช้กระบวนการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และ วิเคราะห์ในการหาคำตอบ ส่งผลให้นักเรียนเกิดการพัฒนาความคิดทางคณิตศาสตร์อย่างลึกซึ้งและมีระบบ มากขึ้น นอกจากนี้การใช้คำถามเหล่านี้ยังช่วยเสริมสร้างประสบการณ์ในการแก้ปัญหาและส่งเสริมพัฒนาการ ทางสติปัญญาให้นักเรียนสามารถแสดงความคิดเห็น อภิปราย และประเมินความคิดของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังทำให้นักเรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้กับชีวิตจริงและสถานการณ์ปัจจุบัน ทำให้การเรียนรู้มีความทันสมัย และตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ผู้สอนควรให้ความสำคัญและใช้คำถาม ระดับสูงอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาทักษะและความคิดของผู้เรียนอย่างแท้จริง (อัมพร ม้าคนอง, 2552); (เวชฤทธิ์ อังกะภักทรขจร, 2566) งานวิจัยของ ผกาทิพย์ เสาทองกลาง ยังพบว่า การจัดการเรียนรู้แบบสอนแนะให้รู้คิดร่วมกับการ ใช้คำถามระดับสูง ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์เรื่องหลักการนับเบื้องต้น ของนักเรียนสูงกว่าเกณฑ์ ที่กำหนด ความสามารถในการแก้ปัญหา และคะแนนเพิ่มสัมพัทธ์ก็สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด (ผกาทิพย์ เสาทองกลาง, 2563) แสดงให้เห็นว่าแนวทางการสอนดังกล่าวมีประสิทธิภาพในการพัฒนาทักษะทางคณิตศาสตร์ของผู้เรียน

กระบวนการแก้ปัญหา DAPIC มีพื้นฐานมาจากแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ ของโพลยา (Polya) โดยประกอบด้วย ขั้นตอนหลัก 5 ขั้นตอน คือ Define (การกำหนดปัญหา) เป็นขั้นตอนของ การทำความเข้าใจและระบุปัญหาให้ชัดเจน โดยอาจใช้การตั้งคำถาม การรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น หรือการศึกษา ความรู้ใหม่ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ ปัญหาที่จะถูกแก้ไขมักมีที่มาจากประสบการณ์ตรงของผู้เรียนหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง Assess (การประเมินสถานการณ์) ในขั้นตอนนี้ จะเป็นการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหา โดยใช้ข้อมูลที่มีอยู่เดิม ประสบการณ์ส่วนตัว หรือการค้นคว้าเพิ่มเติม เพื่อประเมินสภาพของปัญหาอย่างรอบด้าน Plan (การวางแผนการแก้ปัญหา) เป็นขั้นตอนของการวางแผนอย่างเป็นระบบ โดยกำหนดลำดับขั้นตอนในการ

เก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม รวมถึงการกำหนดแนวทางหรือกลยุทธ์ในการแก้ไขปัญหา Implement (การดำเนินการตามแผน) ขั้นตอนนี้เป็นกรนำแผนที่วางไว้ไปปฏิบัติจริง โดยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และปรับปรุงแนวทางการดำเนินงานตามความเหมาะสม เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่ถูกต้องและมีประสิทธิภาพ Communicate (การสื่อสารและประเมินผล) เป็นการนำเสนอผลการดำเนินการ รวมถึงการประเมินความถูกต้อง ความเหมาะสม และความสอดคล้องของผลลัพธ์ที่ได้ อาจอยู่ในรูปแบบของการเขียนรายงาน การอภิปราย หรือการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่น เพื่อสะท้อนการเรียนรู้และปรับปรุงการแก้ปัญหาในอนาคต (Center for Mathematics, Science, and Technology, 1998) รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการแก้ปัญหา DAPIC สามารถช่วยพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาได้ ดังเห็นได้จากงานวิจัยของ ณัฐพล โทณะพันธ์ และคณะ ที่พบว่า ความสามารถในการแก้ปัญหาคณิตศาสตร์ของนักเรียน หลังได้รับการเรียนรู้โดยใช้การสอนแนะให้รู้คิดร่วมกับกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC สูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ของนักเรียนสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ (ณัฐพล โทณะพันธ์ และคณะ, 2568) นอกจากนี้งานวิจัยของ Abdulaha, Y. & Winartia, E. R. พบว่า การแก้ปัญหา DAPIC ร่วมกับแนวทางวิทยาศาสตร์ และแบบจำลองทางคณิตศาสตร์ (RME) มีประสิทธิภาพสูง ทั้งในด้านการบรรลุเกณฑ์ขั้นต่ำ ผลสัมฤทธิ์รวม และค่าเฉลี่ยคะแนนคิดเชิงวิพากษ์ นอกจากนี้ ยังพบว่า ทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ปรากฏในนักเรียนที่มีแนวโน้มความเป็นอิสระในการเรียนรู้ในทุกระดับ (Abdulaha, Y. & Winartia, E. R., 2022)

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหานักเรียนโดยใช้คำถามระดับสูงร่วมกับกระบวนการแก้ปัญหาแบบ DAPIC เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาคณิตศาสตร์ เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในวิชาคณิตศาสตร์อย่างลึกซึ้ง ตลอดจนวางรากฐานที่มั่นคงสำหรับการเรียนรู้ในระดับที่สูงขึ้นในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาคณิตศาสตร์ของนักเรียนโดยใช้คำถามระดับสูงและกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC กับเกณฑ์ร้อยละ 70
2. เพื่อศึกษาคะแนนพัฒนาการของนักเรียนหลังการเรียนการสอนโดยใช้คำถามระดับสูงและกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียน ต่อการเรียนการสอนโดยใช้คำถามระดับสูงและกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง ผลของการใช้คำถามระดับสูงและกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC ที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหานักเรียนมัธยมศึกษา ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายมัธยม) ที่เรียนวิชาคณิตศาสตร์เพิ่มเติม จำนวน 4 ห้องเรียน 113 คน ซึ่งมีการจัดห้องเรียนแบบคละความสามารถ

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายมัธยม) ที่เรียนวิชาคณิตศาสตร์เพิ่มเติม จำนวน 1 ห้องเรียน 26 คน ซึ่งได้มาโดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Random Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้คำถามระดับสูงและกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC เรื่องแคลคูลัส จำนวน 6 แผน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

2.1 แบบทดสอบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เป็นแบบทดสอบอัตนัย จำนวน 5 ข้อ

2.2 แบบสอบถามความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนของนักเรียน หลังการเรียนการสอน มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ 3 ด้าน คือ ด้านกระบวนการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศในห้องเรียน และด้านประโยชน์ในการนำไปใช้

การสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือ

1. แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้คำถามระดับสูงและกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC

1.1 ศึกษารายละเอียดของหลักสูตรของโรงเรียน หนังสือ ตำรา เอกสารทางวิชาการ และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้คำถามระดับสูงและกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC เพื่อใช้ในการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้คำถามระดับสูงและกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC จำนวน 6 แผน

1.2 นำแผนการจัดการเรียนรู้เสนอผู้เชี่ยวชาญ ด้านการสอนคณิตศาสตร์ และด้านการวัดและประเมินผลทางการศึกษา จำนวน 3 ท่าน เพื่อประเมินความถูกต้องเหมาะสมของเนื้อหาสาระการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล โดยใช้แบบประเมินมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ พบว่า มีความสอดคล้องและเหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X} = 4.63$, S.D. = 0.32)

1.3 ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ และนำแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้คำถามระดับสูงและกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC ไปใช้กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง

2. แบบทดสอบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์

2.1 ศึกษามาตรฐานการเรียนรู้ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน คู่มือการจัดการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของโรงเรียน กำหนดสัดส่วนของเนื้อหาให้ครอบคลุมเนื้อหาเรื่องแคลคูลัส เพื่อสร้างแบบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เป็นแบบอัตนัย จำนวน 8 ข้อ

2.2 นำแบบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เสนอผู้เชี่ยวชาญ ด้านการสอนคณิตศาสตร์ และด้านการวัดและประเมินผลทางการศึกษา จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ตั้งแต่ 0.67 - 1.00

2.3 ปรับแก้ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ และนำแบบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ ไปทดลองใช้ (Try Out) กับนักเรียนจำนวน 30 คน ซึ่งเป็นกลุ่มนักเรียนที่มีคุณสมบัติเดียวกับกลุ่ม

ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย เพื่อหาค่าความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) ซึ่งคำนวณตามวิธีของ Whitney, D. R. & Sabers, D. L. เป็นรายข้อ (Whitney, D. R. & Sabers, D. L., 1970)

2.4 คัดเลือกแบบทดสอบจำนวน 5 ข้อ ที่มีค่าความยากง่าย ตั้งแต่ 0.51 - 0.58 ค่าอำนาจจำแนก ตั้งแต่ 0.55 - 0.78 คำนวณค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) มีค่าเท่ากับ 0.98 และนำแบบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ ไปใช้กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง

3. แบบสอบถามความพึงพอใจ

3.1 ศึกษาทฤษฎีการสร้างแบบสอบถามความพึงพอใจจากหนังสือ เอกสาร และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และสร้างแบบสอบถามความพึงพอใจ จำนวน 3 ด้าน คือ ด้านกระบวนการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศในห้องเรียน และด้านประโยชน์ในการนำไปใช้ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ

3.2 นำแบบสอบถามความพึงพอใจเสนอผู้เชี่ยวชาญ ด้านการสอนคณิตศาสตร์ และด้านการวัดและประเมินผลทางการศึกษา จำนวน 3 ท่าน พิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) 1.00

3.3 ปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ และนำแบบสอบถามความพึงพอใจไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. ชี้แจงแนะนำนักเรียนเกี่ยวกับการเรียนการสอน โดยใช้คำถามระดับสูงและกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC
2. ให้นักเรียนทำแบบทดสอบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ก่อนเรียน
3. จัดการเรียนการสอนโดยใช้คำถามระดับสูงและกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC จำนวน 6 แผน 12 คาบเรียน คาบละ 50 นาที
4. ให้นักเรียนทำแบบทดสอบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์
5. ให้นักเรียนทำแบบสอบถามความพึงพอใจต่อการเรียนการสอน โดยใช้คำถามระดับสูงและกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC
6. นำคะแนนที่ได้จากแบบทดสอบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ และแบบสอบถามความพึงพอใจ มาวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติเพื่อสรุปผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ดังนี้

1. เปรียบเทียบคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียน โดยการใช้คำถามระดับสูงและกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC กับเกณฑ์ร้อยละ 70 โดยใช้การทดสอบค่าที (t -test for One Sample)
2. วิเคราะห์คะแนนพัฒนาการของนักเรียนหลังการเรียนการสอนโดยการใช้คำถามระดับสูงและกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC โดยใช้คะแนนพัฒนาการเทียบกับเกณฑ์ (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2556) ต่อไปนี้ คะแนนพัฒนาการ 76 - 100 ระดับพัฒนาการระดับสูงมาก คะแนนพัฒนาการ 51 - 75 ระดับพัฒนาการระดับสูง คะแนนพัฒนาการ 26 - 50 ระดับพัฒนาการระดับกลาง และคะแนนพัฒนาการ 0 - 25 ระดับพัฒนาการระดับต่ำ
3. วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนโดยการใช้คำถามระดับสูงและกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC ของนักเรียน โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง ผลของการใช้คำถามระดับสูงและกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC ที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียนมัธยมศึกษา มีผลการวิจัย ดังนี้

1. การเปรียบเทียบคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียน โดยใช้คำถามระดับสูงและกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC กับเกณฑ์ร้อยละ 70

ตารางที่ 1 คะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียน หลังการเรียนการสอนโดยการใช้คำถามระดับสูงและกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC เทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 70

คะแนนความสามารถ	n	คะแนนเต็ม	$\bar{x}$	S.D.	% of Mean	t	p-value
ในการแก้ปัญหา	26	40	33.92	5.32	84.41	*5.68	0.000

*ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

จากตารางที่ 1 พบว่า นักเรียนมีคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาเฉลี่ยหลังเรียนเท่ากับ 33.92 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 84.41 และเมื่อเปรียบเทียบระหว่างคะแนนหลังเรียนกับเกณฑ์ร้อยละ 70 พบว่า สูงกว่าเกณฑ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. ผลการศึกษาคะแนนพัฒนาการของนักเรียนหลังการเรียนการสอนโดยการใช้คำถามระดับสูงและกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC

พบว่า คะแนนพัฒนาการของนักเรียนหลังการเรียนการสอนโดยการใช้คำถามระดับสูงและกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC มีค่าเท่ากับ 55.24 คิดเป็นร้อยละ 55.24 แสดงว่านักเรียนมีระดับพัฒนาการความสามารถในการแก้ปัญหายู่ในระดับสูง

3. ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนต่อการเรียนการสอน โดยใช้คำถามระดับสูงและกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความพึงพอใจของนักเรียนต่อการเรียนการสอน โดยใช้คำถามระดับสูงและกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC

รายการ	ระดับความพึงพอใจ		
	$\bar{x}$	S.D.	ความหมาย
1. ด้านกระบวนการเรียนการสอน	4.10	0.73	มาก
2. ด้านบรรยากาศในห้องเรียน	4.28	0.89	มาก
3. ด้านประโยชน์ในการนำไปใช้	4.03	0.76	มาก
ภาพรวม	4.14	0.58	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า ความพึงพอใจนักเรียนต่อการเรียนการสอน โดยใช้คำถามระดับสูงและกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC มีภาพรวมเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.14$, S.D. = 0.58) และนักเรียนมีความพึงพอใจมากที่สุดในด้านบรรยากาศในห้องเรียน ($\bar{x} = 4.28$, S.D. = 0.89) รองลงมาด้านกระบวนการเรียนการสอน ($\bar{x} = 4.10$, S.D. = 0.73) และนักเรียนมีความพึงพอใจน้อยที่สุดด้านประโยชน์ในการนำไปใช้ ($\bar{x} = 4.03$, S.D. = 0.76)

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง ผลของการใช้คำถามระดับสูงและกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC ที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียนมัธยมศึกษา อภิปรายผลการวิจัย ได้ดังนี้

1. ความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียน โดยการใช้คำถามระดับสูงร่วมกับกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียนทั้งหมดที่ได้จากการทำแบบทดสอบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาทางหลังเรียน เท่ากับ 14.80 คะแนน จากคะแนนเต็ม 40 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 84.41 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดร้อยละ 70 เนื่องจากการเรียนการสอนโดยการใช้คำถามระดับสูง และกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC เป็นการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้นักเรียนสามารถดำเนินการทางความคิดในเชิงนามธรรม เช่น การดำเนินการทางคณิตศาสตร์ หรือการทำให้รูปแบบทางคณิตศาสตร์อยู่ในรูปอย่างง่าย การตั้งคำถามมีการอธิบายลำดับเหตุการณ์และผลลัพธ์ที่กระตุ้นให้นักเรียนสามารถจัดลำดับเหตุการณ์ตามช่วงเวลา หรืออธิบายผลที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์ที่ระบุไว้ ทั้งยังมุ่งให้นักเรียนสามารถอธิบายเหตุผลหรือยกหลักฐานประกอบเพื่อสนับสนุนคำตอบหรือความคิดเห็นเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่กำหนดได้อย่างมีระบบ เป็นขั้นตอน ซึ่งประกอบด้วย การกำหนดปัญหา การประเมินสถานการณ์ การวางแผนการแก้ปัญหา การดำเนินการตามแผน และการสื่อสารและประเมินผล นอกจากนี้ การใช้คำถามระดับสูงและกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC ยังช่วยส่งเสริมให้นักเรียนได้ใช้ความรู้ แนวคิด และประสบการณ์ที่มีอยู่เป็นพื้นฐาน แล้วจึงสรุปคำตอบ ซึ่งเป็นการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และการคิดอย่างเป็นระบบ (George, T. L. & Hans, O. A., 1970); (ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2557); (Center for Mathematics, Science, and Technology, 1998) สอดคล้องกับ ญัฐพล โทณะพันธ์ และคณะ ที่พบว่า ความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียน หลังได้รับการเรียนรู้โดยใช้การสอนแนะให้รู้คิดร่วมกับกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC สูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ของนักเรียนสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ (ญัฐพล โทณะพันธ์ และคณะ, 2568) และยังสอดคล้องกับ สุสิริยา อีรากุลนันท์ชัย ที่ทำการวิจัยเรื่องผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้วงจรการเรียนรู้แบบ 7E ร่วมกับการใช้คำถามระดับสูงที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่านักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ในภาพรวม และทุกองค์ประกอบย่อยดีขึ้นทุกด้านเนื่องมาจากขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้วงจรการเรียนรู้แบบ 7E ร่วมกับการใช้คำถามระดับสูงอย่างต่อเนื่องเป็นการสนับสนุนให้นักเรียนมีโอกาสในการปรึกษาร่วมกับการสังเกตลักษณะร่วมและความสัมพันธ์ของข้อมูล มีการฝึกการเลือกใช้ข้อมูลให้เหมาะสมกับปัญหาและการนำข้อมูลที่เลือกมาจัดลำดับขั้นตอนหรือเขียนแนวทางในการแก้ปัญหาเพื่อนำไปสู่การหาคำตอบได้ (สุสิริยา อีรากุลนันท์ชัย, 2562) นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับ ผกาทิพย์ เสาทองหลาง ยังทำการศึกษาเกี่ยวกับผลการจัดการเรียนรู้แบบการสอนแนะให้รู้คิดร่วมกับการใช้คำถามระดับสูงเรื่องหลักการนับเบื้องต้นที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 พบว่า ความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์เรื่องหลักการนับเบื้องต้นหลังได้รับการจัดการเรียนรู้แบบการสอนแนะให้รู้คิดร่วมกับการใช้คำถามระดับสูง สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เนื่องมาจากการจัดการเรียนรู้แบบการสอนแนะให้รู้คิดร่วมกับการใช้คำถามระดับสูงเป็นการจัดการเรียนรู้ที่มีลำดับขั้นตอนที่ชัดเจน ในแต่ละขั้นตอนจะส่งผลให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ในทักษะ

ที่หลากหลาย และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้สร้างองค์ความรู้ และลงมือแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง มีการคิดวิเคราะห์อย่างอิสระผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นเหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน (ผกาทิพย์ เสาทองหลาง, 2563) อย่างไรก็ตามการวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดในด้านขนาดของกลุ่มตัวอย่าง และระยะเวลาที่ใช้ในการทดลอง ซึ่งอาจไม่เพียงพอที่จะสะท้อนผลในระยะยาว จึงควรมีการศึกษาซ้ำในระดับชั้นอื่น ๆ หรือในระยะเวลาที่ยาวนานขึ้น เพื่อประเมินผลของการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง

2. คะแนนพัฒนาการของนักเรียนหลังการเรียนการสอนโดยการใช้คำถามระดับสูงและกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC มีค่าเท่ากับ 55.24 คิดเป็นร้อยละ 55.24 แสดงว่าโดยภาพรวมนักเรียนมีระดับพัฒนาการความสามารถในการแก้ปัญหาอยู่ในระดับสูง เนื่องมาจากการใช้คำถามระดับสูงและกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC เปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็น มีการระดมความคิด มีการอภิปรายระหว่างกันถึงแนวทางการแก้ปัญหาที่เป็นไปได้ และยังส่งเสริมการแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยเฉพาะการแก้ปัญหาซึ่งเป็นทักษะหลักที่ผสมผสานความสามารถหลายด้านเข้าด้วยกัน การตั้งคำถามจะช่วยกระตุ้นให้นักเรียนได้ฝึกทักษะกระบวนการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และวิจารณ์ญาณในการหาคำตอบ ส่งผลให้นักเรียนเกิดการพัฒนาทางสติปัญญา ทำให้นักเรียนสามารถแสดงความคิดเห็น อภิปราย และประเมินความคิดของตนเองได้อย่างต่อเนื่องและมีระบบมากขึ้น (ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2557); (อัมพร ม้าคนอง, 2552); (เวชฤทธิ์ อังกะนัทรขจร, 2566) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Abdulaha, Y. & Winartia, E. R. ที่พบว่า การแก้ปัญหา DAPIC ร่วมกับแนวทางวิทยาศาสตร์ และแบบจำลองทางคณิตศาสตร์ (RME) มีประสิทธิภาพสูง ทั้งในด้านการบรรลุเกณฑ์ขั้นต่ำ ผลสัมฤทธิ์รวม และค่าเฉลี่ยคะแนนคิดเชิงวิพากษ์ นอกจากนี้ ยังพบว่า ทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ปรากฏในนักเรียนที่มีแนวโน้มความเป็นอิสระในการเรียนรู้ในทุกระดับ (Abdulaha, Y. & Winartia, E. R., 2022) สอดคล้องกับ ธเนศ บุญยีน และคณะ ที่ทำวิจัยเรื่องผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิด DAPIC ร่วมกับการใช้คำถามที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ เรื่อง อัตราส่วนและร้อยละ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ เรื่อง อัตราส่วนและร้อยละ หลังได้รับการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิด DAPIC ร่วมกับการใช้คำถามสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 60 อย่างมีนัยสำคัญ เนื่องมาจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิด DAPIC เป็นแนวทางที่เหมาะสมในการส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ นักเรียนได้วิเคราะห์ทำความเข้าใจโจทย์ปัญหา วางแผนการแก้ปัญหา แสดงวิธีแก้ปัญหาที่เป็นขั้นตอน และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้นำเสนอแนวทางการแก้ปัญหา และให้เพื่อนร่วมชั้นเรียนสะท้อนความเหมาะสมผล และความเป็นไปได้ที่จะนำไปใช้ในการแก้ปัญหา ตลอดจนร่วมกันอภิปรายตรวจสอบความถูกต้องของคำตอบ (ธเนศ บุญยีน และคณะ, 2566) อีกทั้ง ญัฐพล โทณะพันธ์ และคณะ ที่ได้ศึกษาผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้การสอนแนะให้รู้คิดร่วมกับกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC ที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหา และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 หลังได้รับการเรียนรู้โดยใช้การสอนแนะให้รู้คิดร่วมกับกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (ญัฐพล โทณะพันธ์ และคณะ, 2568) เนื่องมาจากรูปแบบการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยได้นำมาใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการจัดการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาความรู้และความสามารถในการแก้ปัญหาโดยมุ่งเน้นให้ความสำคัญที่การให้

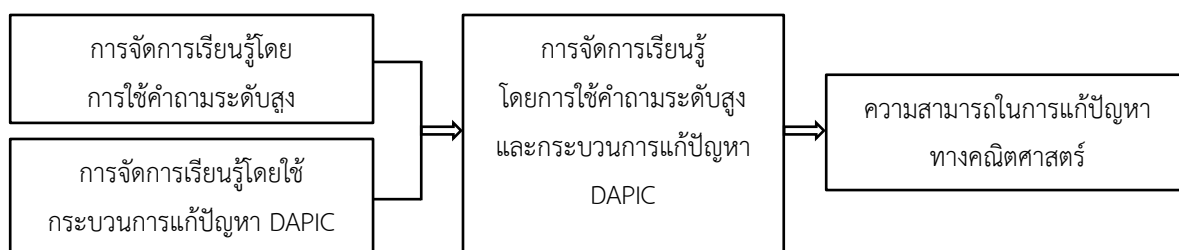
นักเรียนได้คิด ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนได้ใช้วิธีการที่นำไปสู่คำถามเพื่อที่จะใช้ในการคิดแก้ปัญหาจนกว่าจะได้ข้อสรุป อีกทั้งในขั้นวิเคราะห์ปัญหายังช่วยส่งเสริมให้นักเรียนได้ฝึกการวิเคราะห์ มีการเชื่อมโยงแนวคิดหรือความรู้เดิมเพื่อหาวิธีหาคำตอบของปัญหา

3. นักเรียนมีความพึงพอใจของการเรียนการสอน โดยการใช้คำถามระดับสูงและกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.14$, S.D. = 0.58) โดยนักเรียนให้คะแนนความพึงพอใจสูงที่สุดในด้านบรรยากาศในห้องเรียน รองลงมา คือ ด้านกระบวนการเรียนการสอนแสดงให้เห็นว่าบรรยากาศในห้องเรียนโดยการใช้คำถามระดับสูงและกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC มีศักยภาพในการสร้างแรงจูงใจและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของนักเรียนในวิชาคณิตศาสตร์ ซึ่งเป็นรายวิชาที่ผู้เรียนมักมองว่ายากและน่าเบื่อ การมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมชั้นช่วยให้นักเรียนรู้สึกสบายใจ กล้าแสดงความคิดเห็น และเข้าใจเนื้อหาดีขึ้น อาจเนื่องมาจากนักเรียนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมที่เป็นขั้นตอนและเป็นระบบ มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเพื่อน และมีการโอกาสได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นของตนกับเพื่อนเพื่อหาข้อสรุป นอกจากนี้ การจัดการเรียนการสอนดังกล่าวยังมีลักษณะการเรียงลำดับเนื้อหาจากง่ายไปหายากอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้นักเรียนสามารถพัฒนาทักษะทางความคิดได้อย่างค่อยเป็นค่อยไป และสามารถต่อยอดแนวคิดไปสู่ระดับที่สูงขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งการใช้คำถามระดับสูงและกระบวนการแก้ปัญหาแบบ DAPIC ยังส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความพึงพอใจต่อการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาผลการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับกระบวนการแก้ปัญหาแบบ DAPIC ที่มีต่อความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ของ วชรพล จันทรวงศ์ ที่พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุดต่อการจัดการเรียนรู้ที่ใช้รูปแบบการสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับกระบวนการแก้ปัญหาแบบ DAPIC ซึ่งเป็นกระบวนการที่เน้นการเรียนรู้โดยใช้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผ่านกิจกรรมที่หลากหลายและเน้นการลงมือปฏิบัติจริงโดยกิจกรรมต่าง ๆ ช่วยส่งเสริมให้นักเรียนได้ใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ควบคู่ไปกับการคิดอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การพิจารณาไตร่ตรองข้อมูลอย่างรอบด้าน และสามารถตัดสินใจในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ กระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวยังเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ฝึกฝนการสำรวจและค้นคว้าหาข้อมูลด้วยตนเอง เพื่อนำมาสังเคราะห์และสร้างองค์ความรู้ใหม่ โดยใช้คำถามหรือประเด็นปัญหาเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดความใฝ่รู้ และกระตุ้นการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น (วชรพล จันทรวงศ์, 2562) นอกจากนี้ งานวิจัยของ นิภาภรณ์ ดีหนู และคณะ ยังพบว่า ความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนรู้เรื่องเรขาคณิต โดยใช้วิธีการสอนคณิตศาสตร์ผ่านการแก้ปัญหา ภาพรวมอยู่ที่ระดับมากที่สุด (นิภาภรณ์ ดีหนู และคณะ, 2568) แสดงให้เห็นว่าวิธีการสอนคณิตศาสตร์ผ่านการแก้ปัญหาส่งผลดีต่อผู้เรียนทั้งด้านทักษะและความรู้สึกเชิงบวกต่อการเรียนรู้

องค์ความรู้ใหม่

ปัญหาที่นักเรียนจะต้องเผชิญมีความหลากหลายตามสภาพของแต่ละคน ดังนั้น กระบวนการแก้ปัญหาจึงต้องปรับเปลี่ยนไปตามโอกาสต่าง ๆ การใช้คำถามในระดับต่าง ๆ โดยเฉพาะคำถามระดับสูงในทางคณิตศาสตร์เป็นการแก้ปัญหาที่มีการปฏิบัติเชิงนามธรรม มีการประเมินคุณค่า เปรียบเทียบความเหมือนหรือแตกต่าง สามารถอธิบายลำดับเหตุการณ์และการให้เหตุผลหรือหลักฐานประกอบ การใช้คำถามระดับสูงจึงช่วยกระตุ้นให้นักเรียนใช้กระบวนการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และพิจารณาในการหาคำตอบของปัญหานั้น และกระบวนการแก้ปัญหา

โดยการตั้งโจทย์ของปัญหาระดับสูงดังกล่าว หากนำมาใช้ร่วมกับกระบวนการแก้ปัญหาแบบ DAPIC ที่มี 5 ขั้นตอน คือ การกำหนดปัญหา (Define) โดยการระบุปัญหาให้ชัดเจน มีการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหา เพื่อประเมินสภาพของปัญหาอย่างรอบด้าน (Assess) มีการวางแผนการแก้ปัญหา (Plan) อย่างมีระบบกำหนดขั้นตอนที่ชัดเจน มีการดำเนินการตามแผน (Implement) ที่วางไว้โดยการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และปรับปรุงแนวทางการดำเนินงานตามความเหมาะสม เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่ถูกต้องและมีประสิทธิภาพ การสื่อสารและประเมินผล (Communicate) โดยการนำเสนอผลการดำเนินการ รวมถึงการประเมินความถูกต้อง แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่น เพื่อสะท้อนการเรียนรู้ และปรับปรุงการแก้ปัญหาในอนาคต ดังนั้น การนำวิธีการจัดการเรียนรู้ของทั้งสองวิธีนี้มาผสมผสานกัน จะช่วยพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียน และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม แสดงได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ผลของการใช้คำถามระดับสูงและกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องผลของการใช้คำถามระดับสูงและกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC ที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียนมัธยมศึกษา พบว่า ความสามารถในการแก้ปัญหานักเรียนสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีระดับพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาอยู่ในระดับสูงคะแนนพัฒนาการร้อยละ 55.24 และความพึงพอใจของนักเรียนต่อการเรียนการสอนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก จากผลการวิจัยในครั้งนี้ พบว่า การจัดสรรเวลาในการจัดการเรียนการสอนควรได้รับการพิจารณาให้เหมาะสมและเพียงพอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งควรเพิ่มระยะเวลาในการเรียนรู้ เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการอภิปราย แสดงความคิดเห็น และฝึกฝนทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ การจัดเวลาอย่างเหมาะสมจะส่งผลให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาศักยภาพทางปัญญาได้อย่างลึกซึ้งและยั่งยืนมากยิ่งขึ้น สำหรับข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการออกแบบการจัดการเรียนการสอนในลักษณะบูรณาการร่วมกับสาระวิชาอื่น เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาระบบการคิดอย่างมีระบบ สามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้ที่ได้รับกับสถานการณ์ในชีวิตจริง และประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การศึกษาเกี่ยวกับความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ นอกจากนี้ ควรมีการศึกษาซ้ำในระดับชั้นอื่น ๆ หรือดำเนินการวิจัยในระยะเวลาที่ยาวนานขึ้น และศึกษากับกลุ่มตัวอย่างที่มีจำนวนมากขึ้น เพื่อให้สามารถประเมินผลของการจัดการเรียนการสอนได้อย่างต่อเนื่องและครอบคลุม ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาแนวทางการจัดการเรียนรู้ในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560 ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2557). เทคนิคการใช้คำถามพัฒนาการคิด. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: วิพริnth.
- ณัฐพล โทณะพันธ์ และคณะ. (2568). ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้การสอนแนะให้รู้คิดร่วมกับกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC ที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ ของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. e-Journal of Education Studies, Burapha University, 7(2), 109-125.
- ธเนศ บุญยีน และคณะ. (2566). ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิด DAPIC ร่วมกับการใช้คำถามที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ เรื่อง อัตราส่วนและร้อยละ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย, 7(1), 113-127.
- นิภาภรณ์ ดีหนู และคณะ. (2568). ความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่อง เรขาคณิต ของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้วิธีการสอนคณิตศาสตร์ผ่านการแก้ปัญหา. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 9(7), 230-243.
- ผกาทิพย์ เสาทองหลาง. (2563). ผลการจัดการเรียนรู้แบบการสอนแนะให้รู้คิดร่วมกับการใช้คำถามระดับสูง เรื่อง หลักการนับเบื้องต้น ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนและความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4. ใน วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนคณิตศาสตร์. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.
- วัชรพล จันทวงศ์. (2562). ผลการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับกระบวนการแก้ปัญหาแบบ DAPIC ที่มีต่อความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4. ใน วิทยานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ศึกษา. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- เวชฤทธิ์ อังกะนัทรขจร. (2566). การสอนเพื่อพัฒนามโนทัศน์ และทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: จรัสสินทวงศ์การพิมพ์.
- ศิริชัย กาญจนวาสี. (2556). ทฤษฎีการทดสอบแบบดั้งเดิม. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุสิริยา อธิกุลนันท์ชัย. (2562). ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้วงจรการเรียนรู้แบบ 7E ร่วมกับการใช้คำถามระดับสูงที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาคณิตศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อัมพร ม้าคนอง. (2552). การพัฒนามโนทัศน์ทางคณิตศาสตร์โดยใช้โมเดลการได้มาซึ่งมโนทัศน์ และคำถามระดับสูง. ใน รายงานการวิจัย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Abdulaha, Y. & Winartia, E. R. (2022). Mathematical critical thinking ability in DAPIC problem-solving learning with scientific-RME approach in students learning independent. Unnes Journal of Mathematics Education, 11(2), 166-173.

- Center for Mathematics, Science, and Technology. (1998). IMaST At a Glance: Integrated Mathematics, Science, and Technology. Normal, IL: Illinois State University.
- George, T. L. & Hans, O. A. (1970). Determining the Level of Inquiry in Teacher's Question. Dissertation Abstract International, 31(2), 395-400.
- Whitney, D. R. & Sabers, D. L. (1970). Improving essay examinations III: Use of item analysis (Technical Bulletin No. 11). Iowa City IA: University of Iowa, Evaluation and Examination Service.

รูปแบบการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลของโรงเรียน
สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา*
STUDENT AFFAIRS MANAGEMENT MODEL IN THE DIGITAL AGE OF SCHOOLS
UNDER THE OFFICE OF THE PRIVATE EDUCATION COMMISSION IN
CHACHOENGSAO PROVINCE

ณัฐพล พุกซาสวย*, เสาวณีย์ ลิกขาบัณฑิต, ปัญญา ธีระวิทย์เลิศ

Nuttapon Phurksasuy*, Sowwanee Sikkhabandit, Panya Theerawithayalert

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

Graduate School, North Bangkok University, Bangkok, Thailand

*Corresponding author E-mail: nuttapon.swk@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน แบ่งเป็น 3 ระยะ คือ 1) ศึกษาองค์ประกอบของการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัล กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 คน โดยเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์ ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา 2) การสร้างรูปแบบการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัล กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ได้มาโดยเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์ ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และ 3) ทดลองใช้และประเมินรูปแบบ กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 20 คน โดยเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ เป็นแบบประเมิน สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) การศึกษาองค์ประกอบการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัล พบว่า ปัญหาการบันทึกประวัตินักเรียนลงในระบบมีความคลาดเคลื่อน ไม่ครบถ้วน และเปลี่ยนแปลงบ่อย ขาดผู้รับผิดชอบดูแลงานกิจการนักเรียน ขาดความร่วมมือจากผู้ปกครองและหน่วยงานภายนอก และขาดการนำเทคโนโลยีมาช่วยในการบริหารจัดการ 2) รูปแบบการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัล ประกอบด้วย องค์ประกอบหลัก 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ด้านงานทะเบียน 2) ด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 3) ด้านสวัสดิการและความปลอดภัย และ 4) ด้านสัมพันธ์ชุมชน ซึ่งแต่ละองค์ประกอบมีการขับเคลื่อนการบริหารงาน ประกอบด้วย การวางแผน ลงมือปฏิบัติ ตรวจสอบ และปรับปรุง และ 3) ผลการทดลองใช้รูปแบบ พบว่า ครูมีทักษะและพฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารกิจการของนักเรียน อยู่ในระดับมาก และผลการประเมินรูปแบบ พบว่า รูปแบบมีความเหมาะสม ความเป็นประโยชน์ และความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: รูปแบบ, การบริหารงานกิจการนักเรียน, ยุคดิจิทัล, สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน

Abstract

This research aims to develop a digital age student affairs management model for the Office of the Private Education Commission in Chachoengsao Province. This mixed-method research was divided into three phases: 1) To study the components of student affairs management in the digital age. The informants included nine experts, who were purposively selected. The tools used were interviews and content analysis. 2) To create a digital age student affairs management model. The informants included three experts, who were purposively selected. The tools used were interviews and content analysis. and 3) to trial and evaluate the model. The informants included 20 school administrators and stakeholders, who were purposively selected. The tools used were assessment forms. The statistics used included means and standard deviations. The results revealed that: 1) The study of the components of student affairs management in the digital age revealed problems in recording student histories in the system, which were inaccurate, incomplete, and frequently changed; a lack of responsible persons overseeing student affairs; and a lack of cooperation from parents and external agencies. and lack of technology to help in management 2) The student affairs management model in the digital age consists of 4 main components: 1) Records work 2) Student development activities 3) Welfare and safety and 4) Community relations, each component drives management, including planning, implementation, inspection and improvement. and 3) The results of the model trial found that teachers have skills and behaviors in using information technology to manage student affairs at a high level. And the results of the model evaluation found that the model is most appropriate, useful and feasible.

Keywords: Model, Student Affairs Management, Digital, Under the office of the Private Education Commission in Chachoengsao Province

บทนำ

ในยุคปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีสารสนเทศได้ส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษา ทั้งในระดับโลกและในประเทศไทย ประเทศไทยกำลังเผชิญกับยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งนำมาซึ่งเครื่องมือทางเทคโนโลยีต่าง ๆ เช่น อินเทอร์เน็ต สมาร์ทโฟน และสื่อออนไลน์ สิ่งเหล่านี้ได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันของเยาวชน และมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ ทั้งในด้านบวกและด้านลบ โดยเฉพาะในช่วงห้าปีที่ผ่านมา มีการสะท้อนถึงแนวโน้มการถดถอยของคุณภาพการศึกษาของไทยอย่างต่อเนื่อง (สภาพร สังข์ขาวสุทธิรักษ์, 2560) ประกอบกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ได้บัญญัติไว้ในหมวด 4 มาตรา 22 ว่าการจัดการศึกษาที่จะให้ผู้เรียนมีคุณภาพนั้นยึดหลักว่า ทุกคน

มีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาได้ตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ และในมาตรา 24 ระบุว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา แสดงให้เห็นว่า การศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญในการที่จะพัฒนาคนให้มีความรู้ ความสามารถ และเป็นจุดหมายไปสู่การพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า ระบบการศึกษาของประเทศไทยให้ความสำคัญในการพัฒนาคนไทยทุกคนเป็นอันดับแรก ดังนั้นรัฐต้องจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคนไทยทุกช่วงวัยให้มีความเจริญรอบด้าน เพื่อเป็นต้นทุนทางปัญญาในการพัฒนาทักษะ คุณลักษณะและสมรรถนะในการประกอบสัมมาชีพ ส่งเสริมให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข อันจะส่งผลให้ประเทศชาติพัฒนาเจริญก้าวหน้าทัดเทียมนานาประเทศ ดังนั้น การจัดการศึกษาจึงต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้และคุณธรรม การจัดการกระบวนการเรียนรู้ต้องบูรณาการความรู้ด้านต่าง ๆ รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชาตามความเหมาะสมในแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545)

จากผลการวิจัยหลายสถาบัน ยังพบว่า ปัญหางานกิจการนักเรียนในสถานศึกษาระดับต่าง ๆ ยังมีปัญหาขาดการดำเนินงานที่มีคุณภาพทั้งด้านการบริหารจัดการและการดำเนินงานของผู้รับผิดชอบงานกิจการนักเรียน สอดคล้องกับ อรสา ทรงศรี ได้ทำการวิจัย เรื่อง รูปแบบการบริหาร กิจการนักเรียนแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา พบว่า ผลการวิจัยตามความคิดเห็นผู้บริหารสถานศึกษา และผู้แทนคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาพรวมมีการปฏิบัติและการมีส่วนร่วมอยู่ระดับปานกลาง ซึ่งมีข้อเสนอแนะให้นำรูปแบบการบริหารกิจการนักเรียนแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนไปประยุกต์ใช้สถานศึกษาควรส่งเสริมให้ผู้มีส่วนได้เสีย ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องด้วยวิธีที่หลากหลาย เหมาะสมกับบริบทและความต้องการของสถานศึกษานั้น แสดงให้เห็นว่าในการบริหารกิจการนักเรียนของสถานศึกษายังขาดการมีส่วนร่วมของผู้รับบริการอย่างแท้จริง (อรสา ทรงศรี, 2558) ประกอบกับ อติศักดิ์ กำแพงคำ ได้ทำวิจัย เรื่อง การพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการงานกิจการนักเรียน พบว่า ปัญหาการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการงานกิจการนักเรียน ได้แก่ 1) ผลการดำเนินงานกิจการนักเรียนไม่มีประสิทธิภาพ งานไม่เป็น ระบบตามมาตรฐานการปฏิบัติงาน 2) ครูผู้ปฏิบัติหน้าที่งานกิจการนักเรียนขาดความรู้ความเข้าใจ ในการปฏิบัติหน้าที่ตามขอบข่ายหน้าที่งานกิจการนักเรียนตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของโรงเรียน 3) ครูขาดการตระหนักถึงการปฏิบัติงาน กิจการนักเรียนอย่างจริงจัง ปฏิบัติงานล่าช้า 4) ครูขาดประสบการณ์การปฏิบัติงาน และ 5) ครูขาดการศึกษา ดูงานกิจการ นักเรียนที่มีประสิทธิภาพ โดยสรุปแล้วปัญหาที่เกิดขึ้นกับการบริหารงานกิจการนักเรียน ประกอบด้วย 1) ขาดความต่อเนื่องของการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย 2) ขาดการดำเนินงานที่มีคุณภาพทั้งด้านการบริหารจัดการและการดำเนินงานของผู้รับผิดชอบงานกิจการนักเรียน 3) การดำเนินงานกิจการนักเรียนไม่มีประสิทธิภาพ งานไม่เป็นระบบ ตามมาตรฐานการปฏิบัติงาน และ 4) ครูผู้ปฏิบัติหน้าที่งานกิจการนักเรียนขาดความรู้ความเข้าใจ และขาดประสบการณ์การปฏิบัติงานกิจการนักเรียนที่มีประสิทธิภาพ (อติศักดิ์ กำแพงคำ, 2561)

งานกิจการนักเรียนจึงเป็นอีกหนึ่งภาระงานที่สำคัญ ที่ใช้พัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง และเทคโนโลยีที่พัฒนาไปอย่างรวดเร็ว สถานศึกษาจึงมีบทบาทหน้าที่บริการจัดการดูแล และให้ความช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ มีการวางแผนการบริหารงานให้เป็นขั้นตอนชัดเจน เพื่อเก็บข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับผู้เรียนได้อย่าง ถูกต้องครบถ้วน รู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล เข้าใจ เข้าถึงและพัฒนาผู้เรียนตามความต้องการของแต่ละบุคคล พัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย ภาคภูมิใจในความเป็นไทย ส่งเสริมการจัดกิจกรรมในโรงเรียนให้เกิดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล ดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถปรับตัวให้ดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับสถานะของสังคมไทย และสังคมโลกที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2562)

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้บริหารบางส่วนยังขาดทักษะในการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ หรือการสื่อสารผ่านช่องทางดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ ขาดนโยบายหรือกลยุทธ์ที่ชัดเจนในการพัฒนางานกิจการนักเรียนให้สอดคล้องกับยุคดิจิทัล และขาดทักษะด้านการใช้ระบบหรือการสร้างนวัตกรรมเครื่องมือดิจิทัล เพื่อรองรับงานกิจการนักเรียน ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษารูปแบบการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อเป็นแนวทางการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการพัฒนาการบริหารงานกิจการนักเรียนได้อย่างมีคุณภาพทั้งกับนักเรียนและสถานศึกษา โดยยึดหลักการบริหารคุณภาพมาประยุกต์ใช้ในการบริหารกิจการนักเรียนในสถานศึกษา ให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ มีการนำเทคโนโลยีมาช่วยพัฒนาด้านธุรกิจมากขึ้น โดยเฉพาะสถานศึกษาในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทราที่เป็นจังหวัดที่อยู่ใกล้กรุงเทพมหานคร และมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรมมาก มีระบบเศรษฐกิจที่ดี มีแหล่งสถานประกอบการ และมีพืชผลทางเกษตรมาก รวมถึงมีสถานศึกษาทุกระดับและมีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี แต่สถานศึกษาส่วนใหญ่ใช้รูปแบบเดิม ไม่มีการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ในการบริหารจัดการของโรงเรียนให้สอดคล้องกับยุคดิจิทัล

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา
2. เพื่อสร้างรูปแบบการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา
3. เพื่อทดลองใช้และประเมินรูปแบบการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบและกิจกรรมของการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนศึกษาในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยศึกษาและวิเคราะห์เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศที่เกี่ยวกับการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลของโรงเรียน เพื่อนำมาสร้างเป็นแบบสอบถาม กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารที่มีความรู้ความสามารถทางด้านการบริหารการศึกษา จำนวน 9 คน ได้แก่ ผู้บริหารที่รับผิดชอบงานกิจการนักเรียนโรงเรียนกอนแก้วพิทยาคม โรงเรียนมัธยมสิริวัณวรี 3 ฉะเชิงเทรา โรงเรียนการท่ามาหาหินวัดโพธิ์เฉลิมรักษ์ (อนุสรณ์วันเด็กแห่งชาติ ปี 2537) โรงเรียนศรีวรการ โรงเรียนดัดดรุณี โรงเรียนบางปะกงบวรวิทยายน โรงเรียนผาณิตวิทยา โรงเรียนบางคล้าพิทยาคม และโรงเรียนแปลงยาวพิทยาคม โดยใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structure Interview) การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ด้านความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) การใช้ภาษา (Wording) โครงสร้างและรูปแบบของแบบสัมภาษณ์ (Structure & Format) เพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อรายการกับวัตถุประสงค์ (Index of The item-Objective Congruence: IOC) ใช้เกณฑ์ข้อที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.60 ขึ้นไป จึงจะถือว่ามีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน โดยใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) แบบสัมภาษณ์ที่ได้รับการปรับปรุงและเห็นชอบจากผู้เชี่ยวชาญและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์มาปรับปรุงแก้ไข และจัดพิมพ์ฉบับสมบูรณ์ การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยนำหนังสือขอความอนุเคราะห์ พร้อมแบบสัมภาษณ์ไปยังผู้ให้ข้อมูลด้วยตนเอง ผู้วิจัยนัดหมายเข้าพบกลุ่มผู้บริหารเพื่อขอสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว ใช้เวลาประมาณ 30 นาที วิเคราะห์โดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ระยะที่ 2 การสร้างรูปแบบการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา 1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารที่รับผิดชอบงานกิจการนักเรียน จำนวน 3 คน ได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง 2) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสัมภาษณ์ 3) การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการติดต่อประสานงานกับผู้เชี่ยวชาญ เพื่อขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูล โดยนำแบบสัมภาษณ์ไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้วยตนเอง และ 4) การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)

ระยะที่ 3 ทดลองใช้และประเมินคุณภาพของรูปแบบการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 20 คน โดยใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบประเมินคุณภาพรูปแบบการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้านความเหมาะสม (Suitability) ด้านความเป็นประโยชน์ (Utility) และด้านความเป็นไปได้ (Feasibility) เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการติดต่อประสานงานกับผู้ให้ข้อมูลเพื่อขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูล โดยนำแบบประเมินไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้วยตนเอง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา สามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. ผลการศึกษาองค์ประกอบและกิจกรรมของการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนศึกษาในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา ประกอบด้วย องค์ประกอบหลักในงานกิจการนักเรียน จำนวน 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 ด้านงานระเบียบ (งานสำมะโนนักเรียน งานรับและลงทะเบียนนักเรียน การแบ่งกลุ่มแบ่งชั้นเรียน) องค์ประกอบที่ 2 ด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน (งานกิจกรรมนักเรียน งานวินัยและความประพฤติ นักเรียน งานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน งานกิจกรรมเสริมหลักสูตร การปฐมนิเทศ การบริการสอนซ่อมเสริม) องค์ประกอบที่ 3 ด้านสวัสดิการและความปลอดภัย (งานบริการและสวัสดิการนักเรียน การจัดหาทุนการศึกษา การบริการเรื่องอาหารกลางวัน บริการสุขภาพอนามัย บริการหอพัก) และองค์ประกอบที่ 4 ด้านสัมพันธ์ชุมชน (งานแนะแนวอาชีพและการจัดหางาน งานโครงการพิเศษและการบริการชุมชน) สภาพปัญหา อุปสรรค และแนวทางการแก้ปัญหาการบริหารกิจการนักเรียน พบว่า มีปัญหาเรื่อง การบันทึกประวัตินักเรียนลงในระบบนักเรียนที่ข้อมูลมีความคลาดเคลื่อน ไม่ครบถ้วน และเปลี่ยนแปลงบ่อย ขาดผู้รับผิดชอบดูแลงานกิจการนักเรียน ผู้ปกครองไม่ทราบกฎระเบียบของโรงเรียน ขาดความร่วมมือจากผู้ปกครองและหน่วยงานภายนอก ควรใช้เทคโนโลยีมาช่วยในการจัดการ เช่น Google Classroom Line Application Zoom Meeting และ Facebook

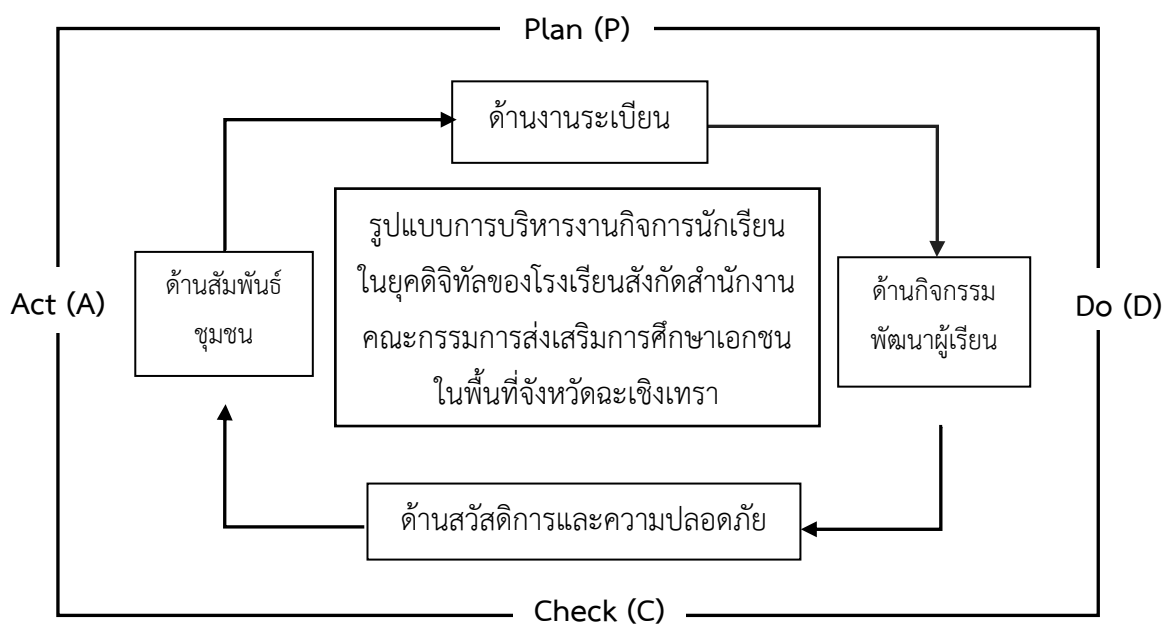
2. ผลการสร้างรูปแบบการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) องค์ประกอบด้านงานระเบียบ การบริหารด้านการวางแผน โดยใช้ ระบบ e-Registration หรือระบบจัดการนักเรียนผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล (เช่น SGS MIS) การปฏิบัติ โดยดำเนินการรับสมัครและลงทะเบียนออนไลน์ผ่านเว็บไซต์หรือแอป การตรวจสอบ โดยตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลในฐานข้อมูลกลาง (Data Center) และการปรับปรุง โดยปรับปรุงระบบระเบียบสู่ระบบที่ใช้เทคโนโลยีพื้นฐานผ่านอินเทอร์เน็ต Cloud-based system หรือพัฒนา Dashboard ติดตามจำนวนนักเรียนแบบ Real-time 2) องค์ประกอบด้านงานกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การบริหารด้านการวางแผน โดยการวางแผนกิจกรรมโดยใช้ Google Workspace / Microsoft Teams หรือออกแบบกิจกรรมผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ (เช่น Kahoot Canva EDU) การปฏิบัติโดยจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรผ่านระบบ e-Learning/LMS (Moodle, LearnOBEC) การตรวจสอบ โดยใช้แบบประเมินออนไลน์ เช่น Google Form/Microsoft Form การปรับปรุง โดยปรับกิจกรรมให้เหมาะกับพฤติกรรมผู้เรียนบนโลกดิจิทัลและสร้างฐานข้อมูลกิจกรรมย้อนหลังเพื่อการวางแผนรอบหน้า 3) องค์ประกอบด้านสวัสดิการนักเรียนและความปลอดภัย การบริหารด้านการวางแผน โดยวางแผนจัดสวัสดิการด้วยระบบบริหารจัดการทุน อาหาร สุขภาพแบบดิจิทัล การปฏิบัติโดยใช้แอปลงทะเบียนอาหารกลางวันผ่าน QR Code หรือการเก็บประวัติสุขภาพออนไลน์ การตรวจสอบโดยตรวจสอบปริมาณอาหารและคุณภาพผ่าน Dashboard และติดตามข้อมูลสุขภาพนักเรียนผ่านระบบฐานข้อมูล การปรับปรุง โดยปรับปรุงบริการให้เชื่อมโยงกับฐานข้อมูลนักเรียนและผู้ปกครอง และ 4) องค์ประกอบด้านสัมพันธ์ชุมชน การบริหารด้านการวางแผน โดยวางแผนจัดแนะแนว โครงการพิเศษผ่าน Webinar Zoom Facebook Live การปฏิบัติ โดยจัด

โครงการร่วมกับชุมชนผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ (เช่น LINE OA Google Meet) การตรวจสอบ โดยใช้แบบสอบถามออนไลน์เพื่อประเมินความพึงพอใจของชุมชน การปรับปรุง โดยพัฒนาเครือข่ายออนไลน์กับชุมชน เช่น Web Portal สำหรับการมีส่วนร่วม

3. ผลการทดลองใช้และประเมินรูปแบบการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า ครูมีทักษะและพฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารกิจการของนักเรียน อยู่ในระดับมาก และผลการประเมินรูปแบบ พบว่ารูปแบบมีความเหมาะสม ความเป็นประโยชน์ และความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมากที่สุด

จากผลการทดลองใช้และประเมินรูปแบบการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา ประกอบด้วย องค์ประกอบหลักในงานกิจการนักเรียน แบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ ด้านงานระเบียบ ด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ด้านสวัสดิการและความปลอดภัย และด้านสัมพันธ์ชุมชน โดยใช้หลักการบริหารแบบ PDCA มาใช้บริหารร่วมกับองค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน โดยใช้รูปแบบการบริหารแบบดั้งเดิม ผสมผสานกับนวัตกรรมดิจิทัลครอบคลุม การบริหารโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (ICT-Based Management) การบริหารแบบมีส่วนร่วมผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ และการบริหารแบบยืดหยุ่น (Flexible) ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 รูปแบบการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา

อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. ผลการศึกษาองค์ประกอบและกิจกรรมของการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนศึกษาในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา ประกอบด้วย องค์ประกอบหลักในงานกิจการนักเรียน จำนวน 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ ด้านงานระเบียบ ด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ด้านสวัสดิการและความปลอดภัย และด้านสัมพันธ์ชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ผดุงศักดิ์ ระภาณุสิทธิ และพิมลพรรณ เพชรสมบัติ ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารกิจการนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี พบว่า ขอบข่ายของการบริหารกิจการนักเรียน คือ 1) งานวางแผนกิจการนักเรียน 2) งานบริหารกิจการนักเรียน 3) งานส่งเสริมประชาธิปไตย 4) งานส่งเสริมพัฒนาวิสัย คุณธรรม จริยธรรม 5) งานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และ 6) งานติดตามประเมินผล ในส่วนที่แตกต่างกัน คือ ขอบข่ายงานกิจการนักเรียนนี้มีงานส่งเสริมประชาธิปไตย และงานติดตามประเมินผล เป็นงานที่มีขอบข่ายกว้างกว่า (ผดุงศักดิ์ ระภาณุสิทธิ และพิมลพรรณ เพชรสมบัติ, 2566)

2. ผลการสร้างรูปแบบการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า การบริหารงานกิจการนักเรียน จำเป็นต้องปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ทางด้านเทคโนโลยีและความต้องการของสังคม โดยใช้รูปแบบ การบริหารแบบดั้งเดิม ผสมผสานกับนวัตกรรมดิจิทัลครอบคลุม การบริหารโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (ICT-Based Management) การบริหารแบบมีส่วนร่วมผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ และการบริหารแบบยืดหยุ่น (Flexible) ในภารกิจทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านงานระเบียบ ด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ด้านสวัสดิการและความปลอดภัย และด้านสัมพันธ์ชุมชน โดยใช้หลักการบริหารที่นิยมใช้กันมากและประสบความสำเร็จ คือ การบริหารแบบครบวงจรของเดมมิ่ง (PDCA) มาบริหารร่วมกับภารกิจทั้ง 4 ด้าน สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรียา สายสว่าง ที่ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาแนวทางการบริหารกิจการนักเรียนตามวงจรคุณภาพ เดมมิ่ง (PDCA) สู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาพสินธุ์ พบว่า การพัฒนาแนวทางการบริหารกิจการนักเรียนตามวงจรคุณภาพ เดมมิ่ง (PDCA) สู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาพสินธุ์ มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในระดับมากที่สุด สามารถนำไปใช้ได้ (วรียา สายสว่าง, 2566) สอดคล้องกับงานวิจัยของ ยุทธนา เลิศคลัง ทำการวิจัยเรื่อง การบริหารกิจการนักเรียนของโรงเรียนคุรุราษฎร์รังสฤษดิ์สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการบริหารงาน ในด้านการวางแผน และด้านการติดตามประเมินผล สอดคล้องกับรูปแบบการบริหารแบบ PDCA (ยุทธนา เลิศคลัง, 2565)

3. ผลการทดลองใช้และประเมินรูปแบบการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า ครูมีทักษะและพฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารกิจการของนักเรียน อยู่ในระดับมาก และผลการประเมินรูปแบบ พบว่า รูปแบบมีความเหมาะสม ความเป็นประโยชน์ และความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะการทดลองรูปแบบนี้สามารถเข้าถึงได้เฉพาะผู้ปกครองนักเรียนที่มีความสามารถในการใช้อุปกรณ์สื่อสารทาง

ออนไลน์ได้ ซึ่งในด้านการปฏิบัติจริงทางโรงเรียนอาจต้องมีคู่มือแนะนำให้ผู้ปกครองได้เรียนรู้และทดลองใช้งาน เพื่อเสริมสร้างช่องทางให้นักเรียนได้มีโอกาสเรียนรู้และพัฒนามากยิ่งขึ้น รวมถึงการสนับสนุนทางงบประมาณ จากทางโรงเรียนเนื่องจากการใช้ระบบดิจิทัล และระบบออนไลน์เข้ามาใช้อาจมีค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับอุปกรณ์ อิเล็กทรอนิกส์ที่สูง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Santiago, M. ได้ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ของรูปแบบการเรียนรู้ และความสัมพันธ์กันของผู้บริหารงานวิชาการและผู้บริหารงานกิจการนักเรียน พบว่า ผู้บริหารงานวิชาการและผู้บริหารงานกิจการนักเรียนมีส่วนช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้ตามเป้าหมาย แต่ปัญหาของการทำงานร่วมกัน ก็คือ การขาดนวัตกรรมองค์กร ความร่วมมือประสานงานกันในการตัดสินใจหรือการวางนโยบายต่าง ๆ ซึ่งอาจ ส่งผลเสียต่อการพัฒนานักเรียน ดังนั้น ในการปฏิบัติงานทั้งสองฝ่ายจึงควรร่วมมือกันปฏิบัติงานอย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียน (Santiago, M., 2010)

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา สรุปได้ว่า การศึกษาองค์ประกอบการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัล พบว่า ปัญหาการบันทึกประวัตินักเรียนลงในระบบนักเรียนข้อมูลมีความคลาดเคลื่อน ไม่ครบถ้วน และเปลี่ยนแปลงบ่อย ขาดผู้รับผิดชอบดูแลงานกิจการนักเรียน ขาดความร่วมมือจากผู้ปกครอง และหน่วยงานภายนอก และขาดการนำเทคโนโลยีมาช่วยในการบริหารจัดการ 2) รูปแบบการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัล ประกอบด้วย องค์ประกอบหลัก 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ด้านงานระเบียบ 2) ด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 3) ด้านสวัสดิการและความปลอดภัย และ 4) ด้านสัมพันธ์ชุมชน ซึ่งแต่ละองค์ประกอบมีการขับเคลื่อนการบริหารงาน ประกอบด้วย การวางแผน ลงมือปฏิบัติ ตรวจสอบ และปรับปรุง และ 3) ผลการทดลองใช้รูปแบบ พบว่า ครูมีทักษะและพฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารกิจการของนักเรียน อยู่ในระดับมาก และผลการประเมินรูปแบบ พบว่า รูปแบบมีความเหมาะสม ความเป็นประโยชน์ และความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมากที่สุด จึงมีข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ในการนำรูปแบบการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา ไปประยุกต์ใช้สถานศึกษาควรส่งเสริมให้ผู้มีส่วนได้เสียทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องด้วยวิธีที่หลากหลาย เหมาะสมกับบริบทและความต้องการของสถานศึกษา และสถานศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ควรนำองค์ประกอบด้านงานระเบียบ ด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ด้านสวัสดิการและความปลอดภัย และด้านสัมพันธ์ชุมชน ไปประยุกต์ใช้ในการบริหารงานกิจการนักเรียน และผู้บริหารสถานศึกษาควรนำองค์ประกอบของการบริหารงานกิจการนักเรียนของโรงเรียน ทั้ง 4 องค์ประกอบ ไปประยุกต์ใช้ในกระบวนการบริหารจัดการในโรงเรียน เพื่อจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา และควรศึกษากลยุทธ์ในการบริหารงานกิจการนักเรียนเพื่อเป็นข้อมูล สนับสนุนการพัฒนาคุณลักษณะนักเรียนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทราและโรงเรียนอื่น ๆ

เอกสารอ้างอิง

- ผดุงศักดิ์ ระภาณุสิทธิ และพิมลพรรณ เพชรสมบัติ. (2566). แนวทางการบริหารงานกิจการนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี. วารสารการบริหารจัดการและนวัตกรรมท้องถิ่น, 5(4), 39-56.
- ยุทธนา เลิศคลัง. (2565). การบริหารกิจการนักเรียนของโรงเรียนคุรุราษฎร์รังสฤษดิ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วริยา สายสว่าง. (2566). การพัฒนาแนวทางการบริหารกิจการนักเรียนตามวงจรคุณภาพเดมมิ่ง (PDCA) สู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กาฬสินธุ์. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สถาพร สังข์ขาวสุทธิรักษ์. (2560). แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูและบุคลากรในโรงเรียน สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี. ใน สารนิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารสถานศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2562). มาตรฐานการปฏิบัติงานโรงเรียนมัธยมศึกษา พ.ศ. 2560 (ปรับปรุง พ.ศ. 2562). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- อดิศักดิ์ กำแพงคำ. (2561). การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการงานกิจการนักเรียน โรงเรียนสนธิราษฎร์วิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 22. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- อรสา ทรงศรี. (2558). รูปแบบการบริหารกิจการนักเรียนแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ.
- Santiago, M. (2010). "The Relationship between Mental Models and Learning and Collaboration among Academic and Student Affairs Deans in Puerto Rican Undergraduate Programs". In ProQuest LLC, Doctor of Philosophy Dissertation in Education. Walden University.

ความต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยการปฏิบัติตามหลักเกษตรผสมผสาน ของเกษตรกรบ้านนาสะอึ่ง อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์*

THE DESIRE TO IMPROVE QUALITY OF LIFE THROUGH INTEGRATED FARMING PRACTICES AMONG FARMERS IN BAN NA SAO UNG VILLAGE, LOM KAO DISTRICT, PHETCHABUN PROVINCE

ทศพล รวมฉิมพลี¹, อรวรรณ คำดี², วริยา ด่อนศรี², นฤพนธ์ น้อยประสาร², เมตตา เร่งชวนขวย^{3*}

Tossapone Ruamchimplee¹, Orawan Kumdee², Wariya Donsri², Naruephon Noiprasan², Metta Rengkounkway^{3*}

¹คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์ ฉะเชิงเทรา ประเทศไทย

¹Faculty of Science and Technology, Rajabhat Rajanagarindra University, Chachoengsao, Thailand

²ศูนย์วิจัยและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

²Agricultural Research and Technology Transfer Center, Faculty of Agriculture, Kasetsart University, Bangkok, Thailand

³ภาควิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

³Department of Agricultural Extension and Communication, Faculty of Agriculture, Kasetsart University, Bangkok, Thailand

*Corresponding author E-mail: metta.c@ku.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลของเกษตรกร 2) ศึกษาคุณภาพชีวิตของเกษตรกร และ 3) ศึกษาการได้รับความรู้และความต้องการในการปฏิบัติตามหลักเกษตรผสมผสานของเกษตรกรบ้านนาสะอึ่ง อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นการศึกษาวิจัยแบบผสมผสาน โดยการวิจัยเชิงปริมาณเก็บข้อมูลด้วยแบบ สัมภาษณ์จากเกษตรกร จำนวน 228 คน วิเคราะห์ข้อมูลค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 12 คน ซึ่งเป็นผู้นำชุมชนและมีบทบาท ทางสังคม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย (ร้อยละ 59.2) อายุเฉลี่ย 48 ปี ส่วนใหญ่จบชั้นประถมศึกษา (ร้อยละ 36.8) และมีสถานภาพสมรส (ร้อยละ 88.2) คุณภาพชีวิต โดยรวมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 1.41$) โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ การทำงาน การศึกษา และสุขภาพ ส่วนด้าน ความสัมพันธ์ทางสังคมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.05$) เกษตรกรมีความรู้เรื่องเกษตรผสมผสานในระดับน้อย ($\bar{X} = 1.25$) และมีการปฏิบัติในระดับต่ำ โดยเฉพาะการใช้ปุ๋ยอินทรีย์และการจัดการศัตรูพืชด้วยสารชีวภาพ อย่างไรก็ตาม เกษตรกรมีความต้องการเรียนรู้สูง โดยเฉพาะการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ (ร้อยละ 97.4) และการใช้สารชีวภาพ กำจัดศัตรูพืช (ร้อยละ 96.9) โดยต้องการเรียนรู้ผ่านสื่อบุคคลและสิ่งพิมพ์ ผลการวิจัยเชิงคุณภาพยืนยันว่า คุณภาพชีวิตโดยรวมยังอยู่ในระดับต่ำจากข้อจำกัดด้านการศึกษา และด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา และการสื่อสาร แต่ชุมชนมีทุนทางสังคมเข้มแข็ง ข้อเสนอแนะ คือ ควรบูรณาการการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และ

การเรียนรู้ โดยใช้ทุนทางสังคมเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้เชิงปฏิบัติและสร้างเกษตรกรต้นแบบ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ความต้องการ, การพัฒนาคุณภาพชีวิต, การปฏิบัติตามหลักเกษตรผสมผสาน, เกษตรกร

Abstract

This research aimed to 1) Study the personal factors of farmers, 2) Examine their quality of life, and 3) Investigate their knowledge and learning needs regarding the practice of integrated farming among farmers in Ban Na Sao Ung, Lom Kao District, Phetchabun Province. A mixed-methods approach was employed. Quantitative data were collected using structured interviews with 228 farmers and analyzed using frequency, percentage, mean, and standard deviation. Qualitative data were obtained through in-depth interviews with 12 key informants who were community leaders and socially influential individuals, and analyzed using content analysis. The findings revealed that most farmers were male (59.2%), with an average age of 48 years, primary education level (36.8%), and married status (88.2%). Overall, the farmers' quality of life was at a low level ($\bar{X}$ = 1.41), particularly in economic, occupational, educational, and health aspects, while the social relationship dimension was at a moderate level ($\bar{X}$ = 2.05). Farmers demonstrated a low level of knowledge on integrated farming ($\bar{X}$ = 1.25) and limited practice, especially in the use of organic fertilizers and biological pest management. However, their learning needs were high, particularly in organic fertilizer production (97.4%) and the use of biological pest control agents (96.9%), with a preference for interpersonal and printed media as learning channels. Qualitative findings confirmed that the overall quality of life remained low due to limitations in education and infrastructure such as electricity, water supply, and communication systems. Nonetheless, the community exhibited strong social capital. It is recommended that economic, social, and learning development be integrated by leveraging social capital as a key mechanism to promote practical learning and create model farmers, thereby enhancing quality of life and fostering sustainable community development.

Keywords: Desire, Quality of Life, Integrated Farming, Farmers

บทนำ

ประเทศไทยมีฐานรากทางเศรษฐกิจและสังคมที่สำคัญ คือ ภาคเกษตรกรรม ซึ่งมีความหลากหลายทางชีวภาพและทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ เกษตรกรได้สืบทอดและพัฒนาภูมิปัญญาดั้งเดิมในการผลิตจนกลายเป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญสู่ความมั่นคงทางอาหาร และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน รัฐบาลไทยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยมี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ตามที่ระบุในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 ควบคู่กับการน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ

และสังคมแห่งชาติ, 2566) ปรัชญานี้เน้นความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันที่ดี โดยใช้ความรู้และคุณธรรม เป็นแนวทางสำคัญในการดำรงอยู่อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแส โลกาภิวัตน์ นอกจากนี้ แนวคิดดังกล่าวยัง สอดคล้องกับ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ของสหประชาชาติ โดยเฉพาะเป้าหมายที่ 1, 2 และ 8 (องค์การ สหประชาชาติประจำประเทศไทย, 2558) เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่มั่นคงและยั่งยืน

แม้ว่าภาคเกษตรกรรมไทยจะมีความสำคัญ แต่ยังคงเผชิญกับข้อจำกัดเชิงโครงสร้างหลายประการ เช่น ความผันผวนของราคาผลผลิต ต้นทุนการผลิตที่สูง ปัญหาหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร และการขาดอำนาจ ต่อรองในตลาด ซึ่งปัญหาเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อรายได้และคุณภาพชีวิตในมิติต่างๆ ของเกษตรกรรายย่อย (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2568) เกษตรแบบผสมผสาน จึงได้รับการยอมรับว่าเป็น กลยุทธ์สำคัญ ที่มี ศักยภาพในการแก้ไขปัญหาและสร้างความยั่งยืนในภาคการเกษตร ระบบการผลิตนี้บูรณาการการปลูกพืชรวมทั้ง การเลี้ยงสัตว์หลายชนิดในพื้นที่เดียวกัน โดยอาศัยหลักการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างกิจกรรมการผลิตเพื่อใช้ทรัพยากร ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและครบวงจร (สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร, 2562) มีงานวิจัยที่ยืนยันการประยุกต์ใช้ เกษตรผสมผสานจนสามารถนำไปสู่ผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตเกษตรกร จากผู้ผลิต รายย่อยที่พึ่งพารายนอก สู่การพึ่งตนเองอย่างมั่นคง มีรายได้สม่ำเสมอ ครอบครัวยุติความทุกข์ และเป็นต้นแบบชุมชน เศรษฐกิจพอเพียงที่ยั่งยืน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม อีกทั้งยังเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพ สร้างรายได้หมุนเวียน ลดความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ และพัฒนาชุมชนสู่ศูนย์เรียนรู้เกษตรยั่งยืน เพื่อความมั่นคง ทางอาหาร การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิตที่ดีตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (นิมิตร จันทร์คุ้ม, 2565); (ฤทธิ์รงค์ ศรีสุข, 2568); (สมาพร เรื่องสังข์, 2567)

ในบริบทของจังหวัดเพชรบูรณ์ ภาคเกษตรกรรมมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง โดยมีสัดส่วนพื้นที่เกษตรมากกว่า ร้อยละ 50 ของพื้นที่จังหวัด และมีประชากรในภาคเกษตรจำนวนมาก (สำนักงานเกษตรจังหวัดเพชรบูรณ์, 2563) อย่างไรก็ตาม เกษตรกรยังคงเผชิญกับปัญหาต่างๆ เช่น รายได้ไม่เพียงพอจากราคาผลผลิตที่ตกต่ำ หนี้สินครัวเรือน และการเข้าถึงทรัพยากรที่จำกัด (สุพิชชา โชติกำจร และฐากร อนุสรณ์พาณิชย์กุล, 2562) พื้นที่บ้านนาสะอั่ง อำเภอ หล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการเกษตร แต่เกษตรกรส่วนใหญ่ยังคงพึ่งพาการปลูกพืช เชิงเดี่ยว ทำให้มีรายได้ไม่แน่นอน และประสบปัญหานี้สินครัวเรือน เกษตรกรในพื้นที่เคยปลูกพืชหลักเพียง ไม่กี่ชนิด เช่น ข้าวและข้าวโพด ซึ่งมีความเสี่ยงสูงจากความผันผวนของราคาตลาด แต่ปัจจุบันเริ่มมีการปรับเปลี่ยน จากการเกษตรเชิงเดี่ยวไปสู่การจัดการพื้นที่แบบผสมผสานมากขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มที่ได้รับแรงบันดาลใจจาก หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อย่างไรก็ตาม การปรับตัวนี้ยังไม่แพร่หลายและเป็นระบบ เกษตรกรในพื้นที่ยังคง ระบุความต้องการในการแก้ไขปัญหาคุณภาพชีวิตที่ครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐกิจ การศึกษา สุขภาพ และความมั่นคง ทางสังคม (สำนักงานจังหวัดเพชรบูรณ์, 2566) ซึ่งการยกระดับเศรษฐกิจท้องถิ่นผ่านการเพิ่มมูลค่าผลผลิตเกษตร การอนุรักษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน จึงเป็นสิ่งที่จำเป็น

ปัญหาและความสำคัญดังกล่าวนำไปสู่การศึกษาความต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยการปฏิบัติตามหลัก เกษตรผสมผสานของเกษตรกรบ้านนาสะอั่ง อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาแนวทาง ส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักเกษตรผสมผสานที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ และเป็นข้อมูลให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้นำไปใช้ประโยชน์ในการส่งเสริมและพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป ผลการวิจัยจะเป็นข้อมูลเชิงวิชาการและเชิงนโยบาย

เพื่อสนับสนุนการยกระดับคุณภาพชีวิตเกษตรกร การเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ยกระดับเศรษฐกิจท้องถิ่นสู่ความยั่งยืนหรือเศรษฐกิจฐานรากผ่านการเพิ่มมูลค่าผลผลิตเกษตร รวมทั้งการสร้าง ความมั่นคงด้านอาหารที่สามารถเป็นแนวทางในการพัฒนาและการจัดการเกษตรที่ยั่งยืนในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคล ของเกษตรกรบ้านนาสะอึ่ง อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์
2. เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิต ของเกษตรกรบ้านนาสะอึ่ง อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์
3. เพื่อศึกษาการได้รับความรู้และความต้องการในการปฏิบัติตามหลักเกษตรผสมผสาน ของเกษตรกร บ้านนาสะอึ่ง อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีรูปแบบการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) ทั้งเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ 1) การวิจัยเชิง ปริมาณ ประชากรผู้ให้ข้อมูล คือ เกษตรกรบ้านนาสะอึ่ง อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 557 ครัวเรือน (สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง, 2568) และทำการกำหนดขนาดตัวอย่าง โดยใช้สูตรคำนวณของ (Krejcie, R. V. & Morgan, D. W., 1970) ที่ระดับความเชื่อมั่น ร้อยละ 95 ยอมให้เกิดความคลาดเคลื่อนที่ระดับ 0.05 ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 228 ครัวเรือน 2) การวิจัยเชิงคุณภาพ คัดเลือกผู้ที่มีคุณสมบัติเป็นผู้นำชุมชนหรือ ผู้มีบทบาททางสังคม มีประสบการณ์ในการทำงานเข้าใจบริบทของชุมชน เป็นที่เคารพนับถือและได้รับความเชื่อถือ ไว้วางใจจากคนในชุมชนเป็นอย่างดี ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน 1 คน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 2 คน อดีตผู้ใหญ่บ้าน 1 คน เจ้าพนักงาน สาธารณสุข 1 คน เจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 คน เกษตรกรผู้นำ 2 คน เจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาราชภัฏพื้นที่สูง จังหวัดเพชรบูรณ์ 2 คน และนักวิชาการเกษตร สถานีวิจัยเพชรบูรณ์ คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2 คน รวมจำนวน 12 คน โดยเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเชิงปริมาณ: เครื่องมือการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ครัวเรือน โดยผู้วิจัยเก็บข้อมูลผ่านการสนทนา โดยตรงกับกลุ่มตัวอย่างโดยใช้แบบสัมภาษณ์ชนิดมีคำถามที่มีโครงสร้าง (Structured Interview) แบ่งเป็น 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของเกษตรกร ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพการสมรส จำนวน สมาชิกในครัวเรือน และการประกอบอาชีพ ตอนที่ 2 คุณภาพชีวิตของเกษตรกร และตอนที่ 3 การได้รับความรู้ และความต้องการส่งเสริมในการปฏิบัติตามหลักเกษตรผสมผสาน

การวิจัยเชิงคุณภาพ: เครื่องมือการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นการสนทนาแบบมีโครงสร้างระหว่าง ผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูล เพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงลึก (In-depth Data) หรือข้อมูลเชิงคุณภาพใน 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ มุมมองด้านระดับคุณภาพชีวิต มุมมองด้านความรู้และการปฏิบัติตามหลักเกษตรผสมผสาน และมุมมอง สภาพปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาการทำการเกษตร ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม ของเกษตรกรบ้านนาสะอึ่ง

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ดังนี้ 1) การทดสอบความเที่ยงตรง นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างเสร็จแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญด้านการศึกษาด้านคุณภาพชีวิตและหลักการเกษตรผสมผสาน พิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) แล้วนำผลการพิจารณาไปทำการวิเคราะห์หาความเที่ยงตรง โดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) ที่พัฒนาโดย (Rovinelli, R. J. & Hambleton, R. K., 1977) ได้ผลการวิเคราะห์ค่า IOC ทุกข้อคำถามมีค่ามากกว่า 0.67 และมีค่าเฉลี่ยรวม 0.96 มีความเที่ยงตรงอยู่ในเกณฑ์ที่ใช้ได้ (ค่าตั้งแต่ 0.50-1.00) 2) การทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) โดยผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นและปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ไปทำการทดลองใช้ (Try out) กับเกษตรกรบ้านทับเบิก ตำบลวังบาล อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งเป็นประชากรที่มีลักษณะใกล้เคียงกับประชากรบ้านนาสะอูง จำนวน 30 ราย และวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้วิธีหาค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้เท่ากับ 0.91 อยู่ในเกณฑ์ค่าความน่าเชื่อถือสูงมาก (มีค่ามากกว่า 0.90) และนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างจริงต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสัมภาษณ์ครัวเรือนและแบบสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกร บ้านนาสะอูง อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ ในปี พ.ศ. 2568 โดยมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้ 1) จัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์เข้าพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลวิจัย 2) ประสานผู้นำชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อนัดหมายวันเก็บข้อมูล 3) ประชุมคณะทำงานวิจัยเพื่อเตรียมความพร้อมในการลงพื้นที่และทบทวนทำความเข้าใจประเด็นคำถาม 4) ลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณด้วยแบบสัมภาษณ์ครัวเรือน และข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงลึก 5) นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ จัดหมวดหมู่ ลงรหัสและนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ประกอบด้วยข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคม ข้อมูลคุณภาพชีวิต และการได้รับความรู้และความต้องการในการปฏิบัติตามหลักเกษตรผสมผสาน ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยแบ่งเกณฑ์ตามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ใช้เกณฑ์การให้คะแนน 3 ระดับ แปลความหมายของข้อมูลเป็นมาตราส่วนประมาณค่ากำหนดเกณฑ์การแปลค่าคะแนน โดยใช้การแบ่งช่วงขั้นเท่ากัน (Class Interval) สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เมื่อรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกแล้วนำมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ผ่านการตีความและให้ความหมายแก่ข้อมูลและจัดหมวดหมู่ตามประเด็นคำถาม ประกอบบริบทและประมวลผลเข้าด้วยกัน รวมทั้งใช้แนวคิดจากเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสนับสนุนเพื่อให้เห็นภาพรวม นำเสนอข้อมูลในลักษณะการบรรยายเชิงพรรณนา

การศึกษานี้ได้รับอนุมัติจริยธรรมการวิจัยจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยรังสิต เอกสารรับรองเลขที่ COA.No.RUSERB2025-037 โดยมีระยะเวลาการรับรอง ตั้งแต่วันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2568 ถึงวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2569

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาปัจจัยส่วนบุคคล ของเกษตรกรบ้านนาสะอึ่ง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดเพชรบูรณ์

จากการศึกษาปัจจัยส่วนบุคคล ของเกษตรกรบ้านนาสะอึ่ง อ.ลำนะเกา จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์ครัวเรือน พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 135 คน คิดเป็นร้อยละ 59.2 และเป็นเพศหญิง จำนวน 93 คน คิดเป็นร้อยละ 40.8 ช่วงอายุของเกษตรกรมากที่สุด มีอายุระหว่าง 31 - 40 ปี จำนวน 66 คน คิดเป็นร้อยละ 28.9 รองลงมา มีอายุ 41 - 50 ปี จำนวน 54 ราย คิดเป็นร้อยละ 23.7 และมีอายุ 51 - 60 ปี จำนวน 50 ราย คิดเป็นร้อยละ 21.9 ตามลำดับ โดยเกษตรกรมีอายุมากที่สุด 78 ปี มีอายุน้อยที่สุด 20 ปี และมีอายุเฉลี่ย 48.14 ปี ระดับการศึกษา พบว่า เกษตรกรจบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษามากที่สุด จำนวน 84 คน คิดเป็นร้อยละ 36.8 รองลงมา คือ ไม่ได้ศึกษา จำนวน 71 คน คิดเป็นร้อยละ 31.1 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 53 คน คิดเป็นร้อยละ 23.2 และจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 8.8 เกษตรกรมีสถานภาพสมรสมากที่สุด จำนวน 201 คน คิดเป็นร้อยละ 88.2 รองลงมา มีสถานภาพหม้าย จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 7.9 สถานภาพโสด จำนวน 5 ราย คิดเป็นร้อยละ 2.2 และสถานภาพหย่าร้าง 4 คน คิดเป็นร้อยละ 1.8 เกษตรกรมีสมาชิกในครัวเรือน 4-6 คน มากที่สุด จำนวน 164 คน คิดเป็นร้อยละ 71.9 รองลงมา มีสมาชิกในครัวเรือน 1 - 3 คน จำนวน 47 คน คิดเป็นร้อยละ 20.6 และมีสมาชิกในครัวเรือน 7 - 9 คน จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5 โดยเกษตรกรมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมากที่สุด 8 คน มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนน้อยที่สุด 1 คน และมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 5 คน การประกอบอาชีพ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการประกอบอาชีพการเกษตรมากที่สุด จำนวน 203 คน คิดเป็นร้อยละ 89 รองลงมา คือ ประกอบอาชีพรับจ้าง จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 4.8 มีสถานะว่างงาน จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 3.9 และแม่บ้าน จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 2.2

2. ผลการศึกษาคูณภาพชีวิต ของเกษตรกรบ้านนาสะอึ่ง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดเพชรบูรณ์

2.1 จากการศึกษาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรบ้านนาสะอึ่ง อ.ลำนะเกา จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์ครัวเรือน ซึ่งมีเนื้อหาครอบคลุมคุณภาพชีวิต ทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ด้านการพัฒนาตนเอง ด้านการทำงาน ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา และด้านสุขภาพ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ ได้ผลดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกร รวมทุกด้าน (n = 228)

คุณภาพชีวิตของเกษตรกร	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	S.D.	ระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกร
1. ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม	2.05	0.72	ปานกลาง
2. ด้านการพัฒนาตนเอง	1.20	0.40	น้อย
3. ด้านการทำงาน	1.22	0.41	น้อย
4. ด้านเศรษฐกิจ	1.23	0.45	น้อย
5. ด้านการศึกษา	1.19	0.39	น้อย
6. ด้านสุขภาพ	1.57	0.57	น้อย
รวมทุกด้าน	1.41	0.13	น้อย

จากผลในตารางที่ 1 พบว่า เกษตรกรมีระดับคุณภาพชีวิตรวมทุกด้านอยู่ในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย $(\bar{X}) = 1.41$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านปรากฏว่าเกษตรกรมีคุณภาพชีวิตด้านความสัมพันธ์ทางสังคมในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย $(\bar{X}) = 2.05$) และคุณภาพชีวิตด้านการพัฒนาตนเอง ด้านการทำงาน ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา และด้านสุขภาพมีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย $(\bar{X}) = 1.20, 1.22, 1.23, 1.19$ และ 1.57 ตามลำดับ)

2.2 ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ จากการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 12 คน ซึ่งเป็นผู้นำชุมชนและผู้มีบทบาทสำคัญทางสังคม ข้อมูลที่ได้ถูกนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและสามารถสรุปประเด็นสำคัญ เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของเกษตรกร โดยแยกเป็นคุณภาพชีวิต 6 ด้าน ได้แก่

2.2.1 คุณภาพชีวิตด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นว่า ชุมชนยังคงมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น สมาชิกในชุมชนมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง รวมถึงมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนเป็นอย่างดี เช่น “ผมคิดว่าชุมชนเรายังคงเหนียวแน่นดีครับ ทุกคนช่วยเหลือกันเวลาเกิดปัญหา เช่น การทำไร่ ทำสวน หรือแม้แต่เวลามีงานประเพณี ทุกคนก็ร่วมแรงร่วมใจทำให้ความสัมพันธ์ยังแน่นแฟ้น” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1) และ “ชุมชนเรามีความสัมพันธ์ที่ดีครับ สมาชิกให้ความร่วมมือกับโครงการต่าง ๆ และมีความเชื่อมั่นในผู้นำชุมชน สิ่งนี้ทำให้การทำงานพัฒนาเป็นไปได้ง่ายขึ้น” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9)

2.2.2 คุณภาพชีวิตด้านการพัฒนาตัวเอง ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นว่า ยังมีข้อจำกัดในการพัฒนาตนเอง เนื่องจากการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและความรู้ใหม่ ๆ ยังมีอุปสรรคจากปัญหาสัญญาณโทรศัพท์และอินเทอร์เน็ตที่ไม่ครอบคลุม รวมถึงการเดินทางไปอบรมหรือเข้าร่วมโครงการส่งเสริมจากหน่วยงานรัฐยังทำได้ยากเนื่องจากหมู่บ้านอยู่ห่างไกลและเส้นทางคดเคี้ยว เกษตรกรยังคงพัฒนาตนเองผ่านการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้กันเองภายในชุมชน เช่น “เราอยากเรียนรู้เทคนิคใหม่ ๆ แต่การไปเข้าอบรมข้างนอกหรือหาข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตยังลำบาก บางครั้งก็ต้องเรียนรู้จากการลงมือทำเองและถามเพื่อนบ้านที่มีประสบการณ์” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7)

2.2.3 คุณภาพชีวิตด้านการทำงาน ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ระบุว่า เกษตรกรในบ้านนาสะอั่งยังคงพึ่งพาการเกษตรเป็นอาชีพหลัก ปัญหาอุปสรรคส่วนใหญ่ คือ ความไม่แน่นอนของสภาพอากาศ ปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการเพาะปลูก ราคาผลผลิตที่ไม่แน่นอน รวมทั้งข้อจำกัดของเครื่องมือและเทคโนโลยีการเกษตรที่ทันสมัย เช่น “ชาวบ้านพึ่งพาเกษตรเป็นหลัก แต่เผชิญปัญหาสภาพอากาศไม่แน่นอน น้ำไม่เพียงพอ และราคาผลผลิตผันผวน ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อความมั่นคงทางอาชีพ” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9) และ “เครื่องมือและเทคโนโลยีการเกษตรสมัยใหม่พวกเราเข้าไม่ถึงครับ ชาวบ้านบางส่วนยังใช้วิธีเกษตรแบบดั้งเดิม ซึ่งบางครั้งทำให้ผลผลิตลดลงหรือเสียเวลา” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3)

2.2.4 คุณภาพชีวิตด้านเศรษฐกิจ ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ระดับเศรษฐกิจของชุมชนยังคงอยู่ในระดับต่ำ เนื่องจากชุมชนตั้งอยู่ห่างไกล ทำให้มีข้อจำกัดในการจำหน่ายผลผลิตและเข้าถึงแหล่งรายได้ใหม่ ๆ รายได้ส่วนใหญ่จึงมาจากการทำเกษตรที่มีเพียงเล็กน้อยและไม่สม่ำเสมอ อีกทั้งยังมีต้นทุนการขนส่งสูงจากการเดินทางที่ไกลและเส้นทางคดเคี้ยว คราวเรือนเกษตรกรมีปัญหานี้ส่งผลให้ไม่มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ เช่น “ต้นทุนการขนส่งสูงมากครับ เพราะเส้นทางคดเคี้ยวและห่างไกล ทำให้รายได้ลดลง และบางคราวเรือนมีปัญหาหนี้สินตามมา” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2)

2.2.5 คุณภาพชีวิตด้านการศึกษา ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่า การเข้าถึงการศึกษาในชุมชนยังมีข้อจำกัด โดยเฉพาะระดับการศึกษาที่สูงขึ้น เนื่องจากเยาวชนต้องเดินทางออกจากหมู่บ้านไปเรียนในตัวอำเภอหรือจังหวัด ซึ่งสร้างภาระทั้งด้านเวลาและค่าใช้จ่าย เช่น “เยาวชนหลายคนต้องออกจากหมู่บ้านเพื่อเรียนต่อการจัดการเรื่องเดินทางและค่าใช้จ่ายเป็นปัญหาใหญ่สำหรับครอบครัว” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10)

2.2.6 คุณภาพชีวิตด้านสุขภาพ ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ยังคงเป็นปัญหาเนื่องจากชุมชนอยู่ห่างไกล มีข้อจำกัดในการเข้าถึงบริการทางการแพทย์ การเดินทางไปโรงพยาบาลหรือสถานพยาบาลใช้เวลานาน บางครั้งต้องพึ่งพาสมุนไพรพื้นบ้านหรือการดูแลตนเองในครอบครัว อีกทั้งการทำงานเกษตรกรรมที่ใช้แรงงานหนัก ส่งผลต่อสุขภาพโดยรวมของเกษตรกร เช่น “แม้จะมีความรู้เรื่องสุขภาพ แต่การเข้าถึงบริการทางการแพทย์ยังจำกัด ความเสี่ยงด้านสุขภาพของชาวบ้านจึงสูง โดยเฉพาะผู้ที่ทำงานหนักในไร่สวน” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5) และ “การเดินทางไปสถานพยาบาลใช้เวลานาน และค่าใช้จ่ายก็สูง บางคนจึงเลือกใช้สมุนไพรหรือวิธีการรักษาแบบดั้งเดิม” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2)

3. ผลการศึกษาระดับความรู้ และระดับการปฏิบัติตามหลักเกษตรผสมผสาน ของเกษตรกรบ้านนาสะอูง อำเภอห่มเกล้า จังหวัดเพชรบูรณ์

3.1 ระดับความรู้ และระดับการปฏิบัติตามหลักเกษตรผสมผสาน โดยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์ครัวเรือน เพื่อประเมินระดับความรู้และระดับการปฏิบัติตามหลักเกษตรผสมผสานของเกษตรกรบ้านนาสะอูง อำเภอห่มเกล้า จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยมีหลักการเกษตรผสมผสานทั้งหมด 15 ข้อ และทำการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติได้ผลดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ระดับความรู้และระดับการปฏิบัติตามหลักการเกษตรผสมผสาน

หลักการเกษตรผสมผสาน	ระดับความรู้			ระดับการปฏิบัติ		
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	S.D.	แปลผล	ไม่เคยปฏิบัติ	เคยปฏิบัติแต่เล็กน้อยแล้ว	เคยปฏิบัติและยังคงปฏิบัติอยู่
1. มีการจัดสรรพื้นที่แบ่งสัดส่วน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด	1.11	0.32	น้อย	162 (71.1%)	53 (23.2%)	13 (5.7%)
2. มีการปลูกพืชหลายชนิดอยู่ในพื้นที่เดียวกัน	2.04	0.45	ปานกลาง	169 (74.1%)	45 (19.7%)	14 (6.1%)
3. มีการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์อยู่ในพื้นที่เดียวกัน	1.86	0.44	ปานกลาง	149 (65.4%)	72 (31.6%)	7 (3.1%)
4. มีการปลูกพืชหลากหลายชนิดในแต่ละปี โดยการเปลี่ยนชนิดพืชในแต่ละรอบการปลูก	1.30	0.46	น้อย	197 (86.4%)	28 (12.3%)	3 (1.3%)
5. มีการใช้ประโยชน์จากมูลสัตว์ที่เลี้ยง เพื่อเป็นประโยชน์กับพืช	1.14	0.34	น้อย	191 (83.8%)	25 (11.0%)	12 (5.3%)
6. มีการใช้ประโยชน์จากพืช หรือเศษซากพืช ที่ปลูกเพื่อเป็นอาหารสัตว์	1.08	0.28	น้อย	186 (82.9%)	28 (13.3%)	14 (4.8%)

ตารางที่ 2 ระดับความรู้และระดับการปฏิบัติตามหลักการเกษตรผสมผสาน (ต่อ)

หลักการเกษตรผสมผสาน	ระดับความรู้			ระดับการปฏิบัติ		
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	S.D.	แปลผล	ไม่เคย ปฏิบัติ	เคย ปฏิบัติ แต่เล็ก แล้ว	เคยปฏิบัติ และยังคง ปฏิบัติอยู่
7. มีการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ไว้ใช้เอง	1.08	0.27	น้อย	194 (85.1%)	19 (8.3%)	15 (6.6%)
8. มีการใช้ปุ๋ยอินทรีย์เพื่อลดการใช้ปุ๋ยเคมี และสารเคมีในกระบวนการผลิต	1.07	0.26	น้อย	203 (89.0%)	16 (7.0%)	9 (3.9%)
9. มีการใช้วัสดุคลุมดิน เพื่อรักษาความอุดมสมบูรณ์ ของดิน	1.07	0.25	น้อย	168 (73.7%)	49 (21.5%)	11 (4.8%)
10. มีการปลูกพืชคลุมดิน หรือพืชบำรุงดิน เพื่อรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดิน	1.08	0.27	น้อย	193 (84.6%)	28 (12.3%)	7 (3.1%)
11. มีการกำจัดศัตรูพืช ด้วยวิธีกล เช่น การใช้ กับดักกาวเหนียว	1.10	0.30	น้อย	133 (58.3%)	82 (36%)	13 (5.7%)
12. มีการกำจัดศัตรูพืชด้วยการใช้สารชีวภาพ เพื่อลดการใช้สารเคมี	1.02	0.13	น้อย	198 (86.8%)	16 (7.0%)	14 (6.1%)
13. มีการผลิตสารชีวภาพกำจัดศัตรูพืชอย่างง่าย ไว้ใช้เอง เช่น สารสะเดา	1.10	0.30	น้อย	172 (75.4%)	46 (20.2%)	10 (4.4%)
14. มีการสร้างรายได้จากการจำหน่ายผลผลิต ทางการเกษตรมากกว่า 1 ชนิด	1.49	0.50	น้อย	163 (71.5%)	47 (20.6%)	18 (7.9%)
15. มีการนำผลผลิตทางการเกษตรไปแปรรูป เพื่อเพิ่มมูลค่า	1.25	0.44	น้อย	193 (84.6%)	27 (11.8%)	8 (3.5%)
รวม	1.25	1.46	น้อย			

จากการศึกษาวัดระดับความรู้ตามหลักเกษตรผสมผสาน ดังแสดงในตารางที่ 2 พบว่า ภาพรวมเกษตรกรมีความรู้อยู่ในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) = 1.25) โดยประเด็นที่เกษตรกรมีความรู้ในระดับปานกลางเกี่ยวกับหลักการเกษตรผสมผสาน คือ เรื่องการปลูกพืชหลายชนิดในพื้นที่เดียวกัน (ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) = 2.04) และการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์อยู่ในพื้นที่เดียวกัน (ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) = 1.86) และพบว่า เกษตรกรมีความรู้ที่น้อยที่สุดในเรื่องการใช้ปุ๋ยอินทรีย์เพื่อลดการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีในการผลิต และการใช้วัสดุคลุมดินเพื่อรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดิน (ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) = 1.07) ส่วนระดับการปฏิบัติตามหลักเกษตรผสมผสาน ในภาพรวม พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่เคยปฏิบัติหรือเคยมีการปฏิบัติแต่ปัจจุบันไม่ได้ปฏิบัติแล้ว โดยหลักการที่เกษตรกรไม่เคยปฏิบัติมากที่สุด คือ การใช้ปุ๋ยอินทรีย์เพื่อลดการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีในกระบวนการผลิต (89.0%) รองลงมา คือ การกำจัดศัตรูพืชด้วยการใช้สารชีวภาพเพื่อลดการใช้สารเคมี (86.8%) และหากพิจารณาหลักการเกษตรผสมผสานที่ยังคงมีการปฏิบัติอยู่ พบว่า มากที่สุดคือ เรื่องการสร้างรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรมากกว่า 1 ชนิด (7.9%)

3.2 ความต้องการและช่องทางส่งเสริมการเรียนรู้ตามหลักเกษตรผสมผสาน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ ครึ่งโครงสร้าง ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีความต้องการส่งเสริมการเรียนรู้ในหลักการเกษตรผสมผสาน โดยสิ่งที่เกษตรกรส่วนใหญ่มีความต้องการสูงสุด คือ การผลิตปุ๋ยอินทรีย์อย่างง่ายไว้ใช้เอง (97.4%) รองลงมา คือ การผลิตสารชีวภาพกำจัดศัตรูพืชอย่างง่ายไว้ใช้เอง เช่น สารสะเดา (96.9%) และการจัดทำปฏิทินการเพาะปลูก (96.5%) ช่องทางการเรียนรู้ที่ต้องการส่วนใหญ่ คือ สื่อบุคคล (เช่น การถ่ายทอดจากปราชญ์ชาวบ้าน หรือเจ้าหน้าที่) รองลงมา คือ สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อออนไลน์

3.3 ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ จากการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 12 คน ซึ่งเป็นผู้นำชุมชนและผู้มีบทบาทสำคัญทางสังคม ข้อมูลที่ได้ถูกนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและสามารถสรุปประเด็นสำคัญ เกี่ยวกับความรู้และการปฏิบัติตามหลักเกษตรผสมผสาน ปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางพัฒนา ได้ดังนี้

3.3.1 ความรู้และการปฏิบัติตามหลักเกษตรผสมผสาน ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ระบุว่า เกษตรกรในพื้นที่ยังขาดความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับหลักการเกษตรผสมผสาน โดยมีเพียงบางครัวเรือนที่นำแนวคิดไปประยุกต์ใช้ เช่น การปลูกผักสวนครัวหลากหลายชนิดเพื่อการบริโภคในครัวเรือน แม้จะช่วยลดรายจ่าย แต่ยังไม่ขยายผลในวงกว้าง อุปสรรคสำคัญ คือ ขาดจำกัดด้านต้นทุนการผลิต โดยเฉพาะค่าเมล็ดพันธุ์ ทั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลเสนอว่า หากได้รับความรู้ และมีเกษตรกรต้นแบบที่ประสบความสำเร็จในการทำเกษตรผสมผสาน จะสามารถเป็นแรงบันดาลใจและสร้างการยอมรับให้เกษตรกรรายอื่นปฏิบัติตามได้ เช่น “ปัญหาสำคัญ คือ ค่าเมล็ดพันธุ์และหากเกษตรกรต้องลงทุนอะไรต่าง ๆ เพิ่ม จะทำให้การขยายผลเกษตรผสมผสานเป็นเรื่องยาก” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2) และ “การปลูกพืชหลากหลายชนิดเพื่อลดรายจ่ายในครัวเรือนเป็นจุดเริ่มต้นที่ดี แต่เกษตรกรยังต้องการความรู้และตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จเพื่อทำตามได้จริง” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 11)

3.3.2 ปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางพัฒนา ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนว่า เกษตรกรกำลังเผชิญกับต้นทุนการผลิตที่สูง ขณะที่ราคาผลผลิตขึ้นอยู่กับผู้รับซื้อ หากสามารถลดต้นทุนหรือความเสี่ยงด้านราคาจะช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรได้ โดยเกษตรผสมผสานถูกมองว่าเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนา ในมิติทางสังคม แม้ชุมชนได้รับผลดีจากการพัฒนาคุณภาพและการเข้าถึงบริการของรัฐที่เพิ่มมากขึ้น แต่ก็เกิดความกังวลต่อผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลง เช่น ค่าครองชีพที่สูงขึ้น ปัญหายาเสพติด รวมถึงความเปลี่ยนแปลงของค่านิยมและวิถีชีวิต ดังนั้น การสร้างความเข้มแข็งจากระดับครัวเรือนจึงเป็นแนวทางสำคัญในการรองรับความเปลี่ยนแปลงและสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชน เช่น “ฉันคิดว่าความเข้มแข็งของครัวเรือนเป็นรากฐานสำคัญในการรองรับความเปลี่ยนแปลงของชุมชน เกษตรผสมผสานช่วยให้ครัวเรือนมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมได้” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10) และ “ผมคิดว่าแนวทางพัฒนาไม่ควรเน้นเพียงโครงการภายนอก แต่ต้องเริ่มจากครัวเรือนที่เข้มแข็ง การสนับสนุนการทำเกษตรผสมผสานและความรู้จะช่วยให้ชุมชนปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้ดี” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 12)

อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคล คุณภาพชีวิต และความรู้รวมทั้งความต้องการในการปฏิบัติตามหลักเกษตรผสมผสานของเกษตรกรบ้านนาสะอึ่ง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยสามารถอภิปรายผลตามประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. ปัจจัยส่วนบุคคลของเกษตรกร ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า เกษตรกรในพื้นที่บ้านนาสะอึ่งส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อยู่ในช่วงวัยแรงงานกลางถึงปลาย (อายุเฉลี่ย 48 ปี) และมีระดับการศึกษาส่วนใหญ่เพียงประถมศึกษาหรือต่ำกว่า ซึ่งสะท้อนถึงทุนมนุษย์ (human capital) ที่ยังอยู่ในระดับต่ำ ส่งผลต่อศักยภาพในการเข้าถึงและประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเกษตรสมัยใหม่ รวมถึงการยอมรับนวัตกรรมและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต (ชยานนท์ มิ่งสมร และคณะ, 2566); (Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), 2019) นอกจากนี้ เกษตรกรส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสและจำนวนสมาชิกครัวเรือนเฉลี่ย 4 - 6 คน สะท้อนถึงโครงสร้างครัวเรือนแบบดั้งเดิมที่พึ่งพาแรงงานในครอบครัว แต่ยังจำกัดศักยภาพด้านวิชาการและเทคโนโลยีเชิงลึก (อับดุลอารีเอ็ม แมเราะ และประจวบ ทองศรี, 2566); (ภาณุวรรณ วรากรณ์, 2566)

2. คุณภาพชีวิตของเกษตรกร ผลการวิจัยพบว่า คุณภาพชีวิตโดยรวมอยู่ในระดับต่ำ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ การศึกษา การทำงาน และสุขภาพ สะท้อนถึงข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง การเข้าถึงทรัพยากรและบริการสาธารณะ อย่างไรก็ตาม มิติความสัมพันธ์ทางสังคมอยู่ในระดับปานกลาง สะท้อนถึงทุนทางสังคมที่เข้มแข็ง สามารถเกื้อกูลและถ่ายทอดความรู้ในชุมชน (สุพิชชา โชติกำจร และธัญกร อนุสรณ์พานิชกุล, 2562); (กิตติศักดิ์ ทองมีทิพย์, 2564); (Putnam, R. D., 2000) เมื่อพิจารณาผ่านกรอบแนวคิด Capability Approach แม้มีทุนทางสังคม แต่การขาดโครงสร้างพื้นฐานและบริการขั้นพื้นฐานยังจำกัดศักยภาพในการเลือกและใช้ชีวิต ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน (Robeyns, I., 2021)

3. ความรู้และความต้องการในการปฏิบัติตามหลักเกษตรผสมผสาน ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรมีระดับความรู้เกี่ยวกับเกษตรผสมผสานอยู่ในระดับต่ำ และการปฏิบัติจริงยังจำกัด โดยเฉพาะด้านการใช้ปุ๋ยอินทรีย์และการจัดการศัตรูพืชโดยชีวภาพ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการลดต้นทุนและความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม (Faysse, N. et al., 2022) อย่างไรก็ตาม เกษตรกรมีความต้องการสูงในการเรียนรู้ด้านการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ สารชีวภาพ และการจัดทำปฏิทินเพาะปลูก สะท้อนแรงจูงใจที่จะปรับตัวและพัฒนา หากได้รับความรู้และการสนับสนุนที่เหมาะสม (ชยานนท์ มิ่งสมร และคณะ, 2566); (สมาพร เรืองสังข์, 2567) โดยแนวทางพัฒนาที่สำคัญ คือ การเสริมสร้างทุนมนุษย์ผ่านการจัดการความรู้เชิงปฏิบัติ การสร้างเกษตรกรต้นแบบภายในชุมชน และการสนับสนุนเชิงนโยบายด้านโครงสร้างพื้นฐานและการลดต้นทุนการผลิต ซึ่งจะช่วยเร่งการยอมรับและการปฏิบัติตามหลักเกษตรผสมผสานอย่างยั่งยืน ควบคู่กับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ตามกรอบแนวคิดการพัฒนาของสหประชาชาติที่เน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน (United Nations, 2015)

องค์ความรู้ใหม่

งานวิจัยนี้ ได้สร้างองค์ความรู้ใหม่ คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกรในพื้นที่ทุรกันดานควรใช้กลยุทธ์การพัฒนาแบบผสมผสาน ที่บูรณาการทั้งมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และการเรียนรู้ด้านเกษตรผสมผสาน โดยอาศัย

ทุนทางสังคมและการสนับสนุนจากภาครัฐควบคู่กัน ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยมาสร้างเป็นแบบจำลอง แสดงโครงสร้างการพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกรในพื้นที่ชนบทโดยใช้แนวทางบูรณาการด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเรียนรู้ เริ่มจากปัจจัยพื้นฐาน ทุนทางสังคม และการสนับสนุนจากรัฐ เมื่อปัจจัยทั้ง 3 ประการถูกบูรณาการ จะก่อให้เกิดกระบวนการ “การพัฒนาเชิงเศรษฐกิจ - สังคม - การเรียนรู้แบบบูรณาการ” (Integrated Economic-Social-Learning Development) ที่มีความครอบคลุมและสมดุล โดยการพัฒนาแบ่งออกเป็น 3 มิติหลัก ได้แก่ การพัฒนาเศรษฐกิจ การเสริมสร้างอำนาจทางสังคม และการเรียนรู้ด้านเกษตรกรรม ซึ่งทั้งหมดนำไปสู่ผลลัพธ์ คือ การยกระดับคุณภาพชีวิตเกษตรกร ทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม พร้อมสร้างชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืน

ภาพที่ 1 แบบจำลองแสดงโครงสร้างการพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกรในพื้นที่ชนบท โดยใช้แนวทางบูรณาการด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเรียนรู้

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลของเกษตรกรบ้านนาสะอั่ง อำเภอลำดวน จังหวัดเพชรบูรณ์ ส่วนใหญ่ มีลักษณะทางประชากร เช่น อายุอยู่ในช่วงกลางคนถึงสูงอายุ ระดับการศึกษาไม่สูงมาก และมีรายได้หลักจากการทำเกษตรเป็นสำคัญ ซึ่งสะท้อนถึงการพึ่งพาทรัพยากรในพื้นที่และแรงงานครอบครัวเป็นหลัก รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงบริบททางสังคมและเศรษฐกิจ เช่น การพัฒนาคมนาคมและการเข้ามาของความเจริญ ก่อให้เกิดทั้งโอกาสในการเข้าถึงบริการและความท้าทายใหม่ ๆ เช่น ปัญหาค่าครองชีพสูงขึ้น ยาเสพติด และการเปลี่ยนแปลงค่านิยมในชุมชน

ในด้านคุณภาพชีวิต พบว่า คุณภาพชีวิตเชิงกายภาพ (เศรษฐกิจ, การทำงาน, การศึกษา, สุขภาพ) ของเกษตรกรบ้านนาสะอึ่งส่วนใหญ่อยู่ในระดับต่ำ ซึ่งบ่งชี้ถึงข้อจำกัดด้านปัจจัยพื้นฐาน อย่างไรก็ตาม คุณภาพชีวิตเชิงสังคมและความสัมพันธ์ทางสังคมอยู่ในระดับปานกลางถึงเข้มแข็ง สะท้อนให้เห็นว่า ทุนทางสังคม (Social Capital) เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้ชุมชนสามารถพึ่งพาและประคับประคองกันเองได้ท่ามกลางข้อจำกัดทางเศรษฐกิจ สำหรับการได้รับความรู้และความต้องการในการปฏิบัติตามหลักเกษตรผสมผสาน พบว่า เกษตรกรยังคงมีช่องว่างความรู้และการปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการใช้ปุ๋ยอินทรีย์และการจัดการศัตรูพืชด้วยชีวภาพ ซึ่งมีการนำมาใช้น้อยมาก เกษตรกรจึงมีความต้องการเรียนรู้และได้รับการสนับสนุนในระดับเริ่มต้น ทั้งด้านองค์ความรู้ ปัจจัยการผลิต และแรงบันดาลใจจากเกษตรกรต้นแบบ รูปแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทชุมชน คือ การอบรมเชิงปฏิบัติการ จากเจ้าหน้าที่หรือผู้นำชุมชน ซึ่งเน้นการเรียนรู้ผ่านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ยึดโยงกับชุมชนเป็นหลัก จากผลดังกล่าว ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้ ได้แก่ การใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านอื่น ๆ การออกแบบโปรแกรมการเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการแท้จริงของเกษตรกร เช่น การผลิตปุ๋ยอินทรีย์และสารชีวภาพกำจัดศัตรูพืช และการส่งเสริมเกษตรกรต้นแบบเพื่อสร้างแรงบันดาลใจและความน่าเชื่อถือในชุมชน ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ ได้แก่ การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ การสนับสนุนปัจจัยการผลิตและเทคโนโลยีพื้นฐาน และการสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างเกษตรกรต้นแบบและสมาชิกชุมชน สำหรับการวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาผลกระทบระยะยาวของการนำเกษตรผสมผสานไปปฏิบัติ วิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จของเกษตรกรต้นแบบ และพิจารณาการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและดิจิทัลในการส่งเสริมการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างเกษตรกร

เอกสารอ้างอิง

- กิตติศักดิ์ ทองมีทิพย์. (2564). พัฒนาการเกษตรกรรมของประเทศไทย: ในมิติด้านการพัฒนาชุมชน และคุณภาพชีวิต. วารสารพัฒนศาสตร์ วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 4(1), 132-162.
- ชญานนท์ มิ่งสมร และคณะ. (2566). ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติตามรูปแบบเกษตรผสมผสานของเกษตรกรในเขตตำบลแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง. วารสารวิจัยและส่งเสริมวิชาการเกษตร, 40(1), 161-171.
- ภาณุวรรณ วารงค์รัตน์. (2566). ผลกระทบจากปัจจัยทางประชากรและการนำเทคโนโลยีไปใช้ที่มีผลต่อรายได้และผลิตภาพของครัวเรือนเกษตรกรไทย. ใน ดุษฎีนิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาประชากรศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิมิตร จันทร์คุ้ม. (2565). การสร้างศักยภาพเกษตรกรยุคใหม่ด้วยเกษตรแบบผสมผสาน: กรณีศึกษาบ้านลำแดง ตำบลหันตะเภา อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา. วารสาร มจร การพัฒนาสังคม, 7(2), 1-11.
- ฤทธิรงค์ ศรีสุข. (2568). การจัดการผลิตพืชเพื่อสร้างเสถียรภาพด้านรายได้และความมั่นคงด้านอาหารของชุมชนนวัตกรรมวิชาการเกษตรจังหวัดสตูล. วารสารเทคโนโลยีและนวัตกรรมเกษตร, 3(1), 1-14.
- สมาพร เรืองสังข์. (2567). เกษตรทฤษฎีใหม่บนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนา คุณภาพชีวิตของเกษตรกรและชุมชน. วารสาร มจร บัณฑิตศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์, 10(2), 301-316.

- สำนักงานเกษตรจังหวัดเพชรบูรณ์. (2563). ข้อมูลพื้นฐานด้านการเกษตรจังหวัดเพชรบูรณ์. เรียกใช้เมื่อ 18 มีนาคม 2568 จาก <https://phetchabun.doae.go.th/province/?p=195>
- สำนักงานจังหวัดเพชรบูรณ์. (2566). เป้าหมายการพัฒนาจังหวัดเพชรบูรณ์ 20 ปี พ.ศ. 2566 - 2585. กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด. เพชรบูรณ์: สำนักงานจังหวัดเพชรบูรณ์.
- สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร. (2562). หลักการและรูปแบบเกษตรกรรมยั่งยืน. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2568). รายงานภาวะเศรษฐกิจการเกษตร ไตรมาส 1 ปี 2568. เรียกใช้เมื่อ 29 กรกฎาคม 2568 จาก <https://oae.go.th/uploads/files/2025/06/19/e77f785a6f2902ac.pdf>
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สุพิชชา โชติกำจร และธรากร อนุสรณ์พาณิชย์กุล. (2562). ภาวะความยากจนและคุณภาพชีวิตของครัวเรือนเกษตรกรในเขตจังหวัดเพชรบูรณ์. ราชภัฏเพชรบูรณ์สาร, 21(1), 87-94.
- องค์การสหประชาชาติประจำประเทศไทย. (2558). กรอบเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs). เรียกใช้เมื่อ 29 กรกฎาคม 2568 จาก <https://www.sdgmove.com/intro-to-sdgs/>
- อับดุลอาร์ซิม แมเราะ และประจวบ ทองศรี. (2566). พัฒนาการของเกษตรกรรมในสังคมไทยและ แนวทางการจัดการเศรษฐกิจครัวเรือนของเกษตรกรสู่การพัฒนาสังคม. วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น, 9(4), 377-388.
- Faysse, N. et al. (2022). Which pathway to address interrelated challenges to farm sustainability in Thailand? Views of local actors. *Regional Environmental Change*, 22(1), 11. <https://doi.org/10.1007/s10113-021-01871-2>.
- Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). (2019). The State of Food and Agriculture 2019. Moving forward on food loss and waste reduction. Rome. Licence: CC BY-NC-SA 3.0 IGO.
- Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30, 607-610. <https://doi.org/10.1177/001316447003000308>.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon and Schuster.
- Robeyns, I. (2021). *The capability approach*. Oxfordshire: Routledge.
- Rovinelli, R. J. & Hambleton, R. K. (1977). On the Use of Content Specialists in the Assessment of Criterion-Referenced Test Item Validity. *Tijdschrift Voor Onderwijs Research*, 2(1977), 49-60.
- United Nations. (2015). *Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development*. Retrieved July 29, 2025, from <https://sdgs.un.org/2030agenda>

การประเมินศักยภาพของสิ่งแวดล้อมเชิงระบบในพื้นที่บึงขุนทะเล
จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน*
ASSESSMENT OF SYSTEMIC ENVIRONMENTAL POTENTIAL IN
THE BUENG KHUN THALE AREA, SURAT THANI PROVINCE,
FOR SUSTAINABLE TOURISM DEVELOPMENT

นภารัตน์ ไวยเจริญ¹, จิระวัฒน์ ตันสกุล^{2*}, เนตรนภา ธนพัฒน์³, อภรณ์รัตน์ ทองนพคุณ⁴

Naprarath Waijarean¹, Jirawat Tansakul^{2*}, Nate-napa Thanapat, Apornrat Thongnoppakun⁴

¹คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี ประเทศไทย

¹Faculty of Science and Technology, Prince of Songkla University, Pattani Campus, Pattani, Thailand

²คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี ประเทศไทย

²Faculty of Education, Prince of Songkla University, Pattani Campus, Pattani, Thailand

³คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี สุราษฎร์ธานี ประเทศไทย

³Faculty of Science and Technology, Suratthani Rajabhat University, Suratthani, Thailand

⁴สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดสุราษฎร์ธานี สุราษฎร์ธานี ประเทศไทย

⁴Provincial Office of Natural Resources and Environment Surat Thani, Suratthani, Thailand

*Corresponding author E-mail: jirawat.tu@psu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มุ่งประเมินศักยภาพของระบบสิ่งแวดล้อมเชิงระบบของบึงขุนทะเล จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อสนับสนุนการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ภายใต้แนวคิดสิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ และปริมาณ โดยใช้เครื่องมือวิจัย ประกอบด้วย แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกตพฤติกรรมกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มทำงานด้านท่องเที่ยว 2) กลุ่มสนับสนุนระบบห่วงโซ่การท่องเที่ยว 3) กลุ่มนักท่องเที่ยว และ 4) กลุ่มองค์กรของรัฐที่มีบทบาทด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมและท่องเที่ยว การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา ทำการเชื่อมโยง สรุปประเด็น ตีความหมาย และนำเสนอข้อมูล ส่วนวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ได้แก่ ความถี่ และร้อยละ ผลการศึกษาระบุได้ว่า 1) บึงขุนทะเล ยังคงรักษาศักยภาพทางนิเวศ ทั้งในด้านความหลากหลายทางชีวภาพ พรรณไม้ น้ำ และสัตว์น้ำพื้นถิ่น ตลอดจนทัศนียภาพที่สวยงามซึ่งเอื้อต่อการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน กลุ่มนักท่องเที่ยวยังคงให้ความสนใจต่อกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม และความเชื่อของชุมชน ชุมชนมีความเข้มแข็งในรูปวิสาหกิจชุมชน แต่ยังคงขาดกลไกการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมในระดับนโยบายและเชิงพื้นที่ จุดเด่น คือ การมีทุนทางวัฒนธรรม และทรัพยากรท้องถิ่นที่สามารถพัฒนาต่อยอดสู่ผลิตภัณฑ์หรือกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ได้ พบอุปสรรคด้านโครงสร้าง

พื้นฐาน ระบบประชาสัมพันธ์ และการบูรณาการระหว่างภาคีเครือข่ายที่ยังไม่เป็นระบบ และ 2) ควรเพิ่มการจัดการพื้นที่แบบองค์รวม โดยใช้หลัก “Eco-Creative Design” ออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวร่วมกับชุมชน การสร้างศูนย์เศรษฐกิจสร้างสรรค์ การฟื้นฟูทรัพยากรอย่างมีส่วนร่วม จะสามารถสะท้อนรูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สมดุลในพื้นที่บึงขุนทะเลได้อย่างแท้จริงและยั่งยืน

คำสำคัญ: การประเมินศักยภาพ, ระบบสิ่งแวดล้อมเชิงระบบ, การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, เศรษฐกิจสร้างสรรค์, สิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์

Abstract

This research aims to assess the potential of the environmental system of Bueng Khun Thale, Surat Thani Province, to support its development as a sustainable tourism destination under the concept of a creative environment. The study employed a mixed-methods approach, integrating both qualitative and quantitative research methodologies. Research instruments included questionnaires, interviews, and behavioral observations conducted with four key sample groups: 1) Personnel working in the tourism sector; 2) Stakeholders supporting the tourism supply chain system, 3) Tourists, and 4) Governmental organizations responsible for environmental and tourism management. The qualitative data were analyzed through content analysis by connecting, summarizing key issues, interpreting meanings, and presenting the findings. Quantitative data were analyzed using a statistical software package, employing descriptive statistics such as frequency and percentage. The study revealed that 1) Bueng Khun Thale continues to maintain its ecological potential in terms of biodiversity, aquatic plants, and native aquatic animals, as well as its scenic landscape that supports sustainable ecotourism activities. Tourist groups remain interested in activities related to local lifestyles, culture, and community beliefs. The community demonstrates strong cohesion through its community enterprise model; however, it still lacks participatory management mechanisms at both policy and spatial levels. The key strength lies in the community's cultural capital and local resources, which can be further developed into creative products or activities. Nevertheless, obstacles were identified in terms of infrastructure, public relations systems, and the lack of systematic integration among network partners. and 2) It is therefore recommended to promote holistic area management based on the principle of “Eco-Creative Design”, by co-designing tourism activities with local communities, establishing a Creative Economy Center, and fostering participatory resource restoration. These approaches can truly and sustainably reflect a balanced model of tourism development within the Bueng Khun Thale area.

Keywords: Potential Assessment, Systemic Environmental System, Sustainable Tourism, Creative Economy, Creative Environment

บทนำ

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้กลายเป็นหนึ่งในแนวทางสำคัญของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจโลกและของประเทศไทย โดยเฉพาะในยุคที่ทรัพยากรธรรมชาติต้องเผชิญกับความเสื่อมโทรมจากกิจกรรมของมนุษย์และผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอย่างต่อเนื่อง แนวคิดเรื่อง “สิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์” และ “เศรษฐกิจสร้างสรรค์” จึงได้รับการส่งเสริมให้เป็นกลไกหลักในการออกแบบและดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม ในหลายพื้นที่ และถูกพัฒนาต่อยอดกลายเป็นโมเดลต่าง ๆ ในระยะเวลาต่อมา ประเทศไทยภายใต้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570) ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้น “คุณภาพและความยั่งยืน” โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ภาคการท่องเที่ยวสามารถขับเคลื่อนเศรษฐกิจควบคู่กับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สร้างมูลค่าเพิ่มจากทุนทางธรรมชาติ ทุนทางวัฒนธรรม และความคิดสร้างสรรค์ของชุมชนท้องถิ่น ความสามารถในการออกแบบกิจกรรมหรือผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่า โดยไม่เบียดเบียนทรัพยากรธรรมชาติ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565)

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้กลายเป็นกรอบแนวคิดหลักในการพัฒนาท้องถิ่นยุคใหม่ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความเปราะบางทางระบบนิเวศ เช่น บึงขุนทะเล จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง ทั้งสัตว์หน้าดิน แพลงก์ตอนพืช แพลงก์ตอนสัตว์ สัตว์น้ำ สัตว์ป่า โดยเฉพาะนกน้ำ รวมถึงพืชพรรณต่าง ๆ ซึ่งสิ่งมีชีวิตเหล่านี้มีคุณค่าอย่างยิ่งต่อระบบนิเวศวิทยา (ภาวิณี แก้วตาทิพย์, 2559); (บริษัท วี-คอน เอ็นไวรอนเมนทอล แอนด์ เทคโนโลยี จำกัด, 2564) รวมทั้งมีคุณค่าเชิงนิเวศ สังคม และเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่นและภูมิภาคอีกด้วย บึงขุนทะเลเป็นบึงน้ำจืดที่มีความเชื่อมโยงกับระบบน้ำทะเล รับอิทธิพลของน้ำขึ้นน้ำลง และเชื่อมต่อกับลุ่มน้ำย่อย 3 สายหลัก ได้แก่ คลองบ้านใหม่ คลองท่ากรวด และคลองมะขามเตี้ย ส่งผลให้พื้นที่ที่มีความหลากหลายทางระบบนิเวศสูง เป็นทั้งพื้นที่ต้นน้ำและแก้มลิงตามธรรมชาติ อีกทั้งยังมีจุดเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ เช่น เขาท่าเพชร พระธาตุศรีสุราษฎร์ และศูนย์ศึกษาธรรมชาติและสัตว์ป่าในบริเวณใกล้เคียง (บริษัท วี-คอน เอ็นไวรอนเมนทอล แอนด์ เทคโนโลยี จำกัด, 2564) แต่ในระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา บึงขุนทะเลมีการเปลี่ยนแปลงระบบสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ และการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นอย่างมาก ทั้งจากการขยายตัวของเมือง การใช้ประโยชน์ที่ดินที่ไม่สอดคล้องกับสมดุลระบบนิเวศ และปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ซับซ้อนมากขึ้น ส่งผลให้ ณ ปัจจุบันมีสภาพเป็นเกาะปรากฏในบึงสองด้านที่ชัดเจนทางด้านทิศตะวันออกและตะวันตก ส่วนพื้นที่สีเขียวรอบบึงเกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน แปรสภาพเป็นชุมชน หมู่บ้านจัดสรร ห้างสรรพสินค้า ร้านค้า และโรงงานอุตสาหกรรม จำนวนมาก ส่วนคุณภาพน้ำในบึงขุนทะเล พบว่า คุณภาพน้ำในบึงขุนทะเลและคลองสาขาบางจุดมีค่าออกซิเจนละลายน้ำต่ำ (บริษัท วี-คอน เอ็นไวรอนเมนทอล แอนด์ เทคโนโลยี จำกัด, 2564) ประกอบกับหน่วยงานรัฐและท้องถิ่นได้ริเริ่มโครงการพัฒนาต่าง ๆ เช่น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การก่อสร้างถนนรอบบึง การปรับปรุงภูมิทัศน์ การขุดลอก การสร้างศูนย์การเรียนรู้ และการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัด ซึ่งแม้จะเป็นแนวทางที่มีเป้าหมายชัดเจน แต่ก็ยังขาดการบูรณาการเชิงระบบในการจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ส่วนบริบทชุมชนรอบบึงขุนทะเลแสดงให้เห็นถึงศักยภาพในระดับหนึ่งในการเป็นฐานของการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ในรูปแบบกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เช่น การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการแปรรูปสมุนไพร อย่างไรก็ตาม ยังขาดกลไกการมีส่วนร่วมในการออกแบบและบริหารจัดการพื้นที่อย่างยั่งยืน โดยเฉพาะในบริบทที่ความคาดหวัง

ของนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ ที่ต้องการประสบการณ์ที่ลึกซึ้งและสอดคล้องกับวิถีชุมชน (Vickery, J., 2015); (สุดถนนมตันเจริญ, 2560) การเสนอให้ใช้กลไกเครือข่ายชุมชนประมงพื้นบ้านในการจัดการทรัพยากรอย่างมีส่วนร่วม (พงษ์เทพ แก้วเสถียร, 2564) และการขยายบทบาทของภาคประชาชนและเยาวชน เพื่อร่วมออกแบบการจัดการพื้นที่โดยอิงสิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์และเศรษฐกิจฐานชุมชน (นรา พงษ์พานิชย์ และคณะ, 2567)

แนวคิด “เศรษฐกิจสร้างสรรค์” และ “สิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์” สามารถเชื่อมโยงการพัฒนาเศรษฐกิจเข้ากับการอนุรักษ์คุณค่าทางธรรมชาติและวัฒนธรรมได้ (นรา พงษ์พานิชย์ และคณะ, 2567); (พงษ์เทพ แก้วเสถียร, 2564); (ภาวิณี แก้วตาทิพย์, 2559) ซึ่ง “สิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์” มุ่งพัฒนาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีส่วนร่วม ส่งเสริมการใช้ประโยชน์อย่างสมดุลและยั่งยืน โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีระบบนิเวศเปราะบาง ซึ่งจำเป็นต้องออกแบบการจัดการโดยให้ชุมชนมีบทบาทหลักในการบริหารจัดการพื้นที่ของตนเอง แนวคิดนี้จึงเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรมที่ตอบโจทย์ทั้งการอนุรักษ์และการสร้างเศรษฐกิจฐานรากที่ยั่งยืนในท้องถิ่น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) ภายใต้การประยุกต์ใช้แนวคิดนี้ จะสามารถช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้ ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนแนวทางให้สอดคล้องทั้งในแง่เศรษฐกิจและความต้องการที่จะต้องอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไปด้วยกัน ทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรในพื้นที่อันทรงคุณค่าอย่างชาญฉลาด เกิดผลกระทบน้อยที่สุด โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องและการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น และชุมชนโดยรอบบึงจะได้รับผลประโยชน์จากห่วงโซ่การท่องเที่ยว โดยอยู่บนพื้นฐานของชุมชนเป็นผู้ออกแบบและจัดการอย่างแท้จริงในพื้นที่ คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการประเมินศักยภาพของระบบสิ่งแวดล้อมเชิงพื้นที่ ซึ่งมุ่งเน้นการประเมินใน 3 มิติหลัก ได้แก่ ระบบนิเวศ ระบบสังคม และระบบเศรษฐกิจ เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ และสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชนได้อย่างแท้จริง โดยใช้วิธีของสิ่งแวดล้อม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของพื้นที่บึงขุนทะเล อันจะนำไปสู่การยกระดับการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่บึงขุนทะเลต่อไป

จากบริบทและการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาในเรื่องการประเมินศักยภาพของสิ่งแวดล้อมเชิงระบบในพื้นที่บึงขุนทะเล จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลสำคัญในการกำหนดแนวทางการพัฒนาและบริหารจัดการพื้นที่ให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนอย่างแท้จริง การศึกษานี้คาดว่าจะสามารถนำไปสู่การออกแบบแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เหมาะสมกับบริบทของบึงขุนทะเล โดยใช้ต้นทุนทางทรัพยากรและวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างสมดุล พร้อมส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในกระบวนการจัดการอย่างบูรณาการ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อประเมินศักยภาพของระบบสิ่งแวดล้อมเชิงระบบของบึงขุนทะเลสำหรับใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ภายใต้การประยุกต์ใช้หลักการของวิธีสิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์
2. เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาภายใต้กรอบแนวคิดสิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์ ที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่บึงขุนทะเล

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ศึกษาในพื้นที่บึงขุนทะเล จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในรัศมี 5 กิโลเมตร (จากจุดกึ่งกลางของบึงขุนทะเลและรอบบึงขุนทะเล) มีหน่วยงานการปกครองส่วนท้องถิ่นรับผิดชอบ จำนวน 4 หน่วยงาน ได้แก่ เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี เทศบาลตำบลขุนทะเล เทศบาลตำบลวัดประดู่ และ องค์การปกครองส่วนตำบลมะขามเตี้ย ทำการเก็บข้อมูลปฐมภูมิจากการสำรวจพื้นที่จริง เพื่อเก็บพิกัดทางภูมิศาสตร์สารสนเทศโดยใช้โปรแกรม Google Map ร่วมกับเครื่อง GPS ยี่ห้อ GARMIN รุ่น Oregon 750 ตลอดจนทำการสอบถาม/สัมภาษณ์พูดคุยแบบไม่มีโครงสร้างและมีโครงสร้าง และการสังเกตการณ์ขณะลงพื้นที่ ระหว่างเดือนสิงหาคม 2567 ถึง มกราคม 2568 ประกอบกับการทบทวนข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง การวิจัยครั้งนี้ใช้ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพในการเก็บรวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งมีขั้นตอนการศึกษา ดังนี้

1. การประเมินศักยภาพของระบบสิ่งแวดล้อมทั้งระบบนิเวศ สังคมและเศรษฐกิจ ของบึงขุนทะเล สำหรับใช้ประโยชน์ทางการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยการใช้แบบสอบถาม เก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มตัวอย่างที่ทำงานด้านท่องเที่ยวและกิจกรรมสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ 2) กลุ่มสนับสนุนระบบห่วงโซ่การท่องเที่ยว 3) กลุ่มนักท่องเที่ยว และ 4) กลุ่มองค์กรของรัฐที่มีบทบาทด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมและท่องเที่ยว มีรายละเอียดการศึกษา ดังนี้

1.1. กลุ่มที่ทำงานด้านการท่องเที่ยวและกิจกรรมสิ่งแวดล้อมในพื้นที่บึงขุนทะเล โดยเลือกตัวอย่างแบบกำหนดโควตา (Quota Sampling) จากกลุ่มทำงานด้านการท่องเที่ยวและกิจกรรมสิ่งแวดล้อม โดยความสนใจและพร้อมให้ข้อมูลในการตอบแบบสอบถามเท่านั้น มีการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 58 คน แบบสอบถามประกอบด้วย 6 ส่วน คือ 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ที่ตอบแบบสอบถาม 2) ทุนและข้อจำกัดของพื้นที่ที่มีในพื้นที่บึงขุนทะเล 3) ศักยภาพหรือขีดความสามารถในการใช้ประโยชน์ของระบบสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น 4) ปัจจัยที่มีผลต่อการความต้องการในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีความโดดเด่นมากขึ้น 5) ความคิด/แนวทางสร้างสรรค์ที่ใช้ได้ในการผลิตและบริการในห่วงโซ่การจัดการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มมูลค่าและคุณค่า และ 6) ข้อเสนอแนะต่าง ๆ

1.2. กลุ่มสนับสนุนระบบห่วงโซ่การท่องเที่ยว ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่ทำให้เกิดความพร้อมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ได้แก่ กลุ่มร้านอาหาร กลุ่มร้านค้า/แหล่งผลิตผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นและสมุนไพร ที่พักนักท่องเที่ยวต่าง ๆ ฯลฯ โดยเลือกตัวอย่างแบบกำหนดโควตา (Quota Sampling) จากผู้นำชุมชน กลุ่มแกนนำฯ ที่ครอบคลุมร้านค้าทั้งขนาดเล็กและใหญ่ และเป็นร้านค้าที่สนใจและพร้อมให้ข้อมูลในการตอบแบบสอบถามเท่านั้น มีจำนวน 58 แห่ง โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้ 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ที่ตอบแบบสอบถาม 2) ความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มและความคิดเห็นในการมีส่วนร่วมต่อการท่องเที่ยว 3) ศักยภาพหรือขีดความสามารถของกลุ่มที่จะช่วยยกระดับการท่องเที่ยว 4) ความคิดเห็นและข้อเสนอต่าง ๆ

1.3. กลุ่มนักท่องเที่ยว มีการเก็บข้อมูลจากตัวอย่าง จำนวน 78 คน ซึ่งขนาดกลุ่มตัวอย่างนี้คำนวณมาจากสูตรการคำนวณของ (Kothari, C. R., 2004) ซึ่งเป็นสูตรที่ใช้ในกรณีที่ไม่ทราบขนาดประชากรที่แน่นอน คือ

$$n = \frac{P(1 - P) \cdot Z^2}{d^2}$$

โดยที่ n = จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการ

P = สัดส่วนประชากรที่คาดว่าจะมีลักษณะนั้น เช่น 0.05 (5%)

Z = ค่าคงที่จากตาราง Z ที่ระดับความเชื่อมั่น เช่น 95% เท่ากับ 1.96

d = ค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมให้เกิดขึ้นได้ 0.05 (5%)

กลุ่มตัวอย่างชั้นต่ำดังกล่าว ผู้วิจัยจะเก็บตัวอย่างนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวบริเวณบึงขุนทะเล โดยการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) และตามสะดวก (Convenience Sampling) แบบสมัครใจ โดยกำหนดเก็บข้อมูลในพื้นที่ที่มีนักท่องเที่ยวทำกิจกรรม และช่วงเวลา 6.00 นาฬิกา - 8.00 นาฬิกา และเวลา 15.00 นาฬิกา - 21.00 นาฬิกา ที่มีกิจกรรมรอบบึงขุนทะเลมากที่สุด ซึ่งแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 4 ส่วน คือ 1) ข้อมูลทั่วไป 2) ข้อมูลความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวในบึงขุนทะเล 3) ความคิดเห็นและแนวทางการพัฒนา และการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และ 4) ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

1.4. กลุ่มองค์กรของรัฐที่มีบทบาทด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมและท่องเที่ยว ใช้วิธีการสอบถามบุคลากรที่เป็นตัวแทน (Key Persons) ซึ่งใช้วิธีการเลือกกำหนดขนาดตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเป็นผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานการท่องเที่ยวและการกีฬา (สุราษฎร์ธานี) สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดสุราษฎร์ธานี เทศบาลตำบลวัดประดู่ เทศบาลตำบลขุนทะเล องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สมาคมธุรกิจท่องเที่ยวจังหวัด และสถาบันการศึกษา ซึ่งเป็นกลุ่ม/หน่วยงาน/องค์กร ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงหรือสิ่งแวดล้อม มีจำนวน 25 คน ทั้งนี้ เพื่อรับทราบข้อมูลอันจะนำไปสู่การกำหนดวิธี/รูปแบบการใช้ทรัพยากรและความช่วยเหลือ เพื่อยกระดับการท่องเที่ยวให้มีจุดโดดเด่นโดยใช้ทรัพยากรในพื้นที่แบบสร้างสรรค์

ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม/การสัมภาษณ์ข้างต้น จะนำมาวิเคราะห์ผลทั้งภายใต้หลักการทางสถิติทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติเชิงปริมาณโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ สถิติที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย สถิติเชิงพรรณนา

การสร้างเครื่องมือและการตรวจสอบคุณภาพแบบสอบถามก่อนการใช้งาน มีการผ่านความเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องเชิงเนื้อหา ก่อน จำนวน 3 ท่าน และนำมาพิจารณาค่าความตรง (Validity) โดยคำนวณค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามศัพท์ (Index of Congruence: IOC) ได้ค่าตั้งแต่ 0.67 - 1.00 พร้อมทำการทดสอบแบบสอบถามก่อนการใช้งาน ซึ่งแบบสอบถามทั้ง 4 กลุ่มตัวอย่าง ได้ใช้วิธีการตรวจสอบความถูกต้องเชิงเนื้อหา ก่อนและนำมาพิจารณาค่าความตรงเช่นเดียวกัน

อนึ่ง การเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์หรือการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มตัวอย่างครั้งนี้ ได้ผ่านการพิจารณาการขอจริยธรรมในมนุษย์เป็นที่เรียบร้อยแล้วตามเอกสาร REC Number psu.pn.1-005/67 ลงวันที่ 29 พฤษภาคม 2567 รวมทั้งมิได้ผ่านการอบรมจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ก่อนดำเนินการวิจัยเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

2. การกำหนดแนวทางการพัฒนาภายใต้กรอบแนวคิดสิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์ ที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่บึงขุนทะเล

นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาเสนอแนะแนวทางหรือมาตรการต่าง ๆ จากนั้น จะมีการทำเป็นเอกสารรายงานวิจัย ฉบับสมบูรณ์ และนำเสนอบทความวิจัย เพื่อเผยแพร่ และจัดส่งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อรับทราบและนำไปใช้ประโยชน์ในลำดับต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล ข้อมูลเชิงปริมาณจะเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้เครื่องมือวิจัย ประกอบด้วยแบบสอบถาม 4 ชุด แบ่งตามกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มละ 1 ชุดแบบสอบถาม ประกอบด้วย ประเด็นข้อคำถามครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา และจัดทำทั้งรูปแบบเอกสารและออนไลน์ผ่านระบบ Google Form สามารถสแกนตอบแบบสอบถามผ่าน QR Code ได้ ตลอดจนได้จัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูล พร้อมชี้แจงการขอเก็บข้อมูลภายใต้การได้รับการรับรองจริยธรรมในมนุษย์ด้วยความสมัครใจ และได้ชี้แจงสิทธิการให้ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่าง การปกปิดข้อมูลส่วนบุคคล การนำเสนอข้อมูลในภาพรวม การขออนุญาตเผยแพร่ภาพ และสิทธิการถอนตัวโดยปราศจากเงื่อนไข ซึ่งไม่ส่งผลกระทบต่อใด ๆ ต่อกลุ่มตัวอย่าง อนึ่ง เมื่อได้รับแบบสอบถามกลับเป็นที่เรียบร้อย จะทำการตรวจสอบความถูกต้องและความครบถ้วนของแบบสอบถามก่อน แล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูลสรุปผล จัดทำรายงาน และเผยแพร่งานวิจัยในลำดับต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล ได้นำมาวิเคราะห์ทั้งภายใต้หลักการเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ดังนี้

1. การวิเคราะห์เชิงปริมาณโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ - ข้อมูลลักษณะประชากรศาสตร์ของกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา ได้แก่ ความถี่ และร้อยละ
2. การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ ประเมินศักยภาพของระบบสิ่งแวดล้อมเชิงระบบของบึงขุนทะเล โดยครอบคลุมมิติของระบบนิเวศ ระบบสังคม และระบบฐานเศรษฐกิจ ตลอดจนเสนอแนะแนวทางการพัฒนาภายใต้กรอบแนวคิดสิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์ ที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่บึงขุนทะเล โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ทำการเชื่อมโยง สรุปประเด็น ตีความหมาย และนำเสนอข้อมูล

ในการจัดทำรายงานและการเขียนบทความวิชาการเพื่อเผยแพร่ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้โปรแกรม Chat GPT, Quill Bot, Scispace.ai เพื่อปรับสำนวนการเขียน และใช้โปรแกรม iThenticate ที่ให้บริการโดย PSU ตรวจสอบการคัดลอกผลงานทางวิชาการ เพื่อความถูกต้องโปร่งใส และความสมบูรณ์ของงานวิจัยมากยิ่งขึ้น

ผลการวิจัย

การประเมินศักยภาพของสิ่งแวดล้อมเชิงระบบในพื้นที่บึงขุนทะเล จังหวัดสุราษฎร์ธานี ทำการสำรวจข้อมูลเชิงพื้นที่จริงในรัศมี 5 กิโลเมตร จากจุดกึ่งกลางของบึงขุนทะเล ที่ละติจูด 9.07164 และ ลองจิจูด 99.33165 โดยมีสภาพพื้นที่รอบบึงขุนทะเลแสดงดังภาพที่ 1 มีการนำเสนอผลการศึกษแบ่งออกเป็น 3 หัวข้อ ดังนี้

1. ข้อมูลลักษณะประชากรศาสตร์ของกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา
2. ผลการประเมินศักยภาพของระบบสิ่งแวดล้อมเชิงระบบของบึงขุนทะเลสำหรับใช้ประโยชน์การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ภายใต้การประยุกต์ใช้หลักการของวิถีสิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์
3. แนวทางการพัฒนาภายใต้กรอบแนวคิดสิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์ ที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่บึงขุนทะเล

ก. ถนนและช่องทางจักรยานบริเวณสวนสาธารณะ

ข. ยกยอของชาวประมงพื้นบ้าน

ภาพที่ 1 สภาพแวดล้อม และกิจกรรมต่าง ๆ รอบบึงขุนทะเล

1. ข้อมูลลักษณะประชากรศาสตร์ของกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา จากข้อมูลลักษณะประชากรศาสตร์พบว่า กลุ่มสนับสนุนระบบห่วงโซ่การท่องเที่ยว และกลุ่มนักท่องเที่ยว ที่ตอบแบบสอบถามมีสัดส่วนเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชายมากกว่าร้อยละ 65.52 กลุ่มนักท่องเที่ยวมีอายุน้อยกว่า 20 ปี ตอบแบบสอบถามมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 39.74 ส่วนกลุ่มทำงานสิ่งแวดล้อมและกลุ่มระบบห่วงโซ่การท่องเที่ยวมีสัดส่วนร้อยละเท่ากับ 32.80 และ 32.76 ตามลำดับ ทุกกลุ่มตัวอย่างยกเว้น กลุ่มองค์กรรัฐมีการศึกษาระดับปริญญาตรี ในสัดส่วนระหว่างร้อยละ 31.03 - 65.39 ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ทำงานด้านท่องเที่ยว มีอาชีพหลักรับราชการ/รัฐวิสาหกิจมากที่สุด ร้อยละ 29.30

กลุ่มนักศึกษา เพศหญิง มีอายุน้อยกว่า 20 ปี เป็นนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวหรือใช้บริการบริเวณบึงขุนทะเลมากที่สุด และร้อยละ 61.54 เป็นนักท่องเที่ยวที่อาศัยในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี รองลงมาร้อยละ 15.38 เป็นนักท่องเที่ยวจากอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี และเคยมาเที่ยวที่บึงขุนทะเลมากกว่า 5 ครั้ง โดยคิดเป็นร้อยละ 74.36 ผู้มาเยือนใช้รถยนต์มากที่สุดร้อยละ 70.51 มูลเหตุจูงใจหรือเป้าหมายของการมาเยือนบึงขุนทะเล คือ ชมความงามทางธรรมชาติ และดูนกบริเวณบึงขุนทะเล มากที่สุดร้อยละ 23.35 รองลงมาเป็นรับประทานอาหารท้องถิ่นร้อยละ 20.81 และออกกำลังกายร้อยละ 18.78 ตามลำดับ นักท่องเที่ยวที่มาเยือนบึงขุนทะเล มีความพึงพอใจในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 66.67 รองลงมามีความพึงพอใจมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 28.21 และมีความพอใจในระดับปานกลางน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 5.13 ตามลำดับ ซึ่งปัญหาหรืออุปสรรคในการท่องเที่ยวในบึงขุนทะเล ได้แก่ ห้างน้ำไม่สะดวกมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 25.84 รองลงมา คือ ปัญหาสถานที่ให้บริการซื้อของไม่มากพอ และสภาพภูมิทัศน์ของพื้นที่ไม่มีจุดเด่น มีสัดส่วนที่เท่ากัน คือ ร้อยละ 6.74 และหากพิจารณาในระดับความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวหรือผู้เยือนในพื้นที่ ณ ปัจจุบัน พบว่า สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ อยู่ในระดับน้อย คิดเป็นสัดส่วนที่มากที่สุดร้อยละ 17.48 รองลงมา คือ ขาดการประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลเกี่ยวกับบึงขุนทะเล ร้อยละ 12.62 นักท่องเที่ยวรู้จักพระราชดำริสุราษฎร์ และ วัดสมหวัง มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 38.46 รองลงมาเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าเขาท่าเพชร คิดเป็นร้อยละ 14.10

2. ผลการประเมินศักยภาพของระบบสิ่งแวดล้อมเชิงระบบของบึงขุนทะเล สำหรับใช้ประโยชน์การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ภายใต้การประยุกต์ใช้หลักการของวิถีสิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์ โดยใช้เครื่องมือวิจัยแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 4 กลุ่ม ซึ่งได้ผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 หัวข้อย่อย ดังนี้

2.1. ความคิดเห็นเกี่ยวกับต้นทุนทางการท่องเที่ยวและข้อจำกัดในพื้นที่

2.2. ศักยภาพขีด/ความสามารถและการใช้ประโยชน์ในพื้นที่บึงขุนทะเล การวิจัยครั้งนี้มีการใช้

สัญลักษณ์แทนกลุ่มตัวอย่างและมีการกำหนดเกณฑ์การแปลผลค่าเฉลี่ยของมาตรฐานค่า 3 และ 5 ระดับดังต่อไปนี้และแสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เกณฑ์การแปลผลค่าเฉลี่ยของมาตรฐานค่า 5 ระดับ และ 3 ระดับ

มาตรฐานค่าเฉลี่ย	ระดับการแปลผล	มาตรฐานค่าเฉลี่ย	การแปลผล
4.50 - 5.00	มากที่สุด	2.34-3.00	มาก
3.50 - 4.49	มาก	1.67-2.33	ปานกลาง
2.50 - 3.49	ปานกลาง	1.00-1.66	น้อย
1.50 - 2.49	น้อย		
1.00 - 1.49	น้อยที่สุด		

หมายเหตุ สัญลักษณ์แทนกลุ่มตัวอย่าง

* หมายถึง กลุ่มตัวอย่างที่ทำงานด้านท่องเที่ยวและกิจกรรมสิ่งแวดล้อมในพื้นที่

** หมายถึง กลุ่มสนับสนุนระบบห่วงโซ่การท่องเที่ยว

*** หมายถึง กลุ่มนักท่องเที่ยว

**** หมายถึง กลุ่มองค์กรของรัฐที่มีบทบาทด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมและท่องเที่ยว

2.3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับต้นทุนทางการท่องเที่ยวและข้อจำกัดในพื้นที่ จากการสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์หรือต้นทุนในด้านต่าง ๆ ครอบคลุมทั้งระบบสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและระบบเศรษฐกิจสังคมที่มนุษย์สร้างขึ้นที่เหมาะสมหรือคุ้มค่าแก่การมาท่องเที่ยวหรือมาทำกิจกรรมหรือมาเรียนรู้หรือควรรักษาไว้หรือรักษา อนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่ ของกลุ่มตัวอย่าง ทั้ง 4 กลุ่มตัวอย่าง และนำผลการศึกษามาเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยและจัดอันดับต้นทุนทางทรัพยากรในพื้นที่บึงขุนทะเล 3 อันดับแรก พบว่า กลุ่มทำงานด้านสิ่งแวดล้อม กลุ่มระบบห่วงโซ่การท่องเที่ยว และ กลุ่มนักท่องเที่ยว ที่ให้ความสำคัญตรงกัน 3 อันดับแรก คือ 1) ทรัพยากรทางภูมิทัศน์/ทรัพยากรทางสายตาที่เป็นเอกลักษณ์ เช่น แหล่งน้ำธรรมชาติที่สวยงาม โดยมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดเท่ากับ 4.43 2) ทรัพยากรทางกายภาพที่มนุษย์ได้สร้างไว้ (โครงสร้างพื้นฐานรอบบึง เช่น ถนน พื้นที่ออกกำลังกายสะพาน วัด ศาลสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สถานที่ท่องเที่ยว อาคารอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ฯลฯ) ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.26 3) ทรัพยากรทางชีวภาพที่หลากหลาย (สัตว์น้ำ นก ลิง พืชน้ำ ฯลฯ) โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.24 ตามลำดับ ส่วนกลุ่มองค์กรของรัฐ ให้ความสำคัญในเรื่องของ ทรัพยากรน้ำ (น้ำอุปโภค/บริโภค) ร่วมด้วย แต่ยังคงอยู่ในกลุ่มของต้นทุนลักษณะเดียวกัน กล่าวคือ อันดับที่ 1 มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดเท่ากับ 4.64 ในด้านทรัพยากรทางชีวภาพที่หลากหลาย (สัตว์น้ำ นก ลิง พืชน้ำ ฯลฯ) อันดับที่ 2 มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.60 ในด้านทรัพยากรทางภูมิทัศน์/ทรัพยากรทางสายตาที่เป็นเอกลักษณ์ เช่น แหล่งน้ำธรรมชาติที่สวยงาม และอันดับที่ 3 มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.40 ในด้าน ทรัพยากรน้ำ (น้ำอุปโภค/บริโภค) ส่วนทรัพยากรทางกายภาพที่มนุษย์ได้สร้างไว้ (โครงสร้างพื้นฐานรอบบึง เช่น ถนน พื้นที่ออกกำลังกายสะพาน วัด ศาลสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สถานที่ท่องเที่ยว อาคารอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ฯลฯ) ให้ความสำคัญเป็นอันดับที่ 4 มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.28 แสดงผลดังตารางที่ 2 และภาพที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นประเด็นต้นทุนและข้อจำกัดในพื้นที่บึงขุนทะเลของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 4 กลุ่ม

รายการ/กลุ่ม	ทำงานด้าน สิ่งแวดล้อม*		ระบบห่วง โซ่**		นักท่องเที่ยว***		หน่วยงาน รัฐ****	
	M	S.D.	M	S.D.	M	S.D.	M	S.D.
1. ทรัพยากรทางชีวภาพที่หลากหลาย	4.24	0.79	3.62	0.81	3.78	0.89	4.64	0.56
2. ทรัพยากรทางกายภาพที่มนุษย์สร้างขึ้น	4.26	0.71	3.74	0.82	3.87	0.81	4.28	0.72
3. ทรัพยากรทางภูมิทัศน์/ทางสายตาที่เป็นเอกลักษณ์	4.43	0.72	3.76	0.93	3.92	0.86	4.60	0.63
4. ทรัพยากรที่มีฐานจากวัฒนธรรม ความเชื่อ วิถีชีวิต ของคนในพื้นที่	3.79	0.80	3.48	0.81	3.58	0.88	4.24	0.81
5. ทรัพยากรจากสินค้า/ธุรกิจเด่นในพื้นที่	3.50	0.73	3.16	0.94	3.53	0.86	4.12	0.82
6. ทรัพยากรในการให้บริการทางสุขภาพ	3.69	0.83	2.86	0.92	3.38	0.95	3.84	0.88
7. ทรัพยากรแหล่งเรียนรู้/สถาบันการศึกษา	3.62	0.87	3.05	0.80	3.49	1.05	3.96	0.87
8. ทรัพยากรทางน้ำ (น้ำอุปโภค/บริโภค)	4.12	0.77	-	-	-	-	4.40	0.69
9. ทรัพยากรมนุษย์	3.81	0.82	-	-	-	-	4.24	0.71
10. ทรัพยากรที่ใช้ในการจัดการท่องเที่ยวได้	3.59	0.81	-	-	-	-	3.76	0.71

การวิจัยครั้งนี้สามารถจัดอันดับความสำคัญของจุดเด่น 5 ด้านของบึงขุนทะเล โดยเปรียบเทียบความคิดเห็นจาก 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มทำงานด้านสิ่งแวดล้อม กลุ่มสนับสนุนระบบห่วงโซ่การท่องเที่ยว และกลุ่มหน่วยงานภาครัฐ พบว่า ทรัพยากรต้นทุนในพื้นที่บึงขุนทะเลที่มีความสำคัญมาอันดับแรก คือ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อันดับที่ 2 คือ สถานที่ท่องเที่ยว และการมีกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่บึงขุนทะเล และอันดับที่ 3 ยังคงเป็นต้นทุนด้านวัฒนธรรมและความเชื่อ ซึ่งด้านวัฒนธรรมและความเชื่อของบึงขุนทะเลมีความโดดเด่นทั้งด้านสถานที่ พิธีกรรม และความผูกพันของชุมชน ถือเป็นทุนทางสังคมที่สามารถพัฒนาต่อยอดเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และจิตวิญญาณ ได้อย่างเข้มแข็งซึ่งมีความเชื่อว่า พื้นที่นี้มี พลังศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งสะท้อนความสงบร่มเย็น ตลอดจนมีอาหารพื้นถิ่นและสินค้าท้องถิ่น ซึ่งกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่มได้ยกตัวอย่างอาหารและผลผลิตชุมชนที่มีความสำคัญ ได้แก่ 1) มะพร้าวน้ำหอม เป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญของพื้นที่ มีรสชาติดีและมีชื่อเสียง 2) น้ำตาลมะพร้าว ผลิตจากมะพร้าวพื้นบ้าน แสดงถึงภูมิปัญญาชาวบ้าน และ 3) ผลไม้ท้องถิ่น เช่น ฝรั่ง ชมพู่ และกระท้อน ปลูกในพื้นที่สวนรอบบึง ตลอดจนอาหารพื้นถิ่นปลอดภัย/ปลอดสารพิษ ที่เน้นวัตถุดิบจากชุมชน เช่น ผักอินทรีย์ กุ้งแห้ง ปลาในท้องถิ่น

ภาพที่ 2 ทรัพยากรต้นทุน (ทางกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจและสังคม) ในพื้นที่รอบบึงขุนทะเล

2.4 ศักยภาพ/ขีดความสามารถและการใช้ประโยชน์ในพื้นที่บึงขุนทะเล จากการสอบถามกลุ่มทำงานด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า การท่องเที่ยวเพื่อความยั่งยืนมีค่าเฉลี่ยในระดับมากเท่ากับ 3.93 รองลงมาให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และการท่องเที่ยวแบบผสมผสาน มีค่าเฉลี่ยไม่ต่างกันอยู่ระหว่าง 3.90 - 3.91 และการท่องเที่ยวตามความเชื่อมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด เท่ากับ 3.66 ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ความคิดเห็นของกลุ่มทำงานด้านสิ่งแวดล้อมด้านขีดความสามารถในแนวทางการจัดการท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ

รายการ	M	S.D.	ความหมาย
1. การท่องเที่ยวเชิงเกษตร	3.86	0.84	มาก
2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศวิถี	3.91	0.91	มาก
3. การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ	3.90	0.74	มาก
4. การท่องเที่ยวชุมชน	3.88	0.74	มาก
5. การท่องเที่ยวตามสายความเชื่อ	3.66	0.71	มาก
6. การท่องเที่ยวเพื่อความยั่งยืน	3.93	0.85	มาก

3. แนวทางการพัฒนาภายใต้กรอบแนวคิดสิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์ ที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่บึงขุนทะเล จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามทั้ง 4 กลุ่ม นำมาสังเคราะห์เป็นแนวทางการพัฒนาพื้นที่บึงขุนทะเลได้ดังต่อไปนี้

3.1 การจัดการสิ่งแวดล้อมเชิงสร้างสรรค์ การอนุรักษ์และฟื้นฟูบึงขุนทะเลในฐานะพื้นที่ชุ่มน้ำควรอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดสิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์ (Creative Environment) ซึ่งมุ่งสร้างสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์กับการรักษาทรัพยากร โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการออกแบบกิจกรรมและพื้นที่ใช้สอย เช่น

เส้นทางเดินเพื่อศึกษาธรรมชาติ ศาลาชมวิว ศูนย์เรียนรู้ความหลากหลายชีวภาพ และการจัดนิทรรศการหมุนเวียนที่สื่อสารผ่านสื่อสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดความเข้าใจด้านสิ่งแวดล้อมอย่างลึกซึ้ง การส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยใช้ฐานทรัพยากรอย่างรับผิดชอบ และการออกแบบพื้นที่เชิงนิเวศในรูปแบบ “Eco-Creative Design” เช่น การใช้วัสดุธรรมชาติในการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก การจัดการขยะและน้ำเสียอย่างมีประสิทธิภาพ และการใช้พลังงานหมุนเวียนในพื้นที่บริการนักท่องเที่ยว ถือเป็นแนวทางที่ควรสนับสนุน

3.2 บทบาทของเครือข่ายและกลไกการพัฒนา ควรส่งเสริมการจัดตั้ง “เครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวสร้างสรรค์บึงขุนทะเล” โดยมีภาคประชาสังคม หน่วยงานรัฐ และภาคธุรกิจในพื้นที่ร่วมกันกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนายั่งยืน อาทิ การสร้างหลักสูตรนำเที่ยวโดยชุมชน (Community-based Tour Guide) การจัดเวทีเรียนรู้ร่วม และการพัฒนาแพลตฟอร์มออนไลน์เพื่อเผยแพร่เรื่องราวของชุมชนและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

อภิปรายผล

บึงขุนทะเล เป็นระบบนิเวศน้ำจืดที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง และยังคงรักษาความเชื่อมโยงขององค์ประกอบทางกายภาพ ชีวภาพ และวัฒนธรรมท้องถิ่นไว้อย่างกลมกลืน ซึ่งถือเป็นจุดแข็งสำคัญในการใช้ประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีศักยภาพในการใช้ประโยชน์เพื่อกิจกรรมท่องเที่ยวและการเรียนรู้ในหลายมิติ โดยเฉพาะในด้านระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อม กายภาพ และวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งเป็นฐานสำคัญของการพัฒนาเพื่อความยั่งยืน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มองว่า บึงขุนทะเลสามารถพัฒนาเป็น “ศูนย์เรียนรู้สิ่งแวดล้อม” เป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น สะท้อนถึงศักยภาพของพื้นที่ในการรองรับกิจกรรมการเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยบึงขุนทะเล เหมาะสมกับการพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ภาคสนามในระดับจังหวัดและภูมิภาค ขณะเดียวกัน กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการพื้นที่ เช่น ผู้นำชุมชน และหน่วยงานท้องถิ่น ยังสะท้อนข้อจำกัดในการใช้ประโยชน์ เช่น การขาดแคลนงบประมาณ การขาดการบูรณาการแผนงาน และการขาดความต่อเนื่องของโครงการพัฒนา (ภาวณี แก้วดาทิพย์, 2559) และการวางผังพื้นที่ที่ยั่งยืนจำเป็นต้องมีการวางแผนร่วมระหว่างหน่วยงานหลายภาคส่วน เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและเสริมศักยภาพของพื้นที่ (Risteski, M. et al., 2012); (Milijic, S. et al., 2010)

พื้นที่บึงขุนทะเลยังมีองค์ประกอบทางกายภาพ เช่น ทางเดินริมบึง สะพาน ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว และแหล่งจำหน่ายสินค้า ที่สามารถพัฒนาเป็นโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการใช้ประโยชน์ในเชิงสร้างสรรค์ (Ahyani, A. et al., 2025) และแนวทางการออกแบบ “Green Infrastructure” ที่เสนอให้พื้นที่สีเขียวในเขตเมืองสามารถรองรับกิจกรรมด้านนันทนาการ การเรียนรู้ และสุขภาพได้ และหากพิจารณาจากบริบทของต้นทุนธรรมชาติและต้นทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ที่มีอยู่แล้ว บึงขุนทะเลยังคงมีศักยภาพเชิงพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการพัฒนาให้เป็น “ห้องเรียนธรรมชาติกลางเมือง” (Open Learning Landscape) (Smithwick, E. et al., 2023) และแนวคิด Creative Ecology ซึ่งเน้นการใช้พื้นที่ธรรมชาติกลายเป็นฐานของการเรียนรู้ วิจัย และกิจกรรมทางวัฒนธรรมร่วมกับชุมชน ส่วนในเชิงกลยุทธ์ พื้นที่นี้สามารถกำหนดเป็นโซนอนุรักษ์พิเศษภายใต้แนวคิดพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีคุณค่าสูง (High Conservation Value Wetland: HCVW) ซึ่งมีศักยภาพต่อการฟื้นฟูระบบนิเวศ และรองรับกิจกรรมท่องเที่ยว

เชิงอนุรักษ์ในระดับท้องถิ่นถึงระดับภูมิภาค หากได้รับการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วม (Co-management) ระหว่างหน่วยงานรัฐ ท้องถิ่น และภาคประชาสังคม (Vickery, J., 2015)

ส่วนอุปสรรคในพื้นที่เช่น การขาดกลไกบูรณาการระหว่างหน่วยงาน การขาดแผนระยะยาวที่มีความต่อเนื่อง และแรงกดดันจากการขยายตัวของเมืองรอบพื้นที่ชุ่มน้ำ (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), 2563) และการระบุถึงความล้มเหลวของการจัดการพื้นที่สีเขียวมักเกิดจาก การขาดแผนแม่บทที่ชัดเจนและการมีส่วนร่วมในระยะยาวของประชาชน (Ahyani, A. et al., 2025)

ดังนั้น ศักยภาพของระบบสิ่งแวดล้อมของบึงขุนทะเล แสดงให้เห็นถึงความพร้อมทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ โครงสร้างของระบบนิเวศ และความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งสามารถนำไปสู่การพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้อย่างแท้จริง หากมีการออกแบบพื้นที่อย่างเป็นระบบและจำแนกโซนอย่างชัดเจน เช่น การจัดตั้ง ECO Zone หรือ “ห้องเรียนธรรมชาติกลางเมือง” (Open Learning Landscape) ที่ส่งเสริมการเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมจริง โดยใช้ต้นทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีอยู่เดิมให้เกิดคุณค่าเพิ่ม ภายใต้แนวคิด Creative Ecology ควบคู่กับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะด้านการสื่อสาร การสร้างความเข้าใจร่วมกัน และการจัดการทรัพยากรอย่างบูรณาการ เพื่อให้สามารถบริหารจัดการพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ บนพื้นฐานของแนวคิดแบบองค์รวมและเชิงสร้างสรรค์ นำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่สมดุลและยั่งยืนในระยะยาว

สรุปและข้อเสนอแนะ

การประเมินศักยภาพของสิ่งแวดล้อมเชิงระบบในพื้นที่บึงขุนทะเล จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญกับทรัพยากรทางภูมิทัศน์ที่เป็นเอกลักษณ์ โดยมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดเท่ากับ 4.43 รองลงมาเป็นทรัพยากรทางกายภาพที่มนุษย์สร้างขึ้น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.26 และอันดับที่ 3 เป็นทรัพยากรทางชีวภาพที่หลากหลาย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.24 ตามลำดับ ส่วนจุดเด่น 3 ด้านของบึงขุนทะเล เรียงตามลำดับ ได้แก่ 1) ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2) สถานที่ท่องเที่ยว และการมีกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่บึงขุนทะเล และ 3) ด้านวัฒนธรรมและความเชื่อทั้งด้านสถานที่ พิธีกรรม และความผูกพันของชุมชน ซึ่ง ทุกกลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญกับการคงไว้ซึ่งความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำขนาดใหญ่ ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ ตลอดจนมีความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ ให้คนในชุมชนรอบบึงขุนทะเลตั้งแต่ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรต้นน้ำ แปรรูปกลางน้ำ และจัดจำหน่ายปลายน้ำ อีกทั้งเสนอแนะให้มีกลไกความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคประชาชน และภาครัฐกิจ จัดระบบฐานข้อมูลนักท่องเที่ยวและกิจกรรมในพื้นที่ จัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยว มีกลไกติดตามโดยความร่วมมือระหว่างเทศบาล สถาบันการศึกษา และภาคประชาชน ตลอดจนจัดตั้งศูนย์เรียนรู้สิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์ในพื้นที่รอบบึง ส่วนในเชิงนโยบาย ควรมีการกำหนดยุทธศาสตร์การจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำเชิงสร้างสรรค์ (Eco-Creative Wetland Management Strategy) ที่บูรณาการหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนท้องถิ่นเข้าด้วยกัน เพื่อวางแผนการใช้ประโยชน์พื้นที่อย่างเหมาะสม รวมทั้งจัดตั้ง คณะกรรมการขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงขุนทะเลอย่างยั่งยืน เพื่อกำหนดแนวทางการบริหารจัดการที่สอดคล้องกับศักยภาพของระบบนิเวศและความต้องการของชุมชน และควรส่งเสริมให้หน่วยงานในระดับจังหวัดและท้องถิ่นนำแนวคิด Eco-Creative Design ไปปรับใช้ในการวางผังเมือง การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

และการออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งสนับสนุนงบประมาณและมาตรการจูงใจในการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีส่วนร่วม ส่วนแนวทางการวิจัยในอนาคต ควรเน้นการศึกษาการประเมินมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อม ตลอดจนศึกษารูปแบบ การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของภาคประชาชน (Participatory Governance Model) มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ (GIS) เพื่อสนับสนุนการวางแผนเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืน มากยิ่งขึ้นเพื่อการจัดการอย่างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนาอย่างแท้จริง

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยฉบับนี้ ได้รับทุนสนับสนุนภายใต้งบประมาณวิจัยประเภททุนอุดหนุนการวิจัยงานมูลฐาน (Fundamental Fund) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 ตามสัญญาเลขที่ SAT6601272S คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ผศ.ดร.สมทิพย์ ด้านธีรวิชัย (ปัจจุบันเกษียณอายุราชการและเป็นที่มิวิจัย) เป็นอย่างสูง ที่กรุณาให้คำปรึกษา ชี้แนะในการทำวิจัยครั้งนี้ ขอขอบคุณคุณคุณเอกธวัช ตะปนา จากเทศบาลตำบลวัดประดู่ และคุณนันทวัน รัตนะ จากศูนย์วิจัยมลพิษโรงงาน สุราษฎร์ธานี ที่ให้การช่วยเหลือเก็บข้อมูลและถ่ายภาพประกอบการวิจัย ตลอดจนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ขอขอบคุณแหล่งทุนวิจัยที่มอบโอกาสการทำวิจัย และผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายที่เอื้อเฟื้อข้อมูล ให้คำแนะนำ และสนับสนุนให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- นรา พงษ์พานิชย์ และคณะ. (2567). การศึกษาความเหมาะสมในการบริหารจัดการพื้นที่บึงขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี. วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์, 9(6), 288-308.
- บริษัท วี-คอน เอ็นไวรอนเมนทอล แอนด์ เทคโนโลยี จำกัด. (2564). การสำรวจสถานภาพแหล่งกำเนิดมลพิษบริเวณรอบบึงขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี. กรุงเทพมหานคร: บริษัท วี-คอน เอ็นไวรอนเมนทอล แอนด์ เทคโนโลยี จำกัด.
- พงษ์เทพ แก้วเสถียร. (2564). แนวทางการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มประมงพื้นบ้านในบริบทการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมชายฝั่งทะเลภาคใต้. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 8(10), 19-35.
- ภาวิณี แก้วตาทิพย์. (2559). ศักยภาพและแนวทางแนวการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่บึงขุนทะเลจังหวัดสุราษฎร์ธานี. ใน วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการสิ่งแวดล้อม. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 139 ตอนพิเศษ 258 ง หน้า 1 (1 พฤศจิกายน 2565).
- สุดถนอม ต้นเจริญ. (2560). การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนบางขันแตก จังหวัดสมุทรสงคราม. วารสารวิชาการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ, 13(2), 1-24.
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). (2563). คู่มือการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน. เรียกใช้เมื่อ 1 สิงหาคม 2568 จาก <https://www.dasta.or.th/th/article/2990>

- Ahyani, A. et al. (2025). Green Mobility. Implementation Strategy: A SWOT Analysis Approach. *Jurnal Penelitian Sekolah Tinggi Transportasi Darat*, 15(2), 88-102.
- Kothari, C. R. (2004). *Research methodology: Methods and techniques*. (2nd ed.). New Delhi, India: New Age International (P) Ltd., Publishers.
- Milijić, S. et al. (2010). Approach to identification and development of mountain tourism regions and destinations in Serbia with special reference to the Stara Planina mountain. *Spatium*, 2010(22), 19-28.
- Risteski, M. et al. (2012). Spatial Planning and Sustainable Tourism as Basis for Developing Competitive Tourist Destinations. *Procedia. Social and Behavioral Sciences*, 44(5), 375-386.
- Smithwick, E. et al. (2023). Regenerative landscape design: an integrative framework to enhance sustainability planning. *Ecology and Society*, 28(4), 56-70.
- Vickery, J. (2015). Creative economy report 2013 special edition: widening local development pathways. *Cultural Trends*, 24(2), 189-193.

ปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์การบริหารการศึกษาในโรงเรียนวิถิพุทธ จังหวัดบุรีรัมย์*

FACTORS AFFECTING EDUCATIONAL ADMINISTRATION PERFORMANCE IN
BUDDHIST SCHOOLS BURIRAM PROVINCE

สมिता จุลเขตร์

Smita Julakate

คณะศิลปศาสตร์ สถาบันราชภัฏภาคย์ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

Faculty of Liberal Arts, Rajapark Institute, Bangkok, Thailand

Corresponding author E-mail: Mondota27@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ดังนี้ 1) ศึกษาระดับคุณภาพแผนพัฒนาการศึกษา การบริหารการศึกษา ปัญญาคุณธรรม และพฤติกรรมการศึกษาโรงเรียนวิถิพุทธ 2) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพแผนพัฒนาการศึกษา การบริหารการศึกษา และปัญญาคุณธรรม และ 3) ศึกษาแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารการศึกษาผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถิพุทธ งานวิจัยนี้ใช้การวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ การหากลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Taro Yamane ความคาดเคลื่อน 0.01 กลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ จำนวน 420 คน การคำนวณกำหนดตัวอย่างแบบสัดส่วน และการคัดเลือกตัวอย่างแบบเป็นระบบ (Systematic Sampling) คำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่าง การวิเคราะห์สถิติประเภทพหุตัวแปร สมการโครงสร้าง Structural Equation Modeling (SEM) ซึ่งมีข้อเสนอว่าควรกำหนดกลุ่มตัวอย่างประมาณ 20 เท่าของตัวแปรสังเกตได้ ใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูล ได้แก่ ครูพระสอนศีลธรรม และครูกลุ่มวิชาการ และกลุ่มสาระสังคมและศาสนา ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยแบบจำลองสมการโครงสร้าง สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้อำนวยการโรงเรียน และครูพระสอนศีลธรรม จำนวน 23 คน ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย 1) การจัดการเชิงกลยุทธ์ คุณภาพแผนพัฒนาการศึกษา การบริหารการศึกษา ปัญญาคุณธรรม พฤติกรรมการศึกษา และผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถิพุทธ อยู่ในระดับมากที่สุด 2) คุณภาพแผน พัฒนาการศึกษา การบริหารการศึกษา ปัญญาคุณธรรม และพฤติกรรมการศึกษา มีอิทธิพลเชิงสาเหตุต่อผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถิพุทธ และ 3) แนวทางการบริหารการศึกษาผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถิพุทธ มีปัจจัยสำคัญด้านพฤติกรรม การศึกษา การบริหารการศึกษา ปัญญาคุณธรรม ผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถิพุทธ และคุณภาพแผนพัฒนาการศึกษา

คำสำคัญ: แผนพัฒนาการศึกษา, การบริหารการศึกษา, ปัญญาคุณธรรม, พฤติกรรมการศึกษา, โรงเรียนวิถิพุทธ

Abstract

This Article aimed to study that 1) For Examine the quality levels of educational development plans, educational management, moral-intellectual principles, educational behavior, and the achievements of Buddhist oriented Schools 2) For Investigate the influence of these factors on the success of Buddhist oriented Schools. and 3) For Guidelines for Educational Administration Achievements of Buddhist Oriented Schools. The study employed a mixed-method approach, combining quantitative and qualitative research. For quantitative research, the sample size was determined using Taro Yamane's formula with a level of error of 0.01, the sample group for quantitative research was 420 people. Check proportional sampling and select your sample type (systematic sampling), calculate sample size, perform multivariate statistical analysis, structural equation modeling (SEM). It is suggested that the sample size should be approximately 20 times that of the observed variables. Questionnaire to collect data with target group such as Executives and Deputy directors, Morality-Teaching Monks and Educators in Academic and Social Studies and religion. Analyzed using structural Equation Modeling. For the qualitative aspect, in-depth interviews were conducted with 23 participants, including school directors and morality-teaching monks, selected through purposive sampling. Data were analyzed using content analysis. Result Research 1) Strategic management, the quality of educational development plans, educational management, moral-intellectual principles, educational behavior, and the achievements of Buddhist oriented Schools were rated at the highest levels. 2) The quality of educational development plans, educational management, moral-intellectual principles, and educational behavior significantly influenced the success of Buddhist oriented Schools. and 3) Key factors contributing to effective management included educational behavior, educational management, moral-intellectual principles, educational achievements, and the quality of development plans. This research provides insights that schools, administrators, and educators in Buddhist oriented Schools can apply to enhance and develop various aspects of their work. Additionally, it serves as a reference for future related studies.

Keywords: Educational Development Plan, Educational Administration, Moral-Intellectual Principles, Educational Behavior, Buddhist Oriented Schools

บทนำ

ความท้าทายที่เป็นพลวัตของโลกศตวรรษที่ 21 อันเนื่องจากการปฏิวัติดิจิทัล (Digital Revolution) การเปลี่ยนแปลงสู่อุตสาหกรรม 4.0 (The Fourth Industrial Revolution) การดำเนินงานเพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ 2573 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) เป็นกลไกในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนอย่างยั่งยืน การปฏิรูปการศึกษาถือเป็นสิ่งที่มีบทบาทต่อการพัฒนา

กระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ การสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศชาติ กลไกที่สำคัญในการเชื่อมโยงการพัฒนาคุณภาพการศึกษา คือ ระบบการศึกษาที่เข้าไปมีความสัมพันธ์ต่อการพัฒนา ประเทศชาติ การบริหารการศึกษาที่ไม่มีประสิทธิภาพอาจส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาลดลง ทั้งด้านผลการเรียนรู้ ทางวิชาการและคุณธรรม ความเข้าใจผิดในแนวคิดวิถีพุทธ ซึ่งอาจนำไปสู่การบิดเบือนแนวคิดด้านหลักศาสนา และการสูญเสียความเชื่อมั่นของชุมชนต่อระบบการศึกษาที่ควรจะเป็นพื้นฐานของการสร้างคนดีและคนเก่ง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือ สพฐ. หน่วยงานในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ได้มอบหมายให้มีผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ (Buddhist Oriented Schools) ในทุกสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษา และเริ่มประชาสัมพันธ์ให้โรงเรียนสมัครเข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 การจัด โรงเรียนวิถีพุทธมีความสำคัญในการพัฒนาเยาวชนให้เป็น “คนดี คนเก่ง” ที่สามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุข โดยเน้นการบูรณาการหลัก ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) เข้ากับการศึกษาทุกด้าน ทั้งการเรียนรู้ กิจกรรม และสภาพแวดล้อม เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณธรรมจริยธรรมควบคู่ไปกับความรู้ทางวิชาการเป็นการพัฒนาครูผู้สอน ครู เป็นหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษา

ปัจจุบันโรงเรียนวิถีพุทธส่วนใหญ่ขาดหลักสูตรและกิจกรรมที่ชัดเจน และการขาดการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง เช่น งบประมาณที่น้อย ทำให้โรงเรียนต้องหาจากแหล่งภายนอก นอกจากนี้ ยังมีปัญหาด้าน การขาด การปรับปรุงแก้ไขโครงการ ทำให้กิจกรรมไม่น่าสนใจ และการบริหารจัดการโครงการโรงเรียนวิถีพุทธยังขาดการใช้ หลักธรรมในการบริหารจัดการปฏิบัติตน เป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตตามระบบไตรสิกขาบริหารหลักสูตร ที่บูรณาการไตรสิกขาทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรและนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมที่สร้าง การเรียนรู้ไม่หลากหลาย หน่วยงานและบุคคลทั่วไปเสนอแนวทางการพัฒนากิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธในรูปแบบ ต่าง ๆ ไม่ชัดเจน (พระมหาศุภวัฒน์ สุขดา และคณะ, 2562) และโรงเรียนขาดทรัพยากรที่เข้าใจหลักไตรสิกขา และวิธีการนำไปประยุกต์ใช้ในห้องเรียน การมีส่วนร่วมของชุมชนการเชื่อมโยงโรงเรียนกับชุมชน เช่น การเชิญผู้นำ ศาสนามาร่วมสอน หรือการจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วม การวัดผลและประเมินผล ควรมีการวัดผลสัมฤทธิ์ที่ครอบคลุมทั้งด้านวิชาการ คุณธรรม และพฤติกรรม เช่น การใช้แบบประเมินที่สะท้อน พัฒนาการทางจิตใจและสังคม และการบริหารทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ โรงเรียนควรมีแผนการจัดสรรทรัพยากร ที่เพียงพอและเหมาะสม เช่น การจัดหาสื่อการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงพุทธ และการบริหารงบประมาณอย่าง โปร่งใส สม่าเสมอ

การศึกษานับเป็นกลยุทธ์ในการสร้างและพัฒนาคนในทุกมิติให้มีคุณภาพ ปัจจุบันโรงเรียนวิถีพุทธ ภายใต้ การกำกับของกระทรวงศึกษาธิการ เกิดจากแนวคิดในการผสมผสานหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ ในการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนานักเรียนให้มีด้านความรู้ คุณธรรม และ จริยธรรม โดยยึดหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นแนวทางสำคัญในการปลูกฝังพฤติกรรมที่ดีสำหรับผู้เรียน จากรายละเอียดข้างต้น ผู้วิจัยจึงมี ความสนใจศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์การบริหารการศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดบุรีรัมย์”

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับคุณภาพแผนพัฒนาการศึกษา การบริหารการศึกษา ปัญญาคุณธรรม และพฤติกรรม การศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ

2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพแผนพัฒนาการศึกษา การบริหารการศึกษา และปัญญาคุณธรรม
3. เพื่อศึกษาแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารการศึกษาผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methodology) ระหว่างวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ และวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ มีรายละเอียด ดังนี้

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณใช้กลุ่มตัวอย่างจาก สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์ (สพม.บร.) ได้แก่ ครูพระสอนศีลธรรม และบุคลากรครูของกลุ่มบริหารวิชาการ และ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รวมจำนวน 438 คน คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตร ของ Taro Yamane โดยมีระดับความคาดเคลื่อน 0.01 การสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified Sampling) ได้กลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัย จำนวน 420 คน วิธีคำนวณจากจำนวนประชากรแต่ละกลุ่ม โดยใช้การคำนวณ การกำหนดตัวอย่างแบบสัดส่วน (Proportion Sample) และการคัดเลือกตัวอย่างแบบเป็นระบบ (Systematic Sampling) คำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่าง และใช้การวิเคราะห์สถิติประเภทพหุตัวแปร สมการโครงสร้าง Structural Equation Modeling (SEM) ซึ่งมีข้อเสนอว่าควรกำหนดกลุ่มตัวอย่างประมาณ 20 เท่าของตัวแปรสังเกตได้ (Grace, J. B., 2008) การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียน ครูและพระสอนศีลธรรม จำนวน 23 คน

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) แบ่งการศึกษาวิจัยออกเป็น 2 ส่วน มีการนำข้อมูล มาบูรณาการกันอย่างต่อเนื่องสอดคล้องต้องกัน โดยมุ่งเน้นปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์การบริหารการศึกษา ในโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดบุรีรัมย์ ดังนี้

1. การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์การบริหารการศึกษา ในโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดบุรีรัมย์ ด้านคุณภาพแผนพัฒนาการศึกษาการบริหารการศึกษา ปัญญาคุณธรรม พฤติกรรมการศึกษา และผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธ เพื่อให้ทราบถึงอิทธิพลเชิงสาเหตุที่มีความสอดคล้องหรือ แตกต่างกัน

2. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) หน่วยวิเคราะห์ คือ ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผล ต่อผลสัมฤทธิ์การบริหารการศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยให้ความสำคัญเกี่ยวกับตัวแปรในด้านคุณภาพ แผนพัฒนาการศึกษา การบริหารการศึกษา ปัญญาคุณธรรม พฤติกรรมการศึกษา และผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธ โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียนและครูพระสอนศีลธรรม โดยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) พิจารณาจากโรงเรียนที่ได้รับคัดเลือกเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ สพม.บร.

วิธีการได้มาข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ

1. ข้อมูลปฐมภูมิ ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองพร้อมกับผู้ช่วยนักวิจัย
2. ข้อมูลทุติยภูมิ ใช้วิธีการค้นคว้าข้อมูลจากฐานข้อมูลต่าง ๆ โดยสำรวจจากแหล่งข้อมูลทั้งในห้องสมุด และใช้อินเทอร์เน็ต เช่น บทความ รายการผลการศึกษาวิจัย บทสัมภาษณ์ บทวิพากษ์วิจารณ์ และสื่อสิ่งพิมพ์อื่น ๆ เป็นต้น

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย เน้นความจริง ความถูกต้อง มีความน่าเชื่อถือ จุดแข็ง จุดอ่อนของแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. เอกสาร รายงาน บทความ วารสาร สื่อสิ่งพิมพ์ ข้อมูลส่วนบุคคล ฯลฯ จุดแข็ง คือ มีความแน่นอน ไม่เปลี่ยนแปลง มีความแม่นยำ ครอบคลุมประเด็น จุดอ่อน คือ การนำข้อมูลมาใช้ อาจเกิดความยากลำบาก เนื่องจากมีระเบียบกฎเกณฑ์ การเข้าถึงแหล่งข้อมูลได้ยาก ข้อมูลที่ได้มาไม่ครบถ้วนก็อาจจะไม่มีความแม่นยำ และผู้วิจัย หรือผู้จัดทำอาจมีอคติ

2. การสัมภาษณ์ จุดแข็ง คือ เป้าหมายชัดเจน เน้นประเด็นที่กำลังศึกษาและให้ความกระจ่างเชิงสาเหตุได้ จุดอ่อน คือ ถ้าคำถามไม่เหมาะสมอาจจะมีอคติในการถาม และการตอบได้ ไม่มีความแม่นยำขึ้นอยู่กับคุณสมบัติของคนตอบด้วย และคำตอบไม่ได้สะท้อนให้เห็นถึงสิ่งที่ผู้สัมภาษณ์อยากได้คำตอบ

ขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การเตรียมข้อมูลขั้นแรก ศึกษาโดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ตำรา บทความ บทวิพากษ์วิจารณ์ และรายงานการศึกษาวิจัย ทั้งในลักษณะที่เป็นรูปเล่ม และอินเทอร์เน็ต โดยการวิเคราะห์แนวคิด บทความเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ของการบริหารการศึกษาในโรงเรียนวิถิพุทธ โดยมุ่งเน้นด้านคุณภาพแผนพัฒนาการศึกษา การบริหารการศึกษา ปัญญาวัฒนธรรม พฤติกรรมการศึกษา และผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถิพุทธ เพื่อให้มีความสอดคล้องและครอบคลุมถึงองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง

2. การดำเนินการขั้นที่สอง นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาวิเคราะห์ เพื่อสร้างข้อคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากนั้นเรียบเรียง จัดหมวดหมู่ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ เปรียบเทียบกับข้อมูลทางเอกสาร และหาข้อสรุปการวิเคราะห์ เพื่อหาคำตอบของปัญหาที่กำหนดไว้ในการศึกษา

3. การดำเนินการขั้นที่สาม สรุปผลและรวบรวมจัดกลุ่มความคิดเห็นและข้อเสนอแนะโดยใช้แบบสรุปความคิดเห็นและข้อเสนอแนะข้อมูลต่าง ๆ ที่ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อรายงานผลในเชิงพรรณนาโดยอาจจะใช้ตารางและแผนภาพประกอบ ซึ่งบทสรุปสามารถนำไปใช้ประยุกต์ต่อการบริหารทางการศึกษา ด้านคุณภาพแผนพัฒนาการศึกษา การบริหารการศึกษา ปัญญาวัฒนธรรม พฤติกรรมการศึกษา และผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถิพุทธ

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้มี 2 เครื่องมือ การวิจัยเชิงปริมาณ คือ แบบสอบถาม เป็นแบบประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด ประกอบด้วย 4 ส่วน ได้แก่ 1) ปัจจัยส่วนบุคคล 2) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ของการบริหารการศึกษาในโรงเรียนวิถิพุทธ จังหวัดบุรีรัมย์ 3) ผลสัมฤทธิ์การบริหาร และ 4) ข้อเสนอแนะ ส่วนของการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้แบบสัมภาษณ์ เป็นคำถามปลายเปิดแบบไม่มีโครงสร้าง

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ การหาค่าความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม (IOC) ทุกข้อคำถามมีค่ามากกว่า 0.5 และ ผลการทดสอบ ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามด้วยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา มีค่าความเชื่อมั่นโดยรวม เท่ากับ 0.904 (> 0.7) และนำเครื่องมือ (try out) กับครูพระสอนศีลธรรม และบุคลากรครูของกลุ่มบริหารวิชาการ และกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ที่ไม่ได้อยู่ในกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 50 ชุด ผลการทดสอบหาค่า pre-test กับ ครูพระสอนศีลธรรม และบุคลากรครูของกลุ่มบริหารวิชาการ

และกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โดยใช้วิธีการคำนวณด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach's Alpha) ค่าระดับความเชื่อมั่นตั้งแต่ 0.7

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้ การวิจัยเชิงปริมาณผู้วิจัยทำหนังสือถึงสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์ (สพม.บร) เพื่อขอความ อนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และผู้วิจัยดำเนินการรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยผู้วิจัยใช้แบบสอบถามออนไลน์ในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ นำแบบสอบถามที่ได้รับคืน มาตรวจสอบความสมบูรณ์ และดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้

1.1 สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) วิเคราะห์หาค่าความถี่ร้อยละ (%) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ

1.2 สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) การวิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) เพื่อหาปัจจัยที่ส่งผลต่อด้านคุณภาพแผนพัฒนาการศึกษา การบริหารการศึกษา ปัญญา วัฒนธรรม พฤติกรรมการศึกษา และผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถิพุทธ

1.3 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของตัวแปรที่ศึกษาโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation Coefficient) และ ทดสอบนัยสำคัญด้วยค่าสถิติที (t-test)

1.4 วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis) เพื่อตรวจสอบ ความเชื่อมั่นของโมเดลการวัดคุณภาพแผนพัฒนาการศึกษา การบริหารการศึกษา ปัญญาวัฒนธรรม พฤติกรรมการศึกษา และผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถิพุทธ

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์กลุ่ม (Cluster Analysis) ซึ่งสามารถแสดงผลความสัมพันธ์ของกลุ่มเนื้อหา (Content) ที่มีความถี่ (Frequency) และถ้อยคำที่ใกล้เคียงกัน (Word Similarity)

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาระดับคุณภาพแผนพัฒนาการศึกษา การบริหารการศึกษา ปัญญาวัฒนธรรม และพฤติกรรมการศึกษาโรงเรียนวิถิพุทธ

ผลการวิจัยพบว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นของตัวแปร ดังปรากฏ ดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ระดับของตัวแปรด้านคุณภาพแผนพัฒนาการศึกษา n = 420

ลำดับ	องค์ประกอบ	Mean	St. Dev.	SKEWNESS	KURTOSIS	ระดับ
1.	STRA	4.36	0.42	0.00	-0.71	มากที่สุด
2.	GOAL	4.29	0.43	0.00	-0.18	มากที่สุด
3.	TRAT	4.32	0.39	0.08	-0.49	มากที่สุด
4.	INDI	4.25	0.31	0.55	0.32	มากที่สุด

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ระดับของตัวแปรด้านคุณภาพแผนพัฒนาการศึกษา n = 420 (ต่อ)

ลำดับ	องค์ประกอบ	Mean	St. Dev.	SKEWNESS	KURTOSIS	ระดับ
5.	ACTI	4.33	0.35	0.59	-1.01	มากที่สุด
	รวม	4.31	0.24	0.20	0.06	มากที่สุด

คุณภาพแผนพัฒนาการศึกษา (PLAN) ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพแผนพัฒนาการศึกษา ด้านยุทธศาสตร์ ด้านเป้าประสงค์ ด้านกลยุทธ์ ด้านตัวชี้วัด และด้านกิจกรรม อยู่ในระดับมากที่สุด

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ระดับของตัวแปรด้านการบริหารการศึกษา n = 420

ลำดับ	องค์ประกอบ	Mean	St. Dev.	SKEWNESS	KURTOSIS	ระดับ
1.	ACAD	4.39	0.37	0.39	-1.28	มากที่สุด
2.	BUDG	4.25	0.45	0.01	0.46	มากที่สุด
3.	PERS	4.43	0.31	0.32	-0.90	มากที่สุด
4.	GENE	4.35	0.33	0.34	-0.73	มากที่สุด
	รวม	4.35	0.28	0.89	-0.02	มากที่สุด

การบริหารการศึกษา (EDUC) ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารการศึกษาด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านงานบุคคล ด้านงานทั่วไป อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเท่ากับ -1.28 และพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นสอดคล้องไปในทางทิศเดียวกัน

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ระดับของตัวแปรด้านปัญญาวุฒิธรรม n = 420

ลำดับ	องค์ประกอบ	Mean	St. Dev.	SKEWNESS	KURTOSIS	ระดับ
1.	ASSO	4.33	0.31	0.91	-0.09	มากที่สุด
2.	LIST	4.39	0.38	0.49	-1.27	มากที่สุด
3.	CRIT	4.27	0.36	1.09	-0.29	มากที่สุด
4.	PRAC	4.35	0.36	0.43	-0.81	มากที่สุด
	รวม	4.33	0.28	1.27	0.79	มากที่สุด

ปัญญาวุฒิธรรม (VIRT) ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญญาวุฒิธรรม ด้านการคบคนดี ด้านการฟังคำแนะนำที่ดี ด้านการคิดถูกวิธี ด้านการปฏิบัติถูกต้องตามธรรม อยู่ในระดับมากที่สุด

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ระดับของตัวแปรด้านพฤติกรรมการศึกษา n = 420

ลำดับ	องค์ประกอบ	Mean	St. Dev.	SKEWNESS	KURTOSIS	ระดับ
1.	CODO	4.34	0.38	0.57	-1.06	มากที่สุด
2.	AFDO	4.35	0.34	0.50	-0.75	มากที่สุด
3.	PSDO	4.36	0.42	0.00	-0.71	มากที่สุด
	รวม	4.35	0.29	0.56	-0.43	มากที่สุด

พฤติกรรมการศึกษา (BEHE) ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมการศึกษา ด้านพุทธิพิสัย ด้านจิตพิสัย และด้านทักษะพิสัย อยู่ในระดับมากที่สุด

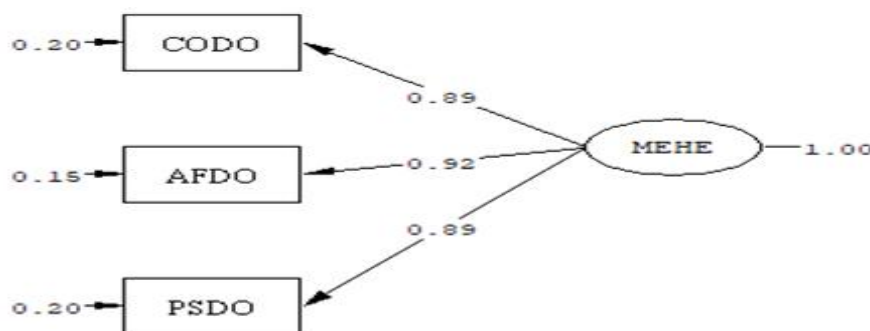
วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพแผนพัฒนาการศึกษา การบริหารการศึกษา และ ปัญญาคุณธรรม

ผลการวิจัยพบว่า คุณภาพแผนการศึกษา (PLAN) ส่งผลทางตรงกับการบริหารการศึกษา (EDUC) มากที่สุด เท่ากับ 0.81 รองลงมา คือ ส่งผลทางตรงกับปัญญาคุณธรรม (VIRT) ผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถี พุทธ (ACHI) และพฤติกรรม การศึกษา (BEHE) เท่ากับ 0.57 0.48 และ 0.38 ตามลำดับ และส่งผลทางอ้อม 0.38 และ 0.31 ตามลำดับ เท่ากับ 0.76 บพฤติกรรมการศึกษา (BEHE) ปัญญาคุณธรรม (VIRT) และผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธ (ACHI) เท่ากับ 0.54

การบริหารการศึกษา (EDUC) ส่งผลทางตรงกับปัญญาคุณธรรม (VIRT) มากที่สุด เท่ากับ 0.39 รองลงมา คือ ส่งผลทางตรงกับพฤติกรรมการศึกษา (BEHE) และผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธ (ACHI) เท่ากับ 0.22 และ 0.16 ตามลำดับ และส่งผลทางอ้อมกับพฤติกรรมการศึกษา (BEHE) และผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธ (ACHI) เท่ากับ 0.16 และ 0.12 ตามลำดับ

ปัญญาคุณธรรม (VIRT) ส่งผลทางตรงกับผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธ (ACHI) มากที่สุด เท่ากับ 0.42 รองลงมา คือ ส่งผลทางตรงกับพฤติกรรมการศึกษา (BEHE) เท่ากับ 0.41 และส่งผลทางอ้อมกับผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธ (ACHI) เท่ากับ 0.3 1 ตามลำดับ พฤติกรรมการศึกษา (BEHE) ส่งผลทางตรงกับผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธ (ACHI)

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของแบบจำลองมาตรวัดพฤติกรรมการศึกษา แสดงให้เห็นว่าแบบจำลอง การวัดตัวแปรแฝงพฤติกรรมการศึกษา (BEHE) ประกอบด้วย พุทธิพิสัย (CODO) จิตพิสัย (AFDO) และทักษะพิสัย (PSDO) โดยมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.89 0.92 และ 0.89 ตามลำดับ และพบว่า มีความเชื่อถือได้อยู่ในระดับ 0.80 0.85 และ 0.80 ตามลำดับ ถือได้ว่ามาตรวัดมีความเหมาะสมสอดคล้องกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และตัวแปรสังเกตได้สามารถอธิบายตัวแปรแฝงพฤติกรรมการศึกษา ได้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80 โดยมีตัวแปรจิตพิสัย มีความเชื่อถือได้สูงที่สุด ส่วนตัวแปรพุทธิพิสัย และตัวแปรทักษะพิสัย มีความเชื่อถือได้ต่ำกว่าด้านอื่น ๆ ดังภาพที่ 1

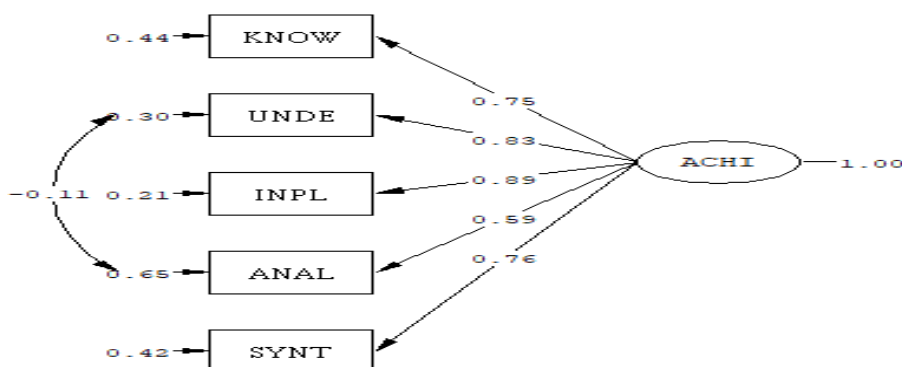

Chi-Square=1.29, df=1, P-value=0.25582, RMSEA=0.026

ภาพที่ 1 แบบจำลองการวัดพฤติกรรมการศึกษา

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของแบบจำลองมาตรวัดผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธ แสดงให้เห็นว่าแบบจำลองการวัดตัวแปรแฝงผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธ (ACHI) ประกอบด้วย ความรู้ (KNOW) ความเข้าใจ (UNDE) การนำไปใช้ (INPL) การวิเคราะห์ (ANAL) และการสังเคราะห์ (SYNT) โดยมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.73 0.83 0.89 0.59 และ 0.76 ตามลำดับ และพบว่า มีความเชื่อถือได้อยู่ในระดับ 0.56 0.70 0.79 0.35 และ 0.58 ตามลำดับ ถือได้ว่ามาตรวัดมีความเหมาะสมสอดคล้องกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และตัวแปรสังเกตได้สามารถอธิบายตัวแปรแฝงผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธ ได้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 35 โดยมีตัวแปรการนำไปใช้มีความเชื่อถือได้สูงที่สุด ส่วนตัวแปรการวิเคราะห์ มีความเชื่อถือได้ต่ำกว่าด้านอื่น ๆ ดังภาพที่ 2

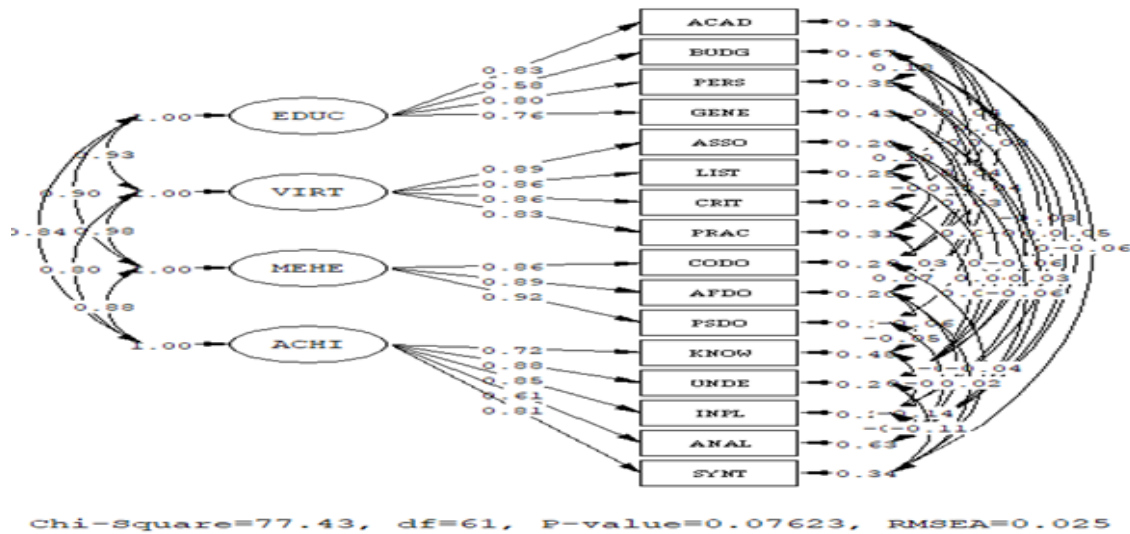

Chi-Square=5.26, df=4, P-value=0.26133, RMSEA=0.027

ภาพที่ 2 แบบจำลองการวัดผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธ

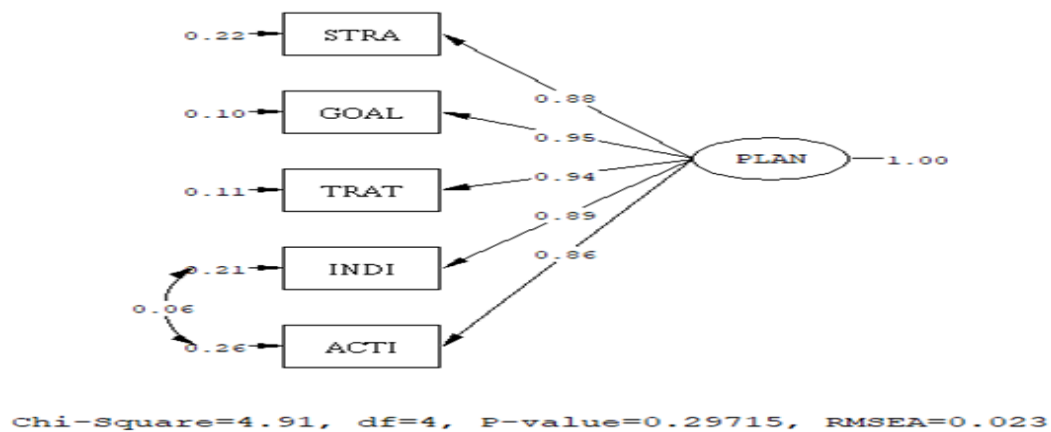
ผลการวิเคราะห์ความเชื่อถือได้ขององค์ประกอบ (COMPOSITE RELIABILITY) มาตรวัด

หลังจากที่ได้วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันแบบจำลองการวัดและความเชื่อถือของตัวชี้วัดแต่ละตัวแล้ว สิ่งที่ต้องประเมินต่อไป คือ ความเชื่อถือได้ของตัวองค์ประกอบของตัวแปรแฝงแต่ละตัว เพื่อแสดงให้เห็นว่าทุกมาตรวัดในแบบจำลองโครงสร้างหลังการปรับโมเดลสามารถใช้ในการวิเคราะห์สมการโครงสร้างได้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ทำการวิเคราะห์ความเที่ยง (construct composite Reliability, ρ_c) ของตัวแปรแฝง ความแปรปรวนเฉลี่ยของตัวแปรที่สกัดได้ด้วยองค์ประกอบ (variance extracted, ρ_v) ดังภาพที่ 3 และภาพที่ 4

ภาพที่ 3 แบบจำลองการวัดตัวแปรแฝงภายใน

แบบจำลองการวัดตัวแปรแฝงภายนอก

ภาพที่ 4 แบบจำลองการวัดตัวแปรแฝงภายนอก

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อศึกษาแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารการศึกษาผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธ ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการบริหารการศึกษาผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธ ประกอบด้วย

คุณภาพแผนพัฒนาการศึกษา ด้าน ยุทธศาสตร์ เป้าประสงค์ กลยุทธ์ ตัวชี้วัด และกิจกรรมที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธ พบว่า แผนพัฒนาการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธต้องเป็นแผนที่มีความชัดเจนสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดตามยุทธศาสตร์ เป้าประสงค์ กลยุทธ์ ตัวชี้วัด และกิจกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของโรงเรียน และชุมชนพัฒนาคนให้มีคุณภาพตามหลักการของพุทธศาสนา และมีความสัมพันธ์กับแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ครอบคลุมทั้งการยกระดับคุณภาพ และมาตรฐานผู้เรียน ครู บุคลากรทางการศึกษา และสถานศึกษา พัฒนาระบบบริหารจัดการ และส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

การบริหารการศึกษา ด้านวิชาการ งบประมาณ งานบุคคล และงานทั่วไปที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธ การดำเนินงานจะต้องมีความสัมพันธ์กัน ผู้บริหารจะต้องบริหารงานด้วยความรู้ความเข้าใจกับงานโรงเรียนวิถีพุทธ มีการจัดการ การสั่งการ การควบคุม และการประเมินผลได้

ปัญญาคุณธรรม ด้านการคบคนดี การฟังคำแนะนำที่ดี การคิดถูกวิธี และการปฏิบัติถูกต้องตามธรรมที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธ ปัญญาคุณธรรมมีความสำคัญต่อการเรียนการสอนที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ของโรงเรียนวิถีพุทธ เพราะหลักดังกล่าว คือ แนวทางให้เกิดปัญญาที่นำไปสู่ความสำเร็จ พุทธสัปปริยสังเสวะ การคบคนดี อยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีจะช่วยส่งเสริมเสริมการพัฒนาศีล สมาธิ และปัญญาของนักเรียน ครู และผู้บริหาร โดยเมื่อนักเรียน ครู และผู้บริหารมีพื้นฐานดังกล่าวที่ดีจะส่งผลต่อสัมถัมมัสสนะ การเอาใจใส่การศึกษาการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนที่ดี มีโยนิโสมนสิการ มีกระบวนการคิดวิเคราะห์ พิจารณาหาเหตุผลที่ดีและถูกวิธี สามารถที่จะนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้องตามหลักธรรม

พฤติกรรมการศึกษาพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัยมีความสำคัญต่อพฤติกรรมการศึกษาของนักเรียน อันเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนตามขั้นตอนพื้นฐานของกระบวนการเรียนการสอน ประกอบด้วย ความรู้ ความสามารถ ทักษะ และลักษณะนิสัยต่าง ๆ ปัจจัยข้างต้นจะส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธทั้งหก ด้านความรู้ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมิน

ผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธ ด้านความรู้ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ และการสังเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์การบริหารการศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านพฤติกรรมการศึกษา ปัญญาคุณธรรม การบริหารการศึกษา และคุณภาพแผนพัฒนาการศึกษา โดยพบว่า ความสำเร็จมาจากการเรียนการสอนของครูผู้สอน ผสมกับองค์ประกอบด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ กิจกรรมและการส่งเสริมให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการบูรณาการความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ส่งเสริมนโยบายนำมาสู่การปฏิบัติที่เหมาะสมกับนักเรียน

เมื่อเปรียบเทียบตัวแปรผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธ ประกอบด้วย 1) ความรู้ 2) ความเข้าใจ 3) การนำไปใช้ และ 4) การวิเคราะห์ ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ตัวแปรผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธ

ตัวแปร	การวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research)	การวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research)
ผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธ 1. ความรู้ 2. ความเข้าใจ 3. การนำไปใช้ 4. การวิเคราะห์	ความรู้ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ และการสังเคราะห์ มีความสำคัญกับผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 มีความสามารถในการอธิบายความสัมพันธ์ได้ร้อยละ 45 81 69 26 และ 70	นักเรียนได้รับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ต่าง ๆ อย่างชัดเจนพร้อมกับการพัฒนาปัญญาและด้านอื่น ๆ การพัฒนาที่จะให้เป็นคนดี เก่ง และมีความสุข ประกอบด้วย การมีปัญญา ความรู้ ความเข้าใจ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการนำไปใช้ประโยชน์ต่อชีวิตประจำวัน

อภิปรายผล

ผู้วิจัยขอเสนอการอภิปรายผลการวิจัย เป็น 3 ส่วน ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 คุณภาพแผนพัฒนาการศึกษา การบริหารการศึกษา ปัญญาคุณธรรม และพฤติกรรมการศึกษา โรงเรียนวิถีพุทธ มีรายละเอียด ดังนี้

1. แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา (PLAN) ผลการวิจัยพบว่า แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา อยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธมากที่สุด คือ ด้านยุทธศาสตร์ (STRA) รองลงมาด้านกิจกรรม (ACTI) กลยุทธ์ (TRAT) เป้าประสงค์ (GOAL) และตัวชี้วัด (INDI) ตามลำดับ ซึ่งอธิบายได้ว่าแผนยุทธศาสตร์มีเป้าหมายเพื่อกระทำตามภารกิจ โดยมีส่วนร่วมจากบุคคลในสถานศึกษา โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษา การพัฒนาหลักสูตร สร้างสภาพแวดล้อมแห่งการเรียนรู้ เพื่อสนองนโยบายการปฏิรูปการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ จึงส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาสถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ฅนอม บุญโต ที่กล่าวว่า แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาการบริหารงานของโรงเรียน เพื่อให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ เป้าหมายประสงค์ กลยุทธ์ ตัวชี้วัด และกิจกรรมของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ฅนอม บุญโต, 2562)

2. การบริหารการศึกษา (EDUC) ผลการวิจัยพบว่า การบริหารการศึกษา อยู่ในระดับมากที่สุด โดยการบริหารการศึกษาส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธมากที่สุด คือ ด้านวิชาการ (ACAD) รองลงมางานบุคคล (PERS) งานทั่วไป (GENE) และงบประมาณ (BUDG) ตามลำดับ ซึ่งอธิบายได้ว่า ผู้บริหารงานวิชาการต้องมีกลยุทธ์การวางแผนบริหารงานด้านวิชาการ อาทิ การวางแผนงบประมาณเพื่อพัฒนาผู้เรียน การพัฒนาครูผู้สอน การพัฒนาหลักสูตรที่เป็นเลิศ เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สันติ บุญภิรมย์ ที่กล่าวว่าการบริหารงานวิชาการมีความสำคัญต่อการบริหารจัดการกิจกรรมทุกชนิดทุกประเภทที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน และการบริหารสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้การเรียนการสอนดำเนินไปได้อย่างราบรื่น (สันติ บุญภิรมย์, 2563)

3. ปัญญาคุณธรรม (VIRT) ผลการวิจัยพบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด โดยปัญญาคุณธรรมที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธ ระดับมากที่สุด คือ ด้านการฟังคำแนะนำที่ดี (LIST) รองลงมาการปฏิบัติถูกต้องตามธรรม (PRAC) การคบคนดี (ASSO) และการคิดถูกวิธี (CRIT) ตามลำดับ ซึ่งอธิบายได้ว่า การได้รับฟังคำแนะนำที่ดีย่อมเป็นสิ่งสำคัญต่อการศึกษา คำแนะนำสั่งสอนที่ดีจะเป็นประโยชน์ต่อการสร้างความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องในการเรียน การสอน เป็นมงคลชีวิตแก่นักเรียนและครูผู้สอน เพราะครูผู้สอน คือ กัลยาณมิตรสู่แนวทางการรู้ดี คิดดี และทำดี ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ป.อ.ปยุตโต ที่กล่าวว่า การฟังคำแนะนำที่ดี เป็นลักษณะของการผู้นอบน้อม เกิดการเปลี่ยนแปลงในสิ่งที่ดีงามและมีความเห็นถูกต้อง (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ป.อ.ปยุตโต, 2564)

4. พฤติกรรมการศึกษา (BEHE) ผลการวิจัยพบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด โดยพฤติกรรมการศึกษาส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธมากที่สุด คือ ด้านทักษะพิสัย (PSDO) รองลงมาด้านจิตพิสัย (AFDO) และด้านพุทธิพิสัย (CODO) ตามลำดับ ซึ่งอธิบายได้ว่า ทักษะพิสัยเป็นพฤติกรรมที่บ่งถึงความสามารถในการเรียนรู้ การสอน และการพัฒนาทักษะด้านนี้ต้องอาศัยการฝึกฝนจากผู้ที่มีความรู้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พชรินทร์ ชมพูวิเศษ ที่กล่าวว่า พฤติกรรมด้านทักษะพิสัยเป็นพฤติกรรมการเรียนรู้ที่บ่งถึงความสามารถในทำกิจกรรมได้อย่างคล่องแคล่ว พฤติกรรม

ดังกล่าว ประกอบด้วย ทักษะการรับรู้ กระทำตามแบบหรือเครื่องชี้แนะ การหาความถูกต้อง การกระทำอย่างต่อเนื่อง การกระทำได้อย่างเป็นธรรมชาติ (พัชรินทร์ ชมพวิเศษ, 2559)

5. ผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธ (ACHI) ผลการวิจัยพบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด โดย ผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธด้านการสังเคราะห์ (SYNT) ส่งผลมากที่สุด รองลงมา การวิเคราะห์ (ANAL) ความเข้าใจ (UNDE) ความรู้ (KNOW) และการนำไปใช้ (INPL) ตามลำดับ ซึ่งอธิบายได้ว่าการสังเคราะห์ มีความสำคัญกับพฤติกรรมการเรียนการสอนที่นักเรียนเกิดทักษะความสามารถในการที่ผสมผสานกิจกรรม ย่อย ๆ เข้าเป็นเรื่องราวเดียวกันอย่างมีระบบ ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้มาประยุกต์เพื่อให้เกิดสิ่งใหม่ที่สมบูรณ์และดีกว่าเดิม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สอดคล้องกับแนวคิดของ Bloom, B. S. ที่กล่าวว่า การสังเคราะห์เป็นทักษะความสามารถในการนำเอาส่วนประกอบย่อยหลาย ๆ ส่วนมารวมกันเข้าเป็นกรอบโครงสร้างที่แน่ชัด โดยทั่วไปแล้วการนำเอาประสบการณ์ ในอดีตมาร่วมกันกับประสบการณ์ในปัจจุบัน และนำมาสร้างเป็นกรอบที่มีระเบียบแบบแผน เป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์หรือความคิดริเริ่ม (Bloom, B. S., 1976)

ส่วนที่ 2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพแผนพัฒนาการศึกษา การบริหารการศึกษา ปัญญาคุณธรรม และพฤติกรรมการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ มีรายละเอียด ดังนี้

1. คุณภาพแผนพัฒนาการศึกษา (PLAN) ส่งผลทางตรงกับการบริหารการศึกษา (EDUC) มากที่สุด รองลงมา คือ ส่งผลทางตรงกับปัญญาคุณธรรม (VIRT) ผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธ (ACHI) และพฤติกรรมการศึกษา (BEHE) ตามลำดับ และส่งผลทางอ้อมกับพฤติกรรมการศึกษา (BEHE) ปัญญาคุณธรรม (VIRT) และผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธ (ACHI) ตามลำดับ และอธิบายได้ว่าคุณภาพแผนพัฒนาการศึกษาด้านยุทธศาสตร์ (STRA) การกำหนดกิจกรรม (ACTI) กลยุทธ์ (TRAT) เป้าประสงค์ (GOAL) และตัวชี้วัด (INDI) มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์การเรียนการสอนในโรงเรียนวิถีพุทธด้านวิชาการ (ACAD) งานทั่วไป (GENE) งานบุคคล (PERS) และงบประมาณ (BUDG) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ กุลชลี จงเจริญ ที่อธิบายว่า คุณภาพแผนพัฒนาการศึกษาจะต้องเกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษาและมีการวางแผนการกำหนดกลยุทธ์ วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ อย่างชัดเจนจากการวิเคราะห์บริบทและสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกจะช่วยให้เกิดการพัฒนาตนเองให้ทันกับสภาพการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น (กุลชลี จงเจริญ, 2562)

2. การบริหารการศึกษา (EDUC) ส่งผลทางตรงกับปัญญาคุณธรรม (VIRT) มากที่สุด รองลงมา คือ ส่งผลทางตรงกับพฤติกรรมการศึกษา (BEHE) และผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธ (ACHI) ตามลำดับ และส่งผลทางอ้อมกับพฤติกรรมการศึกษา (BEHE) และผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธ (ACHI) ตามลำดับ และอธิบายได้ว่าการบริหารการศึกษาผู้บริหาร ครูผู้สอน และบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนควรให้ความสำคัญกับงานด้านวิชาการ (ACAD) งานทั่วไป (GENE) งานบุคคล (PERS) และงบประมาณ (BUDG) และปัจจัยดังกล่าวมีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์การเรียนการสอนในโรงเรียนวิถีพุทธตามหลักการบริหารการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พิณจทอง ฉัญจณรัชต์ ที่กล่าวว่า การรับฟังธรรมหรือคำแนะนำอยู่เสมอ ๆ จะเป็นการเปิดโลกทัศน์ของนักเรียน เพราะการรับฟัง จะทำให้เข้าใจความรู้สึกของผู้พูด เพิ่มความรู้และประสบการณ์ มีความสุขและเพลิดเพลิน พัฒนาสมรรถภาพทางความคิด พัฒนาสมรรถภาพทางภาษา และสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดี (พิณจทอง ฉัญจณรัชต์, 2560)

3. ปัญญาคุณธรรม (VIRT) ส่งผลทางตรงกับผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธ (ACHI) มากที่สุด รองลงมา คือ ส่งผลทางตรงกับพฤติกรรมการศึกษา (BEHE) และส่งผลทางอ้อมกับผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธ (ACHI) ตามลำดับ อธิบาย

ได้ว่าการรับฟังความคิดเห็นซึ่งกัน และกัน การปฏิบัติถูกต้องตามหลักธรรม (PRAC) การคบคนดี (ASSO) และการคิดถูกวิธี (CRIT) จะส่งผลให้เกิดการสังเคราะห์ (SYNT) การวิเคราะห์ (ANAL) ความเข้าใจ (UNDE) การนำไปใช้ (INPL) ความรู้ (KNOW) และพฤติกรรมการศึกษาด้านทักษะพิสัย (PSDO) จิตพิสัย (AFDO) และพุทธิพิสัย (CODO) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พระมหาวิชาญ สุวิชาโน และเกษม แสงนนท์ ที่กล่าวว่าปัญญาภูมิธรรมเป็นการสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธธรรม อย่างบูรณาการ (พระมหาวิชาญ สุวิชาโน และเกษม แสงนนท์, 2562)

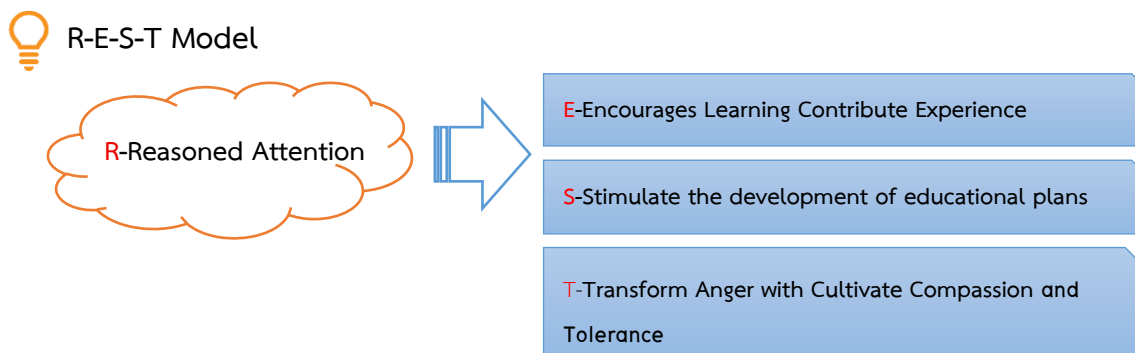
4. พฤติกรรมการศึกษา (BEHE) ส่งผลทางตรงกับผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธ (ACHI) อธิบายได้ว่า พฤติกรรมด้านทักษะพิสัย (PSDO) จิตพิสัย (AFDO) และพุทธิพิสัย (CODO) ของผู้บริหาร ครูผู้สอน และนักเรียนมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธโดยเฉพาะนักเรียนต้องรู้จักการสังเคราะห์ (SYNT) การวิเคราะห์ (ANAL) มีความเข้าใจ (UNDE) มีความรู้ (KNOW) และสามารถนำวิธีการปฏิบัติไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ (INPL) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ มันทนา อินไชย และศุภนิช จันทร์สอน ที่กล่าวว่า การสังเคราะห์ คือ ความสามารถในการนำเอาส่วนประกอบย่อยหลาย ๆ ส่วนมารวมกันเข้าเป็นกรอบโครงสร้างที่แน่ชัด โดยทั่วไปแล้วการนำเอาประสบการณ์ในอดีตมาร่วมกันกับประสบการณ์ในปัจจุบันและนำมาสร้างเป็นกรอบที่มีระเบียบแบบแผนเป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์หรือความคิดริเริ่ม (มันทนา อินไชย และศุภนิช จันทร์สอน, 2562)

ส่วนที่ 3 แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารการศึกษาผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธ มีรายละเอียด ดังนี้

แนวทางการบริหารการศึกษาผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธ ประกอบด้วย 1) แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา เป็นการคาดการณ์ในการทำงานในสถานศึกษาที่สัมพันธ์ต่อการเรียน 2) กลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาที่เน้นการพัฒนาผู้เรียน 3) ปัญญาภูมิธรรมในสถานศึกษา คือ ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพสู่สังคม และเป็นพลเมืองที่ดีต่อสังคม 4) ผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธ คือ การปฏิบัติปฏิบัติตามหลักธรรมไตรสิกขา อริยมรรค และผลิตภัณฑ์ที่มีคุณธรรมจริยธรรมที่ดี และ 5) พฤติกรรมการศึกษา เป็นรูปแบบการปฏิบัติการด้านการวางกลยุทธ์ เช่น งานวิชาการ งานบุคคล งานงบประมาณ และงานบริหารทั่วไปที่สัมพันธ์ต่อการเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์การบริหารการศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดบุรีรัมย์ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ซึ่งผู้วิจัยได้ออกแบบรูปแบบ คือ R-E-S-T Model ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 หลักการ R-E-S-T Model

R-Reasoned Attention ความสนใจอย่างมีเหตุผล ใช้ปัญญาในการคิดวิเคราะห์ การฝึกคิดให้เกิดปัญญาด้วยตนเองตามหลักปัญญาคุณธรรม ประกอบด้วย วุฒิธรรม 4 ประการ ได้แก่ 1) สัมปรีสังเสวะ แปลว่า คบสัตบุรุษ 2) สัทธัมมัสสนะ แปลว่า ฟังธรรม 3) โยนิโสมนสิการ แปลว่า ตรិตรองธรรม และ 4) อัมมานุอัมมปฏิปัตติ แปลว่า ปฏิบัติสมควรแก่ธรรม

E-Encourages Learning Contribute Experience กระตุ้นความต้องการภายในตนเองให้เกิดความอยากรู้ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างความรู้จากสื่อ และผู้มีประสบการณ์ ด้วยกระบวนการเรียนรู้เพื่อแปรเปลี่ยนต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

S-Stimulate the development กระตุ้นการพัฒนาการศึกษา โดยใช้เครื่องมือในการวางกรอบเป้าหมาย การศึกษาในอนาคต ทิศทางการจัดการศึกษาในการพัฒนาศักยภาพ และขีดความสามารถของคนทุกช่วงวัยให้เต็มตามศักยภาพ สามารถพัฒนาตนเองให้ทันต่อการพลวัตของสังคมโดย Up-Skill Re-Skill และ Digital-Skill รวมทั้งแสวงหาความรู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยการขับเคลื่อนภายใต้วิสัยทัศน์การศึกษา และเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเปลี่ยนแปลงของโลก Bani World

T-Transform Knowledge ทักษะการผันแปรความรู้เป็นความเมตตา กรุณา กับบุคคลที่ต้องการความรู้ การตระหนักความรู้ในสิ่งที่ถูกต้อง การแสวงหาความรู้ และ การประยุกต์ความรู้เพื่อการประกอบอาชีพที่สุจริต

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยออกเป็นผลการวิจัยเชิงปริมาณ และผลการวิจัยเชิงคุณภาพ มีรายละเอียด ดังนี้ ผลการวิจัยเชิงปริมาณ การจัดการเชิงกลยุทธ์ ผลการวิจัยพบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านคุณภาพแผนพัฒนาการศึกษา รองลงมาด้านการบริหารการศึกษา และปัจจัยที่ส่งผลต่อแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา การบริหารการศึกษา ปัญญาคุณธรรม พฤติกรรมการศึกษา และผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธ จากการวิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้าง พบว่า ด้านแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา (PLAN) ส่งผลทางตรงกับการบริหารการศึกษา (EDUC) มากที่สุดเท่ากับ 0.81 รองลงมา คือ ส่งผลทางตรงกับปัญญาคุณธรรม (VIRT) ผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธ (ACHI) และพฤติกรรมการศึกษา (BEHE) เท่ากับ 0.57, 0.48 และ 0.38 ตามลำดับ และส่งผลทางอ้อมกับพฤติกรรมการศึกษา (BEHE) ปัญญาคุณธรรม (VIRT) และผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธ (ACHI) เท่ากับ 0.54, 0.38 และ 0.31 ตามลำดับ การบริหารการศึกษา (EDUC) ส่งผลทางตรงกับปัญญาคุณธรรม (VIRT) มากที่สุดเท่ากับ 0.39 รองลงมา คือ ส่งผลทางตรงกับ พฤติกรรมการศึกษา (BEHE) และผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธ (ACHI) เท่ากับ 0.22 และ 0.16 ตามลำดับ และส่งผลทางอ้อมกับพฤติกรรมการศึกษา (BEHE) และผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธ (ACHI) เท่ากับ 0.16 และ 0.12 ตามลำดับ ด้านปัญญาคุณธรรม (VIRT) ส่งผลทางตรงกับผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธ (ACHI) มากที่สุดเท่ากับ 0.42 รองลงมา คือ ส่งผลทางตรงกับพฤติกรรมการศึกษา (BEHE) เท่ากับ 0.41 และส่งผลทางอ้อมกับผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธ (ACHI) เท่ากับ 0.31 ตามลำดับ ด้านพฤติกรรมการศึกษา (BEHE) ส่งผลทางตรงกับผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธ (ACHI) เท่ากับ 0.76 แนวทางการบริหารการศึกษาผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธ ประกอบด้วย 1) คุณภาพแผนพัฒนาการศึกษา 2) การบริหารการศึกษา 3) ปัญญาคุณธรรม 4) ผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธ และ 5) พฤติกรรมการศึกษา ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

มีข้อค้นพบสำคัญ ดังนี้ แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา (PLAN) เกิดข้อค้น พบว่า การส่งเสริมและสนับสนุนในการวางกรอบด้านยุทธศาสตร์ เป้าประสงค์ กลยุทธ์ ตัวชี้วัด และกิจกรรมที่สอดคล้องต่อการพัฒนาสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ การบริหารการศึกษา (EDUC) เกิดข้อค้น พบว่า การบริหารการศึกษาด้านวิชาการ งบประมาณ งานบุคคล และงานทั่วไปส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธ องค์ประกอบดังกล่าวต้องมีความสัมพันธ์กันและเกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน ด้านปัญญาคุณธรรม (VIRT) เกิดข้อค้น พบว่า ปัญญาคุณธรรม หลักธรรมที่เสริมผลสัมฤทธิ์ต่อพัฒนาให้ผู้เรียน ผู้สอน และผู้บริหารมีวัฒนธรรมเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิต โดยมีผู้อำนวยการและครูผู้สอนเป็นกลไกพันธมิตรในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ด้านพฤติกรรมการศึกษา (BEHE) เกิดข้อค้น พบว่า การเรียนรู้พฤติกรรมทางการศึกษาด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย ผู้บริหาร ครูผู้สอนหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรตระหนักถึงการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนด้านความรู้ ความเข้าใจ การนำไปใช้ ด้านผลสัมฤทธิ์โรงเรียนวิถีพุทธ (ACHI) เกิดข้อค้น พบว่า ผู้บริหาร ครูผู้สอน และบุคลากรที่เกี่ยวข้องต้องมุ่งส่งเสริมให้เกิดการพัฒนา ส่วนข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย 1) โรงเรียนต้องมีการจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพด้วยหลักการบริหารจัดการ ตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ 2) โครงการโรงเรียนวิถีพุทธควรกำหนดให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ หรือ กำหนดแผนการดำเนินโครงการฯ 3) นักเรียนสามารถเรียนรู้และเข้าใจหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง และสามารถนำองค์ความรู้ของหลักธรรมประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ 4) กิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธมีการจัดแบบบูรณาการต้องกำหนดกิจกรรมให้มีความหลากหลายเพิ่มขึ้น และ 5) ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนกิจกรรมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ

เอกสารอ้างอิง

- กุลชลี จงเจริญ. (2562). การพัฒนาชุดฝึกอบรมผ่านเว็บเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านศักยภาพภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาสตรีในประเทศไทย. วารสารครุศาสตร์, 47(1), 18-36.
- ถนนม บัญโต. (2562). แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 - 2565. สุรินทร์: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 33.
- พระมหาวิชาญ สุวิชาโน และเกษม แสงนนท์. (2562). โรงเรียนวิถีพุทธ นวัตกรรมทางการศึกษา เพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาศุภวัฒน์ สุขดา และคณะ. (2562). ศึกษาสภาพปัญหาการบริหารโรงเรียน วิถีพุทธ. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 6(4), 2040-2061.
- พัชรินทร์ ชมพูวิเศษ. (2559). การวัดและประเมินผลการศึกษา. อุดรธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- พินิจทอง ฉัญจณรัชต์. (2560). วุฒิธรรม 4 เพื่อความเจริญแห่งปัญญา. เรียกใช้เมื่อ 1 มกราคม 2568 จาก <https://www.gotoknow.org/posts/619832>
- มันทนา อินไชย และศุภณิข จันทรสอน. (2562). การสื่อสารผ่านชุดวีดิทัศน์เพื่อส่งเสริมสุขภาวะ 60. ของนักเรียนชั้นประถมศึกษา จังหวัดเชียงใหม่. วารสารการสื่อสาร มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, 2(2), 47-67.

- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ป.อ.ปยุตฺโต. (2564). รุ่งอรุณของการศึกษาไทย : ธรรมเนียมของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2567 จาก https://www.matichon.co.th/columnists/news_1517457
- สันติ บุญภิรมย์. (2563). นวัตกรรมการบริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: บิ๊ค พอยท์.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2574. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- Bloom, B. S. (1976). Human Characteristic and School Learning. New York: Mc Graw-Hill.
- Grace, J. B. (2008). Structural Equation Modeling for Observational Studies. Journal of Wildlife Management, 72(1), 14-22.

การวิเคราะห์องค์ประกอบและประเมินการเป็นเมืองน่าเที่ยว เมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต*

FACTOR ANALYSIS AND EVALUATION OF A WORTH-TRAVELING CITY:

PATONG CITY, PHUKET PROVINCE

ปรีชาวุฒิ กี่ลีน*, ไพฑูรย์ มนต์พานทอง

Preechavude Keesin*, Paithoon Monpanthong

คณะกรรมการจัดการการท่องเที่ยว สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

Graduate School of Tourism Management, National Institute of Development Administration, Bangkok, Thailand

*Corresponding author E-mail: preechavude.keesin@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์องค์ประกอบการเป็นเมืองน่าเที่ยว เมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต และ 2) ประเมินการเป็นเมืองน่าเที่ยว เมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต ตามองค์ประกอบของการเป็นเมืองน่าเที่ยว โดยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักในพื้นที่เมืองป่าตอง อำเภอเกาะภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต จำนวน 400 คน ซึ่งประกอบด้วย ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเมืองป่าตองมากกว่า 10 ปี ผู้ประกอบการในเมืองป่าตอง ข้าราชการ/เจ้าหน้าที่ภาครัฐส่วนกลาง และข้าราชการ/เจ้าหน้าที่ภาครัฐส่วนท้องถิ่น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ สถิติเชิงพรรณนา และสถิติเชิงอนุมาน โดยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ ผลการวิจัย พบว่า องค์ประกอบการเป็นเมืองน่าเที่ยว เมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ 32 ตัวแปร ได้แก่ 1) การจัดการขีดความสามารถทางการท่องเที่ยว 2) การจัดการพื้นที่ทางการท่องเที่ยว 3) การจัดการการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยว 4) การจัดการนวัตกรรมทางการท่องเที่ยว 5) การจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรม และ 6) การจัดการบริการทางการท่องเที่ยว ซึ่งมีค่าร้อยละของความแปรปรวน เท่ากับ 85.453 ส่วนผลการประเมินการเป็นเมืองน่าเที่ยว เมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.86$) เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการจัดการนวัตกรรมทางการท่องเที่ยว ($\bar{X} = 4.57$) ด้านการจัดการขีดความสามารถทางการท่องเที่ยว ($\bar{X} = 4.45$) และการจัดการบริการทางการท่องเที่ยว ($\bar{X} = 4.26$) อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนด้านการจัดการพื้นที่ทางการท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.73$) อยู่ในระดับมาก และด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรม ($\bar{X} = 3.14$) และด้านการจัดการการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.00$) อยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ

คำสำคัญ: เมืองน่าเที่ยว, องค์ประกอบเมืองน่าเที่ยว, เมืองป่าตอง

Abstract

This study aimed to 1) Analyze the components constituting Patong City, Phuket Province, as a worth-traveling city, and 2) Assess Patong City's status as a worth-traveling city across those components. A quantitative approach was employed. The sample comprised 400 key stakeholders in Patong City, including people who have lived in Patong City for more than 10 years, entrepreneurs in Patong City, civil servants/central government officers, and civil servants/local government officers. A questionnaire was utilized as the research instrument. Data were analyzed using descriptive and inferential statistics, including exploratory factor analysis (EFA). The results revealed six components comprising 32 variables that explain the construct of a worth-traveling city: 1) tourism carrying capacity management, 2) tourism area management, 3) tourism participation management, 4) tourism innovation management, 5) tourist attractions and activities management, and 6) tourism services management, with a combined percentage variance of 85.453 percent. The overall assessment of Patong City as a worth-traveling city was at a high level ($\bar{X} = 3.86$). By dimension, tourism innovation management ($\bar{X} = 4.57$), tourism carrying capacity management ($\bar{X} = 4.45$), and tourism services management ($\bar{X} = 4.26$) were at very high levels; tourism area management ($\bar{X} = 3.73$) was at a high level; while tourist attractions and activities management ($\bar{X} = 3.14$) and tourism participation management ($\bar{X} = 3.00$) were at moderate levels.

Keywords: Worth-Traveling City, Components of Worth-Traveling City, Patong City

บทนำ

การท่องเที่ยวกลายเป็นอุตสาหกรรมที่มีการเติบโตเร็วที่สุดของโลก (Uysal, Ü. E., 2015); (Koodsela, W. et al., 2019) สำหรับประเทศไทย การท่องเที่ยวเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ โดยในปี 2567 ที่ผ่านมา มีนักท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยวในประเทศไทยกว่า 35.54 ล้านคน สร้างรายได้ให้แก่ประเทศถึง 1.67 ล้านล้านบาท มีอัตราการขยายตัวร้อยละ 26.27 (ปิติพัฒน์ ชูปลี้ม และวาราดา ทองจำนงค์, 2568) โดยนักท่องเที่ยวยังให้ความนิยมกับการเดินทางท่องเที่ยวไปยังเมืองท่องเที่ยวหลัก โดยเฉพาะจังหวัดภูเก็ต ซึ่งเป็นจังหวัดหนึ่งทางภาคใต้ของประเทศไทย มีลักษณะเป็นเกาะตั้งอยู่ในทะเลอันดามัน ถูกขนานนามว่าเป็นไข่มุกแห่งอันดามัน กล่าวคือ เป็นจังหวัดที่มีความสวยงาม หาดทรายขาวสะอาดตัดกับน้ำทะเลอย่างชัดเจน (สำนักงานจังหวัดภูเก็ต, 2566) ทั้งนี้ จากข้อมูลของกรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (พีพีทีวี, 2568) พบว่า จังหวัดภูเก็ตเป็นจังหวัดที่สร้างรายได้จากการท่องเที่ยวมากที่สุดของประเทศ โดยมีนักท่องเที่ยวเดินทางมายังจังหวัดภูเก็ตราว 8.65 ล้านคน สร้างรายได้กว่า 4.90 แสนล้านบาท ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพการท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ต อีกทั้งยังเป็นโอกาสที่ดีในการกระตุ้นเศรษฐกิจในพื้นที่ และส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวให้เติบโตยิ่งขึ้น

เมืองปาดอง ถือเป็นเมืองท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดภูเก็ต เนื่องด้วยมี “หาดปาดอง” อันเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติที่โดดเด่นและสวยงาม สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติให้เข้ามาเยี่ยมชมอย่างต่อเนื่อง ด้วยชื่อเสียงที่เป็นที่ประจักษ์และศักยภาพในการท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปี ทำให้หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนต่างให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยว ส่งผลให้เมืองปาดองมีการขยายตัวอย่างรวดเร็วตามการเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม การพัฒนาอย่างก้าวกระโดดของการท่องเที่ยวในเมืองปาดองก่อให้เกิดผลกระทบในหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เช่น ปัญหาขยะมูลฝอย ปัญหามลพิษ ปัญหาการจราจรและอุบัติเหตุ ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาค่าครองชีพที่สูงขึ้น ตลอดจนปัญหาความแออัดของพื้นที่ท่องเที่ยว (สุเทพ สิงหนาม, 2562) ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาเมืองท่องเที่ยวให้มีคุณภาพและยั่งยืน

จากปัญหาข้างต้น ล้วนแล้วแต่เกิดผลกระทบโดยตรงต่อประชาชนในพื้นที่และนักท่องเที่ยว โดยในประเด็นสิ่งแวดล้อมสะท้อนให้เห็นจากปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้นเกินกว่าศักยภาพการจัดการของพื้นที่ นำไปสู่ปัญหามลพิษและภาระค่าใช้จ่ายที่ถ่างออกไปยังชุมชนท้องถิ่น (Reuters, 2025) ขณะเดียวกัน พื้นที่ท่องเที่ยวหลายแห่งถูกใช้ประโยชน์เกินขีดความสามารถในการรองรับ นำไปสู่ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และคุณภาพของประสบการณ์การท่องเที่ยวลดลง (Sinlapasate, N. et al., 2020); (Sattraburut, T. et al., 2024) ในด้านสังคม เมืองปาดองยังเผชิญกับปัญหาความแออัดของพื้นที่ท่องเที่ยวและพื้นที่อยู่อาศัยของประชาชน รวมถึงปัญหาการจราจรติดขัดที่ส่งผลกระทบต่อความสะดวกสบายของประชาชน (Phuket News, 2025) อีกทั้ง ปัญหาด้านความปลอดภัยจากอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ซึ่งบั่นทอนความเชื่อมั่นของนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ แม้การขยายตัวของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจะเป็นโอกาสในการเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ประชาชนในพื้นที่ก็ต้องเผชิญกับปัญหาค่าครองชีพที่สูงขึ้น ตลอดจนความไม่เพียงพอของสิ่งอำนวยความสะดวกและโครงสร้างพื้นฐาน ส่งผลให้คุณภาพชีวิตของประชาชนลดลง ปัญหาเหล่านี้ไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของเมืองปาดองในฐานะเมืองท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงระดับโลกเท่านั้น หากแต่ยังเป็นอุปสรรคต่อการสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวที่มีคุณภาพและยั่งยืนในระยะยาวอีกด้วย ดังนั้น การประเมินความเป็นเมืองน่าเที่ยวจึงมีความสำคัญยิ่ง เนื่องจากสามารถเป็นเครื่องมือในการกำหนดทิศทางและกรอบแนวคิดในการพัฒนาเมืองปาดองให้มีความสมดุลและยั่งยืน อันจะช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น ควบคู่ไปกับการสร้างประสบการณ์ทางการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าและน่าจดจำให้แก่นักท่องเที่ยว อันเป็นรากฐานสำคัญในการขับเคลื่อนเมืองปาดองสู่การเป็นเมืองน่าเที่ยวที่มีคุณภาพในระดับสากล

อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนวรรณกรรมในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเมืองน่าเที่ยว พบว่า งานวิจัยในบริบทของเมืองน่าเที่ยวมีค่อนข้างจำกัด โดยนักวิชาการและนักวิจัยส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการศึกษาเชิงนโยบายและการวางแผนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวของเมือง (สุวิทย์ พิศแสงาม, 2566); (วรพล เกิดแก้ว, 2565); (Jenkins, C. L., 2015) รวมถึงแนวทางการยกระดับเมืองท่องเที่ยวสู่การเป็นเมืองน่าเที่ยว (ยงยุทธ แก้วอุดม และมนรัตน์ ใจเอื้อ, 2568); (อภิวัฒน์ รัตนวราหะ และคมกริช ธนะเพทย์, 2562); (Gál, T. & Stănculescu, G., 2017) แม้ว่าจะมีการศึกษาเกี่ยวกับเมืองน่าเที่ยวอยู่บ้าง แต่ประเด็นที่ได้รับความสนใจมักเน้นไปที่การส่งเสริมเมืองรองให้กลายเป็นเมืองน่าเที่ยว ขณะที่ประเด็นการพัฒนาศูนย์เมืองน่าเที่ยว และการประเมินความเป็นเมืองน่าเที่ยว โดยเฉพาะในเมืองท่องเที่ยวหลักที่เผชิญกับแรงกดดันจากการเติบโตของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ยังไม่ได้รับการศึกษาอย่างเพียงพอ

ดังนั้น การวิเคราะห์และประเมินองค์ประกอบการเป็นเมืองน่าเที่ยวของเมืองปาดอง จังหวัดภูเก็ต จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากจะทำให้ได้ข้อค้นพบเกี่ยวกับปัจจัยที่หลากหลายในการกำหนดความเป็นเมืองน่าเที่ยวของเมืองปาดอง จังหวัดภูเก็ต ตลอดจนการประเมินระดับความเป็นเมืองน่าเที่ยวในมิติต่าง ๆ ตามองค์ประกอบของการเป็นเมืองน่าเที่ยว จะทำให้ทราบถึงศักยภาพและความพร้อมของเมืองปาดองในการพัฒนาสู่การเป็นเมืองน่าเที่ยวที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวและสามารถเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบการเป็นเมืองน่าเที่ยว เมืองปาดอง จังหวัดภูเก็ต
2. เพื่อประเมินการเป็นเมืองน่าเที่ยว เมืองปาดอง จังหวัดภูเก็ต ตามองค์ประกอบการเป็นเมืองน่าเที่ยว

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิเคราะห์และประเมินองค์ประกอบการเป็นเมืองน่าเที่ยว เมืองปาดอง จังหวัดภูเก็ต เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งมีรายละเอียดของการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งเน้นศึกษาจากมุมมองของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่เมืองปาดอง ได้แก่ 1) ประชาชนที่อาศัยในเมืองปาดองมากกว่า 10 ปี 2) ผู้ประกอบการในเมืองปาดอง 3) ข้าราชการ/เจ้าหน้าที่ภาครัฐส่วนกลาง และ 4) ข้าราชการ/เจ้าหน้าที่ภาครัฐส่วนท้องถิ่น โดยจะเป็นกลุ่มตัวอย่างที่สามารถให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับพัฒนาการของเมืองปาดองในฐานะเมืองท่องเที่ยวที่ติดอันดับสถานที่ท่องเที่ยวยอดนิยมของโลก อีกทั้งเป็นกลุ่มที่สะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่เมืองปาดองได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรการคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ในกรณีที่ไม่ทราบขนาดตัวอย่างของ Cochran, W. G. (Cochran, W. G., 1997) โดยต้องการสุ่มตัวอย่างเป็น 60% หรือ 0.60 จากประชากรทั้งหมด กำหนดระดับความเชื่อมั่น 95% และยอมรับค่าความคลาดเคลื่อนจากการสุ่มตัวอย่างได้ 5% หรือ 0.05 ดังนั้น ขนาดกลุ่มตัวอย่างจะเท่ากับ 370 ตัวอย่าง แต่เพื่อป้องกันความผิดพลาดและให้เกิดความสมบูรณ์ของการตอบแบบสอบถามมากที่สุด ผู้วิจัยจึงเพิ่มเติมกลุ่มตัวอย่างในการเก็บแบบสอบถาม โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่เมืองปาดองทุกกลุ่ม จำนวน 400 ตัวอย่าง

การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีกระบวนการคัดกรองดังนี้ 1) ระบุรายชื่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากฐานข้อมูลของเทศบาลเมืองปาดอง ผู้ประกอบการในเมืองปาดอง และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง 2) คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติเป็นไปตามเกณฑ์ เช่น ประชาชนที่อาศัยในเมืองปาดองมากกว่า 10 ปี ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในเมืองปาดอง หน่วยงานภาครัฐที่มีบทบาทเกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดการการท่องเที่ยวในเมืองปาดอง 3) คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างในแต่ละกลุ่มย่อย โดยคำนึงถึงความหลากหลายของทำเลที่ตั้ง ประเภทธุรกิจ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่ครอบคลุม และเป็นตัวแทนที่ดี

เครื่องมือและการทดสอบเครื่องมือ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม ซึ่งผู้วิจัยสร้างและพัฒนาขึ้นมาจากการสังเคราะห์ข้อมูล เอกสาร ตำรา ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประเภทของผู้ให้ข้อมูล อาชีพ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่หรือปฏิบัติงานในเมืองปาดอง เหตุผลที่มาอาศัยอยู่ในเมืองปาดอง และเหตุผลที่ทำให้ไม่ย้ายอาศัยอยู่ในเมืองปาดอง ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับองค์ประกอบการเป็นเมืองน่าเที่ยว โดยผู้วิจัยได้นำแนวคิดการเป็นเมืองน่าเที่ยวของสภาการเดินทางและการท่องเที่ยวโลก (The World Travel and Tourism Council & JLL, 2022) รวมถึงการทบทวนงานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องมาใช้สร้างคำถาม ประกอบด้วย จำนวน 38 ตัวชี้วัด และตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

การทดสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Validity) ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ทำการตรวจสอบ และนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC: Item-Objective Congruence Index) โดยการคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ต้องมีค่าระหว่าง 0.50 - 1.00 (วิสาข่า ภูจินดา, 2560) ทั้งนี้ ผลการทดสอบค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถามทั้งฉบับ เท่ากับ 0.93 สำหรับการทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ผู้วิจัยหาความเชื่อมั่นโดยการนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปทดลอง (Try-Out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง แต่มีลักษณะเช่นเดียวกับกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาวิจัย ได้แก่ 1) ประชาชนที่อาศัยในจังหวัดภูเก็ตมากกว่า 10 ปี 2) ผู้ประกอบการในจังหวัดภูเก็ต 3) ข้าราชการ/เจ้าหน้าที่ภาครัฐส่วนกลางของจังหวัดภูเก็ต และ 4) ข้าราชการ/เจ้าหน้าที่ภาครัฐส่วนท้องถิ่นของจังหวัดภูเก็ต จำนวน 30 คน โดยการวิเคราะห์หาความเชื่อมั่นด้วยวิธีการวัดความสอดคล้องภายใน (Measure of Internal Consistency) ทั้งนี้ ค่าแอลฟาที่ได้จะต้องมีค่ามากกว่า 0.70 เพราะเป็นเกณฑ์ที่น่าเชื่อถือและยอมรับได้ (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2546) ซึ่งค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ เท่ากับ 0.95

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก 2 แหล่งข้อมูล ได้แก่ ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ซึ่งเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่ได้มาจากการศึกษา ค้นคว้าเอกสารหนังสือ บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ หนังสือราชการ และเอกสารต่าง ๆ ของทางราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น เอกสาร บทความจากหนังสือ และสื่อสิ่งพิมพ์ออนไลน์ เป็นต้น เพื่อรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับการสร้างเครื่องมือวิจัย และการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) โดยเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม (Questionnaire) จากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักในพื้นที่เมืองปาดอง จังหวัดภูเก็ต ได้แก่ 1) ประชาชนที่อาศัยในเมืองปาดองมากกว่า 10 ปี 2) ผู้ประกอบการในเมืองปาดอง 3) ข้าราชการ/เจ้าหน้าที่ภาครัฐส่วนกลาง และ 4) ข้าราชการ/เจ้าหน้าที่ภาครัฐส่วนท้องถิ่น จำนวน 400 ตัวอย่าง

การวิเคราะห์ข้อมูล การประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลจะดำเนินการโดยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม โดยการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (Frequency Distribution) และค่าร้อยละ (Percentage) สำหรับวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม การใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: SD) สำหรับการประเมินการเป็นเมืองน่าเที่ยวเมืองปาดอง จังหวัดภูเก็ต ตามองค์ประกอบการเป็นเมืองน่าเที่ยว สำหรับการวิเคราะห์องค์ประกอบการเป็นเมืองน่าเที่ยว เมืองปาดอง จังหวัดภูเก็ต ใช้สถิติเชิงอนุมาน ซึ่งเป็นการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis)

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 51.50 มีอายุช่วง Gen X (เกิดช่วงปี 2508 - 2523) คิดเป็นร้อยละ 41.50 ซึ่งจบการศึกษาระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 46.75 ส่วนใหญ่เป็นผู้ประกอบการในเมืองปาดอง คิดเป็นร้อยละ 41.50 ประกอบอาชีพเป็นผู้ประกอบการธุรกิจ คิดเป็นร้อยละ 40.75 ซึ่งผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่อาศัยหรือปฏิบัติงานในพื้นที่ชุมชนเมืองปาดองระหว่าง 6 - 10 ปี คิดเป็นร้อยละ 27.25 โดยเหตุผลที่มาอาศัยอยู่ในเมืองปาดองมากที่สุด คือ เป็นคนปาดองโดยกำเนิด คิดเป็นร้อยละ 37.50 และเหตุผลที่ทำให้ไม่ยอมอาศัยอยู่ในเมืองปาดองมากที่สุด คือ ปัญหาการจราจรติดขัด คิดเป็นร้อยละ 21.75

2. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบการเป็นเมืองน่าเที่ยว เมืองปาดอง จังหวัดภูเก็ต

การวิเคราะห์เชิงสำรวจขององค์ประกอบการเป็นเมืองน่าเที่ยว เมืองปาดอง จังหวัดภูเก็ต จากกลุ่มตัวอย่าง 400 คน ซึ่งมากกว่าจำนวนตัวแปรประมาณ 10 เท่า แสดงว่ามีจำนวนข้อมูลที่เหมาะสมที่จะวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis) (ยูทอ ไกยวรรณ, 2557) โดยสามารถนำเสนอผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการเป็นเมืองน่าเที่ยว เมืองปาดอง จังหวัดภูเก็ต ดังนี้

2.1 การพิจารณาค่า Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy (KMO) และค่า Bartlett's Test of Sphericity ของความคิดเห็นต่อองค์ประกอบการเป็นเมืองน่าเที่ยวของเมืองปาดอง จังหวัดภูเก็ต ผู้วิจัยนำข้อมูลมาตรวจสอบความเหมาะสมของข้อมูลเบื้องต้นในการวิเคราะห์ค่า KMO และค่า Bartlett's Test of Sphericity ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงค่า KMO and Bartlett's Test of Sphericity ของความคิดเห็นต่อองค์ประกอบการเป็นเมืองน่าเที่ยวของเมืองปาดอง จังหวัดภูเก็ต

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy		.873
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	20,944.611*
	df	595
	Sig.	.000

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 1 แสดงค่า Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy (KMO) และผลการทดสอบของ Bartlett's test of Sphericity สำหรับความคิดเห็นต่อองค์ประกอบการเป็นเมืองน่าเที่ยวของเมืองปาดอง จังหวัดภูเก็ต พบว่า KMO = 0.873 ซึ่งมากกว่า 0.50 นอกจากนี้ ผลการทดสอบของ Bartlett's test of Sphericity ซึ่งใช้ทดสอบสมมติฐาน โดย H_0 หมายถึง ตัวแปรต่าง ๆ ไม่มีความสัมพันธ์กัน และ H_1 หมายถึง ตัวแปรต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กัน พบว่า มีค่า Chi-Square = 20,944.611 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ (Significance) 0.00 แสดงว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ปฏิเสธ H_0) ดังนั้น ตัวแปรต่าง ๆ จึงมีความสัมพันธ์กัน และมีความเหมาะสมเพียงพอสำหรับการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Factor Analysis)

2.2 การสกัดองค์ประกอบ (Factor Extraction) และการหมุนแกนองค์ประกอบ (Factor Rotation)

ผู้วิจัยนำตัวแปรความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่เกี่ยวกับการเป็นเมืองน่าเที่ยวของเมืองปาดอง จังหวัดภูเก็ต ทั้ง 38 ข้อ มาวิเคราะห์ปัจจัยเพื่อลดจำนวนตัวแปรด้วยวิธีองค์ประกอบหลัก (Principal Component Analysis: PCA) จากนั้น จัดตัวแปรให้อยู่ในปัจจัยที่เหมาะสมโดยใช้วิธีการหมุนแกนปัจจัยมุมฉาก (Orthogonal) โดยวิธีแวนริแมกซ์ (Varimax) ในการเลือกตัวแปรเข้าไว้ในแต่ละองค์ประกอบ จะพิจารณาจากค่าน้ำหนักปัจจัย (Factor Loading) ของตัวแปรเหล่านั้นในแต่ละองค์ประกอบภายหลังการหมุนแกนแล้ว โดยผู้วิจัยใช้เกณฑ์การคัดเลือก โดยพิจารณาจากน้ำหนักปัจจัยที่มีค่าตั้งแต่ 0.30 ขึ้นไปในองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งเพียงองค์ประกอบเดียว (Hair, J. F. et al., 2006) และพิจารณาค่าความแปรปรวนรวมองค์ประกอบที่มีค่าไอเกน (Eigen Value) มากกว่าหรือเท่ากับ 1.0 ซึ่งถ้าพบปัญหาว่าตัวแปรใดมีค่าของน้ำหนักปัจจัยต่ำกว่า 0.30 จะตัดตัวแปรนั้นทิ้ง และถ้าพบปัญหาว่าตัวแปรใดมีค่าน้ำหนักปัจจัยตั้งแต่ 0.30 ขึ้นไป แต่สามารถถูกเลือกอยู่ในองค์ประกอบต่าง ๆ มากกว่า 1 องค์ประกอบ จะตัดตัวแปรนั้นทิ้งเช่นกัน ซึ่งตัวแปรทั้งหมด 38 ข้อ พบว่า มี 6 ข้อที่มีปัญหาข้างต้น ดังนั้น จำนวนตัวแปรจะเหลือ 32 ข้อ แล้วนำตัวแปรที่เหลือมาวิเคราะห์ปัจจัยเพื่อลดจำนวนตัวแปรด้วยวิธีองค์ประกอบหลักอีกครั้ง จนไม่มีปัญหาเกิดขึ้น สุดท้ายจะทำการตั้งชื่อปัจจัยให้สอดคล้องกับตัวแปรที่อยู่ในปัจจัยนั้น ๆ ดังแสดงในตารางที่ 2 และตารางที่ 3

ตารางที่ 2 แสดงค่าความแปรปรวน (Total Variance Explained) ของข้อมูล (ตัวแปร) ความคิดเห็นต่อองค์ประกอบการเป็นเมืองน่าเที่ยวของเมืองปาดอง จังหวัดภูเก็ต

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	8.635	24.672	24.672	8.635	24.672	24.672	7.328	20.938	20.938
2	6.904	19.725	44.397	6.904	19.725	44.397	7.020	20.058	40.997
3	4.936	14.103	58.500	4.936	14.103	58.500	5.475	15.644	56.640
4	3.812	10.891	69.391	3.812	10.891	69.391	4.274	12.211	68.851
5	3.491	9.975	79.366	3.491	9.975	79.366	3.638	10.395	79.246
6	2.131	6.088	85.453	2.131	6.088	85.453	2.173	6.207	85.453

จากตารางที่ 2 แสดงค่าความแปรปรวน (Total Variance Explained) พบว่า เมื่อเลือกพิจารณาเฉพาะปัจจัยที่มีค่าไอเกน (Eigen Value) มากกว่า 1 แล้ว ตัวแปรทั้งหมดสามารถนำมาจัดองค์ประกอบได้ทั้งหมด 6 ปัจจัย ซึ่งค่าร้อยละของความแปรปรวนทั้ง 6 ปัจจัย มีค่าร้อยละ 85.453 ดังนั้น ทั้ง 6 ปัจจัย สามารถอธิบายค่าความแปรปรวนของตัวแปรทั้งหมด 32 ตัว ได้ร้อยละ 85.453 ของความแปรปรวนของความคิดเห็นต่อองค์ประกอบ การเป็นเมืองน่าเที่ยวของเมืองปาดอง จังหวัดภูเก็ต

ทั้งนี้ ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis: EFA) พบว่า สามารถจัดองค์ประกอบได้ 6 องค์ประกอบ และได้กำหนดชื่อองค์ประกอบเมืองน่าเที่ยวของเมืองปาดอง จังหวัดภูเก็ต ดังนี้
1) การจัดการขีดความสามารถทางการท่องเที่ยว 2) การจัดการพื้นที่ทางการท่องเที่ยว 3) การจัดการการมีส่วนร่วม

ทางการท่องเที่ยว 4) การจัดการนวัตกรรมการท่องเที่ยว 5) การจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรม และ 6) การจัดการการบริการทางการท่องเที่ยว

ตารางที่ 3 แสดงผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเป็นเมืองน่าเที่ยวของเมืองปาดอง จังหวัดภูเก็ต

Factors	Factor Loading	Eigenvalue	Variance Explained
ปัจจัยที่ 1 การจัดการขีดความสามารถทางการท่องเที่ยว		7.328	20.938
1. เมืองปาดองมีจำนวนการเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานเพียงพอกับนักท่องเที่ยว	.936		
2. เมืองปาดองมีหน่วยงานราชการที่พร้อมและเพียงพอต่อการให้บริการสาธารณะต่อประชาชนและนักท่องเที่ยว	.905		
3. เมืองปาดองมีการรองรับด้านสาธารณสุข	.961		
4. เมืองปาดองมีการรองรับด้านสาธารณสุขปลอดภัย	.953		
5. เมืองปาดองมีการรองรับด้านการขนส่งสาธารณะ	.952		
6. เมืองปาดองมีศักยภาพด้านรองรับระดับความเสี่ยงของภัยพิบัติทางธรรมชาติ/ความพร้อมการใช้และคุณภาพน้ำ/การจัดการข้อมูล และเทคโนโลยีของเมือง	.964		
7. เมืองปาดองมีการรองรับด้านความพร้อมการใช้และคุณภาพน้ำ	.951		
8. เมืองปาดองมีการรองรับด้านการจัดการข้อมูล และเทคโนโลยีของเมือง	.970		
ปัจจัยที่ 2 การจัดการพื้นที่ทางการท่องเที่ยว		7.020	20.058
1. เมืองปาดองมีการจัดการพื้นที่สำหรับผู้อาศัยและสำหรับการรองรับนักท่องเที่ยวที่มีความเหมาะสม	.911		
2. เมืองปาดองมีการจัดการความหนาแน่นระหว่างพื้นที่และโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสมกับจำนวนนักท่องเที่ยว	.863		
3. เมืองปาดองมีการจัดการสถานที่ท่องเที่ยวที่หลากหลายและพื้นที่เฉพาะสำหรับนักท่องเที่ยวและประชาชนในพื้นที่อย่างสมดุล	.877		
4. เมืองปาดองมีระบบการจัดการสถานการณ์ทางภัยธรรมชาติ/ภัยพิบัติ/โรคระบาด (โควิด-19) ได้เป็นอย่างดี	.876		
5. เมืองปาดองมีการจัดการและพัฒนาพื้นที่เชิงสมดุลเพื่อรองรับภาวะวิกฤต	.877		
6. เมืองปาดองมีการวางแผนเพื่อเตรียมรับมือกับปัจจัยต่าง ๆ ในอนาคตเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาเมืองท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน	.892		
ปัจจัยที่ 3 การจัดการการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยว		5.475	15.644
1. พลเมืองในเมืองปาดอง หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนให้ความสำคัญต่อการจัดการพื้นที่ในการรองรับนักท่องเที่ยวที่เหมาะสม	.947		
2. เมืองปาดองมีความพยายามในการวางแผนพัฒนาพื้นที่สำหรับการท่องเที่ยวที่เน้นให้พลเมืองในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วม	.958		
3. เมืองปาดองมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนการท่องเที่ยวและกำหนดทิศทางการเติบโตของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	.910		

ตารางที่ 3 แสดงผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการเป็นเมืองน่าเที่ยวของเมืองปาดอง จังหวัดภูเก็ต (ต่อ)

Factors	Factor Loading	Eigenvalue	Variance Explained
4. ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในเมืองปาดองมีทักษะความรู้ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว	.972		
5. เมืองปาดองมีกระบวนการสร้างความเข้าใจร่วมกันของผู้คนในพื้นที่ในการกำหนดและวางแผนทิศทางการพัฒนาเมืองที่อยู่บนอัตลักษณ์	.958		
6. เมืองปาดองมีการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมจากการท่องเที่ยวต่อเมืองและผู้ให้บริการด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่	.948		
ปัจจัยที่ 4 การจัดการนวัตกรรมทางการท่องเที่ยว		4.274	12.211
1. เมืองปาดองมีการส่งเสริมการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานรูปแบบใหม่ในพื้นที่ในการสนับสนุนการท่องเที่ยวในเมือง	.934		
2. เมืองปาดองมีการส่งเสริมการลงทุนด้านเทคโนโลยีรูปแบบใหม่ในพื้นที่ในการสนับสนุนการท่องเที่ยวในเมือง	.957		
3. เมืองปาดองมีการส่งเสริมการลงทุนกิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ในพื้นที่ในการสนับสนุนการท่องเที่ยวในเมือง	.942		
4. เมืองปาดองมีจำนวนแรงงานด้านบริการ/การลงทุนที่มีศักยภาพและสามารถรองรับการให้บริการที่ยกระดับมาตรฐานและคุณภาพของพื้นที่ได้	.903		
5. เมืองปาดองมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน/ระบบขนส่งสาธารณะ/พื้นที่รองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว/พื้นที่สาธารณะของเมือง	.833		
ปัจจัยที่ 5 การจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรม		3.638	10.395
1. ค่าใช้จ่ายในการเดินทางมาท่องเที่ยวและทำกิจกรรมในเมืองปาดองมีมาตรฐานในการคิดราคาค่าบริการ	.962		
2. การเดินทางมาท่องเที่ยวเมืองปาดองมีการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวอย่างสะดวก	.956		
3. เมืองปาดองมีช่วงเวลาหรือฤดูกาลท่องเที่ยวที่เฉพาะเจาะจงที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนในเมือง	.966		
4. เมืองปาดองมีพื้นที่/สถานที่ท่องเที่ยว/กิจกรรมการท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว	.919		
ปัจจัยที่ 6 การจัดการการบริการทางการท่องเที่ยว		2.173	6.207
1. เมืองปาดองมีจำนวนโรงแรมและห้องพักที่เหมาะสมกับประเภทหรือจำนวนของนักท่องเที่ยว	.907		
2. เมืองปาดองมีจำนวนพื้นที่จัดประชุม/งานนิทรรศการที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ทุกระดับ	.724		
3. เมืองปาดองมีศักยภาพในการรองรับทั้งจำนวนนักท่องเที่ยวและจำนวนประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ด้วย	.897		

จากตารางที่ 3 แสดงค่าน้ำหนักองค์ประกอบภายหลังการหมุนแกน โดยสามารถสรุปค่าน้ำหนักองค์ประกอบของตัวแปรในกลุ่มปัจจัย (Factor) ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 การจัดการขีดความสามารถทางการท่องเที่ยว มีค่าความแปรปรวนร้อยละ 20.938 มีตัวแปรในกลุ่มปัจจัยองค์ประกอบที่ 1 จำนวน 8 ตัวแปร ได้แก่ เมืองป่าตองมีการรองรับด้านการจัดการข้อมูลและเทคโนโลยีของเมือง เมืองป่าตองมีศักยภาพด้านรองรับระดับความเสี่ยงของภัยพิบัติทางธรรมชาติ/ความพร้อมการใช้และคุณภาพน้ำ/การจัดการข้อมูล และเทคโนโลยีของเมือง เมืองป่าตองมีการรองรับด้านสาธารณสุข เมืองป่าตองมีการรองรับด้านสาธารณสุขโรค เมืองป่าตองมีการรองรับด้านการขนส่งสาธารณะ เมืองที่ป่าตองมีการรองรับด้านความพร้อมการใช้และคุณภาพน้ำ เมืองป่าตองมีจำนวนการเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานเพียงพอแก่นักท่องเที่ยว และเมืองป่าตองมีหน่วยงานราชการที่พร้อมและเพียงพอต่อการให้บริการสาธารณะต่อประชาชนและนักท่องเที่ยว โดยมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ เท่ากับ 0.970, 0.964, 0.961, 0.953, 0.952, 0.951, 0.936 และ 0.905 ตามลำดับ

องค์ประกอบที่ 2 การจัดการพื้นที่ทางการท่องเที่ยว มีค่าความแปรปรวนร้อยละ 20.058 มีตัวแปรในกลุ่มปัจจัยองค์ประกอบที่ 2 จำนวน 9 ตัวแปร ได้แก่ เมืองป่าตองมีการจัดการพื้นที่สำหรับผู้อาศัยและสำหรับการรองรับนักท่องเที่ยวที่มีความเหมาะสม เมืองป่าตองมีแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและการขยายตัวของเมือง เมืองป่าตองมีการวางแผนเพื่อเตรียมรับมือกับปัจจัยต่าง ๆ ในอนาคตเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาเมืองท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน เมืองป่าตองมีการจัดการสถานที่ท่องเที่ยวที่หลากหลายและพื้นที่เฉพาะสำหรับนักท่องเที่ยวและประชาชนในพื้นที่อย่างสมดุล เมืองป่าตองมีการจัดการและพัฒนาพื้นที่เชิงสมดุลเพื่อรองรับภาวะวิกฤต เมืองป่าตองมีระบบการจัดการสถานการณ์ทางภัยธรรมชาติ/ภัยพิบัติ/โรคระบาด (โควิด-19) ได้เป็นอย่างดี เมืองป่าตองมีการแบ่งพื้นที่ที่ไม่มีความแออัดและเตรียมพื้นที่สีเขียวในการรองรับพลเมืองของเมืองป่าตองและนักท่องเที่ยว เมืองป่าตองมีการจัดการความหนาแน่นระหว่างพื้นที่และโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสมกับจำนวนนักท่องเที่ยว และเมืองป่าตองมีการกำหนดกระบวนการติดตามและประเมินผลโครงการพัฒนาพื้นที่เมืองและกิจกรรมการท่องเที่ยวของเมืองร่วมกัน โดยมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ เท่ากับ 0.911, 0.893, 0.892, 0.877, 0.877, 0.876, 0.864, 0.863 และ 0.830 ตามลำดับ

องค์ประกอบที่ 3 การจัดการการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยว มีค่าความแปรปรวนร้อยละ 15.644 มีตัวแปรในกลุ่มปัจจัยองค์ประกอบที่ 3 จำนวน 6 ตัวแปร ได้แก่ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในเมืองป่าตองมีทักษะความรู้ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว เมืองป่าตองมีความพยายามในการวางแผนพัฒนาพื้นที่สำหรับการท่องเที่ยวที่เน้นให้พลเมืองในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วม เมืองป่าตองมีกระบวนการสร้างความเข้าใจร่วมกันของผู้คนในพื้นที่ในการกำหนดและวางแผนทิศทางการพัฒนาเมืองที่อยู่บนอัตลักษณ์ เมืองป่าตองมีการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมจากการท่องเที่ยวต่อเมืองและผู้ให้บริการด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ พลเมืองในเมืองป่าตอง หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนให้ความสำคัญต่อการจัดการพื้นที่ในการรองรับนักท่องเที่ยวที่เหมาะสม และเมืองป่าตองมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนการท่องเที่ยวและกำหนดทิศทางการเติบโตของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ เท่ากับ 0.972, 0.958, 0.958, 0.948, 0.947 และ 0.910 ตามลำดับ

องค์ประกอบที่ 4 การจัดการนวัตกรรมทางการท่องเที่ยว มีค่าความแปรปรวนเท่ากับ 12.211 มีตัวแปรในกลุ่มปัจจัยองค์ประกอบที่ 4 จำนวน 5 ตัวแปร ได้แก่ เมืองป่าต้องมีการส่งเสริมการลงทุนด้านเทคโนโลยีรูปแบบใหม่ในพื้นที่ในการสนับสนุนการท่องเที่ยวในเมือง เมืองป่าต้องมีการส่งเสริมการลงทุนกิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ในพื้นที่ในการสนับสนุนการท่องเที่ยวในเมือง เมืองป่าต้องมีการส่งเสริมการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานรูปแบบใหม่ในพื้นที่ในการสนับสนุนการท่องเที่ยวในเมือง เมืองป่าต้องมีจำนวนแรงงานด้านบริการ/การลงทุนที่มีศักยภาพและสามารถรองรับการให้บริการที่ยกระดับมาตรฐานและคุณภาพของพื้นที่ได้ และเมืองป่าต้องมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน/ระบบขนส่งสาธารณะ/พื้นที่รองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว/พื้นที่สาธารณะของเมือง โดยมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ เท่ากับ 0.957, 0.942, 0.934, 0.903 และ 0.833 ตามลำดับ

องค์ประกอบที่ 5 การจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรม มีค่าความแปรปรวนเท่ากับ 10.395 มีตัวแปรในกลุ่มปัจจัยองค์ประกอบที่ 5 จำนวน 4 ตัวแปร ได้แก่ เมืองป่าต้องมีช่วงเวลาหรือฤดูกาลท่องเที่ยวที่เฉพาะเจาะจงที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนในเมือง ค่าใช้จ่ายในการเดินทางมาท่องเที่ยวและทำกิจกรรมในเมืองป่าต้องมีมาตรฐานในการคิดราคาค่าบริการ การเดินทางมาท่องเที่ยวเมืองป่าต้องมีการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวอย่างสะดวก และเมืองป่าต้องมีพื้นที่/สถานที่ท่องเที่ยว/กิจกรรมการท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว โดยมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.966, 0.962, 0.956 และ 0.919 ตามลำดับ

องค์ประกอบที่ 6 การจัดการการบริการทางการท่องเที่ยว มีค่าความแปรปรวนเท่ากับ 6.207 มีตัวแปรในกลุ่มปัจจัยองค์ประกอบที่ 6 จำนวน 3 ตัวแปร ได้แก่ เมืองป่าต้องมีจำนวนโรงแรมและห้องพักที่เหมาะสมกับประเภทหรือจำนวนของนักท่องเที่ยว เมืองป่าต้องมีศักยภาพในการรองรับทั้งจำนวนนักท่องเที่ยวและจำนวนประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ด้วย และเมืองป่าต้องมีจำนวนพื้นที่จัดประชุม/งานนิทรรศการที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ทุกระดับ โดยมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.907, 0.897 และ 0.724 ตามลำดับ

3. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อประเมินการเป็นเมืองน่าเที่ยว เมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต ตามองค์ประกอบการเป็นเมืองน่าเที่ยว แสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงผลการประเมินการเป็นเมืองน่าเที่ยว เมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต ตามองค์ประกอบการเป็นเมืองน่าเที่ยว

องค์ประกอบการเป็นเมืองน่าเที่ยว	ระดับความคิดเห็น		การแปลผล	อันดับ
	$\bar{x}$	S.D.		
1. ด้านการจัดการขีดความสามารถทางการท่องเที่ยว	4.45	0.63	มากที่สุด	2
2. ด้านการจัดการพื้นที่ทางการท่องเที่ยว	3.73	0.55	มาก	4
3. ด้านการจัดการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยว	3.00	0.73	ปานกลาง	6
4. ด้านการจัดการนวัตกรรมทางการท่องเที่ยว	4.57	0.51	มากที่สุด	1
5. ด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรม	3.14	0.65	ปานกลาง	5
6. ด้านการจัดการบริการทางการท่องเที่ยว	4.26	0.54	มากที่สุด	3
รวม	3.86	0.26	มาก	

จากตารางที่ 4 พบว่า การประเมินการเป็นเมืองน่าเที่ยว เมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต ตามองค์ประกอบการเป็นเมืองน่าเที่ยว โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.86$, S.D. = 0.26) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า องค์ประกอบ การเป็นเมืองน่าเที่ยวที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านการจัดการนวัตกรรมทางการท่องเที่ยว ด้านการจัดการขีดความสามารถทางการท่องเที่ยว และด้านการจัดการบริการทางการท่องเที่ยว ตามลำดับ ส่วนองค์ประกอบ การเป็นเมืองน่าเที่ยวที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการจัดการพื้นที่ทางการท่องเที่ยว ในขณะที่องค์ประกอบ การเป็นเมืองน่าเที่ยวที่มีค่าเฉลี่ยในระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรม และด้านการจัดการการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยว ตามลำดับ

อภิปรายผล

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis : EFA) ของการเป็นเมืองน่าเที่ยว เมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต สามารถจัดองค์ประกอบได้ 6 องค์ประกอบ จำนวน 35 ตัวแปร และได้กำหนดชื่อ องค์ประกอบเมืองน่าเที่ยวของเมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต ดังนี้ 1) ด้านการจัดการขีดความสามารถทางการท่องเที่ยว จำนวน 8 ตัวแปร 2) ด้านการจัดการพื้นที่ทางการท่องเที่ยว จำนวน 9 ตัวแปร 3) ด้านการจัดการการมีส่วนร่วม ทางการท่องเที่ยว จำนวน 6 ตัวแปร 4) ด้านการจัดการนวัตกรรมทางการท่องเที่ยว จำนวน 5 ตัวแปร 5) ด้านการ จัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรม จำนวน 4 ตัวแปร และ 6) ด้านการจัดการบริการทางการท่องเที่ยว จำนวน 3 ตัวแปร ทั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าองค์ประกอบของการเป็นเมืองน่าเที่ยว จะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาศักยภาพ ของเมืองให้มีความพร้อมในการรองรับการท่องเที่ยว นำไปสู่การเติบโตควบคู่ไปกับการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นไป ตามการรายงานของ The World Travel and Tourism Council & JLL ที่ชี้ให้เห็นว่าการส่งเสริมความเป็นเมือง น่าเที่ยว ต้องมีองค์ประกอบหรือปัจจัยในการประเมิน “ความพร้อมของเมือง” เพื่อให้รัฐบาลและหน่วยงานที่ เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเข้าใจลักษณะและบริบทของเมือง และพิจารณาหาแนวปฏิบัติที่ดีที่สุด ในการพัฒนา ความพร้อมของเมืองตามองค์ประกอบที่กำหนดขึ้น เพื่อผลักดันให้เกิดการพัฒนาเมืองสู่การเป็นเมืองน่าเที่ยวต่อไป (The World Travel and Tourism Council & JLL, 2022) นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ Xia, H. et al. ที่ค้นพบองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยว ได้แก่ การสร้างความสมดุลระหว่าง ความสามารถในการรองรับกับคุณภาพประสบการณ์การท่องเที่ยว การจัดการพื้นที่ตามบริบทและความยืดหยุ่น ธรรมชาติแบบมีส่วนร่วม นวัตกรรมและความอัจฉริยะของบริการเมือง การร่วมออกแบบแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรม การท่องเที่ยว และมาตรฐานการบริการสุขอนามัย ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้จะช่วยสร้างเมืองน่าเที่ยวที่ยั่งยืนและแข่งขัน ได้ในระยะยาว (Xia, H. et al., 2024)

การประเมินความคิดเห็นต่อองค์ประกอบการเป็นเมืองน่าเที่ยวของเมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต โดยภาพรวม พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความคิดเห็นต่อองค์ประกอบการเป็นเมืองน่าเที่ยวของเมืองป่าตองในระดับมาก ซึ่งเป็นไป ตามเจตนารมณ์ของเมืองป่าตองที่ต้องการสร้างป่าตองให้เป็นเมืองน่าท่องเที่ยวที่น่าอยู่อย่างยั่งยืน (Livable and Sustainable Tourist Destination City) (ผู้จัดการออนไลน์, 2555) ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ระดับ ความคิดเห็นต่อองค์ประกอบการเป็นเมืองน่าเที่ยวที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการจัดการนวัตกรรมทางการท่องเที่ยว อยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จในการผลักดันเมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต ให้เป็นเมืองอัจฉริยะ

(Smart City) เพื่อมุ่งหวังให้เป็นเมืองศูนย์กลางการท่องเที่ยวและการพัฒนาที่ยั่งยืน ร่วมกับการนำเทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรมมาใช้ในการพัฒนาเมืองสู่การเป็นเมืองน่าเที่ยวอย่างยั่งยืน (สำนักงานจังหวัดภูเก็ต, 2564) อีกทั้งยังสอดคล้องกับการศึกษาของ Sharma, G. D. et al. ที่กล่าวว่านวัตกรรมและเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและการบริการ ซึ่งการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว จะช่วยให้ผู้ประกอบการสามารถเข้าถึงนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายได้ง่ายขึ้น สามารถวางแผนการพัฒนาสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายได้อย่างทันท่วงที (Sharma, G. D. et al., 2024)

อย่างไรก็ตาม การวิจัยในครั้งนี้มีข้อจำกัดในการกำหนดกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาเฉพาะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่เมืองป่าตอง ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีบทบาทโดยตรงต่อการพัฒนาเมืองและการจัดการการท่องเที่ยว แต่ไม่ได้ศึกษากลุ่มนักท่องเที่ยวซึ่งเป็นผู้ใช้บริการจริง ผลการวิจัยจึงสะท้อนมุมมองในการบริหารจัดการเป็นหลัก ซึ่งอาจยังไม่ครอบคลุมมุมมองด้านประสบการณ์หรือความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาวิจัยจากมุมมองของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ช่วยสะท้อนถึงความพร้อมของเมืองและแนวทางในการพัฒนาเมืองท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับการศึกษาของ Phukamchanoad, P. อธิบายว่าการศึกษาข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น ผู้ประกอบการ ข้าราชการ และชุมชนท้องถิ่น มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเพื่อความยั่งยืน (Phukamchanoad, P., 2025) รวมถึง Gao, J. et al. ที่ยืนยันว่าการวิเคราะห์ข้อมูลจากมุมมองของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียช่วยให้สามารถวางแผนกลยุทธ์การพัฒนาเมืองท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของเมือง (Gao, J. et al., 2024)

องค์ความรู้ใหม่

การวิเคราะห์และประเมินองค์ประกอบการเป็นเมืองน่าเที่ยว เมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต ได้สร้างองค์ความรู้สำคัญเกี่ยวกับกรอบแนวคิดการพัฒนาเมืองน่าเที่ยว โดยพบว่า องค์ประกอบหลักของการเป็นเมืองน่าเที่ยวประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ การจัดการขีดความสามารถทางการท่องเที่ยว การจัดการพื้นที่ทางการท่องเที่ยว การจัดการการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยว การจัดการนวัตกรรมทางการท่องเที่ยว การจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรม และการจัดการบริการทางการท่องเที่ยว โดยองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษารั้งนี้จะช่วยสร้างกรอบแนวคิดเมืองน่าเที่ยวที่ครอบคลุมทั้งการจัดการพื้นที่ การบริการ และการมีส่วนร่วม ซึ่งสามารถนำไปพัฒนาเป็นเกณฑ์การเป็นเมืองน่าเที่ยวให้กับเมืองท่องเที่ยวได้ อีกทั้งยังช่วยให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนท้องถิ่นมีแนวทางในการพัฒนาเมืองท่องเที่ยวให้กลายเป็นเมืองน่าเที่ยวอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน

ภาพที่ 1 องค์ประกอบเมืองน่าเที่ยว เมืองปาดอง จังหวัดภูเก็ต

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาค้นคว้านี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบของการเป็นเมืองน่าเที่ยว และประเมินการเป็นเมืองน่าเที่ยว เมืองปาดอง จังหวัดภูเก็ต โดยใช้องค์ประกอบเชิงสำรวจ (EFA) ในการจัดองค์ประกอบเมืองน่าเที่ยว ซึ่งสามารถกำหนดองค์ประกอบเมืองน่าเที่ยวได้เป็น 6 องค์ประกอบ ได้แก่ การจัดการขีดความสามารถทางการท่องเที่ยว การจัดการพื้นที่ทางการท่องเที่ยว การจัดการการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยว การจัดการนวัตกรรมทางการท่องเที่ยว การจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรม และการจัดการบริการทางการท่องเที่ยว นอกจากนี้ ผลการประเมินการเป็นเมืองน่าเที่ยว เมืองปาดอง จังหวัดภูเก็ต พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสะท้อนถึงศักยภาพของเมืองปาดอง จังหวัดภูเก็ตในการส่งเสริมการเป็นเมืองน่าเที่ยว อย่างไรก็ตาม ยังมีประเด็นที่มีความท้าทายซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อพัฒนาเมืองน่าเที่ยวของเมืองปาดอง โดยเฉพาะด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรม และการจัดการการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยว ดังนั้น จากผลวิจัยดังกล่าวสามารถเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้ในเชิงปฏิบัติ ได้แก่ 1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายและสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว อีกทั้งเชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ท้องถิ่น เพื่อสร้างความแตกต่างและเพิ่มคุณค่าประสบการณ์ทางการท่องเที่ยว และ 2) สร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคส่วน หน่วยงาน และองค์กรต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกเมืองปาดอง เพื่อสร้างโอกาสและช่องทางความสำเร็จในการพัฒนาเมืองน่าเที่ยวอย่างยั่งยืนของเมืองปาดอง จังหวัดภูเก็ต สำหรับข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาผลกระทบระยะยาวของการท่องเที่ยวต่อเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อประเมินความยั่งยืนของการเป็นเมืองน่าเที่ยว นอกจากนี้ การขยายกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมกลุ่มนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติจะช่วยให้เกิดความเข้าใจในมิติของเมืองน่าเที่ยวได้ครอบคลุมมากขึ้น อันจะนำไปสู่การพัฒนาเมืองปาดอง จังหวัดภูเก็ต ให้เป็นเมืองน่าเที่ยวที่มีคุณภาพและยั่งยืนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กัลยา วานิชย์บัญชา. (2546). การใช้ SPSS for Windows ในการวิเคราะห์ข้อมูล. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาสถิติ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปิติพัฒน์ ชูปุ้ม และวาราดา ทองจำนงค์. (2568). สรุป “ท่องเที่ยวไทย 2567” ดึงดูดต่างชาติ 35.54 ล้านคน โยกรายได้ 1.91 ล้านล้านบาท จับตาท่าที 1 - 2 ปี ก็ยังไม่ฟื้นสู่ระดับก่อนโควิด. เรียกใช้เมื่อ 25 กรกฎาคม 2568 จาก <https://thestandard.co/thai-tourism-2024-summary/>
- ผู้จัดการออนไลน์. (2555). นายกฯ เมืองปาดองผุด 14 ยุทธศาสตร์สู่ “เมืองท่องเที่ยวที่น่าอยู่และยั่งยืน”. เรียกใช้เมื่อ 25 กรกฎาคม 2568 จาก <https://mgronline.com/south/detail/9550000123324>
- พีพีทีวี. (2568). “ภูเก็ต” ครองแชมป์เมืองทำเงินท่องเที่ยวปี 67 กวาด 4.9 แสนล้าน - รัฐบาลลุยกระตุ้นเที่ยวไทย หวังดัน GDP พุ่ง. เรียกใช้เมื่อ 25 กรกฎาคม 2568 จาก <https://www.pptvhd36.com/wealth/economic/244456>
- ยงยุทธ แก้วอุดม และมนรัตน์ ใจเอื้อ. (2568). แนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองรองสู่การเป็นเมืองน่าเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย มนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์, 45(1), 185-210.
- วรพล เกิดแก้ว. (2565). การศึกษาการนำนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองรองไปปฏิบัติในจังหวัดราชบุรี. ใน วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิชาชา ภูจินดา. (2560). ระเบียบวิธีวิจัยและสถิติด้านสิ่งแวดล้อมและพลังงาน. กรุงเทพมหานคร: บางกอกบล็อก.
- สำนักงานจังหวัดภูเก็ต. (2564). บทสรุปผู้บริหาร ข้อเสนอแผนพัฒนาเมืองอัจฉริยะ “ภูเก็ตเมืองอัจฉริยะ”. เรียกใช้เมื่อ 2 สิงหาคม 2568 จาก https://depa.or.th/storage/app/media/SmartCity/Tab_SmartCity/13_Phuket%20Smart%20City.pdf
- สำนักงานจังหวัดภูเก็ต. (2566). แผนพัฒนาจังหวัดภูเก็ต (พ.ศ. 2566 - 2570) ฉบับทบทวน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568. เรียกใช้เมื่อ 25 กรกฎาคม 2568 จาก https://www.phuket.go.th/webpk/file_data/plan/plan2566-2570-2568.pdf
- สุเทพ สิงห์มาพะ. (2562). การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของหาดป่าตอง จังหวัดภูเก็ต. วารสารมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์, 5(2), 110-124.
- สุวิทย์ พิศแสงงาม. (2566). ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองรอง กรณีศึกษา: จังหวัดนครศรีธรรมราช. ใน วิทยานิพนธ์การจัดการมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยวและบริการแบบบูรณาการ. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- อภิวัฒน์ รัตนวราหะ และคมกริช ณะเพทย์. (2562). แนวทางการออกแบบและพัฒนาเมืองท่องเที่ยวสำหรับประเทศไทย 4.0: กรณีศึกษาภูเก็ต เชียงราย และพัทลุง. ใน รายงานการวิจัย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- Cochran, W. G. (1997). Sampling techniques. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons, Inc.
- Gál, T. & Stănculescu, G. (2017). Sport Events Worth Travelling All Around The Year. Knowledge Horizons. Economics, 9(3), 25-29.

- Gao, J. et al. (2024). Stakeholder Perceptions of Sustainable Tourism Development: A Case Study in Haikou, China. *Sustainability*, 16(16), 1-16.
- Hair, J. F. et al. (2006). *Multivariate data analysis*. (6th ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson Prentice Hall.
- Jenkins, C. L. (2015). Tourism policy and planning for developing countries: some critical issues. *Tourism Recreation Research*, 40(2), 144-156.
- Koodsela, W. et al. (2019). A Holistic Conceptual Framework into Practice-Based on Urban Tourism Toward Sustainable Development in Thailand. *Sustainability*, 11(24), 1-28.
- Phukamchanoad, P. (2025). The Role of Urban Food Street Stakeholders in Sustainable Tourism: Case Study of Bangkok, Thailand. *International Journal of Advanced and Applied Sciences*, 12(1), 226-241.
- Phuket News. (2025). Phuket Province is facing traffic congestion issues. Retrieved September 22, 2025, from https://phuketnews.phuketindex.com/features/phuket-traffic-congestion-issues-222615.html?utm_source=chatgpt.com
- Reuters. (2025). Thai resort island Phuket grapples with growing garbage crisis. Retrieved September 22, 2025, from <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/thai-resort-island-phuket-grapples-with-growing-garbage-crisis-2025-01-16/>
- Sattraburut, T. et al. (2024). The connection between Phuket's water supply and the hotel sector's water use for assessment of tourism carrying capacity. *Sustainability*, 16(2), 1-23.
- Sharma, G. D. et al. (2024). Using innovation and entrepreneurship for creating edge in service firms: A review research of tourism and hospitality industry. *Journal of Innovation & Knowledge*, 9(4), 1-13.
- Sinlapasate, N. et al. (2020). Tourism carrying capacity toward sustainable tourism development: a case study of Phuket world class destination. *ABAC Journal*, 40(3), 140-159.
- The World Travel and Tourism Council & JLL. (2022). *Destination 2030: Global Cities' Readiness for Sustainable Tourism Growth*. Retrieved June 28, 2025, from https://tourismanalytics.com/uploads/1/2/0/4/120443739/destination_2030_jll_wttc_report.pdf
- Uysal, Ü. E. (2015). *Urban tourism in Istanbul: Urban regeneration, mega-events and city marketing and branding* (Publications of the Department of Social Research 2015: 6). Unigrafia. Retrieved June 28, 2025, from <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/352ad87f-3543-47a8-a65f-378f6296c2e1/content>
- Xia, H. et al. (2024). Destination competitiveness research over the past three decades: a computational literature review using topic modelling. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 41(5), 726-742.

บทบาทผู้นำกับการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาตามวิถีวัฒนธรรมช่วงสถานการณ์ การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019*

THE ROLE OF LEADERSHIP AND PARTICIPATORY APPROACHES TO CULTURAL PROBLEM-SOLVING IN THE CONTEXT OF THE COVID-19 PANDEMIC

พรปวีณ์ พุ่มเกิด^{1*}, นิปาติเมาะ หะยิหามะ²

Pornpawee Pumkerd^{1*}, Nipatimah Hayehama²

¹คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี ประเทศไทย

¹Faculty of Humanities and Social Sciences, Prince of Songkla University, Pattani, Thailand

²สถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี ประเทศไทย

²Princess Galyani Vadhana Institute of Cultural Studies, Prince of Songkla University, Pattani, Thailand

*Corresponding author E-mail: pornpawee.s@psu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบทบาทผู้นำกับการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาตามวิถีวัฒนธรรมช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และ 2) ศึกษารูปแบบการสื่อสารเชิงรุกของผู้นำในการมีส่วนร่วมจัดการแก้ไขและป้องกันปัญหาการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ตามวิถีวัฒนธรรมเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคลและสนทนากลุ่ม พื้นที่ศึกษา ได้แก่ จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส สงขลาและสตูล กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน และผู้นำที่มีบทบาทเกี่ยวข้องในการแก้ปัญหาช่วงสถานการณ์โควิด-19 จำนวน 50 คน โดยเลือกแบบเจาะจง และใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า บทบาทผู้นำกับการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาตามวิถีวัฒนธรรมช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มีดังนี้ 1) ด้านการขับเคลื่อนและชี้้นำให้ปฏิบัติตามมาตรการที่ประกาศ เช่น ชี้นำการปฏิบัติตาม การปรับเปลี่ยนกิจกรรมบางศาสนพิธีให้เป็นไปตามมาตรการที่ประกาศโดยภาครัฐและองค์กรศาสนา 2) ด้านสังคมสงเคราะห์จิตอาสาาร่วมกัน 3) ด้านการสร้างขวัญกำลังใจและให้ความรู้ และ 4) ด้านการทำงานร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ส่วนการสื่อสารเชิงรุกของผู้นำในการมีส่วนร่วมจัดการแก้ไขและป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 พบว่า ใช้รูปแบบช่องทางการสื่อสารแบบพูดคุยโดยตรง บรรยายธรรม เสี่ยงตามสาย และช่องทางโซเชียลมีเดีย สื่อออนไลน์ เนื่องจากมีความรวดเร็ว ทันต่อเหตุการณ์ ซึ่งทั้งบทบาทผู้นำและการสื่อสารเป็นกลไกที่สำคัญในการขับเคลื่อนจัดการสถานการณ์วิกฤติให้ผ่านพ้นไปด้วยดี

คำสำคัญ: บทบาทผู้นำ, การมีส่วนร่วมของชุมชน, วิถีวัฒนธรรม, การสื่อสารเชิงรุก, สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

Abstract

The objectives of this study are: 1) To examine the role of leaders and their participation in addressing problems through culturally grounded approaches during the COVID-19 pandemic, and 2) To investigate the proactive communication strategies employed by leaders in managing, resolving, and preventing the spread of COVID-19 through culturally informed practices. This study employed a qualitative research design utilizing in-depth interview techniques. Data were collected through individual interviews and focus group discussions. The study area covers Pattani, Yala, Narathiwat, Songkhla, and Satun provinces. The sample comprised 50 participants, including religious leaders, community leaders, and other key figures involved in problem-solving during the COVID-19 pandemic. Participants were selected purposively, and the data were analyzed using content analysis. The research results revealed that leaders played a significant role in problem-solving through culturally grounded practices during the COVID-19 pandemic. Their roles can be categorized into four key areas: 1) Driving and guiding community compliance with public health measures, including advising on behavioral adjustments and modifying certain religious activities in accordance with directives from governmental and religious authorities; 2) Engaging in social welfare initiatives and volunteer work; 3) Fostering morale and disseminating knowledge within the community; and 4) Collaborating with other agencies to strengthen collective responses. With respect to proactive communication by leaders in managing, resolving, and preventing the spread of COVID-19, the findings indicate that a variety of channels were employed, including direct communication, sermons, public address systems, and social media platforms. These channels were favored for their speed and timeliness in disseminating information. The results further underscore that both leadership and communication function as critical mechanisms for effectively managing and navigating the crisis.

Keywords: Leadership Roles, Community Participation, Cultural Practices, Proactive Communication, Covid-19 Pandemic

บทนำ

สถานการณ์วิกฤติจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือโควิด-19 (COVID-19) นับเป็นวิกฤติทางสาธารณสุขของประเทศทั่วโลก เริ่มต้นขึ้นช่วงปลาย พ.ศ. 2562 และลุกลามไปทั่วโลกจนสร้างความหวาดกลัวและส่งผลกระทบต่อสุขภาพ สังคม และเศรษฐกิจของคนทั่วทุกมุมโลก (สุขมา อรุณจิต, 2567) โดยพบการระบาดครั้งแรกที่เมืองอู่ฮั่น ประเทศจีน ซึ่งเชื้อไวรัสดังกล่าวได้แพร่กระจายไปในหลายประเทศในระยะเวลาที่รวดเร็ว (ดรณวรรณ ชาญพิพัฒนชัย, 2567) สถานการณ์ภายในประเทศไทย พบผู้ป่วยรายแรกเมื่อ 13 มกราคม พ.ศ. 2563 ผ่านมา 1 ปี ณ วันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2564 พบผู้ป่วยยืนยันสะสมทั่วประเทศ 907,157 ราย ส่วนพื้นที่ 5 จังหวัด

ชายแดนใต้ พบว่า จังหวัดสงขลา ยอดผู้ป่วยยืนยันสะสม 15,012 ราย เสียชีวิตสะสม 82 ราย จังหวัดปัตตานี มียอดผู้ป่วยยืนยันสะสม จำนวน 12,828 ราย เสียชีวิตสะสม 172 ราย จังหวัดยะลา ยอดผู้ป่วยยืนยันสะสม 9,438 ราย เสียชีวิตสะสม 83 ราย จังหวัดนราธิวาส ยอดผู้ป่วยยืนยันสะสม 9,003 ราย เสียชีวิต 98 ราย และ จังหวัดสตูล ยอดผู้ป่วยยืนยันสะสม 754 ราย เสียชีวิตสะสม 5 ราย (กรมควบคุมโรค, 2564) การที่พื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนใต้มีความเสี่ยงสูงต่อการแพร่ระบาดของโรค เนื่องจากเป็นเขตพื้นที่มีชายแดนติดต่อประเทศมาเลเซียที่มีการระบาดของโรคติดเชื้อโควิด-19 รุนแรงในช่วงปีแรก ประกอบกับประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่มีวิถีชีวิตรวมกลุ่มกันและทำกิจกรรมทางศาสนาอย่างใกล้ชิด ทำให้พบจำนวนผู้ติดเชื้อโควิด-19 จำนวนมากเมื่อเทียบกับพื้นที่อื่นของประเทศ (อุไรวรรณ บุญส่ง และคณะ, 2564)

พื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย ได้แก่ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สงขลา และสตูล เป็นสังคมที่มีลักษณะพหุวัฒนธรรม อันเกิดจากความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา และภาษา (แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย, 2566) ในบริบททางสังคม การดำรงอยู่ของสังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่นี้มิได้ปราศจากความท้าทาย โดยเฉพาะในด้านการสื่อสารระหว่างกลุ่ม การบริหารจัดการทรัพยากร การแก้ปัญหาและความไว้วางใจระหว่างชุมชน (The Asia Foundation, 2023) โดยที่ผู้นำชุมชนและผู้นำศาสนามีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความเข้าใจและสมานฉันท์ระหว่างกลุ่มวัฒนธรรมต่าง ๆ ผ่านการใช้ภาษามลายูถิ่นและกิจกรรมทางศาสนาเป็นเครื่องมือสื่อสาร รวมทั้งการแก้ปัญหาสถานการณ์ต่าง ๆ (Laeheem, K. & Madmarn, H., 2025) อาจกล่าวได้ว่า ผู้นำชุมชนและผู้นำศาสนาเป็นกลไกสำคัญที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนสถานการณ์ต่าง ๆ ให้ผ่านพ้นด้วยดี ผู้นำ ซึ่งเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลสูงสุดในกลุ่ม (Yukl, G., 1999) เป็นบุคคลที่สามารถชักจูงหรือชักนำบุคคลอื่นในกลุ่มให้ปฏิบัติงานตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ มีอิทธิพลต่อการชี้แนะ การโน้มน้าว การตัดสินใจ และการดำเนินงานของกลุ่ม สามารถนำพากลุ่มไปสู่จุดหมาย อันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของกลุ่ม โดยที่ ผู้นำ ในที่นี้ หมายถึง เป็นตัวบุคคล ส่วนพฤติกรรมความเป็นผู้นำสิ่งที่แสดงออกมาจากบุคคลที่เป็นผู้นำอย่างเป็นกระบวนการที่สามารถกระตุ้น สร้างแรงบันดาลใจให้ผู้ตาม หรือใช้อิทธิพลในการจัดการกิจกรรมของกลุ่ม คือ ภาวะผู้นำ โดยภาวะผู้นำในภาวะวิกฤต ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก คือ การสื่อสารที่ชัดเจนและสม่ำเสมอ การตัดสินใจที่เด็ดขาดและทันการณ์ และการสร้างความเชื่อมั่น (วาริ โศกเตี้ย และศิริ สุดสังข์, 2568) ส่วนทักษะการจัดการภาวะวิกฤติของผู้นำมี 4 องค์ประกอบ คือ ทักษะการสื่อสาร ทักษะการคิดวิเคราะห์และการคิดสร้างสรรค์ ทักษะการแก้ปัญหา และทักษะทางเทคโนโลยีและการใช้ดิจิทัล (อินทุอร ประการแก้ว และคณะ, 2568) การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีในภาวะวิกฤติในสถานการณ์การแพร่ระบาดโรคโควิด-19 จึงมีความสำคัญอย่างมาก เพราะเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของประชาชนทุกกลุ่ม และจำเป็นต้องใช้การสื่อสารกับประชาชนด้วยแนวทางที่เป็นหนึ่งเดียว ณัฐวุฒิ สุริยะ และคณะ ได้ถอดบทเรียนการเตรียมความพร้อมของโรงพยาบาลเพื่อรองรับสถานการณ์ขั้นวิกฤติของโควิด-19 พบปัจจัยแห่งความสำเร็จของการบริหาร คือ ผู้นำองค์กร การทำงานเป็นทีมที่เข้มแข็ง การมีเครือข่ายความร่วมมือ การตอบสนองที่รวดเร็ว การมีทัศนคติที่ดี และการสื่อสารที่ชัดเจน (ณัฐวุฒิ สุริยะ และคณะ, 2565)

ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาบทบาทผู้นำกับการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาตามวิถีวัฒนธรรมช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับนำไปใช้ในการบริหารจัดการแก้ปัญหาและสกัดกั้นการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือในสถานการณ์วิกฤติในชุมชนสังคม

พหุวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนได้รูปแบบการสื่อสารเชิงรุกบนพื้นฐานวิถีวัฒนธรรม ซึ่งผู้ที่เป็นกลไกสำคัญที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนกระบวนการนี้ คือ ผู้นำต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน ผู้นำธรรมชาติ ผู้นำองค์กรภาครัฐและเอกชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทผู้นำกับการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาตามวิถีวัฒนธรรมช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019
2. เพื่อศึกษารูปแบบการสื่อสารเชิงรุกของผู้นำในการมีส่วนร่วมจัดการแก้ไขและป้องกันปัญหาการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ตามวิถีวัฒนธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง บทบาทผู้นำกับการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาตามวิถีวัฒนธรรมช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลหลักที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้นำในเขตพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนใต้ ประกอบด้วย จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส จังหวัดสงขลา และจังหวัดสตูล โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือก คือ เป็นผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน และผู้นำที่มีบทบาทสำคัญในการแก้ปัญหาช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จำนวน 50 คน ดังนี้ จังหวัดปัตตานี ได้แก่ ผู้นำศาสนาอิสลาม จำนวน 2 คน ผู้นำศาสนาพุทธ จำนวน 2 คน ผู้นำศาสนาคริสต์ จำนวน 2 ผู้นำชุมชน จำนวน 2 คน และผู้นำอื่นที่มีบทบาทสำคัญในการมีส่วนร่วม จำนวน 3 คน รวมทั้งสิ้น 11 คน จังหวัดยะลา ได้แก่ ผู้นำศาสนาอิสลาม จำนวน 2 คน ผู้นำศาสนาพุทธ จำนวน 2 คน ผู้นำศาสนาคริสต์ จำนวน 2 ผู้นำชุมชน จำนวน 2 คน และผู้นำอื่นที่มีบทบาทสำคัญในการมีส่วนร่วม จำนวน 1 คน รวมทั้งสิ้น 9 คน จังหวัดนราธิวาส ได้แก่ ผู้นำศาสนาอิสลาม จำนวน 2 คน ผู้นำศาสนาพุทธ จำนวน 2 คน ผู้นำศาสนาคริสต์ จำนวน 2 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 3 คน และผู้นำอื่นที่มีบทบาทสำคัญในการมีส่วนร่วม จำนวน 1 คน รวมทั้งสิ้น 10 คน จังหวัดสงขลา ได้แก่ ผู้นำศาสนาอิสลาม จำนวน 2 คน ผู้นำศาสนาพุทธ จำนวน 2 คน ผู้นำศาสนาคริสต์ จำนวน 2 ผู้นำชุมชน จำนวน 3 คน และผู้นำอื่นที่มีบทบาทสำคัญในการมีส่วนร่วม จำนวน 2 คน รวมทั้งสิ้น 11 คน และจังหวัดสตูล ได้แก่ ผู้นำศาสนาอิสลาม จำนวน 2 คน ผู้นำศาสนาพุทธ จำนวน 2 คน ผู้นำศาสนาคริสต์ จำนวน 2 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 2 คน และผู้นำอื่นที่มีบทบาทสำคัญในการมีส่วนร่วม จำนวน 1 คน รวมทั้งสิ้น 9 คน ผู้วิจัยได้ระมัดระวังในเรื่องของจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โดยได้ชี้แจงถึงรายละเอียดการศึกษาครั้งนี้ และคัดเลือกเฉพาะตัวอย่างที่ยินยอมให้เผยแพร่ข้อมูล

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างใช้สัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายบุคคลและสนทนากลุ่ม (Focus Groups) มีประเด็นคำถามปลายเปิด 3 ประเด็น คือ 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล 2) ข้อมูลบทบาทผู้นำกับการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสถานการณ์โควิด-19 และ 3) กลไกการสื่อสาร การเผยแพร่ข้อมูล

เพื่อใช้เป็นแนวการปฏิบัติร่วมกันของชุมชนในการแก้ไข ป้องกัน และสกัดกั้นการแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน และผ่านการทดลองใช้สัมภาษณ์กับกลุ่มอื่น ก่อนจะดำเนินการเก็บข้อมูลจริง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการ ดังนี้ 1) ศึกษาวิจัยและผลงานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับบทบาทผู้นำกับการแก้ไขปัญหาในสถานการณ์วิกฤติ พร้อมทั้งศึกษากระบวนทัศน์ของการวิจัย (Paradigm) เพื่อสร้างกรอบแนวคิดให้สอดคล้องกับการออกแบบวิธีดำเนินการวิจัยตามหลักวิชาการ และสำรวจพื้นที่ที่ศึกษาร่วมกับนักวิจัยชุมชน 2) เก็บข้อมูลภาคสนามร่วมกับนักวิจัยชุมชน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคลจากผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นผู้นำศาสนาอิสลาม พุทธ คริสต์ จังหวัดละ 2 คน ๆ ละ 2 ชั่วโมง ผู้นำชุมชนจังหวัดละ 2 คน ๆ ละ 3 ชั่วโมง ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างแบบเปิดโอกาสให้อธิบาย วิเคราะห์สถานการณ์ บทบาทการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาตามวิถีวัฒนธรรมช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 กับหน่วยงานอื่น ๆ วิธีการสื่อสารเชิงรุก และจัดประชุมกลุ่มย่อยกับผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้นำศาสนาอิสลาม พุทธ คริสต์ ผู้นำชุมชน ผู้นำที่มีบทบาทสำคัญในการแก้ปัญหาช่วงสถานการณ์โควิด-19 จังหวัดละ 2 ครั้ง ช่องทางออนไลน์ ซึ่งการประชุมครั้งที่หนึ่งเป็นการ เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมแลกเปลี่ยน อธิบาย และเสริมข้อมูลกัน ผู้ให้สัมภาษณ์ทุกคนมีโอกาสดำเนินการรับฟังคำตอบจากผู้ให้สัมภาษณ์ในกลุ่มในประเด็น การรับมือ และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ส่วนการประชุมกลุ่มย่อยครั้งที่ 2 เพื่อวิเคราะห์ สังเคราะห์และร่วมกันถอดบทเรียนในประเด็นที่ศึกษา ทำการจดบันทึกข้อมูลด้วยการบันทึกเสียง และจดประเด็นสำคัญ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยได้นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มย่อย มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา จัดความสำคัญจัดกลุ่มของเนื้อหา วิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดและสรุปประเด็นสำคัญตามวัตถุประสงค์ และมีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูล (Trustworthiness) ตามแนวคิดของ Lincoln, Y. S. & Guba, E. G. ดังเช่น ความน่าเชื่อถือ การเชื่อมโยงผลการวิจัยไปยังบริบทอื่น ความคงที่และการยืนยันความถูกต้อง (Lincoln, Y. S. & Guba, E. G., 2000)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยนำเสนอตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ดังนี้

1. บทบาทผู้นำในการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาตามวิถีวัฒนธรรมช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ได้แบ่งพื้นที่ศึกษาออกเป็น 3 กลุ่มย่อย คือ ชุมชนชาวพุทธ ชุมชนชาวมุสลิม และชุมชนชาวคริสต์ ดังนี้

1.1 บทบาทผู้นำกับการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของชุมชนชาวพุทธ มีดังนี้

1.1.1 บทบาทผู้นำด้านสังคมสงเคราะห์ เช่น โรงทานพหุวัฒนธรรม คือ แนวคิดการจัดตั้งโรงทานของวัดตานีนรสโมสร ที่เห็นว่าประชาชนคนไทยไม่ว่านับถือศาสนาใด ประสบทุกข์ไม่มีรายได้ในการหล่อเลี้ยงสมาชิกในครัวเรือน ซึ่งทุกคนอาศัยอยู่รอบ ๆ วัดและชุมชนใกล้เคียงทั้งไทยพุทธและไทยมุสลิม ซึ่งเป็นบริบทพื้นที่ที่วัดจะต้องรับผิดชอบในการดูแลทุกข์สุขของประชาชนยามวิกฤติ

1.1.2 บทบาทผู้นำด้านการสร้างขวัญและกำลังใจ แนวคิด คือ คณะสงฆ์ได้ลงพื้นที่เยี่ยมเยียนชุมชนเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ ซึ่งได้มองสัจจะธรรมว่า ความมีเมตตาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือกันในช่วงมีภัยร่วมกัน การสร้างขวัญกำลังใจให้กันจะทำให้ได้เห็นน้ำใจทั้งไทยพุทธ มุสลิมและคริสต์เป็นเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

1.1.3 บทบาทความร่วมมือกันของผู้นำ 3 ศาสนาและความร่วมมือกับองค์กรอื่น ๆ พื้นที่จังหวัดสตูลเป็นกรณีตัวอย่างการทำงานร่วมกันระหว่างผู้นำศาสนา พุทธ อิสลามและคริสต์ พระครูสุนทรธรรมนิเทศก์ กล่าวว่า ได้ร่วมกันทำงานทั้ง 3 ศาสนา คือ กรณีศาสนิกชนไม่ว่านับถือศาสนาใด เป็นผู้ป่วยติดเตียง จะถือโอกาสทั้งพระสงฆ์และโต๊ะอิหม่ามเดินทางไปเยี่ยมพร้อมกันเพื่อสร้างขวัญกำลังใจ และหน่วยงานราชการนิมนต์ทั้ง 3 ศาสนาบรรยายธรรมร่วมกันอยู่บ่อยครั้ง รวมทั้งผู้นำศาสนาได้ร่วมกับโรงพยาบาลจัดรายการวิทยุเพื่อบรรยายธรรมให้แก่ศาสนิกชนทุกศาสนาได้เข้าใจถึงแนวทางการเผชิญกับสถานการณ์วิกฤติ (พระครูสุนทรธรรมนิเทศก์, 2564)

1.2 บทบาทผู้นำกับการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของชุมชนชาวมุสลิม มีดังนี้

1.2.1 บทบาทผู้นำด้านจิตอาสา ร่วม เช่น ชุมชนมัสยิดบ้านเหนือจังหวัดสงขลา กลุ่มผู้นำศาสนา และผู้นำชุมชนจะมีกิจกรรมร่วมกัน คือ 1) ประกาศเสียงตามสายเปิดศูนย์รับบริจาควัตถุดิบเพื่อทำอาหารกล่องสำหรับนำไปเลี้ยงพี่น้องที่ได้รับผลกระทบย่านคนจนในเมืองหาดใหญ่ทั้งชาวไทยพุทธหรือชาวไทยมุสลิม และ 2) มีส่วนร่วมมือกับหน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์โควิด-19

1.2.2 บทบาทผู้นำด้านการขับเคลื่อนและชี้แนะให้คนในชุมชนปฏิบัติตามมาตรการที่ประกาศ คือ 1) ผู้นำศาสนาและผู้นำชุมชนชี้แนะและโน้มน้าวให้คนในชุมชนนำมาตรการประกาศจากสำนักจุฬาราชมนตรีมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติตน ปฏิบัติศาสนกิจและกิจกรรมทางสังคมช่วงสถานการณ์โควิด และ 2) ผู้นำศาสนาทำงานร่วมกับบุคลากรด้านสาธารณสุขให้ความรู้ในเรื่องการปฏิบัติตนในสถานการณ์โควิดในคุตบะห์ละหมาดวันศุกร์

1.2.3 บทบาทผู้นำด้านมีส่วนร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ ดังเช่น ชุมชนยะกัง จังหวัดนราธิวาส เป็นชุมชนที่มีการทำงานร่วมกันระดับผู้นำ ระดับประชาชน และระดับหน่วยงานภาครัฐอย่างมีประสิทธิภาพ เข้มแข็งและรวดเร็ว คือ 1) เชิญหน่วยงานสาธารณสุขอำเภอมาประชาสัมพันธ์เสนอแนะเรื่องดูแลตนเองช่วงสถานการณ์โควิด ให้ข้อมูลเรื่องการตรวจเชื้อ การฉีดวัคซีนหลังละหมาดวันศุกร์ และ 2) มีทีมที่เป็นครูสอนโรงเรียนในชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเป็นเหมือนศูนย์กลางในการประสานงานทั้งเด็กนักเรียนในชุมชน และผู้ปกครอง โดยนำโมเดลबरกับบรม มาประยุกต์ใช้ ซึ่งหน่วยงานที่เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ส่วนใหญ่จะประสานงานและดำเนินกิจกรรมร่วมกับผู้นำศาสนาและผู้นำชุมชนเสมอ

1.2.4 บทบาทผู้นำด้านกิจกรรมการประชาสัมพันธ์ ดังเช่น ชุมชนบ้านควน จังหวัดสตูล 1) ผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชนร่วมกับเครือข่ายรักจังสตูลดำเนินกิจกรรมประชาสัมพันธ์เชิงรุกเรื่องสถานการณ์โควิด และ 2) หน่วยงานสาธารณสุข ทีมอสม. มาประชาสัมพันธ์ตามบ้านให้ไปตรวจหาเชื้อโควิด

1.3 บทบาทผู้นำกับการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของชุมชนชาวคริสต์ พบว่า

1.3.1 บทบาทผู้นำด้านการชี้แนะให้ปฏิบัติตามมาตรการที่ประกาศ คือ เริ่มแรกของการเกิดโรคระบาด ผู้นำของคริสตจักร วัดมีการติดตามข่าวสาร รวมทั้งมาตรการต่าง ๆ ที่ประกาศออกมา ซึ่งผู้นำ

ทางคริสต์ศาสนาทั้ง 5 จังหวัด ในพื้นที่วิจัยต่างพร้อมที่จะนำมาตรการดังกล่าวมาปฏิบัติภายใต้ความเชื่อว่าผู้นำทางโลก (หน่วยงานภาครัฐ) ได้รับอำนาจมาจากพระเจ้าและพระองค์จะทรงคอยชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง จึงเป็นหน้าที่ของคริสต์ศาสนิกชนที่ต้องเชื่อฟัง เมื่อผู้นำของแต่ละคริสตจักร วัดได้รับทราบมาตรการดังกล่าวแล้ว ผู้นำจัดประชุมหรือแจ้งมาตรการดังกล่าวผ่านช่องทางต่าง ๆ แก่เหล่าสมาชิก และจัดเตรียมความพร้อมต่าง ๆ ภายในคริสตจักรวัด เช่น ระบบการลงทะเบียน จุดตั้งเจลแอลกอฮอล์ การเพิ่มระยะห่างที่นั่ง การปรับเปลี่ยนศาสนพิธีให้เป็นไปตามมาตรการที่กำหนด

1.3.2 บทบาทในการดูแลเหล่าสมาชิกทางกายภาพและจิตอาสา ได้แก่ 1) การสร้างความมั่นใจให้แก่สมาชิกในรูปแบบพิธีกรรมหรือกิจกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยการยกคำสอนในพระคัมภีร์และ หรือใช้หลักเหตุผลในการอธิบายแก่สมาชิก 2) ติดตามสถานการณ์ ข่าวสารที่ถูกต้องของโรคระบาดโควิด-19 แล้วนำมาแจ้งแก่เหล่าสมาชิก 3) ดูแลเหล่าสมาชิกให้ปฏิบัติตามมาตรการทั้งขณะอยู่ภายในคริสตจักร วัด หรืออยู่ภายนอก โดยดำเนินการร่วมกับผู้นำชุมชน และ 4) ทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนในลักษณะของการบริจาคอาหาร โดยผู้นำถือศาสนาอื่นก็มารับได้

1.3.3 ผู้นำคริสตจักร วัดยังมีบทบาทที่สำคัญด้านจิตวิญญาณสร้างขวัญกำลังใจ คืออธิษฐานขอพรจากพระเจ้าให้ปกป้องดูแลประชากรของโลกรวมถึงสมาชิกของคริสตจักร วัด ให้รอดพ้นจากโรคระบาดครั้งนี้ ส่งกำลังใจและสร้างขวัญกำลังใจแก่สมาชิก

2. การสื่อสารเชิงรุกของผู้นำในการมีส่วนร่วมจัดการแก้ไขและป้องกันปัญหาการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ผลการศึกษา มีดังนี้

2.1 รูปแบบของชุมชนชาวพุทธ

2.1.1 ช่องทางการสื่อสารเพื่อการเข้าใจสถานการณ์โควิดแต่ละจังหวัดจะมีช่องทางการสื่อสารแตกต่างกัน แต่สิ่งที่เปลี่ยนแปลง คือ ผู้นำศาสนาได้ให้ความสนใจกับเทคโนโลยีและช่องทางการสื่อสารผ่านทางสื่อออนไลน์ โดยมีไลน์กลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในสถานการณ์การแก้ไขและการป้องกันการแพร่ระบาดไวรัสโควิด-19 เช่น คณะสงฆ์ราชิวาสมีกลุ่มไลน์ของคณะสงฆ์จังหวัด คณะสงฆ์อำเภอ คณะสงฆ์ตำบล ส่วนคณะสงฆ์ตำบลบางนาบ จะมีการไลน์กลุ่มเพื่อแจ้งข่าวสารต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องงาน กิจกรรมหรือสถานการณ์ปัจจุบัน

2.1.2 ช่องทางการสื่อสารเพื่อปฏิบัติศาสนกิจ ของชุมชนชาวพุทธใน 5 จังหวัดชายแดนใต้ ช่วงสถานการณ์โควิด-19 สื่อ เทคโนโลยี ได้เข้ามาเป็นปัจจัยสำคัญในการสื่อสารกับสังคมภายนอก โดยเฉพาะวัดต่าง ๆ ซึ่งเป็นศูนย์กลางทางด้านจิตใจของพุทธศาสนิกชน จึงได้ดำเนินการนำสื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ เข้ามาเป็นตัวหนุนเสริมการสื่อสารในด้านต่าง ๆ เช่น ทางศูนย์ปฏิบัติธรรมภาคใต้ จะใช้ซูม (Zoom) ในการจัดถวายสังฆทาน ทำวัตรเย็น และการนั่งสมาธิ ไลฟ์สดทางเพจ ได้ติดตั้งอุปกรณ์เพื่อถ่ายทอดสดในช่วงมีกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ช่วงเข้าจัดรายการทางวิทยุ มีการถ่ายทอดสดทางเพจในการสอนบาลี ไลฟ์สดทางเฟซบุ๊ก (Facebook) เป็นการสร้างขวัญกำลังใจให้กับญาติโยม 3 ช่วงเวลาด้วยกัน คือ เก้าโมงเช้า บ่ายโมง และหนึ่งทุ่ม คือ การบรรยายธรรมเพื่อความบันเทิงด้านจิตใจให้กับผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์โควิด-19

2.2 รูปแบบชุมชนชาวมุสลิม

2.2.1 ช่องทางการสื่อสารเพื่อการเข้าใจสถานการณ์โควิด-19 มีดังนี้ 1) การพูดคุย พบปะ หลังละหมาดวันศุกร์ เช่น ทีมผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชนร่วมกับหน่วยงานสาธารณสุขมาประชาสัมพันธ์เสนอแนะเรื่อง ดูแลตนเองช่วงสถานการณ์โควิด-19 เพื่อให้คนในชุมชนได้เข้าใจอย่างชัดเจน 2) แทรกในบทคุตบะห์วันศุกร์ เช่น การเผยแพร่ข่าวสารเพื่อให้ชุมชนได้เข้าใจสถานการณ์โควิด-19 ที่ชุมชนยะกัง ชุมชนจะบังคับกักผู้นำศาสนาและ คณะกรรมการมัสยิด ปรับวิธีการให้ความรู้เรื่องโควิด-19 ตามหลักการทางการแพทย์ การเสริมสร้างจิตใจให้เข้มแข็ง สร้างพลังบวกเมื่อเผชิญกับสถานการณ์วิกฤต การปฏิบัติตามหลักการศาสนา โดยแทรกในบท คุตบะห์ละหมาด วันศุกร์ 3) ชุมชนยะกังมีทีมผู้นำชุมชนที่เป็นครูสอนโรงเรียนในชุมชน เป็นผู้ประสานงานเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้ เข้าใจสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ซึ่งบุคลากรกลุ่มนี้เป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับ นับถือด้านวิชาการ เป็นเหมือนศูนย์กลางในการประสานงานทั้งเด็กนักเรียนในชุมชน และผู้ปกครอง โดยนำโมเดล บวร บ้าน วัด โรงเรียนกับบรม บ้านโรงเรียน มัสยิด มาประยุกต์ใช้เป็นช่องทางในการสื่อสารสู่ชุมชน ซึ่งที่ผ่านมา สามารถขับเคลื่อนข่าวสารได้ทั่วประเทศ ทุกวัย 4) ประชาสัมพันธ์เชิงรุกเรื่องสถานการณ์โควิด-19 ผ่านช่องทางไลน์กลุ่ม เพจชุมชน ทั้ง 5 พื้นที่ศึกษาใช้ไลน์กลุ่มเป็นช่องทางหลักหรือเป็นสื่อในการสื่อสารวิถีวัฒนธรรม และ 5) ประชาสัมพันธ์ ช่องทางเสียงตามสายโดยใช้พื้นที่มัสยิดเป็นที่ประกาศข่าวสาร บางชุมชนใช้ช่องทางประชาสัมพันธ์ด้วยรถแห่

2.2.2 ช่องทางการสื่อสารเพื่อปฏิบัติศาสนกิจ มีดังนี้ 1) ผู้นำศาสนาบางชุมชนนำมาตรการ ประกาศการปฏิบัติตน หรือข่าวสารอื่น ๆ ที่แจ้งเรื่องสถานการณ์โควิด-19 มาติดตั้งที่บอร์ดประชาสัมพันธ์ที่มีมัสยิด 2) ผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชนมีช่องทางการสื่อสารกับคนในชุมชนผ่านช่องทางไลน์กลุ่ม เช่น กรณีชุมชน ดารุสสลาม จังหวัดยะลา ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนาได้สื่อสารกับคนในชุมชนอย่างทั่วถึงผ่านช่องทางไลน์กลุ่ม 3) การสื่อสาร ผู้นำศาสนาในระดับสูงลงมาระดับชุมชนส่วนใหญ่จะใช้ไลน์กลุ่มควบคู่กับหนังสือประกาศ เช่น เมื่อมีประกาศจาก สำนักจุฬาราชมนตรี คำสั่งที่เป็นลายลักษณ์อักษรต้องใช้เวลา ส่วนใหญ่จะได้รับคำสั่งทางไลน์กลุ่มโต๊ะอิหม่าม และ 4) ประชาสัมพันธ์ช่องทางเสียงตามสาย

3. รูปแบบชุมชนชาวคริสต์

3.1 ช่องทางการสื่อสารเพื่อการเข้าใจสถานการณ์โควิด ผู้นำศาสนานอกจากเป็นผู้ทำพิธีต่าง ๆ แล้วยังมีบทบาทสำคัญในการสื่อสารให้สมาชิกเข้าใจสถานการณ์โควิด-19 ผู้นำมีความพร้อมในการปรับตัวเพื่อใช้ เทคโนโลยีการสื่อสารกันมากขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่ใช้การสื่อสารทางโซเชียลมีเดีย เนื่องจากมีความรวดเร็ว ทันต่อ เหตุการณ์ สามารถสื่อสารได้ทั้งสองทาง สามารถส่งให้แก่คนหมู่มากได้ รวมทั้งสามารถส่งข้อมูลได้ทั้งภาพ เสียง การเคลื่อนไหว อย่างไรก็ตามการสื่อสารทางเดียว เช่น บอร์ดประชาสัมพันธ์ก็ยังเป็นสิ่งที่จำเป็นเพื่อให้สมาชิก สามารถรับทราบข่าวสารได้ ถึงแม้จะเป็นการสื่อสารทางเดียว แต่บอร์ดประชาสัมพันธ์ทำให้เห็นข่าวสารได้ในภาพรวม รวมทั้งการสื่อสารโดยผู้นำศาสนาเองก็ถือเป็นอีกช่องทางหนึ่ง

3.2 ช่องทางการสื่อสารเพื่อปฏิบัติหลักศาสนกิจ พบว่า คริสตจักร วัดทุกแห่ง ใช้การสื่อสารผ่าน โซเชียลมีเดีย โดยมีการถ่ายทอดสดช่องทางออนไลน์ให้สมาชิกได้เข้าร่วมทำพิธีตามวิถีของศาสนาคริสต์ ทั้งยังเป็น ช่องทางในการเผยแพร่หลักคำสอนเพื่อเรียนรู้ธรรมะทั้งจากการดำเนินการของคริสตจักรเอง หรือจากเครือข่าย

รวมทั้งประชาสัมพันธ์ข่าวสารของคริสตจักร วัด การสื่อสารโดยใช้บอร์ดประชาสัมพันธ์ก็เป็นแนวทางหนึ่งที่ใช้ประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกที่มาร่วมพิธีได้ทราบข่าวสารหรือการปฏิบัติตนในการเข้าร่วมพิธี

ตารางที่ 1 ประเด็นสำคัญของบทบาทผู้นำในการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาตามวิถีวัฒนธรรมช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ตามพื้นที่ศึกษา 3 กลุ่มชน คือ ชุมชนชาวพุทธ ชุมชนชาวมุสลิม และชุมชนชาวคริสต์

ประเด็น	ชุมชนชาวพุทธ	ชุมชนชาวมุสลิม	ชุมชนชาวคริสต์
บทบาทผู้นำกับการมีส่วนร่วมในการแก้ไข ปัญหาการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัส โคโรนา 2019	1. ด้านสังคมสงเคราะห์ เช่น โรงทานพหุวัฒนธรรม 2. ด้านการสร้างขวัญและ กำลังใจ 3. ความร่วมมือกันของผู้นำ ศาสนาและความร่วมมือ กับองค์กรอื่น ๆ	1. ด้านจิตอาสาร่วม 2. ด้านการขับเคลื่อนและชี้นำ คนในชุมชนปฏิบัติตามมาตรการ ที่ประกาศ 3. ด้านมีส่วนร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ 4. ด้านกิจกรรมการ ประชาสัมพันธ์	1. ด้านการชี้แนะให้ปฏิบัติ ตามมาตรการที่ประกาศ 2. ด้านการดูแลเหล่าสมาชิก ทางกายภาพและจิตอาสา 3. ด้านจิตวิญญาณสร้างขวัญ กำลังใจ
การสื่อสารเชิงรุกของ ผู้นำในการมีส่วนร่วม จัดการแก้ไขและ ป้องกันปัญหาการแพร่ ระบาดของโรคติดเชื้อ ไวรัสโคโรนา 2019	1. ช่องทางการสื่อสารเพื่อ เข้าใจสถานการณ์โควิดผ่าน ทางสื่อออนไลน์ เช่น ไลน์กลุ่ม 2. ช่องทางการสื่อสารเพื่อ ปฏิบัติศาสนกิจใช้สื่อ เทคโนโลยี เช่น ชุม (Zoom) ไลฟ์สดทางเพจ จัดรายการ ทางวิทยุ การบรรยายธรรม	1. ช่องทางการสื่อสารเพื่อ การเข้าใจสถานการณ์โควิด เช่น แทรกในบทความบทสวดวันศุกร์ ประชาสัมพันธ์ทางไลน์กลุ่ม เพจ ชุมชน เสียงตามสาย รถแห่ 2. ช่องทางการสื่อสารเพื่อปฏิบัติ ศาสนกิจ เช่น บอร์ดประชาสัมพันธ์ ที่มีสยิด ทางไลน์กลุ่ม เสียงตามสาย	1. ช่องทางการสื่อสารเพื่อการ เข้าใจสถานการณ์โควิด เช่น ไลน์กลุ่ม บอร์ดประชาสัมพันธ์ 2. ช่องทางการสื่อสารเพื่อ ปฏิบัติหลักศาสนกิจ เช่น ไลฟ์สดทางเพจ กระจาย ข่าวสารผ่านเครือข่ายบอกต่อ และบอร์ดประชาสัมพันธ์

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้

1. จากการศึกษาพบว่า บทบาทผู้นำกับการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาตามวิถีวัฒนธรรมช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของชุมชนชาวพุทธ เช่น บทบาทผู้นำด้านสังคมสงเคราะห์ จัดตั้งโรงทานพหุวัฒนธรรม บทบาทการสร้างขวัญและกำลังใจ ด้วยการให้คณะสงฆ์ได้ลงพื้นที่เยี่ยมเยียนชุมชน และบทบาทความร่วมมือของผู้นำทั้ง 3 ศาสนา พุทธ อิสลาม และคริสต์ นั้น การดำเนินกิจกรรมเหล่านี้ทำให้ประชาชนที่อยู่รอบวัดมีที่พึ่งในยามประสบปัญหาวิกฤต โดยผู้นำเป็นบุคคลสำคัญหรือเป็นแกนกลางสำคัญ ในการบริหารจัดการปัญหากลุ่มและเป็นที่พึ่งสำคัญในการขับเคลื่อนนำพากลุ่มให้รอดพ้นจากภาวะวิกฤตที่ไม่พึงประสงค์ สอดคล้องกับ พระมหาไพจิตร อุตตมธมโม และพระมหาศพร สมุทโก ศึกษาภาวะผู้นำเชิงพระพุทธในการแก้ไขปัญหาวิกฤตทางสังคม: กรณีศึกษาโรคระบาด พบว่า ภาวะผู้นำเชิงพุทธหรือผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนา ต้องมีคุณลักษณะภายในของผู้นำ คือ เป็นผู้รู้หลักของสัจธรรม มีการรู้หลักเหตุผล มีสติปัญญา ไม่ประมาท ตื่นตัวทันต่อเหตุการณ์ และมีวิสัยทัศน์ก้าวไกล เป็นคนเข้มแข็ง คุณลักษณะภายนอกในการที่จะประสานคนและงานเข้าด้วยกัน ต้องมีความรู้ ความสามารถ มีพรหมวิหารธรรม หวังประโยชน์สุขแก่ส่วนรวมและเป็นผู้น่ารัก น่าเคารพ

เป็นธรรมชาติไปโดย ไม่ลำเอียง การอยู่ร่วมกันเป็นสังคมมนุษย์ ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า บทบาทของผู้นำสามารถช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ให้กับประชาชนที่อยู่ในความดูแลได้ (พระมหาไพจิตร อุตตมธมโม และพระมหาทศพร สมุทโก, 2563)

2. การศึกษา พบว่า ชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ จังหวัดสงขลา ช่วงสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ที่ผ่านมา ผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน มีบทบาทสำคัญในการจัดการสถานการณ์โควิด-19 ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะผู้นำศาสนา คนในชุมชนจะให้ความเคารพนับถือเชื่อฟังและปฏิบัติตามผู้นำศาสนาของตนเอง เนื่องจากคุณลักษณะผู้นำศาสนาของมัสยิดบ้านเหนือเป็นบุคคลที่มีบารมี มีความรู้ ความเข้าใจด้านหลักการศึกษา สามารถตัดสินใจเรื่องใดเรื่องหนึ่งบนพื้นฐานหลักคำสอนศาสนา พร้อมทั้งสามารถอธิบายข้อขัดแย้งให้คนในชุมชนได้ จึงทำให้ชาวบ้านปฏิบัติตามคำสั่งการของผู้นำศาสนา ที่ใช้มาตรการการปฏิบัติตนตามสำนักจุฬาราชมนตรี ทำให้เป็นเอกภาพในการปฏิบัติศาสนกิจ จะเห็นว่า ผู้นำมัสยิดบ้านเหนือ มีภาวะผู้นำเชิงบารมี (Charismatic Leadership) ซึ่งผู้นำที่มีบารมีจะมีคุณลักษณะพิเศษที่ดึงดูดใจผู้ตามพร้อมให้ความรัก ความเคารพและความจงรักภักดีต่อผู้นำ เป็นผู้นำที่สั่งสมคุณงามความดีปรากฏชัดแจ้ง มีความรู้ เป็นแบบอย่างที่ดีให้ผู้ตามในกลุ่มปฏิบัติตาม มีอิทธิพลต่อผู้ตาม (Eisenbach, R. et al., 1999)

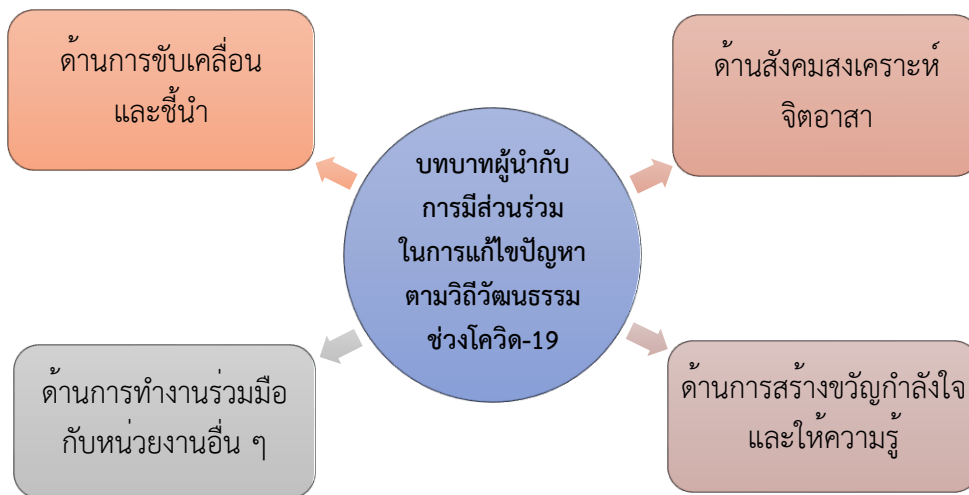
3. จากการศึกษาผู้นำชุมชนชาวคริสต์ พบว่า ผู้นำคริสต์เป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในการแก้ไขและป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 เป็นบุคคลที่สมาชิกในชุมชนให้ความไว้วางใจ เป็นคนที่ใกล้ชิดกับสมาชิกมากที่สุด การทำงานของผู้นำมีความพร้อมในหลาย ๆ ด้าน มีการประนีประนอม ความอ่อนไหวตอบสนองต่อสถานการณ์ มีความพร้อมในการใช้เทคโนโลยีการสื่อสาร และมีภาวะผู้นำแบบยืดหยุ่น ซึ่งถือว่าเป็นคุณลักษณะของผู้นำที่จำเป็นมากในการบริหารจัดการสถานการณ์วิกฤติ โดยที่ผู้นำแบบยืดหยุ่น ประกอบด้วย การประนีประนอม ความอ่อนไหวและความสามารถในการตอบสนองต่อสถานการณ์ การเปิดใจรับการเปลี่ยนแปลง มีทักษะการสื่อสารและการประสานงานที่ดี และสามารถจัดการความเสี่ยงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภาวะผู้นำแบบยืดหยุ่นเป็นภาวะผู้นำที่เหมาะสมกับโลกในปัจจุบันที่มีการพลิกผันหรือสถานการณ์วิกฤติที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว (สมชาย เทพแสง และพรรษต์ ลังกะสูตร, 2567)

4. การสื่อสารเชิงรุกของผู้นำในการมีส่วนร่วมจัดการแก้ไขและป้องกันปัญหาการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ทั้ง 5 พื้นที่ ใช้รูปแบบช่องทางการสื่อสารแบบพูดคุย พบปะโดยตรง บอร์ดประชาสัมพันธ์ และการสื่อสารผ่านช่องทางโซเชียลมีเดีย สื่อออนไลน์ ซึ่งเป็นช่องทางการสื่อสารเชิงรุกที่นิยมใช้มากที่สุด เนื่องจากมีความรวดเร็ว ทันต่อเหตุการณ์ สามารถสื่อสารได้ทั้งสองทาง ซึ่งการสื่อสารเป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างหนึ่งในการขับเคลื่อนแก้ปัญหาสถานการณ์วิกฤติ สอดคล้องกับแนวปฏิบัติการสื่อสารในภาวะวิกฤติของกระทรวงสาธารณสุขที่เป็นหน่วยงานหลักในการสื่อสารให้ประชาชนมีความรู้ในการป้องกันการแพร่ระบาด เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชน การสื่อสารสามารถทำได้หลากหลายรูปแบบ เช่น การใช้โซเชียลมีเดีย การแถลงข่าว การจัดทำข่าวประชาสัมพันธ์ การจัดทำคลิป ฯลฯ (สรารุณ จบศรี, 2564) และสิทธิพันธ์ พูนเอียด และคณะ ศึกษา พบว่า ผู้นำหรือผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องมีความสามารถในการสื่อสาร ซึ่งเป็นเครื่องมือและกลไกที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งในการบริหารจัดการองค์กรทุกมิติ จึงกล่าวได้ว่า การสื่อสารเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการบริหารจัดการสถานการณ์วิกฤติการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ให้ผ่านพ้นด้วยดี (สิทธิพันธ์ พูนเอียด และคณะ, 2568)

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยครั้งนี้ ได้รูปแบบบทบาทผู้นำกับการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาตามวิถีวัฒนธรรมช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มี 4 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านการขับเคลื่อนและชี้นำให้ปฏิบัติตามมาตรการที่ประกาศ 2) ด้านสังคมสงเคราะห์จิตอาสาส่วนร่วมกัน 3) ด้านการสร้างขวัญกำลังใจและให้ความรู้ และ 4) ด้านการทำงานร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ รวมทั้งได้รูปแบบการสื่อสารเชิงรุกของผู้นำในการมีส่วนร่วมจัดการแก้ไขและป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 คือ รูปแบบการสื่อสารช่องทางโซเชียลมีเดีย สื่อออนไลน์ ซึ่งเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพ รวดเร็ว ทันต่อเหตุการณ์ สามารถนำไปเป็นโมเดลให้กับสถานการณ์วิกฤติอื่น ๆ ตามวิถีใหม่

ภาพที่ 1 รูปแบบบทบาทผู้นำกับการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาตามวิถีวัฒนธรรมช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้สรุปได้ว่า บทบาทผู้นำกับการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาตามวิถีวัฒนธรรมช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มีดังนี้ 1) ด้านการขับเคลื่อนและชี้นำให้ปฏิบัติตามมาตรการที่ประกาศ 2) ด้านสังคมสงเคราะห์จิตอาสาส่วนร่วมกัน 3) ด้านการสร้างขวัญกำลังใจและให้ความรู้ และ 4) ด้านการทำงานร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ส่วนการสื่อสารเชิงรุกของผู้นำในการมีส่วนร่วมจัดการแก้ไขและป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 คือ ใช้รูปแบบช่องทางการสื่อสารแบบพูดคุยโดยตรง บรรยายธรรม เสี่ยงตามสาย และช่องทางโซเชียลมีเดีย สื่อออนไลน์ เนื่องจากมีความรวดเร็ว ทันต่อเหตุการณ์ ซึ่งทั้งบทบาทผู้นำและการสื่อสารเป็นกลไกที่สำคัญในการขับเคลื่อนจัดการสถานการณ์วิกฤติให้ผ่านพ้นไปด้วยดี ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลงานวิจัยไปใช้เชิงนโยบาย คือ จากการศึกษาบทบาทผู้นำ พบว่า ผู้นำศาสนาร่วมกับผู้นำชุมชนะกัก จังหวัดนราธิวาส วางแผนพัฒนารูปแบบวิธีการป้องกันปัญหาเพื่อสกัดกั้นการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวดเร็ว ทันทีที่ สามารถนำไปเป็นโมเดลให้กับชุมชนอื่น ๆ ตามวิถีใหม่ ข้อเสนอแนะ คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องอาจจะนำไปเป็นข้อมูลสารสนเทศหรือข้อมูลในการประเมิน การตัดสินใจ หรือหน่วยงานที่

เกี่ยวข้องนำไปวางแผนเชิงนโยบายการป้องกันและแก้ปัญหาต่อไป ข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาหรือต่อยอดงานวิจัยครั้งต่อไป 1) การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาบทบาทของผู้นำที่ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ครั้งต่อไปควรต่อยอดศึกษาเชิงปริมาณ ทดสอบความเป็นเหตุเป็นผล หรือโมเดลเชิงโครงสร้าง เช่น ปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทผู้นำ หรือโปรแกรมการพัฒนาผู้นำในสถานการณ์วิกฤติ เพื่อเป็นการยืนยันโมเดล หรือเพื่อเป็นการนำข้อมูลที่ได้จากข้อค้นพบของงานวิจัยครั้งนี้ไปสร้างเป็นเครื่องมือวัดตัวแปรและนำไปต่อยอดทดสอบโมเดลสมมุติฐานบทบาทผู้นำต่อไป และ 2) การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาบทบาทผู้นำกับการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาตามวิถีวัฒนธรรมช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ (ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สงขลา และสตูล) ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาขยายพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป และสามารถเป็นข้อมูลพื้นฐานในการต่อยอดการวิจัยในประเด็นอื่น ๆ เช่น ผลกระทบจากสถานการณ์โรคระบาดที่เกิดขึ้นต่อการประกอบอาชีพต่าง ๆ

เอกสารอ้างอิง

- กรมควบคุมโรค. (2564). สถานการณ์ผู้ติดเชื้อ COVID-19 ภายในประเทศไทย รายสัปดาห์. เรียกใช้เมื่อ 15 สิงหาคม 2564 จาก <https://ddc.moph.go.th/covid19-dashboard/>
- ณัฐวุฒิ สุริยะ และคณะ. (2565). ถอดบทเรียนการเตรียมความพร้อมของโรงพยาบาลเพื่อรองรับสถานการณ์ขั้นวิกฤติของโควิด-19: กรณีศึกษาโรงพยาบาลค่ายสรรพสิทธิประสงค์ จังหวัดอุบลราชธานี. วารสารการพยาบาลสุขภาพ และการศึกษา, 5(2), 1-12.
- ดร.ณรรณ ชาญพิพัฒนชัย. (2567). การสื่อสารทางการเมืองในภาวะวิกฤติการแพร่ระบาดของ โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19): ศึกษาเปรียบเทียบรัฐบาลไทยกับรัฐบาลสิงคโปร์. วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์, 7(5), 56-71.
- พระครูสุนทรธรรมนิเทศก์. (22 ก.ค. 2564). ผู้นำศาสนากับการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาสถานการณ์โควิด-19. (พรปวีณ์ พุ่มเกิด, ผู้สัมภาษณ์)
- พระมหาไพจิตร อุตตมธมโม และพระมหาทศพร สุมุฑโก. (2563). ภาวะผู้นำเชิงพระพุทธรูปในการแก้ไขปัญหาวิกฤติทางสังคม: กรณีศึกษาโรคระบาด. วารสารพุทธมคัศ, 5(1), 127-137.
- วาริ โศกเดี่ยว และศิริ สุตสังข์. (2568). ภาวะผู้นำในภาวะวิกฤติกับการจัดการความท้าทายในสถานศึกษาตามหลักพรหมวิหาร 4. วารสารวิรุฬห์ศาสตร์ปริทัศน์, 1(2), 1-12.
- สมชาย เทพแสง และพรรคิธ ลังกะสูตร. (2567). ภาวะผู้นำแบบยืดหยุ่น: รูปแบบของผู้นำในสถานการณ์พลิกผัน. วารสารศึกษาศาสตร์ มจร, 12(2), 157-173.
- สรารุณ จบศรี. (2564). การสื่อสารในภาวะวิกฤติของกระทรวงสาธารณสุข ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19). วารสารนิเทศศาสตร์ มสธ, 11(1), 13-29.
- สิทธิพันธ์ พูนเอียด และคณะ. (2568). บทบาทของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการสื่อสาร ในการขับเคลื่อนองค์กรสู่การบริหารจัดการองค์กรที่ดี. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 9(2), 296-310.
- สุขมา อรุณจิต. (2567). ความหย่นตัวและการปรับตัวในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ภายใต้สถานการณ์วิกฤติ. วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และการบริหารสังคม, 32(1), 1-27.

- แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. (2566). สังคมพหุวัฒนธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- อินทอร ประการแก้ว และคณะ. (2568). การประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาทักษะการจัดการภาวะวิกฤติของผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2. วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์, 8(3), 1-15.
- อุไรวรรณ บุญส่ง และคณะ. (2564). การจัดการภาวะวิกฤติในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อโควิด 19 ของผู้บริหารการพยาบาลระดับต้น โรงพยาบาลชุมชน 5 จังหวัดชายแดนใต้. วารสารสุขภาพและการศึกษาพยาบาล, 27(2), 137-149.
- Eisenbach, R. et al. (1999). Transformational Leadership in The Context of Organizational Change. *Journal of Organizational Change Management*, 12(2), 80-89.
- Laeheem, K. & Madmarn, H. (2025). Confirmatory Factor Analysis of Multicultural Leadership in Southern Thailand. *Social Sciences Journal*, 12(3), 45-60.
- Lincoln, Y. S. & Guba, E. G. (2000). Paradigmatic Controversies, Contradictions, and Emerging Confluences. In Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. (Eds.), *The Handbook of Qualitative Research* (pp.163-188). Beverly Hills, California: Sage.
- The Asia Foundation. (2023). *Peacebuilding and Social Cohesion in Southern Thailand*. Bangkok: The Asia Foundation.
- Yukl, G. (1999). *An Evaluation of Conceptual Weakness in Transformational and Charismatic Leadership*. Upper Saddle River: Prentice Hall.

การบูรณาการระหว่างการประเมินวัฏจักรชีวิตเชิงพื้นที่และการประเมินความสุข
ชุมชนมวลรวมเพื่อศึกษาการจัดการที่ดินทำกินให้ชุมชนในพื้นที่ป่าชายเลน:
กรณีศึกษาชุมชนทุ่งขี้เหล็ก จังหวัดตรัง*

THE INTEGRATION OF TERRITORIAL LIFE CYCLE ASSESSMENT AND
GROSS COMMUNITY HAPPINESS TO STUDY COMMUNITY LAND MANAGEMENT IN
MANGROVE AREAS: A CASE STUDY OF THUNG KHEE LEK COMMUNITY,
TRANG PROVINCE

อีวา ไอยรากาญจนกุล^{1*}, เกียรติอนันต์ ล้วนแก้ว²

Eva Ayaragarnchanakul^{1*}, Kiatanantha Lounkaew²

¹คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สงขลา ประเทศไทย

¹Faculty of Economics, Prince of Songkla University, Songkla, Thailand

²คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปทุมธานี ประเทศไทย

²Faculty of Economics, Thammasat University, Pathum Thani, Thailand

*Corresponding author E-mail: eva.a@psu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาการบูรณาการระหว่างการประเมินวัฏจักรชีวิตเชิงพื้นที่ (Territorial Life Cycle Assessment: TLCA Type B) และการประเมินความสุขชุมชนมวลรวม (Gross Community Happiness: GCH) ในการประเมินผลกระทบจากการจัดการที่ดินทำกินให้ชุมชนในพื้นที่ป่าชายเลนตามนโยบายของคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ (คทช.) เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ชุมชนในพื้นที่ทุ่งขี้เหล็ก หมู่ 6 ตำบลเขาไม้แก้ว อำเภอสีเกา จังหวัดตรัง จำนวน 16 ราย เลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ได้ลงพื้นที่สำรวจและทบทวนเอกสารวิจัย วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า การบูรณาการ ระหว่างการประเมินวัฏจักรชีวิตเชิงพื้นที่ มีการจัดสรรที่ดินทำให้คะแนนความสุขชุมชนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญจาก 2.48 เป็น 3.18 โดยเฉพาะในมิติความมั่นคงในชีวิต และสิทธิในที่ดิน ขณะเดียวกัน TLCA Type B วิเคราะห์ฉกัทัศน์การใช้ที่ดินแบบบูรณาการ จำนวน 4 แบบ และพบว่า ฉกัทัศน์ C เป็นการผสมผสานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และวนเกษตร เป็นทางเลือกที่มีศักยภาพสูงสุดในการสร้างความยั่งยืนทั้งด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม อย่างไรก็ตามยังพบข้อจำกัดสำคัญด้านกฎหมายและความเปราะบางทางอาชีพที่ต้องได้รับการสนับสนุนเพิ่มเติม การประเมินความสุขชุมชนมวลรวม ด้วยการบูรณาการ ระหว่าง TLCA และ GCH ทำให้สามารถประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นได้อย่างรอบด้าน

และนำไปสู่การพัฒนา ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการปรับปรุงกรอบกฎหมาย การส่งเสริมการพัฒนาอาชีพ การพัฒนาระบบติดตาม และการมีส่วนร่วมของชุมชน สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ประเภทอื่นที่มีลักษณะ คล้ายคลึงกันได้

คำสำคัญ: การประเมินวัฏจักรชีวิตเชิงพื้นที่, ความสุขชุมชนมวลรวม, การจัดการที่ดิน, ป่าชายเลน, การบูรณาการ อย่างยั่งยืน

Abstract

This study integrates the Territorial Life Cycle Assessment (TLCA) Type B and Gross Community Happiness (GCH) for the use of community land allocation in mangroves, with promotion by the National Land Policy Committee (NLPC). Adopting a mixed methods design, the research is conducted by focusing on Thung Khee Lek Community, Moo 6, Khao Mai Kaew Sub-district, Sikao District, Trang Province, in which purposive sampling is used to collect data through questionnaires and in-depth interviews, as well as field observation and document analysis from the sample of 16 households. Descriptive statistics have been used to analyze the data. The impact assessment has shown that the recommendation of land allocation raised GCH from 2.48 to 3.18, mainly in respondents who had life security and ownership preference. TLCA Type B analysis revealed four alternative land-use integration scenarios, from which the agroforestry, aquaculture, and ecotourism Scenario C was found to be the most suitable for environmental, economic, and social sustainability. However, significant legal limitations and professional vulnerabilities remain, which require further support. Through combining TLCA and GCH, the study will support a full impact assessment and policy advice for improved legal provisions, professional development, surveillance systems, and community participation. The integrated approach developed in the review here can be extrapolated to other locations faced with comparable ecological and social complexities, to address analogous land-use and sustainability issues.

Keywords: Territorial Life Cycle Assessment (TLCA), Gross Community Happiness, Land Management, Mangrove, Sustainable Integration

บทนำ

การจัดการที่ดินทำกินให้ชุมชนโดยคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ (คทช.) เป็นนโยบายสำคัญในการ แก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำในการถือครองที่ดิน โดยเฉพาะในกลุ่มเกษตรกรและผู้มีรายได้น้อย งานศึกษาที่ผ่านมา แสดงให้เห็นถึงความท้าทายในการจัดสรรที่ดินในพื้นที่อนุรักษ์ ดังเช่น กรณีพื้นที่ในอำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน ที่แม้จะมีการออกเอกสารสิทธิครอบคลุมทั้งพื้นที่ แต่ยังคงพบข้อจำกัดในการฟื้นฟูระดับภูมิทัศน์เนื่องจากขาดกลไก ความร่วมมือที่เข้มแข็งระหว่างรัฐ เอกชน และประชาสังคม (RECOFTC, 2568) นอกจากนี้ งานวิจัยของ อจิรวดี

เหลาอ่อน และบงกช ดารารัตน์ ชี้ให้เห็นถึงความซับซ้อนของการจัดสรรที่ดินให้กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ป่าชายเลนภาคใต้ ที่ประสบปัญหาข้อจำกัดทางกฎหมายและการขาดเอกสารสิทธิ์ที่ชัดเจน (อจิรวดี เหลาอ่อน และบงกช ดารารัตน์, 2567)

ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด คือ ในพื้นที่ชายฝั่งทะเลอันดามัน 6 จังหวัด ได้แก่ ระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ ตรัง และสตูล ซึ่งมีชุมชนรวมทั้งสิ้น 14,388 ครัวเรือนที่ตั้งอยู่ในเขตป่าชายเลน ครัวเรือนเหล่านี้ประสบปัญหาความไม่มั่นคงในที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำกิน สะท้อนถึงความท้าทายของการพัฒนาชุมชนชายฝั่งที่ต้องพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติและการบริหารจัดการพื้นที่อย่างสมดุล (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), 2568) ระบบนิเวศป่าชายเลนมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อคุณภาพชีวิตของชุมชนชายฝั่ง โดยให้บริการระบบนิเวศที่หลากหลาย ทั้งการป้องกันคลื่นลมจากทะเล กรองสารมลพิษ ดูดซับและย่อยสลายขยะ เป็นแหล่งอาหารและแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำ ซึ่งเป็นฐานเศรษฐกิจสำคัญของชุมชน (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2564) ประเมินว่ามูลค่าพื้นที่ป่าชายเลนทั้งทางตรงและทางอ้อมอยู่ที่ 6 หมื่นล้านบาทต่อปี และมีสมรรถนะเก็บกักคาร์บอนในรากและดินสูงกว่าป่าบก 2 - 4 เท่า (กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2564)

นโยบายนี้เชื่อมโยงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) โดยเฉพาะ SDG 1, 2 และ 15 อย่างไรก็ตาม การจัดการที่ดินในพื้นที่ป่าชายเลนมีความซับซ้อนเป็นพิเศษเนื่องจากเป็นระบบนิเวศที่อ่อนไหวและให้บริการระบบนิเวศที่สำคัญ ทั้งการกักเก็บคาร์บอน การป้องกันการกัดเซาะชายฝั่ง และการเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์ การวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินจึงต้องสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (Loiseau, E. et al., 2013); (Santos, F. et al., 2023) จากงานวิจัยของ ณรงฤทธิ์ ศาสตรา และคณะ พบว่า นโยบายจัดสรรที่ดินที่ไม่สอดคล้องกับบริบทชุมชนอาจนำไปสู่การสูญเสียอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและความมั่นคงในอาชีพ (ณรงฤทธิ์ ศาสตรา และคณะ, 2568) ขณะที่งานวิจัยของ ปณิตตา ตันวัฒนะ และคณะ แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของกระบวนการมีส่วนร่วมในการปรับเปลี่ยนการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อความยั่งยืน (ปณิตตา ตันวัฒนะ และคณะ, 2561)

เครื่องมือการประเมินแบบดั้งเดิมมักเน้นตัวชี้วัดเชิงปริมาณที่ไม่สามารถสะท้อนผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมได้อย่างครอบคลุม การขาดการประเมินที่เหมาะสมนำไปสู่ความเสี่ยงเชิงนโยบายที่สำคัญ อาทิ 1) การจัดสรรที่ดินที่ไม่สอดคล้องกับขีดความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศ อาจทำให้เกิดการเสื่อมโทรมของป่าชายเลนอย่างถาวร 2) การละเลยมิติทางสังคมและวัฒนธรรมอาจสร้างความขัดแย้งในชุมชนและการต่อต้านนโยบาย และ 3) การมองข้ามความเชื่อมโยงระหว่างกิจกรรมทางเศรษฐกิจกับผลกระทบสิ่งแวดล้อมอาจนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและการสูญเสียบริการระบบนิเวศที่มีมูลค่าสูง จึงมีการพัฒนาเครื่องมือใหม่ ได้แก่ การประเมินความสุขชุมชนมวลรวม (GCH) ที่ครอบคลุมมิติเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม (ภัทรพร สอนบุญ และวีระพงศ์ ดอกผึ้ง, 2566) และการประเมินวัฏจักรชีวิตเชิงพื้นที่ (TLCA) ที่พัฒนามาจาก Life Cycle Assessment เพื่อการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน (Loiseau, E. et al., 2018) โดย TLCA Type B เน้นการประเมินพื้นที่แบบองค์รวม ครอบคลุมกิจกรรมการผลิตและการบริโภคทั้งหมดในพื้นที่ รวมถึงการแลกเปลี่ยนปัจจัยกับพื้นที่อื่น (Ding, T. et al., 2021)

การศึกษาที่ผ่านมายังมีข้อจำกัดในการบูรณาการระหว่างการประเมินผลกระทบทางเทคนิคจาก TLCA กับการประเมินความเป็นอยู่ของชุมชนจาก GCH ข้อจำกัดนี้อาจส่งผลให้นโยบายที่ออกแบบมาไม่สามารถตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและไม่สามารถป้องกันผลกระทบเชิงลบต่อระบบนิเวศได้อย่างมีประสิทธิภาพ พื้นที่ป่าชายเลนชุมชนทุ่งชีเหล็ก หมู่ 6 ตำบลเขาไม้แก้ว อำเภอสีเกา จังหวัดตรัง เป็นกรณีศึกษาที่เหมาะสม เนื่องจากมีระบบนิเวศป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ ชุมชนที่มีความรู้ท้องถิ่น และข้อจำกัดทางกฎหมายที่ซับซ้อน

การศึกษาที่ผ่านมายังมีข้อจำกัดในการบูรณาการระหว่างการประเมินผลกระทบทางเทคนิคจาก TLCA กับการประเมินความเป็นอยู่ของชุมชนจาก GCH ข้อจำกัดนี้อาจส่งผลให้นโยบายที่ออกแบบมาไม่สามารถตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและไม่สามารถป้องกันผลกระทบเชิงลบต่อระบบนิเวศได้อย่างมีประสิทธิภาพ พื้นที่ป่าชายเลนชุมชนทุ่งชีเหล็ก หมู่ 6 ตำบลเขาไม้แก้ว อำเภอสีเกา จังหวัดตรัง ตั้งอยู่ใกล้คลองทุ่งชีเหล็กบนแนวชายฝั่งทะเลอันดามัน เป็นชุมชนชาวประมงพื้นบ้านที่มีประวัติการตั้งถิ่นฐานมายาวนาน พึ่งพาทรัพยากรป่าชายเลนเป็นแหล่งอาหาร อาชีพ และวัฒนธรรม พื้นที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงและเป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ ที่ผ่านมาประสบผลกระทบจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการบุกรุกเพื่อการประมงขนาดใหญ่ ทำให้ชุมชนต้องจัดตั้ง “ป่าชายเลนชุมชน” เป็นกลไกอนุรักษ์แบบมีส่วนร่วมที่กลายเป็นต้นแบบให้ชุมชนอื่นในพื้นที่ อย่างไรก็ตาม ชุมชนยังประสบปัญหาความไม่มั่นคงในการถือครองที่ดิน เนื่องจากข้อบังคับทางกฎหมายที่เข้มงวด ทำให้ทุกครัวเรือนได้รับการจัดสรรที่ดินน้อยกว่า 1 ไร่ ซึ่งเป็นข้อจำกัดต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต พื้นที่นี้จึงเป็นกรณีศึกษาที่เหมาะสมเนื่องจากมีระบบนิเวศที่อุดมสมบูรณ์ ชุมชนที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่น ประสบการณ์การจัดการความขัดแย้ง และข้อจำกัดทางกฎหมายที่สะท้อนความท้าทายในการจัดการที่ดินในพื้นที่อนุรักษ์ทั่วประเทศ

จากสภาพปัญหาและความสำคัญดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงการทำวิจัย เรื่อง การบูรณาการระหว่าง การประเมินวัฏจักรชีวิตเชิงพื้นที่และการประเมินความสุขชุมชนมวลรวม เพื่อศึกษาการจัดการที่ดินทำกินให้ชุมชนในพื้นที่ป่าชายเลน: กรณีศึกษาชุมชนทุ่งชีเหล็ก จังหวัดตรัง ด้วยการศึกษารบูรณาการระหว่าง การประเมินวัฏจักรชีวิตเชิงพื้นที่ (TLCA Type B) และการประเมินความสุขชุมชนมวลรวม (GCH) ในการประเมินผลกระทบของการจัดการที่ดินทำกินให้ชุมชนในพื้นที่ป่าชายเลน กำหนดแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับพื้นที่ป่าชายเลนที่ได้รับการจัดสรรที่ดินภายใต้นโยบายรัฐ และพัฒนาเครื่องมือการประเมินและแนวทางการจัดการที่ดินในพื้นที่ที่มีความซับซ้อนทางนิเวศวิทยาและสังคม ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่อื่นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน สามารถใช้เป็นต้นแบบสำหรับการพัฒนาองค์ความรู้เพื่อนำไปปรับใช้กับพื้นที่ประเภทอื่นได้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบูรณาการระหว่างการประเมินวัฏจักรชีวิตเชิงพื้นที่ (TLCA Type B) และการประเมินความสุขชุมชนมวลรวม (GCH) ในการประเมินผลกระทบของการจัดการที่ดินทำกินให้ชุมชนในพื้นที่ป่าชายเลน
2. เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับพื้นที่ป่าชายเลนที่ได้รับการจัดสรรที่ดินภายใต้นโยบายรัฐ
3. เพื่อพัฒนาเครื่องมือการประเมินและแนวทางการจัดการที่ดินในพื้นที่ที่มีความซับซ้อนทางนิเวศวิทยาและสังคม ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่อื่นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวิธีดำเนินการวิจัย ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ที่ผสมผสานการวิเคราะห์เชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ เพื่อศึกษาผลกระทบของการจัดการที่ดินทำกินให้ชุมชนในพื้นที่ป่าชายเลน ดำเนินการในปี พ.ศ. 2567 โดยเก็บข้อมูลทั้งก่อนและหลังการจัดสรรที่ดินเพื่อเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครั้วเรือนที่ได้รับการจัดสรรที่ดินภายใต้นโยบายของคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ (คทช.) ในพื้นที่ป่าชายเลนของชุมชนทุ่งชีเหล็ก และชุมชนทุ่งทอง หมู่ 6 ตำบลเขาไม้แก้ว อำเภอเสิงสาง จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความสมบูรณ์ของระบบนิเวศป่าชายเลน ประกอบกับชุมชนที่มีองค์ความรู้ท้องถิ่นและเผชิญกับข้อจำกัดทางกฎหมายที่ซับซ้อนในการใช้ประโยชน์ที่ดิน จำนวนประชากรทั้งสิ้น 32 ครั้วเรือน โดยกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ตัวแทนครั้วเรือนของผู้ที่ได้รับการจัดสรรที่ดิน จำนวน 16 คน คัดเลือกโดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) (Campbell, S. et al., 2020) โดยมีเกณฑ์ ได้แก่ เป็นผู้ได้รับสิทธิอย่างเป็นทางการ อาศัยอยู่ในพื้นที่มาไม่น้อยกว่า 1 ปี และแสดงความสมัครใจในการเข้าร่วมการวิจัย การที่ขนาดกลุ่มตัวอย่างจะมีจำนวนไม่มากก็เพราะจากจำนวนประชากรในพื้นที่ศึกษาที่มีอยู่จำกัด อย่างไรก็ตาม เพื่อให้ผลการวิจัยมีความครบถ้วนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น คณะผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมด้วยทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องและลงพื้นที่เพื่อสำรวจบริบทจริง รวมทั้งสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมมาประกอบการวิเคราะห์

เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ 1) การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถาม ประเมิน GCH ที่พัฒนาจากกรอบแนวคิดของ ภัทรพร สอนบุญ และวีระพงศ์ ดอกผึ้ง ครอบคลุม 6 ด้าน ประกอบด้วย เศรษฐกิจและรายได้ สังคม และการมีส่วนร่วม สภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ความมั่นคงในชีวิตและที่ดินทำกิน การส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ และการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ภัทรพร สอนบุญ และวีระพงศ์ ดอกผึ้ง, 2566) โดยใช้มาตราส่วน Likert Scale 5 ระดับ (Sullivan, G. M. & Artino, A. R., 2013) โดยผ่านการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน และ 2) การวิจัยเชิงคุณภาพ ได้ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม

สำหรับการวิเคราะห์ TLCA Type B เป็นการประเมินประเภทของการประเมินวัฏจักรชีวิตเชิงพื้นที่ซึ่งผู้วิจัยขออธิบายเพิ่มเติม ดังนี้

การประเมินวัฏจักรชีวิตเชิงพื้นที่ (TLCA) สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทหลัก (Loiseau, E. et al., 2018) ประเภทแรก คือ TLCA Type A ซึ่งเน้นการประเมินกิจกรรมเดียวหรือห่วงโซ่อุปทานของผลผลิตใดผลผลิตหนึ่งที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ที่สนใจ มีลักษณะคล้ายคลึงกับการประเมินวัฏจักรชีวิตแบบดั้งเดิม (LCA) แต่จำเป็นต้องแยกแยะว่าแต่ละขั้นตอนของห่วงโซ่อุปทานเกิดขึ้นภายในหรือภายนอกพื้นที่ เพื่อสนับสนุนการออกแบบนโยบายเชิงพื้นที่เฉพาะ เช่น การประเมินการผลิตน้ำดื่มบรรจุขวดพลาสติกในพื้นที่หนึ่ง ๆ เพื่อหาหนโยบายการลดขยะพลาสติกที่เหมาะสม

ประเภทที่สอง คือ TLCA Type B ซึ่งเป็นการประเมินพื้นที่แบบองค์รวม โดยประเมินทั้งกิจกรรมการผลิตและการบริโภคทั้งหมดที่เกิดขึ้นในพื้นที่ รวมถึงการแลกเปลี่ยนปัจจัยนำเข้าและผลผลิตกับพื้นที่อื่น นอกจากจะประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมแล้ว ยังครอบคลุมไปยังมิติของประโยชน์ต่าง ๆ (Multifunctionality) ของที่ดินที่ระบุโดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ (Ding, T. et al., 2021); (Loiseau, E. et al., 2013); (Loiseau, E. et al., 2018)

ทำให้การทำ TLCA Type B มีการคำนึงถึงปัจจัยที่กระทบพื้นที่ในหลายมิติมากกว่า TLCA Type A และนำไปสู่การออกแบบนโยบายสนับสนุนศักยภาพพื้นที่ได้ครอบคลุมกว่า โดยเฉพาะกรณีที่พื้นที่ที่มีกิจกรรมการผลิตที่สำคัญที่หลากหลาย เช่น การประเมินพื้นที่อุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์พลาสติกที่ผลิตบรรจุภัณฑ์หลายประเภท ความแตกต่างหลักระหว่าง TLCA ทั้งสองประเภทสามารถสรุปได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบลักษณะของ TLCA Type A และ Type B

ลักษณะ	TLCA Type A	TLCA Type B
ขอบเขตการศึกษา	ผลิตภัณฑ์/บริการเฉพาะ	กิจกรรมทั้งหมดในพื้นที่
มิติการประเมิน	สิ่งแวดล้อมเป็นหลัก	สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม
ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง	ห่วงโซ่อุปทาน	ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลากหลาย
การประยุกต์ใช้	นโยบายเฉพาะผลิตภัณฑ์	นโยบายพัฒนาพื้นที่องค์รวม

การวิจัยครั้งนี้เลือกใช้ TLCA Type B ซึ่งครอบคลุม 6 ขั้นตอน ได้แก่ การระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การกำหนดเป้าหมายและขอบเขต การวิเคราะห์ปัจจัยนำเข้า การประเมินผลกระทบ การตีความผล และการกำหนดนโยบายการพัฒนาพื้นที่ เนื่องจากพื้นที่ป่าชายเลนชุมชนทุ่งชีเหล็กมีความหลากหลายของการใช้ประโยชน์ที่ดิน ความซับซ้อนของระบบนิเวศ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลากหลาย จึงจำเป็นต้องประเมินผลกระทบและโอกาสในการพัฒนาทั้งในมิติสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคมอย่างครอบคลุม เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนะนโยบายที่สอดคล้องกับความต้องการและบริบทของพื้นที่ได้อย่างแท้จริง

การเก็บรวบรวมข้อมูล ในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาประกอบไปด้วยข้อมูลทุติยภูมิระดับครัวเรือนของสำนักงานคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติมาประมวลผลเพื่อคำนวณระดับความสุขชุมชน (GCH) ซึ่งเป็นข้อมูลระดับครัวเรือนที่จัดเก็บในปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 ร่วมกับการเก็บข้อมูลพื้นฐานด้วยการศึกษาเอกสารและรายงานการประชุมร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายกลุ่ม ได้แก่ ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการสำรวจพื้นที่เพื่อศึกษาบริบทของการใช้พื้นที่

การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถาม GCH โดยใช้สถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงก่อนและหลังการจัดสรรที่ดิน และ 2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) สำหรับการวิเคราะห์ TLCA Type B ตามขั้นตอนที่ Loiseau, E. et al. เสนอไว้ การบูรณาการผลการวิเคราะห์จากทั้งสองส่วนดำเนินการโดยการเปรียบเทียบและเชื่อมโยงผลการประเมิน GCH กับผลการวิเคราะห์ TLCA เพื่อให้ได้ภาพรวมที่ครอบคลุมของแนวทางการพัฒนา (Loiseau, E. et al., 2018)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า การบูรณาการระหว่างการประเมินวัฏจักรชีวิตเชิงพื้นที่ (TLCA Type B) และการประเมินความสุข ชุมชนมวลรวม (GCH) ในการประเมินผลกระทบของการจัดการที่ดินทำกินให้ชุมชนในพื้นที่ป่าชายเลนได้นำเสนอการวิเคราะห์แบบบูรณาการระหว่างการประเมินความสุขชุมชนมวลรวม (GCH) และการประเมินวัฏจักรชีวิต

เชิงพื้นที่ (TLCA Type B) ซึ่งให้ภาพรวมที่ครอบคลุมของผลกระทบจากการจัดการที่ดินทำกินให้ชุมชนในพื้นที่ป่าชายเลน ผลการวิจัยแบ่งเป็น 2 ส่วนหลัก ได้แก่

1. ลักษณะทั่วไปของชุมชน ซึ่งเป็นครัวเรือนที่ได้รับการสนับสนุนจากการจัดหาที่ดินจาก สศทช. ตามประชากรศาสตร์ของผู้ตอบแบบสอบถามมีสัดส่วนเพศชายและเพศหญิงเท่ากัน คือ ร้อยละ 50 ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของทั้งสองเพศในการจัดการครัวเรือนและการตัดสินใจเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน ด้านอายุผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วง 40 - 59 ปี คิดเป็นร้อยละ 62.5 รองลงมา คือ ช่วงอายุ 60 ถึง 69 ปี คิดเป็นร้อยละ 18.75 การกระจายตัวของอายุนี้สะท้อนให้เห็นถึงประสบการณ์และความรู้ที่สั่งสมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ 1) ด้านการศึกษา ระดับการศึกษาของคนในชุมชนส่วนใหญ่อยู่ในระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 56.25 ตามด้วยไม่ได้รับการศึกษา ร้อยละ 18.75 และมีมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 12.5 ลักษณะการศึกษานี้สอดคล้องกับชุมชนชนบททั่วไปในภาคใต้ และมีผลต่อการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและโอกาสในการพัฒนาอาชีพ อย่างไรก็ตาม การมีระดับการศึกษาที่ค่อนข้างต่ำไม่ได้หมายความว่าชุมชนขาดความรู้ เนื่องจากชุมชนมีภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้ เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่สั่งสมมาหลายรุ่น 2) ด้านลักษณะครัวเรือน ส่วนใหญ่มีสมาชิกใน ครัวเรือน 4 - 5 คน และมากกว่า 5 คน ในสัดส่วนที่เท่ากัน คือ ร้อยละ 37.5 ซึ่งสะท้อนถึงลักษณะครอบครัวขยายที่ยังคงมีความสำคัญในวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะในชุมชนชนบท ลักษณะครัวเรือนขนาดใหญ่นี้มีทั้งข้อดี ในด้านแรงงานสำหรับการประกอบอาชีพ และข้อเสียในด้านภาระค่าใช้จ่าย 3) ด้านการประกอบอาชีพ ประชากรในพื้นที่ประกอบอาชีพเกษตรกร (ประมง) และรับจ้างทั่วไปในสัดส่วนเท่ากัน คือ ร้อยละ 43.75 ส่วน ที่เหลือประกอบอาชีพค้าขาย ร้อยละ 12.5 การพึ่งพาอาชีพประมงเป็นหลักนี้สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของ ชุมชนชายฝั่งที่พึ่งพาทรัพยากรทางทะเลและระบบนิเวศป่าชายเลน ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ที่เป็นรอยต่อระหว่างระบบนิเวศบนบกและทะเล 4) ด้านรายได้และรายจ่าย ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ในช่วง 5,001 - 10,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 50 รองลงมา คือ ไม่เกิน 5,000 บาท ร้อยละ 37.5 และ 10,001 - 15,000 บาท ร้อยละ 12.5 ส่วนรายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนส่วนใหญ่อยู่ในช่วงไม่เกิน 5,000 บาท และ 5,001 - 10,000 บาท ในสัดส่วนที่เท่ากัน คือ ร้อยละ 43.75 สถานการณ์ทางเศรษฐกิจนี้สะท้อนให้เห็นถึงระดับความเป็นอยู่ที่ค่อนข้างต่ำและความเปราะบางทางการเงิน ซึ่งทำให้การได้รับการจัดสรรที่ดินมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความมั่นคงในการดำรงชีวิต และ 5) ด้านการจัดสรรที่ดินในพื้นที่นี้มีลักษณะเฉพาะ คือ ทุกครัวเรือนได้รับการจัดสรรที่ดินขนาดน้อยกว่า 1 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 100 ซึ่งเป็นข้อจำกัดสำคัญที่แตกต่างจากพื้นที่อื่น ๆ ที่อาจได้รับการจัดสรรที่ดินในขนาดที่ใหญ่กว่า ข้อจำกัดนี้เกิด จากลักษณะของพื้นที่ป่าชายเลนที่มีข้อบังคับทางกฎหมายและการอนุรักษ์ที่เข้มงวด นอกจากนี้ ยังพบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่มีภาระหนี้สินไม่เกิน 100,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 87.5 ซึ่งเมื่อเทียบกับระดับรายได้แล้ว นับเป็นภาระหนี้สินที่ค่อนข้างสูงและอาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางการเงินของครัวเรือน

2. ผลการประเมินความสุขชุมชนมวลรวม (GCH) การประเมินความสุขชุมชนมวลรวมแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกที่เกิดขึ้นหลังจากการได้รับการจัดสรรที่ดิน โดยใช้วิธีการทดสอบค่าทีแบบคู่ (Paired t-test) เพื่อวิเคราะห์ว่าค่าเฉลี่ยของระดับความสุขของบุคคลเดียวกันที่ถูกวัดในสองช่วงเวลาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติหรือไม่ ในกรณีนี้แต่ละผู้ให้คะแนนความสุขจะอยู่ในระดับ 1 - 5 ในช่วงเวลาที่ 1 (ก่อนหน้า) และ

ช่วงเวลา 2 (ภายหลัง) จากนั้นนำค่าผลต่างของแต่ละคน ($d_i = X_{2i} - X_{1i}$) มีสมมติฐานหลัก (H_0) คือ “ค่าเฉลี่ยของผลต่าง (μ_d) เท่ากับศูนย์” หมายถึง ระดับความสุขไม่เปลี่ยนแปลงระหว่างสองช่วงเวลา ส่วนสมมติฐานทางเลือก (H_1) คือ “ค่าเฉลี่ยของผลต่าง (μ_d) ไม่เท่ากับศูนย์” หมายถึง ระดับความสุขมีการเปลี่ยนแปลง เมื่อได้ผลทดสอบค่า t และค่า p-value หาก ค่า $p < 0.05$ จะปฏิเสธสมมติฐานศูนย์และสรุปได้ว่าระดับความสุขของบุคคลในช่วงเวลาที่สองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ถ้า $p \geq 0.05$ จะยอมรับสมมติฐานศูนย์และสรุปว่าไม่มีหลักฐานเพียงพอที่จะกล่าววาระดับความสุขเปลี่ยนแปลงไป โดยภาพรวมคะแนนความสุข เพิ่มขึ้นจาก 2.48 คะแนน ก่อนได้รับที่ดิน เป็น 3.18 คะแนน หลังได้รับที่ดิน ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีนัยสำคัญและสะท้อนถึงผลกระทบเชิงบวกของนโยบายการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชน แสดงได้ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบคะแนน GCH ก่อนและหลังการจัดสรรที่ดิน

ด้านการประเมิน	ก่อนได้รับที่ดิน	หลังได้รับที่ดิน	การเปลี่ยนแปลง
ความมั่นคงในชีวิตและที่ดินทำกิน	1.86	3.43	+1.57**
เศรษฐกิจและรายได้	2.11	3.20	+1.09*
สภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ	2.38	2.85	+0.47**
สังคมและการมีส่วนร่วมในชุมชน	3.00	3.39	+0.39**
การพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	2.45	3.17	+0.72**
การส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ	1.80	2.18	+0.38**
ภาพรวม	2.48	3.18	+0.70**

หมายเหตุ ** มีนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่า การเปรียบเทียบคะแนน GCH ก่อนและหลังการจัดสรรที่ดิน ด้านความมั่นคงในชีวิตและที่ดินทำกินมีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด โดยเพิ่มขึ้น 1.57 คะแนน โดยเฉพาะในประเด็นความมั่นคงในการถือครองที่ดิน (จาก 1.76 เป็น 4.00 คะแนน) และความมั่นคงในที่อยู่อาศัย (จาก 2.16 เป็น 4.07 คะแนน) ผลลัพธ์นี้สะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จของนโยบายในการสร้างความมั่นคงด้านการถือครองที่ดิน ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมาย SDG 1 ถึง 4 ที่มุ่งสร้างหลักประกันให้ทุกคนสามารถเข้าถึงทรัพยากรทางเศรษฐกิจได้อย่างเท่าเทียม ด้านเศรษฐกิจและรายได้มีการเปลี่ยนแปลงเป็นอันดับสองรองลงมา โดยคะแนนเพิ่มขึ้น 1.09 คะแนน ประเด็นที่เปลี่ยนแปลงมากที่สุด คือ ความสามารถในการชำระหนี้ (จาก 2.87 เป็น 4.19 คะแนน) และการเข้าถึงแหล่งเงินทุน (จาก 1.94 เป็น 3.71 คะแนน) การมีที่ดินเป็นของตนเองทำให้สามารถใช้เป็นหลักประกันในการเข้าถึงสินเชื่อได้อย่างไร้กังวล ประเด็นความหลากหลายของแหล่งรายได้และความสามารถในการออมยังมีคะแนนค่อนข้างต่ำ (2.06 และ 2.59 คะแนนตามลำดับ) ซึ่งเป็นประเด็นที่ต้องให้ความสำคัญในการพัฒนาต่อไป ด้านการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพยังคงมีคะแนนต่ำที่สุด แม้จะเพิ่มขึ้นจาก 1.80 เป็น 2.18 คะแนน โดยเฉพาะประเด็นการเข้าถึงตลาดและช่องทางการจำหน่ายผลผลิต (1.71 คะแนน) และการรวมกลุ่มและการสร้างเครือข่ายทางอาชีพ (2.00 คะแนน) ผลลัพธ์นี้ชี้ให้เห็นถึงความท้าทายในการพัฒนาอาชีพและการสร้างรายได้ในพื้นที่

การกำหนดแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับพื้นที่ป่าชายเลนที่ได้รับการจัดสรรที่ดินภายใต้นโยบายรัฐ จากผลการวิเคราะห์ TLCA Type B สำหรับพื้นที่ป่าชายเลนชุมชนทุ่งชีเหล็กเริ่มจากกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการระบุการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ที่สามารถกำหนดกำหนดแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน สำหรับพื้นที่ป่าชายเลนที่ได้รับการจัดสรรที่ดินภายใต้นโยบายรัฐ เป็นฉกทัศน์การพัฒนาพื้นที่ 4 รูปแบบ ซึ่ง แต่ละฉกทัศน์ มีข้อดีข้อเสียและผลกระทบที่แตกต่างกัน แสดงได้ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ฉกทัศน์การพัฒนาพื้นที่และผลกระทบที่คาดการณ์

ฉกทัศน์	รายละเอียด	ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม	ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ	ผลกระทบด้านสังคม
BAU	การใช้พื้นที่อยู่อาศัยเท่านั้น	ป่าชายเลนสมบูรณ์แต่เสี่ยงต่อการบุกรุก	รายได้ต่ำ ขาดความมั่นคง	คุณภาพชีวิตไม่ดี การอพยพ
A	การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	เสี่ยงต่อการเสื่อมโทรมหากจัดการไม่ดี	รายได้จากการท่องเที่ยว มีศักยภาพสูง	ผลกระทบทางวัฒนธรรม
B	การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำและวนเกษตร	เสี่ยงต่อมลพิษทางน้ำ การเก็บเกี่ยวมากเกินไป	รายได้เชื่อถือได้จาก การผลิต	ต้องการทักษะเฉพาะทาง
C	การผสมผสาน A และ B	สมดุลและยั่งยืน แต่ต้องการการจัดการ	รายได้หลากหลาย ความเสี่ยงกระจาย	ระบบจัดการซับซ้อน

จากตารางที่ 3 แสดงให้เห็นว่า ฉกทัศน์การพัฒนาพื้นที่และผลกระทบที่คาดการณ์ เป็นฉกทัศน์พื้นฐาน (Business as Usual: BAU) เป็นการใช้เพียงพื้นที่อยู่อาศัยใกล้ป่าโกงกางโดยไม่มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจในพื้นที่คุ้มครอง แม้จะรักษาระบบนิเวศป่าชายเลนให้สมบูรณ์ แต่รายได้ครัวเรือนและคุณภาพชีวิตต่ำ อาจเกิดการสกัดทรัพยากรผิดกฎหมาย ฉกทัศน์ A เป็นการพัฒนากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีศักยภาพรายได้สูง แต่เสี่ยงต่อการเสื่อมโทรมของป่าชายเลนหากไม่มีการจัดการที่เหมาะสม ฉกทัศน์ B เป็นการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำขนาดเล็กและวนเกษตรให้รายได้เชื่อถือได้ แต่เสี่ยงต่อมลพิษทางน้ำ ฉกทัศน์ C เป็นแนวทางบูรณาการที่ผสมผสานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และวนเกษตร มีรายได้หลากหลายและสมดุล แต่ต้องการระบบการจัดการที่ซับซ้อน การประเมินผลกระทบแสดงให้เห็นว่าฉกทัศน์ C มีศักยภาพสูงสุดในการสร้างความยั่งยืน เนื่องจากช่วยลดความเสี่ยงจากการพึ่งพารายได้จากแหล่งเดียว และสอดคล้องกับผลการประเมิน GCH ที่พบว่า ความหลากหลายของแหล่งรายได้มีคะแนนค่อนข้างต่ำ การพัฒนาตามฉกทัศน์นี้จึงมีศักยภาพในการยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชนอย่างยั่งยืน

การพัฒนาเครื่องมือการประเมินและแนวทางการจัดการที่ดินในพื้นที่ที่มีความซับซ้อนทาง นิเวศวิทยา และสังคม ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่อื่นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน สามารถนำเสนอได้ 3 ประเด็น ได้แก่

1. วิเคราะห์ปัจจัยนำเข้าและผลผลิต ด้วยการวิเคราะห์ปัจจัยนำเข้าในพื้นที่ (In-territorial Input) พบว่าชุมชนทุ่งชีเหล็กมีทรัพยากรสำคัญ ได้แก่ ระบบนิเวศป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ แรงงานท้องถิ่นที่มีความรู้ทางนิเวศวิทยาแบบดั้งเดิม ทางน้ำธรรมชาติ ภูมิทัศน์ที่มีศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และโครงสร้างสังคมที่เข้มแข็ง ปัจจัยนำเข้าจากภายนอกพื้นที่ (Off-territorial Input) ที่จำเป็น ประกอบด้วย วัสดุก่อสร้างสำหรับโครงสร้างพื้นฐานการท่องเที่ยว แหล่งพลังงานและระบบน้ำสะอาด ปัจจัยการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ความเชี่ยวชาญด้านการตลาดท่องเที่ยว โปรแกรมฝึกอบรม และเทคโนโลยีจัดการขยะที่เหมาะสม

2. การประเมินผลกระทบครอบคลุมด้านสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย มลพิษจากการขนส่งและพลังงาน การติดตามความหลากหลายทางชีวภาพและคุณภาพน้ำ การประเมินบริการระบบนิเวศ การจัดการขยะ และผลกระทบจากมลพิษเสียง ด้านเศรษฐกิจและสังคม ประกอบด้วย การสร้างและกระจายรายได้ ต้นทุนการพัฒนา โครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาทักษะชุมชน การอนุรักษ์วัฒนธรรมและความรู้ท้องถิ่น ความมั่นคงทางอาหาร และการรักษาเยาวชนในชุมชน

3. การบูรณาการผลการวิจัย ระหว่างผลการประเมิน GCH และการวิเคราะห์ TLCA Type B ให้ภาพรวมที่ครอบคลุมของแนวทางการพัฒนาพื้นที่ ผลการประเมิน GCH แสดงความสำเร็จในการสร้างความมั่นคงด้านการถือครองที่ดิน แต่ยังคงมีความท้าทายในการพัฒนาอาชีพและการสร้างรายได้หลากหลาย ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ TLCA ที่ชี้ให้เห็นว่าฉากทัศน์ C (การผสมผสานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และวนเกษตรเสริม) มีศักยภาพสูงสุดในการตอบสนองความต้องการของชุมชนและสร้างความยั่งยืน การเปรียบเทียบฉากทัศน์ต่าง ๆ พบว่า ฉากทัศน์ BAU รักษาระบบนิเวศได้ดีแต่ไม่แก้ปัญหารายได้ ฉากทัศน์ A มีศักยภาพรายได้สูงแต่เสี่ยงต่อการเสื่อมโทรม ฉากทัศน์ B ให้รายได้เชื่อถือได้แต่เสี่ยงต่อมลพิษน้ำ ส่วนฉากทัศน์ C มีศักยภาพสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนา แต่ต้องการระบบจัดการที่ซับซ้อน

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้

การบูรณาการระหว่างการประเมินวิถีชีวิตเชิงพื้นที่ (TLCA Type B) และการประเมินความสุขชุมชนมวลรวม (GCH) ในการประเมินผลกระทบของการจัดการที่ดินทำกินให้ชุมชนในพื้นที่ป่าชายเลน ได้แบ่งเป็น 2 ส่วนหลัก ได้แก่ 1) ข้อมูลทั่วไป มีสัดส่วนเพศชายและเพศหญิงเท่ากัน แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วม ร่วมของทั้งสองเพศในการจัดการครัวเรือนและการตัดสินใจเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน มีอายุอยู่ในช่วง 40 - 59 ปี มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา มีสมาชิกในครัวเรือน 4 - 5 คน ประกอบอาชีพเกษตรกร (ประมง) และรับจ้างทั่วไปในสัดส่วนเท่ากัน มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ในช่วง 5,001 - 10,000 บาท การ จัดสรรที่ดินในพื้นที่นี้มีลักษณะเฉพาะ คือ ทุกครัวเรือนได้รับการจัดสรรที่ดินขนาดน้อยกว่า 1 ไร่ นอกจากนี้ ยังมีภาระหนี้สินไม่เกิน 100,000 บาท นับเป็นภาระหนี้สินที่ค่อนข้างสูงและอาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางการเงินของครัวเรือน 2) ผลการประเมินความสุขชุมชนมวลรวม (GCH) การประเมินความสุขชุมชนมวลรวมแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกที่เกิดขึ้นหลังจากการได้รับการจัดสรรที่ดิน โดยภาพรวมคะแนนความสุข เพิ่มขึ้นจาก 2.48 คะแนน ก่อนได้รับที่ดินเป็น 3.18 คะแนน หลังได้รับที่ดิน ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีนัยสำคัญและสะท้อนถึงผลกระทบเชิงบวกของนโยบายการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชน ด้านความมั่นคงในชีวิต และที่ดินทำกินมีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด ด้านเศรษฐกิจและรายได้มีการเปลี่ยนแปลงเป็นอันดับสอง รองลงมา ด้านการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพยังมีคะแนนต่ำที่สุด ชี้ให้เห็นถึงความท้าทายในการพัฒนาอาชีพ และการสร้างรายได้ในพื้นที่ ผลการวิจัยครั้งนี้สะท้อนให้เห็นถึงความซับซ้อนของการจัดการที่ดินในพื้นที่ที่มีความอ่อนไหวทางนิเวศวิทยา การบูรณาการระหว่าง TLCA และ GCH ให้ข้อมูลที่ครอบคลุมมากกว่าการใช้เครื่องมือการประเมินแต่ละอย่างแยกต่างหาก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Loiseau, E. et al. ที่เน้นความสำคัญของการประเมินแบบองค์รวม (Loiseau, E. et al., 2018) การเพิ่มขึ้นของคะแนน GCH หลังจากการจัดสรรที่ดิน

โดยเฉพาะในด้านความมั่นคงในชีวิตและที่ดินทำกิน และพบว่า การให้ความมั่นคงในการถือครองที่ดินส่งผลดีต่อความเป็นอยู่ของชุมชน สอดคล้องกับ Holden, S. T. et al. และ SDG 1 - 4 ที่มุ่งสร้างหลักประกันการเข้าถึงทรัพยากรอย่างเท่าเทียม อย่างไรก็ตาม คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพยังคงต่ำ แสดงถึงความจำเป็นในการพัฒนากรอบสนับสนุนการสร้างรายได้ที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น (Holden, S. T. et al., 2023)

การกำหนดแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับพื้นที่ป่าชายเลนที่ได้รับการจัดสรรที่ดินภายใต้นโยบายรัฐจากผลการวิเคราะห์ TLCA Type B สำหรับพื้นที่ป่าชายเลนชุมชนทุ่งชีเหล็กเริ่มจากกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการระบุการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ สามารถกำหนดกำหนดแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับพื้นที่ป่าชายเลนที่ได้รับการจัดสรรที่ดินภายใต้นโยบายรัฐ ซึ่งแต่ละฉากทัศน์มีข้อดีข้อเสียและผลกระทบที่แตกต่างกัน ฉากทัศน์การพัฒนาพื้นที่และผลกระทบที่คาดการณ์เป็นฉากทัศน์พื้นฐาน (Business as Usual: BAU) เป็นการใช้เพียงพื้นที่ที่อยู่อาศัยใกล้ป่าโกงกางโดยไม่มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจในพื้นที่ที่คุ้มครอง แม้จะรักษาระบบนิเวศป่าชายเลนให้สมบูรณ์ แต่รายได้ครัวเรือนและคุณภาพชีวิตต่ำ อาจเกิดการสกัดทรัพยากรผิดกฎหมาย ฉากทัศน์ A เป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีศักยภาพรายได้สูง แต่เสี่ยงต่อการเสื่อมโทรมของป่าชายเลนหากไม่มีการจัดการที่เหมาะสม ฉากทัศน์ B เป็นการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำขนาดเล็กและวนเกษตร ให้รายได้เชื่อถือได้ แต่เสี่ยงต่อมลพิษทางน้ำ ฉากทัศน์ C เป็นแนวทางการพัฒนาที่ผสมผสาน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และวนเกษตร มีรายได้หลากหลายและสมดุล แต่ต้องการระบบการจัดการที่ซับซ้อน ผลการวิเคราะห์ TLCA ชี้ให้เห็นว่าฉากทัศน์ C ที่ผสมผสานกิจกรรมหลายประเภทมีศักยภาพสูงสุดในการสร้างความยั่งยืน กระบวนการนี้สอดคล้องกับแนวทางที่เน้นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการกำหนดฉากทัศน์การพัฒนา (Reed, M. S. et al., 2009); (Ostrom, E., 2009); (Schildt, M. et al., 2023) และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Ding, T. et al. ที่ให้ความสำคัญกับความหลากหลายการใช้ประโยชน์ที่ดินในการสร้างความยืดหยุ่นของระบบ การผสมผสานระหว่างการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และวนเกษตรช่วยลดความเสี่ยงจากการพึ่งพารายได้แหล่งเดียว (Ding, T. et al., 2021) เนื่องจากการจัดสรรสิทธิที่ดินให้กับชุมชนเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความเท่าเทียมทางเศรษฐกิจในระยะยาว (Deininger, K. & Byerlee, D., 2011) ข้อค้นพบสำคัญ คือ ความท้าทายด้านข้อจำกัดทางกฎหมายที่ห้ามกิจกรรมทางเศรษฐกิจในป่าชายเลนคุ้มครอง ซึ่งขัดแย้งกับความต้องการสร้างรายได้ของชุมชน สะท้อนความจำเป็นในการปรับปรุงกรอบกฎหมายให้รองรับการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ดังที่ Santos, F. et al. ชี้ให้เห็นความสำคัญของการสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนาเศรษฐกิจ (Santos, F. et al., 2023)

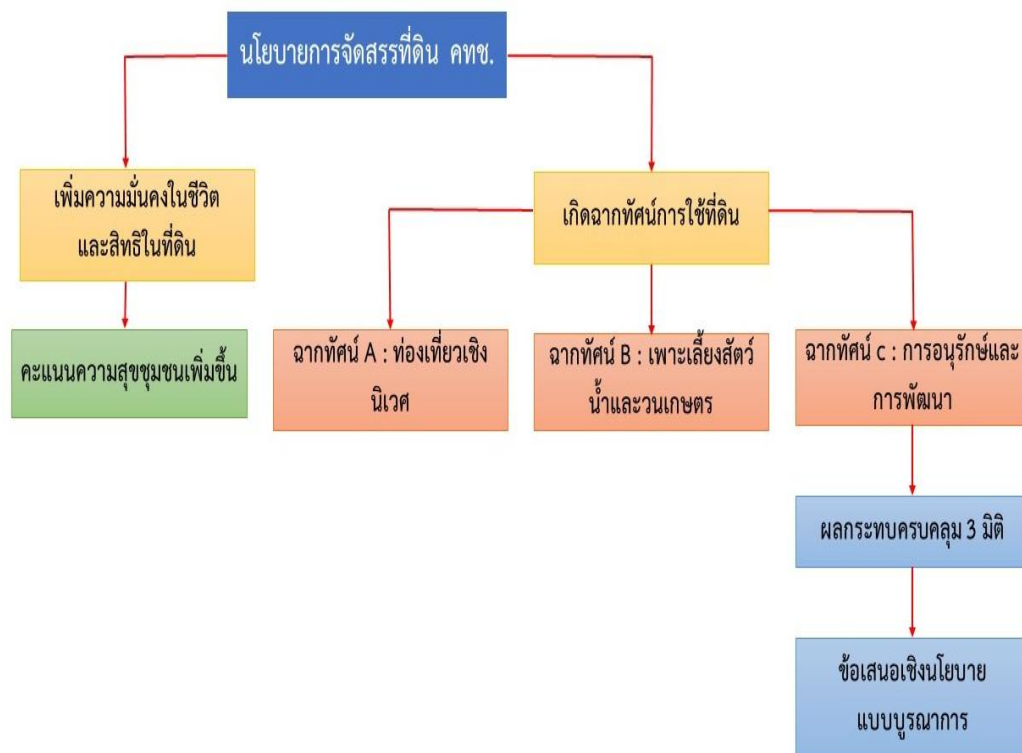
การพัฒนาเครื่องมือการประเมินและแนวทางการจัดการที่ดินในพื้นที่ที่มีความซับซ้อนทางนิเวศวิทยาและสังคม ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่อื่นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน สามารถนำเสนอได้ 3 ประเด็น ได้แก่ 1) วิเคราะห์ปัจจัยนำเข้าและผลผลิต ด้วยการวิเคราะห์ปัจจัยนำเข้าในพื้นที่ (In-territorial Input) ชุมชนทุ่งชีเหล็กมีทรัพยากรสำคัญ 2) การประเมินผลกระทบครอบคลุมด้านสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย มลพิษ จากการขนส่งและพลังงาน การติดตามความหลากหลายทางชีวภาพและคุณภาพน้ำ การประเมินบริการระบบ นิเวศ การจัดการขยะ และผลกระทบจากมลพิษเสียง ด้านเศรษฐกิจและสังคม และ 3) การบูรณาการผลการวิจัย ระหว่างผลการประเมิน GCH และการวิเคราะห์ TLCA Type B ให้ภาพรวมที่ครอบคลุมของแนวทางการพัฒนาพื้นที่ ผลการวิจัยนี้นำไปสู่การพัฒนาเครื่องมือการประเมิน แนวทางการจัดสรรที่ดิน ในพื้นที่ที่มีความซับซ้อนทางนิเวศวิทยาและสังคม และ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่สำคัญ ได้แก่ การปรับปรุงกรอบกฎหมายเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ป่าชายเลนให้รองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืนภายใต้การควบคุมที่เข้มงวด มีการส่งเสริมการพัฒนาแบบบูรณาการตามฉากทัศน์ C โดยสนับสนุนการฝึกอบรมทักษะ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการสร้างเครือข่ายการตลาด การพัฒนาระบบติดตามและประเมินผลที่ผสาน TLCA และ GCH เป็นเครื่องมือประจำ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอน และการสร้างกลไกเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และสร้างเครือข่ายการตลาด

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ได้พบองค์ความรู้ใหม่ โดยเสนอกรอบการวิเคราะห์ที่บูรณาการการประเมินวัฏจักรชีวิตเชิงพื้นที่ (TLCA Type B) และการประเมินความสุขชุมชนมวลรวม (GCH) ตามที่แสดงไว้ในภาพที่ 1 โดยองค์ความรู้นี้ ประกอบด้วย 3 ประเด็นหลัก คือ 1) การเชื่อมโยงระหว่างสิทธิในที่ดินกับความมั่นคงของชีวิตและความสุขชุมชน แสดงให้เห็นว่าการจัดสรรที่ดินสามารถยกระดับ GCH อย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะในด้านความมั่นคงในชีวิตและเศรษฐกิจฐานราก 2) การพัฒนา TLCA ฉากทัศน์การอนุรักษ์และการพัฒนา (Scenario C) ก่อให้เกิดแนวทางใหม่ในการใช้ที่ดินที่ผสมผสานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำและวนเกษตร ได้อย่างสมดุล และ 3) การประยุกต์ใช้เครื่องมือการประเมินแบบบูรณาการเพื่อกำหนดนโยบายเชิงพื้นที่ กรอบนี้สามารถขยายผลไปใช้ในพื้นที่อื่นที่มีลักษณะซับซ้อนทั้งด้านระบบนิเวศและสังคม และช่วยให้สามารถประเมินผลกระทบจากการจัดการที่ดินทำกินในพื้นที่เปราะบางเชิงนิเวศอย่างรอบด้าน

ภาพที่ 1 กรอบการประเมินประเมินวัฏจักรชีวิตเชิงพื้นที่บูรณาการร่วมกับการประเมินความสุขชุมชนมวลรวม

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องนี้ สรุปได้ว่า การบูรณาการระหว่างการประเมินวิถีชีวิตเชิงพื้นที่ (TLCA Type B) และการประเมินความสุขชุมชนมวลรวม (GCH) ในการประเมินผลกระทบของการจัดการที่ดินทำกินให้ชุมชน ในพื้นที่ป่าชายเลน แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของเครื่องมือการประเมินแบบบูรณาการที่สามารถสะท้อนผลกระทบของการจัดการที่ดินทำกินได้อย่างครอบคลุม ทั้งในมิติของสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม การกำหนดแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับพื้นที่ป่าชายเลนที่ได้รับการจัดสรรที่ดินภายใต้นโยบายรัฐ ผลการวิจัยชี้ว่า การจัดสรรที่ดินทำกินช่วยเพิ่มระดับความสุขของชุมชนอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะในด้านความมั่นคงในชีวิตและสิทธิในที่ดิน ขณะเดียวกัน ฉากทัศน์ C ฉากทัศน์การอนุรักษ์และการพัฒนาซึ่งผสมผสานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และวนเกษตร เป็นแนวทางที่มีศักยภาพสูงสุดในการสร้างความยั่งยืนในพื้นที่ป่าชายเลน การพัฒนาเครื่องมือการประเมินและแนวทางการจัดการที่ดินในพื้นที่ที่มีความซับซ้อนทางนิเวศวิทยาและสังคม ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่อื่นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน ยังมีข้อท้าทายที่ต้องได้รับการแก้ไข เช่น ข้อจำกัดทางกฎหมายที่ไม่รองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจบางประเภทในพื้นที่ป่าชายเลน การขาดแคลนช่องทางตลาด และข้อจำกัดในการพัฒนาอาชีพของชุมชน จึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ 1) ปรับปรุงกรอบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าชายเลน เพื่อให้รองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืนภายใต้ระบบควบคุมที่เข้มงวด 2) ส่งเสริมการพัฒนาอาชีพของชุมชนผ่านการฝึกอบรม การพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน และการสนับสนุนเทคโนโลยีการผลิตที่เหมาะสม 3) พัฒนาระบบติดตามและประเมินผลแบบผสมผสาน โดยใช้ TLCA และ GCH เป็นเครื่องมือสนับสนุนการวางแผนเชิงพื้นที่อย่างต่อเนื่อง 4) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอนของการจัดการที่ดิน ตั้งแต่การวางแผน การดำเนินการ ไปจนถึงการติดตามและประเมินผล และ 5) ขยายผลการวิจัยไปยังพื้นที่อื่นที่มีลักษณะทางระบบนิเวศและโครงสร้างสังคมคล้ายคลึงกัน เพื่อสร้างองค์ความรู้เชิงเปรียบเทียบและพัฒนาแนวทางการจัดการที่มีประสิทธิภาพในระดับพื้นที่

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2564). พื้นฟู “ป่าชายเลน” สร้างเศรษฐกิจฐานราก ลดก๊าซเรือนกระจก. เรียกใช้เมื่อ 7 มิถุนายน 2568 จาก <https://www.mhesi.go.th/index.php/en/news/4479-2021-09-23-04-10-46.html>
- ณรงฤทธิ์ ศาสตรา และคณะ. (2568). การจัดสรรที่ดินกับอัตลักษณ์ของชนชาติพันธุ์ขมุ. อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 8(2), 46-60.
- ปณิตตา ตันวัฒนะ และคณะ. (2561). กระบวนการปรับเปลี่ยนการใช้ประโยชน์ที่ดินแบบมีส่วนร่วม: กรณีศึกษาเกษตรกรรมไร่หมอกคว้น จังหวัดน่าน. วารสารสิ่งแวดล้อมไทย, 22(3), 22-30.
- ภัทรพร สอนบุญ และวีระพงศ์ ดอกผึ้ง. (2566). การพัฒนาตัวชี้วัดความสุขชุมชนมวลรวม (Gross Community Happiness, GCH) ภายใต้นโยบายการจัดการที่ดินทำกินให้ชุมชน. เรียกใช้เมื่อ 5 มิถุนายน 2568 จาก <https://onlb.go.th/product-blog/a2643>

- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). (2568). รายงานสถานการณ์ชุมชนในพื้นที่ป่าชายเลนชายฝั่งทะเลอันดามัน. เรียกใช้เมื่อ 13 มิถุนายน 2568 จาก <https://web.codi.or.th/wp-content/uploads/2025/01/25680109-วารสารบ้าน-บ้าน.pdf>
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2564). ระบบนิเวศป่าชายเลน - กลไกการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารความหลากหลายทางชีวภาพ. เรียกใช้เมื่อ 15 มิถุนายน 2568 จาก https://chm-thai.onep.go.th/?page_id=426
- อจิรวดี เหลาอ่อน และบงกช ดารารัตน์. (2567). กฎหมายสิทธิมนุษยชนกับปัญหาการเข้าถึงสิทธิในที่ดินและการอาศัยในถิ่นที่อยู่ดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคใต้ กรณีศึกษาชาติพันธุ์ชาวเลและมานิ. เรียกใช้เมื่อ 15 มิถุนายน 2568 จาก <http://www.kpi.ac.th/wp-content/uploads/2025/03/67-รายงานฉบับสมบูรณ์-การเข้าถึงสิทธิในที่ดินฯ-20-03-68.pdf>
- Campbell, S. et al. (2020). Purposive sampling: complex or simple? Research case examples. *Journal of research in nursing*, 25(8), 652-661.
- Deininger, K. & Byerlee, D. (2011). Rising global interest in farmland: Can it yield sustainable and equitable benefits? Washington DC: World Bank.
- Ding, T. et al. (2021). Application of territorial emission factors with open-access data-A territorial LCA case study of land use for livestock production in Wallonia. *The International Journal of Life Cycle Assessment*, 26(8), 1556-1569.
- Holden, S. T. et al. (2023). Uncovering the history of recombination and population structure in western Canadian stripe rust populations through mating type alleles. *BMC Biology*, 21, 233. <https://doi.org/10.1186/s12915-023-01717-9>.
- Loiseau, E. et al. (2013). Adapting the LCA framework to environmental assessment in land planning. *The International Journal of Life Cycle Assessment*, 18(8), 1533-1548.
- _____. (2018). Territorial life cycle assessment (LCA): What exactly is it about? a proposal towards using a common terminology and a research agenda. *Journal of Cleaner Production*, 176, 474-485. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2017.12.169>.
- Ostrom, E. (2009). A general framework for analyzing sustainability of social-ecological systems. *Science*, 325(5939), 419-422.
- RECOFTC. (2568). เริ่มเปลี่ยนที่แปลง สู่เปลี่ยนภูมิทัศน์: รวมพลังยกระดับการฟื้นฟูพื้นที่คทช. และชีวิตชุมชนน่าน. เรียกใช้เมื่อ 5 มิถุนายน 2568 จาก <https://www.recoftc.org/th/stories/erimepliynthiaaeplng-suepliynphuumithasn-rwmphlanykradabkarfuuenfuuphuuenthiikhthch>
- Reed, M. S. et al. (2009). Who's in and why? A typology of stakeholder analysis methods for natural resource management. *Journal of Environmental Management*, 90(5), 1933-1949.

- Santos, F. et al. (2023). Mainstreaming revisited: Experiences from eight countries on the role of national biodiversity strategies in practice. *Earth System Governance*, 16, 100177. <https://doi.org/10.1016/j.esg.2023.100177>.
- Schildt, M. et al. (2023). On the potential of district-scale life cycle assessments of buildings. *Energies*, 16, 5639. <https://doi.org/10.3390/en16155639>.
- Sullivan, G. M. & Artino, A. R. (2013). Analyzing and interpreting data from Likert-type scales. *Journal of graduate medical education*, 5(4), 541-542.

กลยุทธ์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อรองรับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลง*

HUMAN RESOURCE DEVELOPMENT STRATEGIES IN MANAGING
THE CHANGING SITUATIONS

ณพิชญา เฉิดโฉม, นิฟาซาน ระเด่นอาหมัด, ชัญญานุช โมราศิลป์*

Napitchya Cherdchom, Nifaosan Raden Ahmad, Chanyanoot Morasil*

คณะเทคโนโลยีการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

Faculty of Management Technology, Rajamangala University of Technology Srivijaya, Nakhon Si Thammarat, Thailand

*Corresponding author E-mail: chanyanoot.m@rmutsv.ac.th

บทคัดย่อ

ปฏิเสธไม่ได้ว่าสถานการณ์โลกปัจจุบันเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว องค์ความรู้หลายอย่างเปลี่ยนอย่างรวดเร็วไปตามกัน ตลอดจนการแข่งขันขององค์กรต่าง ๆ ก็ทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น เนื่องจากการระบาดใหญ่ทั่วโลกของโควิด-19 ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและการทำงานให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมแบบเปลี่ยนผ่านในช่วงเวลาระยะสั้น และหลายพฤติกรรมจะอยู่ถาวรกลายเป็นวิถีชีวิตรูปแบบใหม่เพราะแต่ละองค์กรต่างต้องปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานเพื่อให้มีประสิทธิภาพที่สูงสุดอยู่เสมอ บทความฉบับนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอกลยุทธ์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อรองรับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลง เพื่อพัฒนาทักษะการทำงานของบุคลากรในองค์กร ตลอดจนมีองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่สามารถนำมาปรับใช้ให้ทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลง ตลอดจนวางทิศทางขององค์กรเพื่อรองรับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลง แนวคิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กับการทำงานวิถีใหม่แบบผสมผสาน ที่มีความสามารถของทรัพยากรมนุษย์ซึ่งถือเป็นหัวใจของการพัฒนาบนฐานการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่เชื่อมโยงโลกของการศึกษากับโลกของการประกอบอาชีพเข้าด้วยกัน เป็นการยกระดับทักษะและความสามารถของบุคลากรให้พร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ โดยเน้นการปรับตัวให้เข้ากับเทคโนโลยีและรูปแบบการทำงานใหม่ ๆ ผ่านการเรียนรู้ตลอดชีวิตและใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการเรียนรู้ ฝึกฝน และสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพทั้งในรูปแบบออนไลน์ เสมือนจริง หรือแบบผสมผสาน เพื่อสร้างนวัตกรรม การพัฒนาศักยภาพเพื่อวิธีปฏิบัติงานที่ดีที่สุด การส่งมอบโปรแกรมการฝึกอบรมและพัฒนาในองค์กรที่มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพในการทำงานเพื่อตอบโจทยความท้าทายที่เกิดขึ้นในยุคปัจจุบันและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์กร และยังสามารถรองรับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้

คำสำคัญ: กลยุทธ์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, การเรียนรู้ตลอดชีวิต, การบริหารสถานการณ์การเปลี่ยนแปลง

Abstract

The world's current situation has been rapidly changed unavoidably. The various fields of knowledge have been changed rapidly as well along with the fierce competition among organizations due to the Covid-19 pandemic all around the world. The outbreak of Covid-19 has affected ways of living and working that be changed in short and long terms. The long-term effect has become the new normal that each organization adopted to change the ways of working to be effective consistently. Therefore, the study of human resource development strategies in managing the changing situations is to develop the skills of staff in organizations covering gaining knowledge to implement in the changing situations and pave the new directions of organizations to respond the situations. The core concept of hybrid working is convergent between human resource development and new normal based on the life-long learning that links the both world of education together with world of working. It boosts up skills and competency of staff to be ready for responding changes by focusing on adopting technology and new ways of working through life-long learning. Also, using digital technology to learn, practice, and communicate effectively via online, virtual, or hybrid modes to create innovation, develop potential for the best performance, and deliver training programs for effective and efficient performance in organizations. Moreover, in order to respond challenges happened nowadays, be in accordance with missions and objectives of organizations, and respond the changing situations in the future.

Keywords: Human Resource Development Strategy, Life-long Learning, Managing the Changing Situations

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วในยุคโลกาภิวัตน์มักมาพร้อมสภาวะการแข่งขันที่เพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้หลายองค์กรต้องมีการพัฒนาประสิทธิภาพในการดำเนินงานเพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขัน เมื่อมองภาพรวมทั้งองค์กรเพื่อให้สำเร็จตามเป้าหมายที่องค์กรวางไว้ ล้วนต้องใช้ความร่วมมือของทุกฝ่ายเพื่อไปถึงจุดหมายที่องค์กรตั้งไว้ ซึ่งการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นส่วนสำคัญที่จะส่งเสริมให้เกิดทรัพยากรมนุษย์ที่มีความรู้ ความสามารถ และทักษะที่จำเป็นในการดำเนินงานขององค์กร ดังนั้น องค์กรต้องมีการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่สอดคล้องกับกลยุทธ์หรือยุทธศาสตร์ขององค์กร มีการดำเนินงานอย่างเป็นขั้นตอนและสามารถวัดผลได้เพื่อให้เกิดศักยภาพในการดำเนินงานกลยุทธ์ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แบบแนวทางคิดย้อนจากอนาคตในการพัฒนากลยุทธ์ระยะยาว มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาทรัพยากรบุคคล เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของยุคปัจจุบัน รวมทั้งเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินงานเพื่อสร้างศักยภาพของการบริหารธุรกิจ (สุรพัฒน์ มั่งคะลี และคณะ, 2564)

ปฏิเสธไม่ได้ว่าเทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงรูปแบบการทำงานของทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร แต่ก็เกิดขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไป จนกระทั่งปี 2563 การเข้ามาอย่างฉับพลันของโควิด 19 กลายเป็นตัวเร่งสำคัญที่ทำให้มีการใช้เทคโนโลยีควบคู่กับการทำงานมากขึ้นอย่างก้าวกระโดด ทั้งการทำงานระยะไกล และการใช้ระบบอัตโนมัติ พร้อมทั้งองค์กรเข้าสู่แพลตฟอร์มการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-commerce) มากขึ้น สอดคล้องกับการเพิ่มขึ้นของผู้ซื้อในระบบออนไลน์ทั่วโลกที่สูงถึง 2 พันล้านคน ในปี 2563 นอกจากกระแสนิยมในการทำงานเกี่ยวกับเทคโนโลยีแล้ว แรงงานยังมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นแรงงานอิสระมากขึ้น ความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนี้ ทำให้องค์กรจำเป็นต้องปรับตัวสู่รูปแบบการทำงานในอนาคต ได้แก่ 1) การทำงานระยะไกล (Remote Work and Virtual Meetings) 2) การปรับใช้ระบบอัตโนมัติ (Automation and AI) 3) การเข้าสู่แพลตฟอร์ม E-commerce มากขึ้น และ 4) การเปลี่ยนมาเป็นแรงงานอิสระ (Self-employed/Gig Workers) (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2566) ทำให้เกิดการทำงานวิถีใหม่แบบผสมผสาน (Hybrid Working) เป็นแนวทางการจัดรูปแบบการทำงานที่ผสมผสานระหว่างการทำงานในสถานที่ทำงาน (Office) และการทำงานจากระยะไกล หรือการทำงานจากที่บ้านหรือพื้นที่อื่น (Remote Working) เข้าด้วยกันอย่างยืดหยุ่น โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของทรัพยากรมนุษย์ พร้อมทั้งสร้างสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานและชีวิตส่วนตัว (Work-Life Balance) (วิมลรักษ์ ศานติธรรม, 2568) ทั้งนี้ เพื่อตอบสนองต่อบริบทใหม่โดยการใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการทำงานอย่างแพร่หลาย เช่น การประชุมออนไลน์ การใช้แอปพลิเคชันสื่อสารภายในองค์กร รวมถึงการให้ความสำคัญกับการสร้างสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานและสุขภาพ เพื่อให้องค์กรสามารถขับเคลื่อนไปได้อย่างยั่งยืน (ฉัตรชัย นกดี, 2564)

ทรัพยากรมนุษย์นั้นเป็นทรัพยากรที่มีค่าต่อการพัฒนาสังคมโลกไม่ว่าสังคมนั้นจะเป็นระดับองค์กร สถาบัน ชุมชนหรือแม้กระทั่งสังคมที่เล็กที่สุด คือ ครอบครัว ล้วนแต่ต้องการสมาชิกทุกระดับที่มีคุณธรรมและจริยธรรมทั้งสิ้น สังคมจะพัฒนาไปมากน้อยเพียงใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ในสังคม เนื่องจากทรัพยากรมนุษย์จะก่อให้เกิดการพัฒนาในด้านอื่นตามมา เช่น ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านวัฒนธรรม เป็นต้น จำเป็นอย่างยิ่งที่สังคมจะต้องมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีความรู้ความสามารถ ดำรงชีวิตอยู่ในกฎระเบียบที่สังคมได้วางเอาไว้ เมื่อทรัพยากรมนุษย์ได้ถูกพัฒนาให้มีความรู้และความดีแล้วก็จะทำให้ระบบอื่น ๆ ในสังคมมีการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงไปในทางที่ดีงาม (พัชรินทร์ คณิตขางกูร, 2560) ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและความไม่แน่นอนของสภาพแวดล้อมทางธุรกิจดังกล่าว ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการดำเนินงานขององค์กร และยังมีผลกระทบต่อกลยุทธ์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ องค์กรจึงต้องมีการเตรียมความสามารถทรัพยากรมนุษย์ให้พร้อมเผชิญกับสถานการณ์ของการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

ความหมายของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

การพัฒนาเป็นลักษณะทั่วไปมากกว่าการฝึกอบรม เป็นกระบวนการซึ่งจะช่วยให้ทรัพยากรมนุษย์ได้มีโอกาสรับประสบการณ์ ความชำนาญ ตลอดจนทัศนคติใหม่ ๆ ที่ถูกต้องที่จะเป็นผู้นำที่สมบูรณ์แบบ และสามารถประสบความสำเร็จในฐานะหัวหน้างานที่ดี ซึ่งได้ออกแบบไว้เพื่อให้ทรัพยากรมนุษย์เจริญก้าวหน้า การพัฒนาให้ข้อมูลไม่มากนักแต่จะให้การเรียนรู้ที่กว้างขวางซึ่งจะใช้กับงานในอนาคต เป้าหมายของการพัฒนา คือ การให้ทรัพยากรมนุษย์เข้าใจสถานการณ์อย่างกว้างขวาง หรืออาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาลักษณะมหภาค (Harvey, D. & Bowin, R. B., 1996)

เป็นโครงการที่จัดขึ้นโดยองค์กรในการพัฒนาทักษะและความรู้ที่จำเป็นให้แก่ทรัพยากรมนุษย์ เพื่อให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพและเพื่อให้เกิดความก้าวหน้าในอาชีพ การพัฒนา อาจหมายถึง การพัฒนาอาชีพหรือการพัฒนาการจัดการก็ได้ แต่มุ่งไปที่การพัฒนาผู้บริหารซึ่งไม่ใช่โครงการพัฒนาวิชาชีพ หรือการพัฒนาทักษะการปฏิบัติงานเฉพาะด้าน เป็นกระบวนการที่มุ่งพัฒนาศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร และตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เช่น การฝึกอบรม การพัฒนาทักษะ การพัฒนาความรู้ การพัฒนาความสามารถ การพัฒนาบุคลิกภาพ และการพัฒนาทัศนคติ (FDI Group, 2566) เพื่อพัฒนาสู่ความสำเร็จขององค์กร ถือว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่เป็นเครื่องมือในการดำเนินการขององค์กรเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ขององค์กร สามารถสรุปการพัฒนาที่สำคัญได้ 4 องค์ประกอบ ดังนี้ การพัฒนารายบุคคล การพัฒนาอาชีพ การพัฒนาองค์กร และการบริหารผลการปฏิบัติงาน ตามกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นการวิเคราะห์หาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ขั้นการออกแบบวิธีการและการเลือกเครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ขั้นการดำเนินการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และขั้นการประเมินผลการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยที่การพัฒนาศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรให้มีสมรรถนะที่จำเป็นและเหมาะสมในด้านความรู้ (Knowledge) ความเข้าใจ (Understanding) ทักษะ (Skill) และทัศนคติ (Attitude) สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (Behavior) ของทรัพยากรมนุษย์ให้มีศักยภาพที่สูงขึ้นจนเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาองค์กรสู่ความสำเร็จที่ยั่งยืน (เอกสิทธิ์ สนามทอง, 2562) และจากบทความของฝ่ายบุคคลของ HREX.asia ได้เสนอแนวคิดว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development: HRD) คือ กรอบและกระบวนการในการพัฒนาตลอดจนส่งเสริมให้ทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรมีความรู้ความสามารถไปจนถึงมีทักษะในการปฏิบัติงานได้ดียิ่งขึ้น อีกทั้งทรัพยากรมนุษย์ยังเกิดการพัฒนาศักยภาพด้วย โดยการพัฒนาศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรนั้นอาจทำได้หลายวิธีหรือหลายกระบวนการ ตั้งแต่การฝึกอบรม การศึกษาผ่านการเรียนการสอนที่จริงจัง การออกไปดูงานนอกองค์กร ไปจนถึงการถ่ายทอดประสบการณ์ระหว่างกัน ซึ่งเมื่อทรัพยากรมนุษย์ได้รับการพัฒนาแล้วก็สามารถเป็นประโยชน์ต่อองค์กร ส่งผลให้องค์กรพัฒนาและประสบความสำเร็จตามไปด้วย (HREX.asia, 2562) และมีเป้าหมายเพื่อช่วยทรัพยากรมนุษย์ในการพัฒนาความรู้ ทักษะ และความสามารถของตนเองทั้งในด้านการเติบโตส่วนบุคคลและประสิทธิภาพขององค์กร โดยมักจะรวมถึงการจัดโอกาสที่อาจประกอบด้วย การฝึกอบรมทรัพยากรมนุษย์ทั้งทางการและไม่เป็นทางการ การพัฒนาอาชีพ การสอนงานหรือฝึกอบรม (Training) การเป็นพี่เลี้ยง (Mentoring) การให้คำแนะนำ (Consulting and Counseling) และการโค้ช (Coaching) สู่การพัฒนาองค์กร (Stone, D. L. & Dulebohn, J. H., 2013)

จากความหมายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ข้างต้นสรุปได้ว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development: HRD) หมายถึง กระบวนการที่มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์กร ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานและยังเป็นการเตรียมความพร้อมการเติบโตขององค์กร และสร้างความผูกพันกับองค์กรในระยะยาวผ่านโปรแกรมต่าง ๆ เช่น การฝึกอบรม การพัฒนาสายอาชีพ และการส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้

วัตถุประสงค์ของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development: HRD) มีความสำคัญกับองค์กรอย่างยิ่ง ถ้าขาดความใส่ใจตรงจุดนี้ องค์กรที่เต็มไปด้วยทรัพยากรมนุษย์ไร้ประสิทธิภาพ ก็อาจทำให้องค์กรหยุดนิ่งอยู่กับที่ไม่พัฒนา ธุรกิจถดถอย และไร้ศักยภาพได้ในที่สุดเช่นกัน (สพพร เพชรวิโรจน์ชัย, 2568) ความท้าทายในการกำหนดวัตถุประสงค์ของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (HRD) เนื่องจากช่วยสร้างกรอบการทำงานสำหรับการชี้แจงและความเข้าใจในความสามารถที่เพิ่มขึ้นของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แล้ว อย่างไรก็ตาม การกำหนดวัตถุประสงค์ของ HRD ในทางปฏิบัตินั้นเป็นเรื่องที่ยากจะอธิบายให้เข้าใจได้อย่างถ่องแท้ ซึ่งรวมถึงการกำหนดกิจกรรมในการพัฒนาที่หลากหลายรูปแบบ เช่น การฝึกอบรม การศึกษา การโค้ช การให้คำปรึกษา การพัฒนาอาชีพ การออกแบบระบบการทำงาน การปรับปรุงกระบวนการ การพัฒนาองค์กร เป็นต้น ที่สามารถเลือกนำมาใช้ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อสร้างผลลัพธ์เฉพาะที่ตรงกับความต้องการและความคาดหวัง ซึ่งการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จะต้องเป็นไปอย่างต่อเนื่อง (Bates, R. A., 2002) เพราะการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องทางเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงกระบวนการ เทคโนโลยี วัฒนธรรม และโครงสร้างองค์กร เป็นตัวกำหนดกิจกรรมและผลลัพธ์เหล่านี้ให้ครอบคลุมขึ้น นอกจากนี้ การปฏิบัติด้าน HRD ยังรวมถึงแนวคิดปรัชญาหลากหลายรูปแบบ ซึ่งแต่ละรูปแบบมีผลกระทบต่อวิธีการดำเนินงานของ HRD สุดท้าย การปฏิบัติ HRD ดึงความรู้จากศาสตร์ ได้แก่ วิทยาศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ จิตวิทยา สังคมวิทยา มานุษยวิทยา จริยธรรม ระบบ การบริหารและภาวะผู้นำ การจัดการทรัพยากรมนุษย์ และที่สำคัญ คือ การพัฒนาและเปลี่ยนแปลงองค์กร (Stewart, B. R. & Hall, H. C., 1998)

วัตถุประสงค์ของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (HRD) คือ การส่งเสริมการเรียนรู้ พัฒนาศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ให้การทำงานมีประสิทธิภาพสูง แม้ว่าในปัจจุบันมีการตระหนักถึงแนวคิดของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างยั่งยืน แต่แนวปฏิบัติของ HRD ก็ยังเป็นการสื่อสารหลักเพื่อทราบตรงกันในการเพิ่มศักยภาพการทำงานของบุคลากร อย่างไรก็ตาม เพื่อการสร้างกรอบความเข้าใจที่ชัดเจนตรงกัน ดังนั้น จึงมีการนำเสนอคำจำกัดความวัตถุประสงค์ของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (HRD) (Bates, R. A., 2002) ดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development) วัตถุประสงค์ของ HRD คือ การส่งเสริมการเรียนรู้ ศักยภาพของมนุษย์ให้มีประสิทธิภาพสูงในการทำงาน รวมทั้งมีส่วนร่วมในการพัฒนามนุษย์อย่างยั่งยืน ดังนั้น การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการแสดงออกของความสามารถหรือศักยภาพอย่างเต็มที่ เนื่องจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (HRD) มีผลต่อเป้าหมายขององค์กรซึ่งอาจส่งผลมาจากการเพิ่มผลผลิต ลดต้นทุน กำไรมากขึ้น ภาพลักษณ์ที่ดีขึ้น ลูกค้าและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียพึงพอใจมากยิ่งขึ้น (Uddin, M. B. et al., 2016)

ยกตัวอย่างกรณีศึกษา บริษัท Google ตระหนักว่าบุคคลแต่ละคนมีสไตล์การทำงานและความชอบที่แตกต่างกัน พนักงานได้รับอิสระในการจัดตารางเวลาทำงานและอำนาจในการตัดสินใจ ความยืดหยุ่นนี้ช่วยให้พนักงานสามารถหาสมดุลระหว่างชีวิตส่วนตัวและชีวิตการทำงาน ส่งผลให้ความพึงพอใจในการทำงานและความเป็นอยู่โดยรวมดีขึ้น และ Google ยังให้ความสำคัญกับการเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง พนักงานได้รับโอกาสมากมายในการขยายทักษะและความรู้ผ่านโปรแกรมฝึกอบรม เวิร์กช็อป และการประชุมต่าง ๆ ความมุ่งมั่นในการเรียนรู้ไม่เพียงแต่เป็นประโยชน์ต่อตัวพนักงานแต่ยังช่วยเสริมสร้างความสามารถของบริษัทในความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี (Culturepartners, 2024)

2. ผลการปฏิบัติงาน (Performance) ผลการปฏิบัติงานถูกกำหนดโดยผลลัพธ์หรือความสำเร็จที่เกิดจากพฤติกรรมการทำงานที่มุ่งเป้าหมาย แสดงถึงพฤติกรรมและผลลัพธ์ในช่วงเวลาหนึ่งของกลุ่มและบุคคล เป็นต้น ผลการปฏิบัติงานสามารถแยกออกจากประสิทธิผล (การประเมินผลลัพธ์) ผลผลิต (ระดับของประสิทธิผลหารด้วยต้นทุนในการบรรลุประสิทธิผลนั้น) และคุณค่า (มูลค่าของประสิทธิภาพ ประสิทธิผล หรือผลผลิต) จีรวัดน์ ทิพยรส และคณะ ได้ชี้ให้เห็นว่า การประเมินผลการปฏิบัติงานมีความสำคัญต่อพนักงานในการพิจารณาความสามารถของตนเองตามแผนพัฒนารายบุคคล ความสำคัญต่อผู้บังคับบัญชา และความสำคัญต่อองค์กรในการกำหนดตำแหน่งงานในสายงานอาชีพ ทั้งนี้ เพื่อก้าวไปสู่การพัฒนาสายงาน การปรับปรุงและพัฒนาความสามารถตนเองให้ก้าวหน้าต่อองค์กรที่ต้องเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันในยุคดิจิทัลขึ้น เพื่อการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของตนและขององค์กร (จีรวัดน์ ทิพยรส และคณะ, 2563)

3. ระบบการทำงาน (Work System) ถูกกำหนดให้เป็นสถาปัตยกรรมที่มีการพึ่งพาอาศัยกันอย่างเป็นระบบของกิจกรรมของทรัพยากรมนุษย์ที่มุ่งสู่การบรรลุเป้าหมายหรือผลลัพธ์ของบุคคลไปสู่ทีมงานที่มีการจัดระบบในการทำงาน เช่น ระบบบริหารกำลังคน ระบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ระบบการทำงานที่มีประสิทธิภาพสูง คือระบบที่เพิ่มประสิทธิภาพการเชื่อมโยงระหว่างองค์ประกอบของระบบ (บุคคล กระบวนการ ข้อมูล เทคโนโลยี หรือระบบย่อย) ในรูปแบบที่ช่วยให้ระบบการทำงานสามารถบรรลุหรือเกินเป้าหมายด้านประสิทธิภาพของตนได้ (Nadler, D. A. & Gerstein, M. S., 1992)

4. การเรียนรู้ (Learning) การเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาเป็นการพัฒนาศักยภาพหรือสมรรถนะในการทำงานอยู่เสมอและต่อเนื่อง เป็นกระบวนการหลักที่ HRD สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของตน การเรียนรู้อาจเกิดจากประสบการณ์การเรียนรู้ที่เป็นทางการและวางแผนไว้ เช่น เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสถานการณ์การฝึกอบรม นอกจากนี้ ยังรวมถึงการเรียนรู้ด้วยตนเองที่มีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง รวมถึงการเรียนรู้ที่ไม่ได้วางแผนและเกิดขึ้นอย่างฉับพลันซึ่งมักเกิดขึ้นโดยที่บุคลากรเรียนรู้จากงานของตน โดยทั่วไปสำหรับ HRD การเรียนรู้ถูกมองว่าเกิดขึ้นในระดับบุคคล

Niyomves, B. et al. เสนอว่า กระบวนการของการได้รับความรู้และทักษะตลอดชีวิตถูกเรียกว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) ซึ่งครอบคลุมประสบการณ์การเรียนรู้ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ และเกิดขึ้นในสถานที่ต่าง ๆ แนวโน้มของการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้เร่งขึ้นและถูกขับเคลื่อนโดยแรงจูงใจภายใน ส่งผลให้เกิดการเติบโตทั้งในด้านอาชีพและส่วนตัว การเรียนรู้ตลอดชีวิตที่บ่งบอกถึงระดับจิตสำนึกที่สูงขึ้น เป็นกระบวนการที่ต้องการการศึกษาอย่างต่อเนื่องและความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในเส้นทางอาชีพของตน (Niyomves, B. et al., 2024)

5. ศักยภาพของมนุษย์ (Human Potential) ในปัจจุบันองค์กรต่าง ๆ ได้ให้ความสำคัญกับสมรรถนะในการปฏิบัติงานของบุคลากรมากขึ้น “สมรรถนะ” (Competency) เป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญมากในการนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาบุคลากรในองค์กรให้มีทักษะ ความรู้ และความสามารถในการที่จะทำให้องค์กรประสบความสำเร็จ ซึ่งแนวความคิดเกี่ยวกับ Competency นั้นได้ถือกำเนิดมาจาก David C. McClelland ได้สะท้อนให้เห็นว่าการที่บุคคลจะทำงานได้ดีและมีประสิทธิภาพหรือไม่ขึ้นอยู่กับสมรรถนะ ซึ่งเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จของงานได้มากกว่าอย่างอื่น (อมรเทพ ทองสีมา, 2561)

6. การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ในมุมมองขององค์กรหรือธุรกิจมองว่าเป็นการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่กระทบต่อคนรุ่นหลังในการตอบสนองความต้องการของตนเอง โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ด้าน คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม แต่ในมุมมองของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ศิริพร แยมินิล ได้แสดงความคิดเห็นว่า เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนที่สุด เพราะความสำเร็จขององค์กรขึ้นอยู่กับศักยภาพของบุคลากร หากองค์กรใดมีทรัพยากรมนุษย์ที่มีความสามารถสูง มีคุณธรรม จริยธรรม ย่อมสามารถสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันและนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จตามวิสัยทัศน์ พันธกิจ กลยุทธ์ และเป้าหมายที่ต้องการได้อย่างยั่งยืน (ศิริพร แยมินิล, 2564)

สามารถสรุปได้ว่า การกำหนดวัตถุประสงค์ของ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คือ การสร้างบุคลากรให้มีประสิทธิภาพสูงสุด เพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กร การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ผลการปฏิบัติงานของบุคลากร ระบบการทำงาน การเรียนรู้ ศักยภาพของมนุษย์ และการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อเป็นการเตรียมพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลง โดยจะครอบคลุมถึงการพัฒนาทักษะ ความรู้ ความสามารถ และทัศนคติของบุคลากรให้สอดคล้องกับความต้องการขององค์กรในปัจจุบันและอนาคต

กลยุทธ์การออกแบบกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development: HRD) ถือเป็นภารกิจสำคัญของแทบทุกองค์กรไปแล้ว เพราะทรัพยากรมนุษย์ คือ หัวใจสำคัญที่สุดที่จะทำองค์กรนั้นมีศักยภาพที่ดีขึ้นได้หรือไม่ กระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทุกกิจกรรมที่ได้นำเสนอไปแล้วข้างต้นนั้นจะต้องดำเนินการตามขั้นตอนเพื่อให้ได้มาซึ่งรูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ โดยรูปแบบกิจกรรมจะกำหนดผ่านแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีศักยภาพที่สูงขึ้นซึ่ง Delahaye, B. L. ได้เสนอแนวทางของกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ไว้ 4 ขั้นตอน (Delahaye, B. L., 2005) ดังนี้

1. การวิเคราะห์ความจำเป็นในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (HRD Needs Analysis) เป็นกระบวนการระบุช่องว่างระหว่างความรู้ ทักษะ และทัศนคติของพนักงานที่มีอยู่จริงกับสิ่งที่องค์กรต้องการเพื่อบรรลุเป้าหมาย กระบวนการนี้รวมถึงการประเมินสถานการณ์ปัจจุบัน การวิเคราะห์ความต้องการด้านความรู้และทักษะที่จำเป็น และการออกแบบกิจกรรมการพัฒนาที่สอดคล้องกับกลยุทธ์ขององค์กร

2. การออกแบบวิธีการและเลือกเครื่องมือในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ต้องเริ่มจากการประเมินความต้องการ จากนั้นจึงออกแบบวิธีการและเลือกเครื่องมือที่เหมาะสม เช่น การบรรยาย E-learning การศึกษาจากกรณีศึกษา การฝึกอบรมแบบ Role Playing การหมุนเวียนงาน หรือการเพิ่มคุณค่างาน โดยต้องกำหนดวัตถุประสงค์ของการพัฒนาก่อน

3. การดำเนินการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (HRD) คือ กระบวนการพัฒนาความรู้ ทักษะ ความสามารถ และพฤติกรรมของบุคลากรในองค์กร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานให้สูงขึ้น โดยครอบคลุมตั้งแต่การวางแผน ประเมินความต้องการ การออกแบบโปรแกรมพัฒนา เช่น การฝึกอบรม การศึกษา การพัฒนาทักษะดิจิทัลและ Soft Skills ไปจนถึงการประเมินผลเพื่อปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

4. การประเมินผลการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คือ การวัดผลลัพธ์ของกระบวนการพัฒนาบุคลากร เพื่อดูประสิทธิภาพของโปรแกรมและบุคลากร โดยใช้เครื่องมือการประเมินผลการฝึกอบรมโดยมีการพัฒนา 4 ระดับ ซึ่งออกแบบโดย Dr.Don Kirkpatrick ในช่วงปี 1950 ได้รับการนำมาใช้อย่างแพร่หลายจนถึงปัจจุบัน ที่เรียกว่า Kirkpatrick Model ได้แก่ ระดับที่ 1: การตอบสนอง (Reaction) ระดับที่ 2: การเรียนรู้ (Learning) ระดับที่ 3: พฤติกรรม (Behavior) และ ระดับที่ 4: ผลลัพธ์ (Results) สามารถวิเคราะห์วัตถุประสงค์ของการจัดฝึกอบรมให้ได้ผลลัพธ์ที่ต้องการและนำไปสู่การพัฒนาต่อไปในอนาคตได้

โดยกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ 4 ขั้นตอนนี้ นักพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ใช้เป็นการออกแบบกิจกรรมในการพัฒนาของทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร เพื่อเพิ่มเติมสมรรถนะที่จำเป็นและเหมาะสมของทรัพยากรมนุษย์ให้มีความรู้ (Knowledge) ความเข้าใจ (Understanding) ทักษะ (Skill) ทศคติที่ดี (Attitude) และสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (Behavior) ได้นั้น นอกจากจะดำเนินการอย่างเป็นระบบตามขั้นตอนดังกล่าว การพัฒนาความสามารถของทรัพยากรมนุษย์นั้นนักพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จำเป็นต้องมีเครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนาตามความต้องการและจำเป็นในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ชัดเจนจนเป็นกิจกรรมที่สามารถพัฒนาอย่างเป็นองค์รวมได้ ตั้งแต่การพัฒนารายบุคคล การพัฒนาอาชีพ และการพัฒนาองค์กรต่อไป (เอกสิทธิ์ สนามทอง, 2562) ทั้งนี้ หากองค์กรมีกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ดีก็เป็นพื้นฐานของความก้าวหน้าขององค์กร เพราะเมื่อองค์กรมีกระบวนการในการวิเคราะห์หาความจำเป็น การออกแบบวิธีการ และการเลือกเครื่องมือ การดำเนินการพัฒนา การประเมินผล ร่วมกับองค์กรมีกลยุทธ์ในการบริหารที่ดี จะทำให้ทรัพยากรมนุษย์มีศักยภาพมากขึ้นและการดำเนินกิจกรรมขององค์กรก็จะมีประสิทธิภาพมากขึ้นตามไปด้วย สุดท้ายทั้งทรัพยากรมนุษย์และองค์กรก็จะประสบความสำเร็จ เจริญเติบโต ก้าวหน้า และยั่งยืนไปด้วยกัน

กลยุทธ์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

การใช้กลยุทธ์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่เหมาะสมและมีความหลากหลายจะช่วยให้บุคลากรได้รับการพัฒนาที่มีผลต่อการดำเนินงานและความสำเร็จขององค์กรในระยะยาว (เสนาะ ตีเยาว์, 2556) ได้เสนอการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงในการทำงาน (เสนาะ ตีเยาว์, 2556) ได้แก่

1. การทดลองเรียนงาน (Understudies) วิธีนี้ให้ผู้ได้รับการพัฒนาเข้ามาทำงานในตำแหน่งบริหาร โดยมีหน้าที่และความรับผิดชอบในตำแหน่งนั้นทุกอย่าง อาจเลือกทรัพยากรมนุษย์ที่จะได้รับการพัฒนาให้เป็นผู้ทดลองงาน หรือเลือกผู้ใต้บังคับบัญชามาทำการแทนหรือให้ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วย

2. การหมุนเวียนงาน (Job Rotation) วิธีนี้เป็นการแต่งตั้งให้ผู้ดำรงตำแหน่งงานโดยหมุนเวียนเปลี่ยนไปให้ผู้ที่ได้รับการพัฒนาทำงานทุกตำแหน่งในช่วงระยะเวลาหนึ่ง โดยปกติระหว่าง 6 เดือน ถึง 2 ปี เพื่อเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ของผู้ได้รับการพัฒนาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

3. การสอนงานโดยระบบพี่เลี้ยง (Coaching/Mentoring) เป็นวิธีหนึ่งในการพัฒนาผู้บริหาร ผู้บังคับบัญชา จะทำการสอนผู้ที่ได้รับการพัฒนาให้มีความรู้และความชำนาญในการปฏิบัติงานจะชี้ให้เห็นสิ่งที่ต้องทำ วิธีการปฏิบัติงาน ข้อแนะนำต่าง ๆ การติดตามผลและการแก้ไขข้อผิดพลาดโดยไม่เพียงแต่สอนหรือแนะนำให้ทำงานเป็นเท่านั้น แต่จะต้องแนะวิธีการทำงานให้มีความเจริญก้าวหน้าต่อไป

4. การบริหารในรูปกรรมการ (Multiple Management) วิธีการนี้คล้ายกับการจัดตั้งที่ปรึกษาของฝ่ายบริหาร เมื่อเกิดปัญหาขึ้นก็จะส่งให้กรรมการนี้ศึกษาวิเคราะห์แล้วเสนอความเห็นไปยังผู้บริหารชั้นสูง ทั้งนี้ เพื่อให้แน่ใจว่า ปัญหาต่าง ๆ นั้นได้รับการพิจารณาอย่างรอบคอบ

การพัฒนาบุคลากรผ่านการปฏิบัติงานจริงเพื่อสร้างทักษะและความรู้ รวมถึงการใช้เครื่องมือและเทคนิคต่าง ๆ ซึ่งการเรียนรู้รูปแบบนี้ช่วยให้พนักงานพัฒนาตนเองอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทันที และยังมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในรูปแบบอื่น ๆ (HumanSoft, 2567) ได้แก่

5. การจัดฝึกอบรม เป็นรูปแบบการพัฒนาทักษะที่องค์กรนิยมใช้ เพราะถือเป็นการพัฒนาทักษะที่สามารถนำมาปรับใช้ภายในองค์กรได้ ไม่ว่าจะเป็นการเชิญวิทยากรมาร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ หรือจะเป็นการเรียนรู้ผ่านหลักสูตรออนไลน์ ก็ถือเป็นทางเลือกที่สะดวกที่ทรัพยากรมนุษย์สามารถเรียนรู้ด้วยตนเองได้

6. การสัมมนาดูงาน เมื่อทรัพยากรมนุษย์ไปสัมมนาหรือดูงานนอกสถานที่ ก็จะทำให้ทรัพยากรมนุษย์ได้มุมมองและมีไอเดียใหม่ ๆ เพื่อนำมาต่อยอดพัฒนาผลงานของตนเองให้ดียิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นโอกาสในการหาเครือข่าย (Connection) ในการทำงานให้กับตัวทรัพยากรมนุษย์อีกด้วย

7. การอบรมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ทำให้ทรัพยากรมนุษย์ได้ฝึกคิด ฝึกปฏิบัติ ได้แสดงความคิดเห็น และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างอิสระ เมื่อเรียนรู้จนได้ทักษะมากขึ้นแล้ว ก็สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติงานจริงภายในองค์กรได้

8. แลกเปลี่ยนความรู้ภายในทีม เป็นวิธีที่ทำได้ง่าย ๆ บุคคลใดมีทักษะหรือเชี่ยวชาญเรื่องใดก็สามารถมาสอนเพื่อนร่วมทีมได้ บุคคลใดสนใจประเด็นใดก็ไปศึกษาหาข้อมูลกรณีศึกษาต่าง ๆ แล้วมาสรุปให้เพื่อนร่วมทีมฟัง วิธีนี้นอกจากจะช่วยพัฒนาทักษะทรัพยากรมนุษย์แล้ว ยังช่วยสร้างบรรยากาศในทีมให้ทุกคนได้พูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลกันและรู้จักปรึกษากันมากยิ่งขึ้น

9. การเรียนรู้ผ่านงานที่ได้รับมอบหมาย การพัฒนาทักษะที่ได้ผลที่สุด คือ การได้ลงมือทำจริงและฝึกอย่างต่อเนื่อง หากองค์กรต้องการพัฒนาทักษะทรัพยากรมนุษย์ด้านไหน ก็ต้องเปิดโอกาสให้ทรัพยากรมนุษย์ได้ฝึกฝนเรียนรู้ โดยมอบหมายโครงการใหม่ ๆ หรือมอบหมายงานที่ท้าทายมากขึ้น เพราะหากทรัพยากรมนุษย์ยังรับผิดชอบแต่งานเดิม ๆ ก็จะทำให้ทรัพยากรมนุษย์ขาดโอกาสในการพัฒนาทักษะที่หลากหลายและแสวงหาทักษะใหม่ ๆ

10. เรียนรู้จากการทำงานร่วมกับบุคคลอื่น ถือเป็นการพัฒนาทักษะในการทำงานได้เป็นอย่างดี รวมถึงยังเปิดโอกาสให้ได้เรียนรู้วิธีการทำงาน แนวคิด และองค์ความรู้ใหม่ ๆ ซึ่งจะช่วยให้ทรัพยากรมนุษย์สามารถนำประสบการณ์และเทคนิคการทำงานที่ได้รับมาต่อยอดการทำงานและพัฒนาทักษะของตนเองต่อไป

สรุปได้ว่า เทคนิคการพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ที่ฝ่ายทรัพยากรมนุษย์ควรรู้นั้น เนื่องจากทรัพยากรมนุษย์ถือเป็นฟันเฟืองสำคัญที่จะช่วยให้องค์กรพัฒนาและก้าวไปข้างหน้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ฝ่ายทรัพยากรมนุษย์ขององค์กร จึงมีบทบาทสำคัญในการช่วยพัฒนาศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ เทคนิคการพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์จึงมีความสำคัญต่อการทำงานในยุคปัจจุบันอย่างยิ่ง อีกทั้ง ความรู้ และประสบการณ์ที่ทรัพยากรมนุษย์ได้รับ นอกจากจะส่งผลดีต่อตัวผู้ปฏิบัติงานแล้วยังส่งผลดีต่อองค์กร ทำให้องค์กรได้ทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ มีทักษะที่หลากหลาย สามารถนำมาต่อยอดทำให้องค์กรประสบความสำเร็จได้ดียิ่งขึ้นอีกด้วย

ความแตกต่างระหว่างการฝึกอบรมกับการพัฒนา

ความแตกต่างระหว่างการฝึกอบรมกับการพัฒนา อาจกล่าวได้ว่า การฝึกอบรมมุ่งทำงานปัจจุบัน ส่วนการพัฒนาทั้งปัจจุบันและงานอนาคต การฝึกอบรมเป็นการเพิ่มความรู้ ทักษะ และทักษะให้แก่ทรัพยากรมนุษย์ปัจจุบัน การฝึกอบรมเจาะจงเฉพาะงานและกระทำการปฏิบัติงานที่ยังขาดอยู่หรือมีปัญหาเฉพาะด้าน ขณะที่การพัฒนาจะเกี่ยวข้องกับทักษะกำลังคนและความคล่องตัว หรือให้สามารถทำได้หลายอย่าง การฝึกอบรมมุ่งความจำเป็นอย่างเฉพาะหน้าที่ของบุคลากร ขณะที่การพัฒนาที่ความต้องการเป็นการถาวร เป้าหมายของการพัฒนา คือ การปรับปรุงทรัพยากรมนุษย์ขององค์กรทั้งหมด การฝึกอบรมมีอิทธิพลอย่างมากต่อระดับการปฏิบัติงานในปัจจุบัน ส่วนการพัฒนาให้ความเอาใจใส่ต่อความสามารถ และความยืดหยุ่นของทรัพยากรมนุษย์ให้มากขึ้นในระยะยาว ความแตกต่างดังกล่าวแสดงให้เห็นชัดเจนจากปัจจัยหลัก 5 ประการ ที่อธิบายความแตกต่างระหว่างการฝึกอบรมและการพัฒนา (Gomez-Mejia, L. R. et al., 1998) ได้แก่

1. วัตถุประสงค์: การฝึกอบรมจะสอนทักษะและความรู้เฉพาะที่จำเป็นสำหรับบทบาทปัจจุบันของทรัพยากรมนุษย์ การฝึกอบรมมีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการทำงานและผลผลิต เพื่อให้ทรัพยากรมนุษย์ประสบความสำเร็จ การพัฒนาจะเน้นในวงกว้างขึ้นและรวมถึงกิจกรรมที่ช่วยเพิ่มทักษะ ความรู้ และความสามารถของทรัพยากรมนุษย์เมื่อเวลาผ่านไป โปรแกรมการพัฒนามีจุดมุ่งหมายเพื่อเตรียมทรัพยากรมนุษย์ให้พร้อมสำหรับบทบาทและความรับผิดชอบในอนาคต

2. กำหนดเวลา: การฝึกอบรมเป็นกระบวนการระยะสั้นที่เน้นไปที่การได้มาซึ่งทักษะทันที มักจัดขึ้นเมื่อทรัพยากรมนุษย์เข้าร่วมองค์กรหรือต้องการเรียนรู้สิ่งใหม่สำหรับบทบาทของตน การพัฒนาเป็นกระบวนการระยะยาวที่เน้นที่การเติบโตและความก้าวหน้าในช่วงเวลาหนึ่ง ไม่จำกัดเฉพาะงานหรือบทบาทใดบทบาทหนึ่งโดยเฉพาะ

3. ขอบเขต: การฝึกอบรมจะเน้นเฉพาะบทบาทและทักษะด้านเทคนิคและความรู้ การพัฒนาจะมีขอบเขตที่กว้างกว่าและรวมถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ที่มุ่งเน้นสมรรถนะในการทำงานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายขององค์กร เช่น ความเป็นผู้นำ การแก้ปัญหา และการจัดการการเปลี่ยนแปลง ซึ่งแตกต่างจากการเรียนรู้โดยทั่วไปที่มุ่งเน้นการเติบโตส่วนบุคคล

4. เป้าหมาย: วัตถุประสงค์หลักของการฝึกอบรม คือ การปรับปรุงทักษะที่ขับเคลื่อนประสิทธิภาพและการเติบโต การพัฒนามีเป้าหมายเพื่อก้าวหน้าในอาชีพหรือความสามารถของบุคคล เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายขององค์กร ส่วนการพัฒนา ได้แก่ การให้คำปรึกษา หรือโปรแกรมความเป็นผู้นำอย่างเป็นทางการ เป็นต้น

5. วิธีการ: การฝึกอบรมมักดำเนินการโดยผู้เชี่ยวชาญ ผู้ฝึกสอน และผู้นำด้านการส่งเสริมความสามารถ การฝึกอบรมที่ดำเนินการโดยผู้เชี่ยวชาญมักจะดำเนินการในรูปแบบการสอนสด (Instructor-led Training) โดยผู้สอนที่มีความรู้ความสามารถจะถ่ายทอดความรู้และทักษะโดยตรงให้กับผู้เรียน ซึ่งสามารถทำได้ในหลายรูปแบบ เช่น การบรรยาย การอภิปราย การสาธิต หรือการฝึกปฏิบัติแบบตัวต่อตัว ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับการเรียนรู้ทักษะที่ซับซ้อน

แม้ว่าทั้งสองอย่างจะมีคุณค่า แต่การใช้ทั้งสองอย่างในเวลาที่เหมาะสมและวิธีที่ถูกต้องก็มีความสำคัญ ทรัพยากรมนุษย์ทุกคนจะต้องได้รับการฝึกอบรมเมื่อเริ่มงาน และต้องได้รับการพัฒนาเพื่อก้าวหน้าในงาน หัวข้อ การฝึกอบรมและการพัฒนาที่เลือกควรเน้นที่เป้าหมายของทรัพยากรมนุษย์ที่เฉพาะเจาะจงและบรรลุได้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อองค์กรและทรัพยากรมนุษย์ขององค์กร

เหตุผลสำคัญที่ต้องใช้กลยุทธ์การฝึกอบรมและการพัฒนา

การพัฒนาบุคลากรให้รองรับการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ต่าง ๆ เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการบริการ ให้มีความทันสมัยแปลกใหม่ และแตกต่างจากคู่แข่งในธุรกิจเดียวกัน และการแข่งขันในโลกของยุคดิจิทัล (Digital) เนื่องจากการดำเนินธุรกิจมีความซับซ้อนมากขึ้น ด้านการผลิต การตลาด และความต้องการของผู้บริโภคต้องการ ความสะดวก รวดเร็ว ประหยัด และประสิทธิภาพสูง จึงทำให้เกิดความจำเป็นต้องมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ขององค์กรให้มีความรู้ ทักษะ ความสามารถ และความชำนาญ ที่สามารถคิดนวัตกรรมใหม่ ๆ ให้กับธุรกิจ หากการ ฝึกอบรมและพัฒนาจะมีแผนการพัฒนาโดยใช้วิธีการฝึกอบรมแบบเดิมคงจะไม่สามารถดำเนินธุรกิจได้ท่ามกลาง การแข่งขัน จำเป็นต้องอาศัยกลยุทธ์ทางการฝึกอบรมเข้ามาสร้าง กลยุทธ์ให้มีประสิทธิภาพสามารถพัฒนาบุคคล ให้มีศักยภาพ ที่สร้างความรู้ด้วยตนเองจากการทำงานประจำ อันเนื่องจากองค์กรสนับสนุนสร้างองค์กรให้เป็น องค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ย่อมเป็นเหตุผลสำคัญต่อกลยุทธ์ในการฝึกอบรมและการพัฒนา ดังนั้น องค์กร จึงต้องจัดทำกลยุทธ์ในการฝึกอบรมและพัฒนา เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงด้วยเหตุผล (สุรัชณี เคนสุโพธิ์, 2560) ดังนี้

1. แรงผลักดันจากลูกค้า (Customer Driven) การผลิตสินค้าและบริการต้องคำนึงถึงความต้องการ ของผู้บริโภคเป็นสำคัญ เนื่องจากการลงทุนทางธุรกิจต้องอาศัยปัจจัยในการดำเนินธุรกิจ ได้แก่ คน เงิน วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องจักร และการจัดการ เป็นต้น การผลิตสินค้าและบริการแต่ละครั้งจำเป็นต้องทราบ ความต้องการของผู้ซื้อ หรือลูกค้า สังคมปัจจุบันเป็นสังคมแห่งความรู้ ลูกค้าจึงตัดสินใจซื้อสินค้าและบริการ ด้วยข้อมูลที่ถูกต้องชัดเจน องค์กรจึงต้องมีกลยุทธ์ในการฝึกอบรมและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีความรู้ ทักษะ ความสามารถ รวมถึงพฤติกรรมและทัศนคติที่เหมาะสมกับการทำงานเพื่อสนองความต้องการของลูกค้า

2. การแข่งขันระดับโลก (Global Competition) อิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์ทำให้แนวคิดการพัฒนา เพื่อให้ “คน” หรือทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรเป็นคนเก่ง คนดี มีความสามารถในการผลิตสินค้าและบริการด้วย นวัตกรรมใหม่ ๆ ทำให้แนวคิดการฝึกอบรมจึงต้องสร้างกลยุทธ์เพื่อให้สามารถกำหนดทิศทางการฝึกอบรมพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ให้ทันกับกระแสการเปลี่ยนแปลงและการแข่งขันของโลกที่เป็นแบบพลวัต (Dynamic) เนื่องจาก เราไม่สามารถขายสินค้าเพียงในประเทศเท่านั้นเพื่อความเป็นผู้นำทางธุรกิจ

3. การกำหนดขนาดที่เหมาะสม (Right Sizing) องค์กรในปัจจุบันจะต้องมีลักษณะโครงสร้างองค์กร ที่เหมาะสมต่อการดำเนินธุรกิจ เนื่องจากโลกเปลี่ยนแปลงไปการผลิตสินค้าอยู่ภายใต้เทคโนโลยีที่ทันสมัยและก้าวหน้า ด้วยเครือข่ายดิจิทัลการมีขนาดองค์กรที่ใหญ่เกินไปก็อาจจะทำให้สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายและการลงทุนค่อนข้างสูง

เพื่อให้ลดต้นทุนในการดำเนินธุรกิจ องค์กรต้องพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการทำงาน จึงพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีทักษะในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศให้เกิดประโยชน์ และได้พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ตลอดเวลาด้วย

4. คุณภาพ (Quality) การสร้างวัฒนธรรมองค์กรมุ่งเน้นที่การสร้างคุณภาพให้เกิดขึ้นกับองค์กร จะต้องมาจากทรัพยากรมนุษย์ที่มีความรู้ ทักษะ ทศนคติ และพฤติกรรมที่ต้องการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา องค์กรต้องจัดสภาพแวดล้อมและสนับสนุนให้ทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรได้พัฒนาตนเองหลายรูปแบบเพื่อให้ทรัพยากรมนุษย์ได้เลือกพัฒนาตนเองอย่างเหมาะสมกับการพัฒนาเพื่อให้เกิดคุณภาพในการทำงาน ซึ่งต้องอาศัยกลยุทธ์การฝึกอบรมที่ผู้บริหารต้องให้ความสำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพอย่างแท้จริงได้

5. เทคโนโลยี (Technology) เครื่องมือสำคัญในการสร้างความได้เปรียบทางการดำเนินธุรกิจในปัจจุบัน และอนาคตจำเป็นต้องอาศัยเทคโนโลยีมาช่วยในการทำงานไม่ว่าจะเก็บข้อมูลด้านลูกค้า การให้บริการลูกค้า และการผลิต กลายเป็นเครื่องมือจำเป็นทำให้เกิดความสะดวกรวดเร็ว แม่นยำ ประหยัด และประสิทธิภาพสูง ในขณะเดียวกันก็ต้องฝึกอบรมทรัพยากรมนุษย์ให้มีทักษะในการใช้เทคโนโลยีให้เกิดความเชี่ยวชาญ ชำนาญ ในงานที่ปฏิบัติ

6. องค์กรต่าง ๆ กำลังเผชิญกับสภาวะการเปลี่ยนแปลงภายนอกอย่างรวดเร็ว การดำเนินธุรกิจในยุคปัจจุบันจะต้องคิดให้กว้างแต่ทำให้เล็ก การใช้กลยุทธ์ต้องอาศัยข้อมูลที่มากพอ แม่นยำ ถูกต้อง และต้องมีการวิเคราะห์ถึงสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันให้ชัดเจน เพื่อนำมาดำเนินธุรกิจที่เป็นลักษณะเฉพาะด้านให้เชี่ยวชาญ จึงต้องอาศัยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ตลอดเวลา จึงต้องฝึกอบรมทรัพยากรมนุษย์ด้วยกลยุทธ์ให้ชัดเจนและเลือกวิธีการที่เหมาะสมจึงจะทำให้องค์กรดำเนินธุรกิจได้ท่ามกลางสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

7. ปัจจัยด้านการเมือง สังคม เศรษฐกิจและเทคโนโลยี ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่องค์กรต้องเผชิญอย่างท้าทาย ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ซึ่งเป็นแรงผลักดันให้องค์กร ต้องเร่งปรับตัวอย่างเร่งด่วนเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในการผลิตสินค้าและบริการ หากองค์กรใดสามารถพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ไปได้ก็ย่อมทำให้ประสบความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจ

8. สร้างวัฒนธรรมองค์กรใหม่ การดำเนินการโดยอาศัยกลยุทธ์ โดยเฉพาะกลยุทธ์การฝึกอบรมและพัฒนา นับว่าเป็นการลดละเลิกวัฒนธรรมเก่าที่ฝังรากลึกลายนานจนทำให้เป็นอุปสรรคต่อความสำเร็จในการพัฒนาความสามารถของทรัพยากรมนุษย์และธุรกิจได้ หรือการสร้างนวัตกรรมหรือเป็นผู้นำสู่นวัตกรรมการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้องค์กรอยู่รอดและเจริญเติบโตขององค์กรอย่างยั่งยืน

การฝึกอบรมและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จะช่วยทำให้ทรัพยากรมนุษย์มีแรงจูงใจและเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน นอกจากนี้ ยังช่วยลดอัตราการลาออกและเพิ่มผลกำไรและการเติบโตของธุรกิจ โอกาสดังกล่าวยังมีค่าในการช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นระหว่างองค์กรกับทรัพยากรมนุษย์และส่งเสริมความไว้วางใจ และความเป็นเจ้าของ เนื่องจากช่วยให้ทรัพยากรมนุษย์เติบโตและพัฒนาทั้งในด้านส่วนตัวและอาชีพ ทั้งหมดนี้เป็นประโยชน์ต่อความสำเร็จของธุรกิจอย่างยั่งยืน

สรุป

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในยุคใหม่ถือว่าเป็นสิ่งที่ท้าทายองค์กรที่มุ่งประสบความสำเร็จในกระแสแห่งการแข่งขัน ปัจจัยที่สำคัญ คือ ต้องเลือกใช้กลยุทธ์ที่ดีและเหมาะสมกับองค์กร เพื่อเป็นการสร้างความสามารถของทรัพยากรมนุษย์ทุกระดับให้น้ององค์กรไปสู่ความสำเร็จ ตลอดจนส่งเสริมให้ทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรให้มีความรู้ความสามารถไปจนถึงมีทักษะในการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ เพื่อการพัฒนาความก้าวหน้าทางอาชีพ ซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญต่อชีวิตของการทำงาน กระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ดีเป็นพื้นฐานของความก้าวหน้าในธุรกิจ เพราะเมื่อองค์กรมีกระบวนการขั้นตอนและกลยุทธ์ในการบริหารที่ดี จะทำให้ทรัพยากรมนุษย์มีศักยภาพมากขึ้นและการทำงานในทุก ๆ ส่วนขององค์กรมีประสิทธิภาพมากขึ้นตามไปด้วย ท้ายที่สุดแล้ว ทั้งทรัพยากรมนุษย์และองค์กรก็จะประสบความสำเร็จและก้าวหน้าไปด้วยกัน ดังนั้น ทรัพยากรมนุษย์ที่ปรับตัวเพื่อรองรับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนมีองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่ดีขึ้น เพื่อนำมาใช้ประโยชน์กับการทำงาน ได้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น องค์กรสามารถปรับกลยุทธ์การพัฒนาให้ทันกับเทคโนโลยีและสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน และสามารถพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีความพร้อมสำหรับโลกการทำงานยุคใหม่ได้อย่างยั่งยืน สิ่งสำคัญเพื่อทันต่อสถานการณ์องค์กรควรนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เช่น ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) หรือ วิทยาการข้อมูล (Data Analytics) เพื่อวิเคราะห์ความต้องการทักษะของทรัพยากรมนุษย์ และสนับสนุนให้ทรัพยากรมนุษย์เรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อมุ่งสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) ถือเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญและจำเป็นต่อการบริหารองค์กรยุคใหม่ที่เตรียมพร้อมรับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

เอกสารอ้างอิง

- จิรวรรณ ทิพย์รส และคณะ. (2563). การประเมินผลการปฏิบัติงานในยุคดิจิทัล. วารสารวิชาการสถาบันวิทยาการ
จัดการแห่งแปซิฟิก สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 7(2), 448-463.
- ฉัตรชัย นกดี. (2564). New Normal องค์กรสุขภาวะ ยุคโควิด-19. เรียกใช้เมื่อ 29 กันยายน 2568 จาก <https://www.thaihealth.or.th/>
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2566). เปิด 4 เทรนด์การทำงานของโลกในยุค New Normal. เรียกใช้เมื่อ 29 กันยายน 2568 จาก <https://www.bot.or.th/th/research-and-publications/articles-and-publications/bot-magazine/Phrasiam-64-2/cover-story-64-2.html>
- พัชรินทร์ คณิตขจรกุล. (2560). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของสำนักงานทหารพัฒนา หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา กองบัญชาการกองทัพไทย เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงสู่ยุคไทยแลนด์ 4.0. ใน สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิมลรักษ์ ศานติธรรม. (2568). การทำงานวิถีใหม่แบบผสมผสาน (Hybrid Working). กรุงเทพมหานคร: กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- ศิริพร แยมนิล. (2564). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ยั่งยืน (SUSTAINABLE HUMAN RESOURCE DEVELOPMENT). (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

- สหธร เพชรวิโรจน์ชัย. (2568). การวางแผนสืบทอดตำแหน่ง (Succession Planning): กลยุทธ์สำคัญสู่ความยั่งยืนขององค์กร. เรียกใช้เมื่อ 20 สิงหาคม 2568 จาก <https://th.hrnote.asia/orgdevelopment/hr-succession-planning-250228/>
- สุรพัฒน์ มังคะลี และคณะ. (2564). กลยุทธ์พัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อสร้างศักยภาพในการบริหารธุรกิจ. วารสารรามคำแหง, 4(1), 1-17.
- สุรัชณี เคนสุโพธิ์. (2560). การฝึกอบรมและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. เรียกใช้เมื่อ 20 สิงหาคม 2568 จาก <https://portal5.udru.ac.th/ebook/pdf/upload/186e5h69UCyt5gU3y755.pdf>
- เสนาะ ดิยาว. (2556). การบริหารงานทรัพยากรมนุษย์. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์.
- อมรเทพ ทองสีมา. (2561). กระบวนการสร้างเกณฑ์มาตรฐานการพัฒนาบุคลากรภายในองค์กร. Journal of Modern Learning Development, 3(1), 1-16.
- เอกสิทธิ์ สนามทอง. (2562). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์: แนวทางพัฒนาสู่ความสำเร็จขององค์กร. วารสารเกษมบัณฑิต, 20(1), 64-77.
- Bates, R. A. (2002). Human resources and their development, 1ed. Retrieved September 28, 2025, from <http://eolss.net/sample-chapters/c11/E1-10-02-02.pdf>
- Culturepartners. (2024). Google's Company Culture: Unveiling Organizational Values. Retrieved September 28, 2025, from <https://culturepartners.com/insights/googles-company-culture-unveiling-organizational-values/#>
- Delahaye, B. L. (2005). Human Resource Development: Adult Learning and Knowledge Management. Milton: John Wiley & Sons Australia, Ltd.
- FDI Group. (2566). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (HRD). เรียกใช้เมื่อ 20 สิงหาคม 2568 จาก <https://fdi.co.th/th/blog/การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์>
- Gomez-Mejia, L. R. et al. (1998). Managing Human Resource. Upper Saddle River: Prentice-Hall, Inc.
- Harvey, D. & Bowin, R. B. (1996). Human resource management: An experiential approach. London, UK: Prentice-Hall International.
- HREX.asia. (2562). การบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Management: HRM) หัวใจสำคัญของการขับเคลื่อนองค์กรยุคปัจจุบัน. เรียกใช้เมื่อ 20 สิงหาคม 2568 จาก <https://th.hrnote.asia/orgdevelopment/th-whatishrm-190117/>
- HumanSoft. (2567). 7 เทคนิค พัฒนาศักยภาพบุคลากรที่ HR ควรรู้. เรียกใช้เมื่อ 30 กันยายน 2568 จาก <https://www.humansoft.co.th/en/blog/potential-development>
- Nadler, D. A. & Gerstein, M. S. (1992). Organizational architecture: Designs for changing organizations. San Francisco: Jossey Bass.
- Niyomves, B. et al. (2024). The role of lifelong learning in navigating the future of work. Procedia of Multidisciplinary Research, 2(8), 1-2.

- Stewart, B. R. & Hall, H. C. (1998). Beyond tradition: Preparing HRD educators for tomorrow's workforce. Columbia, MO: University Council for Workforce and Human Resource Education.
- Stone, D. L. & Dulebohn, J. H. (2013). Emerging Issues in Theory and Research on Electronic Human Resource Management (eHRM). *Human Resource Management Review*, 23(1), 1-5.
- Uddin, M. B. et al. (2016). The Impact of Human Resource Development (HRD) Practices on Organizational Effectiveness: A Review. *Asian Business Review*, 6(3), 131-140.

การวิจัยและพัฒนากิจกรรมหัตถกรรมร่วมสมัย
เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: กรณีศึกษา โคมะเต้า จังหวัดน่าน*
RESEARCH AND DEVELOPMENT OF CONTEMPORARY CRAFT ACTIVITIES FOR
THE PROMOTION OF CREATIVE TOURISM: A CASE STUDY OF
KHOM MA TAO LANTERN IN NAN PROVINCE

สรिता เจือศรีกุล^{1*}, โสมฉาย บุญญานันต์¹, ปทุมมา บำเพ็ญทาน², สุชาติ อิมสำราญ¹

Sarita Juaseekoon^{1*}, Soamshine Boonyananta¹, Patumma Bumpentan², Suchart Imsamraan¹

¹คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

¹Faculty of Education, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand

²คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

²Faculty of Education, Silpakorn University, Bangkok, Thailand

*Corresponding author E-mail: Sarita.J@chula.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาแนวทางการพัฒนากิจกรรมหัตถกรรมร่วมสมัย เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ กรณีศึกษา โคมะเต้า จังหวัดน่าน และ 2) เพื่อพัฒนากิจกรรมหัตถกรรมร่วมสมัยต้นแบบ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สำหรับศูนย์การเรียนรู้บ้านโคมคำ จังหวัดน่าน เป็นการวิจัยและพัฒนา โดยแบ่งการวิจัยเป็น 2 ระยะ คือ 1) การพัฒนาแนวทางการพัฒนากิจกรรม ซึ่งประกอบด้วย การศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การศึกษาความต้องการจำเป็นของนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย 112 คน โดยการเลือกแบบอาสาสมัคร เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ และการวิเคราะห์เนื้อหา และการศึกษาสภาพปัจจุบันของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โคมะเต้า ด้วยการสัมภาษณ์ตัวแทนศูนย์การเรียนรู้บ้านโคมคำ 2 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือวิจัย ได้แก่ บันทึกข้อมูลการศึกษาโคมะเต้า วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา และ 2) การพัฒนากิจกรรมหัตถกรรมร่วมสมัย ตรวจสอบคุณภาพของกิจกรรมโดยผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ด้วยแบบประเมินความเหมาะสมของกิจกรรม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยสรุปได้ว่า แนวทางการพัฒนากิจกรรมหัตถกรรมร่วมสมัย เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือ การพัฒนากิจกรรมดั้งเดิมของชุมชนให้สนุก สร้างสรรค์ และได้ความรู้เกี่ยวกับงานหัตถกรรมดั้งเดิม โดยลดทอนความซับซ้อน เพิ่มความคิดสร้างสรรค์ กิจกรรมต้นแบบมีชื่อว่า “โคมคราฟต์” ประกอบด้วย 2 รูปแบบ คือ โคมคราฟต์ร่วมสมัยที่ให้นักท่องเที่ยวออกแบบลวดลายด้วยตนเอง และ

โครงการไฟโร้โครง ซึ่งประกอบขึ้นจากกระดาษโดยตรง กิจกรรมต้นแบบมีผลการประเมินอยู่ในระดับดีมาก โดยจะนำไปใช้จริงที่ศูนย์การเรียนรู้บ้านโคมคำต่อไป

คำสำคัญ: การวิจัยและพัฒนา, การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์, การพัฒนากิจกรรมหัตถกรรมร่วมสมัย, โคมมะเต้า, จังหวัดน่าน

Abstract

This research aimed to 1) Develop guidelines for creating contemporary craft activities to promote creative tourism, with a case study on the Khom Matao lanterns of Nan Province, and 2) Develop prototype contemporary craft activities to promote creative tourism for the Ban Khom Kham Learning Center in Nan Province. The study employed a research and development (R&D) approach and was conducted in two phases. The first phase involved the development of activity guidelines, which included reviewing related documents and previous research, assessing the needs of 112 target tourists selected through voluntary sampling using a questionnaire, and analyzing the data using frequency distribution, percentage, and content analysis. In addition, the current state of Khom Matao learning activities was examined through interviews with two representatives from the Ban Khom Kham Learning Center, selected by purposive sampling. The research instrument was the Khom Matao study record form, and the data were analyzed using content analysis. The second phase focused on developing contemporary craft activities, the quality of which was evaluated by three experts using an activity suitability assessment form. Data were analyzed using frequency distribution, percentage, and content analysis. The findings revealed that the guidelines for developing contemporary craft activities to promote creative tourism involve enhancing traditional community activities to make them more engaging, creative, and educational about traditional crafts by simplifying complex processes and fostering creativity. The prototype activity, titled “Khom Craft,” consists of two formats: Contemporary Khom Craft, in which tourists design their own lantern patterns, and Frameless Khom Craft, where lanterns are made directly from paper without a frame. Supporting learning materials include both online and printed knowledge sheets containing images and instructional videos, as well as media presenting the cultural tourism routes related to the Khom tradition. The prototype activity was evaluated at a very good level and will be implemented at the Ban Khom Kham Learning Center in the future.

Keywords: Research and Development, Creative Tourism, Development of Contemporary Craft Activities, Khom Ma Tao, Nan Province

บทนำ

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวถือเป็นแหล่งสร้างรายได้สำคัญของประเทศไทย โดยมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบให้สอดคล้องกับเป้าหมายของประเทศแต่ละยุคสมัย แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570) ในหมวดหมู่ที่ 2 มุ่งเน้นการยกระดับการท่องเที่ยวตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวโดยใช้ซอฟต์แวร์จากวัฒนธรรมของตนเป็นตัวขับเคลื่อน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) เป้าหมายการท่องเที่ยวในปัจจุบันจึงมุ่งเน้นที่การนำเสนอศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาในท้องถิ่นเพื่อสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์โดยไม่ทำลายวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม สอดคล้องกับแนวคิด “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism)” ซึ่งมีเป้าหมายสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ผ่านการท่องเที่ยวเชิงคุณค่า ที่เปิดโอกาสให้ชุมชนได้นำทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างประสบการณ์ให้กับผู้มาเยือน (กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2560)

กิจกรรมมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ กิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้มีประสบการณ์ตรงกับชุมชน จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต และวัฒนธรรม อันจะนำไปสู่ความเข้าใจและเห็นคุณค่า (UNESCO, 2006); (Richards, G., 2011) โดยเฉพาะกิจกรรมสร้างสรรค์งานหัตถกรรม (Craft) เนื่องจากศิลปหัตถกรรมนั้นเป็นงานศิลปะที่สร้างขึ้นจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้มีลักษณะเฉพาะตัวที่แตกต่างกับงานหัตถกรรมจึงแสดงให้เห็นวิถีชีวิต ขนบประเพณี ความเชื่อ ค่านิยมและการแสดงออกทางสุนทรียภาพของพื้นที่นั้น ๆ (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2553) กิจกรรมหัตถกรรมนอกจากจะช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนแล้วยังช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจในชุมชนได้อีกด้วย (Richards, G., 2021); (Tapfuma, M. M. et al., 2024) อย่างไรก็ตาม การจัดการกิจกรรมหัตถกรรมในชุมชนนั้นมีความท้าทายหลายประการ เนื่องจากปราชญ์หรือศิลปินท้องถิ่นเหลืออยู่น้อย ขาดการถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่คนรุ่นใหม่ และขาดทักษะการถ่ายทอดเรื่องราวสู่นักท่องเที่ยว (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, 2564) นอกจากนี้งานหัตถกรรมดั้งเดิมที่มีความซับซ้อนและต้องใช้ทักษะมากอาจไม่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่คาดหวังความเพลิดเพลินจากกิจกรรมที่ไม่ใช้เวลามากจนเกินไป จากปัญหาดังกล่าว งานหัตถกรรมร่วมสมัย (Contemporary Craft) ซึ่งหมายถึง งานหัตถกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้นโดยคำนึงถึงบริบทร่วมสมัย เช่น มีการพัฒนาด้านรูปลักษณ์ วัสดุ กระบวนการ การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ ตลอดจนการใส่ความคิดสร้างสรรค์หรือเอกลักษณ์ของผู้สร้างมากขึ้น แต่ยังคงไว้ซึ่งคุณค่าทางวัฒนธรรมดั้งเดิม (Zhang, R. et al., 2024) มีแนวโน้มตอบโจทย์นักท่องเที่ยวมากกว่า เนื่องจากหัตถกรรมร่วมสมัยมีความเชื่อมโยงกับโลกปัจจุบันทำให้เข้าถึงคนรุ่นใหม่ได้ง่ายขึ้น (Ernawati, E. et al., 2024) นอกจากนี้ยังสามารถปรับรูปแบบให้มีความเรียบง่าย ใช้เวลาสร้างสรรค์ไม่นาน กิจกรรมหัตถกรรมร่วมสมัยจึงเป็นแนวทางหนึ่งในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งตอบโจทย์ความต้องการของนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่โดยไม่ทิ้งคุณค่าในเชิงภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิม

“โคมมะเต้า” เป็นโคมแขวนลักษณะเป็นมุ่มเหลี่ยม รูปทรงกลมเหมือน “มะเต้า” หรือแตงโมตามภาษาถิ่นจังหวัดน่าน (นฤทธิ์ วัฒนภู, 2555) ถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของจังหวัดน่าน (ญาดาวีวินทร์ พิษทองกลาง และประทีป พิษทองกลาง, 2560); (พระปลัดจตุพร วชิรญาณ, 2562) ศูนย์การเรียนรู้บ้านโคมคำ เป็นแหล่งเรียนรู้การประดิษฐ์โคมมะเต้าของนักท่องเที่ยวมาเป็นเวลานาน แต่จากการที่จังหวัดน่านมีจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย

และชาวต่างชาติเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในปี พ.ศ. 2567 มีจำนวนนักท่องเที่ยวถึง 1,508,649 คน (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2568) อีกทั้งทางจังหวัดยังมีเป้าหมายก้าวสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนระดับโลกที่มีจุดเด่นด้านหัตถกรรมและศิลปะพื้นบ้าน (ผู้จัดการออนไลน์, 2567) ทางศูนย์จึงมีความต้องการกิจกรรมในรูปแบบใหม่ ๆ ตลอดจนการปรับรูปแบบให้ร่วมสมัย เพื่อให้สามารถดึงดูดกลุ่มนักท่องเที่ยวที่หลากหลาย และตอบโจทย์นโยบายการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มากขึ้น

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนากิจกรรมหัตถกรรมร่วมสมัย สำหรับศูนย์การเรียนรู้บ้านโคกคำ จังหวัดน่าน โดยนำความต้องการของนักท่องเที่ยวมาเป็นโจทย์ในการพัฒนา เพื่อให้ได้กิจกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ทันสมัย เข้าถึงง่าย ชุมชนสามารถนำไปใช้ได้จริง ซึ่งจะเป็แนวทางให้ท้องถิ่นอื่น ๆ สามารถออกแบบและพัฒนากิจกรรมหัตถกรรมร่วมสมัยให้เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวที่สนใจเรียนรู้ อันจะส่งเสริมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาแนวทางการพัฒนากิจกรรมหัตถกรรมร่วมสมัย เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ทัศนศึกษา โคมะเต้า จังหวัดน่าน
2. เพื่อพัฒนากิจกรรมหัตถกรรมร่วมสมัยต้นแบบ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สำหรับศูนย์การเรียนรู้บ้านโคกคำ จังหวัดน่าน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย พัฒนากิจกรรมหัตถกรรมร่วมสมัย เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ทัศนศึกษา โคมะเต้า จังหวัดน่าน ใช้การวิจัยแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยแบ่งการวิจัยเป็น 2 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 การพัฒนาแนวทางการพัฒนากิจกรรม เป็นการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร กลุ่มเป้าหมาย และผู้เกี่ยวข้อง เพื่อสรุปเป็นแนวทางการพัฒนากิจกรรม โดยมีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากฐานข้อมูล SCOPUS และศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) โดยใช้คำค้น ดังนี้ หัตถกรรมประเภทโคม หัตถกรรมร่วมสมัย และการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ตลอดจนการศึกษากิจกรรมหัตถกรรมร่วมสมัยที่มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในและต่างประเทศ จากงานวิจัยและเว็บไซต์ต่าง ๆ เพื่อสรุปเป็นข้อมูลพื้นฐาน

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาความต้องการจำเป็นของนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการออกแบบกิจกรรม กลุ่มตัวอย่าง คือ นักท่องเที่ยวชาวไทยทั่วไปที่สนใจทำกิจกรรมประดิษฐ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น อายุ 20 ปีขึ้นไป จำนวน 112 คน ใช้วิธีการเลือกแบบอาสาสมัคร (Voluntary Selection) โดยการประชาสัมพันธ์แบบสอบถามผ่านสื่อสังคมออนไลน์ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ทั้งนี้เนื่องจากไม่สามารถกำหนดจำนวนประชากรที่ชัดเจนได้ ผู้วิจัยจึงกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำไว้ที่ 100 คน

เครื่องมือวิจัย คือ แบบสอบถามความต้องการจำเป็นของนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งจัดทำขึ้นในรูปแบบออนไลน์ แบ่งเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นข้อคำถามแบบตรวจสอบรายการและการตอบสั้น ตอนที่ 2 ความสนใจและความต้องการต่อกิจกรรม เป็นคำถามปลายปิดแบบเลือกตอบ

และตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะในการพัฒนากิจกรรม เป็นคำถามปลายเปิด ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาของข้อคำถามด้วยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน พบว่า ข้อคำถามมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) มากกว่า 0.5 ขึ้นไป เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการประชาสัมพันธ์ในเพจเฟซบุ๊กที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จำนวน 3 เพจ ใช้เวลารวบรวมข้อมูล 2 เดือน (พฤศจิกายน - ธันวาคม พ.ศ. 2567) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยการแจกแจงความถี่ ก่อนจะวิเคราะห์ด้วยสถิติบรรยาย (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการย่อข้อมูลและเข้ารหัส (Code) ก่อนจะจัดกลุ่มเป็นหัวข้อเรื่อง (Category) เพื่อสรุปผลการวิจัย

ขั้นตอนที่ 3 การศึกษาสภาพปัจจุบันของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โคมมะเต้า โดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นตัวแทนจากศูนย์การเรียนรู้บ้านโคมคำ จังหวัดน่าน 2 ท่าน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีเกณฑ์การคัดเลือก คือ เป็นผู้ร่วมก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้บ้านโคมคำ มีประสบการณ์ด้านการจัดกิจกรรมการประดิษฐ์โคมมะเต้าอย่างน้อย 2 ปี และมีประสบการณ์ผลิตโคมมะเต้าอย่างน้อย 5 ปี เครื่องมือวิจัย คือ บันทึกข้อมูลการศึกษาโคมมะเต้า วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากนั้นจึงสรุปข้อมูลที่ได้จากการวิจัยขั้นตอนที่ 1 - 3 และสังเคราะห์เป็นแนวทางการพัฒนากิจกรรมหัตถกรรมร่วมสมัยเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในรูปแบบแผนภาพ

ระยะที่ 2 พัฒนากิจกรรมหัตถกรรมร่วมสมัยต้นแบบ โดยนำผลจากการวิจัยระยะที่ 1 มารวมความคิดร่วมกันระหว่างผู้วิจัยและตัวแทนศูนย์การเรียนรู้ สร้างสรรค์เป็นกิจกรรมต้นแบบและนำไปทดลองใช้เพื่อปรับให้เหมาะสมกับการนำไปใช้งานจริง ก่อนจะตรวจสอบคุณภาพของกิจกรรมโดยการให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน โดยมีเกณฑ์การคัดเลือก คือ เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดกิจกรรมศิลปะพื้นบ้าน ซึ่งมีประสบการณ์ไม่น้อยกว่า 5 ปี ทำการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำไปใช้งานจริงด้วยแบบประเมินความเหมาะสมของกิจกรรม ซึ่งมีลักษณะเป็นมาตรวัดประเมินค่าแบบลิเคิร์ต (Likert's Scale) 5 ระดับ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย

ผลการวิจัย

การวิจัย พัฒนากิจกรรมหัตถกรรมร่วมสมัย เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ กรณีศึกษา โคมมะเต้า จังหวัดน่าน มีผลการวิจัย ดังนี้

1. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สามารถจำแนกเป็น 3 ประเด็นย่อย ดังนี้

1.1 ผลการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โคม เป็นงานหัตถกรรมที่พบเห็นได้ในหลากหลายวัฒนธรรมในเอเชีย เช่น ญี่ปุ่น จีน มีความหมายและลักษณะของการใช้งานแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ โคมมะเต้าเป็นโคมแขวน มีลักษณะเป็นมุมเหลี่ยม รูปทรงกลมเหมือนมะเต้า หรือ “แตงโม” ตามภาษาท้องถิ่นน่าน ตัวโคมประดับลายประจำยาม 4 ด้าน ผลิตด้วยกรรมวิธีการตอกระดาดสีทอง ซึ่งลายประจำยาม มาจากคำว่า วัชระ เชื่อว่าเป็นอาวุธของพระอินทร์ ใช้ขับไล่สิ่งชั่วร้าย ปกป้องคุ้มครองสิ่งไม่ดีได้ทั้ง 4 ทิศ หากโคมจะใช้จ้อ (ซ้อ) หรือตุง (คล้ายธง) นำมาติดตัวโคม 4 มุม ชาวบ้านใช้โคมมะเต้าเพื่อสักการะพระธาตุแช่แห้งในงานประเพณีหกเป็ง และงานวันเพ็ญเดือนสิบสอง เสริมสิริมงคลให้แก่ชีวิต อีกทั้งใช้ตกแต่งบ้าน และสถานที่ต่าง ๆ นอกจากนี้มีความเชื่อว่า หากคู่รักประดิษฐ์โคมมะเต้าด้วยกันจะรักกัน

ยิ่งขึ้นไปอีก เปรียบเสมือนการทำเครื่องส่องสว่างนำทางให้กับชีวิตคู่ให้สดใสราบรื่น ปลอดภัยจากอุปสรรค คุณค่าของโคมะเต้มี 3 ด้าน คือ 1) ด้านวัฒนธรรม การประดิษฐ์โคมะเต้กลายเป็นพหุบุชาถือเป็นศิลปะพื้นบ้านที่ควรอนุรักษ์ 2) ด้านสุนทรียะในสิ่งแวดล้อม จากการใช้โคมะเต้ตกแต่งสถานที่ต่าง ๆ ให้เกิดความสวยงาม และ 3) ด้านเศรษฐกิจ การนำเอาทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นอย่างไม้ไผ่ กระดาษสา มาดัดแปลงสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์ใช้สอย ส่งเสริมให้เกิดหัตถกรรมในครัวเรือน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน

หัตถกรรมร่วมสมัย เป็นการนำงานหัตถกรรมแบบดั้งเดิมมาสร้างสรรค์หรือตีความใหม่เพื่อให้มีความยืดหยุ่น สอดคล้องกับบริบทร่วมสมัยมากขึ้น โดยจำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือ Post-Applied Craft ซึ่งเน้นการใช้สอยจริง แต่ผสมผสานแนวคิดและเทคนิคใหม่ และ New Creation Art Craft ซึ่งอยู่ในรูปแบบคล้ายงานศิลปะ คือ เน้นการแสดงออกส่วนบุคคลของศิลปินมากกว่าการใช้งาน ในการสร้างสรรค์งานหัตถกรรมร่วมสมัย ศิลปินจะต้องมีความเข้าใจในรากฐานวัฒนธรรมดั้งเดิมในงานหัตถกรรมนั้น ๆ เพื่อให้การตีความใหม่หรือสร้างสรรค์ใหม่ไม่ได้ทำลายคุณค่าดั้งเดิมไป

กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ดี ควรเอื้อให้เกิดประสบการณ์การมีส่วนร่วมมากกว่าการเป็นผู้ชม เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สร้างผลงานของตนเองแต่ยังคงไว้ซึ่งความเป็นของแท้ (Authentic) ทั้งนี้กิจกรรมจะต้องมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นและสร้างผลประโยชน์ให้แก่ชุมชน ทั้งนี้กรอบแนวคิด Creative Tourism: The 3S Principle ได้นำเสนอหลักการออกแบบกิจกรรม 3 ประการ ซึ่งประกอบด้วย เรื่องราว (Stories) มีเรื่องราวจากทุนทางวัฒนธรรมท้องถิ่นที่น่าเสนอได้น่าสนใจ อรรถรส (Senses) สามารถจับต้องได้จากประสาทสัมผัสทั้ง 5 และลีลา (Sophistication) กิจกรรมมีลีลาและชั้นเชิงในการนำเสนอให้น่าสนใจ กิจกรรมที่ดีจึงควรมีองค์ประกอบทั้ง 3 ครบถ้วน

ปัจจุบันมีตัวอย่างของการนำกิจกรรมหัตถกรรมร่วมสมัยมาใช้ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในหลายประเทศ โดยการประยุกต์งานหัตถกรรมท้องถิ่นให้ทันสมัย เช่น การสอนทำขนมแบบชาวซามิ ในประเทศฟินแลนด์ การแกะสลักหินหรือร้อยลูกปัดตามแบบชนเผ่าของประเทศซิมบับเว ในประเทศไทย การเกิดขึ้นขององค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) ก็ช่วยส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมในรูปแบบที่หลากหลายขึ้น อย่างไรก็ตาม ปัจจัยสำคัญที่ควรคำนึงถึง คือ การสร้างประสบการณ์ที่แท้จริง (Authentic Experiences) ที่มีความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) และเชื่อมโยงกับการส่งเสริมเศรษฐกิจของชุมชน

1.2 ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นของนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย

ผลจากผู้ตอบแบบสอบถามความต้องการจำเป็น จำนวน 112 คน ($n = 112$) ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 75 คน (66.96%) มีอายุระหว่าง 41 - 50 ปี จำนวน 30 คน (26.79%) ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาในระดับปริญญาตรี จำนวน 62 คน (55.36%) มีอาชีพเป็นอาชีพอิสระ จำนวน 36 คน (32.14%)

ความสนใจและความต้องการต่อกิจกรรมของนักท่องเที่ยวที่ตอบแบบสอบถาม สรุปได้ดังนี้ นักท่องเที่ยวมีความสนใจกิจกรรมศิลปะประเภทงานประดิษฐ์ มากที่สุด จำนวน 87 คน (77.67%) ระยะเวลาที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้งอยู่ระหว่าง 1 - 2 ชั่วโมง จำนวน 46 คน (41.07%) งบประมาณที่ยินดีจ่ายในการร่วมกิจกรรมแต่ละครั้งอยู่ระหว่าง 251 - 500 บาท จำนวน 38 คน (33.93%) รูปแบบสื่อที่เหมาะสมในการนำเสนอกิจกรรม คือ คลิปวิดีโอสอนการทำกิจกรรม จำนวน 84 คน (75.00%) ผลที่คาดหวังจากการร่วม

กิจกรรม ผู้ตอบแบบสอบถามระบุว่ามีความต้องการให้กิจกรรมทำให้เกิดความสุข มากที่สุด จำนวน 94 คน (83.92%) รองลงมาเป็นกิจกรรมทำให้เกิดจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ จำนวน 86 คน (76.78%) กิจกรรมสร้างการเรียนรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรม จำนวน 82 คน (73.21%) ตามลำดับ

ความคิดเห็นต่อกิจกรรมเพิ่มเติม คือ กิจกรรมงานประดิษฐ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความจำเป็น กิจกรรมควรทำให้ได้รับประสบการณ์จากการท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมที่สนุก ผ่อนคลาย ทำง่าย ใช้เวลาไม่นาน มีกระบวนการจัดกิจกรรมอย่างเป็นระบบ ทำให้เกิดจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ สร้างการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนและนักท่องเที่ยว มีการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น การอนุรักษ์วัฒนธรรม ผลงานที่ได้ทำให้เกิดความภาคภูมิใจ และควรมีกิจกรรมหลากหลายรูปแบบให้นักท่องเที่ยวได้เลือก

สรุปได้ว่า นักท่องเที่ยวสนใจกิจกรรมศิลปะประดิษฐ์ที่ใช้เวลาในการสร้างสรรค์ไม่นาน กิจกรรมต้องสนุก ไม่ซับซ้อนเกินไป ได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์ไปพร้อมกับการเรียนรู้วัฒนธรรม

1.3 สภาพปัจจุบันของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โคมมะเต้า

ภาพที่ 1 สภาพแวดล้อมบ้านโคมคำ

ศูนย์การเรียนรู้โคมมะเต้า อยู่ที่บ้านโคมคำ 152 หมู่ 4 ต.ม่วงตึ๊ด อ.ภูเพียง จ.น่าน ซึ่งเจ้าของบ้าน คือ อาจารย์ถิรนนท์ โดยดี ได้ริเริ่มประดิษฐ์โคมมะเต้าโบราณหลังจากเกษียณอายุราชการ โดยศึกษาวิธีการทำโคมจากพ่อครูญาณ สองเมืองแก่น และนำมาปรับขนาด รูปร่าง จนได้เป็นรูปแบบเฉพาะ ต่อจากนั้นจึงได้จัดพื้นที่บริเวณบ้านเป็นแหล่งทำโคมมะเต้าสำหรับนักท่องเที่ยว และผู้ที่สนใจทั่วไป รวมถึงได้ส่งขายไปยังที่ต่าง ๆ โดยมีจุดมุ่งหมาย คือ การสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น รักษาจารีตเดิมไว้ ไม่ให้สิ่งเหล่านี้สูญหายไป

กิจกรรมดั้งเดิมของทางศูนย์ คือ การสร้างโคมมะเต้าด้วยตนเองตั้งแต่ขั้นตอนแรก คือ การเหลาไม้ขึ้นโครง แปะกระดาษสา ตกแต่งด้วยกระดาษสีทอง แต่เนื่องจากกระบวนการทั้งหมดนั้นใช้เวลาค่อนข้างมาก ภายหลังจึงได้มีการเตรียมโคมสำเร็จรูป สำหรับผู้ที่ต้องการทำโคมแบบไม่ซับซ้อนเกินไป ก็จะมีโครงไม้เป็นโคมประกอบเกือบแล้วเสร็จ มีช่องว่าง 6 ด้าน ให้นักท่องเที่ยวติดลวดลาย และใส่หางของโคม ทำให้ลดเวลาการประดิษฐ์

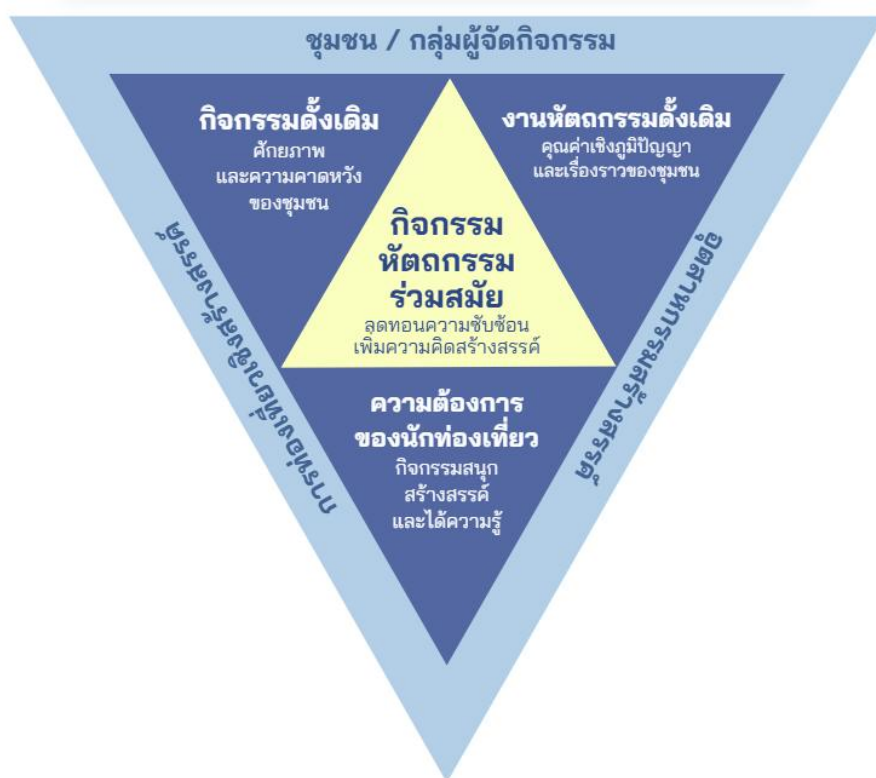

ให้เหลือประมาณ 1 ชั่วโมง กิจกรรมนี้ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวมาก นอกจากนี้ทางศูนย์ยังมีบริการพานักท่องเที่ยวไปถวายโคมที่วัด และกิจกรรมการมัดข้อมือจากเจ้าอาวาสวัดเพื่อเป็นสิริมงคลอีกด้วย ส่วนปัญหาในการจัดกิจกรรมของศูนย์ คือ ความต้องการกิจกรรมรูปแบบใหม่ๆ ที่ดูทันสมัย สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ ปัญหาด้านการขาดแคลนสื่อการสอน และปัญหาด้านการประชาสัมพันธ์

สรุปได้ว่า กิจกรรมดั้งเดิมเป็นการประกอบโคมมะเต้ากึ่งสำเร็จรูป โดยนำอุปกรณ์ที่มีอยู่แล้วมาจัดเตรียมให้นักท่องเที่ยว และให้เจ้าหน้าที่เป็นผู้แนะนำวิธีการประกอบ แต่ศูนย์การเรียนรู้ต้องการกิจกรรมแบบใหม่ที่มีความทันสมัยแตกต่างไปจากเดิม

1.4 แนวทางการพัฒนากิจกรรมหัตถกรรมร่วมสมัย เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
กรณีศึกษา โคมมะเต้า จังหวัดน่าน

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสอบถามความต้องการจำเป็นของนักท่องเที่ยว กลุ่มเป้าหมาย ลงพื้นที่เก็บภาพและศึกษาข้อมูล สามารถสรุปแนวทางการพัฒนากิจกรรมหัตถกรรมร่วมสมัยเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แนวทางการพัฒนากิจกรรมหัตถกรรมร่วมสมัยเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

จากแผนภาพสรุปได้ว่า แนวทางการพัฒนากิจกรรมหัตถกรรมร่วมสมัยเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือ การพัฒนากิจกรรมดั้งเดิมของชุมชนให้สนุก สร้างสรรค์ และได้ความรู้เกี่ยวกับงานหัตถกรรมดั้งเดิม โดยลดทอนความซับซ้อน เพิ่มความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งการพัฒนานั้นต้องคำนึงถึงข้อมูล 3 ส่วน คือ

1) ชุดกิจกรรมดั้งเดิมที่ชุมชนมีอยู่หรือต้องการจะจัด เพื่อทำความเข้าใจศักยภาพและความคาดหวังของชุมชน
2) งานหัตถกรรมดั้งเดิมของชุมชน ในแง่ของคุณค่าเชิงภูมิปัญญาและเรื่องราวของชุมชน และ 3) ความต้องการของนักท่องเที่ยว ที่ต้องการกิจกรรมสนุก สร้างสรรค์ และได้ความรู้ โดยมีกรอบการพัฒนา คือ กิจกรรมที่พัฒนาขึ้นต้องสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนหรือกลุ่มผู้จัดกิจกรรม ตอบโจทย์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และมีศักยภาพที่จะต่อยอดสู่การผลิตและจัดจำหน่ายตามแนวคิดอุตสาหกรรมสร้างสรรค์

2. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผู้วิจัยได้นำแนวทางการพัฒนากิจกรรมหัตถกรรมร่วมสมัยเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มาระดมความคิดร่วมกับตัวแทนศูนย์การเรียนรู้บ้านโคมคำ เพื่อให้ได้แนวคิดของกิจกรรมใหม่ โดยสรุปได้ 2 รูปแบบ คือ กิจกรรมที่รักษารูปร่างที่เป็นเอกลักษณ์ของโคมและวัสดุดั้งเดิม แต่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวสร้างสรรค์ลวดลายตามจินตนาการ และกิจกรรมที่ตัดทอนรูปร่างของโคมให้ดูเรียบง่าย ใช้วัสดุหลักเป็นกระดาษแข็งเพื่อให้มีราคาถูกและง่ายต่อการจัดเตรียม ซึ่งนักท่องเที่ยวจะสนุกกับการออกแบบลวดลายและพับขึ้นรูปโคมด้วยตัวเอง ดังรายละเอียดตามภาพที่ 3

ภาพที่ 3 สรุปแนวคิดของกิจกรรมโคมคราฟต์

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดดังกล่าวมาพัฒนาเป็นกิจกรรม “โคมคราฟต์” ซึ่งประกอบด้วย กิจกรรม 2 รูปแบบ คือ กิจกรรมโคมคราฟต์ร่วมสมัย และโคมคราฟต์ไร้โครง ดังรายละเอียดตามตาราง

ตารางที่ 1 รายละเอียดกิจกรรมโครงการ

	โครงการร่วมสมัย	โครงการไร้โครง
ผลิตภัณฑ์	โคมมะเต้าหู้ด้วยกระดาษสีขาไม่มีลวดลาย ที่นักท่องเที่ยวสามารถออกแบบลวดลายได้ ด้วยตนเอง	โคมมะเต้าหู้จำลองที่สร้างจากกระดาษแข็ง โดยใช้ การพับขึ้นรูปแทนการใช้โครงไม้ ติดไฟด้านในด้วย หลอด LED
		
กระบวนการ สร้างสรรค์	นักท่องเที่ยวทำการระบายสีตกแต่งโคม มะเต้า หู้ด้วยกระดาษสีขา ด้วยปากกามาร์กเกอร์ ให้เป็นลวดลายตามความต้องการ ก่อนจะติดทางโคม ให้สมบูรณ์	นักท่องเที่ยวระบายสีตกแต่งลวดลายบนแม่แบบโคม ในกระดาษแข็งขนาด A3 ก่อนจะตัดกระดาษตาม ลายเส้นที่กำหนด พับขึ้นรูปให้เป็นรูปร่างโคม ก่อนจะ ใส่ไฟ LED และร้อยเชือกแขวน
ระยะเวลา	30 นาที	30 - 45 นาที
จุดเด่น	เหมาะกับนักท่องเที่ยวที่ต้องการโคมมะเต้า ในรูปแบบดั้งเดิม แต่ต้องการออกแบบสร้างสรรค์ ตามจินตนาการ และมีเวลาน้อย	เหมาะกับการสอนผู้สนใจกลุ่มใหญ่ ที่มีงบประมาณ ไม่มาก เช่น นักเรียน นักศึกษาที่มาทัศนศึกษา หรือ ใช้การประชาสัมพันธ์
กระบวนการ เรียนรู้	1) ชี้นำ เรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับโคมมะเต้าผ่านปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่ร่วมกับใบความรู้ 2) ชี้นำปฏิบัติกิจกรรม ปฏิบัติกิจกรรมตามคู่มือ หรือสื่อคลิปวิดีโอ 3) ชี้นำสรุป การสรุปองค์ความรู้และการนำโคมมะเต้าไปใช้งานในชีวิตประจำวัน ก่อนจะนำโคมมะเต้า ไปถวายวัดเพื่อความเป็นสิริมงคล หรือการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ในศูนย์การเรียนรู้โคมมะเต้า บ้านโคมคำ	

โคมะเต้า (โคมหน้าเต้า)

คือ โคมแขวน ลักษณะเป็นรูปเหลี่ยม รูปทรงกลม เหมือนโคมเต้าซึ่งเป็นภาษาจีน แต่ทำมาจากโคมที่เป็นกระดาษหรือพลาสติกของชาวน่าน

ลายประจำยาม

ลวดลายที่ใช้ในการตกแต่ง ใช้กรรมวิธีกรีดลวดลายลงลาย เป็นลายประจำยาม มาจากคำว่า วีระ เชื่อว่าเป็นอาวุธของพระอินทร์ ใช้ขับไล่สิ่งชั่วร้ายปกป้องคุ้มครอง ประดับทั้ง 4 ด้าน จึงเชื่อว่าสามารถป้องกันสิ่งไม่ดีได้ทั้ง 4 ด้าน

หางโคม

จะมีลักษณะต่างจากโคมวิธีหรือโคมหน้าของเชียงใหม่ คือ น่านจะใช้ชื่อ (ขลุ่ย) หรือชื่อ (คล้ายรูป) นำมาติดตัวโคม แต่หางโคมจะนิยมใช้หางที่เป็นลูกปัดที่ห้อยลงมา

การนำไปใช้

ชาวน่านเมืองน่านใช้โคมหน้าเต้าในงานพิธีเบ๊ญ เพื่อเป็นการไหว้สาธุการขอขมาสิ่งในทางประเพณีทุกปี และชาวน่านที่นิยมสืบสอง เครื่องสืบสองให้แก่ชีวิต อีกทั้งใช้ตกแต่งบ้าน โคมระยห์ ริ้วธง สถานี่ราชการ งานมงคลต่างๆ เพื่อบูชาเทพยดา "ไม่ใช้ในงานอวมงคล"

ผู้รัก

เชื่อว่าการทำโคมหน้าเต้าด้วยกันจะรักกันยิ่ง ขึ้นไปอีก เปรียบเสมือนการทำเครื่องสืบสองสว่างนำทางให้ถึงความรักของที่สุดสุดใคร่ปรารถนาโดยจากอุปสรรคต่างๆ

สถานที่ผลิต

สถานที่ทำโคมหน้าเต้า น่านมี 152 หมู่ 4 หมู่ละ 1-2 คนทำ

เวลาในการทำโคมหน้าเต้า 2-3 ชั่วโมง

ช่องทางการติดต่อ

นางอัมรินทร์ โคมะเต้า

ประธานกลุ่มทอผ้าชาวน่านเมืองน่าน

เบอร์โทรศัพท์ 089 854 0387

วันจันทร์ 2563 นานเมือง (ไม่รวมค่าเช่า)

ค่าเช่าสถานที่จัดงาน 3 วัน

วันจันทร์ถึงวันอาทิตย์ 5 คนขึ้นไป

Facebook Page บ้านโคมหน้าเต้า

Website เพื่อการเรียนรู้ประเพณีชาวน่าน

ชุดโคมคราฟต์ร่วมสมัย Nan Lantern Craft

วัสดุอุปกรณ์ที่อยู่ในชุดกิจกรรม

- 1) โคมะเต้า พื้นผิวกระดาษสาสีขาว ไม่ปรับสีตามแสงสีตาม
- 2) อุปกรณ์ระบายสี สีอะครีลิก สีน้ำ สีดินสอ สีปากกาสี

กระบวนการทำกิจกรรม

ทำกระดาษบายสีตกแต่งโคมะเต้า ที่หุ้มด้วยกระดาษสาสีขาว ตามความต้องการ

ภาพที่ 4 ตัวอย่างใบความรู้ และคู่มือแสดงวิธีทำโคม

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการออกแบบสื่อการเรียนรู้ คือ ใบความรู้ แบบ Online และ Hard Copy ที่ประกอบด้วย ภาพและวิดีโอการทำกิจกรรม และเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโคมที่มีศูนย์การเรียนรู้บ้านโคมคำเป็นศูนย์กลาง ทำให้นักท่องเที่ยวได้เห็นถึงสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถไปเที่ยวได้หลังหรือก่อนทำกิจกรรมที่ศูนย์การเรียนรู้บ้านโคมคำ ส่งเสริมการท่องเที่ยวในสถานที่อื่น ๆ ภายในจังหวัดน่าน ประกอบด้วย 3 เส้นทาง คือ 1) แสงส่อง สิริมงคล คือ การถวายเป็นพุทธบูชาที่พระสงฆ์ในพื้นที่ใกล้เคียง 2) แสงส่อง หัตถศิลป์ถิ่นน่าน คือ การลงมือทำงานหัตถศิลป์เอกลักษณ์ของเมืองน่านอื่น ๆ นอกจากโคม 3) แสงส่อง ยอดดอย คือ การชมวิวดินป่า ทางเดินที่พร้อมกับการเรียนรู้โคมะเต้า

ผู้วิจัยได้นำต้นแบบกิจกรรมโคมคราฟต์ร่วมสมัยไปทดลองใช้เบื้องต้นกับนักศึกษาวิทยาลัยชุมชนน่าน จำนวน 20 คน จากการสังเกต พบว่า นักศึกษาให้ความสนใจ และสนุกกับกิจกรรม แต่กระดาษสาที่ใช้มีการฉีกขาด จึงเหมาะกับการสร้างลวดลายด้วยปากกาเคมีมากกว่าฟู่กัน ส่วนกิจกรรมโคมคราฟต์ไร้โครง ได้นำไปทดลองจัดกิจกรรมในงานวันนักประดิษฐ์ มีนักเรียนและบุคคลทั่วไปเข้าร่วมประมาณ 200 คน จากการสังเกต พบว่า กิจกรรมสามารถใช้ได้จริง ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสนุกกับการออกแบบลวดลายด้วยตัวเองและชื่นชมผลงานของตน โดยมีการเดินถือโคมไปทั่วบริเวณงาน แต่จำเป็นต้องปรับปรุงร่างของโคมเล็กน้อยเพื่อให้ประกอบได้ง่ายขึ้น จากนั้นผู้วิจัยจึงนำต้นแบบกิจกรรมที่ปรับปรุงแล้วไปให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ทำการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำไปใช้งานจริง ซึ่งผลการประเมินมีค่าเฉลี่ยมากกว่า 4.5 ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับดีมาก โดยผู้เชี่ยวชาญเสนอให้

นำไปทดลองใช้จริงที่ศูนย์การเรียนรู้บ้านโคกคำ ทั้งนี้ควรมีการจัดอบรมคนในชุมชนก่อนการนำกิจกรรมไปทดลองใช้ที่ศูนย์การเรียนรู้ เพื่อให้มั่นใจว่าเจ้าหน้าที่ศูนย์จะเข้าใจกิจกรรมและสามารถถ่ายทอดได้ดี ซึ่งผู้วิจัยจะนำข้อเสนอแนะดังกล่าวไปปรับใช้ในงานวิจัยครั้งต่อไป

อภิปรายผล

1. การอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1

1.1 แนวทางการพัฒนากิจกรรมหัตถกรรมร่วมสมัยเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือ การพัฒนากิจกรรมดั้งเดิมของชุมชนให้สนุก สร้างสรรค์ และได้ความรู้เกี่ยวกับงานหัตถกรรมดั้งเดิม โดยลดทอนความซับซ้อนของงานหัตถกรรม และเพิ่มโอกาสการใช้ความคิดสร้างสรรค์ เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Teanthaworn, Y. et al. ว่า กิจกรรมหัตถกรรมที่เหมาะสมกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ควรเน้นการสร้างผลงานที่เรียบง่าย ใช้เวลาไม่นาน นักท่องเที่ยวสามารถใส่ความคิดสร้างสรรค์ของตนเองได้ และผลงานสำเร็จสามารถนำไปใช้งานได้จริง เพื่อให้มั่นใจว่านักท่องเที่ยวจะเกิดประสบการณ์เชิงบวก (Teanthaworn, Y. et al., 2023) อย่างไรก็ตาม การพัฒนากิจกรรมต้องคงไว้ซึ่งคุณค่าเชิงภูมิปัญญาและเรื่องราว การศึกษางานหัตถกรรมดั้งเดิมให้ถ่องแท้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อจะรักษาสมดุลระหว่างการปรับรูปแบบให้มีความร่วมสมัยมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็สามารถคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ดั้งเดิมได้อย่างเหมาะสม (ธวัช ราชวรโยธา, 2565)

1.2 การพัฒนากิจกรรมหัตถกรรมร่วมสมัยเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จำเป็นต้องพัฒนาขึ้นบนพื้นฐานของกิจกรรมดั้งเดิมที่ชุมชนเคยใช้และมีความคุ้นเคย และเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบ เพื่อให้มั่นใจว่ากิจกรรมที่พัฒนาขึ้นจะสอดคล้องกับศักยภาพและความคาดหวังของชุมชนซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทหลักในการจัดกิจกรรม ดังที่ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ได้เสนอว่า แนวทางของชุมชน คือ เงื่อนไขเบื้องต้นของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จึงจำเป็นต้องมีการจัดการที่เน้นการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นการวางแผน การดำเนินการ หรือการบริหารจัดการ (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, 2562)

2. การอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2

2.1 กิจกรรม “โคมคราฟต์” ที่พัฒนาขึ้นทั้งสองกิจกรรม เป็นการนำกิจกรรมโคมมะเด้าแบบดั้งเดิมมาประยุกต์ให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวที่ต้องการกิจกรรมที่ได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์ผ่านการออกแบบและสร้างลวดลายของโคมด้วยตนเอง ซึ่งทำให้เกิดความสนุกสนานและภาคภูมิใจในผลงานที่ทำสำเร็จ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุชาติ อิมสำราญ และโสมฉาย บุญญานันต์ ว่า กิจกรรมศิลปะพื้นบ้านสำหรับนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นั้นควรเน้นที่ความคิดสร้างสรรค์ เช่น การออกแบบลวดลายและสีสันทอง ซึ่งการได้เลือกและสร้างผลงานในรูปแบบของตนเองจะให้นักท่องเที่ยวสนุก จดจ่อกับกิจกรรม เกิดความภาคภูมิใจในผลงานของตนทำให้อยากนำกลับบ้านไปใช้งานต่อ ทั้งยังช่วยให้กิจกรรมมีความยืดหยุ่นกับนักท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานทักษะทางศิลปะแตกต่างกัน (สุชาติ อิมสำราญ และโสมฉาย บุญญานันต์, 2566)

2.2 ในด้านรูปลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ โคมคราฟต์ร่วมสมัยจะคงไว้ซึ่งลักษณะและวัสดุแบบดั้งเดิม ในขณะที่โคมคราฟต์ไร้โครงจะมีดัดทอนให้เรียบง่าย มีขนาดเล็ก และเปลี่ยนมาใช้วัสดุร่วมสมัย คือ กระดาษแข็ง

และไฟ LED แม้ว่าจะมีการปรับเปลี่ยนเพื่อลดทอนความซับซ้อน แต่โคมคราฟต์ไร้โครงยังคงรูปร่างที่เป็นเอกลักษณ์ของโคมมะเต้า คือ โคมทรงกลมที่มีหางโคม จึงสามารถเชื่อมโยงกับโคมแบบดั้งเดิมได้ การปรับเปลี่ยนดังกล่าวสอดคล้องกับมุมมองของ Ernawati, E. et al. ที่เห็นว่าหลักการสำคัญของการสร้างสรรค์งานหัตถกรรมร่วมสมัย คือ การ “ปรับใช้ (Adaptation)” งานดั้งเดิมให้เข้ากับความต้องการร่วมสมัยและตลาดการท่องเที่ยว โดยยังคงเชื่อมโยงกับรากเหง้าวัฒนธรรมท้องถิ่น และการ “หยิบยืม (Appropriation)” องค์ประกอบจากวัฒนธรรมดั้งเดิม เช่น ลวดลาย เทคนิค หรือสัญลักษณ์ มาใช้เพื่อให้ผลงานยังคงสื่อสารเรื่องราวได้อยู่ แม้จะถูกตีความใหม่หรือปรับเปลี่ยนให้มีลักษณะที่แตกต่างไปจากเดิม (Ernawati, E. et al., 2024)

2.3 นอกเหนือจากกิจกรรมโคมคราฟต์แล้ว งานวิจัยนี้ยังออกแบบสื่อการเรียนรู้สำหรับการจัดการกิจกรรมเพื่อให้มั่นใจว่านักท่องเที่ยวจะได้รับรู้เรื่องราวของโคมมะเต้าอย่างครบถ้วน และเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโคมที่มีความหลากหลายตามความสนใจของนักท่องเที่ยว เพื่อเชื่อมโยงกิจกรรมกับการท่องเที่ยวในท้องถิ่น เช่น การนำโคมที่สร้างสรรค์ขึ้นไปถวายวัด ซึ่งเส้นทางการท่องเที่ยวที่มีความเชื่อมโยงกันจะช่วยสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่สนุกสนานที่หลากหลาย ต่อเนื่อง และเป็นองค์รวมมากยิ่งขึ้น

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยและพัฒนากิจกรรมหัตถกรรมร่วมสมัยเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: กรณีศึกษาโคมมะเต้า จังหวัดน่าน สรุปได้ว่า แนวทางพัฒนา กิจกรรม คือ การพัฒนากิจกรรมดั้งเดิมของชุมชนให้สนุกสร้างสรรค์ และได้ความรู้เกี่ยวกับงานหัตถกรรมดั้งเดิม โดยลดทอนความซับซ้อน เพิ่มความคิดสร้างสรรค์ กิจกรรมต้นแบบที่พัฒนาขึ้นมีชื่อว่า “โคมคราฟต์” ประกอบด้วย 2 รูปแบบ คือ โคมคราฟต์ร่วมสมัยที่ให้นักท่องเที่ยวออกแบบลวดลายด้วยตนเอง และโคมคราฟต์ไร้โครงซึ่งประกอบขึ้นจากกระดาษโดยตรง โดยนำเสนอร่วมกับสื่อการเรียนรู้ คือ ใบความรู้ แบบ Online และ Hard Copy ที่ประกอบด้วย ภาพและวิดีโอการทำกิจกรรม และสื่อแนะนำเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโคมที่มีศูนย์การเรียนรู้บ้านโคมคำเป็นศูนย์กลาง กิจกรรมที่พัฒนาขึ้นนอกจากจะมีศักยภาพในการนำไปใช้จริงที่ศูนย์การเรียนรู้บ้านโคมคำ จังหวัดน่าน แล้ว ยังเป็นแนวทางให้กับชุมชนอื่น ๆ ในการพัฒนา กิจกรรมหัตถกรรมในท้องถิ่นของตนเองให้มีความร่วมสมัย เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและตอบโจทย์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ 1) ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นของนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย สามารถนำอ้างอิงกับการพัฒนา กิจกรรมอื่น ๆ ที่มีวัตถุประสงค์คล้ายกันได้ 2) ข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัติ สามารถขยายผลไปยังศูนย์การเรียนรู้โคมอื่น ๆ ในภาคเหนือ โดยพัฒนา กิจกรรมให้ตอบโจทย์ความต้องการของแต่ละแหล่งเรียนรู้ นอกจากนี้ยังนำไปใช้ในการเผยแพร่ความรู้เรื่องโคมมะเต้าในบริบทอื่น เช่น สถานศึกษา เป็นต้น 3) ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งถัดไป ขยายผลการศึกษาความต้องการจำเป็นของนักท่องเที่ยวให้กลุ่มตัวอย่างมีจำนวนมากและมีแนวทางการสุ่มกลุ่มตัวอย่างที่ชัดเจนมากขึ้น ศึกษาผลการทดลองใช้กิจกรรมจากกลุ่มนักท่องเที่ยวจริงที่ศูนย์การเรียนรู้บ้านโคมคำ รวมถึงการพัฒนาและออกแบบหลักสูตรการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการถ่ายทอดองค์ความรู้ในด้านการจัดกิจกรรม และการผลิตชุดกิจกรรมให้แก่เจ้าหน้าที่ในศูนย์การเรียนรู้บ้านโคมคำและคนในชุมชน

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย “การพัฒนากิจกรรมโคมคราฟต์ร่วมสมัยเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนของจังหวัดน่าน” ซึ่งได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยและนวัตกรรมจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ประจำปีงบประมาณ 2567

เอกสารอ้างอิง

กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2560). คู่มือการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์. เรียกใช้เมื่อ 1 มีนาคม 2568 จาก https://www.dot.go.th/storage/3_01_2562/JilBmnsOzmzCAgf0M9h83hZ1RoJkUmlPFJA8lTMG.pdf

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2568). สถานการณ์พักแรม จำนวนผู้เยี่ยมชม และรายได้จากผู้เยี่ยมชม เดือนมกราคม - ธันวาคม 2567. เรียกใช้เมื่อ 1 มีนาคม 2568 จาก <https://www.mots.go.th/news/category/760>

ญาตาวิมินทร์ พืชทองหลาง และประทีป พืชทองหลาง. (2560). โคมล้านนา : รูปแบบการผลิตแบบดั้งเดิมและประยุกต์สมัยใหม่เชิงพาณิชย์. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 43(2), 187-216.

ธวัช ราษฎร์โยธา. (2565). การออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวชุมชน OTOP นวัตกรรม. วารสารศิลปศาสตร์ (วังนางเลิ้ง) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร, 2(2), 92-115.

นฤทธิ์ วัฒนภ. (2555). ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านไทย. กรุงเทพมหานคร: วาดศิลป์.

ผู้จัดการออนไลน์. (2567). “น่าน” เข้าชิงเมืองสร้างสรรค์ของยูเนสโก ปี 2568 หลังขึ้นแท่นแหล่งท่องเที่ยวยั่งยืนระดับโลก. เรียกใช้เมื่อ 1 มีนาคม 2568 จาก <https://mgronline.com/greeninnovation/detail/9670000080326>

พระปลัดจตุพร วชิรญาณโณ. (2562). โคม: แนวคิด ประวัติศาสตร์ และกระบวนการสร้างอัตลักษณ์วัฒนธรรม
พระพุทธศาสนาแบบล้านนา. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 7(1), 33-45.

วิบูลย์ ลิ้มสุวรรณ. (2553). ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน: เอกลักษณ์เฉพาะถิ่น. วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย, 30(1), 163-182.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 พ.ศ. 2566 - 2570. กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.

สุชาติ อิ่มสำราญ และโสมฉาย บุญญานันต์. (2566). แนวทางการจัดกิจกรรมศิลปะแบบผสมผสานที่ส่งเสริมการเห็นคุณค่าของอัตลักษณ์ ศิลปะพื้นบ้านสำหรับนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์. วารสารวิจัยวิชาการ, 6(5), 139-154.

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. (2562). Creating Creative Tourism Toolkit: คู่มือกระบวนการพัฒนาและยกระดับกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์. เรียกใช้เมื่อ 1 มีนาคม 2568 จาก <https://www.bandu.go.th/filesAttach/download/1346/1702627046.pdf>

_____. (2564). ชวนสัมผัสวิถีชีวิตท้องถิ่น ภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรม. เรียกใช้เมื่อ 1 มีนาคม 2568 จาก <https://www.dasta.or.th/th/article/328>

- Ernawati, E. et al. (2024). Re-actualization of Traditional Themes in Contemporary Craft Art through the Concept of Hybrid Aesthetics. *International Journal of Current Science Research and Review*, 7(4), 2090-2103.
- Richards, G. (2011). Creativity and Tourism: The State of the art. *Annals of Tourism Research*, 38(4), 1225-1253.
- _____. (2021). Developing Craft as a Creative Industry Through Tourism. *Brazilian Creative Industries Journal*, 1(1), 3-22.
- Tapfuma, M. M. et al. (2024). The Role of Creative Tourism through Arts and Crafts in Promoting Inclusive Tourism in Zimbabwe. *Journal of Tourism and Cultural Change*, 22(1), 1-20.
- Teanthaworn, Y. et al. (2023). Creative Tourism Development Guidelines of Uthai Thani Province. *Journal of Arts Management*, 7(3), 1024-1052.
- UNESCO. (2006). Toward Sustainable Strategies for creative tourism. Retrieved March 20, 2025, from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000159811/PDF/159811eng.pdf.multi>
- Zhang, R. et al. (2024). Exploring the role of immersive technology in digitally representing contemporary crafts within hybrid museum exhibitions: a scoping review. *Digital Creativity*, 35(4), 355-377.

การจัดการโซ่ความเย็นด้วยการแก้ปัญหาการจัดเส้นทางเดินรถขนส่งแบบมีกรอบเวลา และเวลาเดินทางไม่แน่นอน*

COLD CHAIN MANAGEMENT BY USING VEHICLE ROUTING PROBLEM WITH TIME WINDOWS AND UNCERTAIN TRAVEL TIMES

ชาคร เกษมสันต์*, ธรีณี มณีศรี

Chakhorn Kasemsan*, Tharinee Manisri

วิทยาลัยโลจิสติกส์และซัพพลายเชน มหาวิทยาลัยศรีปทุม กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

College of Logistics and Supply Chain, Sripatum University, Bangkok, Thailand

*Corresponding author E-mail: 6750178.st@spu.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อวิเคราะห์และประเมินผลของความไม่แน่นอนของเวลาเดินทางที่มีผลต่อประสิทธิภาพของระบบโซ่ความเย็น 2) เพื่อพัฒนาขั้นตอนวิธีในการจัดเส้นทางเดินรถแบบสองระยะสำหรับการจัดส่งสินค้าในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลรวมถึงการจัดส่งระหว่างจังหวัด และ 3) เพื่อเปรียบเทียบผลลัพธ์จากระบบที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลการเดินรถจริงขององค์กร วิธีการวิจัยใช้แนวทางเชิงผสมผสาน โดยเชิงปริมาณมุ่งเน้นการสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์ของปัญหาการจัดเส้นทางเดินรถขนส่งที่มีกรอบเวลา ซึ่งจัดเป็นปัญหาในกลุ่มเอ็นพีฮาร์ดและใช้ขั้นตอนวิธีการค้นหาแบบทาบู่ในการหาคำตอบที่เหมาะสม จากนั้นเขียนโปรแกรมเพื่อจำลองผลด้วย MATLAB โดยใช้ข้อมูลจริงจากบริษัทกรณีศึกษาที่มีลูกค้าทั้งหมด 91 ราย ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เปรียบเทียบผลลัพธ์จากแบบจำลองกับเส้นทางที่พนักงานออกแบบจากประสบการณ์จริงที่ทำมานานกว่า 20 ปี ผลการวิจัยพบว่า 1) ในเขตกรุงเทพและปริมณฑลวิธีค้นหาแบบทาบู่สามารถลดจำนวนรถขนส่งจาก 5 คัน เหลือ 4 คัน และยังสามารถลดเวลาเดินทางรวมจาก 1,331 นาที เหลือ 857 นาที คิดเป็นการลดลง 35.61% และลดระยะทางรวมลง 13.42% และ 2) ในพื้นที่ต่างจังหวัดสามารถลดจำนวนรถขนส่งจาก 21 คัน เหลือ 18 คัน และลดเวลาเดินทางรวมจาก 4,093 นาที เหลือ 3,536 นาที ลดลง 23.71% สรุปได้ว่าวิธีการค้นหาแบบทาบู่สามารถช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของการขนส่งสินค้าในระบบโซ่ความเย็น ลดการใช้รถขนส่ง ลดเวลาเดินทางและลดระยะทางการขนส่ง ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้จริงเพื่อยกระดับการแข่งขันและการพัฒนาอย่างยั่งยืนของอุตสาหกรรมไทย

คำสำคัญ: การจัดเส้นทางเดินรถแบบมีกรอบเวลา, ความไม่แน่นอนของเวลาเดินทาง, ขั้นตอนวิธีการค้นหาแบบทาบู่

Abstract

This research aimed to 3 objectives 1) To analyze and evaluate the impact of travel time uncertainty on the efficiency of cold chain systems, 2) To develop a two-phase vehicle routing approach for distributing goods in the Bangkok Metropolitan Region and its vicinity as well as for inter-provincial deliveries and 3) To compare the outcomes of the developed system with the actual routing data used by case study of organization. This research is used a mix method by the quantitative part focus on a mathematical model of the vehicle routing problem with time windows (VRPTW), which is categorized as NP-Hard problem and applied the Tabu Search (TS) metaheuristic to obtain near optimal solutions. The model is programed and simulated using MATLAB with real operational data from a case study company serving 91 customers. The qualitative part involved comparing the simulation results with the actual routing decisions designed by employees with more than 20 years of practical experience. The results showed that 1) In Bangkok and vicinity, the TS approach reduced the number of vehicles from 5 to 4 decreased total travel time from 1,331 minutes to 857 minutes (Reduction of 35.61%) and lowered the total travel distance by 13.42% and 2) Provincial areas, the number of vehicles is reduced from 21 to 18 and the total travel time decreased from 4,093 minutes to 3,536 minutes (Reduction of 23.71%). In conclusion, the Tabu Search algorithm significantly enhanced the efficiency of cold chain transportation by reducing fleet size, travel time and total distance traveled. This approach can be practically applied to improve vehicle utilization, minimize product losses and strengthen the competitive and sustainable development of the Thai cold chain industry.

Keywords: Vehicle Routing Problem with Time Windows (VRPTW), Travel Time Uncertainty, Tabu Search Algorithm

บทนำ

ประเทศไทยเป็นผู้ผลิตและผู้ส่งออกสินค้าเกษตรและอาหารสดรายสำคัญในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การจัดการโลจิสติกส์ให้มีความเย็น จึงมีบทบาทสำคัญต่อการรักษาคุณภาพสินค้า ลดการสูญเสียและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน ปัญหาที่โดดเด่นในปัจจุบัน คือ ความไม่แน่นอนของเวลาเดินทาง ทั้งจากการจราจรที่หนาแน่นในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล รวมถึงความซับซ้อนของเส้นทางระหว่างจังหวัด ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพของสินค้าที่ต้องควบคุมอุณหภูมิ หากการขนส่งใช้เวลานานเกินมาตรฐานจะทำให้สินค้าเสื่อมคุณภาพและก่อให้เกิดการสูญเสีย (Babae, T. et al., 2020)

ในระดับนโยบาย รัฐบาลได้ผลักดันยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และแผนพัฒนาระบบโลจิสติกส์แห่งชาติที่มุ่งลดต้นทุนและยกระดับโครงสร้างพื้นฐานโลจิสติกส์ ขณะเดียวกันองค์การ FAO รายงานว่าทั่วโลกมีการสูญเสียอาหารกว่า 14% ก่อนถึงระดับค้าปลีก แสดงให้เห็นว่าปัญหาการสูญเสียเป็นประเด็นเร่งด่วนที่ต้องจัดการทั้งใน

ระดับสากลและระดับประเทศ ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นในการพัฒนาขั้นตอนจัดเส้นทางที่ผสมผสานข้อมูลจริงกับเทคนิคการหาค่าเหมาะสม โดยเฉพาะการใช้ขั้นตอนวิธีการค้นหาแบบทาบร่วมกับ MATLAB เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจในการจัดเส้นทางอย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยลดจำนวนยานพาหนะ เวลา และระยะทาง รวมทั้งลดความเสี่ยงของการสูญเสีย ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของภาคธุรกิจในการยกระดับคุณภาพบริการโลจิสติกส์และสร้างความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมอาหารของไทยในระยะยาว

ในปัจจุบัน ระบบโลจิสติกส์ใช้ความเย็นเผชิญกับสภาพปัญหาที่ซับซ้อนและทวีความรุนแรงมากขึ้นจากหลายปัจจัย โดยเฉพาะความไม่แน่นอนของเวลาเดินทางและการจัดเส้นทางที่ไม่เหมาะสม ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพสินค้าและการสูญเสีย งานวิจัยจำนวนมากยืนยันว่าความไม่แน่นอนของเวลาเดินทาง เป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้ต้นทุนการขนส่งสูงขึ้นและคุณภาพสินค้าลดลง โดย Anderluh, A. et al. พบว่า ความผันผวนของเวลาเดินทางส่งผลให้ต้นทุนรวมของการแก้ปัญหา VRP แบบหลายชั้น (Two-echelon VRP) เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ (Anderluh, A. et al., 2020) ขณะที่ Hu, L. et al. ศึกษาการจัดเส้นทางกระจายสินค้าควบคุมอุณหภูมิภายใต้สภาพการจราจรจริง พบว่า หากไม่พิจารณาความไม่แน่นอนอย่างเหมาะสม จะทำให้เกิดการสูญเสียของสินค้าในระดับสูงและไม่สามารถรักษาความสดใหม่ได้ อีกทั้ง ในมิติของโลจิสติกส์ใช้ความ ปัญหาไม่ได้จำกัดแค่การกำหนดเส้นทาง แต่ยังรวมถึงการตัดสินใจเชิงทำเลที่ตั้งและผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม (Hu, L. et al., 2021) งานของ Leng, L. et al. เสนอโมเดลเชิงสองเป้าหมายที่พิจารณาทั้งต้นทุนโลจิสติกส์และผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในการตัดสินใจจัดเส้นทาง ทำให้เห็นถึงความซับซ้อนที่ผู้ประกอบการต้องเผชิญ (Leng, L. et al., 2020) ขณะที่ Wang, Z. et al. เน้นว่าการออกแบบระบบจัดเส้นทางในโซ่ความเย็นจำเป็นต้องคำนึงถึงการใช้พลังงานและการปล่อยก๊าซ ซึ่งหากละเลยประเด็นดังกล่าวจะยิ่งเพิ่มต้นทุนเชิงสิ่งแวดล้อมในระยะยาว นอกจากนี้ การศึกษาเชิงขั้นตอนวิธี ยังพบว่า วิธีการแบบดั้งเดิมไม่สามารถรองรับปัญหาความไม่แน่นอนและข้อจำกัดที่ซับซ้อนในปัจจุบันได้ (Wang, Z. et al., 2020) งานของ Xu, W. D. & Li, J., Xia, Y. et al. เสนอขั้นตอนวิธี Fissile Ripple Spreading สำหรับการแก้ปัญหาการจัดเส้นทางเดินทางแบบขึ้นกับเวลา โดยสามารถปรับเส้นทางตามการเปลี่ยนแปลงของการจราจรได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Xu, W. D. & Li, J., 2020); (Xia, Y. et al., 2018) ส่วน Zhang, Y. et al. เน้นการจัดการเส้นทางในโซ่ความเย็นที่มีกรอบเวลาหลายจุด ซึ่งเป็นความท้าทายที่ซับซ้อนมากขึ้นในสภาพแวดล้อมจริง จากหลักฐานงานวิจัยเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า สภาพปัญหาในปัจจุบันของระบบโลจิสติกส์ใช้ความเย็นไม่ได้มีเพียงปัญหาการจราจรติดขัดหรือความไม่แน่นอนของเวลาเดินทางเท่านั้น แต่ยังเชื่อมโยงกับต้นทุนการขนส่ง ความเสี่ยงของการสูญเสียคุณภาพสินค้า ผลกระทบสิ่งแวดล้อมและข้อจำกัดทางเวลา ซึ่งทำให้การพัฒนาแนวทางการแก้ปัญหาเชิงประสิทธิภาพและสามารถใช้ได้จริงในภาคธุรกิจ เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในปัจจุบัน (Zhang, Y. et al., 2020)

สำหรับประเทศไทย ปัญหาของระบบโลจิสติกส์ใช้ความเย็นยังคงเป็นความท้าทายสำคัญ โดยเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลที่มีการจราจรหนาแน่นตลอดทั้งวัน ทำให้การขนส่งสินค้าที่ต้องควบคุมอุณหภูมิไม่สามารถคาดการณ์เวลาเดินทางได้อย่างแม่นยำ ส่งผลต่อความสดและคุณภาพของสินค้า ขณะที่การกระจายสินค้าไปยังต่างจังหวัดก็มีความซับซ้อนเช่นกัน (Wu, D. et al., 2022) เนื่องจากระยะทางที่ไกล ความไม่แน่นอนของสภาพถนนรวมถึงข้อจำกัดด้านเวลาในการส่งมอบที่กำหนดโดยลูกค้า ปัญหาเหล่านี้ทำให้ผู้ประกอบการต้องใช้อยานพาหนะจำนวนมากเพื่อชดเชยความเสี่ยง ส่งผลให้ต้นทุนการขนส่งสูงขึ้นและเพิ่มความเสี่ยงของการสูญเสีย

ในโซ่อุปทานอาหาร กรณีศึกษาของบริษัทที่ใช้เป็นข้อมูลในการวิจัยนี้ ครอบคลุมลูกค้า จำนวน 91 ราย ในพื้นที่ กรุงเทพฯ ปริมณฑล และจังหวัดต่าง ๆ บริษัทประสบปัญหาการจัดเส้นทางที่ไม่เหมาะสม ใช้รถมากเกินความจำเป็น เช่น ในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑลต้องใช้เวลา 5 คัน ขณะที่การขนส่งไปยังต่างจังหวัดต้องใช้มากถึง 21 คัน ส่งผลให้ค่าใช้จ่ายสูงและการใช้ประโยชน์รถต่ำ อีกทั้งยังไม่สามารถระยะเวลาและระยะทางได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลต่อความน่าเชื่อถือในการส่งมอบสินค้าและคุณภาพของสินค้าที่ควบคุมอุณหภูมิ การแก้ไขปัญหาจึงต้องอาศัยแบบจำลองการจัดเส้นทางที่สามารถสะท้อนสภาพจริงของการเดินทาง และช่วยลดจำนวนยานพาหนะ เวลา รวม และการสูญเสียได้

จากความท้าทายที่เกิดขึ้นในระบบโลจิสติกส์โซ่ความเย็นของประเทศไทย ทั้งความไม่แน่นอนของเวลาเดินทาง ความซับซ้อนของเส้นทางระหว่างจังหวัด ต้นทุนการขนส่งที่สูงและความเสี่ยงต่อการสูญเสียคุณภาพสินค้า ทำให้ผู้ประกอบการจำเป็นต้องมีเครื่องมือในการวิเคราะห์และตัดสินใจที่สามารถสะท้อนสภาพการเดินทางจริง และช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดเส้นทาง การศึกษานี้จึงมีความสำคัญ เนื่องจากได้นำขั้นตอนวิธีค้นหาแบบทาบร่วมกับ MATLAB มาใช้พัฒนาการจัดเส้นทางที่สามารถลดจำนวนยานพาหนะ ลดเวลาและระยะทางในการขนส่ง อีกทั้งยังช่วยลดการสูญเสีย ซึ่งเป็นปัญหาเชิงเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ ผลลัพธ์ของงานวิจัยนี้ไม่เพียงแต่ช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือและคุณภาพการบริการในระบบโลจิสติกส์โซ่ความเย็น แต่ยังเป็นแนวทางเชิงปฏิบัติที่ผู้ประกอบการสามารถนำไปใช้จริงในการจัดการขนส่งในกรุงเทพฯ ปริมณฑล และต่างจังหวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังสนับสนุนการบรรลุเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ด้านโลจิสติกส์ของประเทศที่มุ่งเน้นการลดต้นทุน เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและสร้างความยั่งยืนในโซ่อุปทานสินค้าที่ต้องควบคุมอุณหภูมิ งานวิจัยนี้จึงมีคุณค่าเชิงวิชาการในการพัฒนาความรู้ด้านการแก้ปัญหาการจัดเส้นทางเดินทางภายใต้ความไม่แน่นอนของเวลาและยังมีประโยชน์เชิงปฏิบัติสำหรับผู้ประกอบการและอุตสาหกรรมโซ่ความเย็นของไทยในระยะยาว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์และประเมินผลของความไม่แน่นอนของเวลาเดินทางที่มีผลต่อประสิทธิภาพของระบบโซ่ความเย็น
2. เพื่อพัฒนาขั้นตอนวิธีในการจัดเส้นทางการเดินทางแบบสองระยะสำหรับการจัดส่งสินค้าในเขตกรุงเทพมหานครและการจัดส่งระหว่างจังหวัด
3. เพื่อเปรียบเทียบผลลัพธ์จากระบบที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลการเดินทางจริงขององค์กร

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงประยุกต์ ที่มุ่งเน้นการออกแบบและประเมินประสิทธิภาพการจัดเส้นทางขนส่งสินค้าในระบบโซ่ความเย็นภายใต้ความไม่แน่นอนของเวลาเดินทาง เพื่อให้ได้แนวทางการจัดเส้นทางที่สามารถลดจำนวนยานพาหนะ เวลาการขนส่ง ระยะทางรวม และลดความเสี่ยงของการสูญเสียคุณภาพสินค้า การศึกษานี้ใช้ข้อมูลจริงของบริษัทผู้ให้บริการขนส่งสินค้าในโซ่ความเย็น โดยใช้กรุงเทพมหานคร ปริมณฑล และต่างจังหวัดเป็นพื้นที่ศึกษา และใช้ ขั้นตอนวิธีการค้นหาแบบทาบร่วมกับ MATLAB ในการสร้างและประเมินแบบจำลอง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรของการวิจัย คือ เส้นทางขนส่งสินค้าที่ควบคุมอุณหภูมิในเขตกรุงเทพมหานคร ปริมณฑล และจังหวัดต่าง ๆ โดยกลุ่มตัวอย่างที่เลือกมาศึกษา คือ ลูกค้า 91 ราย ที่บริษัทผู้ให้บริการทำการจัดส่งเป็นประจำ ซึ่งแต่ละรายมีข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พิกัดที่ตั้ง (ละติจูด - ลองจิจูด) ปริมาณความต้องการสินค้า ช่วงเวลาให้บริการ เวลาการให้บริการและข้อกำหนดเกี่ยวกับการจัดส่งเฉพาะลูกค้า กลุ่มตัวอย่างนี้สะท้อนปัญหาที่แท้จริงของผู้ประกอบการโลจิสติกส์โซ่ความเย็น เนื่องจากมีทั้งลูกค้าในเขตเมืองที่มีปัญหาการจราจรหนาแน่นและลูกค้าในต่างจังหวัดที่ต้องเดินทางไกลและใช้เวลานาน

วิธีการใช้และเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. ฐานข้อมูลลูกค้าและการให้บริการ - รวบรวมจากบริษัทกรณีศึกษา
2. เมทริกซ์ระยะทางและเวลาเดินทาง - สร้างขึ้นจาก Google Maps API และ Longdo Traffic API เพื่อสะท้อนเวลาการเดินทางจริงในสถานะการจราจรที่แตกต่าง
3. แบบจำลองการจัดเส้นทาง - กำหนดปัญหาในการจัดเส้นทางเดินรถขนส่งแบบมีกรอบเวลาภายใต้ความไม่แน่นอนของเวลาเดินทาง
4. ขั้นตอนวิธีค้นหาแบบทาบ - ใช้เป็นขั้นตอนวิธีหลักในการหาคำตอบ โดย MATLAB เป็นแพลตฟอร์มสำหรับพัฒนาและแสดงผลของแบบจำลอง

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ขั้นตอนวิธีค้นหาแบบทาบที่พัฒนาขึ้นบน MATLAB ได้รับการตรวจสอบคุณภาพในสองขั้นตอน ได้แก่

1. การตรวจสอบความถูกต้อง - ทำโดยการทดสอบแบบจำลองกับข้อมูลจำลอง เพื่อประเมินว่าโครงสร้างและการทำงานของวิธีขั้นตอนสามารถประมวลผลได้ถูกต้องตามเงื่อนไขที่กำหนด
2. การตรวจสอบความเที่ยงตรง - ทำโดยการเปรียบเทียบผลลัพธ์จากแบบจำลองกับเส้นทางขนส่งจริงที่บริษัทใช้งานอยู่ เพื่อประเมินความแม่นยำและความน่าเชื่อถือของผลการวิเคราะห์ ผลการตรวจสอบแสดงให้เห็นว่าเครื่องมือที่พัฒนาขึ้นสามารถสร้างผลลัพธ์ที่มีความสอดคล้องและเชื่อถือได้ ทั้งในด้าน จำนวนยานพาหนะที่ใช้ เวลาการขนส่งและระยะทางรวม สะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของแบบจำลองในการนำไปใช้ประยุกต์ในสถานการณ์จริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นข้อมูลจากบริษัทกรณีศึกษาที่ใช้ในการปฏิบัติจริง โดยครอบคลุมข้อมูลของลูกค้า 91 ราย ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ปริมณฑล และจังหวัดต่าง ๆ ข้อมูลที่ใช้ ประกอบด้วย พิกัดที่ตั้งของลูกค้า (Latitude-Longitude) ปริมาณความต้องการสินค้า ช่วงเวลาให้บริการและเวลาที่ใช้ในการให้บริการ ข้อมูลเหล่านี้ถูกนำมาใช้ในการสร้างเงื่อนไขของแบบจำลองการจัดเส้นทาง
2. ข้อมูลทุติยภูมิ ได้จาก Google Maps API และ Longdo Traffic API เพื่อนำมาสร้างเมทริกซ์ระยะทางและเวลาเดินทางระหว่างจุดส่งสินค้า ข้อมูลดังกล่าวช่วยสะท้อน ความไม่แน่นอนของเวลาเดินทางที่เกิดขึ้นจริงในสภาพแวดล้อมการขนส่งของประเทศไทย

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	...	91
0	0	45.2	45.9	42.1	43.6	46.1	45.6	41.0	43.9	45.2	41.4	44.6	47.3	41.4	46.4	46.2	45.3	50.1	45.4	46.8	...	218.4
1	44.9	0	22.7	28.7	19.8	21.2	20.7	19.0	19.0	21.3	22.2	21.5	23.6	27.2	22.6	21.3	21.5	24.1	20.5	22.3	...	209.8
2	51.1	15.4	0	24.3	12.9	16.0	16.2	20.6	15.2	9.1	23.8	13.9	19.3	22.8	8.8	10.9	17.9	13.8	15.3	9.1	...	207.7
3	46.8	25.7	25.4	0	22.8	18.3	23.5	17.5	21.9	24.3	16.1	24.3	14.4	10.9	25.0	24.1	16.5	26.4	18.4	24.7	...	206.4
4	46.0	10.5	13.4	25.2	0	16.9	17.1	20.1	16.1	14.2	23.3	9.0	20.1	23.7	13.7	12.0	18.8	14.7	16.2	13.4	...	210.2
5	49.6	17.4	17.2	19.1	20.8	0	15.2	16.9	13.7	18.1	19.7	16.0	14.0	17.5	16.7	15.9	12.6	18.2	9.0	16.4	...	210.6
6	46.0	10.5	22.4	29.8	20.1	22.3	0	20.1	20.1	21.7	23.3	9.1	24.8	28.3	22.9	22.5	22.6	25.2	21.6	23.2	...	210.2
7	44.2	23.8	23.6	19.7	27.7	17.8	21.6	0	20.1	24.5	13.0	22.4	15.5	18.2	23.2	22.3	14.2	24.6	18.0	22.8	...	210.0
8	45.6	18.7	18.4	24.9	22.3	17.0	16.5	15.1	0	19.3	18.3	17.3	19.8	23.3	18.4	17.1	17.6	19.9	16.3	18.1	...	210.9
9	52.4	14.8	9.2	25.6	12.3	17.2	17.5	21.9	16.4	0	25.1	13.3	20.5	24.0	9.7	10.3	19.2	15.1	16.5	10.0	...	208.5
10	45.4	27.4	27.1	18.9	25.0	22.1	25.2	14.9	24.3	28.0	0	26.0	16.9	18.1	27.4	25.8	18.9	28.9	22.3	27.1	...	205.3
11	45.0	9.5	12.4	24.2	16.2	15.9	16.1	19.1	15.1	13.2	22.3	0	19.1	22.7	12.7	11.0	17.8	13.7	15.2	12.4	...	209.2
12	47.1	19.2	19.0	20.3	23.1	13.2	17.0	12.6	15.5	19.9	16.7	17.8	0	18.7	18.6	17.7	10.0	20.0	13.4	18.2	...	212.2
13	45.8	24.3	24.1	10.7	21.8	15.9	23.6	19.2	22.1	23.4	17.4	22.8	14.6	0	23.2	24.3	16.6	24.7	16.1	22.9	...	205.4
14	50.7	15.9	8.8	23.9	13.4	15.6	15.8	20.2	14.8	9.6	23.4	14.4	18.9	22.4	0	11.4	17.5	13.4	14.9	8.3	...	206.9
15	51.1	15.6	10.9	24.3	13.1	16.0	16.2	20.6	15.2	10.1	23.8	14.1	19.3	22.8	11.4	0	17.9	13.8	15.3	11.7	...	209.4
16	46.0	18.8	18.6	16.3	22.6	12.8	16.6	14.2	15.1	19.4	17.0	17.4	11.3	14.8	18.1	17.2	0	19.6	13.0	17.8	...	211.7
17	47.8	15.1	13.5	21.0	18.2	12.6	12.9	17.3	11.9	14.3	20.5	13.7	15.9	19.5	12.7	13.6	14.6	0	12.0	12.4	...	207.3
18	48.7	16.5	16.2	18.1	20.3	8.9	14.3	16.0	12.7	17.1	18.7	15.1	13.0	16.6	15.8	14.9	11.7	17.2	0	15.5	...	209.4
19	50.4	16.2	9.1	23.6	13.7	15.2	15.5	19.9	14.4	9.9	23.1	14.7	18.5	22.1	8.3	11.8	17.2	13.1	14.5	0	...	206.5
...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	0	...
91	213.5	199.2	202.4	200.6	203.9	205.9	206.2	204.5	205.1	203.2	200.1	198.0	206.0	200.0	202.8	201.1	207.1	203.7	205.2	202.4	...	0

ภาพที่ 1 เมทริกซ์ของเวลาเดินทางจากคลังสินค้าถึงลูกค้าในการเดินทาง
ในสภาวะความไม่แน่นอนของเวลาเดินทาง (นาที)

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	...	91
0	0	30.7	31.7	29.4	31.3	32.4	32.6	26.1	31.6	31.5	23.5	31.4	25.6	29.4	31.8	31.6	27.2	32.1	32.3	31.9	...	278.3
1	33.0	0	6.1	7.7	3.7	5.5	5.7	4.3	4.7	3.9	6.1	5.8	5.7	7.4	5.8	5.7	4.9	6.0	5.4	5.7	...	262.2
2	35.0	1.3	0	4.8	0.9	1.8	2.1	4.3	1.3	0.2	6.1	1.1	2.8	4.5	0.2	0.5	2.3	1.2	1.7	0.3	...	260.6
3	33.0	4.8	4.8	0	5.8	2.8	4.4	3.7	3.6	6.1	2.9	4.6	2.1	0.6	4.6	4.5	2.4	4.7	2.8	4.5	...	264.6
4	33.4	0.4	1.2	4.9	0	2.0	2.3	4.7	1.5	1.2	6.5	0.1	3.0	4.7	1.4	0.9	2.5	1.4	1.9	1.3	...	262.4
5	34.8	2.3	2.3	3.6	4.8	0	1.9	2.7	1.1	2.3	4.2	2.0	1.6	3.3	2.1	1.9	1.1	2.2	0.2	1.9	...	261.9
6	33.4	0.4	4.3	8.1	3.9	6.0	0	4.8	5.2	4.2	6.5	0.2	6.2	7.9	4.4	6.2	5.4	6.4	5.8	4.5	...	262.5
7	30.8	4.1	4.1	3.9	5.9	2.7	3.8	0	2.9	4.1	2.1	3.9	2.9	3.6	3.9	3.8	1.6	4.0	2.7	3.8	...	270.0
8	33.8	4.7	4.7	6.5	5.2	4.1	4.3	3.1	0	4.6	4.9	4.4	4.5	6.3	4.4	4.3	3.7	4.6	4.0	4.3	...	265.3
9	35.2	1.2	0.2	5.0	0.8	2.1	2.3	4.6	1.5	0	6.3	0.9	3.0	4.7	0.4	0.3	2.6	1.4	1.9	0.5	...	260.8
10	26.4	6.6	6.6	2.9	10.0	4.0	6.2	2.3	4.3	6.5	0	6.3	2.8	3.0	5.2	6.2	3.1	5.4	4.1	5.1	...	267.9
11	33.2	0.3	1.1	4.8	1.6	1.9	2.1	4.6	1.3	1.1	6.4	0	2.8	4.5	1.2	0.7	2.3	1.2	1.7	1.1	...	262.3
12	30.9	2.7	2.7	3.8	4.4	1.2	2.3	1.5	1.5	2.7	3.5	2.4	0	3.5	2.4	2.3	0.3	2.6	1.3	2.3	...	261.5
13	32.8	6.1	6.1	0.5	5.7	2.2	4.2	3.4	3.4	5.9	3.3	5.8	1.9	0	5.6	4.3	2.2	5.7	2.3	5.5	...	264.4
14	34.9	1.5	0.2	4.7	1.1	1.7	2.0	4.2	1.2	0.4	6.0	1.2	2.7	4.4	0	0.6	2.2	1.1	1.6	0.1	...	260.4
15	34.9	1.3	0.5	4.7	0.9	1.7	2.0	4.2	1.2	0.3	6.0	1.1	2.7	4.4	0.6	0	2.2	1.1	1.6	0.7	...	260.9
16	30.7	2.6	2.6	2.7	4.3	1.1	2.2	1.8	1.4	2.6	3.3	2.3	0.7	2.4	2.3	2.2	0	2.5	1.2	2.2	...	261.5
17	34.2	1.6	1.2	3.9	3.3	1.0	1.3	3.5	0.5	1.3	5.3	1.4	2.0	3.7	1.0	1.3	1.5	0	0.9	0.9	...	260.4
18	34.6	2.1	2.1	3.3	3.8	0.2	1.7	2.4	0.8	2.0	3.9	1.8	1.3	3.1	1.8	1.7	0.9	2.0	0	1.7	...	260.9
19	34.8	1.6	0.3	4.5	1.2	1.6	1.9	4.1	1.1	0.5	5.9	1.3	2.6	4.3	0.1	0.7	2.1	1.0	1.5	0	...	260.3
...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	0	...
91	279.6	259.7	258.8	263.0	261.0	259.6	263.2	262.9	259.0	258.8	268.0	257.7	270.1	263.0	258.9	258.4	262.4	258.9	259.4	258.8	...	0

ภาพที่ 2 เมทริกซ์ของระยะทางจากคลังสินค้าถึงลูกค้าทั้งหมด (กิโลเมตร)

การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยนี้อาศัยการนำข้อมูล ลูกค้า 91 ราย พร้อมพิกัดระยะทาง เวลาเดินทาง ความต้องการสินค้าและช่วงเวลาให้บริการ มาประมวลผลด้วยโปรแกรม MATLAB โดยใช้ขั้นตอนวิธีค้นหาแบบบูล เพื่อแก้ปัญหาการจัดเส้นทางเดินรถขนส่งแบบมีกรอบเวลาภายใต้ความไม่แน่นอนของเวลาเดินทาง ผลลัพธ์จากแบบจำลองถูกนำมาเปรียบเทียบกับเส้นทางจริงที่บริษัทใช้งาน โดยใช้ตัวชี้วัดหลัก ได้แก่ จำนวนรถ เวลารวม ระยะทางรวม และความเสี่ยงต่อการสูญเสีย เพื่อประเมินประสิทธิภาพเชิงปฏิบัติและยกระดับคุณภาพการให้บริการโลจิสติกส์ให้ดียิ่งขึ้น

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 ผลการจัดเส้นทางขนส่งสินค้าให้ลูกค้าในสถานการณ์ความไม่แน่นอนของเวลาเดินทางของลูกค้าในกรุงเทพและปริมณฑล

ลำดับที่	หัวข้อเปรียบเทียบ	แบบดั้งเดิม	แบบยืดหยุ่น ทาบู	ผลต่าง (แบบดั้งเดิม - แบบยืดหยุ่นทาบู)	ผลต่าง (%)
1.	จำนวนรถขนส่ง	5	4	1	20
2.	เวลาเดินทาง (นาที)	1,331	857	474	35.61
3.	เวลาเดินทางเฉลี่ย/คัน (นาที)	266	214	52	19.55
4.	ระยะทาง (กม.)	361.18	312.71	48.47	13.42
5.	ระยะทางเฉลี่ย/คัน (กม.)	72.24	78.18	-5.94	-8.22
6.	น้ำหนักรวมบรรทุกสินค้า (กก.)	5,487	5,487	0	0
7.	น้ำหนักบรรทุกสินค้าเฉลี่ย/คัน (กก.)	1,097	1,372	-275	-25.07

จากตารางที่ 1 แสดงผลการเปรียบเทียบระหว่างแบบดั้งเดิมของบริษัทกรณีศึกษาและแบบที่พัฒนาขั้นตอนวิธีค้นหาแบบทาบูสำหรับการจัดเส้นทางขนส่งสินค้าในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล พบว่าแบบจำลองที่พัฒนาขึ้นสามารถปรับปรุงประสิทธิภาพได้อย่างชัดเจน ดังนี้

1. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า การวิเคราะห์ผลกระทบของความไม่แน่นอนของเวลาเดินทางต่อประสิทธิภาพระบบโซ่ความเย็น แสดงให้เห็นว่าเมื่อใช้ขั้นตอนวิธีค้นหาแบบทาบูร่วมกับ MATLAB สามารถลดความเสี่ยงจากเวลาการขนส่งที่ยืดเยื้อได้อย่างชัดเจน โดยเวลาเดินทางรวมลดลงจาก 1,331 นาที เหลือ 857 นาที คิดเป็นการลดลง 35.61% ซึ่งสะท้อนว่าการใช้ข้อมูลจริงจาก API และการพิจารณาความผันผวนของเวลาเดินทางช่วยให้สามารถวางแผนเส้นทางได้แม่นยำและเชื่อถือได้มากกว่าแบบดั้งเดิมของบริษัทกรณีศึกษา

2. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การพัฒนาขั้นตอนวิธีจัดเส้นทางแบบสองระยะในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล สามารถลดจำนวนรถที่ใช้จาก 5 คัน เหลือ 4 คัน ลดลง 20% และยังสามารถลดระยะทางรวมจาก 361.18 กิโลเมตร เหลือ 312.71 กิโลเมตร คิดเป็นการลดลง 13.42% สะท้อนให้เห็นว่าระบบที่พัฒนาขึ้นมีศักยภาพในการใช้ประโยชน์ยานพาหนะได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ทั้งด้านเวลา ระยะทาง และภาระบรรทุกสินค้าเฉลี่ยต่อคันที่เพิ่มขึ้น 25.07%

3. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า เมื่อเปรียบเทียบกับการจัดเส้นทางเดิมที่พนักงานออกแบบจากประสบการณ์ ผลจากแบบจำลองที่พัฒนาขึ้นสามารถสร้างเส้นทางที่มีความสมมูลมากกว่า โดยแม้จำนวนรถลดลง แต่การกระจายเส้นทางยังคงเหมาะสม ส่งผลให้เวลาและระยะทางโดยรวมลดลง ขณะที่ปริมาณสินค้าที่ขนส่งยังคงครบถ้วน ผลลัพธ์นี้บ่งชี้ว่า แบบจำลองที่พัฒนาขึ้นมีความน่าเชื่อถือและสามารถใช้เป็นแนวทางปฏิบัติได้จริงในระบบโลจิสติกส์โซ่ความเย็น

การปรับปรุงดังกล่าวช่วยลดความถี่ของการใช้รถและเพิ่มการใช้ประโยชน์ต่อเที่ยว ส่งผลโดยตรงต่อการลดต้นทุนโลจิสติกส์และลดการสูญเสีย เนื่องจากเวลาขนส่งสั้นลง

ตารางที่ 2 ผลการจัดเส้นทางขนส่งสินค้าให้ลูกค้าในต่างจังหวัด

ลำดับที่	หัวข้อเปรียบเทียบ	แบบดั้งเดิม	แบบยืดหยุ่น ทาบู	ผลต่าง (แบบดั้งเดิม - แบบยืดหยุ่นทาบู)	ผลต่าง (%)
1.	จำนวนรถขนส่ง	21	18	3	14.29
2.	เวลาเดินทาง (นาทีก)	14,447	11,022	3,425	23.71
3.	เวลาเดินทางเฉลี่ย/คัน (นาทีก)	687.95	612.33	75.62	10.99
4.	ระยะทาง (กม.)	17,253	16,847	406	2.35
5.	ระยะทางเฉลี่ย/คัน (กม.)	821.57	935.95	-114.38	-13.92
6.	น้ำหนักรวมบรรทุกสินค้า (กก.)	24,975	24,975	0	0
7.	น้ำหนักบรรทุกสินค้าเฉลี่ย/คัน (กก.)	1,189	1,387	-198	-16.65

จากตารางที่ 2 แสดงผลการเปรียบเทียบการจัดเส้นทางขนส่งสินค้าในเขตต่างจังหวัดระหว่างแบบดั้งเดิมของบริษัทกรณีศึกษา กับแบบที่พัฒนาขึ้นตอนวิธีการค้นหาแบบทาบู พบว่า แบบจำลองที่พัฒนาสามารถปรับปรุงประสิทธิภาพได้อย่างชัดเจน ดังนี้

1. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ระยะทางในเส้นทางต่างจังหวัดส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพของระบบโซ่ความเย็น เนื่องจากระยะทางที่ยาวและซับซ้อนทำให้เวลาเดินทางรวมสูงมาก แต่จากการใช้ขั้นตอนวิธีการค้นหาแบบทาบูร่วมกับ MATLAB พบว่า สามารถลดเวลาเดินทางรวมจาก 14,447 นาทีก เหลือ 11,022 นาทีก ลดลง 3,425 นาทีก หรือคิดเป็น 23.71% ซึ่งการลดเวลาเดินทางจะช่วยลดความเสี่ยงของการเสื่อมคุณภาพสินค้าในเส้นทางที่มีระยะเวลาในการขนส่งยาวนาน

2. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การพัฒนาขั้นตอนวิธีจัดเส้นทางแบบสองระยะในพื้นที่ต่างจังหวัด ช่วยลดจำนวนรถจาก 21 คัน เหลือ 18 คัน ลดลง 14.29% ขณะเดียวกันยังสามารถลดระยะทางรวมจาก 17,253 กิโลเมตร เหลือ 16,847 กิโลเมตร ลดลง 406 กิโลเมตร หรือ 2.35% แม้ระยะทางเฉลี่ยต่อคันเพิ่มขึ้นจาก 821.57 กิโลเมตร เป็น 935.95 กิโลเมตร หรือเพิ่มขึ้น 13.92% แต่เป็นผลจากจำนวนรถที่ลดลง ทำให้การใช้ประโยชน์ยานพาหนะมีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้ปริมาณการบรรทุกเฉลี่ยต่อคันยังเพิ่มจาก 1,189 กิโลกรัม เป็น 1,387 กิโลกรัม เพิ่มขึ้น 16.65% แสดงถึงการจัดสรรภาระบรรทุกที่สมดุลและคุ้มค่า

3. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า เมื่อเปรียบเทียบกับการจัดเส้นทางแบบดั้งเดิมของบริษัทกรณีศึกษา พบว่า แบบจำลองที่พัฒนาขึ้นสามารถสร้างเส้นทางที่มีประสิทธิภาพมากกว่าอย่างมีนัยสำคัญ โดยสามารถลดจำนวนรถและเวลาเดินทางรวมได้อย่างชัดเจน แม้ว่าระยะทางเฉลี่ยต่อคันและภาระบรรทุกจะเพิ่มขึ้น แต่กลับเป็นการเพิ่มการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในเชิงลึก ซึ่งส่งผลดีต่อการลดต้นทุนและลดการสูญเสียในระบบโซ่ความเย็น อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงความน่าเชื่อถือของแบบจำลองที่พัฒนาขึ้น และสามารถประยุกต์ใช้จริงในการจัดการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิในเส้นทางระยะไกลอีกด้วย

โดยสรุป แบบที่พัฒนาขั้นตอนวิธีการค้นหาแบบทาบ สามารถช่วยลดจำนวนรถ เวลารวมและระยะทางรวมในการขนส่งต่างจังหวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันยังเพิ่มการใช้ประโยชน์ต่อคันโดยไม่กระทบต่อปริมาณสินค้าที่ต้องส่งมอบ ส่งผลดีต่อการลดต้นทุนโลจิสติกส์และลดความเสี่ยงของการสูญเสีย ในเส้นทางที่มีระยะทางไกลและแบบมีกรอบเวลา

อภิปรายผล

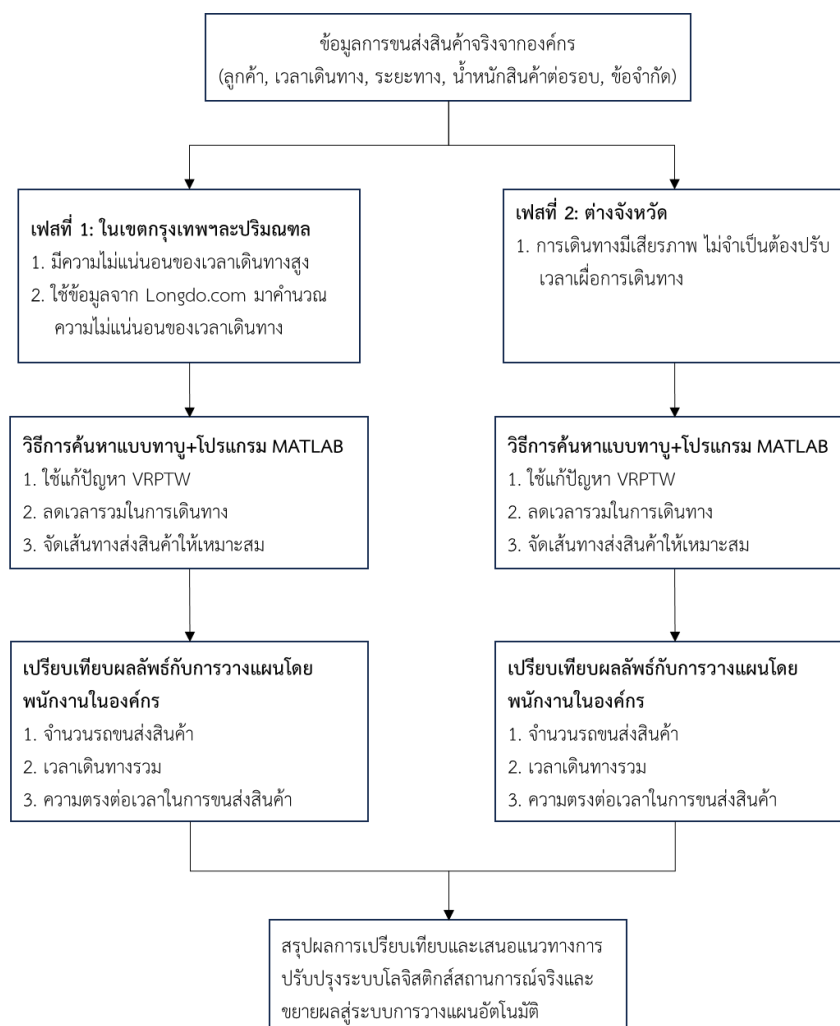
1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า การวิเคราะห์ความไม่แน่นอนของเวลาเดินทางชี้ให้เห็นว่า ขั้นตอนวิธีการค้นหาแบบทาบร่วมกับ MATLAB สามารถลดเวลาเดินทางรวมลงได้อย่างมีนัยสำคัญทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด การลดลงของเวลาขนส่งกว่า 35% ในพื้นที่กรุงเทพฯ และ 23% ในพื้นที่ต่างจังหวัด เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ว่าการบูรณาการข้อมูลจริงจาก API โดยเฉพาะ Google Maps และ Longdo Traffic ช่วยสะท้อนความผันผวนของสภาพจราจรได้แม่นยำกว่าการใช้ค่าคงที่ทั่วไป ส่งผลให้การวางแผนเส้นทางสอดคล้องกับสถานการณ์จริงมากขึ้น ผลลัพธ์นี้สอดคล้องกับงานของ Anderluh, A. et al. ที่ระบุว่าความผันผวนของเวลาเดินทางเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อต้นทุนรวมและความน่าเชื่อถือของระบบการขนส่ง หากไม่พิจารณาความผันผวนดังกล่าว อาจทำให้เกิดการสูญเสียคุณภาพสินค้าและเพิ่มค่าใช้จ่ายในระบบโลจิสติกส์ (Anderluh, A. et al., 2020)

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การพัฒนาขั้นตอนวิธีการจัดเส้นทางแบบสองระยะด้วยขั้นตอนวิธีการค้นหาแบบทาบช่วยลดจำนวนรถที่ใช้ลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ จาก 5 คัน เหลือ 4 คันในกรุงเทพฯ และจาก 21 คัน เหลือ 18 คันในต่างจังหวัด พร้อมกับปรับปรุงการใช้ประโยชน์ยานพาหนะให้คุ้มค่ามากขึ้น ทั้งด้านการบรรทุกเฉลี่ยต่อคันที่สูงขึ้นและการใช้เส้นทางรวมที่สั้นลงกว่าแบบเดิม ผลลัพธ์นี้ชี้ให้เห็นว่าการประยุกต์ใช้เมตาฮิวริสติกส์ช่วยรองรับข้อจำกัดของ VRPTW ได้จริงในสภาพแวดล้อมการขนส่งที่ซับซ้อน ทั้งนี้สอดคล้องกับงานของ Xu, W. D. & Li, J. ที่เสนอว่าการใช้ขั้นตอนวิธีแบบเมตาฮิวริสติกส์สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงของเวลาที่ไม่แน่นอนได้อย่างยืดหยุ่น (Xu, W. D. & Li, J., 2020) และใกล้เคียงกับการค้นพบของ Zhang, Y. et al. ที่ยืนยันว่าการออกแบบเส้นทางในโซ่ความเย็นซึ่งมีหลายกรอบเวลาและหลายข้อจำกัดจำเป็นต้องใช้วิธีการหาค่าเหมาะสมขั้นสูงเพื่อสร้างเส้นทางที่ลดต้นทุนและเพิ่มความสามารถในการแข่งขันได้อย่างยั่งยืน (Zhang, Y. et al., 2020)

3. วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การเปรียบเทียบผลลัพธ์กับการจัดเส้นทางจริงที่บริษัทกรณีศึกษาใช้งานมาอย่างยาวนาน แสดงให้เห็นว่าแบบจำลองที่พัฒนาขึ้นสามารถสร้างเส้นทางที่มีประสิทธิภาพสูงกว่าอย่างชัดเจน ทั้งการลดจำนวนรถ ระยะทางรวมและเวลาเดินทาง โดยยังคงรักษาปริมาณสินค้าที่ต้องจัดส่งได้ครบถ้วน สะท้อนถึงความน่าเชื่อถือและความสามารถในการนำไปประยุกต์ใช้จริงในเชิงปฏิบัติ ผลลัพธ์ดังกล่าวสอดคล้องกับงานของ Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) ที่รายงานว่าการจัดการโลจิสติกส์ที่ไม่มีประสิทธิภาพถือเป็นหนึ่งในสาเหตุสำคัญของการสูญเสียอาหารในโซ่อุปทาน การลดเวลาและจำนวนรถขนส่งจึงเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญที่ช่วยลดโอกาสการเสื่อมคุณภาพของสินค้าได้และยังมีส่วนช่วยในการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระบบโลจิสติกส์โซ่ความเย็นของไทย (Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), 2020)

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 3 กรอบการทำงานของกรอกแบบเส้นทางภายใต้ความไม่แน่นอนของเวลา
โดยใช้ขั้นตอนวิธีการค้นหาแบบทาคู

งานวิจัยนี้ได้สร้างองค์ความรู้ใหม่ที่สะท้อนการประยุกต์ใช้ข้อมูลจริงขององค์กร ซึ่งครอบคลุมข้อมูลลูกค้า เวลาเดินทาง ระยะทาง ปริมาณสินค้าต่อรอบ และข้อจำกัดด้านการให้บริการ โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 เฟสหลัก คือ กรุงเทพฯ ปริมณฑล และต่างจังหวัด

1. เฟสที่ 1 กรุงเทพมหานครและปริมณฑล พบว่า พื้นที่นี้มี ความไม่แน่นอนของเวลาเดินทางสูง อันเนื่องมาจากสภาพการจราจรหนาแน่น จึงจำเป็นต้องใช้ข้อมูลจริงจาก Longdo Traffic API เพื่อสะท้อนความผันผวนของเวลาเดินทาง ข้อมูลนี้ถูกนำมาใช้เป็นปัจจัยหลักในการสร้างแบบจำลองการจัดเส้นทางเดินรถขนส่งแบบมีกรอบเวลา

2. เฟสที่ 2 ต่างจังหวัด การเดินทางในพื้นที่ต่างจังหวัดมี เส้นทางที่ยาวและซับซ้อน แต่สภาพการจราจรไม่ผันผวนมากนัก จึงเน้นการปรับปรุงการกระจายเส้นทางเพื่อลดจำนวนรถและเพิ่มการใช้ประโยชน์ของยานพาหนะ

3. วิธีการค้นหาแบบทาบร่วมกับโปรแกรม MATLAB แบบจำลองที่พัฒนาขึ้นสามารถแก้ปัญหาการจัดเส้นทางเดินรถขนส่งแบบมีกรอบเวลาได้ทั้งสองบริบท โดยให้ผลลัพธ์ที่ชัดเจน คือ ลดจำนวนรถขนส่งลงได้ ลดเวลาการเดินทางรวมลงได้อย่างมีนัยสำคัญ จัดเส้นทางได้เหมาะสมและสมดุลมากขึ้น

4. ผลการเปรียบเทียบกับตารางแผนของบริษัท ผลลัพธ์จากแบบจำลองเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับเส้นทางจริงของบริษัทรถโดยสาร พบว่า แบบจำลองสามารถช่วยลด จำนวนรถขนส่ง เวลาการขนส่งและความเสี่ยงของการสูญเสียคุณภาพสินค้าได้ดีกว่าแบบเดิมในทั้งสองเฟส

โดยสรุปองค์ความรู้ใหม่จากงานวิจัยนี้ คือ แนวทางการประยุกต์ใช้ขั้นตอนวิธีการค้นหาแบบทาบร่วมกับข้อมูลจริงจาก API ในการออกแบบเส้นทางโลจิสติกส์ให้ความยั่งยืนที่สะท้อนสภาพปฏิบัติจริงของประเทศไทย ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในการปรับปรุงระบบโลจิสติกส์ให้ความยั่งยืน ลดการสูญเสียและขยายผลสู่ระบบขนส่งสินค้าอื่น ๆ ได้ในอนาคต

สรุปและข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้มีเป้าหมายหลัก 3 ประการ ได้แก่ การวิเคราะห์ผลกระทบของความไม่แน่นอนของเวลาเดินทาง การพัฒนาขั้นตอนวิธีการจัดเส้นทางแบบสองระยะและการเปรียบเทียบผลลัพธ์กับเส้นทางจริงขององค์กร ผลการศึกษาโดยใช้ขั้นตอนวิธีการค้นหาแบบทาบกับ MATLAB พบว่า สามารถลดจำนวนรถ เวลาการขนส่งและระยะทางรวมได้อย่างมีนัยสำคัญทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด โดยไม่กระทบต่อปริมาณสินค้าที่ต้องส่งมอบ อีกทั้งยังช่วยเพิ่มการใช้ประโยชน์ยานพาหนะและลดความเสี่ยงจากการสูญเสียคุณภาพสินค้า องค์ความรู้ใหม่ที่ได้สะท้อนว่าการใช้ข้อมูลจริงจาก Google Maps API และ Longdo Traffic API ร่วมกับขั้นตอนวิธีการเชิงเมตาฮีริสติกส์สามารถสร้างเส้นทางที่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับสภาพจริงของประเทศไทยได้ดีกว่าวิธีดั้งเดิม ผลลัพธ์ดังกล่าวไม่เพียงสนับสนุนการลดต้นทุนโลจิสติกส์ แต่ยังเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมให้มีความยั่งยืนและสอดคล้องกับแนวโน้มด้านความยั่งยืน ขณะเดียวกันยังเป็นรากฐานสำหรับการพัฒนาไปสู่ระบบหลายคลังสินค้าและการคำนึงถึงปัจจัยสิ่งแวดล้อม เพื่อยกระดับระบบโลจิสติกส์ไทยให้มีมาตรฐานเทียบเท่าสากล ส่วนข้อเสนอแนะ คือ 1) ควรนำแนวทางการใช้ขั้นตอนวิธีการค้นหาแบบทาบร่วมกับข้อมูลจราจรจริงมาใช้อย่างแพร่หลาย เพื่อลดจำนวนรถ เวลาการขนส่งและความเสี่ยงจากการสูญเสียคุณภาพของสินค้า 2) ควรต่อยอดการศึกษาไปสู่ระบบปัญหาการจัดเส้นทางเดินรถแบบหลายศูนย์กระจายสินค้าภายใต้ข้อจำกัดกรอบเวลาและเพิ่มตัวแปรด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การใช้พลังงานและการปล่อยคาร์บอน และ 3) ภาครัฐควรสนับสนุนการบูรณาการข้อมูลจราจรแบบใช้เวลาจริงร่วมกับงานวิจัย เพื่อยกระดับคุณภาพโลจิสติกส์ให้มีความยั่งยืน ลดการสูญเสียอาหารและเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของประเทศสู่ระดับโลก

เอกสารอ้างอิง

Anderluh, A. et al. (2020). Impact of travel time uncertainties on the solution cost of a two-echelon vehicle routing problem with synchronization. *Flexible Services and Manufacturing Journal*, 32, 806-828. <https://doi.org/10.1007/s10696-019-09351-w>.

- Babae, T. et al. (2020). A robust green traffic-based routing problem for perishable products distribution. *Computational Intelligence*, 36(1), 80-101.
- Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). (2020). The State of Food and Agriculture 2020: Overcoming water challenges in agriculture. Food and Agriculture Organization of the United Nations, 17. <https://doi.org/10.4060/cb1447en>.
- Hu, L. et al. (2021). Optimization of VRR for cold chain with minimum loss based on actual traffic conditions. *Wireless Communications and Mobile Computing*, 10. <https://doi.org/10.1155/2021/2930366>.
- Leng, L. et al. (2020). A novel bi-objective model of cold chain logistics considering location-routing decision and environmental effects. *PLOS ONE*, 15(4). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0230867>.
- Wang, Z. et al. (2020). A hyperheuristic approach for location-routing problem of cold chain logistics considering fuel consumption. *Computational Intelligence and Neuroscience*, 17. <https://doi.org/10.1155/2020/8395754>.
- Wu, D. et al. (2022). A new route optimization approach of fresh agricultural logistics distribution. *Intelligent Automation & Soft Computing*, 34(3), 1554-1570.
- Xia, Y. et al. . (2018). Tabu search algorithm for the distance-constrained vehicle routing problem with split deliveries by order. *PLOS ONE*, 13(5), e0195457. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0195457>.
- Xu, W. D. & Li, J. (2020). A fissile ripple spreading algorithm to solve time-dependent vehicle routing problem via coevolutionary path optimization. *Journal of Advanced Transportation*, 13. <https://doi.org/10.1155/2020/8815983>.
- Zhang, Y. et al. (2020). Cold chain distribution: How to deal with node and arc time windows? *Annals of Operations Research*, 291, 1127-1151. <https://doi.org/10.1007/s10479-018-3071-0>.

ความสัมพันธ์และเครือข่ายของนักวิจัยทางการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับมันสำปะหลัง
ของประเทศไทยในระดับชาตินานาชาติ: การวิเคราะห์บรรณานุกรม*
RELATIONSHIPS AND NETWORKS OF AGRICULTURAL RESEARCHERS RELATED TO
CASSAVA IN THAILAND AT THE NATIONAL AND INTERNATIONAL LEVELS:
BIBLIOMETRIC ANALYSIS

สกุลกาญจน์ วลีทธิภัทร^{1*}, ณัฐพล อนันต์ธนาสาร²,ธีรยุทธ พิริยะอารยะกุล³

Sakulkarn Waleeittipat^{1*}, Nattapon Amantanasan², Theerayuth Phiriyaarayakul³

¹คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

¹Faculty of Technical Education, Rajamangala University of Technology Krungthep, Bangkok, Thailand

²นักวิชาการอิสระ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

²Independent Scholar, Bangkok, Thailand

³บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

³Graduate School, Rattana Bundit University Bang Kapi, Bangkok, Thailand

*Corresponding author E-mail: sakulkarn.w@mail.rmuk.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์การวิจัย 1) เพื่อวิเคราะห์ความสามารถในการเผยแพร่บทความของนักวิจัยทางการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับมันสำปะหลังของประเทศไทยในระดับชาติและระดับนานาชาติ และ 2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์และเครือข่ายของนักวิจัยทางการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับมันสำปะหลังของประเทศไทยในระดับชาติและนานาชาติที่แสดงพัฒนาการด้านการตีพิมพ์ และตำแหน่งของนักวิจัยไทยในเวทีโลก แหล่งข้อมูลการวิจัย 1) บทความนักวิจัยทางการเกษตรในงานวิจัยระดับชาติที่เผยแพร่ในฐานข้อมูลระบบข้อมูลสารสนเทศวิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ (NRIIS) ช่วงปี พ.ศ. 2553 - 2563 หรือ ค.ศ. 2010 - 2020 และ 2) งานวิจัยระดับนานาชาติที่เผยแพร่ในฐานข้อมูล (SCOPUS) ช่วงปี พ.ศ. 2556 - 2565 หรือ ค.ศ. 2013 - 2022 ตรวจสอบด้วย PRISMA protocol และวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์บรรณมิติ ผลการวิจัยพบว่า 1) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์มีบทความที่มีการตีพิมพ์ในระดับนานาชาติ (SCOPUS) มากที่สุด แต่นักวิจัยที่มีผลงานเผยแพร่งานวิจัยในระดับนานาชาติมากที่สุดเป็นบุคลากรจากมหาวิทยาลัยขอนแก่น งานวิจัยไทยในระดับชาติ พบว่า กรมพัฒนาที่ดินมีจำนวนเผยแพร่งานมากที่สุด ซึ่งมีการเผยแพร่อย่างต่อเนื่องตั้งแต่ พ.ศ. 2553 - 2563 2) ความสัมพันธ์และเครือข่ายของนักวิจัยทางการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับมันสำปะหลังของประเทศไทยในระดับนานาชาติ (SCOPUS) ช่วงเวลาปี ค.ศ. 2013 - 2017 และปี ค.ศ. 2018 - 2022 พบว่า มหาวิทยาลัยมหิดลมีเครือข่ายนักวิจัยที่วิจัยต่อเนื่องทั้งสองช่วงเกษตรศาสตร์มีนักวิจัยมากในช่วงแรกและลดลงเมื่อเวลาผ่านไป ภาพรวมงานวิจัยได้เผยแพร่ต่อเนื่อง นอกจากนั้น

เครือข่ายของนักวิจัยทางการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับมันสำปะหลังของประเทศไทยในระดับชาติ (NRIIS) พบว่า มีกลุ่มเครือข่ายนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยและนักวิจัยจากกรมที่เกี่ยวข้องกับความรู้ทางการเกษตร ขณะที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ในช่วงปี ค.ศ. 2013 - 2017 มีลักษณะเป็นเครือข่ายมากกว่าครึ่งหนึ่งของนักวิจัย 50 คนแรกที่ใช้วิเคราะห์

คำสำคัญ: มันสำปะหลัง, นักวิจัยด้านการเกษตร, ฐานข้อมูล SCOPUS, ฐานข้อมูล NRIIS, การวิเคราะห์บรรณานุกรม

Abstract

This research had two objectives: 1) To analyze the ability of agricultural researchers related to cassava in Thailand to publish articles at both national and international levels. 2) To study the relationships and networks of agricultural researchers related to cassava in Thailand at the national and international levels that demonstrate the development of publications and the positions of Thai researchers on the global stage. Research sources are articles of agricultural researchers in national research of Thailand published in NRIIS database of 2010 - 2020 and international research published in the SCOPUS of 2013 - 2022. This research was conducted using PRISMA protocol in order to answer the research objectives via a bibliometric analysis. First, Kasetsart University has the most internationally published articles in SCOPUS. The individual analysis results display that 5 researchers with the most published research studies at the international level are from Khon Kaen University. When considering Thai research at the national level, it was discovered that the Land Development Department has the most published research studies, which have been continuous endeavors since 2013 - 2022. Second, the investigation of relationships and networks of agricultural researchers related to cassava in Thailand at the international level in 2013 - 2017 and 2018 - 2022 revealed that Mahidol University acquired a strong network of researchers who have been continuously conducting research in both periods. Kasetsart University had a large pool of researchers in the beginning, but the number decreased later on. However, overall, research on cassava was continuously published. The results of the analysis of relationships and networks of agricultural researchers related to cassava in Thailand at the national level revealed that researchers were groups of universities and departments related to agricultural knowledge. Kasetsart University in 2013 - 2017 had a network of more than half of the first 50 researchers analyzed.

Keywords: Cassava, Agricultural Researchers, SCOPUS Database, NRIIS Database, Bibliometric Analysis

บทนำ

ปี พ.ศ. 2565 ประเทศไทยเป็นผู้ผลิตและส่งออกมันสำปะหลังไปยังต่างประเทศเป็นอันดับหนึ่งของโลก โดยผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง มีมูลค่าการส่งออก จำนวน 97,957.12 ล้านบาท (สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2566) โดยปริมาณมันสำปะหลังครั้งหนึ่งที่ผลิตได้ในประเทศจะถูกนำไปแปรรูปเป็นมันเส้น มันอัดเม็ด และแป้งมันสำปะหลังที่เป็นผลิตภัณฑ์หลักแต่มูลค่าของผลิตภัณฑ์ยังไม่มากนัก ซึ่งในปัจจุบันอุตสาหกรรมมันสำปะหลังมีความจำเป็นต้องแปรรูปผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ให้มีมูลค่าเพิ่มขึ้น เช่น อาหาร เอทานอล พลาสติกชีวภาพและผลิตภัณฑ์จากเทคโนโลยีชีวภาพเพื่อยกระดับมูลค่าของราคามันสำปะหลัง (สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, 2555) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้กำหนดยุทธศาสตร์การวิจัยและพัฒนา 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579) ด้วยการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาปรับปรุงผลิตภาพของสินค้าทางการเกษตรมากขึ้น เช่น การปรับปรุงพันธุ์เทคโนโลยีชีวภาพ การเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าทาง (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2560) รวมถึงการกำหนดกรอบยุทธศาสตร์การวิจัย การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต การเติมเทคโนโลยีการผลิต การพัฒนาการผลิตเอทานอลและการแปรรูปผลิตภัณฑ์ใหม่จากมันสำปะหลัง (สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, 2555) การรักษาขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยในเวทีโลก จำเป็นต้องพึ่งพาองค์ความรู้ทางวิชาการและงานวิจัยที่มีคุณภาพ เพื่อยกระดับประสิทธิภาพการผลิต การจัดการศัตรูพืช การเพิ่มผลผลิตต่อหน่วยพื้นที่ และการพัฒนาสายพันธุ์ให้เหมาะสมกับบริบทภูมิอากาศของแต่ละภูมิภาค ซึ่งจะช่วยเพิ่มศักยภาพในการปรับตัวและสร้างความได้เปรียบเชิงการแข่งขันในระดับนานาชาติ ดังนั้น การขับเคลื่อนภาคการเกษตรของประเทศไทยให้สามารถแข่งขันได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน จำเป็นต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของงานวิจัยและนวัตกรรมที่สามารถตอบสนองต่อความท้าทายทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (Organisation for Economic Co-operation and Development, 2011); (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561)

นักวิชาการได้ชี้ให้เห็นว่าการประยุกต์ใช้ข้อมูลงานวิจัยที่ผ่านมาในการตัดสินใจและจัดสรรการให้ทุนของแหล่งทุนเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่สามารถควบคุมประเด็นวิจัยหรือสร้างประเด็นที่ต่อเนื่องและเชื่อมโยงความรู้ในงานวิจัยจากงานหนึ่งสู่อีกงานหนึ่งได้ (อาร์นัต พัฒโนทัย และคณะ, 2560) แต่อย่างไรก็ตามสถาบันที่ได้รับทุนมักรวมตัวอยู่ในกลุ่มมหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติและหน่วยงานของรัฐ และจำนวนนักวิจัยที่ได้รับทุนจะทำงานอย่างต่อเนื่องไม่ถึงจำนวนครึ่งหนึ่งของนักวิจัยที่ได้รับทุนทั้งหมด (อรุณี อินทรไพโรจน์, 2565) ซึ่งการผลิตนักวิจัยให้มีความเชี่ยวชาญจึงมีความจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากแหล่งทุนอย่างต่อเนื่อง เพื่อไม่ให้ประเทศขาดแคลนนักวิจัยในสาขาใดสาขาหนึ่ง นอกจากนี้ การพัฒนาศักยภาพของนักวิจัยให้สูงขึ้นสามารถเกิดขึ้นได้ผ่านกระบวนการทำงานร่วมกัน เช่น ความสัมพันธ์เชิงพลวัตระหว่างนักวิจัยอาวุโสและนักวิจัยรุ่นใหม่ ซึ่งเอื้อต่อการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ด้านการวิจัย ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของ Argote เรื่องการถ่ายทอดองค์ความรู้ (Knowledge Transfer) เป็นกระบวนการสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการมีปฏิสัมพันธ์โดยตรง การเรียนรู้ร่วมกัน และการสร้างแรงจูงใจทั้งในระดับบุคคลและองค์กร นั้นสามารถช่วยส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนทั้งความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge)

เช่น ทฤษฎีและวิธีการวิจัย และได้ความรู้โดยนัย (Tacit Knowledge) เช่น การตัดสินใจเชิงวิชาการ วิจัยและการจัดการปัญหาเฉพาะหน้าต่าง ๆ ต้องอาศัยความไว้วางใจและเข้าใจวัฒนธรรมองค์กรที่สนับสนุนการเรียนรู้ร่วมกัน หากปรากฏการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง จะส่งผลให้นักวิจัยสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ในทุกมิติ อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน (Argote, L., 2024)

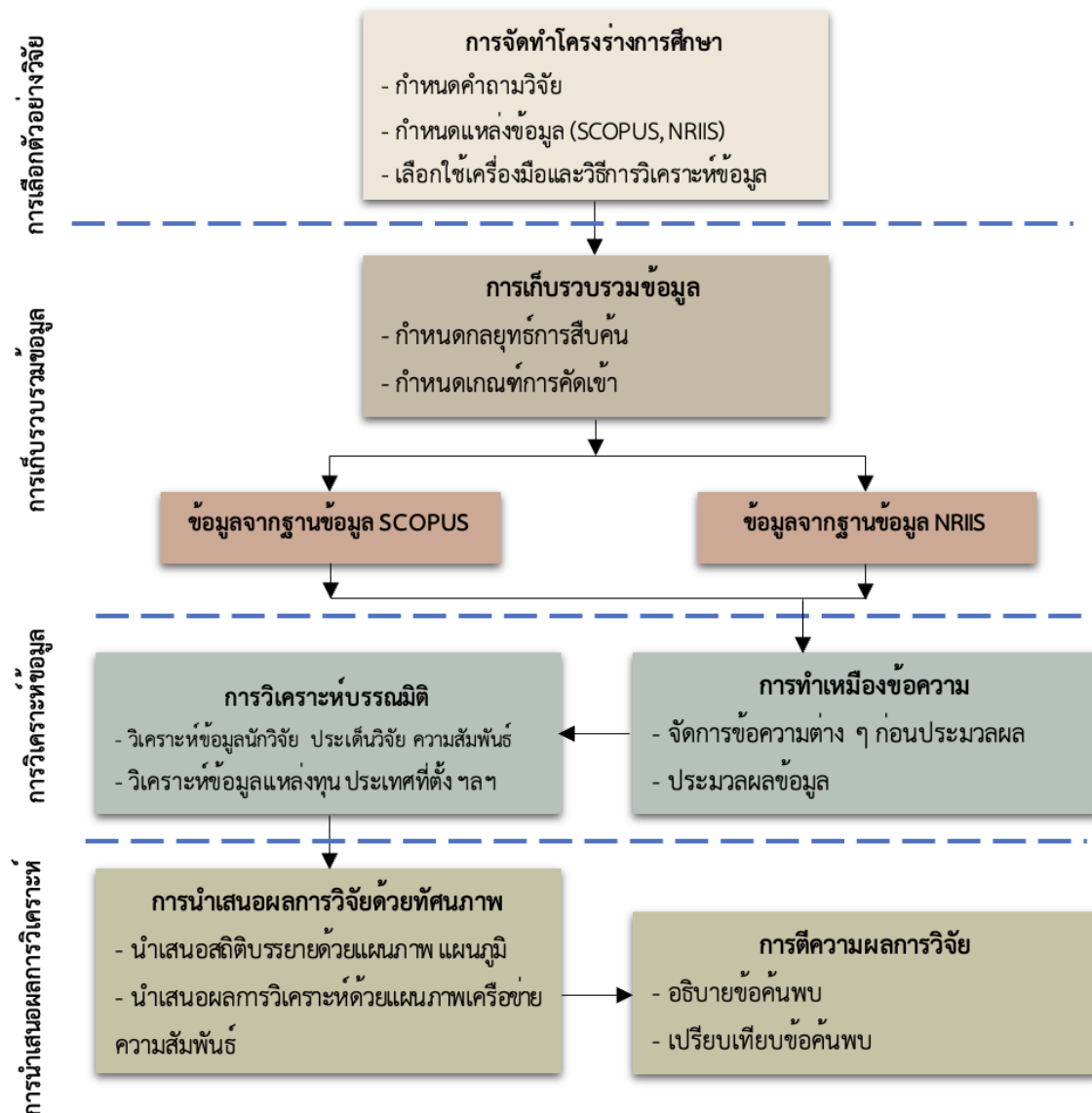
แม้ว่าจะมีการดำเนินงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมันสำปะหลังในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก ทั้งในระดับมหาวิทยาลัย หน่วยงานรัฐ และภาคเอกชน แต่จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับยังไม่พบการศึกษาวิจัยที่เจาะลึกในมิติของเชื่อมโยงระหว่างนักวิจัย หรือโครงสร้างเครือข่ายของผู้ผลิตความรู้ ที่เกี่ยวข้องกับมันสำปะหลัง การวิเคราะห์บรรณมิติ (Bibliometric Analysis) เป็นการรวบรวมข้อมูลงานวิจัยให้ผู้ที่สนใจสามารถเฝ้าติดตามผลิตภาพของนักวิจัยในสาขาวิชาและแนวโน้มของประเด็นวิจัยใหม่ ๆ ที่แสดงให้เห็นถึงการบุกเบิกพรหมแดนการวิจัยที่ไม่เคยปรากฏขึ้นมาก่อน พร้อมทั้งสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Givi, M. E. et al., 2022) และการวิเคราะห์เครือข่าย (Network Analysis) บนฐานข้อมูลได้ โดยข้อมูลระดับชาติและนานาชาติในระบบ NRIIS และ SCOPUS ซึ่งเป็นฐานข้อมูลที่เชื่อถือได้ เพื่อแสดงให้เห็นพัฒนาการของการตีพิมพ์ ความร่วมมือระหว่างสถาบัน และตำแหน่งของนักวิจัยไทยในเวทีโลก การวิเคราะห์บรรณมิติ เหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับการนำข้อค้นพบไปใช้กำหนดทิศทางทรัพยากรนักวิจัยและการทำงานร่วมกันระหว่างนักวิจัยที่ช่วยส่งเสริมพัฒนาการวิจัยมันสำปะหลัง งานวิจัยฉบับนี้มุ่งวิเคราะห์รูปแบบความสัมพันธ์และพัฒนาการของเครือข่ายนักวิจัยมันสำปะหลังของประเทศไทยในระดับชาติและนานาชาติ เพื่อสะท้อนศักยภาพ ความเชี่ยวชาญ และลักษณะการเชื่อมโยงของนักวิจัยในแต่ละสถาบัน ข้อมูลที่ได้จะเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบาย การจัดสรรทุนวิจัยอย่างตรงเป้าหมาย และการวางแผนส่งเสริมความร่วมมือเชิงระบบระหว่างมหาวิทยาลัย หน่วยงานภาครัฐ และองค์กรระหว่างประเทศ อันจะนำไปสู่การพัฒนางานวิจัยด้านมันสำปะหลังของประเทศอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ความสามารถในการเผยแพร่บทความของนักวิจัยทางการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับมันสำปะหลังของประเทศไทยในระดับชาติและระดับนานาชาติ
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์และเครือข่ายของนักวิจัยทางการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับมันสำปะหลังของประเทศไทยในระดับชาติและนานาชาติ

วิธีดำเนินการวิจัย

แหล่งข้อมูลในการวิจัย ดำเนินการศึกษา ดังนี้ 1) กำหนดคำถามวิจัย 2) กำหนดแหล่งข้อมูลในการวิจัย และ 3) เลือกใช้เครื่องมือและวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ภาพที่ 1 วิธีดำเนินการวิจัยด้วยการวิเคราะห์บรรณมิติ

1. การกำหนดคำถามวิจัย งานวิจัยนี้ คือ รูปแบบความสัมพันธ์และพัฒนาการเครือข่ายของนักวิจัยทางการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับมันสำปะหลังของประเทศไทยในระดับชาติและนานาชาติ มีลักษณะเป็นอย่างไร เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร ซึ่งจำเป็นต้องสืบค้นข้อมูลประเด็นวิจัยจากฐานข้อมูลในระดับชาติและระดับนานาชาติ

2. การกำหนดแหล่งข้อมูลในการวิจัย ผู้วิจัยกำหนดแหล่งข้อมูลในการวิจัยนี้ คือ งานวิจัยทางการเกษตรที่ศึกษาเรื่องมันสำปะหลัง โดยกำหนดฐานข้อมูลที่ศึกษา 2 แหล่งข้อมูล คือ 1) งานวิจัยระดับชาติของประเทศไทยที่เผยแพร่ในฐานข้อมูลระบบข้อมูลสารสนเทศวิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ (NRIIS) ช่วงปี พ.ศ. 2553 - 2563 หรือ ค.ศ. 2010 - 2020 (เนื่องจากในช่วงปี พ.ศ. 2564 - 2565 ระบบไม่มีการจัดเก็บข้อมูล) และ 2) งานวิจัยระดับนานาชาติที่เผยแพร่ในฐานข้อมูล SCOPUS ช่วงปี พ.ศ. 2556 - 2565 หรือ ค.ศ. 2013 - 2022

3. การเลือกใช้เครื่องมือและวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยนี้ คือ โปรแกรม Python 3.7.2 และโปรแกรม R แพ็คเกจ Bibliometrix และแพ็คเกจ Shiny เพื่อใช้ในการวิเคราะห์บรรณมิติ (Bibliometric Analysis) และสถิติแบบบรรยาย (Descriptive Statistics)

การเก็บรวบรวมข้อมูล ข้อมูลงานวิจัยจากฐานข้อมูลระดับชาติและระดับนานาชาติที่เป็นข้อมูลทุติยภูมิที่จัดเก็บในรูปแบบฐานข้อมูล ดังนี้ 1) ฐานข้อมูลระดับชาติผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากรายงานวิจัยเรื่อง “การประเมินผลิตผลและผลลัพธ์งานวิจัยด้านการศึกษา เกษตร และอาหาร” ของ อรุณี อินทรไพโรจน์ ที่ได้ค้นคืนงานวิจัยจากฐานข้อมูลระบบข้อมูลสารสนเทศวิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ (NRIIS) มาแล้ว (อรุณี อินทรไพโรจน์, 2565) และ 2) ฐานข้อมูลระดับนานาชาติผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากฐานข้อมูล SCOPUS (เว็บไซต์ <https://www.scopus.com/>) โดยกำหนดกลยุทธ์การสืบค้นและเกณฑ์การคัดเข้า ดังนี้ 1) กลยุทธ์การสืบค้น กำหนดกลยุทธ์การสืบค้น เพื่อให้ได้ข้อมูลงานวิจัยมานำปะหลังที่เป็นตัวอย่างวิจัยเป้าหมายโดยกำหนดคำว่า “มันสำปะหลัง” ในฐานข้อมูล NRIIS และคำว่า “Cassava” “Tapioca” และ “manioc” ตัวอย่างเช่น ในฐานข้อมูล SCOPUS [TITLE-ABS-KEY (Cassava) OR TITLE-ABS-KEY (Cassava)] ทั้งในชื่อเรื่อง บทคัดย่อ และประเด็นวิจัย และ 2) เกณฑ์การคัดเข้า กำหนดเกณฑ์การคัดเข้าเพื่อคัดเลือกรายงานวิจัยที่ตรงตามวัตถุประสงค์วิจัย ด้วยการสืบค้นจากฐานข้อมูลทั้งสองแหล่ง โดยมีรายละเอียด ดังนี้ 1) การสืบค้นขั้นต้นจากฐานข้อมูลระบบข้อมูลสารสนเทศวิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ (NRIIS) ด้วยคำค้น ได้แก่ ชื่อผลิตผลทางการเกษตรที่ต้องการศึกษา (มันสำปะหลัง) ที่ปรากฏในชื่อเรื่อง บทคัดย่อ และประเด็นวิจัย กำหนดปีที่ตีพิมพ์ (พ.ศ. 2553 - 2563 หรือ ค.ศ. 2010 - 2020) โดยกำหนดให้เป็นงานวิจัยฉบับสมบูรณ์และใช้ภาษาไทยเท่านั้น ได้งานวิจัย จำนวน 422 ฉบับ และ 2) การสืบค้นขั้นต้นจากฐานข้อมูล SCOPUS ด้วยคำค้น ได้แก่ ชื่อผลิตผลทางการเกษตรที่ต้องการศึกษา (“Cassava” “Tapioca” และ “manioc”) ที่ปรากฏในชื่อเรื่อง บทคัดย่อ และประเด็นวิจัย กำหนดปีที่ตีพิมพ์ (พ.ศ. 2556 - 2565 หรือ ค.ศ. 2013 - 2022) โดยกำหนดให้เป็นงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ (ไม่รวมบทความจากการประชุมวิชาการ การนำเสนอบทความ บทในหนังสือ) และใช้ภาษาอังกฤษเท่านั้น ได้งานวิจัย จำนวน 6,758 ฉบับ ได้งานวิจัยที่สืบค้นได้จากทั้งสองฐานข้อมูล จำนวน 7,180 ฉบับ เสนอรายละเอียดของเกณฑ์การคัดเข้าตามหลักการ PRISMA protocol (Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses) โดยมีเกณฑ์การคัดเข้า ดังนี้ 1) งานวิจัยฉบับสมบูรณ์ 2) ภาษา (ภาษาอังกฤษสำหรับฐานข้อมูล SCOPUS และภาษาไทยสำหรับฐานข้อมูล NRIIS) และ 3) ความสอดคล้องของชื่อเรื่อง บทคัดย่อ และประเด็นวิจัย ในส่วนของฐานข้อมูล SCOPUS ประกอบด้วย 1) สืบค้นคำหรือข้อความในขั้นต้นเพื่อสกัดงานวิจัยที่สามารถนำมาตอบวัตถุประสงค์วิจัยตามที่ได้กำหนดได้งานวิจัยรวม 7,756 ฉบับ จำแนกเป็น 1.1) งานวิจัยไทยในฐานข้อมูล SCOPUS จำนวน 843 ฉบับ (งานวิจัยไทยในฐานข้อมูล SCOPUS นี้เป็นงานที่นักวิจัยได้เป็นผู้ระบุประเทศที่ตั้งด้วยตนเอง) และ 1.2) งานวิจัยอื่นในฐานข้อมูล SCOPUS จำนวน 5,913 ฉบับ (งานวิจัยอื่นเป็นงานที่นักวิจัยระบุประเทศที่ตั้งอื่นนอกเหนือจากประเทศไทย) และ 2) ตรวจสอบความซ้ำซ้อนของงานวิจัย พบว่า 2.1) งานวิจัยไทยในฐานข้อมูล SCOPUS มีความซ้ำซ้อนกัน จำนวน 212 ฉบับ ได้งานวิจัยรวม จำนวน 6,544 ฉบับ 2.2) ส่วนงานวิจัยอื่น

ในฐานะข้อมูล SCOPUS ปรากฏว่ามีงานวิจัยที่ขาดรายละเอียด จำนวน 3 ฉบับ ได้งานวิจัย จำนวนรวม 6541 ฉบับ และ 2.3) ไม่ผ่านเกณฑ์การคัดเข้า จำนวน 218 ฉบับ ดังนั้นได้งานวิจัยในฐานะข้อมูล SCOPUS รวมทั้งสิ้น จำนวน 6,303 ฉบับ

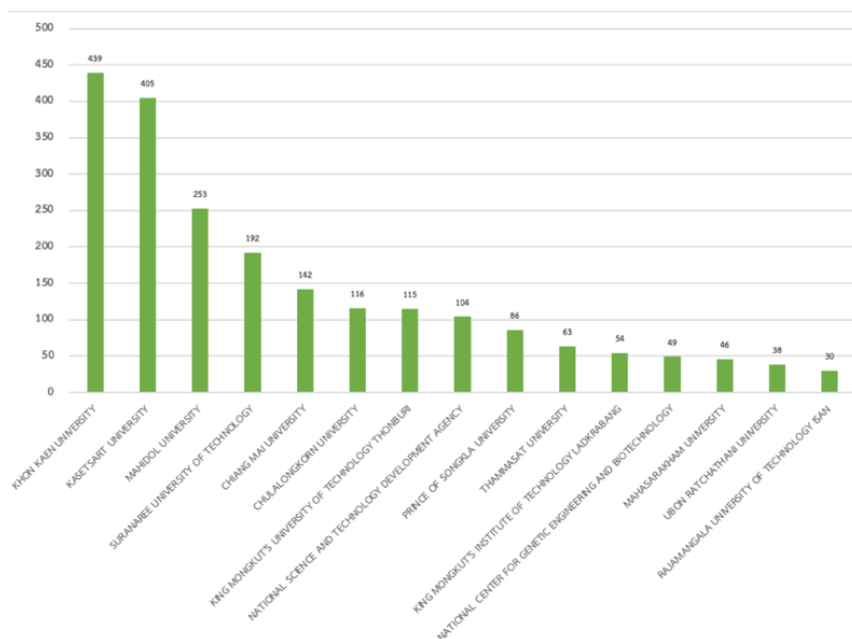
ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาความสัมพันธ์และเครือข่ายของนักวิจัยทางการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับมันสำปะหลังของประเทศไทยในระดับนานาชาติ (SCOPUS)

ผลการวิเคราะห์ในส่วนนี้เป็นการนำเสนอผลการวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาความสัมพันธ์และเครือข่ายของนักวิจัยทางการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับมันสำปะหลังของประเทศไทยในระดับนานาชาติ โดยแบ่งการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของนักวิจัยทางการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับมันสำปะหลังของประเทศไทยในระดับนานาชาติ (SCOPUS) และ 2) ผลการวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาความสัมพันธ์และเครือข่ายของนักวิจัยทางการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับมันสำปะหลังของประเทศไทยในระดับนานาชาติ (SCOPUS) มีรายละเอียด ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของนักวิจัยทางการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับมันสำปะหลังของประเทศไทยในระดับนานาชาติ (SCOPUS)

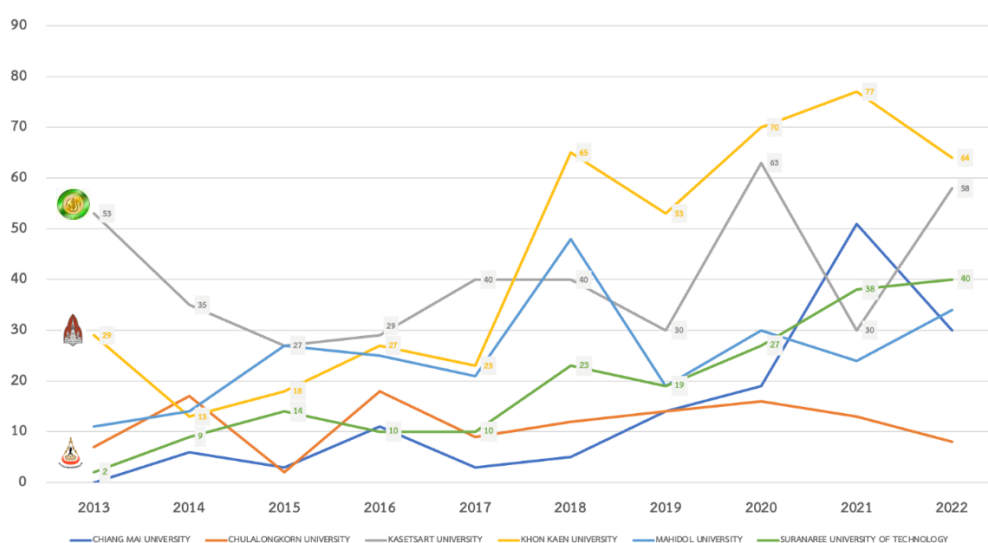
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมันสำปะหลังระดับนานาชาติในฐานะข้อมูล Scopus ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2013 - 2022 พบว่า มหาวิทยาลัยขอนแก่น บทความมากที่สุด จำนวน 439 บทความ รองลงมา คือ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีจำนวน 405 บทความ ทั้งสองมหาวิทยาลัยที่มีจำนวนสูงกว่ากลุ่มอื่นกว่าสองเท่า และถัดมา คือ มหาวิทยาลัยมหิดล มีจำนวน 253 บทความ ตามลำดับ

ภาพที่ 2 สถาบันวิจัยของไทยที่ตีพิมพ์เกี่ยวกับมันสำปะหลังมากที่สุด 15 อันดับในระดับนานาชาติ (SCOPUS)

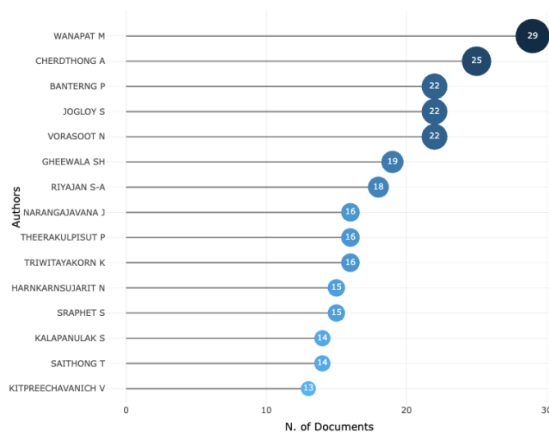

เมื่อพิจารณาจำนวนบทความในรายปีของแต่ละมหาวิทยาลัยในแผนภาพ 4.2 พบว่า ปี ค.ศ. 2013 จะเห็นได้ว่า มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีจำนวนบทความมากที่สุด จำนวน 53 บทความ รองลงมา คือ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มีบทความมากที่สุด จำนวน 29 บทความ เมื่อพิจารณาแนวโน้มของแต่ละมหาวิทยาลัยที่มีจำนวนสะสมสูงสุด 3 อันดับ พบว่า มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ค่อนข้างมีจำนวนบทความที่คงที่หรือลดลงในช่วงปี ค.ศ. 2013 - 2022 เป็นจำนวน 29 - 58 บทความ ในขณะที่มหาวิทยาลัยขอนแก่น ในช่วงปี ค.ศ. 2014 - 2022 มีแนวโน้มจำนวนบทความเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เป็นจำนวน 13 - 77 บทความ และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี แนวโน้มจำนวนบทความเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เป็นจำนวน 2 - 40 บทความ ตามลำดับ เห็นได้ว่าภาพรวมของบทความวิจัยไทยในระดับนานาชาติมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง รายละเอียดดังภาพที่ 3

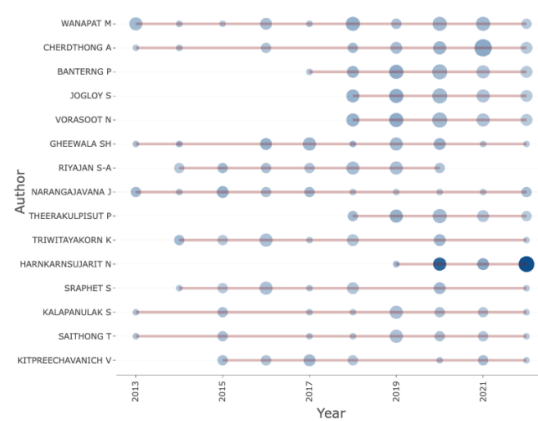

ภาพที่ 3 สถาบันวิจัยของไทยที่ตีพิมพ์มากที่สุดในระดับนานาชาติ (SCOPUS) จำแนกรายปี

ส่วนนักวิจัยที่เกี่ยวข้องมันสำปะหลังที่ตีพิมพ์มากที่สุดในฐานข้อมูล SCOPUS ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2013 - 2022 จากภาพ 4 พบว่า นักวิจัยที่เกี่ยวข้องมันสำปะหลังที่ตีพิมพ์มากที่สุดในฐานข้อมูล SCOPUS 5 อันดับแรก คือ นักวิจัยจากมหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยอาจารย์เมธา วรรณพัฒน์ (Metha Wanapat) ผู้เชี่ยวชาญในการผลิตอาหารสัตว์ ด้านการนำเศษเหลือทางการเกษตรมาใช้ในการเป็นวัตถุดิบอาหาร มีโครงการมากที่สุด จำนวน 29 บทความ ซึ่งทำร่วมกับอันดับที่สองรองลงมา คือ อาจารย์อนุสรณ์ เชิดทอง (Anusorn Cherdthong) จำนวน 25 บทความ จากภาควิชาสัตวศาสตร์ คณะเกษตรศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่นเช่นกัน และลำดับถัดไป คือ อาจารย์ปรเมศ บรรเทง (Poramate Banterng) อาจารย์สนั่น จอกลอย (Sanun Jogloy) อาจารย์นิมิตร วรสุต (Nimitr Vorasoota) ภาควิชาพืชไร่ จำนวน 22 บทความ เท่ากัน รายละเอียดดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 นักวิจัยที่ตีพิมพ์มากที่สุด 15 อันดับแรก
ในระดับนานาชาติ (SCOPUS)

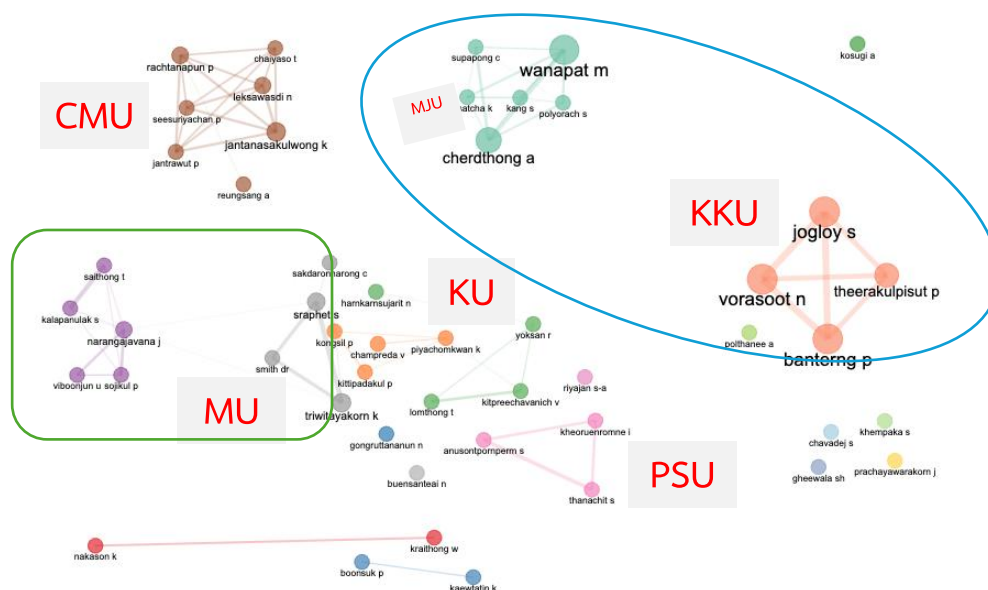

ภาพที่ 5 นักวิจัยที่ตีพิมพ์มากที่สุด 15 อันดับแรก
จำแนกรายปี ในระดับนานาชาติ (SCOPUS)

เมื่อพิจารณาเป็นรายปีตามภาพที่ 4 และภาพที่ 5 พบว่า อาจารย์เกือบทุกท่านมีความสม่ำเสมอในการตีพิมพ์ในวารสารที่อยู่ในฐานข้อมูล SCOPUS ทุกปี โดยอาจารย์เมธา วรรณพัฒน์ (Metha Wanapat) เป็นผู้ตีพิมพ์มากที่สุดและต่อเนื่องอยู่ในช่วง 1 - 5 บทความต่อปี โดยปีที่ได้ 5 บทความ คือ ปี ค.ศ. 2018, ปี 2020 และ ปี 2021 ซึ่งอาจารย์ที่มีงานวิจัยรองลงมา คือ อาจารย์อนุสรณ์ เชิดทอง (Anusorn Cherdthong) จำนวน 25 บทความ จากภาควิชาสัตวศาสตร์ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ซึ่งอาจารย์ที่งานวิจัยเกือบต่อเนื่อง อยู่ในช่วง 1 - 9 บทความต่อปี โดยปีที่ได้บทความมากที่สุด จำนวน 9 บทความวิจัย คือ ปี 2021 นอกจากนั้น อาจารย์ปรเมศ บรรเทิง (Poramate Banterng) อาจารย์สนั่น จอกลอย (Sanun Jogloy) และอาจารย์นิมิตร วรสุต (Nimitr Vorasoota) ภาควิชาพืชไร่ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มีจำนวนบทความรวม 22 บทความ เท่ากันนั้น ซึ่งทั้งสามท่านมีงานวิจัยที่ทำงานวิจัยร่วมกันโดยมีงานวิจัยในช่วงปี ค.ศ. 2018 - 2022 ยกเว้นอาจารย์ปรเมศ บรรเทิง (Poramate Banterng) จะมีงานวิจัยที่ตีพิมพ์ในช่วงปี ค.ศ. 2017 - 2022 โดยทั้งสามท่านมีงานวิจัย 1 - 6 บทความต่อปี ตามลำดับ

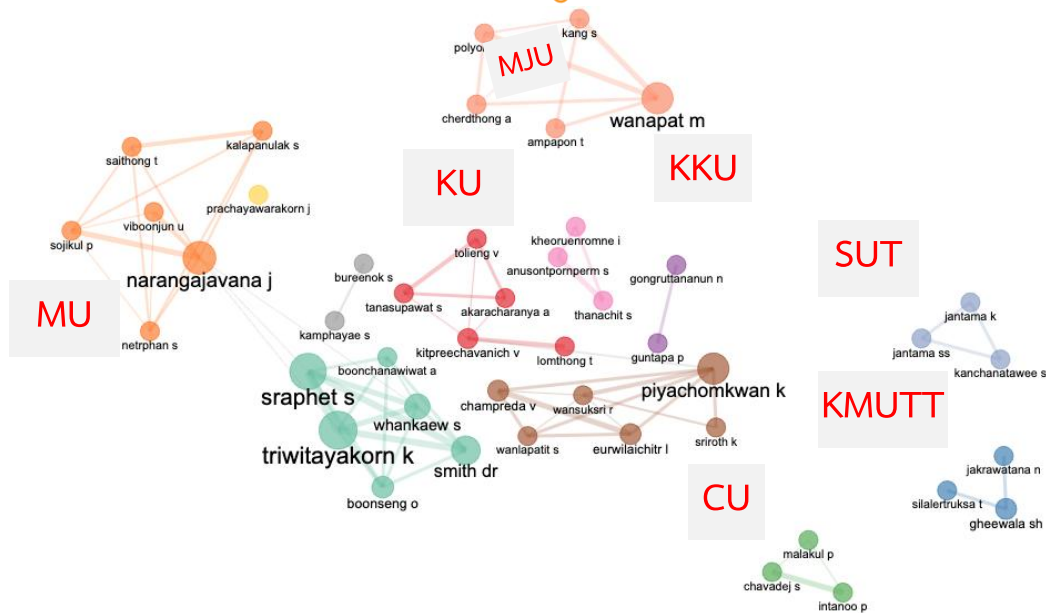
2. ผลการวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาความสัมพันธ์และเครือข่ายของนักวิจัยทางการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับมันสำปะหลังของประเทศไทยในระดับนานาชาติ (SCOPUS)

ผลการวิเคราะห์เครือข่ายของนักวิจัยทางการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับมันสำปะหลังของประเทศไทยในระดับนานาชาติ (SCOPUS) พบว่า สามารถแบ่งนักวิจัยออกได้ 6 กลุ่มหลักซึ่งการทำวิจัยด้านมันสำปะหลัง นักวิจัยจะเป็นกลุ่มมหาวิทยาลัยเป็นหลัก โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ 1) กลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2) กลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยมหิดล 3) กลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โดยมีกลุ่มเครือข่ายอาจารย์ย่อยอีก 3 กลุ่ม คือ กลุ่มอาจารย์คณะอุตสาหกรรมเกษตร กลุ่มอาจารย์ภาควิชาปฐพีวิทยาและอาจารย์พืชไร่ 4) กลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยแม่โจ้ 5) กลุ่มมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และ 6) มหาวิทยาลัยอื่น ๆ ที่ไม่ได้มีเครือข่ายที่ประกอบด้วย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี และนักวิจัยไทยจากต่างประเทศ คือ อาจารย์จากประเทศญี่ปุ่น รายละเอียดตามภาพที่ 6

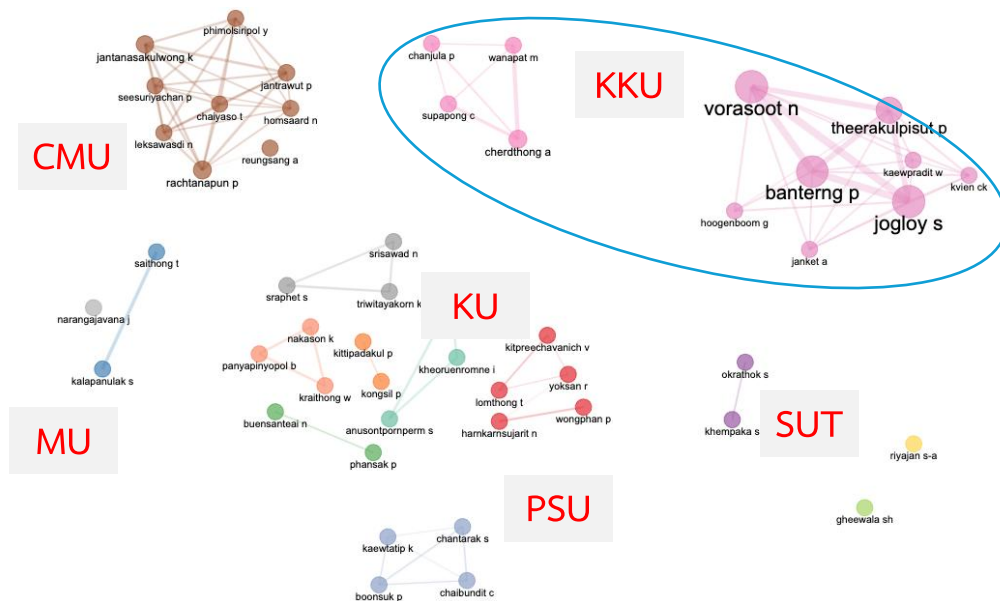

ภาพที่ 6 เครือข่ายของนักวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมันสำปะหลังของประเทศไทยในระดับนานาชาติ (SCOPUS)

เมื่อพิจารณาเครือข่ายของนักวิจัยมันสำปะหลังของประเทศไทยในระดับนานาชาติ (SCOPUS) ปี ค.ศ. 2013 - 2017 และปี ค.ศ. 2018 - 2022 พบว่า 1) กลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยมหิดล มีโครงข่ายนักวิจัยที่ทำงานวิจัยที่เหนียวแน่นต่อเนื่องทั้งสองช่วงเวลา 2) กลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โดยมีกลุ่มเครือข่ายอาจารย์ย่อยอีก 3 กลุ่ม คือ กลุ่มอาจารย์คณะอุตสาหกรรมเกษตร กลุ่มอาจารย์ภาควิชาปฐพีวิทยา และอาจารย์พืชไร่ ในช่วงและปี ค.ศ. 2018 - 2022 มีจำนวนนักวิจัยในเครือข่ายที่ลดลง แต่นับว่ายังมีงานวิจัยด้านมันสำปะหลังอย่างต่อเนื่อง 3) กลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยแม่โจ้มีผลงานวิจัยที่ทำร่วมกับอาจารย์จากมหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยพบเครือข่ายการวิจัยในช่วงปี ค.ศ. 2013 - 2017 แต่ไม่พบเครือข่ายการทำวิจัยในช่วงปี ค.ศ. 2018 - 2022 4) กลุ่มอาจารย์จากมหาวิทยาลัยขอนแก่น ในช่วงปี ค.ศ. 2013 - 2017 จะเห็นได้ว่า มีกลุ่มอาจารย์เมธา วรรณพัฒน์ (Metha Wanapat) ผู้เชี่ยวชาญในการผลิตอาหารสัตว์ ที่ทำการวิจัยร่วมกับอาจารย์มหาวิทยาลัยแม่โจ้ แม้ว่าปี ค.ศ. 2018 ไม่พบว่า การทำงานระหว่างอาจารย์มหาวิทยาลัยแม่โจ้ แต่งานวิจัยของทีมอาจารย์การผลิตอาหารสัตว์ ยังคงมีอย่างต่อเนื่อง และปี ค.ศ. 2018 - 2022 มหาวิทยาลัยขอนแก่น มีเครือข่ายงานวิจัยจากกลุ่มงานวิจัยด้านพืชไร่เข้ามาเพิ่มเติมจำนวนมาก 5) กลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี พบว่า เป็นเครือข่ายที่มีขนาดเล็ก โดยมีเครือข่ายปี ค.ศ. 2013 - 2017 และปี ค.ศ. 2018 - 2022 อย่างต่อเนื่อง 6) กลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรีและจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบว่า ในช่วงปี ค.ศ. 2013 - 2017 มีการตีพิมพ์บทความเป็นทีม และปี ค.ศ. 2018 - 2022 ยังคงมีงานวิจัยของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรีและจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเผยแพร่ แต่ไม่มีลักษณะเป็นเครือข่าย และ 7) กลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เป็นกลุ่มงานวิจัยที่เกิดเครือข่ายเพิ่มในปี ค.ศ. 2018 - 2022 รายละเอียดตามภาพที่ 7 และ 8

ภาพที่ 7 เครือข่ายของนักวิจัยมันสำปะหลังของประเทศไทยในระดับนานาชาติ (SCOPUS) ปี ค.ศ. 2013 - 2017

ภาพที่ 8 เครือข่ายของนักวิจัยมันสำปะหลังของประเทศไทยในระดับนานาชาติ (SCOPUS) ปี ค.ศ. 2018 - 2022

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาความสัมพันธ์และเครือข่ายของนักวิจัยทางการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับมันสำปะหลังของประเทศไทยในระดับชาติ (NRIIS)

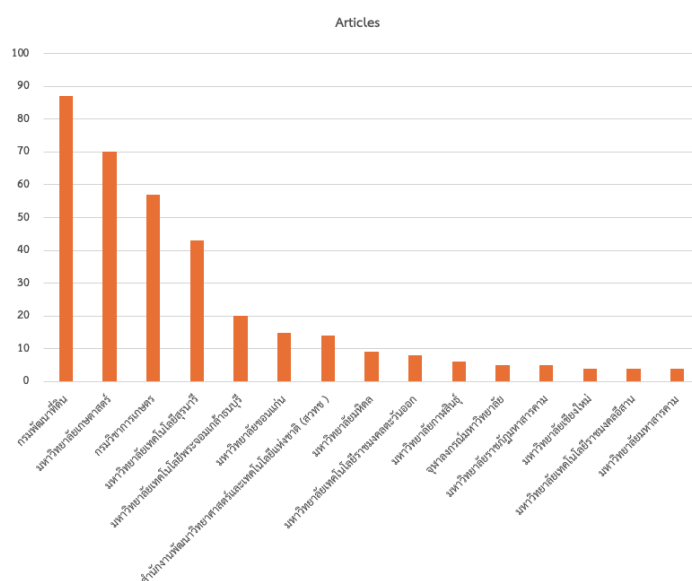
ผลการวิเคราะห์ในส่วนนี้เป็นการนำเสนอผลการวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาความสัมพันธ์และเครือข่ายของนักวิจัยทางการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับมันสำปะหลังของประเทศไทยในระดับชาติ โดยแบ่งการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของนักวิจัยทางการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับมันสำปะหลังของประเทศไทยในระดับชาติ (NRIIS) และ 2) ผลการวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาความสัมพันธ์และ

เครือข่ายของนักวิจัยทางการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับมันสำปะหลังของประเทศไทยในระดับชาติ (NRIIS) มีรายละเอียดดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของนักวิจัยทางการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับมันสำปะหลังของประเทศไทยในระดับชาติ (NRIIS)

ผลการวิเคราะห์ของนักวิจัยทางการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับมันสำปะหลังของประเทศไทยในระดับชาติ (NRIIS) พบว่า กรมพัฒนาที่ดิน มีบทความมากที่สุด จำนวน 87 บทความ รองลงมา คือ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (Kasetsart University) มีจำนวน 70 บทความ กรมวิชาการเกษตร มีจำนวน 57 ตามลำดับ รายละเอียดดังภาพ 9

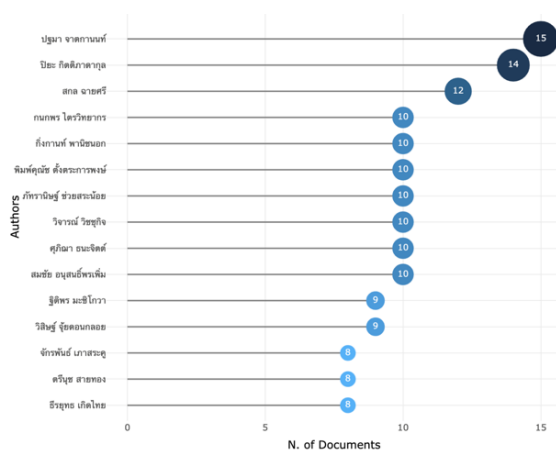

ภาพที่ 9 สถาบันวิจัยของไทยที่ตีพิมพ์มากที่สุด 15 อันดับในระดับชาติ (NRIIS)

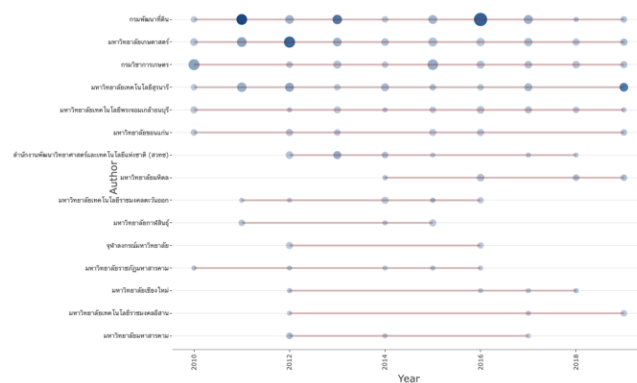
เมื่อพิจารณาจำนวนบทความในรายปีของแต่ละมหาวิทยาลัยในแผนภาพ 4.2 พบว่า กรมพัฒนาที่ดิน และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีงานวิจัยอย่างต่อเนื่องทุกปี ในส่วนของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี มหาวิทยาลัยขอนแก่น มีงานวิจัยอย่างต่อเนื่องในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาแต่ขาดความต่อเนื่อง และมหาวิทยาลัยอื่น ๆ จะเห็นได้ว่ายังขาดความต่อเนื่อง ในการเผยแพร่บทความวิจัย ทำให้งานวิจัยในฐานของมหาวิทยาลัยนั้น ๆ ยังไม่มากดเท่าที่ควร รายละเอียดดังภาพ 11 นอกจากนี้นักวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมันสำปะหลังที่ตีพิมพ์มากที่สุดในระดับชาติ (NRIIS) ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2013 - 2022 พบว่า อาจารย์ที่มีผลงานตีพิมพ์ 3 อันดับแรกที่มีงานวิจัยตีพิมพ์มากที่สุด โดยนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยเกษตร โดยอาจารย์ปฐมา จาตุกานนท์ นักวิจัยชำนาญการพิเศษ ฝ่ายเทคโนโลยีชีวมวลและพลังงานชีวภาพ สถาบันค้นคว้าและพัฒนาผลผลิตทางการเกษตรและอุตสาหกรรมเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ซึ่งมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน คือ แป้งมันสำปะหลัง เอทานอล การย่อยด้วยกรดเป็นต้น โดยมีงานวิจัยมากที่สุด จำนวน 15 บทความวิจัย รองลงมา คือ อาจารย์ปิยะ กิตติภาดากุล ภาควิชาพืชไร่ฯ คณะเกษตร วิทยาเขตบางเขน มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน คือ การพัฒนาสายพันธุ์มันสำปะหลัง คุณภาพมันสำปะหลัง ปริมาณแป้งเป็นต้น จำนวน 14 บทความ และอาจารย์

สกล ฉายศรี นักวิจัยชำนาญการพิเศษ ศูนย์วิจัยและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร คณะเกษตร วิทยาเขตบางเขน ที่มีความเชี่ยวชาญพัฒนาสายพันธุ์มันสำปะหลัง คุณภาพมันสำปะหลัง การเคลือบเมล็ดพันธุ์ มีจำนวน 12 บทความ เมื่อพิจารณานักวิจัยที่เกี่ยวข้องมันสำปะหลังที่ตีพิมพ์มากที่สุดในระดับชาติ (NRIIS) เป็นรายปี พบว่า อาจารย์เกือบทุกท่านมีความสม่ำเสมอในการตีพิมพ์ในวารสารระดับชาติ ที่มีลำดับอยู่ 15 อันดับแรก ในฐาน NRIIS จะเห็นแนวโน้มของการตีพิมพ์งานวิจัยที่ไม่ต่อเนื่องมากนัก จะพบว่า อาจารย์ปฐมมา จากกานนท์มีงานวิจัยมากที่สุด 7 บทความ โดยเป็นบทความในช่วงปี 2011 - 2017 โดยมีงานวิจัยอยู่ในช่วง 1 - 7 บทความ และเมื่อพิจารณา จะพบว่า อาจารย์ปิยะ กิตติภาดากุล มีงานวิจัยในช่วงปี 2010 - 2020 แต่ไม่ได้มีต่อเนื่องทุกปี อยู่ในช่วง 1 - 6 บทความ โดยมี 6 บทความ ในปี 2019 รายละเอียดดังภาพ 11

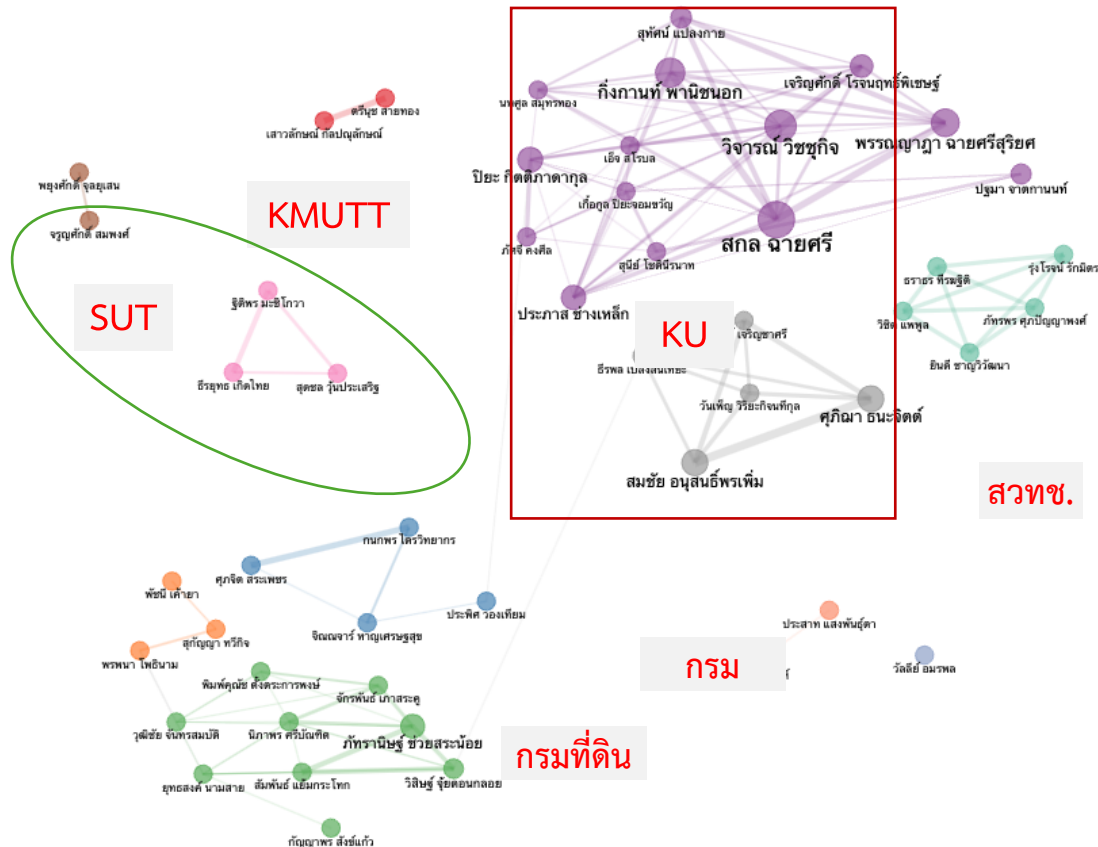
ภาพที่ 10 นักวิจัยที่ตีพิมพ์มากที่สุด 15 อันดับแรก
ในระดับชาติ (NRIIS)

ภาพที่ 11 นักวิจัยที่ตีพิมพ์มากที่สุด 15 อันดับแรก
จำแนกรายปี ในระดับชาติ (NRIIS)

2.2 ผลการวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาความสัมพันธ์และเครือข่ายของนักวิจัยทางการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับมันสำปะหลังของประเทศไทยในระดับชาติ (NRIIS)

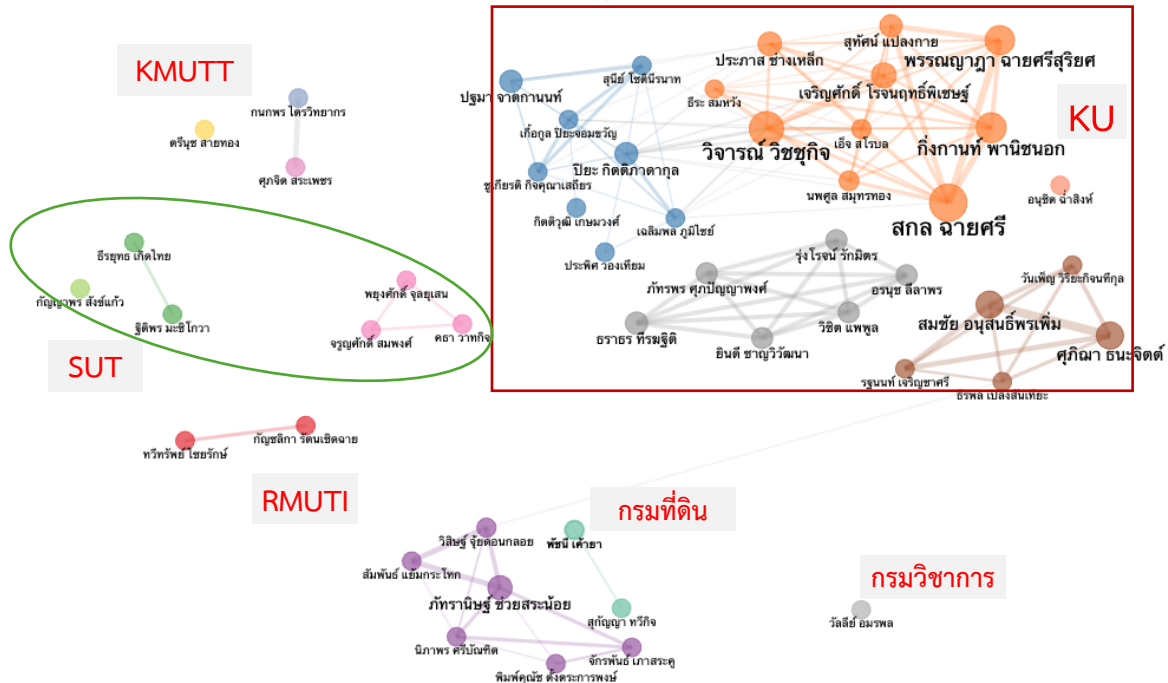
ผลการวิเคราะห์เครือข่ายของนักวิจัยทางการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับมันสำปะหลังของประเทศไทยในระดับชาติ (NRIIS) สามารถแบ่งนักวิจัยออกได้ 5 กลุ่มหลักซึ่งการทำวิจัยด้านมันสำปะหลัง นักวิจัยจะเป็นกลุ่มมหาวิทยาลัยและกรมที่เกี่ยวข้องกับความรู้ทางการเกษตร ในส่วนของกลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยสามารถแบ่งสามกลุ่ม 1) กลุ่มนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยเกษตร มากจากสามกลุ่ม คือ หนึ่งศูนย์วิจัยและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร คณะเกษตร และอาจารย์จากภาคปฐพี ซึ่งเป็นเครือข่ายที่มีจำนวนเครือข่ายที่ใหญ่กว่าเครือข่ายการวิจัยทางมันสำปะหลังอื่น ๆ 2) กลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี 3) กลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี นอกจากนั้น มีเครือข่ายนักวิจัยจากกรมที่เกี่ยวข้องกับความรู้ทางการเกษตรสามารถจำแนกได้เป็นสามกลุ่ม คือ 1) กลุ่มนักวิจัยจากกรมที่ดินมีเครือข่ายงานวิจัยที่ทำร่วมกันจำนวนมากเช่นกัน 2) กลุ่มนักวิจัยจากกรมวิชาการเกษตร และ 3) กลุ่มนักวิจัยจากสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) รายละเอียดดังภาพ 12

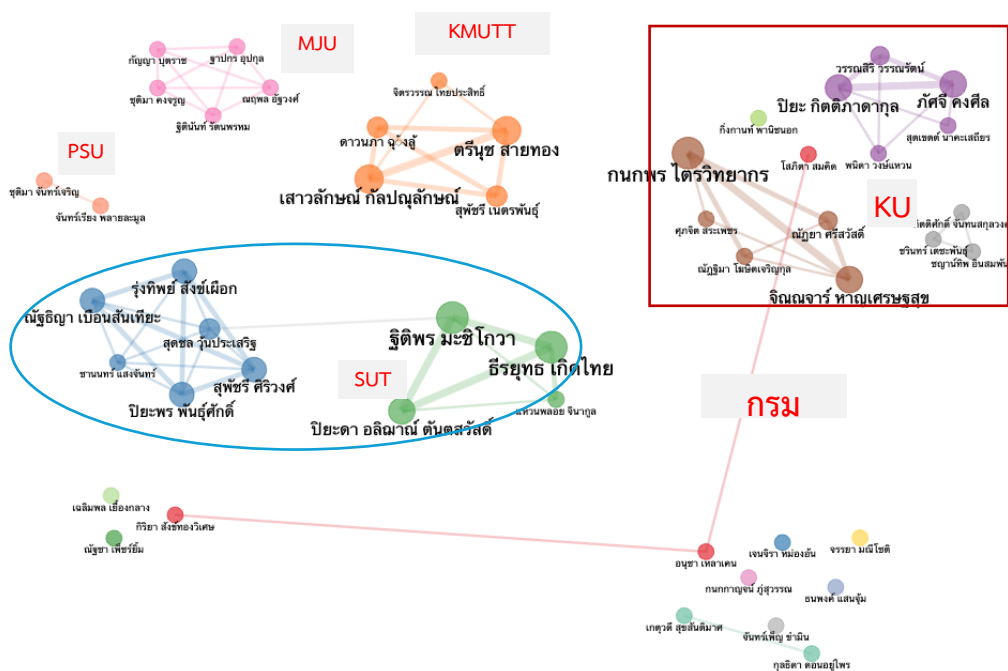
ภาพที่ 12 เครือข่ายของนักวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมันสำปะหลังของประเทศไทยในระดับชาติ (NRIS)

เครือข่ายของนักวิจัยมันสำปะหลังของประเทศไทยในระดับชาติ (NRIS) ปี ค.ศ. 2013 - 2017 และปี ค.ศ. 2018 - 2022 พบว่า สามารถเห็นเครือข่ายงานวิจัยจากนักวิจัยจะเป็นกลุ่มมหาวิทยาลัยและกรมที่เกี่ยวข้องกับความรู้ทางการเกษตร โดยกลุ่มนักวิจัยมหาวิทยาลัยสามารถเห็นแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงของเครือข่ายดังต่อไปนี้

- 1) กลุ่มนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปี ค.ศ. 2013 - 2017 มีลักษณะเป็นมีเครือข่ายที่มีขนาดใหญ่ มีนักวิจัยจำนวนมาก โดยจำนวนนักวิจัยในเครือข่ายมากกว่าครึ่งหนึ่งของนักวิจัย 50 คนแรกที่นำมาวิเคราะห์ เมื่อพิจารณาในปี ค.ศ. 2018 - 2022 จะเห็นได้ว่างานวิจัยด้านมันสำปะหลังยังคงอยู่แต่มีผู้เข้าร่วมเครือข่ายที่น้อยลง
- 2) กลุ่มนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี (มจธ.) และมหาวิทยาลัยสุรนารี ปี ค.ศ. 2013 - 2017 เครือข่ายนักวิจัยไม่มากนัก และจำนวนนักวิจัยในเครือข่ายเพิ่มขึ้นในช่วงปี ค.ศ. 2018 - 2022 และ 3) ในช่วงปี ค.ศ. 2013 - 2017 มีเครือข่ายงานวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน แต่ไม่พบเครือข่ายงานวิจัยในช่วงปี ค.ศ. 2018 - 2022 และในช่วงปี ค.ศ. 2018 - 2022 มีเครือข่ายงานวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหิดล และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เพิ่มเติมขึ้นมา เมื่อพิจารณาในส่วนของนักวิจัยกรมที่เกี่ยวข้องกับความรู้ทางการเกษตร ปี ค.ศ. 2013 - 2017 พบสองหน่วยงาน คือ กรมวิชาการเกษตร และกรมที่ดินในช่วงปี ค.ศ. 2018 - 2022 พบเพียงกรมวิชาการเกษตรที่มีเครือข่ายนักวิจัย รายละเอียดดังภาพที่ 13 และภาพที่ 14

ภาพที่ 13 เครือข่ายของนักวิจัยมันสำปะหลังของประเทศไทยในระดับชาติ (NRIIS) ปี 2013 - 2017

ภาพที่ 14 เครือข่ายของนักวิจัยมันสำปะหลังของประเทศไทยในระดับชาติ (NRIIS) ปี ค.ศ. 2018 - 2022

อภิปรายผล

ความสามารถในการเผยแพร่บทความของนักวิจัยทางการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับมันสำปะหลังของประเทศไทยในระดับชาติและระดับนานาชาติ จะเห็นได้ว่า มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์มีจำนวนบทความมากที่สุดในงานวิจัยไทยในระดับนานาชาติ และหากวิเคราะห์รายบุคคลจะเห็นว่านักวิจัย 50 คนแรก โดยส่วนใหญ่เป็นนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ส่งผลทำให้มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์มีบทความวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมันสำปะหลังมากที่สุด ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ในฐานะผู้นำด้านองค์ความรู้และศักยภาพเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับพืชเศรษฐกิจสำคัญของประเทศ ความสำเร็จดังกล่าวอาจเกิดจากพันธกิจหลักของมหาวิทยาลัยที่มุ่งเน้นการวิจัยเพื่อการพัฒนาเกษตรกรรมอย่างยั่งยืน โดยมีการกำหนดนโยบายและแผนกลยุทธ์ที่ชัดเจนในการส่งเสริมการผลิตผลงานวิจัยสู่ระดับสากล (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2565) ภายในมหาวิทยาลัยมีหน่วยงานเฉพาะทางที่สนับสนุนการวิจัยอย่างเป็นระบบ ได้แก่ คณะเกษตร คณะอุตสาหกรรมเกษตร คณะทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงหน่วยงานสนับสนุนด้านวิชาการโดยตรง เช่น ศูนย์วิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์เกษตร (KAPI) และสถาบันวิจัยและพัฒนาแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (KURDI) ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมและผลักดันให้เกิดการตีพิมพ์ผลงานในวารสารวิชาการระดับนานาชาติ) นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ยังมีความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับองค์กรวิจัยระดับนานาชาติ เช่น International Center for Tropical Agriculture โดยเฉพาะในโครงการพัฒนาสายพันธุ์มันสำปะหลัง KU50 ซึ่งเป็นหนึ่งในผลงานวิจัยที่ได้รับการยอมรับในระดับโลก (International Center for Tropical Agriculture (CIAT), 2020) ลักษณะการวิจัยเป็นเชิงบูรณาการจึงมีส่วนช่วยสร้างเครือข่ายนักวิจัยระดับนานาชาติ และช่วยยกระดับคุณภาพของผลงานวิจัยไทยให้สามารถแข่งขันได้ในเวทีสากลได้ จากบริบทดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า หากหน่วยงานที่ต้องการพัฒนาต้องการนักวิจัยขับเคลื่อนงานวิจัยในสาขาใดให้มีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนอย่างเป็นระบบทั้งในระดับนโยบายและระดับหน่วยงานต้นสังกัด เพื่อให้สะดวกต่อการพัฒนาองค์ความรู้และเพิ่มปริมาณการเผยแพร่ผลงานวิจัยในระดับประเทศและนานาชาติอย่างยั่งยืน

รองลงมา คือ มหาวิทยาลัยขอนแก่นซึ่งผลการวิเคราะห์รายบุคคล แสดงให้เห็นว่า 5 นักวิจัยที่มีผลงานเผยแพร่งานวิจัยในระดับนานาชาติมากที่สุดเป็นบุคลากรจากมหาวิทยาลัยขอนแก่นทั้งสิ้นโดยเป็นทีมวิจัย 2 ทีม คือ ทีมจากสัตวศาสตร์และทีมจากภาพพืชไร่ เมื่อวิเคราะห์แนวโน้มภาพรวมของบทความจำแนกตามปีรายบุคคล และจำแนกตามปี จะเห็นได้ว่า เดิมมหาวิทยาลัยขอนแก่น มีนักวิจัยจากภาพสัตวศาสตร์ที่ทำการเผยแพร่จำนวนหนึ่งอยู่แล้วนั้น ในปี ค.ศ. 2017 เริ่มมีทีมวิจัยจากภาพพืชไร่มีจำนวนการตีพิมพ์ที่เพิ่มขึ้นจึงทำให้ในปัจจุบันทีมนักวิจัยจากขอนแก่นมีจำนวนงานวิจัยที่เผยแพร่ทางการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับมันสำปะหลังที่สูงที่สุดในปี ค.ศ. 2018 เป็นต้นมา ในส่วนของมหาวิทยาลัย อื่น ๆ ในประเทศไทยก็มีแนวโน้มที่มีจำนวนการตีพิมพ์ที่สูงขึ้นเช่นเดียวกัน อาจเพราะในปัจจุบันการตีพิมพ์นับได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญและมีประโยชน์ต่อนักวิจัยทั้งทางตรงและทางอ้อม พร้อมทั้งการได้รับทุนจากแหล่งให้ทุนในปัจจุบันมีการทำสัญญาผูกมัดให้แต่ละโครงการมีการเผยแพร่ตีพิมพ์งานวิจัยเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้แก่บุคคลอื่น ๆ ในวงการวิชาการเดียวกันจึงเป็นปัจจัยที่ทำให้จำนวนการตีพิมพ์ที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากการตีพิมพ์ผลงานวิจัยเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยสร้างเครือข่ายความรู้ ขยายการรับรู้ต่อผลงาน และยืนยันความน่าเชื่อถือของนักวิจัยอย่างเป็นทางการพร้อมทั้งงานวิจัยที่ผ่านการผู้ประเมิน (peer-review) ช่วยยกระดับมาตรฐานวิชาการ คุณภาพของงานวิจัย และสนับสนุนให้ผลงานถูกนำไปใช้งานจริงทั้งทางตรงและ

ทางอ้อม (Steer, P. J. & Ernst, S., 2021); (Kupfer, D. J. et al., 2014) ในอีกแง่หนึ่ง แหล่งทุนวิจัยจำนวนมาก กำหนดเป็นเงื่อนไขในสัญญาให้ผู้รับทุนต้องเผยแพร่ผลงานที่เกิดจากงานวิจัยในวารสารที่ได้มาตรฐาน ซึ่งมีผล บังคับใช้อย่างเข้มงวดในหลายประเทศและองค์กรระดับนานาชาติทำให้งานวิจัยในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในไทย มีแนวโน้มการตีพิมพ์ที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง เมื่อพิจารณางานวิจัยไทยในระดับชาติ พบว่า กรมพัฒนาที่ดินมีจำนวน เผยแพร่งานวิจัยมากที่สุด ซึ่งมีการเผยแพร่อย่างต่อเนื่องตั้งแต่ ปี ค.ศ. 2013 - 2022 อาจเป็นเพราะกรมพัฒนา ที่ดินเป็นหน่วยงานที่ให้ทุนด้าน มันสำปะหลังมากที่สุด และเป็นหน่วยงานที่เน้นพัฒนาความรู้ทางวิชาการด้าน การเกษตรทำให้มีบุคลากรเข้ามารับทุนเพื่อศึกษาและตีพิมพ์เผยแพร่ เมื่อพิจารณาจำนวนรายบุคคลจะเห็นได้ว่า นักวิจัยที่มีจำนวนการตีพิมพ์มากที่สุด 5 คนแรก เป็นนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ซึ่งเป็นไปตามพันธกิจ ที่กล่าวมาข้างต้น

ความสัมพันธ์และเครือข่ายของนักวิจัยทางการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับมันสำปะหลังของประเทศไทยในระดับ นานาชาติ (SCOPUS) และในระดับชาติ (NRIIS)

ความสัมพันธ์และเครือข่ายของนักวิจัยทางการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับมันสำปะหลังของประเทศไทยในระดับ นานาชาติสามารถแบ่งตามมหาวิทยาลัยหรือเผยแพร่ตีพิมพ์มันสำปะหลังมหาวิทยาลัย จากการศึกษา 50 คนที่มี งานวิจัยตีพิมพ์สูงที่สุด พบว่า เครือข่ายงานวิจัยจากหลายมหาวิทยาลัย เช่น กลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยมหิดล อาจารย์มหาวิทยาลัยแม่โจ้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอม เกล้าธนบุรี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี โดย วิทยาลัยเกษตรศาสตร์มีกลุ่มนักวิจัย จำนวนมากที่สามารถแบ่งกลุ่มเครือข่ายอาจารย์ย่อยอีก 3 กลุ่ม ตามสาขาที่ศึกษา คือ กลุ่มอาจารย์คณะอุตสาหกรรม เกษตร กลุ่มอาจารย์ภาควิชาปฐพีวิทยาและอาจารย์พืชไร่ อาจเพราะมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์มีวิสัยทัศน์มุ่งสร้าง ความแข็งแกร่งทางวิชาการด้านการเกษตร อาหาร และป่าไม้ ทำให้นักวิจัยมีความสนใจด้านนี้จำนวนมาก จากที่ วิทยาลัยเกษตรศาสตร์ให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับการพัฒนา ความแข็งแกร่งทางวิชาการด้านการเกษตร อาหาร และป่าไม้ โดยเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์หลักที่ชัดเจนในแผนพัฒนาเชิงยุทธศาสตร์ 12 ปี (พ.ศ. 2560 - 2571) ของมหาวิทยาลัย ที่เน้นมุ่งสร้างความเข้มแข็งทางวิชาการในสามสาขาหลัก ได้แก่ เกษตร อาหาร และป่าไม้ จากบริบททางนโยบายข้างต้น จึงเป็นประเด็นที่ชัดเจนว่า มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ได้วางแผนและให้การสนับสนุน เชิงกลยุทธ์ต่อการวิจัยในสาขาเกษตร อาหาร และป่าไม้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งสะท้อนผ่านวิสัยทัศน์และพันธกิจที่มุ่งเน้น ความเป็นเลิศด้านวิชาการในกลุ่มสาขาหลักที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและ ความมั่นคงทางอาหารของประเทศ แนวนโยบายดังกล่าวสอดคล้องกับพฤติกรรมการณ์ตีพิมพ์ของนักวิจัยในสังกัดมหาวิทยาลัย ที่มีผลงานวิจัยปรากฏ ในฐานข้อมูลระดับนานาชาติอย่างโดดเด่น โดยเฉพาะในหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับมันสำปะหลัง ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจ ที่สำคัญของไทย จึงน่าสนใจที่จะศึกษาต่อว่า กลไกหรือแนวทางใดภายในมหาวิทยาลัยที่ส่งผลให้เกิดความต่อเนื่อง ของการผลิตองค์ความรู้เชิงลึก และสามารถผลักดันให้ผลงานวิจัยเข้าสู่ระดับนานาชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งไม่เพียงสะท้อนความสามารถของบุคลากรเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงความเข้มแข็งของระบบสนับสนุนวิจัยภายใน สถาบันอย่างรอบด้าน เช่นกัน

สรุปและข้อเสนอแนะ

1) ความสามารถในการเผยแพร่บทความของนักวิจัยทางการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับมันสำปะหลังของประเทศไทยในระดับชาติและระดับนานาชาติ งานวิจัยไทยในระดับนานาชาติ (Scopus) พบว่า เป็นงานวิจัยจากมหาวิทยาลัยทั้งหมดที่ได้รับการตีพิมพ์ในระดับนานาชาติโดยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์มีจำนวนบทความมากที่สุด หากวิเคราะห์รายบุคคลจะเห็นได้ว่านักวิจัย 50 คนแรก โดยส่วนใหญ่เป็นนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์จึงส่งผลทำให้มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์มีบทความวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมันสำปะหลังมากที่สุด รองลงมา คือ มหาวิทยาลัยขอนแก่นซึ่งผลการวิเคราะห์รายบุคคล แสดงให้เห็นว่า 5 นักวิจัยที่มีผลงานเผยแพร่งานวิจัยในระดับนานาชาติมากที่สุดเป็นบุคลากรจากมหาวิทยาลัยขอนแก่นทั้งสิ้นโดยเป็นทีมวิจัย 2 ทีม คือ ทีมจากสัตวศาสตร์และทีมจากภาพพืชไร่ เมื่อวิเคราะห์แนวโน้มภาพรวมของบทความจำแนกตามปีรายบุคคล และจำแนกตามปี จะเห็นได้ว่า จากเดิมมหาวิทยาลัยขอนแก่น มีนักวิจัยจากภาพสัตวศาสตร์ที่ทำการเผยแพร่จำนวนหนึ่งอยู่แล้วนั้น ในปี ค.ศ. 2017 เริ่มมีทีมวิจัยจากภาพพืชไร่มีจำนวนการตีพิมพ์ที่เพิ่มขึ้นจึงทำให้ในปัจจุบันทีมนักวิจัยจากขอนแก่นมีจำนวนงานวิจัยที่เผยแพร่ทางการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับมันสำปะหลังที่สูงที่สุดในปี ค.ศ. 2018 เป็นต้นมาในส่วนของมหาวิทยาลัย อื่น ๆ ในประเทศไทยก็มีแนวโน้มที่มีจำนวนการตีพิมพ์ที่สูงขึ้นเช่นเดียวกัน เมื่อพิจารณางานวิจัยไทยในระดับชาติ พบว่า กรมพัฒนาที่ดินมีจำนวนเผยแพร่งานวิจัยมากที่สุด ซึ่งมีการเผยแพร่อย่างต่อเนื่องตั้งแต่ ปี ค.ศ. 2013 - 2022 เมื่อพิจารณาจำนวนรายบุคคลจะเห็นได้ว่านักวิจัยที่มีจำนวนการตีพิมพ์มากที่สุด 5 คนแรก เป็นนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ซึ่งตามพันธกิจของมหาวิทยาลัย นักวิจัยในมหาวิทยาลัยมีความจำเป็นที่ต้องตีพิมพ์เผยแพร่เพื่อขยายองค์ความรู้จากการวิจัยต่อไป และ 2) ความสัมพันธ์และเครือข่ายของนักวิจัยทางการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับมันสำปะหลังของประเทศไทยในระดับนานาชาติ (SCOPUS) และในระดับชาติ (NRIS) ความสัมพันธ์และเครือข่ายของนักวิจัยทางการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับมันสำปะหลังของประเทศไทยในระดับนานาชาติ จะพบเครือข่ายที่แบ่งตามมหาวิทยาลัยหรือเผยแพร่ตีพิมพ์มันสำปะหลังมหาวิทยาลัยจากการศึกษา 50 คนที่มีงานวิจัยตีพิมพ์สูงสุด พบเครือข่ายงานวิจัยจากหลายมหาวิทยาลัย เช่น กลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยแม่โจ้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี โดยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์มีกลุ่มนักวิจัยจำนวนมากที่สามารถแบ่งกลุ่มเครือข่ายอาจารย์ย่อยอีก 3 กลุ่ม กลุ่มอาจารย์คณะอุตสาหกรรมเกษตร กลุ่มอาจารย์ภาควิชาปฐพีวิทยาและอาจารย์พืชไร่ อาจเพราะมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์มีวิสัยทัศน์มุ่งสร้างความแข็งแกร่งทางวิชาการด้านการเกษตร อาหาร และป่าไม้ ทำให้นักวิจัยมีความสนใจด้านนี้จำนวนมาก และศึกษาเครือข่ายของนักวิจัยมันสำปะหลังของประเทศไทยในระดับนานาชาติ (SCOPUS) ตามช่วงเวลา คือ ปี ค.ศ. 2013 - 2017 และปี ค.ศ. 2018 -2022 พบว่า กลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยมหิดล มีโครงข่ายนักวิจัยที่ทำงานวิจัยที่เหนียวแน่นต่อเนื่องทั้งสองช่วงเวลา กลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ที่มีจำนวนนักวิจัยจำนวนมากในช่วงและปี ค.ศ. 2018 - 2022 มีจำนวนนักวิจัยในเครือข่ายที่ลดลง แต่งานวิจัยด้านมันสำปะหลังออกเผยแพร่อีกต่อเนื่องมหาวิทยาลัยขอนแก่นเป็นมหาวิทยาลัยที่มีงานวิจัยข้ามมหาวิทยาลัย คือ อาจารย์ด้านการผลิตอาหารสัตว์ ที่ทำการวิจัยร่วมกับอาจารย์มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ปี ค.ศ. 2013 - 2017 แต่ต่อมาไม่งานวิจัยมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ในปี ค.ศ. 2018 - 2022 แต่อาจารย์การผลิต

อาหารสัตว์ยังคงมีอย่างต่อเนื่อง และปี ค.ศ. 2018 -2022 มหาวิทยาลัยขอนแก่น มีเครือข่ายงานวิจัยจากกลุ่มงานวิจัยด้านพืชไร่ ที่เป็นเครือข่ายนักวิจัยที่เข้มแข็งมีงานวิจัยอย่างต่อเนื่องเพิ่มเข้ามา กลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี มีงานวิจัยเผยแพร่อย่างต่อเนื่องแต่มีเครือข่ายที่มีขนาดเล็ก กลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรีและจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบว่า ในช่วงปี ค.ศ. 2013 - 2017 มีการตีพิมพ์บทความเป็นทีม และปี ค.ศ. 2018 - 2022 ยังคงมีงานวิจัยของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรีและจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเผยแพร่ แต่ไม่มีลักษณะเป็นเครือข่าย และกลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เป็นกลุ่มงานวิจัยที่เกิดเครือข่ายเพิ่มในปี ค.ศ. 2018 - 2022 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์และเครือข่ายของนักวิจัยทางการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับมันสำปะหลังของประเทศไทยในระดับชาติ แสดงให้เห็นว่า นักวิจัยจะเป็นกลุ่มมหาวิทยาลัยและกรมที่เกี่ยวข้องกับความรู้ทาง การเกษตร โดยกรมที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย กลุ่มนักวิจัยกรมพัฒนาที่ดิน กลุ่มนักวิจัยจากกรมวิชาการเกษตร และกลุ่มนักวิจัยจากสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) ปี ค.ศ. 2013 - 2017 พบ 2 หน่วยงาน คือ กรมวิชาการเกษตร และกรมพัฒนาที่ดิน ในช่วงปี ค.ศ. 2018 - 2022 พบเพียงกรมวิชาการเกษตรที่มีเครือข่ายนักวิจัย ในส่วนของมหาวิทยาลัย คือ กลุ่มนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี กลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี เมื่อวิเคราะห์เครือข่ายของนักวิจัย มันสำปะหลังของประเทศไทยในระดับชาติ (NRIS) แบ่งย่อยเป็นสองช่วงเวลา ปี ค.ศ. 2013 - 2017 และปี ค.ศ. 2018 - 2022 พบว่า กลุ่มนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปี ค.ศ. 2013 - 2017 มีลักษณะเป็นมีเครือข่ายที่มีขนาดใหญ่มีนักวิจัยจำนวนมาก โดยจำนวนนักวิจัยในเครือข่ายมากกว่าครึ่งหนึ่งของนักวิจัย 50 คนแรกที่นำมาวิเคราะห์ และปี ค.ศ. 2018 - 2022 มีงานวิจัยด้านมันสำปะหลังยังคงอยู่แต่มีผู้เข้าร่วมเครือข่ายที่น้อยลงกลุ่มนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี (มจร.) และมหาวิทยาลัยสุรนารี ปี ค.ศ. 2013 - 2017 เครือข่ายนักวิจัยไม่มากนัก และจำนวนนักวิจัยในเครือข่ายเพิ่มขึ้นในช่วงปี ค.ศ. 2018 - 2022 และในช่วงปี ค.ศ. 2013 - 2017 มีเครือข่ายงานวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน แต่ไม่พบเครือข่ายงานวิจัยในช่วงปี ค.ศ. 2018 - 2022 ในช่วงปี ค.ศ. 2018 - 2022 มีเครือข่ายงานวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหิดล และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์เพิ่มเติมขึ้นมาจากเดิม การพัฒนาศักยภาพนักวิจัยและความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน สอดคล้องกับ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน โดยเฉพาะประเด็นการยกระดับภาคเกษตรสู่เกษตรมูลค่าสูงและการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมเพื่อเศรษฐกิจฐานความรู้ รวมถึง ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ที่เน้นการพัฒนานักวิจัยให้มีสมรรถนะสูง สามารถสร้างผลงานวิจัยที่ตอบสนองต่อเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทยในระยะยาว

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ภายใต้แผนงานยุทธศาสตร์เป้าหมาย (Spearhead) ด้านสังคมคณะผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร. มิ่งสรรพ ขาวสะอาด และทีมงานแผนงานวิจัยคนไทย 4.0 ที่เปิดโอกาสให้คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาวิจัยจนแล้วเสร็จอย่างสมบูรณ์ ขอขอบพระคุณ รศ.ดร.ปรเมศ บรรเทึง ศ.(เกียรติคุณ) ดร.อาร์นต์ พัฒโนทัย และ ศ.ดร. กมล เลิศรัตน์ ที่ให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์กับคณะผู้วิจัยจนงานสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมาย

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2560). ยุทธศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579) และแผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564). เรียกใช้เมื่อ 29 ตุลาคม 2567 จาก <https://www.opsmoac.go.th/strategic-files-401191791792>
- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2565). แผนยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 4 ปี (ปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 - 2570). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. เรียกใช้เมื่อ 29 ตุลาคม 2567 จาก <https://www.ku.ac.th/th/operation-plan-and-action-plan-of-ku/download/3865>
- สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2566). ภาวะเศรษฐกิจการเกษตรปี 2565 และแนวโน้มปี 2566. เรียกใช้เมื่อ 29 ตุลาคม 2567 จาก <https://www.opsmoac.go.th/saraburi-dwl-files-442991791011>
- สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. (2555). ยุทธศาสตร์วิจัยและพัฒนาอุตสาหกรรมมันสำปะหลังประเทศไทย (พ.ศ. 2555 - 2559). เรียกใช้เมื่อ 29 ตุลาคม 2567 จาก <https://shorturl.asia/aAi6o>
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 - 2580 สำนักงานรัฐมนตรี. เรียกใช้เมื่อ 29 ตุลาคม 2567 จาก https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2561/A/082/T_0001.PDF
- อรุณี อินทรไพโรจน์. (2565). การประเมินผลิตผลและผลลัพธ์งานวิจัยด้านการศึกษา เกษตร และอาหาร. ใน รายงานการวิจัย. สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ.
- อาร์นัต พัฒนไทย์ และคณะ. (2560). โครงการวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลงานวิจัยของฝ่ายวิชาการและโครงการปริญาเอกกาญจนาภิเษก (คปก.) กลุ่มงานวิจัยด้านเกษตรและวิทยาศาสตร์เกษตรของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- Argote, L. (2024). Knowledge transfer within organizations: Mechanisms, motivation, and consideration. *Annual Review of Psychology*, 75, 405-431. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-022123-105424>.
- Givi, M. E. et al. (2022). Assessment of the history and trends of The Journal of Intellectual Capital: A bibliometrics, altmetrics and text mining analysis. *Journal of Intellectual Capital*, 23(4), 864-912.
- International Center for Tropical Agriculture (CIAT). (2020). Cassava Annual Report 2020. Retrieved October 29, 2024, from https://www.academia.edu/84828539/Cassava_Annual_Report_2020
- Kupfer, D. J. et al. (2014). Using peer review to improve research and promote collaboration. *Academic psychiatry: the journal of the American Association of Directors of Psychiatric Residency Training and the Association for Academic Psychiatry*, 38(1), 5-10.
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2011). *Fostering Productivity and Competitiveness in Agriculture*. France: OECD Publishing.
- Steer, P. J. & Ernst, S. (2021). Peer review - Why, when and how. *International Journal of Cardiology Congenital Heart Disease*, 2. <https://doi.org/10.1016/j.ijcchd.2021.100083>.

ประสิทธิผลการปฏิบัติงานของศูนย์ดำรงธรรมในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน
กรณี: ศึกษาพื้นที่ศูนย์ดำรงธรรมในพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ จังหวัดตาก*
THE EFFECTIVENESS OF THE OPERATIONS OF THE SANGHA PROTECTION
CENTERS IN SAFEGUARDING THE RIGHTS AND FREEDOMS OF CITIZENS:
A CASE STUDY OF THE SANGHA PROTECTION CENTERS IN
THE SPECIAL ECONOMIC ZONE OF TAK PROVINCE

ปณณดา ทรงอิทธิสุข

Punnada Songitthisuk

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร กำแพงเพชร ประเทศไทย

Faculty of Humanities and Social Sciences, Kamphaeng Phet Rajabhat University, Kamphaeng Phet, Thailand

Corresponding author E-mail: basnik11@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการดำเนินงานของศูนย์ดำรงธรรม รวมถึงบทบาท หน้าที่ และกลไกการให้บริการที่มีต่อประชาชน และ 2) เสนอแนวทางในการพัฒนาศักยภาพและกลไกการดำเนินงานของศูนย์ดำรงธรรม เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 285 คน ซึ่งเป็นประชาชนที่เคยใช้บริการศูนย์ดำรงธรรม และใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกกับ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ เจ้าหน้าที่ศูนย์ดำรงธรรม ผู้นำชุมชน และภาคประชาสังคม รวมทั้งสิ้น 15 คน เพื่อเก็บ ข้อมูลเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติเชิงพรรณนาและค่าสถิติสรุป เช่น ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหาจากข้อมูลคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า 1) ประชาชนมีความเข้าใจในสิทธิเสรีภาพ มากขึ้นหลังจากรับบริการจากศูนย์ และประเมินว่าสมรรถนะของเจ้าหน้าที่อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านการ อธิบายสิทธิ การให้บริการอย่างสุภาพ และการประสานงานกับหน่วยงานอื่น ขณะเดียวกัน ประชาชนยังให้ ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม เช่น การเสนอความคิดเห็น การติดตามผล และการเข้าถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสิทธิ ของตนเอง นอกจากนี้ ยังพบว่า ศูนย์ดำรงธรรมมีบทบาทสำคัญในการเป็นกลไกเชื่อมโยงประชาชนกับรัฐในด้าน การร้องเรียน การแก้ไขปัญหา และการส่งเสริมธรรมาภิบาล และ 2) แนวทางในการพัฒนาศูนย์ดำรงธรรมที่เสนอ ได้แก่ การส่งเสริมทักษะของเจ้าหน้าที่ด้านสิทธิมนุษยชนและการจัดการความขัดแย้ง การพัฒนาระบบข้อมูล ร้องเรียนให้โปร่งใสและตรวจสอบได้ การสร้างความร่วมมือกับภาคประชาชนและเครือข่ายในชุมชน และ การยกระดับบทบาทของศูนย์ให้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายในระดับท้องถิ่น เพื่อให้สามารถตอบสนอง ต่อบริบทของพื้นที่พัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ

คำสำคัญ: ศูนย์ดำรงธรรม, สิทธิเสรีภาพ, ประสิทธิภาพการดำเนินงาน, พื้นที่พัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ, การมีส่วนร่วมของประชาชน

Abstract

This research article aimed to 1) Investigate the operational status of the Damrongtham Center, including its roles, duties, and service mechanisms for the public; and 2) Propose guidelines for developing the potential and operational mechanisms of the Damrongtham Center. This research employed a mixed-methods approach. A questionnaire was used to collect quantitative data from a sample of 285 people who had previously used the services of the Damrongtham Center. In-depth interviews were conducted with 15 key stakeholders, including Damrongtham Center officials, community leaders, and civil society representatives, to collect qualitative data. Quantitative data were analyzed using descriptive statistics and summary statistics such as the mean and standard deviation, while qualitative data were analyzed using content analysis. The research findings indicated that 1) overall, the public's understanding of their rights and freedoms increased after using the center's services. The performance of the officials was rated at a high level, particularly in their ability to explain rights, provide courteous service, and coordinate with other agencies. At the same time, the public also valued participation, such as providing feedback, monitoring outcomes, and accessing information related to their rights. It was also found that the Damrongtham Center plays a crucial role as a mechanism for connecting the public with the state regarding complaints, problem-solving, and promoting good governance. and 2) The proposed guidelines for developing the Damrongtham Center include: enhancing officials' skills in human rights and conflict management; developing a transparent and auditable complaint information system; fostering collaboration with the public and community networks; and elevating the center's role to participate in local policy-making. This is to ensure the center can respond to the context of special economic development areas.

Keywords: Damrongdharma Center, Rights and Freedoms, Operational Effectiveness, Special Economic Development Zone, Public Participation

บทนำ

สิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นหัวใจสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยและถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่รัฐต้องรับรองและคุ้มครองอย่างเสมอภาคและทั่วถึง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้มีการกำหนดไว้ในหมวด 3 เรื่อง สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ว่าทุกคนย่อมมีสิทธิในการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี ได้รับความคุ้มครองจากรัฐในด้านความปลอดภัย การเข้าถึง

กระบวนการยุติธรรม และการร้องเรียนเมื่อได้รับความไม่เป็นธรรมจากการใช้อำนาจรัฐ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2560) ซึ่งสะท้อนถึงเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญในการส่งเสริมหลักนิติธรรม (Rule of Law) และสร้างกลไกที่ทำให้ทุกคนในสังคมสามารถใช้สิทธิเสรีภาพของตนได้โดยไม่ถูกละเมิด ทั้งนี้ สิทธิเสรีภาพในรัฐธรรมนูญยังครอบคลุมถึงสิทธิในชีวิตและร่างกาย สิทธิในกระบวนการยุติธรรมที่เป็นธรรม สิทธิในการแสดงความคิดเห็น เสรีภาพในการรวมกลุ่ม และการมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งล้วนแต่เป็นกลไกในการคุ้มครองประชาชนจากการใช้อำนาจรัฐในทางมิชอบ

การรับรองสิทธิเสรีภาพเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้งในมิติสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ เนื่องจากช่วยสร้างความเชื่อมั่นต่อระบบการปกครอง ส่งเสริมการมีส่วนร่วม และลดความขัดแย้งทางสังคมในระยะยาว หากประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและมีพื้นที่แสดงออกอย่างปลอดภัย องค์กรใดก็ตาม แม้รัฐธรรมนูญจะกำหนดสิทธิเสรีภาพไว้อย่างชัดเจน แต่ในทางปฏิบัติ การคุ้มครองยังเผชิญกับข้อจำกัดหลายประการ เช่น ช่องว่างของระบบราชการ การขาดการประสานงาน การสื่อสารที่ไม่ถึงประชาชนฐานราก และปัญหาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการภาครัฐ ซึ่งปรากฏชัดเจนในพื้นที่ห่างไกลและชายแดน โดยเฉพาะกับกลุ่มเปราะบาง อาทิ ผู้สูงอายุ ผู้หญิง เด็ก และแรงงานข้ามชาติที่มักตกหล่นจากการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานที่ควรได้รับ (คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2565) ปัญหาเหล่านี้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการเสริมสร้างกลไกของรัฐให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เพื่อรับฟัง แก้ไข และป้องกันการละเมิดสิทธิเสรีภาพได้อย่างรอบด้าน ด้วยเหตุนี้ “ศูนย์ดำรงธรรม” จึงถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อทำหน้าที่เป็นกลไกกลางของรัฐในการรับเรื่องร้องเรียน แก้ไขปัญหาความเดือดร้อน และส่งเสริมความเป็นธรรมในระดับพื้นที่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงบริการของรัฐได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และตรวจสอบได้ ภายใต้แนวคิด “ราชการใสสะอาด บริการประชาชนอย่างมีธรรมาภิบาล” (กระทรวงมหาดไทย, 2566) ปัจจุบันศูนย์ดำรงธรรมมีสำนักงานครอบคลุมทุกจังหวัดและอำเภอ และมีความสำคัญเพิ่มขึ้นอย่างยิ่งในบริบทของเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ เช่น จังหวัดตาก โดยเฉพาะอำเภอแม่สอด ซึ่งเป็นพื้นที่ชายแดนที่มีความอ่อนไหวและซับซ้อน เนื่องจากมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม การเคลื่อนย้ายของแรงงานข้ามชาติ และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจการค้าชายแดนที่รวดเร็ว ทั้งในด้านความมั่นคง สิทธิมนุษยชน และความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ, 2565)

ด้วยบริบทดังกล่าว ทำให้ศูนย์ดำรงธรรมในพื้นที่แม่สอดต้องเผชิญกับภารกิจที่หลากหลาย ตั้งแต่การรับเรื่องร้องทุกข์ การตรวจสอบกรณีละเมิดสิทธิ การช่วยเหลือแรงงานต่างด้าว ไปจนถึงการประสานงานกับหน่วยงานความมั่นคง หน่วยงานด้านแรงงาน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้ หากการดำเนินงานขาดประสิทธิภาพ อาจส่งผลต่อความเชื่อมั่นของประชาชนต่อกลไกภาครัฐ และอาจบั่นทอนความเชื่อมั่นในระบบราชการโดยรวม ในทางกลับกัน หากศูนย์ดำรงธรรมสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ย่อมช่วยลดความเหลื่อมล้ำ เพิ่มโอกาสในการเข้าถึงสิทธิ ส่งเสริมความยุติธรรมในระดับชุมชน และช่วยสร้างภาพลักษณ์ของรัฐที่โปร่งใส เป็นธรรม และใกล้ชิดประชาชนได้อย่างแท้จริง ซึ่งจะเป็ปัจจัยพื้นฐานในการเสริมสร้างสังคมที่มั่นคงและยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันยังไม่มีงานวิจัยเชิงลึกที่ศึกษาเฉพาะประสิทธิภาพการดำเนินงานของศูนย์ดำรงธรรมในบริบทพื้นที่ชายแดนที่มีลักษณะเฉพาะ เช่น เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ ซึ่งจำเป็นต้องวิเคราะห์ทั้งในด้านโครงสร้าง การบริหาร ศักยภาพของบุคลากร รูปแบบการให้บริการ การบูรณาการเครือข่ายหน่วยงาน และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการปฏิบัติงาน จึงเป็นที่มาของการวิจัยในครั้งนี้ งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน

ของศูนย์ดำรงธรรมในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยเน้นกรณีศึกษาในพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ จังหวัดตาก เพื่อเสนอแนวทางในการยกระดับศักยภาพการบริหารจัดการให้สามารถรองรับความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ชายแดน และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นธรรม และยั่งยืนในระยะยาว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานของศูนย์ดำรงธรรม ในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในพื้นที่อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก รวมถึงบทบาท หน้าที่ และกลไกการให้บริการที่มีต่อประชาชน
2. เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาศักยภาพและกลไกการดำเนินงานของศูนย์ดำรงธรรม ให้มีความยั่งยืน และเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่พัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ โดยเฉพาะในประเด็นสิทธิมนุษยชน ความหลากหลายทางสังคม และการบริหารภาครัฐที่โปร่งใสและมีธรรมาภิบาล

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบของการวิจัย

เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน มีการใช้ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพควบคู่กันอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความลึกซึ้ง ครอบคลุม และสามารถสะท้อนถึงข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นจากหลายมิติ

วิธีวิจัยเชิงปริมาณ

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่เคยใช้บริการของศูนย์ดำรงธรรมในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ จังหวัดตาก ครอบคลุมพื้นที่ 3 อำเภอ คือ อำเภอแม่สอด อำเภอแม่ระมาด และอำเภอพบพระ ภายในระยะเวลาไม่เกิน 1 ปีที่ผ่านมา กลุ่มตัวอย่างได้จากการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) หรือการสุ่มแบบสะดวก (Convenience Sampling) โดยเลือกจากผู้ที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายและยินดีตอบแบบสอบถาม ขนาดตัวอย่างคำนวณด้วยสูตรของ Yamane, T. ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และค่าความคลาดเคลื่อน $\pm 5\%$ หากประชากรมีประมาณ 1,000 คน จะได้กลุ่มตัวอย่างประมาณ 285 คน ซึ่งถือว่าเพียงพอสำหรับการวิเคราะห์เชิงสถิติ (Yamane, T., 1973)

เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถาม แบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบ 2) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของศูนย์ดำรงธรรม ครอบคลุมด้านความรวดเร็ว ความโปร่งใส ความพึงพอใจ และการเข้าถึงบริการ โดยใช้มาตราส่วนลิเคิร์ต 5 ระดับ พร้อมเกณฑ์การแปลผลค่าเฉลี่ย 5 ระดับ ตั้งแต่น้อยที่สุดถึงมากที่สุด และ 3) ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของผู้ตอบแบบสอบถาม

การเก็บข้อมูลดำเนินการทั้งแบบแจกด้วยตนเองและผ่านช่องทางออนไลน์ โดยชี้แจงวัตถุประสงค์และขอความยินยอมจากผู้ตอบก่อนทุกครั้ง ใช้เวลาเก็บข้อมูลประมาณ 3 - 4 สัปดาห์

การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลที่ได้ถูกตรวจสอบความครบถ้วนก่อนนำไปวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง และใช้สถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ t-test, ANOVA, Correlation และ Regression Analysis เพื่อตรวจสอบสมมติฐานและอธิบายความสัมพันธ์หรืออิทธิพลของตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิผลการทำงานของศูนย์ดำรงธรรมในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน

วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบท กระบวนการดำเนินงาน และปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของการปฏิบัติงานของศูนย์ดำรงธรรมในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ จังหวัดตาก โดยมุ่งเน้นการเก็บข้อมูลเชิงลึกจากผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงและมีประสบการณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและสะท้อนภาพรวมของสถานการณ์จริงในพื้นที่ กลุ่มตัวอย่างคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ เจ้าหน้าที่และผู้บริหารระดับพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของศูนย์ดำรงธรรม จำนวน 15 คน ซึ่งมีความรู้และประสบการณ์ตรง ทำให้ได้ข้อมูลเชิงลึกจากหลายมุมมอง

เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview Form) จัดทำขึ้นตามกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์การวิจัย ครอบคลุมประเด็นเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของศูนย์ดำรงธรรม ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน ความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ และข้อเสนอแนะในการพัฒนา

กระบวนการเก็บข้อมูลดำเนินการโดยการนัดหมายผู้ให้ข้อมูลตามความสมัครใจ ณ สถานที่ที่สะดวก ใช้เวลาในการสัมภาษณ์ครั้งละประมาณ 30 - 60 นาที พร้อมการจดบันทึกภาคสนามและการบันทึกเสียงโดยได้รับความยินยอม หลังจากนั้นผู้วิจัยถอดความข้อมูลและวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยจัดกลุ่มตามประเด็นหลัก แยกหมวดหมู่ และตีความเชิงลึกเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย นอกจากนี้ ยังมีการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล (Triangulation) ด้วยการเปรียบเทียบข้อมูลจากหลายแหล่งและการยืนยันจากผู้ให้ข้อมูลก่อนสรุปผลการวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธี การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากการถอดความข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างของผู้เชี่ยวชาญ 15 ท่าน โดยผู้วิจัยจะจัดกลุ่มข้อมูลตามประเด็นหลักและตีความเชิงลึกเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย พร้อมทั้งใช้เทคนิค การตรวจสอบความถูกต้อง (Triangulation) ผ่านการเปรียบเทียบข้อมูลจากหลายแหล่งและการยืนยันจากผู้ให้ข้อมูล เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลสรุป

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานของศูนย์ดำรงธรรม ในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในพื้นที่อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก รวมถึงบทบาท หน้าที่ และกลไกการให้บริการที่มีต่อประชาชน

ตารางที่ 1 สภาพการดำเนินงานของศูนย์ดำรงธรรม ในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในพื้นที่อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก รวมถึงบทบาท หน้าที่ และกลไกการให้บริการที่มีต่อประชาชน

ลำดับ	ข้อมูลความคิดเห็น	ระดับคะแนนการให้ความสำคัญ		
		$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1	ความรู้ความเข้าใจด้านสิทธิเสรีภาพของประชาชน	3.92	1.05	มาก
2	สมรรถนะของเจ้าหน้าที่ศูนย์ดำรงธรรม	3.65	1.12	มาก
3	การมีส่วนร่วมของประชาชนและเครือข่ายภาคประชาสังคม	3.83	1.04	มาก
4	ประสิทธิผลของศูนย์ดำรงธรรมในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ	3.77	1.12	มาก
รวมคะแนนเฉลี่ย		3.79	1.08	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า โดยภาพรวมมีระดับการดำเนินงานอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 3.79$, S.D. $\$ = 1.08\$$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทุกด้านมีการดำเนินงานในระดับมากเช่นกัน โดยด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด คือ ความรู้ความเข้าใจด้านสิทธิเสรีภาพของประชาชน ($\bar{X} = 3.92$, S.D. $\$ = 1.05\$$) ซึ่งเป็นสัญญาณที่ดีว่าประชาชนในพื้นที่มีความตระหนักในสิทธิของตนเองสูง ส่วนด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ สมรรถนะของเจ้าหน้าที่ศูนย์ดำรงธรรม ($\bar{X} = 3.65$, S.D. $\$ = 1.12\$$) สะท้อนว่ายังมีบางประเด็นที่ต้องพัฒนาเพิ่มเติม กลไกการดำเนินงานของศูนย์ดำรงธรรมมีการปรับตัวเป็นเชิงรุก ทั้งด้านการรับเรื่องร้องเรียน การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ภายใต้โครงสร้างคณะกรรมการศูนย์ดำรงธรรมระดับอำเภอ และการใช้ระบบรับเรื่องร้องทุกข์แบบดิจิทัลควบคู่กับระบบออฟไลน์ อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานยังคงมีข้อจำกัดด้านการขาดแคลนบุคลากรเฉพาะทาง การประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึง และระบบติดตามผลที่ยังไม่มีประสิทธิภาพสูงสุด

ศูนย์ดำรงธรรมในพื้นที่อำเภอแม่สอดมีการดำเนินงานในเชิงรุกเพื่อรองรับการให้บริการแก่ประชาชนในหลากหลายมิติ โดยเฉพาะด้านการรับเรื่องร้องเรียน การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเบื้องต้น และการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งช่วยลดช่องว่างระหว่างภาครัฐกับประชาชนได้ในระดับหนึ่ง กลไกการดำเนินงานส่วนใหญ่อาศัยโครงสร้างแบบบูรณาการร่วมระหว่างฝ่ายปกครอง ท้องถิ่น ตำรวจ และหน่วยงานอื่น ๆ โดยมีรูปแบบการทำงานภายใต้ “คณะกรรมการศูนย์ดำรงธรรมระดับอำเภอ” และการใช้ระบบรับเรื่องร้องทุกข์แบบดิจิทัลควบคู่กับระบบออฟไลน์ เพื่อรองรับประชาชนที่มีข้อจำกัดด้านการเข้าถึงเทคโนโลยี ในส่วนของบทบาทหน้าที่ พบว่า เจ้าหน้าที่ศูนย์ดำรงธรรมมีบทบาทสำคัญทั้งในด้านการให้คำปรึกษาทางกฎหมายเบื้องต้น การอำนวยความสะดวก และการให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพของประชาชน อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อจำกัดบางประการ เช่น การขาดแคลนบุคลากรเฉพาะทาง การขาดการประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึง และการขาดระบบติดตามผลที่มีประสิทธิภาพ โดยรวมแล้ว ศูนย์ดำรงธรรมในพื้นที่แม่สอดมีความมุ่งมั่นในการทำงานเพื่อคุ้มครองสิทธิของประชาชน และได้รับความไว้วางใจในระดับหนึ่งจากผู้รับบริการ แต่ยังคงมีความจำเป็นต้องพัฒนาขีดความสามารถและกลไกสนับสนุนเพิ่มเติมเพื่อให้สอดคล้องกับบริบททางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในพื้นที่ชายแดน

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาศักยภาพและกลไกการดำเนินงานของศูนย์ดำรงธรรม ให้มีความยั่งยืนและเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่พัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ โดยเฉพาะในประเด็นสิทธิมนุษยชน ความหลากหลายทางสังคม และการบริหารภาครัฐที่โปร่งใสและมีธรรมาภิบาล

ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาศูนย์ดำรงธรรมจำเป็นต้องตั้งอยู่บนหลักการสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ ความเป็นธรรม ความโปร่งใส และการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งสามารถนำไปสู่การเพิ่มขีดความสามารถในการให้บริการประชาชนในพื้นที่ชายแดนที่มีความซับซ้อนทางเชื้อชาติ วัฒนธรรม และข้อจำกัดด้านโครงสร้างพื้นฐาน

แนวทางประการแรก คือ การเสริมสร้างความรู้และทักษะของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในศูนย์ดำรงธรรม โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชน การจัดการความขัดแย้งเชิงสังคม การดูแลกลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้ไม่มีสัญชาติ ชาวชาติพันธุ์ หรือแรงงานต่างด้าว รวมถึงทักษะด้านการประสานงานเชิงระบบกับหน่วยงานรัฐและเอกชน ทั้งนี้ เพราะเจ้าหน้าที่เป็นด่านแรกที่ต้องเผชิญกับปัญหาของประชาชน และเป็นตัวแทนของรัฐในการส่งมอบความยุติธรรมอย่างเป็นกลาง

แนวทางประการที่สอง คือ การพัฒนาระบบข้อมูลและกลไกการสื่อสารสาธารณะ โดยควรมีการจัดทำฐานข้อมูลข้อร้องเรียนและผลการดำเนินงานของศูนย์ในลักษณะที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ และสามารถเชื่อมโยงกับระบบการรายงานของจังหวัดและระดับประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ ควบคู่ไปกับการประชาสัมพันธ์ช่องทางการร้องเรียนให้ครอบคลุมทุกกลุ่มประชาชน ทั้งในรูปแบบออนไลน์ เช่น เว็บไซต์ หรือแอปพลิเคชัน และออฟไลน์ เช่น วิทยุชุมชน แผ่นพับ หรือภาพประกอบที่เข้าใจง่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งควรจัดทำสื่อในภาษาท้องถิ่น เช่น ภาษาเมียนมา หรือภาษากะเหรี่ยง เพื่อเข้าถึงกลุ่มประชาชนชายขอบที่มักถูกละเลยจากการสื่อสารของรัฐ

แนวทางประการที่สาม คือ การส่งเสริมความร่วมมือกับภาคประชาชนและเครือข่ายภาคประชาสังคม โดยเฉพาะการจัดตั้งอาสาสมัครศูนย์ดำรงธรรมในแต่ละตำบลหรือหมู่บ้าน การสร้างเวทีสาธารณะให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสะท้อนปัญหาในพื้นที่ และการเปิดพื้นที่ให้ภาคประชาสังคมมีบทบาทร่วมในการติดตามข้อร้องเรียนหรือการเสนอแนะนโยบาย ทั้งนี้ เพื่อให้ศูนย์ดำรงธรรมไม่เพียงหน่วยงานราชการที่รับเรื่องเท่านั้น แต่กลายเป็น “พื้นที่กลาง” สำหรับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในกระบวนการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ

นอกจากนี้ ศูนย์ดำรงธรรมควรมีระบบประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ทั้งในเชิงปริมาณ เช่น จำนวนข้อร้องเรียนที่ได้รับและการแก้ไขปัญหาที่แล้วเสร็จ และในเชิงคุณภาพ เช่น ระดับความพึงพอใจของประชาชน หรือความรู้ความเข้าใจของผู้รับบริการต่อสิทธิของตนเอง การมีตัวชี้วัดที่ชัดเจนและการฟังเสียงของประชาชนอย่างสม่ำเสมอจะช่วยให้ศูนย์สามารถปรับปรุงรูปแบบบริการให้ทันสมัยและตรงกับความต้องการในพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เช่น บริเวณเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ

ท้ายที่สุด ควรมีกลไกในการยกระดับบทบาทของศูนย์ดำรงธรรมให้เป็นหน่วยงานเชิงนโยบายในระดับพื้นที่ กล่าวคือ ควรได้รับอำนาจหน้าที่ในการรวบรวมปัญหาเชิงโครงสร้าง ส่งเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอต่อฝ่ายบริหารระดับจังหวัดหรือหน่วยงานกลาง เพื่อผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายที่ตอบสนองต่อปัญหาเชิงระบบในพื้นที่ โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการบริหารทรัพยากร ความเหลื่อมล้ำทางสังคม หรือการคุ้มครองสิทธิของประชาชนกลุ่มเปราะบาง

กล่าวโดยสรุป แนวทางการพัฒนาศูนย์ดำรงธรรมให้มีความยั่งยืนในบริบทของเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษควรเป็นแนวทางที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของเจ้าหน้าที่ การเข้าถึงของประชาชน และการมีส่วนร่วมในกระบวนการนโยบาย โดยยึดหลักธรรมาภิบาลเป็นฐานสำคัญในการขับเคลื่อนภารกิจของรัฐในพื้นที่ชายแดน

อภิปรายผล

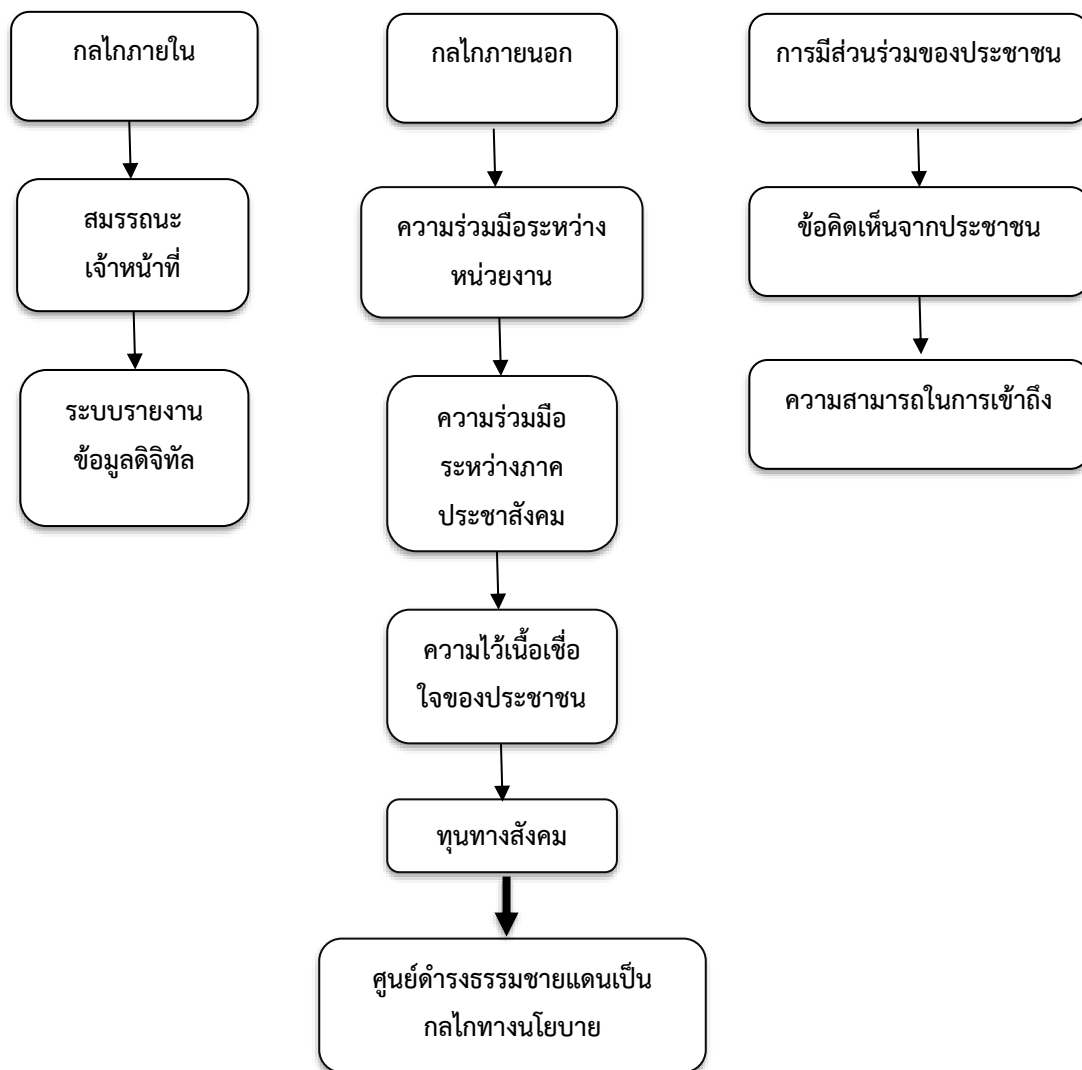
ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานของศูนย์ดำรงธรรม ในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในพื้นที่อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก รวมถึงบทบาท หน้าที่ และกลไกการให้บริการที่มีต่อประชาชน

พบว่า ศูนย์ดำรงธรรมในพื้นที่อำเภอแม่สอดมีการดำเนินงานที่ค่อนข้างดีในหลายด้าน โดยเฉพาะด้านการให้บริการรับเรื่องร้องเรียน การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งช่วยลดช่องว่างระหว่างภาครัฐกับประชาชนได้ในระดับหนึ่ง กลไกการดำเนินงานส่วนใหญ่อาศัยโครงสร้างแบบบูรณาการร่วมระหว่างฝ่ายปกครอง ท้องถิ่น ตำรวจ และหน่วยงานอื่น ๆ โดยมีรูปแบบการทำงานภายใต้ “คณะกรรมการ

ศูนย์ดำรงธรรมระดับอำเภอ” และการใช้ระบบรับเรื่องร้องทุกข์แบบดิจิทัลควบคู่กับระบบออฟไลน์เพื่อรองรับประชาชนที่มีข้อจำกัดด้านการเข้าถึงเทคโนโลยี ในส่วนของบทบาทหน้าที่ พบว่า เจ้าหน้าที่ศูนย์ดำรงธรรมมีบทบาทสำคัญทั้งในด้านการให้คำปรึกษาทางกฎหมายเบื้องต้น การอำนวยความสะดวก และการให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพของประชาชน อย่างไรก็ตาม ยังพบข้อจำกัดบางประการ เช่น การขาดแคลนบุคลากรเฉพาะทาง การขาดการประชาสัมพันธ์ที่ครอบคลุม และการขาดระบบติดตามผลที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ วรเมธ ประดิษฐ์อาชีพ ที่ชี้ให้เห็นถึงปัญหาความล่าช้าในการดำเนินงานและการขาดความเชี่ยวชาญของบุคลากรในศูนย์ดำรงธรรม (วรเมธ ประดิษฐ์อาชีพ, 2564) นอกจากนี้ ผลการศึกษาข้างต้นชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างของศูนย์ดำรงธรรมในพื้นที่อำเภอแม่สอดเมื่อเทียบกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Sanga, H. M., 2023) เช่น งานวิจัยของ ชินวัตร พิมพา พบว่า แอปพลิเคชัน “ดำรงธรรม Tracking” ในจังหวัดขอนแก่นสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ดี ในขณะที่การศึกษารั้วนี้พบว่า ศูนย์ดำรงธรรมในอำเภอแม่สอดยังมีปัญหาการขาดแคลนบุคลากรเฉพาะทาง ซึ่งส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการบริการและการแก้ไขปัญหาของประชาชน (ชินวัตร พิมพา, 2564)

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาศักยภาพและกลไกการดำเนินงานของศูนย์ดำรงธรรม ให้มีความยั่งยืนและเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่พัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ โดยเฉพาะในประเด็นสิทธิมนุษยชน ความหลากหลายทางสังคม และการบริหารภาครัฐที่โปร่งใสและมีธรรมาภิบาล

การศึกษารั้วนี้ได้เสนอแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของศูนย์ดำรงธรรมให้มีความยั่งยืน โดยเห็นว่าการเสริมสร้างทักษะของเจ้าหน้าที่ การพัฒนาระบบข้อมูลที่โปร่งใส และการสร้างความร่วมมือกับภาคประชาชนมีความสำคัญ (วรเมธ ประดิษฐ์อาชีพ, 2564) ซึ่งตรงกับข้อเสนอแนะในงานวิจัยของ นพดล ศรีสุข ที่เน้นการพัฒนากระบวนการรับเรื่องร้องเรียนให้โปร่งใสและตรวจสอบได้ และการปรับปรุงกระบวนการดำเนินงานให้สะดวกและรวดเร็ว โดยในงานวิจัยนี้ยังเสนอกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสะท้อนปัญหาในพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางที่เสนอต่อการยกระดับบทบาทของศูนย์ดำรงธรรมให้เป็นหน่วยงานเชิงนโยบายในระดับท้องถิ่น นอกจากนี้ การศึกษายังเห็นว่า ศูนย์ดำรงธรรมในพื้นที่ชายแดนที่มีความซับซ้อนทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม จำเป็นต้องมีการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (นพดล ศรีสุข, 2564) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาเรื่องการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในแทนซาเนียของ Sanga, H. M. ที่เสนอแนะถึงการเสริมสร้างประสิทธิภาพในกรอบกฎหมายและสถาบันที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชน รวมถึงการพัฒนากลไกที่สามารถตอบสนองต่อข้อร้องเรียนของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Sanga, H. M., 2023) ทั้งนี้ งานวิจัยของ วรเมธ ประดิษฐ์อาชีพ, นพดล ศรีสุข ยังพบปัญหาความล่าช้าในการดำเนินงานและการขาดระบบติดตามผลที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ ผลการวิจัยนี้ ที่พบว่า ศูนย์ดำรงธรรมในพื้นที่ยังมีข้อจำกัดในการติดตามผลและการให้บริการที่รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ขณะที่การใช้ระบบดิจิทัลควบคู่กับระบบออฟไลน์ในศูนย์ดำรงธรรมอำเภอแม่สอดสามารถรองรับประชาชนได้ดีกว่าเมื่อเทียบกับบางพื้นที่ที่พบปัญหาด้านการใช้เทคโนโลยี (วรเมธ ประดิษฐ์อาชีพ, 2564); (นพดล ศรีสุข, 2564)

ภาพที่ 1 โมเดลการบูรณาการการบริหารจัดการศูนย์ดำรงธรรมชายแดน
เพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

กล่าวโดยสรุป สรุปแบบโมเดลแนวคิดการบริหารจัดการศูนย์ดำรงธรรมชายแดนแบบบูรณาการเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน แบบจำลองแนวคิดนี้สะท้อนบทบาทของศูนย์ดำรงธรรมชายแดนแม่สอดในฐานะ “กลไกเชิงนโยบายและความมั่นคงเชิงพื้นที่” ที่บูรณาการแนวคิดการบริหารภาครัฐยุคใหม่ ได้แก่ NPM (ประสิทธิภาพและความโปร่งใส), NPG (การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย), Network Governance (การประสานความร่วมมือข้ามหน่วยงาน), Access to Justice (การเข้าถึงสิทธิเสรีภาพและความยุติธรรมของประชาชน) และ Social Capital (การสร้าง ความไว้วางใจและทุนทางสังคมในพื้นที่) เข้าด้วยกัน

โมเดล ประกอบด้วย 3 มิติหลัก ได้แก่

1. กลไกภายใน - เสริมสมรรถนะเจ้าหน้าที่และระบบข้อมูลดิจิทัล เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความโปร่งใส
2. กลไกภายนอก - เชื่อมโยงหน่วยงานรัฐ ท้องถิ่น และภาคประชาสังคม สร้างพลังเครือข่ายร่วมพัฒนา

3. การมีส่วนร่วมของประชาชน - เปิดพื้นที่รับฟังและให้ประชาชนมีส่วนร่วมตรวจสอบ ส่งเสริมสิทธิและความเสมอภาค

ทั้งสามมิติขับเคลื่อนด้วย “ความไว้วางใจของประชาชน” ซึ่งก่อให้เกิด “ทุนทางสังคม” อันนำไปสู่การยกระดับศูนย์ดำรงธรรมชายแดนให้เป็นกลไกเชิงนโยบายเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและสร้างความยั่งยืนทางสังคมในพื้นที่ชายแดน

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่องการดำเนินงานของศูนย์ดำรงธรรมในพื้นที่อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก พบว่า ศูนย์มีการดำเนินงานเชิงรุกในการรับเรื่องร้องเรียน โกล่เกลี่ยข้อพิพาท และประสานงาน เพื่อลดช่องว่างระหว่างรัฐกับประชาชน โดยเจ้าหน้าที่มีบทบาทสำคัญในการอำนวยความสะดวกและให้คำปรึกษาทางกฎหมายเบื้องต้น ส่งผลให้ศูนย์ได้รับความไว้วางใจในระดับสูง อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานยังคงมีข้อจำกัดด้านบุคลากรที่จำกัด การประชาสัมพันธ์ที่ไม่ทั่วถึง และระบบติดตามผลที่ยังไม่ครอบคลุม ทำให้จำเป็นต้องพัฒนาเพื่อรองรับบริบททางสังคมและเศรษฐกิจชายแดนที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยมีข้อเสนอแนะที่สำคัญ คือ 1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ควรกำหนดบทบาทศูนย์ให้เป็นหน่วยงานเชิงนโยบายเพื่อผลักดันการปฏิรูปสิทธิและแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำของกลุ่มเปราะบาง (เช่น แรงงานต่างด้าวและกลุ่มชาติพันธุ์) พร้อมพัฒนาระบบติดตามผลข้อร้องเรียนแบบเปิดเผยและโปร่งใสผ่านช่องทางออนไลน์ และจัดให้มีเวทีรับฟังความคิดเห็นอย่างต่อเนื่อง 2) ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ ควรเพิ่มจำนวนเจ้าหน้าที่และงบประมาณ อบรมเจ้าหน้าที่ให้มีทักษะด้านสิทธิมนุษยชนและการสื่อสารกับกลุ่มเปราะบาง รวมถึงเสริมสร้างเครือข่ายอาสาสมัครในระดับชุมชนเพื่อให้เข้าถึงประชาชนฐานรากได้ง่ายขึ้น และ 3) ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมเพื่อสำรวจวิธีการเข้าถึงบริการของกลุ่มเปราะบางอย่างเหมาะสม ศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับผลกระทบของศูนย์ฯ ต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน และพัฒนารอบการวิเคราะห์เพื่อประเมินผลการดำเนินงานอย่างรอบด้านและยั่งยืน ข้อจำกัดของการวิจัยนี้ คือ การใช้การสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก (Convenience Sampling) ซึ่งอาจทำให้ผลการสำรวจไม่สะท้อนภาพรวมทั้งหมดของประชากรในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษได้อย่างสมบูรณ์ รวมถึงระยะเวลาในการเก็บข้อมูลที่จำกัด ซึ่งทำให้ไม่สามารถติดตามผลการเปลี่ยนแปลงนโยบายหรือผลกระทบในระยะยาวได้

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงมหาดไทย. (2566). คู่มือการดำเนินงานศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดและอำเภอ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกระทรวงมหาดไทยปลัดกระทรวงมหาดไทย.
- คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2565). รายงานสถานการณ์สิทธิมนุษยชนของประเทศไทย ประจำปี 2565. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- ชินวัตร พิมพา. (2564). การศึกษาประเด็นการร้องเรียนด้านการบริการและการบริหารของหน่วยงานภาครัฐผ่านแอปพลิเคชันดำรงธรรม Traching ของศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดขอนแก่น. วารสารจันทร์เกษมสาร, 27(2), 317-332.

- นพดล ศรีสุข. (2564). ประสิทธิภาพของศูนย์ดำรงธรรมในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน: ศึกษาเฉพาะศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดเชียงใหม่. วารสารปัญญา, 28(1), 13-28.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. (2560). เรื่อง หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 134 ตอน 40 ก หน้า 7 (6 เมษายน 2560).
- วรเมธ ประดิษฐ์อาชีพ. (2564). การวิเคราะห์ปัญหาและการพัฒนาประสิทธิภาพระบบการรับเรื่อง ร้องเรียน/ร้องทุกข์ของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. ใน สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ. (2565). รายงานสถานการณ์การพัฒนาในเขตเศรษฐกิจพิเศษ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- Sanga, H. M. (2023). Legal and institutional framework for the protection of human rights in Tanzania. In A Dissertation of Department of Public Law. Social Sciences. University of Tanzania.
- Yamane, T. (1973). Statistics: an introductory analysis. New York: Harper & Row.

การบริหารห่วงโซ่อุปทานระหว่างประเทศของภาคธุรกิจเพื่อลดความเสี่ยง ภายใต้สถานการณ์ความผันผวนทางเศรษฐกิจโลก*

MANAGING THE INTERNATIONAL SUPPLY CHAIN OF THE BUSINESS SECTOR TO REDUCE RISKS UNDER THE SITUATION OF GLOBAL ECONOMIC VOLATILITY

ประหัสชัย ระมาต¹, เพ็ญศิริพันธ์ สุขสมกิจ^{1*}, ปราณี สร้อยประไพ¹, ระพีพรรณ ศิริวัฒน์ภัทร¹,
พศิน อินทาสกุล¹, เชวง สว่างลาภธรรม²

Prahuschai Ramart¹, Phenisirin Suksomkit^{1*}, Pranee Sroyprapai¹, Rapeepun Siriwatpatara¹,

Pasin Intharasakul¹, Chaweng Sawanglaptham²

¹คณะบริหารธุรกิจและอุตสาหกรรมบริการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

¹Faculty of Business Administration and Service Industry, King Mongkut's University of Technology North, Bangkok, Thailand

²กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

²Department of Industrial Promotion, Bangkok, Thailand

*Corresponding author E-mail: phenisirins.s@bas.kmutnb.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการบริหารห่วงโซ่อุปทานระหว่างประเทศของภาคธุรกิจ และ 2) เพื่อทดสอบอิทธิพลขององค์ประกอบการบริหารห่วงโซ่อุปทานระหว่างประเทศของภาคธุรกิจ การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากผู้ประกอบการภาคธุรกิจอุตสาหกรรมที่มีการส่งออกและนำเข้าสินค้าระหว่างประเทศ จำนวน 500 ราย สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การทดสอบค่าที (t-test) และ การวิเคราะห์สมการโครงสร้าง (SEM) ผลการวิจัยพบว่า ระดับความสำคัญของการบริหารห่วงโซ่อุปทานโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.39 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านเทคโนโลยี ($\bar{X} = 4.45$) ด้านการบูรณาการการสื่อสาร ($\bar{X} = 4.44$) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด การทดสอบค่าที (t-test) พบว่า ระดับความสำคัญโดยภาพรวมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อจำแนกตามขนาดของธุรกิจ ผลการวิเคราะห์อิทธิพลเชิงสาเหตุ พบว่า โมเดลสมการโครงสร้างที่ปรับปรุงแล้ว มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์โดยค่า $p\text{-value} = 0.171$ $CMIN/DF = 1.093$ $GFI = 0.962$ และ $RMSEA = 0.014$ ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ด้านเทคโนโลยีส่งอิทธิพลทางตรงต่อการบูรณาการการสื่อสาร ด้านสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ และด้านสมรรถนะการจัดการผลิต ส่วนด้านสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจส่งอิทธิพลทางตรงต่อการบูรณาการการสื่อสาร และด้านสมรรถนะการจัดการผลิต สรุปว่าเทคโนโลยีเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนห่วงโซ่อุปทานระหว่างประเทศ โดยมีบทบาทในการเพิ่มประสิทธิภาพการบูรณาการการสื่อสาร

และการจัดการการผลิต สอดคล้องกับแนวโน้มโลกที่เทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามามีบทบาทในการลดต้นทุนธุรกรรม ธุรกิจแต่ละขนาดมีการจัดลำดับความสำคัญในการบริหารห่วงโซ่อุปทานที่แตกต่างกัน

คำสำคัญ: การบริหารห่วงโซ่อุปทาน, ลดความเสี่ยง, ความผันผวน, เศรษฐกิจโลก

Abstract

This research aimed 1) To study the international supply chain management of business sectors and 2) To examine the influence of key components on supply chain management among industrial enterprises engaged in import and export activities. This quantitative research employed a questionnaire to collect data from 500 industrial entrepreneurs involved in international trade. Statistical methods used for analysis included mean, standard deviation, t-test, and structural equation modeling (SEM). The results revealed that the overall level of importance of international supply chain management was high, with a mean score of 4.39. When considering each dimension, technology ($\bar{x} = 4.45$) and communication integration ($\bar{x} = 4.44$) had the highest mean scores. The t-test analysis indicated statistically significant differences in the overall importance level at the 0.05 level when classified by business size. The causal relationship analysis demonstrated that the modified structural model was consistent with the empirical data, with p-value = 0.171, CMIN/DF = 1.093, GFI = 0.962, and RMSEA = 0.014. The hypothesis testing showed that technology had a direct influence on communication integration, economic ecology, and operational competency, while economic ecology had a direct influence on communication integration and operational competency. The study concludes that technology serves as a critical mechanism driving international supply chain efficiency, enhancing communication integration and production management. The findings align with the global trend in which digital technologies play a vital role in reducing transaction costs and strengthening competitiveness. Moreover, businesses of different sizes prioritize supply chain management components differently, depending on their capacity, resources, and adaptability to economic volatility.

Keywords: Supply Chain Management, Risk Reducing, Volatility Situation, Global Economic

บทนำ

ปัจจุบันเศรษฐกิจโลกได้รับการพัฒนาและเติบโตภายใต้กระบวนการที่ทำให้ประเทศต่าง ๆ เชื่อมโยงกันมากขึ้นทั้งในด้านการค้า การลงทุน การเคลื่อนย้ายแรงงาน และการแลกเปลี่ยนเทคโนโลยีที่รวดเร็ว การเติบโตของการเชื่อมโยงเหล่านี้ทำให้เศรษฐกิจของแต่ละประเทศไม่เพียงแต่เป็นของตัวเอง แต่ยังขึ้นกับกิจกรรมของประเทศอื่น ๆ การค้าระหว่างประเทศกับการขนส่งสินค้าระหว่างประเทศมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดจนแยกจากกันไม่ได้ เช่น ในช่วงที่เกิดภาวะการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ที่ผ่านมาส่งผลทำให้เกิดความผันผวน

ในตลาดเป็นอย่างมาก ทำให้ราคาสินค้าและค่าระวางสินค้าระหว่างประเทศปรับตัวเพิ่มขึ้นหลายเท่าตัว ก่อนที่จะเริ่มปรับตัวเข้าสู่ภาวะปกติในปีต่อ ๆ มา (Smorodinskaya, N. V. et al., 2021) นอกจากนี้ปัจจัยทางด้านโรคระบาดแล้วยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อห่วงโซ่อุปทานโดยทำให้อัตราค่าระวางสินค้าระหว่างประเทศปรับตัวเพิ่มขึ้นได้แก่ ปัจจัยด้านภาวะความแห้งแล้งในเขตคลองปานามา ซึ่งส่งผลกระทบต่อจำนวนเรือขนส่งสินค้าที่ไม่สามารถเดินทางผ่านได้ ปัจจัยด้านการปิดกั้นเส้นทางเดินเรือและการโจมตีเรือขนส่งสินค้าของกลุ่มกบฏฮูตีในเขตทะเลแดง รวมถึงปัจจัยด้านการประท้วงของกลุ่มแรงงานตามท่าเรือสำคัญในเขตตะวันออกและเขตตอนใต้ของสหรัฐอเมริกา (Baldwin, R. & Freeman, R., 2022) ปัจจัยดังกล่าวส่งผลให้สหรัฐอเมริกามีแนวโน้มที่จะเพิ่มปริมาณการนำเข้าสินค้าอย่างมีนัยสำคัญในช่วงเวลานั้น โดยส่วนหนึ่งเพื่อลดความเสี่ยงที่จะต้องเผชิญกับปัญหาการขาดแคลนสินค้า ดังเช่น ในช่วงที่เกิดการแพร่ระบาดที่ผ่านมา อีกทั้งยังเป็นการควบคุมต้นทุนค่าระวางขนส่งสินค้าที่อาจจะมีแนวโน้มปรับตัวเพิ่มขึ้นในอนาคต ซึ่งในช่วงดังกล่าวของทุกปีก็เป็นช่วงที่ผู้ประกอบการในสหรัฐอเมริกา มักจะมีปริมาณการนำเข้าสินค้าจำนวนมากเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับจำหน่ายในช่วงเทศกาลปลายปีอยู่แล้ว (Roscoe, S. et al., 2022) การพัฒนาด้านการค้าระหว่างประเทศอย่างก้าวกระโดดในปัจจุบันส่งผลทำให้การแข่งขันบนเวทีการค้าโลกมีความรุนแรงมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ปัจจัยบางอย่างที่หลายฝ่ายอาจจะไม่เคยให้ความสำคัญอาจจะส่งผลทำให้ประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวในการดำเนินกิจการได้ เช่นเดียวกับ ปัจจัยด้านการบริหารจัดการขนส่งสินค้าและระบบห่วงโซ่อุปทาน ซึ่งหากผู้ประกอบการรายใดสามารถบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพเหนือคู่แข่งเพียงเล็กน้อยก็ถือว่ามีส่วนช่วยไปกว่าครึ่งในตลาดปัจจุบัน สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความเปราะบางของห่วงโซ่อุปทานระหว่างประเทศ ซึ่งผู้ประกอบการไม่สามารถควบคุมปัจจัยภายนอกได้ทั้งหมด จึงจำเป็นต้องมีการบริหารความเสี่ยงที่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในส่วนของการบริหารต้นทุนโลจิสติกส์ การวางแผนล่วงหน้า และการเลือกกลยุทธ์การจัดการที่ตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงได้อย่างทันท่วงที การศึกษาในประเด็นนี้จึงมีคุณค่าต่อภาคธุรกิจในการพัฒนาแผนงานเชิงกลยุทธ์ รวมถึงเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจของผู้กำหนดนโยบายระดับมหภาคในประเทศที่พึ่งพาการนำเข้า - ส่งออกเป็นหลัก ดังนั้น ผู้ประกอบการจึงควรพิจารณาให้ความสำคัญและวางแผนการจัดการการผลิตและขนส่งให้เกิดประสิทธิภาพไม่ก่อให้เกิดความล่าช้าในการขนส่ง รวมถึงควบคุมต้นทุนการขนส่งให้อยู่ในระดับที่แข่งขันได้ในตลาดโลก โดยการพิจารณาเลือกใช้เครื่องมือป้องกันความเสี่ยงที่เหมาะสมในตลาด เช่น การเลือกทำสัญญาราคาค่าขนส่งแบบ Contract Rate แทนที่จะใช้แบบ Spot Rate ก็จะช่วยให้ผู้ประกอบการสามารถควบคุมความเสี่ยงจากความผันผวนด้านราคาค่าขนส่งสินค้าในตลาดได้ ความผันผวนของอัตราค่าระวางขนส่งสินค้าในปัจจุบันประกอบกับนโยบายการตอบโต้ทางการเงินของสหรัฐอเมริกา ที่จะมีการเก็บภาษีนำเข้าสินค้าจากจีนหลายรายการเพิ่มขึ้น ย่อมส่งผลให้ผู้ประกอบการค้าปลีกในสหรัฐอเมริกา ต้องการนำเข้าสินค้าเพิ่มขึ้นเพื่อลดความเสี่ยงที่จะขาดแคลนสินค้าหลังจากที่มีอัตราภาษีนำเข้าอัตราใหม่มีผลบังคับใช้แล้ว (Mamasoliev, S., 2024)

ในบริบทของประเทศไทย ซึ่งมีระบบเศรษฐกิจเปิดและพึ่งพาการส่งออกในสัดส่วนสูง การเปลี่ยนแปลงของห่วงโซ่อุปทานโลกจึงส่งผลกระทบโดยตรงต่อผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมการผลิตและการส่งออก เช่น อุตสาหกรรมชิ้นส่วนยานยนต์ อิเล็กทรอนิกส์ และอาหารแปรรูป การเตรียมความพร้อมด้วยกลยุทธ์การบริหารห่วงโซ่อุปทานที่ยืดหยุ่น และเครื่องมือทางการเงิน เช่น การทำประกันความเสี่ยงด้านค่าระวางขนส่ง จึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อการรักษาขีดความสามารถในการแข่งขันของไทยในเวทีโลก อีกทั้ง ประเทศไทยยังมีต้นทุนโลจิสติกส์

ต่อ GDP สูงถึง 13.8% (สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า, 2568) ซึ่งถือว่าสูงเมื่อเทียบกับประเทศคู่แข่งในภูมิภาค ส่งผลต่อขีดความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการไทยในเวทีโลก การศึกษากระบวนการบริหารจัดการห่วงโซ่อุปทานระหว่างประเทศจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการลดต้นทุนและเพิ่มรายได้เปรียบทางเศรษฐกิจ แนวโน้มในอนาคตบ่งชี้ว่าผู้ประกอบการไทยต้องปรับตัวด้วยการใช้ เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารห่วงโซ่อุปทาน เช่น ระบบติดตามสินค้าเรียลไทม์ (Real-time Tracking) การใช้ Big Data และ AI ในการพยากรณ์ความต้องการ เพื่อให้ทันกับการแข่งขันระดับโลกและลดผลกระทบจากความผันผวนต่าง ๆ (SCB Economic Intelligence Center, 2566)

การวิจัยนี้มีเป้าหมายเพื่อสนับสนุนยุทธศาสตร์โลจิสติกส์แห่งชาติ (National Logistics Strategy) ของประเทศไทย โดยมุ่งเน้นการลดต้นทุนโลจิสติกส์ และยกระดับการจัดการห่วงโซ่อุปทานให้ตอบรับกับความผันผวนทางเศรษฐกิจโลก เพื่อลดความเสี่ยงภายใต้สถานการณ์ความผันผวนทางเศรษฐกิจโลกให้มีผลสัมฤทธิ์มากขึ้น รวมถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในห่วงโซ่อุปทานของโลกและเป็นปัจจัยสำคัญในการบริหารจัดการห่วงโซ่อุปทานให้ประสบความสำเร็จในภาคธุรกิจอุตสาหกรรม เพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันอย่างยั่งยืน สนับสนุนดัชนีชี้วัดการจัดอันดับความสามารถในการแข่งขันด้านสมรรถนะทางเศรษฐกิจให้บรรลุเป้าหมายต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารห่วงโซ่อุปทานระหว่างประเทศของภาคธุรกิจเพื่อลดความเสี่ยงภายใต้สถานการณ์ความผันผวนทางเศรษฐกิจโลก
2. เพื่อทดสอบอิทธิพลขององค์ประกอบการบริหารห่วงโซ่อุปทานระหว่างประเทศของภาคธุรกิจเพื่อลดความเสี่ยงภายใต้สถานการณ์ความผันผวนทางเศรษฐกิจโลก

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 การวิจัยครั้งนี้แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ การวิจัยเชิงปริมาณ โดยมีประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้ประกอบการภาคธุรกิจอุตสาหกรรมที่มีการส่งออกและนำเข้าสินค้าระหว่างประเทศ จำนวน 1,715 ราย (Department of Business Development, 2024)

1.2 การวิจัยครั้งนี้ใช้การทดสอบสมมติฐาน และการวิเคราะห์ผลการวิจัยด้วยแบบจำลองสมการโครงสร้าง (SEM) จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิเคราะห์ในครั้งนี้ ได้แก่ ผู้ประกอบการภาคธุรกิจอุตสาหกรรมที่มีการส่งออกและนำเข้าสินค้าระหว่างประเทศ 500 ตัวอย่าง โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงกลุ่มตัวอย่างคำนวณได้จากการกำหนดอัตราส่วนระหว่างหน่วยตัวอย่างตามจำนวนพารามิเตอร์หรือตัวแปรตามสูตรของ Hair, J. F. et al. ที่ได้กล่าวว่า จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมกับการใช้สถิติการวิเคราะห์พหุตัวแปรควรมีอย่างน้อย 5 - 10 เท่าของดัชนีชี้วัด ในการศึกษาวิจัยนี้แบบสอบถามมี จำนวน 100 ข้อคำถาม ดังนั้น จำนวนกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำจึงควรมี 500 ตัวอย่าง (Hair, J. F. et al., 2010)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ซึ่งมีเกณฑ์ในการให้ค่าของน้ำหนักของการประเมินเป็น 5 ระดับ ตามวิธีของ Likert (Matthew, D. & Carole, S. D., 2011) โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนออกเป็น 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด

- 5 คะแนน ได้แก่ ระดับความสำคัญขององค์ประกอบอยู่ในระดับมากที่สุด
- 4 คะแนน ได้แก่ ระดับความสำคัญขององค์ประกอบอยู่ในระดับมาก
- 3 คะแนน ได้แก่ ระดับความสำคัญขององค์ประกอบอยู่ในระดับปานกลาง
- 2 คะแนน ได้แก่ ระดับความสำคัญขององค์ประกอบอยู่ในระดับน้อย
- 1 คะแนน ได้แก่ ระดับความสำคัญขององค์ประกอบอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามฉบับร่างที่สร้างขึ้นพร้อมแบบประเมินไปให้ผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งมีความรู้และประสบการณ์ทางด้านที่จะทำการศึกษาได้พิจารณาแบบสอบถาม จำนวน 5 ท่าน เพื่อดำเนินการหาคุณภาพเครื่องมือ ด้วยการตรวจสอบดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย (Index of Item-Objective Congruence: IOC) ผลการตรวจสอบดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย มีค่าอยู่ระหว่าง 0.60 - 1.00 ซึ่งค่าที่เหมาะสม คือ 0.50 ขึ้นไป (Turner, R. C. & Carlson, L., 2003) จากนั้นผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try-Out) กับกลุ่มประชากรที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับประชากรที่ต้องการศึกษาครั้งนี้ จำนวน 30 คน เพื่อนำมาวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Correlation) และหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) โดยค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับมีค่าเท่ากับ 0.99 ซึ่งค่ามากกว่า 0.90 ถือว่าความเชื่อมั่นอยู่ในระดับดีมาก (George, D. & Mallery, P., 2003) จากนั้นนำเครื่องมือไปเก็บรวบรวมข้อมูลโดย 1) ทำเรื่องขอความอนุเคราะห์เข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยส่งให้กับผู้ประกอบการภาคธุรกิจอุตสาหกรรมที่มีการส่งออกและนำเข้าสินค้าระหว่างประเทศ 2) ทำการส่งแบบสอบถามในรูปแบบออนไลน์ด้วย Google Form เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างทำแบบสอบถามและส่งกลับคืนแบบสอบถามตามช่องทางอีเมลล์ที่ระบุไว้ใน Google Form และ 3) วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อแปลผลข้อมูลโดยใช้โปรแกรมทางสถิติ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ทั้งสถิติเชิงพรรณนา สถิติอ้างอิงด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS โดยแบ่งตามวัตถุประสงค์ ได้ดังนี้

3.1 สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ในศึกษาการบริหารห่วงโซ่อุปทานระหว่างประเทศ

3.2 ระดับความสำคัญขององค์ประกอบการบริหารห่วงโซ่อุปทาน ได้ทำการทดสอบสมมติฐานด้วยสถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistic)กรณีกลุ่มตัวแปร 2 กลุ่ม ใช้สถิติทดสอบ การทดสอบที (Independent Sample T-Test) และกลุ่มตัวแปรมากกว่า 2 กลุ่มขึ้นไปใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3.2 ทดสอบอิทธิพลขององค์ประกอบการบริหารห่วงโซ่อุปทาน ใช้การวิเคราะห์สถิติเชิงพหุ และพัฒนาตัวแบบสมการโครงสร้าง ใช้โปรแกรมสำเร็จรูป AMOS โดยมีเกณฑ์การประเมินความสอดคล้องของแบบจำลอง (Evaluating the Data-Model Fit) ที่นำมาใช้ในการพิจารณาไว้ 4 ค่า ได้แก่ 1) ค่าความน่าจะเป็นของไคสแควร์มากกว่า 0.05 2) ค่าไคสแควร์สัมพัทธ์ น้อยกว่า 2.00 3) ค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้อง มากกว่า 0.90 และ 4) ค่าดัชนีรากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของการประมาณค่าความคลาดเคลื่อนน้อยกว่า 0.08 (Arbuckle, J. L., 2016)

ผลการวิจัย

ระดับความสำคัญขององค์ประกอบการบริหารห่วงโซ่อุปทานระหว่างประเทศของภาคธุรกิจเพื่อลดความเสี่ยงภายใต้สถานการณ์ความผันผวนทางเศรษฐกิจโลก ซึ่งผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละวัตถุประสงค์ดังนี้

1. ผลการศึกษาระดับความสำคัญขององค์ประกอบการบริหารห่วงโซ่อุปทานระหว่างประเทศของภาคธุรกิจเพื่อลดความเสี่ยงภายใต้สถานการณ์ความผันผวนทางเศรษฐกิจโลก โดยภาพรวม

ตารางที่ 1 ระดับความสำคัญขององค์ประกอบการบริหารห่วงโซ่อุปทานระหว่างประเทศของภาคธุรกิจเพื่อลดความเสี่ยงภายใต้สถานการณ์ความผันผวนทางเศรษฐกิจโลก

องค์ประกอบ	Mean	S.D.	แปลผล	t-test	P-Value
ระดับความสำคัญโดยภาพรวม	4.39	0.27	มาก	3.44	0.00*
ด้านเทคโนโลยี (Technology)	4.45	0.31	มาก	2.23	0.03*
ด้านการบูรณาการการสื่อสาร (Communication Integration)	4.44	0.35	มาก	3.73	0.00*
ด้านสมรรถนะการจัดการผลิต (Operation Competency)	4.37	0.31	มาก	4.29	0.00*
ด้านสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ (Economic Ecological)	4.30	0.30	มาก	1.27	0.21

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

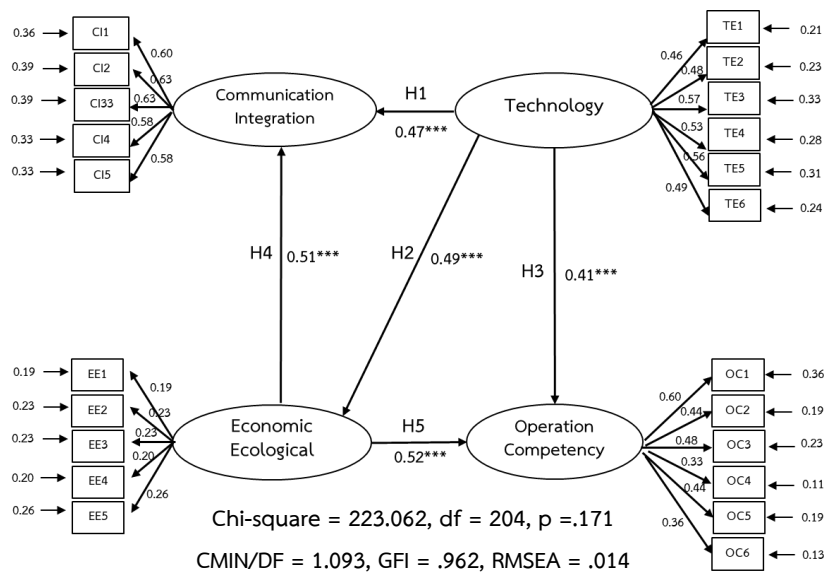
ผลการวิเคราะห์ระดับความสำคัญโดยภาพรวม ผลการศึกษพบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.39$) และผลการวิเคราะห์รายด้านขององค์ประกอบด้านเทคโนโลยี (Technology) ผลการศึกษพบว่า โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.45$) องค์ประกอบด้านการบูรณาการการสื่อสาร (Communication Integration) ผลการศึกษพบว่า โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.44$) องค์ประกอบด้านสมรรถนะการจัดการผลิต (Operation Competency) ผลการศึกษ โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.37$) และด้านสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ (Economic Ecological) ผลการศึกษพบว่า โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.30$) สำหรับการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของประชากร 2 กลุ่ม ที่เป็นอิสระต่อกันด้วยการทดสอบค่าที (t-test) พบว่า ระดับความสำคัญของการบริหารห่วงโซ่อุปทานระหว่างประเทศของภาคธุรกิจเพื่อลดความเสี่ยงภายใต้สถานการณ์ความผันผวนทางเศรษฐกิจโลก โดยภาพรวม เมื่อจำแนกตามขนาดของธุรกิจอุตสาหกรรมแล้วแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงสามารถสรุปได้ว่า ระดับความสำคัญโดยรวมของการบริหารห่วงโซ่อุปทาน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 4.39$) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้ประกอบการในภาคธุรกิจอุตสาหกรรมให้ความสำคัญต่อการบริหารห่วงโซ่อุปทานในระดับสูง สำหรับการทดสอบความแตกต่างโดยจำแนกตามขนาดของธุรกิจอุตสาหกรรม สะท้อนให้เห็นว่า กลุ่มธุรกิจต่างขนาดกันมีมุมมองหรือการจัดลำดับความสำคัญในด้านนี้ไม่เหมือนกัน

2. ผลการทดสอบอิทธิพลขององค์ประกอบการบริหารห่วงโซ่อุปทานระหว่างประเทศของภาคธุรกิจเพื่อลดความเสี่ยงภายใต้สถานการณ์ความผันผวนทางเศรษฐกิจโลก ผู้วิจัยได้ดำเนินการปรับปรุงแบบจำลอง โดยพิจารณาจากค่า Modification Indices ที่ได้มาจากโปรแกรมสำเร็จรูปพร้อมหลักวิชาการทางทฤษฎี เพื่อตัดตัวแปรเชิงสังเกตที่มีความไม่เหมาะสมบางตัวออกไปทีละตัว แล้วดำเนินการประมวลผลตัวแบบใหม่ ทำเช่นนี้ไปจนได้ตัวแบบที่มี

ค่าสถิติผ่านเกณฑ์ ครบทั้ง 4 ค่า ภายหลังจากที่ได้ดำเนินการปรับปรุงแบบจำลองเป็นที่เรียบร้อยแล้ว พบว่า โมเดลมีความสอดคล้องเหมาะสมกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังตารางที่ 2 และภาพที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความสอดคล้องของโมเดลสมการโครงสร้าง

เกณฑ์การประเมินความสอดคล้อง	เกณฑ์ที่ใช้พิจารณา	ก่อนปรับปรุง	หลังปรับปรุง	ผลการพิจารณา
CMIN- ρ	มีค่ามากกว่า 0.05	0.000	0.171	ผ่านเกณฑ์
CMIN/DF	มีค่าน้อยกว่า 2	2.135	1.093	ผ่านเกณฑ์
GFI	มีค่ามากกว่า 0.90	0.661	0.962	ผ่านเกณฑ์
RMSEA	มีค่าน้อยกว่า 0.08	0.048	0.014	ผ่านเกณฑ์

ภาพที่ 1 เส้นทางความสัมพันธ์โมเดลสมการโครงสร้าง

ผลการทดสอบสมมติฐานเพื่อวิเคราะห์อิทธิพลเชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรแฝงในแบบจำลองสมการโครงสร้าง การบริหารห่วงโซ่อุปทานระหว่างประเทศของภาคธุรกิจเพื่อลดความเสี่ยงภายใต้สถานการณ์ความผันผวนทางเศรษฐกิจโลก มีจำนวน 5 สมมติฐานปรากฏผล ดังนี้

สมมติฐานที่ 1 องค์ประกอบด้านเทคโนโลยี (Technology) ส่งอิทธิพลทางตรงต่อองค์ประกอบด้านการบูรณาการการสื่อสาร (Communication Integration) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 มีค่า Standardized Regression Weight = 0.47 เป็นไปตามสมมติฐานงานวิจัยที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ 2 องค์ประกอบด้านเทคโนโลยี (Technology) ส่งอิทธิพลทางตรงต่อองค์ประกอบด้านสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ (Economic Ecological) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 มีค่า Standardized Regression Weight = 0.49 เป็นไปตามสมมติฐานงานวิจัยที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ 3 องค์ประกอบด้านเทคโนโลยี (Technology) ส่งอิทธิพลทางตรงต่อองค์ประกอบด้านสมรรถนะการจัดการผลิต (Operation Competency) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 มีค่า Standardized Regression Weight = 0.41 เป็นไปตามสมมติฐานงานวิจัยที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ 4 องค์ประกอบด้านสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ (Economic Ecological) ส่งอิทธิพลทางตรงต่อองค์ประกอบด้านการบูรณาการการสื่อสาร (Communication Integration) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 มีค่า Standardized Regression Weight = 0.51 เป็นไปตามสมมติฐานงานวิจัยที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ 5 องค์ประกอบด้านสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ (Economic Ecological) ส่งองค์ประกอบด้านสมรรถนะการจัดการผลิต (Operation Competency) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 มีค่า Standardized Regression Weight = 0.52 เป็นไปตามสมมติฐานงานวิจัยที่ตั้งไว้

ผลการทดสอบสมมติฐานแสดงให้เห็นว่า เทคโนโลยี (Technology) เป็นปัจจัยที่ส่งอิทธิพลโดยตรงต่อองค์ประกอบสำคัญอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ การบูรณาการการสื่อสาร สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ และสมรรถนะการจัดการผลิต สะท้อนให้เห็นว่าเทคโนโลยีเป็นกลไกสำคัญที่ขับเคลื่อนการดำเนินงานขององค์กรในยุคที่มีความผันผวนทางเศรษฐกิจ ในขณะที่สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ (Economic Ecological) มีอิทธิพลต่อการบูรณาการการสื่อสาร และสมรรถนะการจัดการผลิต เช่นกัน

อภิปรายผล

ผลการวิเคราะห์ด้านเทคโนโลยี (Technology) มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.45 ซึ่งเป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดในการบรรจุเป้าหมายที่ยั่งยืนของสหประชาชาติด้วยการปรับปรุงความยั่งยืนของห่วงโซ่อุปทานเป็นส่วนสำคัญ การเปลี่ยนแปลงสู่ดิจิทัล เช่น เทคโนโลยีบล็อกเชน แสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการเปลี่ยนแปลงการจัดการห่วงโซ่อุปทาน ด้วยการใช้เทคโนโลยีบัญชีแยกประเภทแบบกระจาย แพลตฟอร์มบล็อกเชนมีระบบดิจิทัลและฐานข้อมูลเพื่อบันทึกธุรกรรมตลอดห่วงโซ่อุปทาน ฐานข้อมูลธุรกรรมแบบกระจายอำนาจนี้เพิ่มความโปร่งใส ความน่าเชื่อถือ การตรวจสอบย้อนกลับ และประสิทธิภาพมาสู่การจัดการห่วงโซ่อุปทาน เทคโนโลยีบล็อกเชนมีศักยภาพในการปรับปรุงประสิทธิภาพความยั่งยืนของห่วงโซ่อุปทาน และในอนาคตเทคโนโลยีบล็อกเชนจะได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นในการจัดการห่วงโซ่อุปทาน (Park, A. & Li, H., 2021) นอกจากนี้ จากการพัฒนาเทคโนโลยีบัญชีแยกประเภทได้มีส่วนช่วยลดต้นทุนการทำธุรกรรมในกระบวนการห่วงโซ่อุปทานโดยเฉพาะธุรกรรมระหว่างผู้ซื้อและซัพพลายเออร์ (Roeck, D. et al., 2019) ดังนั้น เทคโนโลยีจึงมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนความยั่งยืนของห่วงโซ่อุปทาน โดยเฉพาะในส่วนของ การแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างผู้ซื้อและซัพพลายเออร์ และแสดงให้เห็นถึงแนวโน้มในอนาคตที่เทคโนโลยีจะได้รับการยอมรับและเป็นที่นิยมมากขึ้น เพื่อใช้ยกระดับประสิทธิภาพและความยั่งยืนของระบบโลจิสติกส์และห่วงโซ่อุปทาน

ผลการวิเคราะห์ระดับความสำคัญของการบริหารห่วงโซ่อุปทานระหว่างประเทศของภาคธุรกิจเพื่อลดความเสี่ยงภายใต้สถานการณ์ความผันผวนทางเศรษฐกิจโลก โดยภาพรวม เมื่อจำแนกตามขนาดของธุรกิจอุตสาหกรรมแล้วแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สะท้อนให้เห็นว่าธุรกิจแต่ละขนาดมีมุมมองและการจัดลำดับความสำคัญของการบริหารความเสี่ยงในห่วงโซ่อุปทานแตกต่างกันไป ซึ่งอาจมาจาก ทรัพยากรและความสามารถในการเข้าถึงเทคโนโลยีของแต่ละกลุ่มธุรกิจ ธุรกิจขนาดใหญ่ มักมีโครงสร้างที่ซับซ้อนกว่า มีทรัพยากรเพียงพอในการลงทุนด้านเทคโนโลยีมากกว่าธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็ก (SMEs) และมีการได้มีการพัฒนาไปสู่เทคโนโลยีดิจิทัลซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการบริหารจัดการของห่วงโซ่อุปทานเพื่อให้เกิด

ประสิทธิภาพในการดำเนินงานมากขึ้น ได้แก่ เทคโนโลยี AI IoT และ RFID เทคโนโลยีเหล่านี้ช่วยในการบูรณาการ การสื่อสาร และปรับปรุงสมรรถนะการจัดการ (Attaran, M., 2020) ในช่วงก่อนที่ธุรกิจอุตสาหกรรมจะประสบ ปัญหาโรคระบาดโควิด-19 ต่างก็ประสบปัญหาจากภัยธรรมชาติและเศรษฐกิจซึ่งส่งผลกระทบต่อห่วงโซ่อุปทาน ทั่วโลก ขนาดธุรกิจอาจส่งผลกระทบต่อกลยุทธ์และวิธีการตอบสนองต่อความเสี่ยงเหล่านั้น เช่น ขนาดใหญ่เลือกใช้เทคโนโลยี ล้ำสมัย ขนาดเล็กอาจเน้นความคล่องตัวและเครือข่ายในท้องถิ่นเป็นหลัก (Sodhi, M. S. & Tang, C. S., 2021)

ผลการวิเคราะห์โมเดลตามสมมติฐานการวิจัย เทคโนโลยี (Technology) ส่งอิทธิพลทางตรงต่อการ บูรณาการการสื่อสาร (Communication Integration) จากที่การติดต่อสื่อสารทางด้านโลจิสติกส์มีผลกระทบ ต่อขีดความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจโลจิสติกส์ในองค์กร เนื่องจากกระบวนการสื่อสารภายในองค์กร มีการ แลกเปลี่ยนข้อมูลของส่วนงานต่าง ๆ ในองค์กรที่ชัดเจน มีการให้ข้อมูลการดำเนินงานที่เป็นลำดับขั้นตอน มีการแนะนำ หรือมีการตอบข้อสงสัยข้อคำถามของลูกค้าหลังการขายและบริการ มีการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการให้บริการใน ด้านข้อมูลข่าวสารและตรวจสอบการทำงานได้ และกิจการมีการสื่อสารภายนอกองค์กรกับกลุ่มลูกค้าอย่างแม่นยำ (Tiwari, S., 2021) ดังนั้น แสดงให้เห็นว่า เทคโนโลยี (Technology) ส่งผลโดยตรงต่อ การบูรณาการการสื่อสาร (Communication Integration) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การใช้เทคโนโลยีในองค์กรโลจิสติกส์ไม่ใช่เพียงการช่วยดำเนินงาน ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นเท่านั้น แต่ยังช่วยให้การแลกเปลี่ยนข้อมูลภายในองค์กรเป็นระบบมากขึ้น มีลำดับขั้นตอน ชัดเจน และสามารถตอบสนองต่อข้อสงสัยของลูกค้าได้รวดเร็วและแม่นยำ รวมถึงการสื่อสารภายนอกกับลูกค้าอย่างมี คุณภาพและตรงจุด ซึ่งทั้งหมดนี้ ส่งผลต่อการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันขององค์กรโดยตรง

ผลการทดสอบสมมติฐานที่ 2 เทคโนโลยี (Technology) ส่งอิทธิพลทางตรงต่อสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ (Economic Ecological) เป็นไปตามสมมติฐานที่ 2 จากผลกระทบของสถานการณ์ความผันผวนทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้เกิดปัญหาการแข่งขันด้านการบริหารจัดการทางการตลาด จึงควรใช้กลยุทธ์การเจริญเติบโตโดยการพัฒนา ผลิตภัณฑ์ขายในตลาดเดิม และขยายไปยังตลาดใหม่ให้สามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้ากลุ่มเป้าหมายได้ โดยการผลิตผลิตภัณฑ์ที่มีความแตกต่างจากคู่แข่ง (Khan, S. A. et al., 2022) ดังนั้น แสดงให้เห็นว่า องค์กร จำเป็นต้องนำเทคโนโลยีมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างกลยุทธ์การเติบโต เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีความแตกต่าง ตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้แม่นยำขึ้น ทั้งในตลาดเดิมและตลาดใหม่ การอิงแนวทางของ Khan, S. A. et al. ยังช่วยตอกย้ำว่า การลงทุนด้านเทคโนโลยีไม่ใช่เพียงเพื่อลดต้นทุนหรือเพิ่มประสิทธิภาพเท่านั้น แต่ยังเป็น กลไกในการ อยู่รอดและสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันในภาวะเศรษฐกิจที่ไม่แน่นอนได้อย่างแท้จริง (Khan, S. A. et al., 2022)

ผลการทดสอบสมมติฐานที่ 3 เทคโนโลยี (Technology) ส่งอิทธิพลทางตรงต่อสมรรถนะการจัดการผลิต (Operation Competency) เป็นไปตามสมมติฐานที่ 3 ผู้บริหารองค์กรควรให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีดิจิทัล ด้านความคิดสร้างสรรค์ เพราะส่งผลกระทบกับนวัตกรรมบริการมากที่สุด ด้วยการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ กิจการมุ่งเน้นการพัฒนาสินค้าและบริการใหม่ ๆ โดยมีการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในขั้นตอนการพัฒนา กิจการมุ่งเน้นการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาปรับใช้ให้เหมาะกับกระบวนการทำงานเพื่อก่อให้เกิดความริเริ่มในการ พัฒนาสินค้าและบริการให้ดียิ่งขึ้น และกิจการให้ความสำคัญกับการนำความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะของลูกค้า มาปรับใช้ในการพัฒนาสินค้าและบริการ (Mehmood, T., 2021) ดังนั้น แสดงให้เห็นว่าการนำเทคโนโลยีดิจิทัล มาใช้ในกระบวนการผลิตไม่ได้เป็นเพียงการเพิ่มประสิทธิภาพเชิงเทคนิค แต่ยังช่วยสร้างวัฒนธรรมแห่งนวัตกรรม

ภายในองค์กร ผู้บริหารจึงควรเน้นการบูรณาการเทคโนโลยีเข้ากับความคิดสร้างสรรค์ เช่น การใช้ระบบอัตโนมัติ ปัญญาประดิษฐ์ หรือการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการใหม่ ๆ ที่ตอบโจทย์ตลาดมากขึ้น อีกทั้งการรับฟังข้อเสนอแนะจากลูกค้าและนำมาปรับปรุงผ่านเทคโนโลยี ยังทำให้กระบวนการผลิตมีความยืดหยุ่นและสอดคล้องกับความต้องการผู้บริโภค ซึ่งทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่า เทคโนโลยีเป็นทั้งเครื่องมือและกลยุทธ์ที่ยกระดับศักยภาพการดำเนินงานของธุรกิจในยุคดิจิทัลอย่างแท้จริง

ผลการทดสอบสมมติฐานที่ 4 สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ (Economic Ecological) ส่งอิทธิพลทางตรงต่อการบูรณาการการสื่อสาร (Communication Integration) เป็นไปตามสมมติฐานที่ 4 ระบบเศรษฐกิจและสังคมที่มีการติดต่อสื่อสาร การผลิต การอุปโภคบริโภค การพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ การคมนาคมขนส่งและโลจิสติกส์ที่ต้องอาศัยโครงสร้างพื้นฐานเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร รวมทั้งเทคโนโลยีที่มีการหลอมรวม โดยภาคเอกชนจะต้องเป็นผู้นำการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม รัฐเป็นผู้อำนวยความสะดวกและส่งเสริมสนับสนุน โดยการสร้างแรงจูงใจแก่เอกชนอย่างเป็นระบบและปรับปรุงประสิทธิภาพของภาครัฐเอง และมีการกำหนดนโยบายดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมด้วยการกำหนดแนวทางการพัฒนาประเทศบนพื้นฐานของการพัฒนาและใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีดิจิทัล (Dwivedi, A. & Paul, S. K., 2022) ดังนั้น แสดงให้เห็นว่า เศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงและพึ่งพาเทคโนโลยีอย่างหนัก ก่อให้เกิดความจำเป็นเร่งด่วนต่อการพัฒนาและเชื่อมโยงระบบการสื่อสารในองค์กรทั้งในแง่เทคโนโลยี โครงสร้างข้อมูล และการวางแผนนโยบายในระดับมหภาค

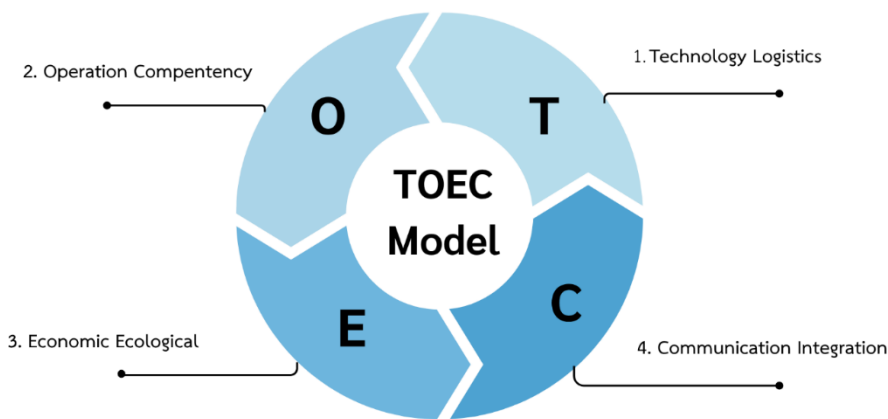
และผลการทดสอบสมมติฐานที่ 5 สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ (Economic Ecological) ส่งอิทธิพลทางตรงต่อสมรรถนะการจัดการผลิต (Operation Competency) เป็นไปตามสมมติฐานที่ 5 องค์กรควรกำหนดหลักสูตรการฝึกอบรมห่วงโซ่อุปทานที่เกี่ยวข้องกับทักษะงานและความสามารถในการจัดการกิจกรรมห่วงโซ่อุปทานทั่วโลก สำหรับการบูรณาการควรประสานการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและการทำงานเป็นทีมระหว่างเครือข่ายห่วงโซ่อุปทาน การจัดการเครือข่ายห่วงโซ่อุปทานและการมีส่วนร่วมของ ซัพพลายเออร์กลายซึ่งเป็นเรื่องสำคัญสำหรับธุรกิจ เพราะเป็นหัวใจสำคัญของการดำเนินงาน (Fernando, Y. & Wulansari, P., 2020) ดังนั้น แสดงให้เห็นว่า เศรษฐกิจยุคใหม่กดดันให้องค์กรต้องมีการจัดการผลิตที่คล่องตัว เชื่อมโยงกับเครือข่ายพันธมิตร และขับเคลื่อนด้วยทักษะที่เฉพาะทาง ซึ่งหากไม่สามารถพัฒนาได้ทันกับการเปลี่ยนแปลง องค์กรก็จะเสียเปรียบในการแข่งขันเชิงประสิทธิภาพและต้นทุน

จากการอภิปรายผลตามสมมติฐานการวิจัยทั้งหมด สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่าปัจจัยด้านเทคโนโลยีและสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจมีอิทธิพลโดยตรงต่อการบูรณาการการสื่อสารและสมรรถนะในการจัดการการผลิตในภาคธุรกิจอุตสาหกรรมที่มีการส่งออกและนำเข้าสินค้าระหว่างประเทศ โดยเฉพาะในยุคดิจิทัลที่การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว เช่น AI IoT และ Blockchain ส่งผลต่อทั้งประสิทธิภาพการดำเนินงาน ความโปร่งใส และความสามารถในการแข่งขันขององค์กร งานวิจัยนี้ยืนยันว่าผู้ประกอบการจำเป็นต้องพัฒนาและบูรณาการระบบเทคโนโลยีเพื่อยกระดับการสื่อสารภายในและภายนอกองค์กร ตลอดจนเพิ่มความสามารถด้านนวัตกรรมและการจัดการการผลิต ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอแนะของงานวิจัยสากล เช่น Attaran, M., Mehmood, T., Fernando, Y. & Wulansari, P. ที่ระบุถึงความสำคัญของการใช้เทคโนโลยีเพื่อรับมือกับความผันผวนทางเศรษฐกิจและสร้างการเติบโตอย่างยั่งยืนในระบบห่วงโซ่อุปทานระหว่างประเทศ ทั้งนี้ ยืนยันได้ว่างานศึกษานี้มีทิศทางสอดคล้องกับ

องค์ความรู้ระดับสากล และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการวางกลยุทธ์และนโยบายเชิงปฏิบัติขององค์กรภาคธุรกิจอุตสาหกรรมได้จริง (Attaran, M., 2020); (Mehmood, T., 2021); (Fernando, Y. & Wulansari, P., 2020)

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 3 TOEC Model

องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัย โมเดลการบริหารห่วงโซ่อุปทาน (TOEC Model) โดยข้อค้นพบใหม่ทำให้สามารถสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันของภาคธุรกิจโลจิสติกส์ ได้แก่ 1) สภาพแวดล้อมทางเทคโนโลยี (Technology Logistics) เป็นเทคโนโลยีช่วยยกระดับกระบวนการธุรกิจโลจิสติกส์ตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ เช่น เทคโนโลยี IoT ยานพาหนะไร้คนขับ หุ่นยนต์ และเทคโนโลยีบล็อกเชน เป็นต้น เทคโนโลยีดังกล่าวนี้ เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ใช้ในการขับเคลื่อนศูนย์กลางธุรกิจหลักของการบริหารห่วงโซ่อุปทานในบริบทระหว่างประเทศ ซึ่งจะมีอิทธิพลกับ 2) ด้านสมรรถนะการจัดการผลิต (Operation Competency) ถูกยกระดับผ่านการนำเทคโนโลยีมาปรับใช้กับกระบวนการผลิต การวิจัยและพัฒนา และการนำนวัตกรรมใหม่มาตอบสนองลูกค้า 3) ด้านสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ (Economic Ecological) ถูกกระตุ้นให้เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องจากเทคโนโลยีที่เข้ามาขับเคลื่อนอุตสาหกรรม และ 4) ด้านการบูรณาการการสื่อสาร (Communication Integration) ได้รับผลโดยตรงจากเทคโนโลยีผ่านการแลกเปลี่ยนข้อมูลที่แม่นยำ เป็นระบบ และมีการใช้เครื่องมือดิจิทัลในการประสานงานทั้งภายในและภายนอกองค์กร จนนำไปสู่ความจำเป็นในการสร้างกลยุทธ์ที่ยืดหยุ่น และการร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนในการกำหนดทิศทางเศรษฐกิจและนโยบายดิจิทัล

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาการบริหารห่วงโซ่อุปทานระหว่างประเทศของภาคธุรกิจเพื่อลดความเสี่ยงภายใต้สถานการณ์ความผันผวนทางเศรษฐกิจโลก พบว่า เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญในฐานะปัจจัยหลักที่ส่งผลโดยตรงต่อองค์ประกอบด้านบูรณาการการสื่อสาร สมรรถนะการจัดการผลิต และสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจในภาคธุรกิจอุตสาหกรรมที่มีการส่งออกและนำเข้าสินค้าระหว่างประเทศ โดยทั้งสามด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก สะท้อนให้เห็นถึงความ

ตระหนักและการปรับตัวของผู้ประกอบการต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยี ผลการศึกษายังชี้ให้เห็นว่าขนาดของธุรกิจส่งผลต่อระดับความสำคัญในการบริหารห่วงโซ่อุปทานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งแสดงถึงความแตกต่างด้านศักยภาพและทรัพยากรในการรับมือกับความเสี่ยงของแต่ละกลุ่มธุรกิจ ข้อมูลทั้งหมดนี้ยืนยันถึงความสำคัญของการพัฒนาเทคโนโลยีดิจิทัลและกลยุทธ์แบบบูรณาการ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในเวทีการค้าโลก และรับมือกับสถานการณ์ความผันผวนทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ 1) องค์กรควรทำการวิเคราะห์ SWOT เพิ่มเติม โดยใช้พื้นฐานจากบริบทขององค์กรเพื่อให้สอดคล้องกับดำเนินงาน 2) องค์กรควรให้ความสำคัญในการจัดทำระบบคลังสินค้าอัตโนมัติ (Automated Warehouse) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการกระจายสินค้า มีระบบการสแกนข้อมูลของผลิตภัณฑ์ด้วยฉลากอิเล็กทรอนิกส์ (Barcode/QR Code) เพื่อความสะดวกและรวดเร็วในการดำเนินการ ใช้ระบบติดตามการขนส่งตู้คอนเทนเนอร์ (Container Tracking) เพื่อให้สามารถรับข้อมูลโดยละเอียดเกี่ยวกับการขนส่งผลิตภัณฑ์ได้ทันที สามารถคาดการณ์ล่วงหน้าเพื่อตอบสนองต่อสถานการณ์ที่ไม่คาดฝัน และทำข้อตกลงกับลูกค้าหลักและมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกันผ่านฉลากอิเล็กทรอนิกส์ (Barcode/QR Code) หรือการซื้อที่บรรจุกู้สินค้า นอกจากนี้ 3) การสื่อสารนโยบายการบริหารงานห่วงโซ่อุปทาน เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานให้ผู้บริหารและพนักงานปฏิบัติงาน มีการกำหนดงบประมาณในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ที่ทันสมัย เพื่อใช้งานด้านห่วงโซ่อุปทานเป็นการพัฒนาระบบฐานข้อมูลออนไลน์ให้พนักงานสามารถทำงานได้จากทุกสถานที่ และ 4) ส่งเสริมการเรียนรู้ในการใช้ระบบสื่อสารเพื่อการประชุมทางไกล แบ่งปันข้อมูลหรือถ่ายโอนข้อมูลระหว่างประเทศ จัดประชุมแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างผู้ปฏิบัติงานตลอดห่วงโซ่อุปทานเพื่อติดตามผลการดำเนินงานร่วมกัน ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ควรเน้นการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่นำมาใช้ในการบริหารห่วงโซ่อุปทานในบริบทของประเทศไทย เพื่อลดความเสี่ยงภัยได้ และเพิ่มความยืดหยุ่นภายใต้สถานการณ์ความผันผวนทางเศรษฐกิจโลก

เอกสารอ้างอิง

- สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า. (2568). สถานการณ์และแนวโน้มด้านโลจิสติกส์ไทย เดือนพฤษภาคม 2568. นนทบุรี: กระทรวงพาณิชย์.
- Arbuckle, J. L. (2016). IBM SPSS Amos user's guide. United States: Amos Development Corporation.
- Attaran, M. (2020). Digital technology enablers and their implications for supply chain management. Supply Chain Forum: An International Journal, 21(3), 158-172.
- Baldwin, R. & Freeman, R. (2022). Risks and global supply chains: what we know and what we need to know. Annual Review of Economics, 14(1), 153-180.
- Department of Business Development. (2024). Monthly report of business registration statistic data 2566. Retrieved March 18, 2025, from <https://www.dbd.go.th/common-article/category/44>
- Dwivedi, A. & Paul, S. K. (2022). A framework for digital supply chains in the era of circular economy: implications on environmental sustainability. Climate Change: Towards a Sustainable Future, 31(4), 1249-1274.

- Fernando, Y. & Wulansari, P. (2020). Perceived understanding of supply chain integration, communication and teamwork competency in the global manufacturing companies. *European Journal of Management and Business Economics*, 30(2), 191-210.
- George, D. & Mallery, P. (2003). *SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference 11.0 update*. (4th ed.). Boston: Allyn & Bacon.
- Hair, J. F. et al. (2010). *Multivariate data analysis*. (7th ed.). Englewood Cliffs: Prentice Hall.
- Khan, S. A. et al. (2022). Digital transformation, smart technologies, and eco-innovation are paving the way toward sustainable supply chain performance. *Science Progress*, 105(4), 1-26.
- Mamasoliev, S. (2024). Global supply chain resilience: implications for US trade policy and national security. *American Journal of Education and Learning*, 2(4), 525-535.
- Matthew, D. & Carole, S. D. (2011). *Social research: an introduction*. (2nd ed.). London: SAGE Publications Ltd.
- Mehmood, T. (2021). Does information technology competencies and fleet management practices lead to effective service delivery? empirical evidence from e-commerce industry. *International Journal of Technology*, 1(2), 14-41.
- Park, A. & Li, H. (2021). The effect of blockchain technology on supply chain sustainability performance. *Sustainability*, 13(4), 1-18.
- Roeck, D. et al. (2019). Distributed ledger technology in supply chains: a transaction cost perspective. *International Journal of Production Research*, 58(7), 2124-2141.
- Roscoe, S. et al. (2022). Redesigning global supply chains during compounding geopolitical disruptions: the role of supply chain logics. *International Journal of Operations & Production Management*, 42(9), 1407-1434.
- SCB Economic Intelligence Center. (2566). *แนวโน้มธุรกิจโลจิสติกส์ (ฉบับปรับปรุงเดือนสิงหาคม 2566)*. กรุงเทพมหานคร: ธนาคารไทยพาณิชย์.
- Smorodinskaya, N. V. et al. (2021). Global value chains in the age of uncertainty: advantages, vulnerabilities, and ways for enhancing resilience. *Baltic Region*, 13(3), 78-107.
- Sodhi, M. S. & Tang, C. S. (2021). Supply Chain Management for Extreme Conditions: Research Opportunities. *Journal of Supply Chain Management*, 57(1), 7-16.
- Tiwari, S. (2021). Supply chain integration and industry 4.0: a systematic literature review. *Benchmarking: An International Journal*, 28(3), 990-1030.
- Turner, R. C. & Carlson, L. (2003). Index of item-objective congruence for multiple objective measure. *International Journal of Testing*, 3(2), 163-171.

การทบทวนวรรณกรรมปัจจัยสู่ความยั่งยืนของธุรกิจ: ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม
วัฒนธรรมองค์กรและการจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย*
A LITERATURE REVIEW OF FACTORS CONTRIBUTING TO BUSINESS
SUSTAINABILITY: ETHICAL LEADERSHIP, ORGANIZATIONAL CULTURE,
AND STAKEHOLDER MANAGEMENT

วาริพร หอยมณี*, อรุณพร อติมาตรไมตรี, รัชตะวัน ชนะกุล, วรณิดา ไชยการณ

Wareeporn Hoymanee*, Arunporn Atimatmaitree, Tuchtawan Chanakul, Wannida Chaiyakarn

คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ สงขลา ประเทศไทย

Faculty of Business Administration, Hatyai University, Songkhla, Thailand

*Corresponding author E-mail: wareeporn@hu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนและสังเคราะห์วรรณกรรมจากงานวิจัยและบทความวิชาการที่เป็นปัจจัยนำไปสู่ความยั่งยืนของธุรกิจ ประกอบด้วย ปัจจัยด้าน 1) ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม 2) วัฒนธรรมองค์กร และ 3) การจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รวบรวมข้อมูลระหว่างเดือนกรกฎาคม - กันยายน 2568 ธุรกิจปัจจุบันต้องเผชิญกับการแข่งขันสูงและการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทำให้ปัจจัยที่ไม่ใช่ตัวเงินมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนความสำเร็จในระยะยาวของธุรกิจ ผลการสังเคราะห์วรรณกรรมชี้ให้เห็นว่าปัจจัยเหล่านี้มีอิทธิพลนำไปสู่ความยั่งยืนของธุรกิจ โดยสามารถตั้งสมมติฐานความสัมพันธ์ได้เป็นลำดับ คือ ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมส่งผลต่อวัฒนธรรมองค์กร และส่งผลต่อการจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งทั้งหมดนำไปสู่ความยั่งยืนของธุรกิจ โดยภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมเป็นจุดเริ่มต้นและรากฐานสำคัญเพราะผู้นำที่ยึดมั่นในจริยธรรมจะสร้างความน่าเชื่อถือและเป็นแบบอย่างที่ดีก่อให้เกิดวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นความรับผิดชอบและมีคุณธรรม วัฒนธรรมองค์กรที่เน้นความโปร่งใสและความรับผิดชอบจะช่วยหล่อหลอมพฤติกรรมพนักงานให้มีพฤติกรรมที่ดีจึงมีอิทธิพลโดยตรงต่อการจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อองค์กร ซึ่งการจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างมีกลยุทธ์เป็นแนวทางที่ใช้ในการสร้างและรักษาความสัมพันธ์เชิงบวกกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียนำมาซึ่งความไว้วางใจ การยอมรับ และการสนับสนุนก่อให้เกิดความยั่งยืนของธุรกิจ จากการทบทวนและสังเคราะห์วรรณกรรม สรุปได้ว่าปัจจัยทั้งสามมีอิทธิพลทางตรงต่อความยั่งยืนของธุรกิจ และกรอบแนวคิดที่นำเสนอในครั้งนี้สามารถนำไปพัฒนาเพื่อการศึกษาเชิงประจักษ์โดยการทดสอบความสัมพันธ์ของตัวแปรต่อไปในอนาคต

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม, วัฒนธรรมองค์กร, การจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย, ความยั่งยืนของธุรกิจ

Abstract

This academic article aims to review and synthesize literature from research studies and scholarly papers concerning the key factors contributing to business sustainability. The study focuses on three main dimensions 1) Ethical leadership 2) Organizational culture 3) Stakeholder management. Data were collected between July and September 2025. In today's highly competitive and rapidly changing business environment, non-financial factors play an increasingly vital role in driving long-term success. The synthesis reveals that these three factors significantly influence business sustainability through a sequential relationship: ethical leadership affects organizational culture, which in turn influences stakeholder management collectively leading to sustainable business outcomes. Ethical leadership serves as the foundation of this process; leaders who uphold moral principles foster credibility and serve as ethical role models, thereby cultivating a culture of responsibility and integrity within organizations. Such an ethical organizational culture promotes transparency and accountability, shaping employee behavior and strengthening positive stakeholder relationships. Strategic stakeholder management further supports trust, acceptance, and collaboration between businesses and their stakeholders, ultimately contributing to sustainable development. Based on the literature review and synthesis, it can be concluded that ethical leadership, organizational culture, and stakeholder management each have a direct and significant impact on business sustainability. The proposed conceptual framework provides a basis for future empirical studies to examine the interrelationships among these variables in greater depth. variables.

Keywords: Ethical Leadership, Organizational Culture, Stakeholder Management, Business Sustainability

บทนำ

การดำเนินธุรกิจให้ประสบความสำเร็จ เพื่อให้ธุรกิจมีการเจริญเติบโตและมีความอยู่รอดได้ในระยะยาว เป็นสิ่งที่ผู้นำองค์กรต้องใช้ความพยายามและความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการอย่างมาก เนื่องจากสภาพแวดล้อมทางธุรกิจโดยเฉพาะปัจจัยภายนอกมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา การดำเนินธุรกิจโดยมุ่งเน้นเพียงผลกำไรสูงสุดเพียงอย่างเดียวไม่สามารถรับประกันความสำเร็จในระยะยาวได้อีกต่อไป ปัจจัยที่ไม่ใช่ตัวเงิน เช่น จริยธรรม และ วัฒนธรรมองค์กร ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญมากขึ้นในการขับเคลื่อนการเติบโตของธุรกิจ บทความวิชาการนี้จึงมุ่งที่จะ ทบทวนและสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อทำความเข้าใจบทบาทของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมและวัฒนธรรมองค์กร ที่มีต่อการสร้างความยั่งยืนของธุรกิจผ่านการจัดการความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างมีประสิทธิภาพซึ่งในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมและเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว องค์กรต้องเผชิญกับความท้าทายใหม่ ๆ ตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมผู้บริโภค การแข่งขันที่รุนแรงขึ้นจากคู่แข่งรายใหม่ การปรับตัวให้เข้ากับ พลวัต เหล่านี้จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้มีนักวิชาการหลายท่านได้ทำการศึกษาค้นคว้า และพบว่า การมีผู้นำ องค์กรซึ่งมีภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม เป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้องค์กรสามารถเติบโตและมีความ

ยั่งยืนได้ (Pembi, A. & Ali, R., 2024) เนื่องจากผู้นำที่ยึดมั่นในหลักการทางจริยธรรมไม่เพียงแต่สร้างความน่าเชื่อถือให้กับพนักงานและลูกค้า แต่ยังสามารถสร้างแรงบันดาลใจและเป็นแบบอย่างให้กับพนักงานในการตัดสินใจและปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต (Pengman, P., 2016) นอกเหนือจากบทบาทของผู้นำแล้ววัฒนธรรมองค์กรที่เข้มแข็งมีส่วนช่วยเหลือหลอมพฤติกรรมพนักงานในองค์กรให้มีพฤติกรรมพึงประสงค์ตามที่องค์กรได้วางไว้ วัฒนธรรมที่องค์กรพึงประสงค์โดย ส่วนใหญ่จะเป็นประเด็นด้านวัฒนธรรมที่ส่งเสริมความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และความเคารพซึ่งกันและกันจะช่วยลดโอกาสของการกระทำที่ไม่เหมาะสมและเพิ่มการประสานงานภายในองค์กรให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น วัฒนธรรมองค์กรที่แสดงให้เห็นถึงความมีจริยธรรมยังส่งผลโดยตรงต่อการจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Management) ให้มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อองค์กร (Chowdhury, L., 2011) การจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็นแนวทางที่องค์กรใช้ในการสร้างและรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ ครอบคลุมตั้งแต่การทำความเข้าใจความต้องการ การสื่อสาร ตลอดจนการตัดสินใจขององค์กรที่คำนึงถึงผลกระทบต่อกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยการจัดลำดับความสำคัญ และความเร่งด่วนในความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละกลุ่ม จะทำให้กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกิดความพึงพอใจมีความไว้วางใจต่อองค์กรและมีการสนับสนุนผลิตภัณฑ์หรือบริการขององค์กรอย่างต่อเนื่องซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการดำเนินธุรกิจอย่างยั่งยืน (Agle, B. R. & Wood, D. J., 1997) องค์กรที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมและรับฟังความคิดเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นลูกค้า พนักงาน คู่ค้า หรือชุมชนรอบข้างจะสามารถสร้างความไว้วางใจและได้รับการสนับสนุนจากบุคคลเหล่านั้น สิ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กร (Reggie, M., 2008)

การที่องค์กรมีผู้นำซึ่งมีภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมและมีวัฒนธรรมองค์กรที่ดี สามารถบูรณาการการบริหารงานให้เข้ากับการดำเนินงานทางธุรกิจจะนำไปสู่เป้าหมายสูงสุด คือ ความยั่งยืนของธุรกิจ (Business Sustainability) การเติบโตของธุรกิจในยุคปัจจุบันไม่ได้วัดเพียงแค่ตัวเลขกำไร แต่ยังรวมถึงผลกระทบเชิงบวกที่องค์กรสร้างให้กับสังคมและสิ่งแวดล้อมด้วย ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยของ (Li, Y., 2024) ซึ่งได้อธิบายว่าการที่องค์กรมีกลไกธรรมาภิบาลที่เหมาะสมและคำนึงถึงจริยธรรมจะช่วยลดความเสี่ยงในด้านต่าง ๆ ขององค์กรได้ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์โดยตรงระหว่างการดำเนินงานอย่างมีจริยธรรมกับการรักษาสถานะทางธุรกิจให้มั่นคง นอกจากนี้ Pengman, P. ได้ศึกษาและค้นพบว่า การดำเนินธุรกิจอย่างมีจริยธรรมทางธุรกิจ โดยผู้นำองค์กรบริหารงานอย่างมีจริยธรรมมีผลต่อการเติบโตอย่างยั่งยืนของธุรกิจค้าปลีก (Pengman, P., 2016)

บทความวิชาการนี้ได้มุ่งนำเสนอปัจจัยสำคัญ 3 ประการสู่ความสำเร็จและความยั่งยืนของธุรกิจ ได้แก่ ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม และ วัฒนธรรมองค์กร ซึ่งเป็นรากฐานภายในที่ส่งผลต่อการจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างมีประสิทธิภาพ อันเป็นกลไกสำคัญในการบรรลุเป้าหมายนำไปสู่การเจริญเติบโตและสร้างความยั่งยืนของธุรกิจ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าองค์ประกอบดังกล่าวจะเป็นตัวจักรสำคัญที่ช่วยเสริมกำลังให้ธุรกิจมีความยั่งยืนมั่นคงระยะยาว เนื่องจากในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงองค์กรที่เน้นเพียงผลกำไรสูงสุดย่อมไม่เพียงพอ การบูรณาการมิติด้านจริยธรรมเข้ากับกลยุทธ์ทางธุรกิจจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อสร้างความไว้วางใจและการสนับสนุนจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

ความยั่งยืนของธุรกิจ

ความยั่งยืนของธุรกิจ (Business Sustainability) เป็นแนวคิดที่ได้รับการกล่าวถึงอย่างกว้างขวางในแวดวงวิชาการและภาคธุรกิจ โดยหมายถึง ความสามารถขององค์กรในการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการคำนึงถึงผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้องค์กรสามารถเติบโตได้อย่างต่อเนื่องในระยะยาว แนวคิดนี้ได้พัฒนามาจากการรับรู้ถึงความเชื่อมโยงระหว่างการดำเนินธุรกิจกับการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งถูกกำหนดโดยคณะกรรมการโลกด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development, 1987)

ทั้งนี้ความยั่งยืนของธุรกิจ มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานขององค์กรในหลายมิติ เนื่องจากเป็นปัจจัยที่ช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและสร้างการเติบโตในระยะยาว โดยงานวิจัยของ Eccles, R. G. et al. พบว่า บริษัทที่มีแนวปฏิบัติด้านความยั่งยืนอย่างเป็นรูปธรรมมักมีผลการดำเนินงานทางการเงินที่ดีกว่าบริษัทที่ไม่มีความมุ่งมั่นด้านนี้ ความสำคัญดังกล่าวยังรวมถึงการสร้างภาพลักษณ์เชิงบวก และ ความน่าเชื่อถือให้กับองค์กร ในสายตาของลูกค้าและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มอื่น ๆ (Eccles, R. G. et al., 2014) ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อยอดขายและความภักดีของลูกค้าในระยะยาวการให้ความสำคัญกับความยั่งยืนของธุรกิจจะทำให้องค์กรให้ความสำคัญกับการบริหารความเสี่ยงและมีมาตรการที่สามารถจัดการความเสี่ยงได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้การดำเนินงานอย่างยั่งยืนยังส่งผลต่อรักษาบุคลากรที่มีคุณภาพให้คงอยู่กับองค์กรได้ยาวนาน (Jabbour, C. J. C. et al., 2019) เนื่องจากพนักงานรุ่นใหม่มีแนวโน้มที่จะเลือกทำงานกับองค์กรที่รับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม และเป็นองค์กรที่มีผู้บริหารมีจริยธรรมมีวัฒนธรรมองค์กรที่ดี ผู้บริหารมีความมุ่งมั่นทำให้องค์กรมีความแข็งแกร่งจากภายในและพร้อมสำหรับการเติบโตในระยะยาวซึ่งสิ่งเหล่านี้จะทำให้พนักงานเกิดความมั่นใจในความมั่นคงต่ออาชีพหน้าที่การงานของตนเอง

มิติการวัดความยั่งยืนของธุรกิจ

ในอดีตที่ผ่านมาได้มีการนำเสนอมิติการวัดความยั่งยืนของธุรกิจที่นอกเหนือจากมิติทางการเงินเพียงอย่างเดียว Elkington ได้นำเสนอการวัดด้วยแนวคิด Triple Bottom Line ที่ประกอบด้วย 3 มิติ ได้แก่ เศรษฐกิจ (Profit) สังคม (People) และสิ่งแวดล้อม (Planet) (Elkington, J., 1998) สอดคล้องกับ Sarma ได้นำเสนอมิติการวัด 3 ด้าน ประกอบด้วย ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม (Sarma, P. S. V., 2012) ในขณะที่ Dyllick, T. & Hockerts, K., ได้ขยายแนวคิดดังกล่าวให้ครอบคลุมถึง 6 มิติ ซึ่งรวมถึงมิติเชิงสถาบันและความรู้ (Dyllick, T. & Hockerts, K., 2002) จากมิติการวัดดังกล่าวสามารถสรุปได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สรุปมิติการวัดความยั่งยืนของธุรกิจ

นักวิจัย	เศรษฐกิจ	สังคม	สิ่งแวดล้อม	ความยั่งยืนทางความรู้	ความยั่งยืนของสถาบัน	ความยั่งยืนทางคุณค่า
(Elkington, J., 1998)	✓	✓	✓			
(Dyllick, T. & Hockerts, K., 2002)	✓	✓	✓	✓	✓	✓
(Sarma, P. S. V., 2012)	✓	✓	✓			

จากการทบทวนวรรณกรรมสรุปได้ว่า ความยั่งยืนของธุรกิจ (Business Sustainability) เป็นแนวคิดสำคัญที่วิวัฒนาการมาจาก การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) (World Commission on Environment and Development, 1987) โดยมุ่งเน้นที่ความสามารถขององค์กรในการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการบริหารจัดการผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดการเติบโตอย่างต่อเนื่องในระยะยาว ทั้งนี้งานวิจัยในอดีตที่ผ่านมา พบว่า การมีแนวปฏิบัติด้านความยั่งยืนอย่างเป็นรูปธรรมส่งผลโดยตรงต่อผลการดำเนินงานทางการเงินที่ดีขึ้น การสร้างภาพลักษณ์เชิงบวก และความสามารถในการรักษาบุคลากร ซึ่งสะท้อนความสำคัญเชิงกลยุทธ์ต่อขีดความสามารถในการแข่งขันและเป็นรากฐานของการดำเนินงานที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมในทุกมิติ

การจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

การจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คือ กระบวนการที่องค์กรใช้ในการสร้าง พัฒนา และรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับกลุ่มบุคคลหรือองค์กรที่มีส่วนได้ส่วนเสียในกิจการ (Stakeholders) ทั้งกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายในและกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอกองค์กร (Freeman, R. E., 1984) การจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ดีต้องอาศัยการทำความเข้าใจความต้องการ ความคาดหวัง และผลประโยชน์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อนำมาประกอบการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ขององค์กร ทั้งนี้การจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีความสัมพันธ์ต่อความยั่งยืนของธุรกิจ เนื่องจากองค์กรที่สามารถจัดการความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้อย่างมีประสิทธิภาพจะได้รับความไว้วางใจ การยอมรับ และการสนับสนุนในระยะยาว ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยลดความเสี่ยงทางธุรกิจและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน (Donaldson, T. & Preston, L. E., 1995) นอกจากนี้ การจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ยังช่วยให้องค์กรสามารถระบุและตอบสนองต่อประเด็นทางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่สำคัญได้อย่างทันท่วงที ซึ่งเป็นการเตรียมพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต (Lozano, J. M., 2012) การสร้างความสัมพันธ์เชิงรุกกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียยังช่วยให้องค์กรเข้าถึงทรัพยากรและความรู้ใหม่ ๆ จากภายนอกได้ง่ายขึ้น เช่น การได้รับข้อมูลเชิงลึกจากลูกค้าหรือการสร้างนวัตกรรมร่วมกับคู่ค้า การดำเนินการเหล่านี้ไม่เพียงแต่ช่วยให้องค์กรอยู่รอด แต่ยังเติบโตและสร้างคุณค่าร่วมกันกับสังคมได้อย่างยั่งยืน

มิติการวัดการจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

มิติการวัดการจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีนักวิชาการนำเสนอแนวคิดในมุมมองที่หลากหลายโดย (Agle, B. R. & Wood, D. J., 1997) ได้นำเสนอการวัดโดยเน้นการประเมินและจัดลำดับความสำคัญของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) เพื่อให้ผู้บริหารหรือผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถตัดสินใจได้ว่าจะให้ความสนใจและจัดการกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มใดมากน้อยเพียงใดซึ่งวัดจาก 3 มิติ ได้แก่ 1) อำนาจ 2) ความชอบธรรม และ 3) ความเร่งด่วนในการเรียกร้องของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละกลุ่ม ขณะเดียวกัน Waddock and Graves ได้นำเสนอมิติการวัดที่มุ่งเน้นไปยังคุณภาพของการจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่สะท้อนผ่านผลการดำเนินงานขององค์กรโดยมองว่าการจัดการที่ดีจะนำไปสู่ผลลัพธ์ด้าน 1) เศรษฐกิจการเงิน 2) สังคม (Waddock, S. A. & Graves, S. B., 1997) นอกจากนี้ Grunig and Hunt ได้เสนอการวัด 3 มิติ ประกอบด้วย 1) ความไว้วางใจ 2) ความผูกพัน และ 3) ความพึงพอใจที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีต่อองค์กร (Grunig, J. E. & Hunt, T., 1984) จากมิติการวัดดังกล่าวสามารถสรุปได้ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สรุปมิติการวัดการจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

นักวิจัย	อำนาจ	ความ ชอบธรรม	ความ เร่งด่วน	ผลการ ดำเนินงาน ทางสังคม	ผลการ ดำเนินงาน ทาง การเงิน	ความ ไว้วางใจ	ความ ผูกพัน	ความ พึงพอใจ
(Agle, B. R. & Wood, D. J., 1997)	✓	✓	✓					
(Waddock, S. A. & Graves, S. B., 1997)				✓	✓			
(Grunig, J. E. & Hunt, T., 1984)						✓	✓	✓

จากการทบทวนวรรณกรรม สรุปได้ว่า การจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Management) คือกระบวนการเชิงกลยุทธ์ที่องค์กรใช้ในการสร้างและรักษาความสัมพันธ์เชิงบวกกับกลุ่มบุคคลและองค์กรที่มีส่วนได้ส่วนเสีย การจัดการที่มีประสิทธิภาพช่วยเพิ่มความไว้วางใจ ลดความเสี่ยง และสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันระยะยาว โดยมีมิติการวัดที่หลากหลาย ทั้งการประเมินลำดับความสำคัญ ตามอำนาจ ความชอบธรรม และความเร่งด่วน และการประเมินคุณภาพผ่านผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจ สังคม รวมถึงความไว้วางใจ ความผูกพัน และความพึงพอใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

วัฒนธรรมองค์กร

วัฒนธรรมองค์กร หมายถึง ชุดของค่านิยม ความเชื่อ บรรทัดฐาน และแนวปฏิบัติร่วมกันที่หล่อหลอมพฤติกรรมของพนักงานและกำหนดว่าองค์กรควรปฏิบัติตนอย่างไร วัฒนธรรมที่แข็งแกร่งไม่เพียงแต่ช่วยสร้างความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกันในหมู่พนักงานแต่ยังเป็นตัวกำหนดแนวทางในการตัดสินใจและการกระทำขององค์กรในทุกระดับอีกด้วย ทั้งนี้วัฒนธรรมองค์กรมีผลต่อความยั่งยืนของธุรกิจ กล่าวคือ วัฒนธรรมองค์กรที่มีความเข้มแข็งในมิติของความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม (ESG) จะเป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญสู่ความยั่งยืนทางธุรกิจ เนื่องจากองค์กรที่มีวัฒนธรรมที่ดี จะสามารถปรับตัวเข้ากับเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ หรือความเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมผู้บริโภคที่เปลี่ยนไป ตลอดจนตลาดที่มีการเปลี่ยนแปลงได้ดี (Eccles, R. G. et al., 2014) การให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมที่ดีในองค์กรมีส่วนช่วยให้องค์กรสามารถบรรลุเป้าหมายทางการเงินไปพร้อม ๆ กับการสร้างคุณค่าทางสังคมและสิ่งแวดล้อมได้ในระยะยาว นอกจากนี้วัฒนธรรมองค์กร มีอิทธิพลโดยตรงต่อการจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Management) เนื่องจากวัฒนธรรมที่เน้นความโปร่งใส ความรับผิดชอบต่อสังคม และการมีส่วนร่วมจะส่งเสริมให้พนักงานและผู้บริหารมีปฏิสัมพันธ์เชิงรุกและสร้างสรรค์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นลูกค้า คู่ค้า หรือชุมชน (Freeman, R. E., 1984) วัฒนธรรมที่เปิดกว้างและรับฟังความคิดเห็นจากภายนอกจะช่วยสร้างความไว้วางใจและความผูกพัน ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ประสบความสำเร็จ (Grunig, J. E. & Hunt, T., 1984)

มิติการวัดวัฒนธรรมองค์กร

สำหรับมิติการวัดวัฒนธรรมองค์กร ได้มีนักวิชาการนำเสนอแนวคิดในการวัดวัฒนธรรมองค์กรในมุมมองที่แตกต่างกันโดย Denison เน้นการวัดจาก 4 มิติสำคัญที่เชื่อมโยงกับประสิทธิภาพขององค์กร ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วม 2) ความสอดคล้อง 3) ความสามารถในการปรับตัว และ 4) ภารกิจ (Dey, V. K. et al., 2022) นอกจากนี้ Cameron, K. S. & Quinn, R. E. ได้นำเสนอมิติการวัดวัฒนธรรมองค์กร 4 มิติ ประกอบด้วย 1) วัฒนธรรมแบบเครือญาติ ซึ่งจะมุ่งเน้นความร่วมมือกันภายในองค์กรมุ่งสร้างการทำงานเป็นทีมและการสร้างความผูกพันภายใน 2) วัฒนธรรมแบบเน้นนวัตกรรม เป็นการมุ่งเน้นการสร้างสรรค การเปลี่ยนแปลง และการยอมรับความเสี่ยง 3) วัฒนธรรมแบบตลาด เน้นการแข่งขัน ผลลัพธ์ และการบรรลุเป้าหมาย และ 4) วัฒนธรรมแบบลำดับชั้น เน้นความมั่นคง การควบคุม และกฎระเบียบที่ชัดเจน (Cameron, K. S. & Quinn, R. E., 2011) จากมิติการวัดดังกล่าวสามารถสรุปได้ ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 สรุปมิติการวัดวัฒนธรรมองค์กร

นักวิจัย	การมีส่วนร่วม	ความสอดคล้อง	ความสามารถในการปรับตัว	ภารกิจ	แบบลำดับชั้น	แบบตลาด	แบบเครือญาติ	แบบเน้นนวัตกรรม
(Denison, D. R., 2000)	✓	✓	✓	✓				
(Cameron, K. S. & Quinn, R. E., 2011)					✓	✓	✓	✓

จากการทบทวนวรรณกรรม สรุปได้ว่า วัฒนธรรมองค์กร คือ ชุดค่านิยมหลัก ความเชื่อ และแนวปฏิบัติร่วมกันที่หล่อหลอมพฤติกรรมของพนักงานและชี้นำการตัดสินใจ ซึ่งมีความสำคัญเชิงกลยุทธ์ต่อความยั่งยืนของธุรกิจ เพราะวัฒนธรรมที่เข้มแข็งและเน้นความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมจะเป็นแรงขับเคลื่อนให้องค์กรสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของตลาดและบรรลุเป้าหมายทางการเงินได้ในระยะยาว นอกจากนี้ วัฒนธรรมที่เปิดกว้างยังเป็นฐานสำคัญในการจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผ่านการส่งเสริมความโปร่งใสและการสร้างความไว้วางใจ สำหรับมิติการวัดได้มีการนำเสนอแนวคิดที่เน้นทั้งองค์ประกอบเชิงประสิทธิภาพ และประเภของค่านิยมหลัก

ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม

เป็นรูปแบบภาวะผู้นำที่มุ่งเน้นการแสดงพฤติกรรมที่ถูกต้องตามหลักศีลธรรมและจริยธรรมต่อผู้ใต้บังคับบัญชาและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยผู้นำประเภนี้จะทำหน้าที่เป็นแบบอย่างที่ดีในการตัดสินใจและการกระทำต่าง ๆ (Brown, M. E. et al., 2005) ผู้นำที่มีภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมจะสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมความซื่อสัตย์ ความโปร่งใส และความยุติธรรมภายในองค์กร ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กรให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตาม ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมมีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อตัวแปรสำคัญอื่น ๆ ในองค์กร โดยทำหน้าที่เป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการเปลี่ยนแปลง ผู้นำที่แสดงออกถึงพฤติกรรมเชิงจริยธรรมอย่างสม่ำเสมอจะเป็นส่วนหนึ่งที่จะก่อให้เกิด

วัฒนธรรมองค์กร (Organizational Culture) ให้เป็นไปในทิศทางที่เน้นความรับผิดชอบและมีคุณธรรม วัฒนธรรมดังกล่าวจะกลายเป็นบรรทัดฐานที่ชี้นำพฤติกรรมของพนักงานทุกคนส่งผลให้การดำเนินงานขององค์กรสอดคล้องกับคุณค่าที่ยึดถือ (Chowdhury, L., 2011) นอกจากนี้ ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมยังส่งผลโดยตรงต่อการจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เนื่องจากผู้นำที่ซื่อสัตย์จะได้รับความไว้วางใจจากลูกค้า คู่ค้า และชุมชน ทำให้สามารถสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกและได้รับความร่วมมือในการดำเนินงาน (Freeman, R. E., 1984) ความไว้วางใจและความร่วมมือจะเป็นปัจจัยสำคัญในการนำพาองค์กรไปสู่ความยั่งยืนของธุรกิจในระยะยาว เพราะองค์กรที่ได้รับการยอมรับจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะมีความได้เปรียบในการแข่งขันและสามารถเติบโตได้อย่างต่อเนื่อง (Donaldson, T. & Preston, L. E., 1995)

มิติการวัดภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม

ในอดีตที่ผ่านมา มีนักวิชาการหลายท่านได้นำเสนอแนวคิดในการวัดภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในหลายมิติ โดย Toor and Ofori ได้นำเสนอมิติการวัดซึ่งให้ความสำคัญกับคุณลักษณะส่วนบุคคลของผู้นำ และแบ่งมิติการวัด ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ 1) ความจริงใจ ผู้นำมีความจริงใจและเป็นตัวของตัวเอง 2) ความซื่อสัตย์ ผู้นำยึดมั่นในหลักการและความซื่อสัตย์ 3) ความเป็นธรรม ผู้นำปฏิบัติต่อทุกคนอย่างยุติธรรม 4) ความห่วงใย ผู้นำแสดงความห่วงใยและเห็นอกเห็นใจต่อผู้อื่น และ 5) ความพิจารณา ผู้นำคำนึงถึงผลกระทบต่อผู้อื่นในการตัดสินใจ (Toor, S. R. & Ofori, G., 2009) ในขณะที่ Brown, M. E. et al. ได้จำแนกมิติการวัดเป็น 2 ด้านหลัก คือ 1) ความเป็นบุคคลด้านจริยธรรม ซึ่งเป็นคุณลักษณะส่วนตัวของผู้นำที่แสดงถึงความซื่อสัตย์ ความน่าเชื่อถือ และความยุติธรรม 2) ผู้จัดการด้านจริยธรรม (Brown, M. E. et al., 2005) เป็นพฤติกรรมของผู้นำในการสื่อสาร ส่งเสริม และบังคับใช้กฎระเบียบเชิงจริยธรรมในองค์กร นอกจากนี้ De Hoogh, A. H. B. & Den Hartog, D. N., ได้นำเสนอการวัดภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมโดยเน้นที่พฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่ส่งผลต่อผู้ใต้บังคับบัญชาโดยตรง ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ 1) ความซื่อตรง ผู้นำที่น่าเชื่อถือและมีความสม่ำเสมอในการกระทำ 2) ความเป็นธรรม ผู้นำปฏิบัติต่อผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างเท่าเทียมและยุติธรรม และ 3) ความซื่อสัตย์ ผู้นำที่มีความจริงใจและโปร่งใสในการสื่อสาร (De Hoogh, A. H. B. & Den Hartog, D. N., 2008) จากมิติการวัดดังกล่าวสามารถสรุปได้ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 สรุปมิติการวัดภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม

นักวิจัย	ความเป็น บุคคล ด้าน จริยธรรม	ผู้จัดการ ด้าน จริยธรรม	ความ จริงใจ	ความ ซื่อสัตย์	ความ เป็น ธรรม	ความ ห่วงใย	ความ พิจารณา	ความ ซื่อตรง	ความ เป็น ธรรม	ความ ซื่อสัตย์
(Brown, M. E. et al., 2005)	✓	✓								
(Toor, S. R. & Ofori, G., 2009)			✓	✓	✓	✓	✓			

ตารางที่ 4 สรุปมิติการวัดภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม (ต่อ)

นักวิจัย	ความเป็น บุคคล ด้าน จริยธรรม	ผู้จัดการ ด้าน จริยธรรม	ความ จริงใจ	ความ ซื่อสัตย์	ความ เป็น ธรรม	ความ ห่วงใย	ความ พิจารณา	ความ ซื่อตรง	ความ เป็น ธรรม	ความ ซื่อสัตย์
(De Hoogh, A. H. B. & Den Hartog, D. N., 2008)								✓	✓	✓

จากการทบทวนวรรณกรรม สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม คือ รูปแบบภาวะผู้นำที่มุ่งเน้นการแสดงพฤติกรรมตามหลักศีลธรรมและจริยธรรม ซึ่งผู้นำทำหน้าที่เป็นแบบอย่างที่ดีในการตัดสินใจและการกระทำ ภาวะผู้นำนี้เป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลง โดยมีอิทธิพลโดยตรงต่อการก่อให้เกิดวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นความรับผิดชอบและคุณธรรมและยังส่งผลต่อการจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสียผ่านการสร้างความไว้วางใจและความร่วมมือซึ่งนำพาองค์กรสู่ความยั่งยืนของธุรกิจการวัดผลได้ถูกจำแนกในหลายมิติ ทั้งการเน้นคุณลักษณะส่วนบุคคล (ความจริงใจ, ความห่วงใย) และการแบ่งตามบทบาท คือ ความเป็นบุคคลด้านจริยธรรม และ ผู้จัดการด้านจริยธรรม

ในการศึกษาครั้งนี้เป็นค้นหาตัวแปรที่เป็นปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของธุรกิจ ซึ่งเป็นการทบทวนวรรณกรรมจากงานวิจัยที่ผ่านมาในอดีตและเอกสารที่เกี่ยวข้อง มุ่งหวังสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัยและอธิบายความเชื่อมโยงระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความยั่งยืนของธุรกิจโดยการใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพในการทบทวนวรรณกรรมจากงานวิจัย และเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัยและอธิบายความเชื่อมโยงระหว่างปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม วัฒนธรรมองค์กร การจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยมีรายละเอียดในการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและมีอิทธิพลกับความยั่งยืนของธุรกิจ รายละเอียดดังตาราง 5

ตารางที่ 5 การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของธุรกิจ

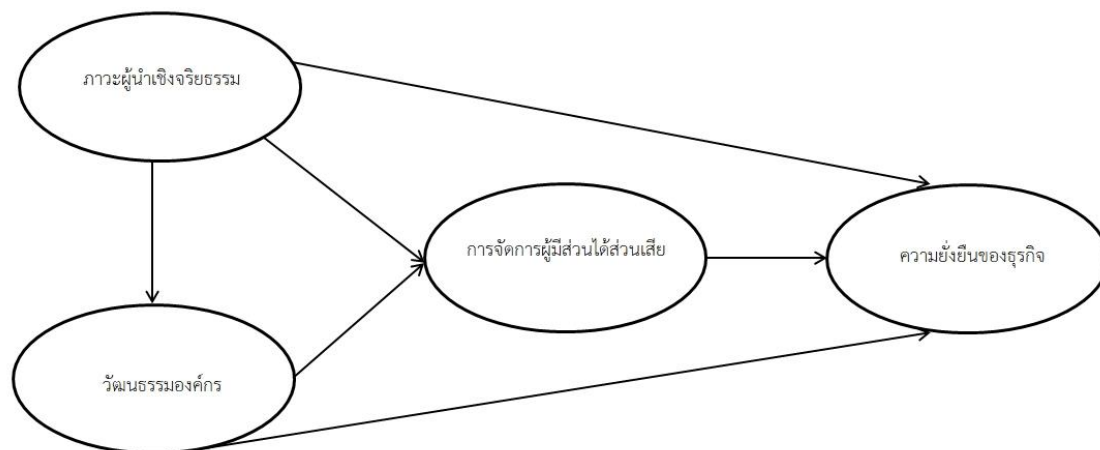
ตัวแปร	นักวิชาการ	ผลที่ค้นพบ
ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม	(Al-Awaid, M. & Al-anwer Ashour, A., 2022)	ผู้นำเชิงจริยธรรมมีบทบาทสำคัญในการบรรลุ ความสำเร็จที่ยั่งยืน โดยการสร้างความไว้วางใจและชื่อเสียงที่ดีให้กับองค์กร ซึ่งนำไปสู่การดึงดูดลูกค้าที่ตระหนักถึงประเด็นทางสังคมและสิ่งแวดล้อม
	(Amisano, G. & Geweke, J., 2017)	ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมกับความยั่งยืนของธุรกิจขนาดเล็ก โดยพบความสัมพันธ์ที่มีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของผู้นำกับความยั่งยืนในมิติทางสังคมและสิ่งแวดล้อม

ตารางที่ 5 การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของธุรกิจ (ต่อ)

ตัวแปร	นักวิชาการ	ผลที่ค้นพบ
	(อภิภูรัตน์ สุนทรพรพันธ์ และคณะ, 2568)	ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารกับการพัฒนาที่ยั่งยืนในองค์กร โดยระบุว่าผู้นำที่ใช้จริยธรรมในการขับเคลื่อนองค์กรจะช่วยให้ตัดสินใจได้อย่างเหมาะสมและมีความโปร่งใส ซึ่งส่งผลดีต่อความยั่งยืนขององค์กรในระยะยาว ครอบคลุมทั้งมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม
วัฒนธรรมองค์กร	(Schein, E. H., 2010)	วัฒนธรรมองค์กรในระดับที่ลึกที่สุด (Basic Underlying Assumptions) เป็นตัวกำหนดวิถีคิดและพฤติกรรมของคนในองค์กร ซึ่งส่งผลต่อการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์และพฤติกรรมต่อความยั่งยืนของธุรกิจโดยตรง
	(Dey, V. K. et al., 2022)	วัฒนธรรมองค์กรที่สนับสนุนการมีส่วนร่วมของพนักงาน และพฤติกรรมเชิงสิ่งแวดล้อมโดยสมัครใจ จะส่งผลให้บริษัทมีประสิทธิภาพด้านความยั่งยืนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ
การจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	(Lozano, J. M., 2012)	การจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างมีกลยุทธ์เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับความยั่งยืนของธุรกิจ เนื่องจากช่วยให้องค์กรสามารถสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกและรับมือกับความคาดหวังของทุกฝ่ายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง พบว่า ปัจจัยด้านภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม ปัจจัยด้านวัฒนธรรมองค์กร ปัจจัยด้านการจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ส่งผลทางตรงต่อความยั่งยืนของธุรกิจ ซึ่งสามารถแสดงรายละเอียดดังรูปภาพประกอบ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด

สรุป

จากข้อค้นพบในการศึกษาครั้งนี้ที่ได้ทำการทบทวนวรรณกรรมเอกสารเชิงวิชาการที่เกี่ยวข้องกับความยั่งยืนของธุรกิจ พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลทางตรงต่อความยั่งยืนของธุรกิจที่สำคัญ ๆ ได้แก่ ปัจจัยด้านภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม ปัจจัยด้านพัฒนธรรมองค์กร ปัจจัยด้านการจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งส่งผลทางตรงต่อความยั่งยืนของธุรกิจ ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า ผู้นำเชิงจริยธรรมมีบทบาทสำคัญในการบรรลุความสำเร็จที่ยั่งยืนโดยการสร้างความไว้วางใจและชื่อเสียงที่ดีให้กับองค์กร ซึ่งนำไปสู่การดึงดูดลูกค้าที่ตระหนักถึงประเด็นทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ ผู้นำที่ใช้จริยธรรมในการขับเคลื่อนองค์กรจะมีการตัดสินใจในการทำงานได้อย่างเหมาะสมและมีความโปร่งใส ส่งผลดีต่อความยั่งยืนขององค์กรในระยะยาว ครอบคลุมทั้งมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ วัฒนธรรมาองค์กรเป็นสิ่งที่สำคัญที่ใช้เพื่อการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของพนักงาน และ พฤติกรรมเชิงสิ่งแวดล้อมโดยสมัครใจ ส่งผลให้บริษัทมีประสิทธิภาพด้านความยั่งยืนเพิ่มขึ้นอย่างมี นอกจากนี้ ยังพบว่า ปัจจัยด้านการจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีอิทธิพลต่อความยั่งยืนของธุรกิจเนื่องจากการจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างมีกลยุทธ์เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับความยั่งยืนของธุรกิจและเป็นสิ่งที่สนับสนุนให้องค์กรสามารถสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกและรับมือกับความคาดหวังของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม การศึกษาครั้งนี้ได้แสดงให้เห็นถึงกรอบแนวคิดในการศึกษาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม วัฒนธรรมาองค์กร และการจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ปัจจัยสู่ความยั่งยืนของธุรกิจ ซึ่งสามารถสรุปกรอบแนวคิดได้ว่า องค์ประกอบด้านภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม ปัจจัยด้านพัฒนธรรมองค์กร และปัจจัยด้านการจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีอิทธิพลทางตรงต่อความยั่งยืนของธุรกิจ ทั้งนี้ กรอบแนวคิดดังกล่าวสามารถนำไปพัฒนาเพื่อการศึกษาเชิงประจักษ์โดยการทดสอบความสัมพันธ์ของตัวแปร อันจะทำให้เกิดข้อมูลเชิงประจักษ์นำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ในการสร้างความยั่งยืนของธุรกิจต่อไปในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

อภิภูรัตน์ สุนทรพรพันธ์ และคณะ. (2568). ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารกับการพัฒนาที่ยั่งยืน. วารสารการบริหารการศึกษาและนวัตกรรมการศึกษา, 5(1), 1-9.

- Agle, B. R. & Wood, D. J. (1997). Toward a theory of stakeholder identification and salience: Defining the principle of who and what really counts. *Academy of Management Review*, 22(4), 853- 886.
- Al-Awaid, M. & Al-anwer Ashour, A. (2022). Crisis, ethical leadership and moral courage: Ethical climate during COVID-19. *Nursing Ethics*, 29(6), 1441-1456.
- Amisano, G. & Geweke, J. (2017). Prediction using several macroeconomic models. *The Review of Economics and Statistics*, 99(5), 912-925.
- Brown, M. E. et al. (2005). Ethical leadership: A social learning perspective for construct development and testing. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 97(2), 117-134.
- Cameron, K. S. & Quinn, R. E. (2011). Diagnosing and changing organizational culture: Based on the competing values framework. (3rd ed.). San Francisco: Jossey-Bass.
- Chowdhury, L. (2011). The role of organizational culture in ethical decision making. *International Journal of Business Ethics*, 8(2), 55-68.
- De Hoogh, A. H. B. & Den Hartog, D. N. (2008). Ethical leadership, psychological contract and organizational outcomes. *Leadership Quarterly*, 19(2), 173-188.
- Denison, D. R. (2000). Organizational culture: Can it be a key to organizational effectiveness? *Culture and climate*, 12(2), 177-195.
- Dey, V. K. et al. (2022). Analysis of organizational culture factors that influence the performance of health care professionals: A literature review. *Journal of Public Health in Africa*, 13(2), 2415. <https://doi.org/10.4081/jphia.2022.2415>.
- Donaldson, T. & Preston, L. E. (1995). The stakeholder theory of the corporation: Concepts, evidence, and implications. *Academy of Management Review*, 20(1), 65-91.
- Dyllick, T. & Hockerts, K. (2002). Beyond the business case for corporate sustainability. *Business Strategy and the Environment*, 11(2), 130-141.
- Eccles, R. G. et al. (2014). The impact of corporate social responsibility on financial performance: An empirical study. *Journal of Business Ethics*, 124(4), 577-594.
- Elkington, J. (1998). *Cannibals with forks: The triple bottom line of 21st century business*. Gabriola Island, British Columbia: New Society Publishers.
- Freeman, R. E. (1984). *Strategic management: A stakeholder approach*. Boston: Pitman.
- Grunig, J. E. & Hunt, T. (1984). *Managing public relations*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Jabbour, C. J. C. et al. (2019). Green human resource management and corporate environmental performance: The mediating role of green organizational culture. *Journal of Cleaner Production*, 35(2), 1422-1433.

- Li, Y. (2024). The impact of corporate governance and ethics on business risk. *International Journal of Corporate Finance*, 22(3), 112-125.
- Lozano, J. M. (2012). The triple bottom line: A theoretical and empirical analysis of its applicability in business. *Business Ethics: A European Review*, 21(1), 16-30.
- Pembi, A. & Ali, R. (2024). Ethical leadership and its role in achieving sustainable success. *Journal of Business and Management*, 18(2), 45-56.
- Pengman, P. (2016). Ethical leadership and sustainable growth in the retail business. *Journal of Global Retail Management*, 12(4), 21-35.
- Reggie, M. (2008). Personal relationships and ethical decision making in business. *Journal of Management Studies*, 35(5), 780-795.
- Sarma, P. S. V. (2012). Business ethics. *Sathyabhama Journal of Management*, 1(2), 29-37.
- Schein, E. H. (2010). *Organizational Culture and Leadership*. (4th ed.). San Francisco: Jossey-Bass.
- Toor, S. R. & Ofori, G. (2009). Ethical leadership: Examining a model of ethical leadership and its relationship with organizational outcomes. *Journal of Business Ethics*, 90(4), 533-549.
- Waddock, S. A. & Graves, S. B. (1997). The corporate social performance-financial performance link. *Strategic Management Journal*, 18(4), 303-319.
- World Commission on Environment and Development. (1987). *Our common future*. Oxford: Oxford University Press.

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

1. นโยบายการตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม

วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม เป็นวารสารวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญวัดสระเรียง มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า และเพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ นิสิตนักศึกษา และคณะครู ในมิติทางด้านพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม สังคมศาสตร์ ศิลปศาสตร์ มนุษยศาสตร์ พัฒนาสังคม พัฒนาชุมชน บริหารการศึกษา และสหวิทยาการด้านสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) เปิดรับบทความเฉพาะภาษาไทย โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร ทศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสาร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ ทั้งนี้กองบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา ทางวารสารกำหนดออกวารสารปีละ 12 ฉบับ (รายเดือน) ดังต่อไปนี้

ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม	ฉบับที่ 2 เดือนกุมภาพันธ์	ฉบับที่ 3 เดือนมีนาคม
ฉบับที่ 4 เดือนเมษายน	ฉบับที่ 5 เดือนพฤษภาคม	ฉบับที่ 6 เดือนมิถุนายน
ฉบับที่ 7 เดือนกรกฎาคม	ฉบับที่ 8 เดือนสิงหาคม	ฉบับที่ 9 เดือนกันยายน
ฉบับที่ 10 เดือนตุลาคม	ฉบับที่ 11 เดือนพฤศจิกายน	ฉบับที่ 12 เดือนธันวาคม

2. ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม

1) บทความวิจัย (Research Article) เป็นบทความที่นำเสนอการค้นคว้าวิจัย เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม สังคมศาสตร์ ศิลปศาสตร์ มนุษยศาสตร์ พัฒนาสังคม พัฒนาชุมชน บริหารการศึกษา และสหวิทยาการด้านสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม

2) บทความวิชาการ (Academic Article) เป็นบทความวิเคราะห์ วิจัยหรือเสนอแนวคิดใหม่

3. รูปแบบของการจัดเตรียมต้นฉบับ

1) ต้นฉบับบทความต้องมีความยาว 8 - 12 หน้ากระดาษ A4 (ไม่รวมเอกสารอ้างอิง) พิมพ์บนกระดาษหน้าเดียว ใช้ตัวอักษรแบบ THSarabunPSK ตั้งค่าหน้ากระดาษโดยเว้นขอบบน ขอบซ้าย 1 นิ้ว และขอบขวา ขอบล่าง 1 นิ้ว กำหนดระยะห่างระหว่างบรรทัดเท่ากับ 1 และเว้นบรรทัดระหว่างแต่ละย่อหน้า การนำเสนอรูปภาพและตาราง ต้องนำเสนอรูปภาพและตารางที่มีความคมชัดพร้อมระบุหมายเลขกำกับรูปภาพไว้ด้านล่างพิมพ์เป็นตัวหนา เช่น ตารางที่ 1 หรือ Table 1 และ ภาพที่ 1 หรือ Figure 1 รูปภาพที่นำเสนอต้องมีรายละเอียด

ของข้อมูลครบถ้วนและเข้าใจได้โดยไม่ต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ระบุลำดับของรูปภาพทุกรูปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

- 2) ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พิมพ์ไว้ตรงกลางหน้าแรก
- 3) ชื่อผู้เขียน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุชื่อสังกัดหรือหน่วยงาน
- 4) มีบทคัดย่อภาษาไทย จำนวนคำอยู่ที่ 300 คำ
- 5) กำหนดคำสำคัญ (Keywords) 3 - 5 คำ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
- 6) การเรียงหัวข้อ หัวข้อใหญ่สุด ให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจาก หัวข้อใหญ่ 3 - 5 ตัวอักษร และหัวข้อย่อยขนาดเดียวกัน ต้องพิมพ์ให้ตรงกัน เมื่อขึ้นหัวข้อใหญ่ ให้เว้นระยะห่าง 1 บรรทัด
- 7) การใช้ตัวเลข ค่าย่อ และวงเล็บ ควรใช้ตัวเลขอารบิกทั้งหมด ใช้คำย่อที่เป็น สากลเท่านั้น (ระบุคำเต็มไว้ในครั้งแรก) การวงเล็บภาษาอังกฤษ ควรใช้ ดังนี้ (Student Centred Learning)

บทความวิจัย ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

- 1) **บทคัดย่อ (Abstract)** เสนอวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการวิจัยและผลการวิจัยโดยสรุป สั้นกะทัดรัดได้ใจความ
- 2) **บทนำ (Introduction)** ระบุความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาในการวิจัยและระบุวัตถุประสงค์ของการวิจัย
- 3) **วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology)** ระบุแบบแผนการวิจัยการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง และการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล
- 4) **ผลการวิจัย (Results)** เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน ควรเสนอในรูปตารางหรือแผนภูมิ
- 5) **อภิปรายผล (Discussion)** เสนอเป็นความเรียง ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของผลการวิจัยกับกรอบแนวคิด และงานวิจัยที่ผ่านมา ไม่ควรอภิปรายเป็นข้อ ๆ แต่ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของตัวแปรที่ศึกษาทั้งหมด
- 6) **องค์ความรู้ใหม่ (ถ้ามี) (Originality and Body of Knowledge)** ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจง่าย
- 7) **สรุปและขอเสนอแนะ (Conclusion and Recommendation)** ระบุข้อสรุปที่สำคัญและขอเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และประเด็นสำหรับการวิจัยต่อไป
- 8) **เอกสารอ้างอิง (References)** ต้องเป็นรายการอ้างอิงที่มีปรากฏในบทความเท่านั้น

บทความวิชาการ ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

- 1) บทคัดย่อ (Abstract)
- 2) บทนำ (Introduction)
- 3) เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ
- 4) สรุป (Conclusion)
- 5) เอกสารอ้างอิง (Reference)

4. ระบบการอ้างอิงและเอกสารอ้างอิงทางวิชาการ

เอกสารที่นำมาใช้ในการอ้างอิงบทความ ควรมีที่มาจากแหล่งตีพิมพ์ที่ชัดเจน และมีความน่าเชื่อถือ สามารถสืบค้นได้ เช่น หนังสือ วารสาร หรืองานวิจัย เป็นต้น ผู้เขียนบทความจะต้องตรวจสอบความถูกต้องของรายการอ้างอิง เพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้อง จะไม่ได้รับการส่งต่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา จนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้สมบูรณ์

การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่องและท้ายเล่มใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม - ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA) ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้วงเล็บ เปิด - ปิด แล้วระบุชื่อ - นามสกุล ของผู้เขียนและปีที่ตีพิมพ์ กำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิง ตัวอย่างเช่น การปฏิบัติทางอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 (Industry 4.0) ภาครัฐและภาคอุตสาหกรรมจะต้องเตรียมพร้อมในหลาย ๆ ด้านและสิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือ การเตรียมพร้อมด้านทรัพยากรมนุษย์ เพื่อรองรับอุตสาหกรรมใหม่และเศรษฐกิจยุคใหม่ เป็นการพัฒนาค้นคว้าอุตสาหกรรมอนาคต เชื่อมโยงทรัพยากรบุคคล ความรอบรู้ นวัตกรรมทางความคิด และเทคโนโลยีดิจิทัล เป็นหนึ่งเดียวกับการขับเคลื่อนอุตสาหกรรม (ธนิต โสรัตน์, 2559) โดยเอกสารอ้างอิงที่ใช้ในการอ้างอิงในบทความ จะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ โดยรูปแบบของเอกสารอ้างอิง มีดังนี้

อ้างอิงจากเอกสารภาษาไทย

1) พระไตรปิฎกและอรรถกถาให้อ้างชื่อคัมภีร์/เล่มที่/ข้อที่/เลขหน้า แล้วตามด้วยชื่อหน่วยงานผู้จัดทำตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) พร้อมปีที่พิมพ์ ตัวอย่างเช่น “ภิกษุทั้งหลายรูปเวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณเป็นอนัตตา ภิกษุทั้งหลาย ถ้ารูปเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนี้จักเป็นอนัตตาแล้วไซ้รูปเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนี้ไม่พึงเป็นไปเพื่ออาพาธ” (วิ.ม. 4/20/27) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

2) ผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างชื่อ - นามสกุลผู้แต่ง แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (เกสวดี เชี่ยวชาญ, 2557)

3) ผู้แต่งสองราย ให้อ้างชื่อ - นามสกุลของผู้แต่งทั้งสองรายโดยใช้คำว่า “และ” ในการเชื่อมผู้เขียนทั้งสองแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (นิรมัย คัมภีร์รักษา และอัจฉิมา ศิริพิบูลย์ผล, 2560)

4) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างชื่อ - นามสกุลของผู้แต่งรายแรก แล้วเพิ่มคำว่า “และคณะ” แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (ทศพร คำผลศิริ และคณะ, 2560)

5) กรณีที่เนื้อความเป็นเรื่องเดียวกัน หรือผลการวิจัยเหมือนกัน แต่มีผู้อ้างอิงหลายคนให้ใช้รายการอ้างอิงที่ใกล้เคียงกับปัจจุบันมากที่สุด (ค้นพบล่าสุด) หรือหากเป็นแนวคิดทฤษฎีก็ควรอ้างอิงเจ้าของแนวคิดทฤษฎี หรือบุคคลผู้เป็นที่ยอมรับของวงการวิชาการส่วนใหญ่เป็นสำคัญ

อ้างอิงจากเอกสารภาษาอังกฤษ

1) ถ้ามีผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างนามสกุลของผู้แต่ง ตามด้วยอักษรตัวย่อของชื่อภาษาอังกฤษ ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Kiarash, A., 2007)

2) ถ้ามีผู้แต่งสองราย ให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรก ตามด้วยอักษรตัวย่อของชื่อภาษาอังกฤษ ตามด้วยเครื่องหมายแอนด์ (&) คั่นกลาง ตามด้วยนามสกุลของผู้แต่งรายที่สองและตามด้วยอักษรย่อของชื่อภาษาอังกฤษ แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Werker, J. F. & Desjardins, R. N., 2004)

3) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรก ตามด้วยอักษรตัวย่อของชื่อภาษาอังกฤษ ตามด้วย et al. ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Bloom, B. S. et al., 2005)

เอกสารอ้างอิงท้ายเล่ม

(1) พระไตรปิฎก อรรถกถา

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อพระไตรปิฎกอรรถกถา.// สถานที่พิมพ์.// สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(2) หนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อหนังสือ.// (ครั้งที่พิมพ์).// สถานที่พิมพ์.// สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

พระมหาสุทนต์ อากาศโร. (2548). เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: พิสิษฐ์ ไทย ออฟเซต.

(3) บทความในหนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ใน/ชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ).// ชื่อเรื่อง/ (เลขหน้าที่ย่าง).// สถานที่พิมพ์.// สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

ชลิตา บัณฑุวงศ์. (2556). ข้าวและชาวนาไทยในกระแสการเปลี่ยนแปลง ใน พจนก กาญจนจันทร์ (บรรณาธิการ), คน ข้าว นา ควาย ในวัฒนธรรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (หน้า 39-68). กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์.

(4) บทความจากวารสาร**รูปแบบ :**

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ชื่อวารสาร.// ปีที่ (ฉบับที่).// เลขหน้าแรกที่ตีพิมพ์-เลขหน้าสุดท้ายที่ตีพิมพ์.

ตัวอย่าง :

พระสถาพร ปุณณนโท (เจ้าอาวาส) และคณะ. (2562). การวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสา ของชุมชนวัดสระเกษ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 3(2), 16-31.

(5) บทความในสารานุกรม**รูปแบบ :**

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ใน/ชื่อสารานุกรม.// (เล่มที่อ้าง, เลขหน้าที่อ้าง).// สถานที่พิมพ์.// สำนักพิมพ์ หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

สนิทธาจพันธ์. (2537). หม้อคอกควาย. ใน สารานุกรมของใช้พื้นบ้านไทยในอดีตเขต หัวเมืองฝ่ายเหนือ, (หน้า 274-275). กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้น.

(6) หนังสือพิมพ์**รูปแบบ :**

ผู้แต่ง.// (วันที่ เดือน ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ชื่อหนังสือพิมพ์.// เลขหน้า.

ตัวอย่าง :

สุชาติ เผือกสกนธ์. (9 มิถุนายน 2549). ประชาชนเศรษฐกิจพอเพียง. ผู้จัดการรายวัน, น.13.

(7) สารนิพนธ์, วิทยานิพนธ์, ดุษฎีนิพนธ์, รายงานการวิจัย**รูปแบบ :**

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อวิทยานิพนธ์.// ใน/ระดับวิทยานิพนธ์/สาขา.// ชื่อมหาวิทยาลัยที่พิมพ์.

ตัวอย่าง :

พรไทย ศิริสาธิตกิจ. (2558). การพัฒนารูปแบบการปรับตัวของชาวนาอย่างยั่งยืนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา.

ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

นายมนัส ภาคภูมิ. (2540). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน. ใน รายงานการวิจัย. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(8) สัมภาษณ์**รูปแบบ:**

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์.//(วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์).//ชื่อเรื่องที่สัมภาษณ์.//ชื่อผู้สัมภาษณ์

ตัวอย่าง :

ไชยศิริ สิริศิริกุล. (5 พ.ย. 2562). วิธีการพัฒนาห่วงโซ่อุปทานข้าว. (พระมหาปรัชญ์ อรรถาพร, สัมภาษณ์)

(9) สื่อออนไลน์**รูปแบบ :**

ผู้แต่ง.//(ปีที่เผยแพร่).//ชื่อเรื่อง.//เรียกใช้เมื่อ/จาก แหล่งที่มาของข้อมูล (URL)

ตัวอย่าง :

ฤทัยชนก จริงจิตร. (2555). กลยุทธ์ข้าวไทยบนฐาน AEC เพื่อก้าวสู่การเป็น Trading Nation เรียกใช้เมื่อ 1 สิงหาคม 2563 จาก <http://www.tpsoc.go.th/sites/default/files/862-img.pdf>

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2561). เลื่อนข้าราชการให้ดำรงตำแหน่งประเภททั่วไป ระดับชำนาญงาน คำสั่งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ที่ 593/2562. เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2562 จาก <http://www.onab.go.th/category/news/คำสั่ง-ประกาศ/>

(10) ราชกิจจานุเบกษา**รูปแบบ:**

ชื่อกฎหมาย.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อเรื่อง (ถ้ามี).//ราชกิจจานุเบกษา/เล่มที่/ตอนที่/หน้า/(วันเดือนปี).

ตัวอย่าง:

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).

ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2562). เรื่อง กำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการซึ่งต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม และหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบปฏิบัติ และแนวทางการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 129 ตอนพิเศษ 97 ง หน้า 1 (20 มิถุนายน 2555).

ตัวอย่างเอกสารอ้างอิง

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงสาธารณสุข. (2558). คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย Developmental Surveillance and Promotion Manual (DSPM) Promotion Manual (DSPM). เชียงใหม่: สยามพิมพ์นานาชาติ.
- ประภัสสร ปรีเอี่ยม และธรรมบุญ รวีพ่อง. (2554). ผลการส่งเสริมพัฒนาการ กล้ามเนื้อมัดเล็กสำหรับเด็ก พัฒนาการช้าโดยพ่อแม่ของเด็กที่มีความต้องการพิเศษใน จังหวัดมหาสารคาม. ใน รายงานการวิจัย. สถาบันราชภัฏมหาสารคาม.
- พระสุตรักษ์ วิสุทโธ และเดชชาติ ตริทรัพย์. (2561). บทบาทของผู้สูงอายุในการพัฒนาชุมชนในตำบลทรายขาว อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 2(2), 8-13
- พระสถาพร ปุณณนโท (ร่าจวนจร) และคณะ. (2562). การวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสา ของชุมชนวัดสระเกษ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 3(2), 16-31.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก 2500. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานสาธารณสุขอ่างทอง. (2560). รายงานทารกน้ำหนักน้อยกว่า 2,500 กรัม ได้รับการคัดกรองพัฒนาการ DSPM ปีงบประมาณ 2560 (อินเทอร์เน็ต). เรียกใช้เมื่อ 15 มิถุนายน 2562 จาก <http://atg.hdc.moph.go.th>
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง. (2563). ศิลปะการแห่งโนราห์. เรียกใช้เมื่อ 9 กุมภาพันธ์ 2563 จาก https://www.m-culture.go.th/phetthalung/ewt_news.php?nid=508&filename=index.
- Dunst, C. J. & Triette, C. M. (1996). Empowerment, effective helping practices and family-Centered care. *Pediatr Nurs*, 22(2), 334-337.

5. หลักเกณฑ์การส่งต้นฉบับบทความเพื่อได้รับการตีพิมพ์

การส่งในระบบ (Online Submission) สามารถส่งเข้าระบบออนไลน์ได้เว็บไซต์ ของวารสารสังคมศาสตร์ และวัฒนธรรม ได้ที่ <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/JSC> เมื่อส่งเข้าระบบสำเร็จให้แจ้งข้อมูลเพิ่มเติม ทาง Email : suriya.sur@mcu.ac.th

6. ขั้นตอนการนำบทความลงตีพิมพ์ลงในวารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม

ต้นฉบับบทความที่เสนอเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารให้อยู่ในรูปแบบของไฟล์เอกสาร *.docx ของ Microsoft Word Version 2010 หรือมากกว่า หากต้นฉบับประกอบด้วยภาพ ตาราง หรือสมการ ให้ส่งแยกจากไฟล์เอกสาร ในรูปแบบไฟล์ภาพ สกุล *.PDF*.JPG*.GIF หรือ *.bmp ความยาวของต้นฉบับต้องไม่เกิน 12 หน้า (ไม่รวมเอกสารอ้างอิง) กองบรรณาธิการจะพิจารณาบทความเบื้องต้น เกี่ยวกับความถูกต้องของรูปแบบทั่วไป ถ้าไม่ผ่านการพิจารณาจะส่งกลับไปแก้ไข ถ้าผ่านจะเข้าสู่การพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิเมื่อผลการประเมินผ่านหรือไม่ผ่าน หรือมีการแก้ไข จะแจ้งผลให้ผู้เขียนทราบ โดยการพิจารณาบทความเพื่อลงตีพิมพ์ได้จะคำนึงถึงความหลากหลาย และความเหมาะสม

7. สิทธิของบรรณาธิการ

ในกรณีที่กองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งได้รับเชิญให้เป็นผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินบทความมีความเห็นว่าควรแก้ไข กองบรรณาธิการจะส่งคืนเพื่อให้เจ้าของบทความแก้ไข โดยจะยึดถือข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินเป็นเกณฑ์หลัก และหรือขอสงวนสิทธิ์ที่จะพิจารณาไม่ตีพิมพ์ ในกรณีที่รายงานการวิจัย บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัยไม่ตรงกับแนวทางของวารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม หรือไม่ผ่านการพิจารณาของกองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญเมื่อบทความที่ได้รับการตีพิมพ์ผู้เขียนจะได้รับวารสาร ลั้งฉบับที่นำบทความลงตีพิมพ์ พร้อมกับหนังสือรับรองการตีพิมพ์บทความในวารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย

บทความวิจัย (12 pt)

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน¹, ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน¹, ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน², ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน³, ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน³ (ภาษาไทย) (14 pt)
 Author's name-surname¹, Author's name-surname¹, Author's name-surname², Author's name-surname³, Author's name-surname³, (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)

¹หน่วยงานต้นสังกัด จังหวัด ประเทศ (ภาษาไทย) (14 pt)

¹Affiliation, Province and Country (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)

²หน่วยงานต้นสังกัด จังหวัด ประเทศ (ภาษาไทย) (14 pt)

²Affiliation, Province and Country (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)

³หน่วยงานต้นสังกัด จังหวัด ประเทศ (ภาษาไทย) (14 pt)

³Affiliation, Province and Country (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)

¹Corresponding author E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (300 คำ)

(16 pt) วัตถุประสงค์ของการวิจัย ระเบียบของวิจัย ประชากรกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัยที่พบ (เลือกนำเสนอเฉพาะผลการวิจัยที่มีความน่าสนใจมากที่สุด)

คำสำคัญ: 3 - 5 คำ

Abstract (18 pt)

(16 pt) ให้ตรงตามบทคัดย่อภาษาไทย

บทนำ (18 pt) (ไม่ควรเกิน 4 ย่อหน้า)

(16 pt) 1. กล่าวถึงความเป็นมาแล้วความสำคัญของปัญหา โดยกว้าง ๆ (อ้างอิงนโยบาย กฎหมาย หรือแนวคิดทฤษฎีมารองรับ)

2. กล่าวถึงสภาพปัญหาปัจจุบันที่เกิดขึ้น (อ้างอิงงานวิจัยหรือทฤษฎีมารองรับ)

3. กล่าวถึงสภาพปัญหาของประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษา

4. สรุปความเป็นมาทั้งหมดชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการวิจัยและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (16 pt)

1. (16 pt)

2. (16 pt)

3. (16 pt)

วิธีดำเนินการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ระบุรูปแบบของการวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง วิธีการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ผลการวิจัยต้องตอบวัตถุประสงค์ทุกข้อ

ภาพที่ 1 (ชื่อภาพ) (ถ้ามี)

ตารางที่ 1 (ชื่อตาราง) (ถ้ามี)

อภิปรายผล (18 pt)

(16.pt) อภิปรายผลการวิจัยที่พบตามวัตถุประสงค์ ผลการวิจัยสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับ
ผลการวิจัยของใคร สามารถนำมาอภิปรายได้ทั้งหมด

[illegible]

องค์ความรู้ใหม่ (18 pt) (ถ้ามี)

(16 pt) ระบุองค์ความรู้ใหม่เป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจง่าย

สรุปและข้อเสนอแนะ (18 pt)

(16 pt) สรุปผลการวิจัยทั้งหมด สั้น ๆ กระชับได้ใจความ พร้อมข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย และการนำผลการวิจัยไปใช้ รวมถึงเสนอแนะแนวทางในการวิจัยครั้งต่อไป

กิตติกรรมประกาศ (18 pt) (ถ้ามี) (ให้ใส่เฉพาะกรณีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย หรือกรณีซื้อบทความมีชื่อเรื่องไม่ตรงกับงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์)

.....(16 pt) ตัวอย่าง เช่น ขอขอบคุณทุนสนับสนุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
ปีงบประมาณ 2559 และข้อมูลจากโครงการวิจัยย่อย เรื่องสภาพปัญหาและความต้องการดูแลสุขภาพของ
ผู้สูงอายุในบริบทภาคใต้ตอนล่าง.....
.....
.....

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt).....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิชาการ

บทความวิชาการ (12 pt)

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน¹, ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน¹, ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน², ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน³, ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน³ (ภาษาไทย) (14 pt)
Author's name-surname¹, Author's name-surname¹, Author's name-surname², Author's name-surname³, Author's name-surname³ (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)

¹หน่วยงานต้นสังกัด จังหวัด ประเทศ (ภาษาไทย) (14 pt)¹Affiliation, Province and Country (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)²หน่วยงานต้นสังกัด จังหวัด ประเทศ (ภาษาไทย) (14 pt)²Affiliation, Province and Country (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)³หน่วยงานต้นสังกัด จังหวัด ประเทศ (ภาษาไทย) (14 pt)³Affiliation, Province and Country (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)¹Corresponding author E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (300 คำ)

(16 pt).....

.....

.....

.....

.....

คำสำคัญ: 3 - 5 คำ

Abstract (18 pt)

(16 pt).....

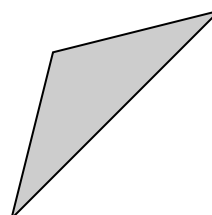
.....

.....

.....

.....

.....(16 pt).....

_____ (16 pt)

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt).